Suspectus

ANGELII *faciem si vis novisse* IOHANNIS;
WERDHAGIDVM *decus, hac, cernis, in effigie.*
Andr. Cramerus Iun. Magdeb.

Ioh. Angelij
WERDENHAGEN,
I. C.
De
REBUSPUBLICIS,
HANSEATICIS
Tractatus generalis.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex officina IOANNIS MAIRE. CIↃ IↃ C.XXXI

CONTENTORUM

In hoc generali tractu conspectus.

10. De

19. *De iustitia belli & servitute eius examen.*

11. *Defensio Platonis iusta & eius Reipublicæ cum Christianismo comparatio solida.*

In parte Secundæ.

12. *Contenta locorum, & variæ eorum appellationes ac determinationes sedium.*

13. *Respublica quid propriè sit, & quomodo ab Universitate & corpore differat.*

14. *Civitas quomodo effectum Reipubl. exprimat & quod eius dentur veræ ac solidæ species.*

15. *Privilegia quid sint, ac quod species eorum.*

16. *Fœderis explicatio solida 12. continet capita , quibus variæ etiam de Civitatibus Hanseaticis inseruntur quæstiones, & documenta antiqua.*

17. *Mercatura & negotiationum in commerciis ratio.*

INTER INCLVTAS RESPV-
BLICAS HANSEATICAS
Maximè principalium & ce-
leberrimarum quatuor
Metropoleων,

LUBECCÆ,
COLONIÆ,
BRUNSVIGÆ,
ET
DANTISCI,

Dnn. Consulibus, Syndicis, Camerariis, ac Senatoribus,

Viris generis, munerisque
NOBILITATE, EX-
perientia, doctrinæ ac
rerum usu
Clarißimis, eminentißimis,
Dnn. FAVTORIBVS AC
Amicis insigniter colendis.

S. C. P.

IOHANNES ANGELIVS
WERDENHAGEN,
I. C. C.

ria ser
nec ip
quidq
mio
dida
mus
quip
terit
stè i
refuls
temp
perve
medii
Dioge
investi
ita syn
turis, u
stiana
integri

INGENS quidem, viri, Ampliſſimi muneris dignitate cōſpicui, & Fautores optimi, gloria ſemper virtutis venditatur; nec ipſis ſapientibus Ethnicis quidquam precioſius in æſtimio fuit, ſi verba & tot ſplendida eius encomia reſpiciamus: nec optatius aut dulcius quippiā inveniri, aut dici poterit, pręſertim ſi piè hęc & juſtè in quavis regiminis forma refulgeat. Verum ut nunc ſunt tempora, & mores id ferunt perverſi mortalium, in aprico medii diei foro meritò quis Diogenes prodeat novus, & inveſtiget cum lucerna; quas ita ſyncerè applicet ſtudio virtutis, ut cum pietate verè Chriſtiana congruant. Ita omnis integritas ex cordibus reciſſit

hominum, ut saltem tot linguæ pigmenta confecerit, quę perpetuos blateratione vana fucos passim coloret. Si quæratur, Virtus ubi sit? Quilibet in eius commendatione gloriosum Pyrgopolinicem se protenus ostentabit. Si Christianos expetamus; nemo non eius tituli salutiferi sectatorem strenuum se profitebitur. Ergo, quantum in fronte apparet huius theatri, & Virtus & Pietas nuspiam non locum apud omnes suum sortita est. Ex verbis & sermocinationum crepitaculis, qui mundum censere velit, ille cogetur profectò confiteri, templum ubivis eius obvium in pomposis picturis viderier. Namque ita magnificè, si ad aulicas ceremonias & manuum osculationes politicas flectantur oculi, se extollunt omnis elegantiæ

fastuo-

factuoſæ expliciti cenſores; ſi æmulatores eorum notentur nobiles, non minorem ſibi illius adſcribunt uſum; ſi civici commeatus diſpiciantur, quis eſt talium, qui non virtutis præcellentia commendari ſe magnoperè adamet? Sic nunc ædium expolitã munditiem, nunc contractuum firmitudinem, nunc honeſtatis accuratioris culturam venditant. Nec coloni & infimi generis plebs hanc gloriam ſibi inæqualiter attribui ſomniat. Præ reliquis cunctis tamen ſummas & omnium rerum primas partes ſibi attribuunt ſacri ordinis artifices, qui ſe propterea à politicorum ſorditie exemptos putant, quod aliis diverſas exactè vivendi regulas præſcribere aut communicare noſcant. Quis non omnium vitia penitus faſtidire & extre-

mè odisse se dicat? Vbi igitur sumus illepidi? Vbi hæremus inquinati, si omnes ex virtutis studio adeò cultissimi splendeant? Quisnam è plebe Christianæ pietatis nomen exhorrescat? Quis non indignetur, si neges? Quisque in eo honore vult magnus haberi, ubi virtuti & religionis culturæ laudes altiores adscribuntur. Taceo, *inquit Scrib. in in Politico-Christ. lib 1. cap. 21.*, dignitatum nomina, nescio, è qua barbaria mutuata. Sed taceo: præcipitia heic imminent: & rusticus habebor, si non integrum nominum Calendarium memoriæ impressero. Non opus pluribus. Sciunt, qui norunt. & qui vocari volunt. Cave, vel transversam acum decedas; si peccatum. --- Turgescit vitrea bilis. Ac nimis heû multa, &c.

Ita undiquaque ex titulo virtutis quisque ſibi ſplendorem deputat, & colligit. Verùm ſi lucerna Chriſti adhibeatur, *Matth.* 5. quæ itimè perluſtret corda mortalium, adeò denſæ erunt tenebræ, ut ne quidem umbra minutiſſimæ lucis uſpiam queat admitti. Luceat, *ait Salvator*, lux veſtra coram hominibus, ut videant veſtra bona opera, glorificentque Patrem veſtrum, qui eſt in cœlis, *Matth.* 5. 16. At ſi cor tantis tenebris ſit obrutum; quomodo poſſit inde ſplendor alicuius exultare luminis? Indumento ſe pellis rapinę tam comiter omnes indui amant, ut ſolummodo inde cenſeri velint habiles virtutis miniſtri. Ideoque rectè nuper mecum vir præclaræ experientiæ, quum nobis de vera pietatis ſolidæ informatione eſſet ſermo, hoc

mihi responsum dabat. Ah, res quidem sancta est vera virtus; sed ubinam eius vestigia integrè apparent? Nullibi, amplius eam invenias, nisi in verbis, aërem inanem spirantibus, & in libris aut chartis calamo & atramento delineatis, usque adeò ab omnibus hominum exulat cordibus. Ideoque qui hypocrisi se nescit vestire, cunctis se statim exponit nudum variarum persecutionum periculis, præsertim si veritati aliquod subministrare velit patrocinium pertinacius. Mundo enim & mundanis nihil acerbius obiici potest, quàm quod veritas ipsa docet, & docendo monendovè exprimit. Continuò videas homines in furorem furentem adigi, si minutissima eorum tangas vitia; nec tunc rabies talis suis caret calumnijs inju-

injuriis, & nugis invidiosis. Nec rarò videbis facies fingi, & ad austeram quandam maturitatem compositas, intus libidine, crudelitate, invidia inæstuantes. Si quid simulatur, ut simulationes hodiè hypocritarum sunt omnium, caveas maximè. Gratia enim malorum, tam infida est, quàm ipsi, *ait Plin. 1. epist. 16. Et Cic. in Ver.* rectè sentit, ubi dicit: Nullæ sunt occultiores insidiæ, quam eæ, quæ latent in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eum, qui palam est adversarius, facilè cavendo vitare possis; hoc verò occultum, intestinum, ac domesticū malum non modò non existit, verum etiam opprimit, antequam perspicere, atque explorare potueris. A nullis igitur insidiarum cuique bono &

ſimplici tenditur, quàm ab his, qui ſe ſimulant amare maximè. Nec minus pernicioſi ſunt, qui omnia ad nutum cujusvis approbant; ſic pars non infima apud Principes & Reſpubl. per ſcelera viam ſibi ad magna ſternit, quum per virtutem ſolidam non poſſit, quæ etiam pridem evanuit: Imò pars per laudata principum crimina, *ait Scrib. d. l. 2, c.* 18, ad dignitates conſcendit; improbitatis facti auctores, quia laudatores. pars etiam improbitatem ſuam probitatis pallio tegit: pars ſub ementito publici boni zelo, publici boni interitũ velat. Et quando publicam fortunam bonam valdè inclamant, privatã ſtruunt. Detrahunt omnibus, digniſſimi in quos ſecuribus (caſtigationibus ego dicam) inſurgant omnes: & quum ſceleribus

tanquam rupibus integantur, raram præ se modestiam ferunt: Impietatem emendicatâ quadam vultus pietate vestiunt; libidinem nocendi, frontis maturitate, & verecunda oculorum dejectione contegunt; simul subrident clancularie, si quid sit ridendum, & fucatam gravitatem supercilio paululum compresso præ se ferunt, ut eò rectius malitiam occultent sub specie pietatis. Sunt etiam alii tàm impudenter maligni, ut ex malitia non vereantur quævis confingere mendacia & calumnias. Quid? an testimoniis, vel exemplis opus? Quid frequentius in hoc mundi theatro? Examinemus saltem tacitè nobiscum nostram ætatem; repetamus parum, quæ turbulentissima hæc tempestas nobis detegerit, videbimus af-

fatim exemplorum, quibus quasi virulentissima peste infectæ, atque penitus corruptæ sunt actiones omnium. Vidi, atque idem partim ita nostratium vestratiumque alii deprehenderunt mecum, quod novi, præcipuum sic quendam à plurimis quoq; digiti monstratione sæpius indicatum esse, qui tanta sibi ex boni publici nomine confecerit commercia. An non perpetuus audiebatur ex ore eius sonus de bono publico ita extremè periclitante? An non Euangelica res ipsi usque adeo in agone iam iam expirando ultimũ ducebat halitum? An non se satis volubilem præstitit observantibus intimiora? An non etiam subrisit sæpius ad sanguinum tot sævas effusiones, & clades publicas? Quàm circumcurrunt tales sæpius, ut tur-

turbatum rerum ſtatum in cõfuſiones inextricabiles præcipitent? Nec tamen eo nomine ſalutari volunt, quum omnes pietatis zelo poſſint palliari machinationes. Ac ne videantur, ſe quid ſiniſtri tractaſſe, ſuam in alios, per ſæviſſimas calumnias & mendacia, detorquere laborant culpam & noxam. Nunquam certè tam impudenter nugaces, mihi imaginari potuiſſem magni nominis viros, niſi id experientia me cum damno extremo nuper docuiſſet. Nec pudet ipſos taliũ, qui ad clavũ ſedent? Nimium eſt deteſtabile. Obſtupui haud rarò ad impudentiam talem, & linguam plusquã nugatoriam alterius, quoties vera ſubmiſcere non verebatur. Notoriè quæ conſtant omnibus, ſic tamen ad ſilentii tenebras condemnata

fuerunt. Idiotæ si quid ex ignorantia peccent, merentur jure veniam, quum dolus absit: at si quis publicæ auctoritatis stipendium merens bonũ publicum sub eius specie proprii lucri, aut invidiæ caussa sic miserè flagellet, non impunè id auferet, licet aliquo usque res perfida tot possit colorari & distrahi calumniis & aliorum suppressionibus. Prudentis & pii Magistratus tamen officium est, rectè omnia dispicere, ne veritati vis inferatur. Calumniarum enim tanta est potentia, ut innocentissimus fictione criminis possit sæpius sub mole tanta confundi. Etiam heic exempla vidi satis atrocia. Sed quales in Republ. moderatores sunt, tale quoque regiminis specimen edát. Omnis prudentia politica fallax est, nisi subsit pietas, & uni-

unicus ad Deum ex Verbo eius respectus. Ita facilè in nostris confundimur negotiis, quamvis magisterium sapientiæ nobis adscribamus temerarij. Pietas enim unica vera & solida informatrix est omnium Virtutum, si cordiales & verè vividæ ac minus fucatæ esse debent. Aliàs prorsus idololatricâ deformatæ jacent hypocrisi, nec veritatis basi nituntur. Etenim veritas comes adsidua & inseparabilis est veræ virtutis, ita, ut fundamentum solidum pietati substernat, & quicquid eidem superstruitur. Ideo quoque Regius Proph. David nolebat unquã in statu regiminis deprehendi absque ductu & tramite Iehovæ, à quò hoc toties anxiè sibi exoptabat in Psalmis, ut nuspiam gressus aut pedes moveret, vel ad dextram aut sini-

ſtram, niſi veſtigia viæ teſtimonium cœleſte illud & juſſio Iehovæ monſtraret. Et tamen exclamat, Ah quis novit, quoties in errorem concidat? Quis poſſit numerare deviationes ſuas! Quantò magis his periculoſis temporibus id cuique Chriſtiano Magiſtratui cõpetet, ut cautelam hanc in pietate debita obſervet! Tanta enim paſſim eſt rerum diſcordia, ut bellorum tot tumultu omnia in ruinam detrudier meritò videãtur. Quis heic non in infinitos abripiatur errores & lapſus graviſſimos? Præſertim quum tot periculoſæ & perplexæ hodiè formentur quæſtiones, quæ meras inferant conſcientiis torturas & morſus. Tum quoque turbatores Chriſtianiſmi, non tantum obſtruunt aures, ſi quis belli rabiem diſſuadeat,

ſed etiam tales prorſus continuo condemnant, tanquam ordinis politici oſores infenſiſſimos. Nolunt enim bellum eſſe contra pietatem: ſed miras heic confingunt & conſarcinant diſtinctionum ſubtilitates, ut eludatur illud Chriſti: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum. Quaſi amor charitatis Chriſtianæ (ex quo unicum ſignum & notam veræ Eccleſiæ ipſe Chriſtus facit *Ioh.* 14.) in ſanguinis cruenti amorem truculentum poſſit converti. Sed, exclamant, quid? An non Deus peculiaria mandata dedit Moyſi, Ioſuæ, Gedeoni, Samueli, Davidi de ſuſcipiendis & gerendis bellis? *Num.* 10. & 31. *Deut.* 2. *Ioſ.* 6. 8. 10. 11. *Iud.* 1. 6. 7. & 11. 1. *Sam.* 17. & 25. Abigailnè ad Davidem ait; Prælia Domini præliaris. Certè mandata Ie-

hovæ ſunt ſervanda: Sed quis fuit Moyſes? Ioſua? &c. An noſtrates ſunt illi Patriarchæ, qui tunc vixerunt, & quibus ſpeciale impoſitum eſt tale mandatum? Sanctitas & crudelitas, quomodo cōveniunt? Quo medio duo contradictoria conſpirant? Regnum iræ & regnum gratiæ Chriſti quomodo conglutinantur? Quæ illatio aut conſequentia à ſpecie ad genus? ut ipſi confitentur, quod nulla ſit. Nihilominus ita argumentantur & concludunt illi Logicales ſophi contra proprias regulas. Qui concidit in regno irę Dei; an ille hoc furore collapſus tranſeat in regnum gratiæ, & recipiatur à Chriſto, proximi necator? Quàm metuo arboris caſum, ceu factus eſt? Ita gladium à *D. Paulo ad Rom* 13. 4. magiſtratui pro vindicta exer-

exercenda attributum malè interpretantur. Sed videant glossatores tales, quomodo scandalis seductionum talium se exolvant, *ait ille, qui Idæam seculi egregiè descripsit.*

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Melior, inquit, certa pax, quàm sperata victoria. Quid enim miserius, quàm vili salario jugulare hominē, à quo nunquam sis læsus, & capitis quoque tui periculo, &, siquid est manubiarum, nequiter profundere, in luxus & aleam. Obiiciunt porrò: Pium est tamen, & dulce pro patria mori & pro tranquillitate publica &c. Imo multi tamen (sic pergit ille) heic præcipites ruunt in exitium, nec parentum, nec liberorum rationem habent; sed mercedula conducti in militiam proficiscuntur. Si-

le:

le : (ſic concludet)

— Pax optima rerum,
Quas homine noviſſe darum ;
Pax una triumphis
Innumeris potior.

Quippe in pace liberi parentes ſepeliunt ; in bello parentes plerumque liberi. Sic meminiſſe oportet, Patres patriæ, nulla re propius ad Deum accedere, quàm ſalutem hominibus dãdo. &c. Sed quid prodeſt, fruſtrà ſe defatigare monitis? Tamen hoc cuivis competit, ut ſymbolon ſuum ad communẽ conferat uſum Reipublicæ ; quod etiam maximè incumbit Chriſtianis. Quæ aliter nequeunt corrigi, votis piis voluntati Iehovæ ritè committimus anxij.

Ad vos autem, viri Ampliſſimi & Fautores optimi, nunc heic revertor, ut paucis explicem, quæ rationes me convicerint,

cerint, ut V. A. & F. huncin-ſcripſerim libellum. Illi, quibus ex tot annorum converſatione vera cognitus ſum, quique boni naturam non abnuerint, mirum videri non poteſt. Namque quùm pars ante hac ex pluribus aliquot annis conſiliorum Hanſeaticorum fuerim, coactus ſum gratitudinis tandem aliquam ſignificationem demonſtrare. Varia quidem diſpicere non deſii; ſed tamen materiam veſtro ſtatui accommodatam ſeligere debui. Ideoque animi cauſſa, in iſto meo exilio ſatis duriter adverſo, colligere volui hoc opuſculum, cuius materia non adeo ingrata A. V. & F. eſſe poterit, quum ſatis reminiſci queam, quoties hoc in pleno conſeſſu deliberatum fuerit, ut tandem aliquis eſſet, qui Hanſeatica veſtra ſpecie ali-

qua

qua historiarum & transacto-
rum suis cum Iuribus &c de-
linearet. Veluti memini anno
1607. 8. Aug & postea an. 1611.
non tantum per publicum pla-
citi communis conclusum eam
commissionem Clarissimo vi-
ro Dn. Iohanni Dauthio Sen.
Consiliario tunc Magdeb. Rei-
publ. & amico meo singulari
oblatam esse, qui etiam per
octennium in eo magnoperè
desudavit, & peculiare opus
de Iuribus Civitatum Infe-
rioris Saxoniæ pro usu publi-
co, & maximè Camerali deci-
sionibus solidis applicato, cō-
scripsit, quod suam aliquando
videbit lucem, ut maximè à
plurimis expetitur: sed etiam
vidi tunc postea, quod expres-
sè simul quid ea in re deman-
datum fuerit Clarissimo viro
Dn. Iohanni Domanno Socie-
tatis Hanseaticæ Syndico, qui
idem

idem ſimul quid conſcribere attentârat: ac niſi in Legatione incluti Fœderis huius Hanſeatici ad Illuſt. Ord. Confœd. Belgii anno 1618 Hagæ-Comitum diem ſuum obiiſſet; iam pridem telam inceptam pertexiſſet. Hunc animum quum veſtrum noſcam ex cōmuni placito certum; aggredi tale quid auſus fui. Præſertim autem mihi heic ſtimulo fuit amor Patriæ & ſolida affectio ea, quam ſemper erga Bonum publicum geſſi promptiſſimā. Non curo, quicquid alij inanis alicuius gloriæ aut vanæ oſtentationis cauſſa ſuſcipere, & inde paginas complere ſtudent. Etenim integri hominis eſt, ea percolere, quæ ad veritatis promotionem faciunt, & boni publici ædificationem ſolidè curant. Quippe nemo ſibi natus eſt; ſed quicquid

ſumus, id Deo, & proximo debemus noſtro, ſi verè Chriſtiani id eſt Chriſti imitatores dici velimus. Ethnici ſuo more vivant Ethnico, nos Chriſtianos id exprimere re, verbo, & facto decet, quod Magiſter noſter Sancta Crucis morte & effuſione ſanguinis largiſſima, pro redemptione noſtra, meritus eſt nobis. Id nos maximè omni tempore diſpicere ſeduli debemus: ac ne ignari ſimus officii noſtri, propterea quoque ad exempla maiorum noſtrorum nobis recurrendum eſt. Invidi ſunt, qui in eo nefas aliquod committi putant, ſi ea inquirantur, quæ non ſemper guſtum virtutis præbeant. Hiſtoriæ quaſi ſpeculi faciem nobis porrigunt, ut inde diſcamus maiorum & parentum facta, qualia fuerint, aut miranda, aut maximè cavenda.

venda. Etenim ſi ſpeculum rugas & maculas frontis cuique proponit in conſpectum, quur non eadem vis ſit hiſtoriæ? Imò in eum finem ſcriptæ, & quoque in ipſa S. Scriptura connotatæ ſunt hiſtoricæ imagines, ut regulas præbeant nobis, quibus exactius nos ipſos ad exempla majorum metiri diſcamus, & omnia in mèlius corrigere. Et quur etiam non dulce ſit poſteris, maiorum perſcrutari acta & facta? Vtinam modò nobis omnia ritè conſtarent! Sed vix corticem lambimus, ita veritas omnis ſuppreſſa eſt, ut vix aliquid debitè prodere queamus. In hac priori autem tractatu, quē vobis, Viri Ampliſſimi, dedicavi, maximè ea continentur fundamenta, quæ ad defenſionem tam antiqui & incluti fœderis veſtri faciunt, quum tot oſores

potentes ſemper & etiamnum forte invenerit tam nobile inſtitutum, ut videant omnes, cum ipſa natura hoc congruere, nec à iuſta corporis digeſtione eſſe alienum, ceu id partim ex præfatione, & ipſa ſpecialis tractatus applicatione ſatis patet. Vtilitatem tanti fœderis, quâ non tantum Imperio Romano toti, ſed etiam omnibus vicinis regnis, & provinciis circumiacentibus, ac in ultima terra apud antipodas diſſitis regionibus inſervit, qui rectè intelligit, facilè clementius iudicium de re optima hac concipere poterit. Cui minus quid in hoc placet; ille prodit liquidiſſimè invidiæ ſuæ importunitatem. Hac ſpe & favore A. V. fretus, laudabile hoc ſtadium decurrere volui, invitante me petitione ſimul amicorum, quibus conſtabat,

ſtabat, quod plurima mihi eſ-
ſent in ea re cognita. Non ta-
men omnia, quæ in medium
adferri poterant, attuli, ſed
quum in virtutes quoque col-
locet Fabius, quædam neſcire;
ita in his diligentiæ partem
putavi, nonnulla præterire.
Vos, Ampliſſimi viri, & Fau-
tores exoptatiſſimi, ſi munuſ-
culum hoc benevolè accipia-
tis, non tàm me, quàm voſmet
ipſos in eo exaltabitis: nihi-
lominus veſtrum nomen cla-
riſsimum, velut amuletum,
ad averruncandam invidiam,
quoſvis malevolorum morſus
venenatos pro tali oblatione
excubabit. Æquanimitati ve-
ſtræ omnia ſint commiſſa, cui
etiam mei defenſionem obni-
xè devoveo. Si quid ſit, quod
in pluribus A V. Servitiis
meis gratum præſtare poſſim,
in eo nunquam vobis aut ve-

ſtratium cuiquam deero. Valete, & Reſpubl. veſtras hiſce periculoſiſsimis temporibus feliciter & providè in pietate Sancta ad gloriam Iehovæ regite; ſic extra omnem ſortis viciſsitudinem certum in cœlo locum poſt fata hujus vitæ conſtituetis, quod vobis ex animo precor fervidus. Datum Lugduni Batavorum 24. Iunij anno 1629.

N. B.

Stolidum quis corrigat Orbem?

Nihilominus tamen

Pietas ad omnia utilis. (1*Tim.*4.8.)

Si nescis: addit D. Paulus;

Namque ea est, ut quæ promissionem habeat vitæ præsentis & futuræ.

Ergo Symbolum unicè optimum,

IEHOVA SALVS MEA.

CORDATO ET BENEVOLO LECTORI S.& A.C.

Amice Lector, Societatis Hanseaticæ nomē quidem iam ab aliquot seculis celebre admodum, & gratiosè clarum fuit: sed perquam sæpius edidit fragores, quum tam nobilis Societas tot potentum nō rarè tempestatum impetus vastos pertulerit, & feliciter tamen evicerit. Non omnes eius intelligunt commoditatem & usum, pauci sentiunt, quod ex ipso naturæ dictamine illos sentire fas esset. Ideoque non mirum, quod tàm varias huius Societatis inclutæ interpretationes multi inscitè venditarint. Si quis communis patriæ & Germanici Imperii commodum ritè censere velit, præsertim quod ex communi commercio ubertim

in

in omnes incolas abundè profluit, an non immeritò succenseat iis, qui nihil boni de usu civitatum proferre solent, sed semper calumnias de tam charis & claris Rebuspubl., quas tanto cum ardore & solido pietatis zelo erigi, ædificari, condique Imperatores summi curarunt, & tot privilegiis insuper laudatissimè ornarunt? Nonnè ipsum Imperium pulchris suis destitueretur fulcris externis, si membra tot tàm nobilis Fœderis Hanseatici paululum conciderent, seu multi iniqua illis incogitanter imprecantur fata? An non ipsi Imperatores tales urbes & civitates suis egregiè obduxêre & obiecêre hostibus? Nonnè propterea suis ditarũt maximè privilegiis? Quæso, unde tot incursiones & crudelissimæ invasiones diversarum gentium potuissent repelli, aut ad minimum retardari, nisi tales civitates iusto coiissent fœdere pri-

mitus, & se cuivis fortiter oppo-
suissent devastatori? Quum igi-
tur necessum esset, ut populos di-
versis in locis in talibus viverent
fortalitiis, etiam alimentorum
caussa ipsis patrocinium susten-
tandi vitam porrigere debuit. In-
de commercium & commercii exi-
mia libertas tantam iisdem peperit
coniunctionem, ut inde utilitas
eius in omnes sese effunderet par-
tes & membra primitus, & inde
in totum derivaretur imperium
& omnes eiusdem fines. Non at-
tinet talia pluribus explicare,
quum res ipsa id satis testetur, nec
quispiam id negare ausit, quod in
oculis est omnium. Nihilominus
ea est perversitas huius seculi ca-
lumniosissimi, ut nuspiam desint,
qui etiam optimè facta & gesta
non in ignominiam & probrum
nobis convertere audeant. Etenim
duo sunt semper malorum invido-
rumque extrema, ad quæ tanquam
ad

ad anchoras firmas confugere solent; persecutio clandestina, aut contemptus virulentus, quas tamen nequitias, omnis generis colore fucatas egregiè noscunt oppalliare, ne quis sit, qui technas malignitatis aut iniuriæ perfidæ sentiat. Si quid minus placet, aut alicubi veritati nimis propè accessum est, & ulcus conscientiæ alicuius inde forsitan dolorem acriorem nonnihil ex nimio percepit contactu, continuo aperta aut insidiosa persecutio remedium exhibet, quod ultimo quem mactet malo, aut damno non minimo quem afficiat. Si verò id nequeat obtineri, & vires vel auctoritas alterius technas malevolorum exuperent, contemptus & calumniæ nugis speciosis adornatæ subsidium improbis præstant promptissimum. Mundi nequitiam tantæ malitiositati nunquam accensere potuissem, nec unquam tam perditam

 putas-

putassem horribilitatis monstrum, nisi experientia me in hoc doctiorem reddidisset. Ita enim singuli propè ab omni pietate absunt, ut nihil magis odio sit cunctis, quàm veritatis solidum studium & amor. Nihilominus omnes & singuli eius maximè cupidi videri satagunt; ac nisi quis in eo numero talem comprehendere velit, hostilitas illi extrema denunciatur. Interim tamen sunt, qui usque adeò magnificè veritatis diva testimonium extollere possunt, ut, si saltem homines ex tono & sono verborum pomposo & blandiloquo censere velis, cogaris confiteri, hominem esse quantivis precii, qui ipsius pietatis mereatur fastigium. Ast si paulò ad mentem eius penitius introspicias, vix quid vanius in ipso invenias facto, sic, ubi necessitas id requirit, quidvis simulare & ad cuiusvis nutum se comptè componere gestiunt. Num igi-

tur in talibus amor veritatis inveniatur? Veracis certè est, nuspiam in loco veritatis confessionem negligere. Etenim qui, postulante id ita occasione, veritati aperta fronte patrocinium præstat syncerum & verum, is eius coronam cum victoria meretur. Non itaque Christianum est, in gratiam alicuius magni aut potentis viri id culpare, quod nunquam non sua singulari gloria extollendum venit. Abusum rei bonæ taxare quidem licitum est, & iustum hoc censetur ab omnibus: attamen propterea non ipsa res condemnari debet. Sic etiam Civitatibus Hanseaticis multa imputantur ex invidia, odio, & suspicione prava. Qui concitatiori stimulo offensiones inde sibi irritatas putant, sæpius ingentem illis adiiciunt superbiæ molem. Quid verò non imaginatio vana sibi fingit? Quas non consutis dolis connectit tunc impor-

importunitatis ſagittas, ſi ſemel in quem tela veneni ſui proiicere decreverit pertinacius? Si quid heic auſim ingerere, id rogo, ne quid nimiæ imputetur confidentiæ. Sed homo ſum, nec expeto hoc, ut mihi quid, præter veritatis amorem aliquem, attribuatur. An vero hominem me appellem, quum ipſe David regius Propheta vermem ſe dicat? Profectò in tali umbræ viliſſimæ ſpiraculo latitare geſtio: nec aberrabit, qui me inter vermiculos ad poſtremam in hac mortalitate reiiciat partem. Nihilominus hoc affirmare non vereor, quantum ego terrigenarum acta & conſilia non è longinquò, ſed tanquam vicinior quis, tam apud Reges & principes rerum potentes aut alias Reſpubl. introſpexi, hoc atteſtari liquidò poſſum, quod nuſpiam moderatiora & pro nata rerum occaſione, ut fert hæc mortalitas varios caſus, æquiora conſilia,

ſilia, quoties ſaltem ſepoſitis partium proprii commodi ſtudiis affectus reprimi potuerunt, nunquam viderim nec deprehenderim; ita ad communem hominum utilitatem & tranquillitatem dulciſſimam reſpexerunt ſemper pleraque civitates. Ipſe memini, quæ ſæpius intercepta & averſa fuerint damna ex adiumento conſilii moderatius formati. Vt plurimum enim eventum futuri rectius examinant, quam ſe temerè præcipitare velint, licet ſint, qui nonnihil haud rarò obſtinatius ſuum intendant lucrum, unde multa diſſolvuntur aut in maturitate ſua impediuntur, quæ longè feliciori uſu in praxin ſuam dirigi potuiſſent. Nam quænam actiones hominum lite careant ſua? Et quis ab impuritate ita purus, ut nihil omnino maculæ inveniatur? Ideoque quod comparativè infertur, abſoluti nominis cultura nihil ponit.

ponit. Æquus rerum æstimator hoc semper ubique agere studet, ut ne transeat nimium limites. Proinde etiam D. Petri Bertii sententiam ab æquitate tali, præ reliquis cunctis scriptoribus, non deviam inveni. Quamvis vir ille optimus ex aliorum commemoratione ea conscripserit, nec ipse vivus spectator aut consultor interfuerit, tamen non sine laude veritati hoc fert suffragium, ubi in commentarii sui lib. 3. cap. 4. *de Vrbibus Anseaticis tale introducit testimonium, postquam nomina Civitatum Hansæ recensuerat: Harum omnium, fœdere inter se iunctarum, dici non potest, quanta sit potentia. Multarum illarum præclarè gesta refert Crantzius: Hoc constat, illarum ope gravia bella olim fuisse composita, discordias vicinorum regum Principumque sopitas, pacem restitutam, quod magnum crederetur momentum ipsorum*

rum potentia allatura, si se alteri parti adiunxissent: meritò ut Societas Teutonica sequestra pacis, publicæque per Germaniam tranquillitatis procuratrix multis iam seculis habita sit. Earundem ope ad Belgas, Anglos, Gallos, Hispanos, Italos merces deferuntur necessariæ, triticum, siligo, lana, cera, corium, canabis, linum, pix solida & liquida, chalybs, ferrum, pisces aridi, salsamenta, trabes quernæ & ab abyegenæ, mali, & quicquid præterea terræ septentrionales ad usum humani generis benignè suppeditant. Vtque commodior esset mercium istarum per reliquum orbem distributio, impetrarunt diversis in locis ius institorium, extractis illic ad commercia agitanda ingentibus aulis, & obtentis variis privilegiis. En habes, Amice Lector, quasi in tabula depictam Societatis huius nobilissimæ utilitatem omnibus communem.

nem. Et tamen acris invidiæ aut malevolentiæ ventus hanc quatere Societatem bono publico inservientem non desiit. Atque quùm fundamentum ipsum huic fœderi acutiores aliquoties pridem subvertere tentârint, coactus sum paulò accurratius & altius rem, à principio usque arcessere, præsertim quum viderem, quod multa Politicorum scripta in plurimis & quidem fundamentalibus aberrassent, ex quibus alii non desierunt adeò firma sibi conficere axiomata, ut error errorem procrearit in gravioribus. Inde tot enata sunt scandala in politicis actionibus, ut propè vitia ipsa & crudelitates in virtutum castra palliatis speciositatibus deducta appareant. Nec aliter fieri potest, ubi opiniones humanæ veritati cœlesti præferuntur, & omnia cœcæ rationis involvuntur blandimentis. Sic enim impudentia in gloriosis disputatio-

tionibus, quæ omnem veræ luci hodiè splendorem abstulerunt, sibi semper imperii primas attribuit partes. Diu mecum hæsitavi, an aliquo usque inter ingeniorum tot varios prodirem cœtus, in primis quum antea expertus fuissem, quantum periculum subsit, si quis veritatis cultorem strenuum se exerere vellet: sed, ut quod res est, liberè ac ingenuè dicam, patriæ charitas, Hanseatici nominis gloria, & amicorum meorum consilium verecundiam meam expugnarunt, & invitum huc propulerunt, ut iudiciis tam variis me exponere coactus fuerim. Erat inter præcipuos, qui generalis huius tractatus consignationem suam offerebat. Quam quùm materiæ fundamentali accommodatam deprehenderem, eius hoc beneficio uti volui, quod instanter quoque urgebat. Namque ea continebat cuncta, quæ ad Societatis Hansea-

tica fundamentum in universum ita facerent, ut etiam ex illa quælibet obiectiones Cavillatorum omnium, quotquot nonnihil inconsideratius & ferventius tam nobilis Societatis consuetudines & fœdera impugnarunt, facillimè possint refutari. Tum quoque in memoriam mihi revocabam, Societatis Hanseaticæ conclusum, quod anno 1607. 8. *Aug. quum Andreas Knichius in gratiam Ducis Guelphici ex odio erga civitatem Brunsvicensem concepto, usq; petulanti calamo eas perstringere susceperat, huic optimo corpori nil aliud nisi meras conspirationes, factiones, & molitiones perversas adscribendo, in publicum Recessum pleno consensu coniecerant. Illius Decreti Hanseatici verba in Latium translata, ita se habent:* Vltimò in communi consultatione hoc ventilatum fuit; Vtrum conducibile sit, ut

ut Andreæ Knichen publicis typis divulgatorum Tractatuum & calumniosarum chartarum, (in quibus Civitatum Hansæ privilegia, libertates, & jura multis modis in dubium vocantur) à civitatibus refutationes & detersiones aliquæ suscipiantur, vel non? Vbi hoc conclusum, quod ex nomine communi Civitatum Hanseaticarum ille Knichius non debeat ulla refutatione dignus censeri. Si quis verò privatus esset, qui onus confutationis contra hunc tractatum subire vellet, quod communi Civitatum sumptu huic recompensatio refundi deberet, &c. *Vbi simul in commissione hoc propter Ioh. Dauthium seni. aut alium quemcumque idoneum civitati Magdeburgensi & Brunsvicensi concreditum fuit, ut hoc quàm citissimè expeditum redderent.*

derent. Audacia aut temeritati nimia mea hoc quidem adſcribi poſſet, quod rem tanti momenti ſubierim. Imò iudicia, praiudicia, obtrectationes, reprehenſiones, confertim, quaſi ſub ſignis, in procinctu undique me circumſtare proſpicio. Fortè etiam alii curioſitati alicui vana hæc adſcribent. Sed talium auctoritatem ſive inanem prudentiam non magnoperè curo, nec admiror. Nec mihi rationes deſunt, quibus bonis & cordatis, qui communi patriæ ſaluti rectè cupiunt, hoc inſtitutum facilè probare, & oblectationem libero homine non indignam docere poſſim. Si qui vero in commodo ſuo hoſpites domi, & in patria ſua peregrini, aut potius in ſpeculationibus futilibus & terminiſticis ſubtiles, at cognitione ſolida rerum & actionum pueri eſſe adoptent, per me illi ſibi vigilent aut dormiant, ſibi placeant; cum tali-

bus

bus nihil mihi erit negotii. Interim tamen hoc quivis noscat, quod cum nemine mortalium in litem ullam sim proditurus; nec aliter quid, in hoc priori Tractatu generali profertur, quàm quod ad informationem faciat ita, ut aliquando ipse quis controversias omnes, quæ temerè toties & iisdem tautologicis scriptis Civitatibus Hanseaticis à Knichio & aliis motæ sunt, diiudicare queat; si hanc fundamentalem informationem partim amici partim meam ritè penetrare didicerit. Etenim continetur heic nobilissima materia, quæ toti Societati mortalium in Fœdere aliquo aut extra Fœdus, in Republ. aliqua, aut in libertate plena, vel semiplena, in servitute verè censenda, aut privilegiis nec non aliàs in communi vita & commerciorum negotiis, aliisvè actionibus humanis competat. Vix aliquid nobilibus & libero homine

 dignius

dignius explicari poterit. Omnia heic perspicis, quasi in delineationibus syncerio depicta, ut præparationem solidam percipias, si de re ipsa huius antiquissimi Fœderis verum tibi conficere iudicium, citra calumnias aliorum, velis. Ideoque fieri non aliter potuit, quàm ut interdum aliorum depravata opiniones removerentur è medio. Vnde & necessum fuit, ut Platonis divini illius Respublica non aliter, quam vivis suis coloribus tibi describeretur. Namque quum essent, qui tantum Philosophum, quo nemo unquam rectius de Amore syncero & vitæ Christianæ accommodando statui quid scripsit, non veriti fuerint usque ad impudentiam insolentius refutare, & suas ipsi affingere nugas, vindicarier hunc à tot perversis oportuit calumniis: quod tamen omne eò vergit, ut cuivis & maximè iuventus in tempore sanioribus doctrinis
indi-

iudicium informare discat. Absit iniuria omnis, & venia sit prolatis. Exempla sunt clara, quæ proponuntur alicubi, quando invenies, quod etiam sint, quos ipsum Imperatorem in optima sententia & definitione Libertatis non puduit refutare, & eidem optimo Capiti nostro (qui tamen ita benè suis cupit subditis, ut servitutem maximè libertati naturæ contrariam dicat) mendacia in os refundere non dubitant. An non etiam satis crassus est error, quod tot politici non viderint, cuius naturæ sit Civitas? Si populo alicui Respublica sua ritè inducatur, an non tunc confestim Civitas inde prosilit? Quomodo igitur inter se differunt? An non ut caussa & effectus? Quis verò Civitatem Effectum antehac dixit, aut putavit? Quis non subiecti aut finis locum ipsi attribuit? Et tamen res tam manifestè heic incurrit in

oculos omnium, ut nemo, nisi prorsus pudorem cunctum eiuraverit, aut prorsus insanus dici velit, id queat negare. Sic olim quoque illis ultra pilos subtilisantibus & philosophis falsis, monstravi apertè, quod neque primas neque secundas Notiones, aut Noëmata de quibus tot cõfingebant gloriationes, post lapsum Adami in suis futilibus invenirent terminis, quum nec internum Esse rei, animam, spiritum, nec in commistione elementari graduum differentiam intelligerent: Vnde nunc multi tandem alia ratione philosophari incipiunt, quum tam diu se inaniter in logomachiis phantasticis frustrà seductos deplorent. Sed, Amice Lector, te ad probam & sanam cognitionem huius tractatus remitto. Videbis, ne pracipites temet ipsum in praeiudicio ullo procacius formando. Fortè invenies, quod te olim iuvare possit, & maxi-

maximè inde expedire poteris felicius quæstiones, Civitatibus Hanseaticis ab adversariis suis oppositas, quas propterea in ultima parte collectas invenies, ut ipse illas ex Generali hoc tractatu eò commodius refutare possis. Ipse censor Iudex & decisor eis rei. Hæc sunt, benevole Lector, quæ te præscire volui, ubi simul memineris, quod hominem verè Christianum heic requiram, & qui noscat, quæ veræ pietatis studiosum deceant. Vale, fave, & in Christo ritè fuere tali labore.

Ioh. Angelio

WERDENHAGEN,

I. C. C.

Quùm ex gravi Hamburg. persecutione & vitæ periculis Liberatus esset.

Gratul.

IOHAN. SCHVLTETVS
Eq. Divi Marci & Potentiss. Reg. Dan. Consiliarius &c.

QVis, ANGELI, te funeris & tuum
Tantis periclis expediit caput?
Cunctum, quis, amissum per ævum
Iā propè, restituit saluti?

Nam

Nã ſic ſubactus terribili manu
Tot improborum viſus es omnibus,
Et morte cõdemnatus atra,
Crederet ut tibi nemo vitam.
Tenere captum num ſocios ita
Hanſæ decebat, non decus ultimum
Queîs geſſeras, te tot per annos
Cõſiliis animoq; rectum.
Sed qui ſupremo Numine temperat
Orbem, revulſit vim violentię,
Cuſtode, dũ iuſſit, remoto,
Ritè patere tibi viam Albis.
Sic liberatum, nunc precibus piæ
Gentis ſodalem reddit amabilem,
Vxoris & charum redonat
Fletibus innumeris maritum.

Divi-

Divina virtus nîl habet invium,
Perrumpit acris per remoras suas,
Nulliquenon vivo peracti
Præmia restituit laboris.
Nempè illa sancti pectoris indoles
Suæ recordans semper originis
Insueta tentat, eque duris
Ad decus æthereum resultat.
Vultus minaces, atque calumnias,
Nugasq; sævas tu facias nihil;
Ceu quisque vindictam Iehovæ
Nequitia ipse sua reponit.
Hinc cura Christo es, seu roseo dies
Arridet ortu, seu medio magis
Incandet æstu, sive cœlum
Nox tacitis operit tenebris.

Te,

Te, si vocĕris per iuga Caucasi
Christi favor, vel torrida soli-
bus
Per tesqua Maurorum, per
æquor
Puppibus indomitum se-
quetur.
Hic te sequetur candidus un-
dique,
Totumq́ue habebis, perge
modò pius,
Curare nec velis nefastos,
Quos satagit decorare
mundus.
Sic magna reddes commoda
patriæ,
Jhovæ supremæ auctus hono-
ribus,
Amore juris quando sancti,
In pietate fideq́ue, ferves.
Tritas popello currere semitas
Spernens, viarum diligis as-
pera;
Supraque mortales caducos
Exeris ingenii vigorem.
Te

Te cura Christi provida recreet,
Reddēs solutū dissidiis malis,
Vt dissipetur quisque technis
In propriis, tibi quas minatur.
Tu, qui potenti Numine supplices,
Iniusta rumpens vincula, liberas,
Serva benignus restitutum
Angeliū patriæ, Iehovah.
Serves ministriū porrò, Deus, tuum,
Calūniatores ut videant mali,
Quā turpiter nugace linguā
Se dederit rabies maligna.

Ad

Ad Eundem.

Calumnias, injurias & persecutiones multiformes & plus quam diabolicas in & cum Christo fortiter perferentem.

IOHANNIS SCHERBETI Doct. Med. Lubecens.

EPIGRAMMA.

Palma virens velut ipsa magis se attollit in auras,
Quò magis impositum ponderis urget onus;
Sic Tu; vipereis quò Te mage mundus iniquus
Atque Sathan linguis, viq́ue dolisq́ue suis
Tundere iam satagit; maiores suscipe vires
In Christo, à Christo nec moveare tuo:

Sed Christo plures lucrari perge monendo;
Sic poteris mundum vincere vi Fidei.

Ad Eundem.

Anagrammatismus geminus, non infeliciter natus, ex Nomine hoc

IOANNES ANGELIVS VVERDENHAGEN. IC. C.

I. *Anagramma.*

AH NON-IGNAVVS; INDE VERE ELEGANS.

DE se, suaque gloriantur plurimi
Arte insolẽter, futili ac inutili
Fastu tumentes: Non agit IAN-ANGELVS
Sic VVERDENHAGIVS, Iehovæ flosculus.

Nam-

Namq, Alpha doctos inter
hic quum sit viros,
Cristas tamen non erigit procacior:
Dissimulat eruditionis copiã,
Et scrinium cordis, refertum
floribus
Virtutis, & scientiæ fragrantibus
Iactanter ipse haut prædicat: Modestia
(Sal vitæ) eum commendat & Solertia:
Gaudet tamen prę cæteris perenniter
Adesse cuivis Nomine & Facto
pius,
Ecclesiæque Verna Christi dicier.
Plus semper in recessu habet, quàm primulum
In fronte præ se fert: sub omni scibili
Palmam eripit (tabesce, Mome) maximis.

***** IGNA-

IGNAVVS AH NON est sophorum in atrijs ;
Sed Veritatis veriori in semitâ:
Nec est Dices Ignavus in conflictibus;
Ast quæ Iehovæ comprobatur legibus.
Inde ELEGANS-VERE SILENTIARIVS
Nunc incolis vocatus à Magdeburgicis,
Et perpetim vivace lucet Gloriâ.

Mittebat Halâ XI. *Cal. Mart. anno*
Te, DeVs ó, præstet sanVM, aspera qVæqVe repeLLat.

II. *Anagram.*

OH, VERNAS È LAVDE INGENVA INGENS.
&
OH INGENS INGENVA LAVDE ENERVAS!

IN

INGenua ingenui LAVDE è
candoris es INGENS;
Doctrina OH-VERNAS judicijque fide!
Invidiæ ſputum ſic atque Calumniæ amarum,
ENERVAS, NERVOS dat tibi
Ihova ſuos.

M. IOHANNES BERGERVS
Hal-Sax. P.L.C.

Eidem.

Quum Legatum apud inclutas Civitates Hanſeaticas ageret,
Annis aliquot.

*Vitâ, IANE, tuâ gaudent nunc
Elmus & Albis,
Eloquioque tuo, conſilioque tuo.
Ah tecum pariter colerent ſacra cœlica cuncti,
Sanctior inde foret gloria Parthenopes!
Balthiacis quod enim Cothmannus, Grothius oris*

Belgarum, Italiæ quod Sadoletus erat;
Hoc tu Saxoniæ præstas feliciter, illa
Vt Te vix nostri sanguinis esse putet.
ANGELE, *ritè places, Decus esque manesque piorum.*
Tutoremnè ferat Clara ea VIRGO *parem?*

M. IANVS VICOSTADIVS Hamburgi F.

Aliud Eidem.

Quum legationes publicas subiret toties,

Per Anagramma.

IOANNES ANGELVS VVERDENHAGEN.

Eheu; Ingens Iason, dignus Laureâ.

FIndere tetrificas Symplegadas ausus Iason
Æsonides, fulvæ vellera vicit ovis,

Tu,

Tu, VVERDENHAGIDA, ô patriæ studiose salutis,
Ad loca præsidijs, i, peregrina bonis.
Auspiciis juvet ire bonis, si postulet usus,
Pro patria felix tesqua salute subi.
Vaticinor, vinces ingentia monstra laborum,
Sæpè viatori quæ remoram pariunt.
INGENS DIGNVS, EHEU! victrici LAVREA IASON,
Vellere cum fulvo laudis aroma feres.

HVBERTVS SPRIMONTIVS
Belga Iur. Stud.

Aliud de eodem

Et Eius studiis sacris ac Poësi sacra.

Si Deus pro nobis, quis contra nos,

QVid fastuosus mundus, & inferi,
Orcusvè sævus cogitet, omnibus
Nos viribus petens, remittas
Quærere; nec trepides ad æstũ
Tardantis ævi Sacra. Fugit retrò
Ditis potestas, & Deus excubat,
Pellente custoditi amore
Agminis ex oculis soporem.
Non usque vanis est tenor impiis
Idem; nec uno fors facilis nitet
Vultu. Quid infectis paventes
Consiliis animi fatiscunt?
Qur non sub ædis fornicibus sacris
Commune votũ fundimus, aut domi
Pœnas ruentes deprecamur,
Dum licet, ac pietate corda

Muta-

Mutamus ultrò. Oratio dissipat
Curas edaces. Sed tibi cœlitus
Largitur ardorem Iehova
Pectoris, & cytharã Davidis.
Is tot malis finẽ hinc dabit: ultimum
Adventũ ab alto Dux Michaël polo
Maturet, ac contra malignum
Christicolas tueatur agmen.
O nos Iehovam supplicibus modò
Poscamus imi pectoris è sinu,
Vivâ Fide ardentes, minus quid
Insidijs suberit perîcli!

IEHOVA.

Arx fortis piorum.

Ex Psalm. Davidis.

TE Satan frendens rabidâ canum vi
Cingit? infestat? sua tela vibrat
Dira? Proh! quantum est Satanæ furenti
Vellere barbam!
Sed fremat Dis, Styx, ruat orbis axis;
Ignis absumat mare, flamma terram:
Quid times gestans valido repostum
Corde Iehovam?

I. Scherb. M.D.L.

DE

DE REBUS-PUBLICIS HANSEATICIS,

Et earum

CELEBERRIMÆ CONFOEDERATIONIS SOCIETATE,

Tractatus primus, generalis.

Cura IOHAN. ANGELII WERDENHAGENI, I.C.C. editus.

INTRODVCTIO SIVE PROOEMIVM.

De Imperij Romani Germanici duratione, fundamentis & columnis veris, eiusdemque ornamentis illustrioribus, & munimentis.

SI IMPRRII ROMANI MAIESTAS, etiam juxta hodiernum statum Germanicum maxime, quæ in eius auctoritate, dignitate, potentia, amplitudine, regalibus, firmitu-

dine, qualitate loci, divitiis, munitionibus, ſapientia & virtute incolarum conſiſtit, rite oculis acutioribus perſpiciatur, examineturve; aut ſi quis eum aliis mundi Regnis & partibus cum eadem comparationem iuſtam, abſque affectuum perturbatione iniquiore, inſtituat; is profecto huic præ cunctis aliis gloriam ſplendidam & felicitatem primariam adſcribere, atque ſimul ingenue (modo ſolido non careat iudicio, & rerum humanarum in hoc ſeculo haud plane ſit imperitus) confiteri cogetur, quod nullius Imperii aut Regni æque durabilis aut invincibilis, iuxta internam & eſſentialem eius diſpoſitionem, ratione omnium Statuum, connexus aut conſtitutio inveniri poſſit. Etenim extra controverſiam eſt omnem, quod huic Verbum Dei unice quartam attribuerit monarchiam talem, quæ extremum mundi ſit conſecutura terminum. Velut etiam exinde divinus ille Propheta Daniel, cui ſoli cum Divo Eſdra inter omnes iſtorum ſeculorum vates Iehova ſummus cœli & terræ Dominus ſummorum Imperiorum orbis uſque ad extrema tempora, quæ nunc prope conſecuti ſumus, ordinem ſucceſſo-

rium

rium in visionibus sanctis revelavit, hoc ultimum Regnum vere ferreum, in explicatione Imaginis & Statuæ, esse futurum pronunciat ; *Dan.* 2. Quicquid heic ex opinione aliorum Pezel. *in Mellificio suo ad Sleid. lib. de 4. monarch. pag. m.* 292. *part.* 1. obiiciat ex quæstione Nabuchodonosoris Regis, quasi ille sollummodo de suo, non alieno & longissime remoto regno sollicitus fuerit : Quum tamen non tantum Propheta, *in dicto cap.* 2, *vers.* 29, 44, & 45, liquidissime de futuris temporibus cuncta hæc explicet ; adeo , ut etiam ea omnia usque ad Christi adventum ultimum sive Iudicij extremi diem, quo Christus ex cœlo quasi ex monte summo delapsus , propria maiestatis suæ auctoritate, quæ ipsi à Patre cœlesti data est, cõminuturus & consumpturus omnia illa regna sit cum ipsa statua in secula, *v.* 45, extẽdat; sed etiam ipse Salvator noster Iesus , *Marc.* 13, *vers.* 14, in prænunciatione ultimorum temporum ad Danielem Prophetam hunc manifeste se referat : Vt clare inde pateat , quam latissime se exporrigant vaticinia huius insignis Prophetæ , veluti etiam ad accuratam attentionem talium non

 frustra

frustra ibidem à Christo exsuscitamur singuli. Nec enim Iehova ad sollicitam quæstionem alicuius mortalis ita stricte alligatus est, ut non profundiora & penetrantiora in revelatione sua per Prophetas retegere debeat, quàm cor cœcum & in cogitationibus suis vana mens assequi possit. Imo si Iehova in omnibus oraculis suis Ecclesię, tanquam Sponsæ Filii Dei, maxime satis facere cupit, ut ipse ibidem confitetur Pezelius, atque is scopus perpetuo Spiritui S. stet propositus: quur non maxime vaticinia talia universalia ad Ecclesiam Christi in novo Testamento excurrant? quum novum Testamentum finis sit veteris; atq; propterea in Novo εἰδικῶς & efficaci demonstratione exprimatur, quod in Veteri τυπικῶς adumbratum nude fuerat? Velut proinde sparsim in Prophetis ea nobis præfigurantur, quæ in regno Christi nunc consummationem suam adipiscantur vel accipiant. Tum quoque Nabuchodonosoris insomnium non ex naturali influentia Spiritus syderei profluxit, sed ex diviniori infusione in eo concitatum fuit. Alias Sophi aut Magi Ægyptiorum facile interpretationem eius assequi potuissent.

ſent. Omne enim, quod naturali influxione communicatur animæ corporis, hoc facile pertingit aut invenit Magia, ſive Sophia illa realis, quæ minus verborum inutilibus terminis & phantaſticis obſcurata habetur conceptibus. Quum vero inſomnium Regis hoc ſupernaturale eſſet, atque altiorem ſive ſublimiorem originem ex æternæ naturæ regno, à quo vera Eccleſia Chriſti ſive populus Dei ſanctus regitur, traheret, non erat hoc in poteſtate Magorum aut ſapientum eorum poſitum, quo inſomnium hoc myſticum aut reperire ſive explicare potuiſſent. Quippe nullatenus eius principia in Firmamento nata aut ſcripta inveniebantur, ut ait Daniel, *v.* 27; Myſticum ſive Arcanum hoc, quod Rex petit, non Sapientes, Aſtrologi, Magi, Haruſpices poſſunt indicare Regi: Sed eſt Deus in cœlo revelans arcana, qui notum facit Regi Nebucadnetzari id quod futurum eſt conſequentibus temporibus, &c. Quoniam enim Daniel, velut olim quoque Ioſeph, Cabaliſticæ ſcientiæ gnari erant, id eſt, Spiritus Iehovæ: hic utrumque, theodidactos effecerat: quare & ſublimiora ex Spiritu ſapiebant, ita ut vera & cœleſtis lux in

iis resplenderet. inde oblivione extinctum insomnium uterque resuscitare secum in Spiritus cœlestis virtute poterat; quod aliàs nullatenus in vires hominis extra regenerationem divinam cadit. Vnde patet, quanta sit differentia inter eos, quos divus Paulus sapientes carnis vocat, & qui Spiritu regenerationis in diversis donis sanctis ornati sunt. Quare tria omninò luminum dona & munera inter se distinguenda sunt, non tantum habitualiter, ut communis incompta fert opinio, sed vivide secundum efficaciam Spiritus. Magia enim sive vera Sophia exprimit verum lumen naturale eiusque Spiritum: Cabala vero supernaturale lumen Spiritumque in Angelica domo: Theologia continet in se lumen divinum munere Spiritus sancti expressum. Quas tres ambitu suo Theosophia complectitur. Quemadmodum igitur Iehova vero Theologo sui colloquii aut eloquii genuinum communicat intellectûm per Spititum S.; quod etiam secū talis revera percipit Theologus: Ita Natura in omnibus rebus creatis externis per suum Spiritum vero Sophico, quem prisci illi Magum dicere soliti sunt, se ostendit, ipsi signaturas suas rerum

& firmamenti per influentias congruas ostendens. Ita quoque Cabala per virtutis angelicæ angelicum lumen Sopho suo idem præstat, quod ad hanc facit sapientiam: veluti per tale lumen Moses suum à Iehova accepit responsum. Tria hæc insignia regenerationis dona & lumina Spiritus, quæ tamen uniformiter se habent in suo centro, & Sacrosanctam Trinitatem egregie repræsentant, non ita præcipitanter confundenda sunt, ut communis fert Habitualistarum error; sed longe sanctiorem & sublimiorem merentur reverentiam. Quod ideo à principio heîc statim monemus, ne quis temerè ita sua fanatica opinione amplius profanet cœlestia Dei Effata, quemadmodum in hoc cernimus factum sensu. Uti Sacra Scriptura sive Eloquium Dei manifestè proponit, & nobis omnibus sanctè sui dispositionem muneris retegit: sic etiam longè sanctiora exponit mysteria, quæ cœca hominis ratio cœcâ suâ habitualitate neque percipere neque censere ritè poterit. Sibi ipsi noxium præparat Iudicium Dei, qui carnali arbitrio divina ita leviter æstimat iuxta propriæ phantasiæ terminos, Simplicissima locutio-

ne non raro profundiora continentur & sacratiora, quàm sapientissimus mortalium in abstrusissimis percẽsere noscat. O quanta profunditas sapientiæ! merito exclamat divus Paulus. Quemadmodum quoque libri Moisis interna alia, quæ totius mundi & Ecclesiæ Christi cursum præfigurent, continent, uti B. Teutonicus egregie in suo Commentario, quem Magnum Mysterium (quo libro nihil dum vidi in eo genere absolutius, & propterea in manibus omnium vere Christianorum optarem) vocat, hoc luculenter demonstrat. Nec hucusque inventus est, qui talia unquam in Mose deprehenderit, quod meritò omnes, eruditissimam qui sibi tot habitualitalibus profanis vendicant arrogantiam, pudore afficiat. Sed hoc etiam propterea dico, ut cernant omnes, quæ duratio cœlestis in ipsa sua imbecillitate adiecta sit à Deo Imperio Romano, quod certe nemo suis viribus convellet externus; sit, quicumque velit. Iehova huic Monarchiæ suum terminum usque ad montem Sionis extendit. Licet lutum mysteriale huius Regni cum ferro sit commixtum; tamen firmiter perstabit, suffultum suis adminiculis,

quæ

quæ ipſi non ſine ſingulari Iehovæ addita ſunt beneficio & miſericordiæ gratia. Etenim quos non ſæpius pertulit hoc Imperium motus, quot concuſſiones, quot perturbationes & diſſidia interna! Ex Iehovæ tamen benignitate ſingulari ſemper inventa ſunt talia remedia, quæ robur novum ipſi addiderint.

Nutationes & paroxyſmi Imperij Romani.

SI quis ſaltem ad notabiliora recurrat tempora, quibus tranſlatio Imperii Romani ad Germanos deputatur, an non ingentes concuſſerunt hoc tempeſtatum procellæ? an non odio, invidia, perſecutionibus internis & externis mire ſæpius dilaceratum fuit? an non toties idem armorum violentia & belli tumultibus variis terribiliter diſtractum ſenſerunt maiores? Quas non incurſiones gentium aliarum, & proprias rebelliones cũ diris ſeditionibus pertulit? Verum, ne ita facile expugnari aut in ruinam aliquam præcipitari poſſet, firmi & iuſti inventi ſunt Ordines & Status, quibus ſemper in quavis adverſa fortuna conſtanter niteretur. Quorum

alii principales fundamentalesque sunt, alii ornamenta conservantia & necessaria habentur huius corporis.

Comparatio Imperij Romani cum corpore humano generalis.

NAM veluti viridum corpus humanum non tantum ex suis partibus essentialibus integris internis & externis, solidisque membris, nervis, ac ossibus constat: sed etiam totius universi & macrocosmi centrale receptaculum atque ideam vividam refert: ut merito homo extractum sive miraculum mundi, ac proinde microcosmus, à sanioribus & veris philosophis appelletur: Ita quoque Imperium Romano-Germanicum, quod unicum aptissimis suis constitutionibus & commodis dispositionibus satis æquabilem temperiem durationi temporum maxime convenientem refert, respectu omnium Regnorum mundi vere centrale illud miraculum repræsentat. Vnde merito microcosmicum appellites illud regnorum Regnum. Quod in his paulo dilucidius explicari & percipi poterit.

Compa-

Comparatio Imperij Romani cum corpore humano ſpecialior.

A Principio igitur, homo ex ſpiritu, ſive ſpiraculo vitæ (ut non fruſtrà S. Sciptura loquitur) & corpore ſuo conſtat. Sic etiam Imperium hoc Romano-Germanicum ex ſpiritu animā ſuam ducit: & propterea in corpore ſuo ita radicaliter vivit: Corpus ibidem ſua membra ſive partes internas & externas iuſte continet & alit. Quemadmodum autem deinde anima tribus eſſentialibus operationibus ſuum domicilium & vitam inde profluentem exhibet, quas vulgo trium facultatū nomine exprimere ſolent: Ita quoque tria ſunt, quæ vitam aut ſpiraculum vitę huic Imperio inſigniter ſuppeditant. ut ſunt: 1. Chriſtiana Religio, in vera Verbi cœleſtis cultura & vitæ ſanctitate ſolida, aut imitatione Chriſti conſiſtens; propter quam unicā maieſtas monarchię ipſi in ſacris Litteris tam curioſè cum duratione ſua, ſi Chriſto modo non reponat ingratitudinē, attribuitur. 2. Leges fundamentales. & 3. Iuſtitiæ ſolidæ forma. Singula hæc adeo multa in ſe continent, ut unumquodque

que eorum vix singularis libelli conscriptione explicari possit : sed nec est huius loci, quum talibus & his suum aliquando Iehova auxiliante meditemur locum.

Membra Imperij Romano-Germanici alia interna, alia externa.

QVOD ad Corpus ipsum attinet, compositum rite est ex suis partibus internis & externis, quas Status sive Ordines communi nomine vocant. Isti autem sunt Electores septem, Principes & qui eorum accensentur ordini, ac Civitates. Veluti autem in corpore humano tres partes maximè internæ principales, quæ etiam in ipsa generatione hominis iuxta omnem Medicorum sententiam primitus se exerunt, cernuntur, sicuti sunt Cerebrum, Epar & Cor: Ita etiam Electores merito membro principali Cerebro, Principes, & ii, qui huic Statui nobilitatis caussa annumerantur, Epati, & demum Civitates Cordi non incommode officii & vigoris ratione adsimilari possunt. quod suo loco plenius explicabitur cum fundamento. Electores enim officio suo proprio constituunt

Caput

Caput certum, tam tempore interregni, aut vacantiæ, quam in electionis constitutione. Principes cum reliquis in suo generositatis statu suppeditant quidem robur, succum & sanguinem in dignitatis auctoritate; sed tamen maximæ vires fortitudinis in munimentis Civitatum insignorum & earum fidelitate sitæ sunt. Vnde apparet, quam graviter illi peccarint in publicum bonum & communem totius Imperii salutem, qui tanto studio, & conatu malevolentiæ arduo, hucusq; discordias inter Principes & Civitates serere, & extrema odia fomentare ausi sunt, æmulationem nescio quam inanem confingentes: Quum tamen in his omnibus nil effecerint aliud, quàm quod communis calamitatis, qua tam misere Germania difiecta fuit, promotores fortes & Iuris exemptitii, ut aiunt, osores invidiosos se prodiderint. Rectius Imperator *in Novell. Const.* urbium & civitatum erectionem ac munitionem quæsivit, quum propterea quoque ita severè præcepit, ne facile eius intentio in conservatione Imperii dirueretur, nec tales, qui civitates solo iterum adæquatas cuperent, audirentur. Pulchrum quidem

dem est, ut ille Imperator dicere solitus est, Regibus imperare, (sic vocavit suos Principes:) in quo etiam se omnibus vicinis prætulit: sed longe pulchrius, pietatem cum fundamento in duratione conservare; quam munitio civitatum exhibet, ut regnum excursionibus hostis cuiusvis & devastationibus minus sit obnoxium.

Membra externa Imperij quæ?

Ex istis igitur partibus principalioribus, ut iam dictum est, procreatæ aut editæ sunt partes externæ, corpus hoc solidè integrantes. Hæc iterum ita sunt dispositæ, ut aliæ fundatam prærogativam in ordine suo præ reliquis habeant à Capite suo determinatam, quum earum ministerium fulcra externa exhibere quædam Imperatoriæ maiestati videantur, ceu rectè eas Matth. Stephanus *lib. 2, part. 1, cap. 4, num. 10 & seqq.* enumerat, ordine singulas proponens; quas tamẽ priori loco propterea heîc ponimus, ut inde nobis ansa sit, reliqua rectius deducẽdi. Verba eius sunt: Priusquam autem de Statibus plenius dicatur, illud præmittendum est, ex singulis

ſingulis ordinibus Imperii quatuor viros conſtitutos; adeoque Imperium Romanum ſuper certis gradibus nobilitatis, nec non etiam communitatibus opulentis, provida ſagacitate fundatum eſſe; de quo ita poſt ſui in Germanos tranſlationem conveniebat, ut maior Sacri Romani dignitas & maieſtas eſſet, & ne ſtatus & vires eius paulatim labefactarentur, ſed ſpecialibus munitum præſidiis, principibuſque firmatum, iiſque ut firmis columnis innixum, adverſæ tempeſtatis procellis & turbinibus validius reſiſtere, & ſuæ potentiæ mucronem longe lateque vibrare poſſet.

Et quidem primo fundatum eſt ſuper quatuor Ducibus. Primus, eſt Dux Sueviæ. ſed cum hæc domus primitus defecerit in ultimo duce Conradino, Friderici II Imperatoris filio; *Cruſ. in annalib. Suevic. lib. 2, par. 3, cap. 19*: poſtmodum titulum Sueviæ Ducatus Sereniſſima Domus Auſtriaca uſurpat. Secundus, eſt Dux Brunſwicenſis in Saxonia. Tertius, Dux Lotharingiæ in Gallia. Quartus, Dux Bavariæ, qui hodie dicitur Palatinus Rheni, de magno Palatio Trevirenſi.

Deinde fundatum eſt ſuper quatuor

tuor Vicariis. Primus, est Dux Brabantiæ. Alter, Dux veteris Saxoniæ, cum equulo albo. Tertius, Dux in Westerreich. Quartus, est Dux Silesiæ.

Tertio super quatuor Marchionibus præeminentioribus. Vt est Marchio Brandenburgensis: Marchio Moraviensis: Marchio Misnensis, & Marchio Badensis.

Quarto fundatum est Imperium Romanum super quatuor Illustribus Comitibus Provincialibus, qui vulgo appellantur Landgravii. Primus est Landgravius Thuringiæ: Alter, Landgravius Hassiæ: Tertius, Landgravius Alsatiæ: Quartus, Landgravius Lichtenbergensis.

Sunt & quinto Generosi Comites Castrenses quatuor; qui vulgo Burggravii dicuntur. Primus, est Burggravius Nurnbergensis: Alter, Burggravius Magdeburgensis: Tertius, Burggravius Strombergẽsis: (Hodie est ditionis Palatinæ:) Et quartus, Burggravius Reineckensis, qui hodie in Comitum Hannoviensium ditione.

Insuper fundatum est Imperium super quatuor Magnificis Comitibus. Maiores quidem in suo gradu, sed inter Principes minores. Primus est, Comes

Comes Schwartzburgensis: Alter, Comes Clivensis; qui hodie est Dux: Tertius, est Comes Ciliæ; cuius Domus defuncta in Prælustres Austriæ Duces, de anno Dom. 1456, feudali jure devoluta est: Et quartus, est Comes Sabaudiæ, qui in Constantiensi Concilio ab Imperatore Sigismundo, Ducali titulo est insignitus. Hodie autem sola Domus Schwartzburgica titulum & nomen Sacri Romani Imperii Comitum gerit.

Nec non super quatuor nobilissimis Baronibus. Primus, est Baro Limburgensis: Alter, Comes Westerburgensis; quem Leimugenses iam repræsentant: Tertius, Comes Aldewaldensis: Quartus est Baro Tussensis, sive de Dous; (dictus est de Kar.)

Itemque quatuor Strenuis Militibus. Primus, est Miles de Andlo in Alsatia: Alter, Miles in Strandeck. Tertius, miles de Meldingen: Quartus, de Frowenberch, in Bavaria. At quoniam agnatio Militiæ Meldingensis exstincta & mortua est; in eius locum per Maximilianum Regem in comitiis Augustæ surrogatum esse Wolfgangum de Weissenbach, notat Henningus Gæden, *consf.* 1.

Præterea sunt quatuor Insignes

B. Civi-

Civitates. Prima, eſt Auguſta: Altera, Moguntium: (quidam ponunt Metim:) Tertia, Aquiſgranum: Quarta, Lubeca.

Itemque ſunt quatuor Magnificæ Villæ. Prima, eſt Bamberga: Altera, Schletſtadia: Tertia, Hagenovia: Quarta, eſt Vlma.

Et denique, ut nullus gradus prætermiſſus videatur, accedunt præmiſſis quatuor Famoſi Ruſtici: ut ſunt, Colonia, Ratisbona, Saltzburgum, & Conſtantia.

De aliis Comitibus, Baronibus & Nobilibus Sacri Romani Imperii, & hæreditariis Officialibus, eorumque miniſteriis, plura tradit aurea bulla Caroli IV. Qui Principes, Comites, Barones & Nobiles ad Imperii aſſiſtentiam potiſſimum quidem ſunt electi: Sed tamen omnis Germanorum potentia totis viribus eo contendere debet. Et, ſi Germani Principes Imperatori fideliter aſſiſterent, prout olim facere conſueverunt: tunc non ſolum Græcia, ſed Ægyptus & Chaldæa contremiſcerent, ac ultimæ regiones Saracenorum trepidarent. Nam ut aves inter ſe volantes & cantantes ad aquilæ intuitum ſilent & fugiunt: ſic omnes barbaræ nationes, alio-

aliorum insignia vexillaque despiciunt, Romanorum vero ac Germanorum aquilas timent naturaliter, & abhorrent. Protendente nempe Aquila Romanorum ab Europa alas suas, nec gryphones Asiæ atque Africæ satis tutæ erunt. *Sunt verba Pet. de Andlo in d. Tractatu lib. 1, cap. 16, in fin.*

Vires Germaniæ.

HACTENVS Dn. Stephanus. quæ ita se verissime habent. Præsertim hoc, quod ille heîc inserit, bene animadvertendú de potentia & viribus internis Germaniæ, &c. quæ tam natura loci, quam solida membrorum connexio abunde satis Imperatori & Capiti summo suppeditarent, si ita in firma sua conglutinatione nervorum perpetuo ad amussim fundamentalium legum operationes fideles sese exererent, nec tam multi in contrarium pro dissolutione continui laborarent.

Situs & natura Germaniæ.

ETENIM quod ad naturam loci attinet; in Germania ea omnia,

quæ ad vitę ſuſtentationem & ſplendorem eiuſdem faciunt, non tantum pro neceſſitate ubertim inveniuntur, ſed etiam ſingulorum copiam in tam abundanti numero genitrix ea felix effundit, ut quæ natura ſparſim per diverſas regiones terræ diſſipavit, heîc in unum congeſſiſſe cumulum videatur. Ceu nec ulla prope datur in terris hodie natio mortalium, quæ ſuis ita contenta viribus in tranquillitate vitam tranſigere poſſit, veluti hæc gens optima, & maxime induſtrioſa, modo ſatis ſua agnoſceret bona, nec nimium indulgeret genio, unde tanta diſſipatio ingenii, rerum, actionum & negotiorum oritur; ceu tale exemplum non ſine cauſſa nobis in deſcriptione egregia Conſtantinopolitanarum deliciarum Iohan. Boterus, *in ſecunda parte Coſmograph. ſua. cap. de Imper. Romano & imprudenti tranſlatione ac diviſione Imperij Conſtant.*, proponit. Rerum omnium tanta eſt affluentia, ubique per omnes Germaniæ provincias diſſipata, ut nihil non propè ſit, quod non in magno cumulo ad exteros & vicinos inde per commercia mutua tranſportari poſſit: niſi quod duæ tantum res ſint, quarum penuriam quidem

recte

recte observavit & indicat D. Boterus; nimirum quod nulla oliveta in illis reperiantur, & minus feraces sint bombycum, ut sericatæ possent quoque dici: sed talia non tam ad necessitatem, quàm potius ad mollitiem & splendorem vitæ superbæ faciunt. Proh dolor tamen hodiè nimis olifeｒi & sericati in iis conspiciuntur homines! quod utinam nunquam esset introductum! quum duæ res sint adeo pestiferæ, ut inde non tantum suo exuantur auro & argento, & earum commercio nimis importuno suas dilapident imprudentissime divitias inque alias effundant regiones; sed quoque illi iisdem mediis velut olim Constantinopolitani in delicatissimam & omnis generis superbiæ deditam vitam pelliciantur, cumulatimque abripiantur. Sed iuvat heîc audire Boterum, *lib.* 1. *Geograph. de Germ. pag.* 94. Multitudo ingens equorum est in Germania, quorum usus maximus aratro & agriculturæ destinatus est. Tum quoque omnis generis pecora ibi inveniuntur; sicuti etiam omnigena animantia aëris, aquæ & terræ. Grana superflua producit. Vini proventus maximus in Alsatia, ad Neccarim fluvium, ad Rhe-

num conſpicitur, & ſe extendit uſque ad Coloniam Agrippinam, & in Auſtriam. Serica haut profert hæc terra; parum velleris, & tamen craſſi ſatis; nec eſt olifera Germania. Abundat metallorum fodinis: quippe ferrum, chalybem, ſtannum, plumbum, cuprum ubertim profert. Auri & argenti fodinæ putantur in proventibus ſuis quotannis ultra decem milliones excurrere. Multis etiam locis ſulphur, ſal nitri, & vitriolum effoditur: velut etiam in multis locis ſparſim eximiæ in magna copia ſalinæ habentur, &c. Hæc quidem Boterus ſatis accurate ita recenſet: quamvis item in eo aberret, quod parum nutriat velleris; quum copia eius tanta ſit undique, ut magno commercio ea ad exteros tranſportetur: unde eximii conficiuntur omnis generis panni; velut in maximo habetur precio propter ſubtilitatem, quod ex Pomeranicis tondetur & colligitur gregibus. Eodem modo divitias varias Germaniæ noſtræ commendat, *part. 2. cap. de Imp. Rom. viribus*; ubi ſic dicit: Maxime abundat frugibus, pecudibus, piſcibus: id experientia compertum ſæpe fuit. Carolus enim Quintus, ut Turcis reſiſteret, habuit ſub
ſignis

signis ad Viennam 90 peditum, & 35 equitum millia ad Tavarinum contra eosdem Turcas; nec tamen caritas ibi experta fuit. Bello inter Carolum V & Protestantes per aliquot menses abunde se sustinuerunt in campis fere 150 militum millia. Dives quoque est mineris auri, argenti, omnisque generis metalli, superatque alias Europæ provincias: natura quoque largita est ei in regionibus longissime à mari dissitis fontes & puteos aquæ salsæ, ex quibus excoquitur sal perfectum. Nec minus mercatrix est, quam fertilis. Indigenæ enim, plusquam ulla alia natio, vacant opificiis, faciuntque artificia miratu digna: estque Germania tam probe à natura dolata, ornataque magnis fluminibus, quæ ubique navigantur, ut commeatus & merces faciliter ex uno loco in alium devehantur. Fluviorum omnium maximus est Danubius; ab illo Rhenus, qui Germaniam à meridie ad septentrionem transgreditur; sicut Danubius ab occasu ad ortum: Albis oritur in Bohemia, lambit Misniam, Saxoniam, Marchiam antiquam: Odera oritur in Moravia, lavat Silesiam, duas Marchias, Pomeraniam. Wesara,

Neccarus, Mosa, Mosella, Isara, Oenus, Varta, Mœnus. Hic Germaniam in superiorem & inferiorem dividit. Superior est, quæ à Mœno ad Alpes usque se extendit. Inferior, quæ à Mœno oceanum versus excurrit. Germania in plures provincias divisa est. Sed præcipuæ sunt, (loquor de iis, quæ viva membra Imperii sunt,) Alsatia, Suevia, Bauaria, Austria, Bohemia, (quamvis hæc multis privilegiis gaudeat, quæ eam ab oneribus eximunt,) Moravia, Silesia, Lusatia, duæ Marchiæ, Saxonia, Misnia, Thuringia, Franconia, Hassia, Westphalia, Clivia, Megapolis, Pomerania. Ex quibus singulis apparet, quanta sit Germaniæ & Imperii huius uberrima fertilitas, quæ etiam ab optimis quibusvis terræ partibus non poterit vinci in tali beatitudine sua, ut nullo prope externo adiumento indigeat. Luxuria tamen incolarum quum nimia sit, fit inde, ut novitate rerum omnium semper ibi homines præ reliquis vicinis populis gaudeant; Et, quum voluptuosæ vitæ studio nimium accurato attentoque diffluant, arripuêre ex hac caussa circumiacentes gentes occasiones miras & varias, quibus Germanis suas subducere divitias,

vitias, & omnem vim auri aut argenti vario commerciorum prætextu & artificio in se transferre possint. Quam ob rem olim Div. Carolus V. Imperator Augustus, anno 1530 cum Statibus Imp. egregiam reformationem politiæ communis, in publicis comitiis Augustanis constituit & publicavit, quæ laudatissime omnem vitæ luxuriam in victu & amictu perstringit, & normam iustam cuivis Statui & privatis singulis præscribit. Quod non tantum idem Imperator in Comitiis August. anno 1548 repetivit severissime; sed etiam optimus Imperator Rudolphus II in reformat. Polit. constitutionibus Francofurti anno 1577 confirmavit, additis correctionibus & monitis. Vtinam tales leges publicæ rite in usu observarentur debito; res Germanorum longe meliori essent positę loco, & vita undique sanctior revivesceret in gratia Iehovæ, rectiusque quisque, Christianismo animæ & vitæ puritate addictus, vivere posset.

Status Imperii quid & qui?

VERUM, ut ad Status Imperii nunc revertar; Tenendum hic sedulo

dulo est, quid Status propriè sint, & quæ eorum differentia, tam in genere quam speciatim distributa, ratione officii, honoris, dignitatis & loci sive sedis, & possessionis ac dominii.

Vocantur autem & sunt Status Imperii, ait *Steph. lib. 2, part. 1, cap. 4, num. 28*, qui solum Imperatorem recognoscunt immediate, & Cæsaris communique procerum consensu in album sive matricem Imperii recepti, ea lege, ut imperio, occurrente necessitate, certum censum, in albo sive matricula expressum, pensitent, vel subsidiũ militare præstent. *sec. And. Gall. lib. 1, obs. 21, n. 2.* At proprie Imperii Status esse & dici, qui cum Imperatore *als ein Christlich corpus vnd versamlung,* [*id est, tanquam Christianum corpus atque congregatio,*] vel, eo defuncto, soli, statuendi de republ., vel ius sessuræ & dicendæ sententiæ, in comitiis vel conventibus Imperii habent, notat *Tob. Paurmeist. lib. 1 de Iurisdict. cap. 8, num. 5.* vulgo *Stände des Reichs*; *Decreto August. anno 1555 Dievveil aber.* Ἐν πλάτει tamen τῆς δυνάμεως, sive potentiæ ratione, etiam in collegium Imperii cooptati, licet nullam adhuc in comitiis

mitiis actu sessionem consecuti sint, Status dicuntur: *Decreto comit. Ratisbon. anno* 70, *Nach dem auch, Petrus Denaisius in iure camerali*, *tit.* 287, *verb. Sessio*, *num.* 3.

Numerus Statuum in generali distributione.

IN Statuum numero, inprimis post Imperatorem & Regem Romanorum, continentur Electores tam seculares quam ecclesiastici. Deinde omnes Principes Germaniæ, tam seculares quam ecclesiastici, Abbates, Prælati, Comites & Barones. Idem quidam statuunt de Nobilibus Imperio immediate subiectis, quod, coniunctim maxime, possint dici Status Imperii, cum nimirum feuda regalia ab Imperio Romano recognoscant, & in album Imperii prædicto modo & fine sint adscripti. Quin & easdem peculiares suas *Austregas* habere, patet ex *Ord. cam. par.* 2, *tit.* 3, *&* 5, *& sup. hoc lib.* 2, *part.* 1, *cap.* 3, *memb.* 3. Constitutiones quoque Imperii de arrestis, de pignorationibus, item super litigiosa possessione, nec non de pace religionis fracta, Nobiles istos Imperio immediate subiectos expresse perstringunt

stringunt & comprehendunt; *d. Ord. cam. §. Und in solchen frieden. Ruland. de commiss. pag.* 1, *lib.* 5, *cap.* 4, *lit. P. sub. num.* 51; *Meland. in process. cam. part.* 1, *pag.* 487. Sed sessuræ & dictionis sententiæ actuali communicatione, non tantum Nobiles de feudis ligiis investitos, ac præter Imperium alios superiores non agnoscentes, sed Barones quoque, Comites & Principes, (licet hi sint variores,) sive mediate sive immediate Imperio obediant, nullum tamen suffragii ius in senatu Imperii obtinentes, distingui, ex decretis comitialibus, in quibus nobiles immediati non censentur, Comites autem & Barones complures comprehenduntur, ostendit Paurmeister *d. loc. num.* 4.

Tertio loco civitates Imperiales liberæ etiam inter Status merito referuntur, vigore aureæ bullæ Caroli IV. ubi civitates liberæ suam sessionem & vota in iudiciis habuerunt, sub Friderico Imperatore, in reformatione Francofurtensi, & deinceps iuxta ordines Imperii Moguntiæ expressis. Hinc & hodie adhuc ad omnia Imperii comitia vocantur civitates; itemque earum legati una cum Imperatorum, Electorum, & Princi-

Principum legatis, ad exteros Reges vel Principes in caussis gravissimis mittuntur. Denique civitates liberæ, eadem incommoda ferunt, quæ Electores & Principes. *Georg. Obrecht. in tract. de iurisd. cap. 6, num. 77. & seqq.* Præterea illæ habent iura territorialia, non etiam iura Principis; de quo inferius, suo loco, *tit. de Civitatibus liberis.* Qui autem in album seu matriculam Imperii est relatus, ille imperii Status habetur, donec exemtio probetur: nam pro matricula præsumitur. *l. matriculam, Cod de agentib. in reb. lib. 12. ubi Bart.* Et matricula probat quem esse de numero qui debent immatriculari. *Bart. in l. petit. C. de advoc. diu. Iud. Alciat. de præsumt. reg. 3, præs. 17. Gail. d. observ. 21, num. 6, & 7.* Et in specie, quod feudum probetur per registrum Principis, in quo bona descripta sunt, tanquam feudalia, tradunt *Barbatia, consl. 18. num. 38. l. 2. Cravett. 27, 6. in pr. Grammat. decis. 77, num. 12. & alii, quos refert Menoch. lib. 3, præsumt. 91, num. 42. Mascard. de probat. lib. 2. concl. 768. num. 10.* Idem *num.* 65 ita pergit:

Disse-

Differentia Statuum Imperij generalis.

SED generatim Status Imperii constituuntur in duplici differentia. Alii enim sunt ecclesiastici; ut Elector Coloniensis, Moguntinus, & Trevirensis; itemque Abbates & Prælati; Alii sunt seculares; ut Electores & alii Principes seculares, itemque Comites & Barones. Omnes hi absque differentia subsunt Imperatori ratione bonorum feudalium, eademque Regalia in suis terris obtinent Episcopi, quæ Principes, Marchiones, Duces. *Mod. Pist. cons.* 49, *num.* 3, *vol.* 2. Vnde à sententia Archiepiscopi vel Episcopi devolvitur appellatio ad cameram. *Geil.* 1. *obs.* 30, *num.* 2. & condemnantur ob fractam pacem. *ibidem. Geil. lib.* 1 *de pac. pub. cap.* 1, *num.* 13. Sane illud constat, seculares Principes & Status Imperii plus iuris habere in suis territoriis, plenioriqué administratione frui, quam ecclesiasticos; ut qui suos Ducatus, Marchionatus, Comitatus ad primogenitos deferunt, ob constitutionem Friderici, qua dividi prohibiti sunt. *cap. Imperialem*, §. *præterea, de prohib.*

lib. feud. alien. per Frid. & ibi DD. Licet moribus nostris Germaniæ inter liberos dividantur. *Henn. Goed. conf.* 19, *n.* 163. *Gail.* 2, *obs.* 153, *n.* 2. ut unusquisque in sibi obtenta provincia iurisdictionem iuraque Imperii in solidum habeat & exerceat. iurisdictio quippe tanquam res incorporalis per se dividi nequit; adeoque ad plures successores in solidum transit. *Hieron. à Monte de finib. reg. cap.* 11, *num* 13. *Hart. Hartm. lib.* 2. *obs. tit.* 1, *obs.* 15, *num.* 1. *Andr. Knich. in com. ad ius Sax. verb. Ducum Saxoniæ*, *cap.* 3, *per tot. Covar. pract. q.* 40. *in pr. & num.* 1. *Schneid. in* §. 20. *num.* 30. *seqq. Inst. de act. &c.* Ex quibus patet, seculares Principes & Status Imperii transferre Ducatus & Comitatus suos ad liberos successores; quibus non nisi legitimis caussis privari possunt. At secus est in ecclesiasticis, qui, quando renunciant Capitulo, sive morte decedunt, protinus in eorum locum alius eligitur; qui tamen non electione tali fit Episcopus, nisi quatenus Regalia ab Imperatore obtinuerit, vt homagium sive fidelitatem præstiterit, &c. Quin etiam seculares feuda habent, ac plenius administrant: Ast ecclesiastici

siastici vere nudi sunt tantum dispensatores & fructuarii. *Chopp. de dom. lib. 3, tit. 13, num. 7. Dilect. de arte testandi, tit. 1, caut. 3. Knich. ad ius Sax. verb. Duc. Saxoniæ, cap. 2. &c.*

Differentia Statuum specialis iuxta dispositionem classium.

ATQVE hæc est generalis differentia Statuum. quorum series specialis ex parte (uti idem Steph. ibidem etiam ponit) hæc est:

Primo septem Principes Electores. Ex Archiepiscopis tres: Moguntinensis, Trevirensis, Coloniensis. Ex Principibus politicis quatuor: Rex Bohemiæ, Comes Palatinus Rheni, Dux Saxoniæ, Marchio Brandeburgensis.

Secundo præter Electores quatuor Archiepiscopi: Magdeburgensis, Saltzburgensis, Bremensis, Vesontinus.

Tertio Episcopi: Augustanus, Basileensis, Brixiensis, Constantiensis, Cameracensis, Eichstadensis, Freisingensis, Hildesiensis, Halberstadensis, Leodicensis, Lubecensis, Metensis, Mindensis, Monasteriensis, Osnaburgensis, Passaviensis, Padebornensis, Papæbergensis, Ratisbonensis, Spirensis,

ſis, Strasburgenſis, Schuerinenſis, Tullienſis, Tridentinus, Wormatienſis, Wirtzburgenſis, Verdunenſis, Verdenſis, &c.

Eccleſiaſticis hiſce Principibus ex veteri Prælatorum ordine aſcripti ſunt, Abbas Fuldenſis, Abbas Hirsfeldenſis, Abbas Murbacenſis, Abbas Campidonenſis, Abbas Corbeienſis, Abbas Purmenſis, Abbas Stabulenſis, Magiſter ordinis Equitum Teutonicorum ſive Marianorum, Magiſter ordinis Equitum divo Ioanni ſacrorum, Præpoſitus Elbangenſis, Præpoſitus & Archipresbyter Berchtelsgadenſis.

Quarto Principes politici: Archiducum Auſtriæ utraque linea, Auſtriaca & Burgundica: Ducum Bavariæ itidem utraque linea, Bavarica & Palatina: Duces Saxoniæ, Marchiones Miſniæ, & Landgravii Thuringiæ: Marchiones Brandeburgenſes, Duces Brunſwicenſes & Luneburgenſes, Duces Iuliacenſes, Duces Pomeraniæ, Duces Megapolitani, Duces Wirtebergenſes, Landgravii Haſſiæ, Marchiones Badenſes, Duces Saxoniæ inferioris ſive Lavenburgenſes, Duces Holſatiæ, Landgravii Lichtenbergenſes, Duces Sabaudiæ, Principes Anhaltini,

tini , Duces Lotharingiæ , Comites Arnbergii ab Imperatore Maximiliano inter Imperii Principes suscepti.

Quinto Prælati: & primo Abbates & Præpositi secundum matriculæ ordinem: Reichenaviensis, Weissenburgensis, Præpositus Weingartensis, Salmens-Weilensis, Walckentiedensis, Weisenaviensis, Schussenritensis, Roggenburgensis, Ochsenhusanus, Gengenbacensis, Marchalensis, Odenheimensis, Elchingensis, Irsinensis, Werthusanus: Præpositus Petershusanus, Keisersheimensis, Heimerani, Ratisbonensis, Monasterii Vallis Gregorianæ, Munchenrodensis, Monasterii Corneliani, Werdensis, Vsipergensis, S. Vlrici, & Abbas Artæ, Augustanus, & alii adiecti.

Abbatissæ sunt, Quedlenburgensis, Essensis, Herverdensis, Monasterii inferioris Ratisbonensis, Monasterii superioris Ratisbonensis, Lindaviensis, Gerenrodensis, Rotmunsteriensis, Heckbacensis, Gutten-Cellensis, Beintensis.

Prælatis annumerantur Commendatarius Provincialis Confluentinus, item Alsatiæ & Burgundiæ.

Sexto loco sequuntur Comites & Barones, de quibus agit *auct. Ste. lib.2.*

lib.2 de iurisd. part.1, 6, num. 110, usque ad finem.

Septimum & ultimum locum occupant liberæ Imperii civitates, de quibus mox inferius agemus plenius.

Enumeratio autem hæc statuum Dn. Stephani non est vere secundum ordinationem Imperii & matriculæ dispositionem absolute composita, nec omnes in plena enumeratione continet status; veluti alicuius matriculæ docet copia, quam in Atlante minore descripsit suo auctor ille, *pag.* 352. Quippe Episcopi numerantur 47, cum Dn. Stephanus tantum 28 recenseat. Ita etiam matricula 26 Duces & Principes cótinet, quũ heîc solum 22 ponat. Sic & in serie reliquorum ecclesiasticorum, quibus dignitas *Illustris* adiecta est, ultra 83 numerantur, quorum vix dimidiam partẽ hic recenset: Velut eodem modo in ordine Comitum & lib. Baronum (qui in duobus subselliis Imperii, Suevico & Wetterovico, sessiones suas habent, & suffragia publica duo suggerunt) ultra 144 nomina in matricula continentur, quos obiter heîc tantum tetigit, dum suo loco eam curam reservavit. *Conferatur hue*

Reinh. Konig. olim amicus meus summus, in pol. sua, part. 1, cap. 25, pag. 428, 429, &c.

De Civitatibus, tanquam tertio membro.

QVOD autem ad tertium membrum matriculæ attinet, in quo describuntur civitates liberæ; earum numerus quidem ponitur ibi 83. Verum, quum in iis non exigua sit confusio; & multæ ab Imperio secessum fecerint, ut sunt maxime Helveticæ, & finibus Galliæ adiacentes; atque ad annum 1525 non exiguus error refertur; Nicol. Reusnerus *in Elogio suo liber. civit. & urbium Germaniæ* tantum 65. congessit, quas ordine ibidem recenset. Interim tamen nos ductum matriculæ merito sequimur: Ac, quum duo in sessionibus publicis habeantur subsellia, scamna, sive latera; quorum prius dicitur scamnum Rhenanum; alterum, subsellium Suevicum: iuxta eorum dispositionem ita recensebimus, uti primum locum in scamno Rhenano habeant.

Enume-

Enumeratio Civitatum iuxta subsellia Imperij.

COlonia Agrippina, Aquisgranum, Wormatia, Spira, Turckheimium, Hagenovia, Weisbergium Sebusiorum, Argentoratum, Ober-Eberhæmium, Roshæmium, Seleſtadium, Colmaria, Altachium, Baſilea, Cæſaris Mons, Mulhuſium Suntgoviæ, Monaſterium S. Gregorii, Metis, Toula, Verduna, Landavia, Kaufmans Sarpruckia, Beſancona, Camericum, Francofurtum ad Mœnum, Fridberga Wetteroviæ, Gelnhuſa, Wetzlaria, Ala, Lubecca, Hamburgum, Dortmunda, Mulhuſium Thuringiæ, Northuſium, Goſlaria, Gottinga, Brakelium, Wartburgum, Lemgovia, Duyſburgum, Dantiſcum, Elbinga.

In latere Suevico ſequuntur iſtæ Civitates: Ratisbona, Norimberga, Rotenburgum ad Tauberum, Weisburgum Norici, Donawerda, Windeshæmia, Schweinfurtum, Wimpina, Heilprunna, Hala Sweviæ, Nordlinga, Dunckelſpüla, Vlma, Auguſta Vindelicorum, Gienga, Boptinga, Gemunda Swevorum, Eslinga, Reutlinga, Wila, Pfulendorfium, Kauf-

beurum, Northusa, Vberlinga, Wangena, Ysui, Leukircha, Memminga, Campidonum, Buchorna, Ravensburgum, Bibracum, Lindavia, Constantia, Rotwila, Offenburgum, Gengenbachium, Cella in Hamersbach, Schafhusium, S. Gall, Buchavia.

Maximus est ita quidem amplissimarum & opulentissimarum in Germania civitatum numerus; sed hoc omnino observandum est sedulo, quod matricula non omnes contineat; sed patet, *ait recte Matt. Steph. in lib. 2. de iurisd. part. 2. cap. 1 num. 62*, in Imperio Romano Status reperiri, qui iuxta stylum & observantiam Imperii atque cameræ indubitanter Status sunt; sed tamen ad conventus Imperii non vocantur, licet eo ipso, quem Statum Imperii esse, dictum sit *supra, lib. eod. cap. 4, num. 46*.

Vera divisio Statuum ex dignitate privilegiorum desumpta.

QVOCIRCA omnis Status Imperii recte dividitur in Statum privilegiatum & non privilegiatum. *de quo late in consul. collegii ICtorum Tribonienfium, nuper Typis excuso.* Error

ror maxime tamen inde iudicatur, quod mutatio matriculæ anno 1525 facta sit.

Civitatum vera divisio, iuxta modernam Imperij Germanici formam.

IDeoque cõstat hinc, nõ simpliciter duo, ut vulgariter antehac factum est, sed tria genera maxime civitatum dari; quum iuxta modernum Imperii Romani Statum etiam civitates distinguendæ sint. Alia enim & nova existit Reipublicæ forma à tempore Imperii in persona Caroli Magni ad Germanos translati; *asseverante id ita Steph. lib. 2 de iurisd. pag. 2, cap. 1, num. 17.* Proinde aliæ civitates sunt liberæ Imperiales & francæ; aliæ Imperiales tantum, aliæ mixtum statum obtinentes. Imperiales liberæ sunt, quarum aliæ solum Imperatorem immediate recognoscunt, & ab eo plenam & omnem concessam vel præscriptam iurisdictionem habent, neque quenquam alium præter Imperatorem Dominum suum agnoscunt. Imperiales vero quæ sunt civitates, & iure exemptitio quodam gaudent, partim Imperatorem quoad Regalia, quæ ab eo-

dem habent, partim Electores, vel Duces Imperii, quoad territoria, in quibus sunt sitæ civitates, recognoscunt, quas tamen à principaliori civitates Imperiales rectius dicimus. *Geil. 2, obs. 54, num. 10, & obs. 57, num.* 8. quum non nisi certis cum pactis territoriorum Dominis subsint. *Mynss. Resp. 13, num.* 10. Municipales autem, seu mere provinciales, sive Ducales, sunt, quæ in totum territoriorum Dominis parent & subsunt. *Mynss. d. loc. & Matt. Steph. d. loc.* Quæ distinctio civitatum illustri præiudicio Caroli IV Imperatoris confirmatur inter Duces Holsatię, & civitatem Hamburgensem. *ut notat ex Crantzio Hotom. in disput. de Feud. cap.* 24. ceu litem hanc diremptam dicit Crantz. *lib.* 10. *cap.* 2. Quale præiudicium quoque Camera Imperialis exercuit in caussa Brunsvicensi contra Ducem Henricum Iulium, anno 1599, die 27 Septembris, *in decreto aperto.* Quemadmodum idem in civitate Magdeburgensi videre est, quæ sua Regalia solummodo ab Imperatore recognoscit, nec ulla in parte alligata est ad Archiepiscum, nisi quod iuramentum emendæ, propter singularem casum anno

1333.

1333, inque Burchardum commissum, præstet ei tum, quum Regalibus Imperii sit investitus, & ab Imperatore receptus, ut ita commissarium Imperii agat. Ex quibus & similibus satis luculenter convincitur, non imperfectam modo hanc esse divisionem; sed & sacræ Cæsareæ Maiestatis & Imperii supremam auctoritatem ea convelli; atque acceptas iurium theoricas de Regaliis, à sola Cæsarea Maiestate dependentibus, everti; nisi tertium, de civitatibus mixtum statum obtinentibus, membrum addatur. *Matth.Steph d. loc. num. 46.* Velut etiam Nicol. Reusnerus, *in d. lib. de Elog. civit. Imp. pag. 24*, id sedulo inculcat, ita id secundum gradus in omnibus disponens: Ex civitatibus vero, ait, quædam sunt municipales, quæ suis Dominis parent: veluti, quæ Principum, Ducum, Marchionum, Comitum aliorumque Procerum ditioni subiectæ sunt; de quibus alias dicendi locus. Quædam vere civitates sunt liberæ, & à iurisdictione alterius, præterquam Imperatoris, immunes; quæ in ditione ac potestate sunt Imperii Germanici; unde & Imperiales dictæ. Ex his rursus aliæ sunt liberæ, quæ suis utun-

tur legibus ad morem rerumpublicarum; cuiusmodi sunt civitates pleræque Helveticæ, & Saxoniæ in extremis oræ illius partibus Oceanum usque. Aliæ vero sunt Imperatoriæ, quæ sunt veluti quoddam patrimonium Cæsaris & Imperii, statimque creati Imperatoris ditioni subiectæ esse intelliguntur. quarum sane numerus seculo superiore haut parum est imminutus: non paucis ex his vel à Cæsaribus magna vi pecuniæ oppignoratis: nonnullis etiam vel bello devictis, vel alio modo à ditione Imperii Germanici alienatis, ut vix ulla spes earum recuperandarum reliqua esse videatur. Sunt ex earum numero præcipuæ Metis, Vesontia, Constantia, Verodunum, Tullum, Cameracum, Bodobriga, Noviomagum, Vesalia, Daventria, Swolla, Brisacum, Rhenifeldum, Neoburgum Rheni, Mosbachium, Oppenhæmia, Ingelhæmia, Cęsaris Lotharia, Lavingia, Groeninga, & aliæ nonnullæ. Hactenus Reusnerus. Sic etiam Boterus, *lib. 2 cosm. suæ, cap. de Imp. Rom.*, luculenter ostendit, unde orta sit tanta mutatio, quod tempore Rudolphi prope tota Italia in viribus suis surrogandis defecerit ab Imperatore, adeo

adeo ut illi nihil nisi nomen prope remanserit. Atque quum alii Domini aut Principes Vicecomitesque sibi sua raperent dominia; tamen maxime civitates, precio licet interdum satis exiguo, libertatem plenam redemerunt; velut Lucensibus non plusquam decem millibus aureorum, Florentinis sex millibus, ea constat. Quamvis autem ita partim vi, partim clancularie, partim titulo aliquo specioso, tam Principes quam civitates Imperio se subtraxerint, ita ut Imperium præsenti tempore fere in Germania conclusum sit; tamen, per leges fundamentales & interna iura sua ac potentiam communicatam invicem, ita arcte per membra sua cohæret, ut non tantum solidum corpus iuste referat capiti suo devinctissimum, sed & propter religionis conscientiarumque libertatem unice ferme & solummodo veram reipublicæ Christianæ formam repræsentare præ cunctis aliis appareat; licet hodie Belgium & unitæ Provinciæ Imperio Germanico prope palmam in hoc summo bono præripere, & proinde omnem fortunam prosperitatemque in se derivare videãtur aut cupiãt, modo non nuper inutili dis-
cordia

cordia ab hac laude parum deviassent.

Optima & boni Imperij nota, ex Distingavio.

ETENIM regnis alias & imperiis aut rebuspubl. nihil æque inimicum est, quam conscientias mortalium contra mandatum Christi constringere velle, ait Distingavius; quum Christus solus pastor sit animarum unicus, & ille sibi soli iudicium cum pleno dominio in eas reservarit. ut aperte id declarat erga discipulos suos, quum nimis fervidos evulsores zizaniæ præstare se cuperent. *Matth.* 13. ideoque inhibitione seria illis hoc imponit, ne colligendo zizania, eradicent simul cum eis triticum. atque propterea vult, ut utrumque simul crescat usque ad messem, quum ipse tunc iudicium condemnatorium cum executionis mandato sit exercitaturus; ut habet *v.* 29, *&* 30. Sicut & ipse Christus plenius id ita expressis explicat verbis ad petitionem discipulorum, eodem in loco, *vers.* 37, 38, *usque ad* 44. ubi disertam interpretationem talem addit, quod filius hominis missurus sit angelos

gelos suos, qui ex ipsius regno omnia offendicula, & eos qui dant operam iniquitati, colligere debeant, ac pœna æternali eosdem mactare, &c. quod adeo verum quoque pronunciat, ut nec ipse pater cœlestis quenquam propterea iudicare velit; sed omne iudicium filio commiserit, *Ioh.* 5, *vers.* 22, *&* 23. ideoque eum honorem non concedit alii ulli: sed, quum discipuli ex Samaria reverterentur, & de infructifero doctrinæ suæ labore conquererentur, vindictamque peterent, propter duritiem populi, ut ignis cœlestis consumeret tales incredulos; revocat eos ad pacem & mansuetudinem, dicens: An nescitis cuius Spiritus filii sitis? *Luc.* 9. *vers.* 54. *& seqq.* filii enim secundum Spiritum, *Gal.* 4, *vers.* 29, sunt filii pacis. *Luc.* 3, *v.* 6. & Christus neminem cupit perdi, sed ut omnes serventur ad vitam; *Luc.* 9. velut propterea vitam suam impendit pro cunctis; *Matth.* 20, *Marc.* 10, *Luc.* 22. Vnde nemini mortalium heîc alia iurisdictio, quam doctrinæ competit; non iudicii. velut ipse Christus sedulo & serio id præcipit, inquiens: Nolite iudicare, nec iudicabimini. *Matth.* 7, *vers.* 1. Nolite condemnare, nec condemna-

demnabimini, &c. Quippe Christi regnum non est huius mundi; *Matth.* 26. sed est regnum occultum & spirituale; in quo Spiritus Dei in suis fidelibus operatur suo modo sancto. Proinde Ioh. Nordermannus, *in dissert. sua de iure Principatus*, talibus verbis hanc formavit quæstionem, *th.* 26; ubi ita eam ponit: Ergo, inquis, Princeps habebit imperium in conscientias? Nequaquam. Nulla enim maior tyrannis est, quam quæ hominum conscientiis sibi imperare præsumit. Iudæi ad Pilatum contra Iesum ita clamabant *Ioh.* 19, *vers.* 12: Quicunque se regem facit, contradicit Cæsari: Multo magis igitur is, qui conscientiis imperare cupit, se Dei loco constituit, ac se Deum facit. An non igitur Deo & Christo contradicat? O absit talis idololatrica vis ab humano corde! Quilibet se potius potens Christo inferiorem agnoscat, ne similis sit Nebucatnezari. Conscientiæ enim libertas Dei & Christi opus manet in operatione Spiritus Dei. Mentium enim rex, Deus est. *Curt.lib.* 8. Quis mihi imponat necessitatem credendi (*inquit Lactant. lib.* 5, *cap.* 14. *Institut.*) quod nolim, vel non credendi quod velim? Fides sua-

ſuadenda eſt, non imperanda; & magis tollitur vana opinio, quæ ſenſibus inſidet, docendo, quam iubendo; monendo, quam minando. *Aug. in Epiſt. Monſ. de Lanſac. in orat. ſua, habita nomine Caroli* IX *Reg. Gall. in Trid. Concilio.* Nulla commodior eſt via, *inquit Carolus* V *Imperator in procem. legum publ. iud. §.* 7, à fide Chriſti alienos, aut in avia delapſos, in viam reducendi, & ad ſpontaneum Dei cultum revocandi, quam ſi verbo & ſpiritus potentia hæreſes convincantur, errantes ſanabileſque cum manſuetudine tractentur. Minime vero quiſquam vi, carcere, tormentis, flagris, ferro, fune, flumine, flamma ad colendum numen, cui non niſi voluntaria mentis noſtræ & labiorum ac pectoris victima, non thuris neque hecatombes ſacrificium probatur, à noſtris iudicibus cogetur &c. *Vide infra, theſ.* 27, *lit. b. ubi reliqua verba Imperatoris citantur.* Errat, (*inquit Rex Navarræ, in epiſtol. ad Ordines Galliæ Chaſtelraud,* 41. *Martij anno* 1589 *data,*) ita me Deus amet, & res ipſa clamet, ſiquis credat, vi & minis à nobis aliud extorqueri poſſe. Sæpe me religionem meam mutare voluerunt; ſed quomodo? Adhibitis ſemper

per minis, tanquam sub carnificis manu. Etiamsi meæ conscientiæ nullam habuissem rationem, honoris tamen mei respectus, quo minus id facerem, deterruisset. Quis unquam fando audivit, Turcam vel Ethnicum aliquem, propter religionem, priusquam an posset converti tentatum esset, occisum fuisse? Non puto, hostium quenquam esse, qui me longius à vero Dei cultu & cognitione, quam Turcæ abesse existimet: Severius tamen mecum, quam cum barbaro agitur. Iam pridem edoctus; veram & unicam rationem populos ad cultum Dei conciliandos, pietatem stabiliendi, esse clementiam, pacem, salutaria exempla: non bellum, neque omnium rerum promiscuam confusionem, ex quo omnium scelerum & flagitiorum propago redundat. Huc etiam referri potest Constitutio Imperii sub anno 1555, §. *Setzen demnach.* §. *vndt damitt solcher.* §. *damitt auch obberuhrte.* *verf. So soll die Geistliche &c.* De illo igitur qui simpliciter errat ex humano morbo, non loquor. Hic enim mitioribus remediis, ut convalescat, curandus. *l.* 3. *C. de apost.* Hunc itaque misericorditer corripiat ut hominem, & id

quod

quod poteſt lugeat. *Auguſt. lib. 3. cont. Parmen. Cyprian. ad dictum Chriſti Matth. 13, 19. Calv. lib. 4, cap. 12, ſect. 11. Inſtit. D. Lutherus de formula Miſſæ, tom. Ien. & in adſert. omnium artic. per Bullam Leonis X. damnatorum, fol. 326, adſert.* 33. Neque de infidelibus, qui ſunt extra Eccleſiam, aut hypocritis, vel etiam hæreticis latentibus, (qui omnes Dei iudicio ſunt relinquendi;) ſed qui blaſphema impietate, Dei maieſtatem & concordiam Chriſtianam violant, pœnas ſumere licet. *Conſtitut Imper. ſub anno* 1530, §. *Darouff ordenen. v. vnd ob zum drittenmahl. & in d. proœm. conſtitut. crim. Carol.* V, §. 9.

Velut igitur Chriſtus ſui interni & æterni ſive ſpiritualis Regni Imperator eſt adſiduus & unicus, atque manet; Ita quoque in externo Chriſtianus Imperator & corporeo huius mundi regno, quod alteri habitaculum ſuum tutum præbet, dominus viget: unde Imperatoris gloria eo maior eſt undique, & apud omnes terræ incolas habetur, ut nemo eum dignitate vel auctoritate hac ſuperet. Et quidem, *ait Steph. lib. 2 de Iur. part. 1, cap. 1, memb. 1, num. 3,* debet Imperator, & ita Imperio præeſſe, & con-

sulere, *l. 2, §. novissime. ibi,* reipublicæ, *conf. D. d. orig. Iuris,* eiusque curam gerere, & subiectorum commoda ad instar tutoris investigare, *d. l. qui fund. 7, §. si tutor 27. l tutor 27. D. de admin. & peric. tut. l. interdum 56. § pen. D. de furt. C. monemus. ibi.* ne Ecclesia Dei ad nihil redeat, 12. q. 2. ut imperii utilitas maxime incorrupta persistat; *ut eleganter Fridericus Imperator præfatus est in tit. de prohib. feud. alien. per Freder. Videatur heic Bened. Carpz. in pulcherrimo libello suo de leg. Reg. German. cap. 3. num. 17, 18. usque ad 23.*

Imperium Rom. Germanicum unde in Circulos divisum.

SED ut ad descriptionem ordinariam revertamur, id ulterius heîc observandum est, quod, quum cura Imperii huius summa sit, & eius libertas in singulis membris cum tanta amplitudine dispersa, ut prope cuique provinciæ suæ mores in regalibus competant, & nihilominus ad mutuam Germaniæ defensionem ac pacem constringantur, divisæ sint Provinciæ in ditiones aliquot, quas Circulos appellant, inque iis instituta sint particularia Imperii consilia.

Circuli

Circuli sive Provinciæ quot.

ATQVE primo omnium totum hoc Imperium Germanicum sex fuit descriptum provinciis, *ait Rouen. lib. de Vrb. Imp.* quas Orbes sive Circulos vocant: Nimirum in Franconiam, Bavariam, Sueviam, Saxoniam, Westphaliam & Rhenoniam. Quod factum est anno Christi 1500 Augustæ in Comitiis, imperante D. Maximiliano I Cæsare. His finibus omnes ubique Principes ac Civitates in Imperii comitiis antiquo more censentur: post, eodem Imperatore regnante, Coloniæ anno 1512, *§. darauff haben, cũ § sequent.* Saxonia superiori per divisionem in Superiorem ac Inferiorem, ac deinde adiecta Belgica provincia sive Burgundia & Electorali Rhenana, & Austria, decem Regionibus seu Circulis Imperium circumscribi cœptum: quod & à Carolo V Imp. in comitiis Wormatiæ anno 1521, & Norinbergæ anno 1522, consentientibus omnium Imperii statuum suffragiis, confirmatum est. *Erklarung des Landtfridens zu Nurmberg, anno* 1522. Ex his Imperii Germanici Provinciis Senatus sive Con-

filium Imperii XXII virorum, quibus summa Reipub. ob conveniendi difficultatem commissa est, subinde legitur singulis trimestribus fere Norimbergæ (nisi aliud suaderet rei necessitas) haberi solitũ hactenus: Cuius Princeps est Imperator eiusve Legatus: senatores sive adsessores sex Electores: principes Imperii duodecim partim ecclesiastici, partim seculares: Ita scilicet, ut singulis trimestribus ex Electoribus singuli, sex Principibus bini, per vices intersint Consilio. Additi sunt his ex cæteris statibus Imperii Senatores duodecim: Imperatorii duo: duo item Austriæ & Burgundiæ provinciæ nomine Legati. Præterea ex quatuor Prælatis delectis singuli, singulis trimestribus more Principum invicem sibi succedentes: Comes item, vel Baro unus nomine Comitum & Baronum Imperii: Bini quoque Senatores ex octo liberis civitatibus, similiter per trimestria mutuas vices subeuntes. Denique sex Equites aut Doctores ex totidem Imperii Circulis singulariter destinati; Nempe ex Franconia, Bavaria, Suevia, Rhenana, Westphalia & Saxonia. Qui autem Principes, Episcopi, Prælati, Comites, Barones, Civitates, qui-
bus

bus Circuli Imperii subiecti sint, sequens docebit recensio. Namque in dignitatum dispositionibus is nunc ordo observatur, *ut Const. habet Norimberg. Paurm. lib. 2. de Iur. cap. 2.*

Circuli cuiusque contenta quæ?

1. SVB Circulo Austriaco sunt, Austriæ Exarchatus, & Tirolis Comitatus; cum omnibus subditis regionibus ac Episcopatibus, Tridentino, Brixiano, Viennensi, Secaviensi, Labachiensi; Comitatibusque Hardeck, Wolkensteyn, Losensteyn, Rogendorf.

2. Burgundico subsunt tota Burgundia, cum omnibus ditionibus subiectis ultra Mosam citraque; ac provinciæ Belgii, & Comites Egmundt, Nassau, Breda, Iarme, Iselsteyn, Bergen, Walen.

3. Rhenanus superior Electoralis continet quatuor Electores ad Rhenum, cum Prælatis, Comitibus, Baronibus, & Civitatibus sub iisdem sedes suas habentibus.

4. Saxonicus superior complectitur duos Electores, Saxonicum, & Brandeburgicum; Episcopos septem, Misnensem, Mersburgensem, Naum-

burgensem, Brandeburgensem, Havelsbergensem, Libusiensem, & Caminensem: Principes, Saxoniæ, Pomeraniæ, Anhaltinos; una cum Prælatis, Comitibus, & Baronibus horum ditionibus subiectis. Abbates sunt, Salveldensis, Walkenridensis. Abtissæ, Quedlinburgensis, Gerinrodensis. Comitatus, Schwartzburgensis, Mansfeldensis, Holbergensis, Honsteinensis, Regensteinensis, Barbyensis, Gleichenensis. Barones, Schonbergensis, Tautenbergkensis.

5. Saxonicus inferior habet sub se ArchiepiscoposMagdeburgensẽ & Bremensem. deinde Episcopos Hildesheimensem, Halberstadensem, Lubeccensem, Ratzeburgensem, Suerinensem, Mindensem, Werdensem, &c. Duces Brunsvicensem, Lunæburgensem, Megapolitanum, Holsatiæ, & Lowenburgicum; una cum Prælatis, Comitibus, Baronibus, & Civitatibus, Lubecca, Mulhusia, Northusia, Goslaria, &c. usque ad Mare Balticum.

6. Francicus continet Episcopos tres, Bambergensem, Wurtzburgensem, Aichstadiensem: Magnum Magistrum Teutonicum: Burggravium Noribergensem: Prælatos Cambergenses: Comites Hennenbergensem,

Castel-

Castellanũ, Hohenloensem, Schwartzenbergensem, Erpachensem: Barones, Civitatesque liberas eius circuitus, Nurnbergum, Rotenburgum Taub. Winsheimum, Schweinfurtum, Weissenburgum Neccariæ.

7. Bavaricus ambit Archiepiscopum Salisburgensem; Episcopos tres, Ratisponensem, Frisingensem, Passaviensem; Duces Bavariæ utriusque; Landgravios Leuchtenbergenses; Prælatos; Comites Ortenburgenses; Barones; & Civitates liberas, Ratisbonam, &c.

8. Suevicus complectitur Episcopos tres, Curiensem, Constantiensem, Augustanum; Duces, Wirtenbergensem, & Teccæ; Marchiones Badenses; Societatem S. Georgii; Equestrem Ordinem Hegaviæ; una cum cæteris Prælatis, Comitibus, Baronibus, & liberis Civitatibus maxima ex parte vigintisex, quum hic Circulus sit amplissimus.

9. Rhenanus inferior habet Episcopos, Wormaciensem, Spirensem, Argentinensem, Basileensem, Lusanensem, Metensem, Tullensem, Verdunensem: Abbates Fuldēsem, Hirschfeldensem, &c. Duces Bipontinos & Simmerienses; Ducem Lotharin-

giæ; Landgravium Hassiæ; Comites Austrasiæ & Wetteraviæ; una cum cæteris Prælatis, Comitibus, Baronibus, Civitatibus liberis circum circa ibi iacentibus, numero viginti duabus.

10. Westphalicus habet sub se Episcopos quinque, Padebornensem, Leodiensem, Traiectensem, Monasteriensem, Osnabrugensem; Duces Iuliacenses, Bergenses, Clivenses, Geldriæ; Comites Nassovienses, Seinenses, Viernburgenses, Isenburgenses inferiores; & cæteras regiones usque ad Mosellam; una cum cæteris eiusdem ditionis Prælatis, Comitibus, Baronibus & liberis Civitatibus.

Ordinatio Circulorum in quibus consistat.

IVXTA eam constitutionem, qua hæc Circulorum ordinatio inventa & in suas classes quasi distributa fuit, æquum quidem esset, ut ordinarie singulis annis semel, vel etiam sæpius, si necessitas id flagitaverit, in aliqua Imperiali aut magna alteri subiecta civitate convenirent, ac de contributionibus, monetis probandis, vel reprobandis, præsentatione adses-

adſeſſorum Cameræ, executionibus contra contumaces à Statibus faciendis agerent: (quibus duo Principes vel Duces, qui conventus indicunt per litteras, vulgo *Kreysdags außſchreiben*, præficiuntur; vulgo *außſchreibende Furſten*; quorum alter eccleſiaſticus alter ſecularis eſſe debet:) Verum, quum in aliquot locis res negligentior habita ſit, multum decrevit iſte mos. In comitiis autem, quando circulariter quid deliberandum concluditur, in ſex tantum contrahuntur. *Cammergerichts Ordnung zu Conſtentz, anno* 1507. *Rutg. Rul. par.* 1 *de Commiſ. lib.* 5, *cap.* 4, *num.* 54. *Knich. ad ius. Saxon. pag.* 71. *Matt. Steph lib.* 2. *de iur. part.* 1, *cap.* 4, *num.* 48. Atque ſi alicui Circulo bellum inferatur, hoc peculiare ipſis ius eſt, ut præfectum quendam generalem ceu dictatorem ſibi conſtituant; &, ſi non ſufficiat unus Circulus, tenentur proximi aut viciniores, ad ſollicitationem alterius, ſtatim in periculis hærenti omni ſubſidio ſuccurrere, ne facile alicuius partis diſmembratio fiat, & ita eo promptius ſalvari poſſit. Ad cuius rei expeditionem faciliorem illis conceſſum eſt, ut contributiones particulares exigant à ſuis

statibus: Ac, si quis in mora sit, statutum est ab Imperio, & approbatum, quod debitor possit ad tertium monitoriale emanatum vi aut repressaliis, cogi, pro solvendo eo, quod ipsius loco fuit expositum, cum interesse & sumptibus additis.

De conventibus & Comitiis Imperii.

DUm heic de conventibus certis publicis agimus aut comitiis, necessum est, ut paucis etiam hunc ordinem Imperii pertexamus; & monebimus paucis, quid comitia, & quotuplicia sint.

Comitia quid & quotuplicia.

GEneraliter autem Comitiorum verbum accipitur pro omnium, tam universorum Ordinum, quam partis eorum, ad consultandum aut decernendum de Reipublicæ salute, conventu. Atque is conventus aut est generalis, aut particularis, pro dispositione & necessitate rerũ ad quas pertinet.

Universalis Conventus sive comitia in quibus consistant.

GEneralis, est Principum & Optimatum pro salute & incremento Reip. convocatio & conventus; unde etiam universalis dicitur, & vulgo *ein Reichs-dag oder gemeyne Reichs-versamlung*. Quæ in constitutione & dissolutione sua consistit. Constitutio continet solemnitates & res tractandas sive negotia; quæ aut ordinaria sunt, aut extraordinaria.

Caussæ & negotia comitiorum ordinaria.

ORdinaria autem negotia, quorum caussa comitia haberi solent, hodie sunt omnia, circa quæ potestas politica ordinarie versatur: legum nimirum ferendarum, belli gerendi, fœderum faciendorum; solvendorum tributorum, iniungendorum; iudiciorum exercendorum, & rerum imperii alienationum caussæ: item de formanda & constituenda pace, & tranquillitate publica, de monetis, de matriculæ Imperialis redintegratione, ac avulsis ab Imperio provinciis, civita-

civitatibus, & ordinibus recuperandis; aliisque pluribus negotiis ad conservationem Imperii & salutem publicam pertinentibus.

Extraordinaria comitia quæ?

EXtraordinaria autem haberi solent propter caussarum controversarum cognitiones aut decisiones, item supplicationes, aut Statuum investituras, vectigalium novorum concessiones, aut prorogationes veterum ad certos annos, &c.

Conventus particulares.

PArticularia autem Comitia sunt, quibus pars Principum & Optimatum convenit. Suntque duorum generum. Namque aliquando ex universo Imperii collegio quidam selecti conveniunt; aliquando vero certa pars aliqua vel classes, vel certi loci ac regiones Imperii. Ex universo Imperii collegio selectorum & deputatorum olim *conventus* erat *Regimenti*; *de quo est tit.* 1 *decreti August. Von den zwantzigē so zue der Konigl. May. und des H. Reichs Regiment geordnet: item tit. vō des H. Reichs Regiment, &c.*

Quum

Quum enim universi ordines Imperii absque ingenti sumptu ac molestia commode pro necessitate occurrente convenire non possent, placuit in comitiis August. anno 1500 Maximiliano & Ordinibus, ut præter Imperatorem & eius Legatum viginti personæ ex Ordinibus eligerentur, qui essent loco Senatus Imperialis. *d. decret. Aug.* Et his ab Imperatore & Ordinibus coniunctim plena potestas data fuit, ius & iustitiam administrandi, ac de quibuscunque subditorum querelis plene cognoscendi ac statuendi, pacem ac tranquillitatem publicam tuendi, &c. *Ordin. Regimenti August. anno* 1500, *tit.* 1, 2, *&* 10. Hæc Regimenti constitutio crescente Caroli auctoritate in desuetudinem abiit. *Paur. cap.* 2, *n.* 48, *&c.*

Ex eodem genere hodie conventus Deputatorum & Visitatorum Cameræ est, ex Decret. Aug. anno 1551 institutus, qui itidem ordinarius aut extraordinarius, &c. *Paur. d. loc.*

Conventus Electorales.

CErtæ classis, est Electorum Conventus. cuius caussa habetur & modus in aurea bulla Caroli IV. Qui itidem aut est ordinarius, & propter electionem Imperatoris habetur: vel extraordinarius, iuxta dictam auream bullam. & dicuntur etiam comitia Imperatoria, quæ aut libera aut coacta habentur.

Conventus Circulares.

SEd demum ex certis locis ac regionibus cōgregatorum ordinum sunt cōventus Circulorū; vulgo, ut dicunt, *Kreysdage*. Circulorum vel regionum prima mentio in ordinatione Regimenti *August. Maxim.* I, *anno* 1500, *tit. vvie Zvvantzig personen &c. §.fin.* ubi sex circuli constituti sunt, Franconicus, Bavaricus, Suevicus, Rhenanus, Westphalicus, Saxonicus, quorum simul quisque binorum adsessorum Cameræ nominationem habet. *Ord.Cam.Maxim.* I *Constant. anno* 1507, §.1. *& Ord. par.* 1, *tit.* 1, §. *deßgleichen.* De horum autem conventuum auctoritate & iurisdictio-

ne

ne ac modo exequendo iam ante dictum est. Vnde vere profert hæc Boterus *part. 2 Cosmogr. tit. de Imp. Rom.*, quando ait: Necessitate exigente, contribuit Imperium maximas pecuniarum summas, colligunturque extraordinarie. Vt eæ contributiones facilius colligi possint, est Germania in decem Circulos divisa, in quibus fiunt conventus particulares, pro executione edictorum, quæ in diætis Imperii facta sunt, & aliis similibus incidentibus. Sic etiam idem *part. 1 tit. de Germ.*, integrè describit processum comitiorum universalium & electionis in Imperatore novo constituendo. *pag. 95.* additque solemnitates, quæ in actu coronationis atque festivitatibus aliis observantur; uti tales ipse oculis annotavi, quum anno 1612 D. Matthias II cum coniuge coronaretur.

Officia publica Electorum in comitiis Electoralibus quæ.

VErum ante omnia hoc loco merito annotandum est, quod officium cuiusque Principis publicum in hisce actibus maxime queat observari; veluti unusquisque Electorum deputatum

tum munus tam tempore interregni, quam electionis cogitur exercere. Namque Moguntino tanquam Archicancellario Germaniæ intra mensis spaciũ indictio & cõvocatio cõventus, nõ aliter quã ex Principis Electoralis potestate, competit; utpote qui archivum Imperii totius sibi concreditum habet ita, ut præses eius & conservator sit perpetuus: unde etiam aulæ Imperiali Vicecancellarius adest qui nomine huius Electoris, actis Imperii publicis subscribat. Trevirensis & Coloniensis quidem itidem Cancellarii sunt; sed non Germaniæ. Quippe Trevirensis Galliæ, & maxime Arelatensis regni, ad quod Sabaudia & Burgundia referebatur, olim erat; & Coloniensis Italiæ. quorum officium tum erat in Imperio, ut, quoties Imperator Italiam ingrederetur, Coloniensis diplomata Imperialia subsignaret, eiusque nomine & consensu ederentur: quoties vero se conferret Imperator in Galliam, tunc idem ius esset Trevirensi. Quæ potestas huc usque à Friderici II temporibus fermè acquiescit; nihilominus officii huius dignitas retinetur, ut veteris iurisdictionis vestigia adhuc declarent & monstrent notan-

da.

da in memoriæ teſtimonio. Atque, quum conſtet, hoſce Principes comitiis à tempore Caroli Magni interfuiſſe, Electuræ dignitas illis merito manſit; adeo ut in votorum collatione priorē tueanturlocum. *Arum. ad a.bul.p.* 125. Ideoque aurea bulla, *cap*.4, vocem primam Trevirenſi deputat: ſecundum vero ſuffragium Archiepiſcopo Colonienſi attribuit; qui etiam hoc ſimul obtinet officium, ut diadema regium regi Romano imponat primus.

Inter reliquos Electores antiquitus Comes Palatinus Rheni primum locum merebatur, quum præter eligendi Regis & Imperatoris poteſtatem eximium hoc ipſi ius eſſet, quod, vacante Imperio Romano, Comiti Palatino Rheni, nec non Electori Saxoniæ, incumberet, ut vices Imperatoris Romani in omnibus & per omnia ſuſtinerent. *Aur.bul.t.*5. Velut etiam hic uſus firmiter adhuc obſervatur; Quum Vicariatus non aliunde, quam à vi & iure præfecturæ Palatii veteris, ſive Maioratus domus, ſub regno Francorum deſcenderit; & præ aliis duo Palatini, Rhenenſis, & Saxonicus, (quippe & ipſe Palatinus olim appellabatur, *ut ex veterum actis apud*

Magdeburg. constat) totius Imperii vicariam administrationem, divisis inter se limitibus, meriti fuerint. Nam Imperium Romanum tum divisum erat in duo regna, Lombardicum, & Teutonicum. Istud vero Teutonicum duplici iure regebatur, Francico, & Saxonico. Hoc gentem Saxonicam,usque ad Mare Balticum, & Sarmatiam, sive Poloniam: illud tractum Rheni, Franconiam, Sueviam, Bavariam, Austriam, ad Alpes usque, complectebatur. Conveniens itaque visum fuit, ut duo illi Palatini, ceu proximi à Cæsare, eo absente, vel mortuo, vice sacra Regnum totum Teutonicum gubernarent. Hoc à maioribus institutum Carolus IV in comitiis Imperatoriis Norimbergę confirmavit, & aureæ bullæ inseruit, & Cæsares tam ante, quam post illum, peculiaribus diplomatis, ut & alia regalia, Palatinis Principibus confirmare consueverunt. *Hactenus Clut. in syll rer. cot. th.* 24, *lit. L.* Quamvis autem olim Rex Bohemiæ esset novissimus, *Krantz. lib.* 4. *Sax.* 28. ac Palatino dictas ob caussas primus, Saxoni medius deberetur ubique locus; tamen Carolus IV, quum videret, Imperii salutem, nisi in usum Othonica

Othonica sanctio revocaretur, consistere minus posse, transmutavit ordinem; & Marchioni Brandeburgensi primario, quia filius, ultimum tribuit. *Clut. d. l. & Ioh. Baptist. Egnat. Ven. lib. 3 Rom. Princ. de Ott. 3.* Tertium itaque in electione suffragium per aureæ bullæ constitutionem Regi Bohemiæ, ea de caussa, quod is inter seculares ex Regiæ dignitatis fastigio iure & merito primariam obtineret, adsignatum est. Qui enim maiorem dignitatem habet, iure quoque non tantum priorem vocem possidebit, *Fab. de Anna, cons. 40. num. 28. Marzur. cons. 26, num. 9.* Sed etiam Regi Bohemiæ privilegium datum est ab Imperatore Philippo, in comitiis Moguntiæ anno 1200. Alias fuit hæc Otthonica constitutio, ut Rex Bohemiæ præeminentia quadam prævaleret quidem, & sessura reliquos anteverteret, atque una cum Coëlectoribus electioni interesset; sed tantum, si paria essent vota, ipse arbiter & Palæmon existeret. Quo nomine etiam Rex Bohemiæ sibi votum reservavit in præfata aur. bulla. *Clut. d. syll. L.* Dehinc quarto loco succedit Comes Palatinus, qui votum suggerit secundum iuramenti

 for-

formam. Quinto loco Dux Saxoniæ sive alter Palatinus. Sexto vero Marchio Brandeburgensis rogandus est. Talique ordine votis omnium perquisitis, dicti Principes Moguntinum vice versa requirunt.

Præterea in Curiis solemnibus, ut & in coronatione Regis vel Imperatoris, comitiis Imperii & aliis panegyricis Conventibus, aliud illis secularibus est munus. Vnde Rex Bohemiæ Archipincerna sive Pocillator; Palatinus Pomifer, & Dapifer; Saxoniæ Dux Archimareschallus & Ensifer; Marchio Brandeburgicus Archicamerarius & Sceptrifer dicitur. Etenim Rex Bohemiæ in celebratione Curiæ Imperialis primum potum Imperatori afferre tenetur; quem tamen sub corona regali, nisi libera voluntate voluerit, non tenebitur ministrare. *Hartm. Maur. lib. de cer. Car.* V. Palatinus Rheni pomum seu globum aureum crucigerum in processu solemni Imperatori præfert; quod est Imperii insigne præcipuum, & ab omni fere antiquitate globus ille signum universalis imperii; quem etiã Augusti statua manu tenẽs Romæ visitur, notat *Vid. Cl. d. l. th. 24, lit. L.* In Curia vero cibum afferre tenetur.

Elector

Elector vero Saxoniæ Portitor ensis & Mareschallus ,in processu regio ensem nudatum & strictum Imperatori præfert, in signum iustitiæ ; cuius etiam insigne sunt duo gladii decussatim compositi ; uti olim apud Byzantinos fuerunt Spatarii & Protospatarii, atque ceu præfectus prætorio , gladium Imperatori præferebat in signum meri imperii. Dehinc quoque officium Mareschalli exercere tenetur , avenam in conspectu Imperatoris metiendo. Ast Elector Brandeburgicus , ceu cubiculi regii custos, fiscique præfectus, sceptrum (olim etiam clavem) in argumentum gubernationis , Imperatori , quando coronatur , præfert; & etiam in insignibus suis notam hanc gerit ; ad mensam vero aquæ exhibet ministerium.

De vicariis Electorum, qui sint.

SI vero Elector aliquis absit, absentis officium is, qui vices eius gerit,administrabit: quod etiam novissime in coronatione Augustissimorum Imperatorum Matthiæ & Ferdinandi II factum est, ut vidi ipse.

Sunt autem hodie vicarii & ſub-officiarii Principum Electorum: Bohemi R. Pincerna de Limpurg: Palatini Dapifer de Walpurg: Saxonic L.B. de Pappenheim: Brandeburgici Comes de Hohenzollern.

Ex his patet quidem aliquo modo, quanta ſit Electorum dignitas, & quæ iura illis præeminentiæ competant. Sed & alia privilegia obtinent, quæ huius loci non ſunt.

De origine Electorum Imperii Romano-Germanici.

SAltem non prætereundum eſt, quod multi Politici & Hiſtorici ſe mire torqueant de origine huius ſtatus, quum tamen non adeo difficile ſit, ſi recte id advertatur, & quis ad veram hiſtoriæ Saxonicæ cognitionem recurrat, ritusque antiquos Germaniæ ſecum rite reputando examinet. Evidentia rei id facile ſuggerit, ut non ſit opus, adeo ſollicite inquirere, quod temporis momentum primam Electoribus originem dederit. Velut Arniſæus *in relect. pol. lib. 2, cap. 6, n. 9, 10, 69, 70, 73, & 74*, in hoc ſibi contradicentia ſtatuit: dum mutationem iurium & legum Imperii in eo

eo potissimum momento quærendam esse asseverat, quo invaluerit auctoritas Electorum; *num.* 9, *&* 41. Et quamvis *num.* 74 expresse confiteatur, tempore Caroli IV divisum esse Imperium inter Imperatorem & Electores; quum Carolus IV *cap. ult. aur. bull.* illos in partem sollicitudinis constitutos aiat; item eosdem columnas & latera Imperii vocet, *in d. c. ult.*, quibus basis totius ædificii nitatur; item palmites Imperiales, & septem candelabra lucentia in unitate spiritus septiformis, *in Præfat. aureæ bullæ*, vocitet, &c. quibus tribuerit potestatem in ipsam Curiam Imperialem, ut iis incumbat cura & facultas errores Imperii corrigendi: &c. Tamen *num.* 69 in præcedentibus ponit pro certo, Electorum potestatem modo invaluisse post Carolum IV. Etenim quæ mutatio iurium & legum Imperii maior dari potest, quam si is, qui supremus est, & caput rerum omnium refert, auctoritatem & potentiam suam ita penitus exuat aut imminuat, ut iura sua summa cum minoribus dividat, iisve se æqualem constituat? Nihilominus addit, quod amplitudine auctoritateque magis per patientiam sequentium Impera-

eorum creverint; quum tamen contrarium verum sit, quod ante ea & in iis temporibus magis eorum potentia & auctoritas floruerit, quam nunc, aut in sequentibus seculis tunc postea, ubi maxime legibus adstricta tenetur. Namque quænam maior potestas? num quæ libera, aut legum vinculis impedita? Sic quænam amplior dignitas illis obferri potuit, quam quum ab ipso Imperatore in dimidiatis Imperii iuribus celebrarentur & confirmarentur æquales? Tum etiam quis sublimior locus & potentia illis obtingere potuit, quam quum duo, inter eosdem, vicarii ipsum locum Imperatoris, tempore interregni occuparent? adeo, ut tam absolute, iuxta consuetudinem veterem utriusque Palatinatus, etiam ante auream bullam, quam ipse Imperator, gubernarent. quæ potestas multū per intervalla aliquo modo decrevit in posterioribus temporibus. Longum foret exempla allegare. Quicquid vero sit, *ait Koning. in pol. sua, part.* 1, *cap.* 31, *num.* 14, illud in confesso est, vacantis Imperii administrationem vicariatus iure Comitibus Palatinis, ex antiqua & inveterata consuetudine, etiam ante auream bullam,

bullam, competiisse. ut etiam constat ex confessione *apud Crispin. in vita Ludov.* ubi Ludovicus IV Imperator in Comitiis Francofurtensibus de anno 1339, ante constitutionem A. B. Caroli IV, ita loquitur: Longa & approbata consuetudine inconcusse à maiorum ordinatione hactenus observata, vacante Imperio, ius administrandi Imperii, iura, feuda conferendi, & negotia cætera disponendi, Palatino Rheni debetur. Cuius verba privilegii quoque extant apud nob. dom. Goldast. *in constit. Imper. tom.* 3, *de anno* 1339; & Iohan. Wolf. *cent.* 16. *lect. memor. fol.* 650. Privilegiumque hoc vicariatus confirmavit non solum Carolus IV in aurea bullæ; sed etiam Maximilianus I, &c. Quod etiam merito M. Freherus *de orig. Palat. lib.* 1, *cap.* 15, *pag.* 109, adnotat; quum Elector Saxoniæ non minor fuerit vicarius ex veteri Palatinatus dignitate in suis territoriis, ubi Saxonica iura servantur, ex Bohemia usque ad Balticum mare, quam Palatinus Rheni; quamvis studio quasi nonnihil heîc *ex textu aureæ bullæ*, quod ita nude loquatur, Gerl. Buxt. *ad cap.* 5 *A. B. th.* 56, *l. B*, hærere velit. Velut etiam Arnisæus, *d. l. num.* 48, ipsi

ipsi Palatino Rheni suam auctoritatem satis arcte constringit ad vetusta tempora. Ast ipsa naturalis rerum & historiarum ratio id dictitat, quod tum longè absolutior fuerit potestas Vicariorum & Coëlectorum, quum nondum constitutionibus legum esset alligata, quam postquam determinatum modum ipsis præscripserint leges. uti id *ex tit.* 5 *A.B*. apparet, quod quædam regalia iura soli Imperatori sint reservata exercenda; velut in vexillari investitura, & aliis. Videat igitur Arnisæus, quam belle hæc conveniant. Si mutatio iurium & legum Imperii in eo momento quærenda sit, quando invaluerit auctoritas & potentia Electorum; ut *dict. l. num.* 9 asserit; atque ea vires tum demum sumpserit post Carolum IV per patientiam sequentium Imperatorum, uti *eod. l. num.* 69 expresse asserit: quo loco haberi debet ipsa aurea Imperii bulla, & Electorum origo cum auctoritate eorum? quum tamen egregie confessus fuerit antea, *num.* 42, & 44, quod ætas Electorum ante Caroli IV imperium, & quidem in septenario numero, longe retro excurrat. Obsecro, an non tum mutatio iuris veteris & monarchiæ Imperii certa
reddita

reddita est potius, quum Electorum numerus ad certum & quidem septenarium nnmerum redactus esset, quam circa illud tempus, quo invaluit eorum potestas post Carol. IV; ut tunc modo vera eorum origo sit statuenda? sicuti *ipse num.* 42 ponit. Aut quur non magis origo Electorum possit referri ad ea tempora, quibus cœpit electio invalescere, & successionem supprimere? Alterutrum enim tempus debet constitui, aut quo abrogata per electionem successio, aut quo septem Electorum constitutio subordinata sive introducta est; quum ante Caroli IV ætatem septem Electores prerogativa dignitate usos fuisse præ cæteris Principibus, ipse confiteatur *num.* 48. Nec quid prodest ea distinctio, quam ponit, quod ab initio non iidem extiterint Electores, (quod tamen satis evidenter acuteque Schardius *in tractatu suo de Orig. Elect. c. 6. & 7* refutat;) quum sufficiat scire, quo tempore desierit successio, & quo primum electionis substituta sit forma. Ibi enim vera mutationis novæ origo absque difficultate statuenda est, ubi Imperium statim in primo actu formam successionis deposuit & electionis continuationem in-

induit, ut absurdum merito habeatur, si quis prius ad momentum, quo Electorum auctoritas post Carolum IV invaluerit, recurrere, & tum demum exinde eorundem originem censere velit. Tam inanis est hæc subtilitas, & subtilis scrupulositas, quæ temere rem claram involvit, & nodum vanum in scirpo nos quærere docet: ut res controversa æque dubia reddatur, ac si nunquam in disputationem fuisset protracta; nisi quoque magis dubia efficiatur, uti ipse tandem post longas logomachiarum ambages concludit. Quemadmodum etiam frustra Bellarminum ibi perridet: & tamen *num.* 37 expresse ponit, Pontificibus relinqui laudem introductæ Electionis: quæ tamen rectius Ottoni III sic adscribi posset; quum is ab avo Ottone I didicisset hanc promulgationem, ne Imperator eligeretur, nisi ex Germanis & ab iisdem. *Sigon. lib.* 7 *hist. Ital. Arn. d. l. num.* 19. Mira sic quidem fuit interruptio formæ in Imperio Romano, ut nunc successio hæreditaria, mox vero electio prævaluerit. Heic vero quæstio est de originali illa electione, quæ adhuc per Electores continuatur, ex tot seculis, donec numerus plurium
in

in certitudinem ſeptenarii redactus ſit; quum antehac omnes omnino principes æqualiter elegerint. *Otto Friſing. lib. 6, cap. 27, & 28.* quæ electio, ceu legitima conſuetudine ex naturæ ſtimulo innata, æquivalentiam legum ſortita eſt, adeo ut nullatenus cum tumultuaria electione illa antiqua militum, qui nequidem partes erant Reipublicæ, ſed precio ad defenſionem loci conducti erant, confundi queat.

Quum vero electio, quaſi peculiare ius quoddam, apud Germanos ab antiquiſſimis uſque temporibus fuerit, in qua tunc, quum illis, & maxime Saxonibus, nondum rex eſſet, ſed ex ſatraparum nutu viverent omnes, unice acquieſcerent; ſemper huic conſuetudini optimæ, ſub cuius directione maxime virtus ſe exerere & magis vigeſcere ſolet, addicti manſerunt. Teſtis eſt heic nobis Ammianus Marcellinus, *lib. 13, & 18, pag. Alemann.* Vti quoque de Conventu & electione tali Wernerus Rolevin. *ſuo tractatu de laudibus antiquæ Saxoniæ* ita ſcribit: Regem antiqui Saxones non habebant, ſed per pagos (id eſt, tractus ditionum, vel regiones alicuius populi) ſatrapas conſtitutos: Moriſque

erat,

erat, ut ſemel in anno generale concilium agerent in media Saxonia, iuxta fluvium Weſeram, ad locum qui dicitur Marklo. Solebant ibi omnes in unum ſatrapæ convenire; ex pagiſque ſingulis duodecim electi nobiles, totidemque liberi, & laici. Renovabant ibi leges: præcipuas cauſſas adiudicabant; & quid per annum eſſent acturi, ſive bello, ſive in pace, communi decreto ſtatuebant. Vnde verſus in hiſtoria Caroli Magni:

> *Sed variis diviſa modis plebs omnis, habebat*
> *Quot pagos, tot pœne duces, velut unius artus*
> *Corporis in diverſa forent hinc inde revulſi:*
> *Sed generalis habet populos diviſio ternos*, &c.

Quod itidem Cornelius Tacitus, *libro de moribus Germanorum*, his verbis approbat: Eliguntur in iiſdem conciliis Principes, qui iura per vicos pagosque reddunt, &c. Quæ ratio & forma electionis uſque ad Caroli Magni tempora poſſet deduci; ubi eccleſiaſtici ſimul ſecularibus ſunt additi; nec præteriri potuerunt, quin ſemper comitiis intereſſent: ut inter alios oſtendit Gunth. *lib.* 1 *in Ligur. de electione*

ctione Friderici agens; & Guilhel. Britto *lib.* 3 *Philippidos*, dicens:

Est etenim talis dynastia Teutonicorum,
Ut nullus regnet super illos, ni prius illum
Eligat una nimis cleri procerumque voluntas.

Quod idem Arum. sentit *in dis.* 3 *ad A. B. th.* 8. nec non chronicon Scabinat. Magdeburg., & quidam annales manuscripti, quos Crusius & Dresserus allegant. *Col. de iure Imp. Germ. th.* 46. Proinde hic meus amicus recte statuit, quod sensim Electores cœperint; ceu idem ex ipso probat Dressero. Quemadmodum quoque ante Otthonem III Henricus Auceps anno Chr. 920 Frisiariæ in conventu Principum Franconiæ à Moguntino & Saxonum Duce, *Peuc. lib.* 4, *fol.* 468; Otto I ab ordinibus Imperii Franconiæ & Saxoniæ; Otto II Wormatiæ anno Chr. 961, electi sunt. Tanta omni, *inquit Heig. quæst.* 4, *num.* 61, *lib.* 1., veterum Principum in Religione devotio fuit, ut sine Sacerdotibus & Episcopis nihil magnum feliciter absolvere se posse sperarent; & ita demum omnia recte processura crederent, si religionis antistites suis consi-

consiliis præsentes haberent. adeoque zelo religionis in tantam evecti sunt potentiam, ut non tantum amplissimarum ditionum domini sint, verum etiam Archiepiscopi Electores omnibus privilegiis, *ait Lupold. Babenberg. cap.* 10 *de Zelo Germ. vet. Principum*, consuetudinibus & singularibus honoribus, quibus cæteri Principes sæculares, in electione Regis seu Imperatoris Romani ius habentes, qui præ cæteris Principibus Germaniæ multis specialibus privilegiis, consuetudinibus & honoribus sunt muniti, perfrui ac gaudere noscantur. Omnes quoque alii Archiepiscopi & Episcopi ecclesiarum, & Abbates monasteriorum Germaniæ, à regno & Imperio Regalia tenentium, eisdem privilegiis, iuribus & honoribus perfruuntur, quibus cæteri Principes seculares Germaniæ, in electione prædicta ius non habentes, communiter perfrui consueverunt, &c. Sic consuetudo una peperit aliam, ut tandem Ecclesiasticis Electoribus dignitas Electuræ, non ut Ecclesiasticis, sed tanquam Principibus præcipuis Imperii attributa sit. *Arum. disc.* 3 *ad A. B. th.* 8. Sicuti pari ratione consuetudo talis insensi-
lis

lis ius certum familiis illuſtrioribus acquiſivit, quod adſiduis actibus in uſu conſervarunt vegeto. Quæ, ſi per impetum aut violentiam introducantur, vix unquam illud robur attrahere poſſint; ſi vero cum gratia inſtillentur, velut arbor, occulto ævo longe in fortiores excreſcunt vires. Quæ enim paulatim irrepere ſolent, vix unquam percipiuntur; ſecus, ſi converſio fuerit ſubſecuta; *ait Heig.*

Quum igitur Carolus IV, *in Aur. B. tit.* 2, §. *Vnddievveil &c.* & *tit.* 4 *in fine*, & *tit.* 5, §. *Vnd vvievvool &c.*, *item tit.* 9, *ac paſſim alias*, fundamentum conſuetudinis inveteratæ præſupponat, nec de alia ſit ſollicitus baſi aut origine primordiali; ſupervacaneus labor tam operoſæ huic ſollicitudini & digladiationi impenditur, qua tot ſcriptores ſe mirè divexant invicem. Sufficit enim ſatis abunde, quod conſuetudinis ius dignitatibus & familiis acquiſitum, pro evitanda diſcordia multiformi, & mutatione periculoſa ulteriori, per Carolum IV tã liquide ſit confirmatum, ut in eo *ſecundum Heig.* merito ſit acquieſcendum. Quippe Conſuetudinis hoc proprium eſt eſſe, ut temporis diutur-

 nitate,

nitate, & quasi latentibus incrementis, introducatur; unde legis vigorem sortitur. *l.* 3 *.ff. de ll. Eichrod. de iure non script. th.* 6, 7, & 42. Initium enim huius non solet constare eo, quod in vetustis origo ignoretur. *l. si arbiter* 28, *ff. de Prob.* Vnde regulariter in consuetudine non consideratur, unde sit orta, *VVesemb. in par. de ll. num.* 9; quum eius natura sit, ut ignoretur, *Conn.* 1 *iur. civ. c.* 10, *num.* 3. Quin imo iam habemus firmam originis certitudinem, quum legis fundamentalis naturam in Imperio per constitutiones A.B. & auctoritatem Imperatoris induerit; quæ absque convulsione Imperii & eius statuum infringi nunquam poterit. ut iam essentialis, in hoc regnum, consuetudinis & rationis sit concursus. Velut alias D. Constantinus Imperator exæquationem atque comparationem parium ita instituit inter consuetudinem, legem, & rationem; ac rescrip sit: non esse maiorem vim consuetudinis, quam rationis & legis; ut videlicet intelligeremus, illa, quibus æquitas ac ratio contrariantur, & quæ lege induci nequeant, neque consuetudine confirmari posse. *Eichrod. de iur. non script. th.* 303. Sed tantum hac

hac vice de Electoribus; de quorum origine, quum tam mira sit inter scriptores digladiatio, hæc paucula inserere volui, ut agnoscant multi vanitatem scrutinii non necessarii, dum propriæ nimis student gloriæ.

Verum ut tandem ad scopum perveniamus, Ducum secularium reliquorum status ordine paucis subiiciam. Proximum igitur heîc ab Electoribus locum in tali serie merito potentissimi Archiduces Austriæ obtinent; veluti etiam à dextra eorum proximam habent sessionem in comitiis; ut primi sint inter Duces; qui etiam ob id Archiduces appellantur, quasi supra Duces locum summum & principalem ex singulari privilegio sibi concessum possideant; sicuti Archiepiscopus est supra Episcopos. *Mozz. in tract feud. t. de his qui feud. dar. poss. num. 16. Don Garf. Mant. de Magist. lib. 4, cap. 4, num. 15.* Atque hæc dignitas regalis Domus Austriacæ adeo propria est, ut Duces alii, licet id serio ambire aliqui studuerint, ad eundem præeminentiæ gradum nunquam evehi, aut ab Imperatoribus impetrare potuerint. *Sixtin. de Reg. cap. 4, num. 31.* Quippe habent quædam privilegia ita peculiaria, in

quibus ex parte superiores sunt Electoribus; quum nova vectigalia propria auctoritate instituere, & non solum nobiles, sed etiam Comites & Barones creare, iisque insignia dare possint: veluti etiam ius Archivi habent. *Rutg. Rul. de Commiss. cap*, 3, *num*. 23. Quod privilegium verbotenus in cosmographia Munsteri recensetur, *lib*. 3, *cap*. 599, *& seqq*. *Gylm. Recess. Cam. lib.* 2, *decis.* 54, *num.* 59. Atque, uti famæ quem restituere, spurios legitimare; ita quoque omnes dignitatibus concessis abutentes privare iisdem possunt. Sic & exempti sunt à iurisdictione Cameræ Imperialis. *Munsterus d.l. Thom. Michael. de iurisd. concil.* 23. Fuit autem Austria olim Marchionatus, quum esset eo commodissimo loco sita, ut tutelam Germaniæ exhibere posset. Deinde vero à Friderico Imperatore de anno 1158 Ducatus titulo est decorata. Tandem, quum ad tantas opes & fortunam adscendisset, ut cæteros omnes Ducatus exuperare videretur, dignitate Archiducatus Fridericus secundus eam insignivit. Si tamen Æmilio Veronensi *lib.* 3 *histor. Franc.* credimus, *ait Don. Gars. Mastril. d. l. num.* 8, nomen hoc Archiducis pri-

mum Brunus frater Otthonis I Imperatoris adſumpſit; & id deinde Principes Carinthianorum uſurparunt; quibus extinctis, ad Auſtriam primariam familiam una cum ditione pervenit; & inde ſucceſſu temporis ad Rudolphum I Imperatorem & Comitem Habspurgenſem, qui, dum Provinciam prædictam Alberto filio (qui poſt Imperator factus eſt) donaſſet, & Imperiali dignitate fulgeret, Ducatum Auſtriæ Archiducatum nominavit. *& ita communiter habetur ex multis, & præcipue Mart. Cromer. in hiſt. Polon. lib. 9, in fin. Ioh. Candid. in hiſt. Aquil. l. 5. Carol. Sigon. de Reg. Ital. lib. 12. & noviſſime Dn. Camil. Borel. de præſtant. Reg. Cath. cap. 46, num. 237, & ſeq. Arumæ. in diſc. 4 ad Aur. Bul. num. 16, pag. 201.* Vnde etiam Regem Hiſpaniarum, quum recta linea ab Alberto ſuam repetat originem, hoc titulo gaudere & uti, affirmat Garſ. Maſt. *d. l. num.* 12. Habentur etiam alias Magni Duces, *Grands ducz*, ad imitationem huius dignitatis regalis, quam Coſmus Medices quoque Florentiæ Dux olim in Italia cum habitu, inſignibus atque corona regia, cum titulo Sereniſſimi, à Pontifice Pio V accepit, ſalvo tamen

iure cæterorum Ducum, &c. *ut ait Garſ.Maſtr.d.l.num.19.*

Poſt Archiduces ponuntur regulariter Duces; à gubernando exercitum ita dicti; velut etiam Germanica vox ſonat *Hertzog*, quaſi *Dominus copiarum* aut *exercitus bellici, eyn Herr des zeugs.* Inter quos non quidem eſt differentia, niſi quod ordo in ſeſſionibus teneatur; unde alii *Duces Imperii*, alii vero ſimpliciter *Duces* vocantur. *Schonbor. 5. Pol.cap.38. Gloſſ. ad art. 58. iur.Sax.* De *Ducum dignitate cognoſcatur Don. Garſ. M lib. 4, cap. 5 de Mag.* Caroli Magni tempore Duces erant, quibus duodecim Comites ſubeſſent. *Heig part. 1, q. 2, num. 38.* At nunc res aliter ſe habet, quum merita in Imperium accreverint. Vnde Ducum dignitatis quoque participes ſunt Principes Sileſiæ; qui in quatuordecim Ducatus dividuntur; quorum ſinguli nomen à Metropoli ſua impoſitum gerunt: 1. Ratibornienſis, 2. Tropavienſis, 3. Teſchnicenſis, 4. Oppolienſis, 5. Brigenſis, 6. Nieſſenſis, 7. Vratiſlavienſis, 8. Olsnicenſis, 9. Lignicenſis, 10. Monterbergenſis, 11. Sueinidienſis, 12. Taurenſis, 13. Glogovienſis, 14. Saganenſis. Ex quibus tres tan-

tum

tum familiæ ſunt ſuperſtites; Lignicenſis, Teſchnicenſis, & Monſterbergenſis. *Tob. Paurm. lib. 2 de iuriſdict. cap. 9, num. 9. Dan. Ott. de iur. pub. cap. 18.*

NOTA. Sed hodie quoque Marchiones Brandeburgici Croſſonienſem & Iegerdorfienſem Ducatus obtinent, & familiam ibi fovent. At Saganenſem Ducatum propter virtutes & merita ſumma invictiſſimus Imperator noſter Ferdinandus II non tantum in Heroëm excelſum & inclutum Albertum ex familia celeberrima Walſteinianorum oriundum tranſtulit, ſed etiam Ducem Friedlandiæ ipſum creavit, ut ita auctus ſit numurus Ducatuum in Sileſia.

Dehinc ſequuntur Principes. Et quamvis nominis huius varius ſit uſus in deſcriptione dignitatum ſummarum; quum in Latina lingua arduum ſublimitatis mereatur locum; & dicatur *Princeps* ex eo, quod rerum omnium *primus* ſit; *Tacit. 1. annal. Tob. Paurm. lib. 2 de iuriſd. cap. 9, num. 1*; aut quaſi *primas partes capiens*: unde Germanicum illud *Fürſt*, quaſi *Führſteher*: tum κατ᾽ ἐξοχὴν ipſe Imperator ita vocatur *in proœm. Inſt. §. ſed. tit. de iur. nat. gent. &c. l. 31. ff. de*

ff.de leg: Et licet proinde transferatur in omnes dignitates eminentiores usque ad statum Comitum, ut omnis Elector, Dux, Marchio, Landgravius, quoque Princeps quidem sit, sed non è contra: Tamen observandum est, quod ex eorum numero sint, in quos speciali nomine & titulo hæc dignitas absque regali officio collata fovetur. *Landrecht lib.* 3, *art.* 58. Tales sunt in Imperio Principes Anhaltini, Principes Rugiæ, quo titulo nunc Marchiones Brandeburgici, Ducesque Pomeraniæ salutantur, familia illa extincta. *Ioach. Clut. syll. th.* 26, *litt. C.* Erant & Principes Hennebergiæ; Et Ernestus Schawenburgicus hac dignitate donabatur ab Imperatore ante aliquot annos; cui se Rex Daniæ opponebat propter Ducatum Holsatiæ, ne iuribus eius inde quid esset periculi, &c. Sunt quoque Comites Palatini, sive Præfecti Palatii Imperialis; quum Palātia ædes Imperatori consecratæ dicerentur. *l. Unica, C. de Pal. & l.* 3, *C. de privil. eor. qui in sacra Pal. &c. l. ab omnib. C. Theodos. eod. t.* Vnde Germanicum *Pfaltz*, & in vetusto idiomate *Pfallentz*, in Speculo Saxoniæ est; quod sedes solius Imperatoris eo nomine salutaretur.

Atque

Atque hinc Comites Palatini dicebantur, qui in Palatio Imperatorio militabant, ac sacri Palatii constitutiones publicas pro Imperatore conservabant. *Chass. de glor. mundi, part.* 5, *consider.* 24, *num.* 125. *Marg. Freh. lib.* 1 *de orig. Pal. cap.* 2. *Kirch de rep. disp.* 11, *th.* 4, *per. tot.* Velut olim Imperatores Palatia sua potiora Romæ & Constantinopoli habebant. Ita quoque in Germania Magdeburgi & Norinbergæ principaliora erant. Vnde Palatinatus Saxoniæ cum iuribus suis: quæ Speculum Saxoniæ declarat. *VVeichb. art.* 44; *&* 47, *&c.* Alter vero Rhenanus cum iure Franconico in Speculo Franconiæ. Post hos sunt Landgravii sive Comites provinciales; qui præfecti erant provinciæ alicuius & iudices. *Peuc. Chr.* 5, *pag.* 998. Saxonibus *Grȧf* iudex est. *VVeichb. Sax. art.* 12. *Landk. lib.* 2. Adsunt ita quoque Marchiones, sive Comites limitanei, quod finibus tuendis Imperii præfecti essent; quemadmodum *Marck* Germanice limitem denotat. *Heig. part.* 1, *q.* 2, *num.* 57. *Crantz. lib.* 3 *VVandal cap.* 16. Sic etiam Burggravii aut Comites castrenses, erant præfecti sive iudices alicuius urbis, arcis aut præsidii, quibus taliũ custo-

dia commiſſa erat. *Clut. ſyll. th. 26, l. G.* Comites vero ſimpliciter ita dicti nomen habent à *comitando & ſequendo. l. Item quid Labeon. §. Comitem. ff. de iniur. Turneb. adverſ. 28, lib. 12.* quod ipſi eſſent in comitatu Principum; *ceu Turnebus loquitur.* Principes pro victoria ; Comites pro Principe pugnant. Poſtea omnibus magiſtratibus datum eſt hoc nomen, ſacrum comitatum obſervantibus, aut qui negotio alicui arduo præponerentur. *Cuiac. ad tit. C. de off. Com. Sac. larg.* Alias Germanis erat *Graef* ſive *Grave* nihil aliud quam iudex; &, quum variis rebus adhiberentur, appellationes variæ hinc deductæ ſunt, ut *Centgraef, Gograef, Freygraef, Dinggraef, Raugraef, Holtzgraef, Saltzgraef,* &c. *Knich. de iur. territ. cap. 4, num. 68. Clut. in Syll. th. 26, l. G.* Sed quum Imperatorum temporibus, non tantum ad ſingulas provincias, ſed etiam civitates Comites ablegarentur; iuriſdictio & territorium, cui præficiebantur, *Comitatus* appellari cœpit. Hi poſtea hominii & fidei nexu, ita ut adminiſtratio fruenda etiam ad hæredes pertineret, quibusdam tributi ſunt. Vnde in conſuetudinibus feudorum verbi *Comitis* ſignificatio

ficatio sumitur pro eo, qui de Comitatu investitus est. *Clut. dict. loc. Vid. Don. Garf. Mast. de Mag. lib. 4, cap. 7.* Sunt & Vicecomites, quibus vices aliorum demandatæ erant. *Schrad. in Lex. verb. Vicecom.* &c. *Don. Gar. l. 16, cap. 9.*

Tandem in hoc ordine Barones & Nobiles supersunt. Barones, qui proximo nobilitatis gradu sunt post Comites habendi, & alias olim *liberi homines*, *Freyhern*, quasi *liberi domini*, dicebantur, quod eorum maiores nullam serviissent servitutem, nomen maxime sortiti sunt inde, quod in suo genere vitæ innatam quasi libertatem gravitate & animo ostenderent. Ceu non inconvenienter Christophorus Besoldus, *in dissert. sua de Comit. & Baron.*, vocabulum hoc à vetutissima formula loquendi Germanorum deducit, *Bar*; quod pro *libero, franco, frey, ledig, &c.* frequentissime usurpatum demonstrat; ut non opus sit ex Græcismo eius operosam elicere derivationem; præsertim quum Germanicum hoc cum Hebræo *Bar*, quod *filium* denotat, aut *Para*, quod *liberum* pronunciat, tanquam cum antiquissimo concordet. Et quamvis Barones apud Germanos

variis

variis nominibus appellentur; tamen nullam esse differentiam, quum Comitibus non sint inferiores, affirmant Dd. *passim. Sixt. in Reg. cap. 4, num. 39. & seqq. Paurm. cap. 11, num. 32, & seq. Clut. in syll. th. 26, l. I. ubi plurimos allegat Dd.* Sunt tamen alii Imperio immediate, alii mediate subiecti, pro forma infeudationis; quod alterius loci est, si plenius explicari debeat. *VVehn. in obs. litt. F.*

Nobiles denique heîc supersunt, qui dicuntur quasi *Noscibiles*, & præ reliquis inter mortales propter virtutes maxime *notabiles*. *Tiraquel. de Nobil. Kirch. in Rep. de Nob. disp. 12, th. 1, l. B.* Nobilitas enim olim etiam apud Romanos quasi seminarium officiorum, munerum & magistratuum togatorum militariumque habebatur; unde etiam tribus gradibus distincti erant, patritii, equites, & in specie nobiles dicti. Ita Serenissimi, Illustrissimi, Illustres, Generosi, Strenui, à Nobilibus privatis discernebantur. quem ordinem interturbare sacrilegii instar putatur. *l. 1. C. ut dignit.* Germani vero in Ethnicismo olim nõ dissimili ratione vivebant; quum haberent suos liberos, libertos, & servos; qui illorum lingua *Edlingi*, *Frilingi*,

& *Laßi* vocabantur; quod *nobiles, ingenuos*, & *serviles* sonat. Pro diverso idiomate nomina erant nobilium, *Adalinge, Athalinge, Æthelinge, Eddelinge, Edilinge, Edlinge*, &c. *ut passim in gloss. spec. Saxon. notatur*, & *D. Christ. Besol. in discursu suo de ordine Equestri recte notavit.* Si vero ad hodiernum Imperii Romano-Germanici statum respiciamus, quidam directe Imperio parent; alii Principibus & Ordinibus supradictis & consimilibus subiiciuntur; ac dicuntur universali nomine *Landsaßii. Casp. Ziegler. in concl. ad prax. Calv. §. Landß. num.* 14. Et inter hosce, secundum varias consuetudines regionum, differentiæ quoque variæ extant. Sic quoque in Electoratu Sax. alii obediunt Principi immediate, alii mediate. illos *Schriftsaßios*, hos *Ambsaßios* dicunt. *d. l. Ziegl. §. Ambs.* quia Toparchis & Præfectis seu Quæstoribus, quos *Schosserios* vocant, subiiciuntur. Liberi vero nobiles ii censentur, qui nulli statui, sed immediate Imperio sunt subiecti. *Recess. Imp. August. de anno* 1555. & *Ord. Cam. part.* 2, *tit.* 5. Ac tales â loco, ubi degunt, in tres classes distribuuntur; Franconicam, Suevicam, & Rhenanam. *Recess. Imp. Aug.* de

e anno 1500. *Item Spirenf. de anni* 1542. Equites vero Franconiæ in ſex loca communiter dividuntur. 1. Odenwald. 2. Steigerwald. 3. Gebürg. 4. Althemüll. 5. Buchen vel Baunach. 6. Köhn ſive Wähten. Suevi in quinque quaterniones ſeparantur. 1. Hegow Bödenſee. 2. Ad Danubium. 3. Ad Köcher. 4. Ad Schwartzwalt ſive Neccari m. 5. Im Kreichgow. Sic eſt quoque Rhenana Wetterovica nobilitas, ubi Ganerbinatus viget. Frui autem illos privilegio, quo liberæ civitates, affirmat Geilius, 2 *obſ.* 6 2, *num.* 3. Vnde etiam faciunt ſtatuta ſibi propria de ſuccedendo & conſilia. *Rul. de com. par.* 2, *lib.* 5, *cap.* 4, *num.* 49. *Beſol. dict. diſc.*

Sed tantum de his. Hæ autem & tales dignitates maxime ita ab eo tempore diſtributæ ſunt in Germania, quum Imperium à Carolo Magno ad Germanos eſſet tranſlatum; ut iam ex tot ſeculis tam varia dignitatum munera ſint invecta, quibus iura maieſtatis & ſuperioritatis ſunt communicata; ita tamen, ut iura clientelarum Imperio ſalva & illibuta permanſerint, & adhuc ſalva conſtent. *Iul. Pflug. de repub. Germ.* Velut hanc ſenten-

ſententiam transſmutationis ſatis commode ita explicat Arnoldus Engelbrechtus, *in diſq.de iurisd. Imp.th.* 59, dicens: Cæterum tranſlato poſtea per Carolum M. in Germaniam Imperio, diverſa iurisdictionis forma incepit. Illud quidem commune cum Romanis habuit, quod ditiones in provinciæ formam redigeret, & certis Magiſtratibus gubernandas daret. Quod autem ab ipſo, inprimis vero ſubſecutis Imperatoribus, hi, qui antea Magiſtratus erant, cum provinciis & omni territorii iure hereditarie inveſtirentur; id quod antea officii erat dignitas, quo temporale perpetuum fieret: id vero longe aliam iurisdictionem & totius Imperii rationem ſucceſſu temporum invexit. ut taceam, poſtea ſimul increbuiſſe Eccleſiaſticam Pontificis iurisdictionem, rem ſuperiori ævo nemini auditam aut cognitam. Item *theſi* 61: Carolus itaque Magnus provinciis à ſe devictis Magiſtratus præpoſuit, Epiſcopos & Duces; utrisque adiunxit Comites, ſed ad tempus tantum, & ad arbitrium; quod iam latius ab aliis monſtratum eſt. Item *theſi* 62: Poſteriores Imperatores, Ottones præſertim, (*Sigon.lib.* 5

de

de Reg. Ital. De Gallia & Anglia vide Camden. in Brit. tit. Ordines Angliæ) regalia & iura quædam superioritatis communicare cęperunt: &, quos antea ut Magistratus in Provinciis vice sacra ius dicere voluerunt, iis cũ dignitate Ducatus, Comitatus, &c. easdem sub fide vasallitica hereditarie & perpetuo concesserunt, atque inde iura territorialia orta sunt. Ab hisce vicissim iurisdictio in inferiores, vel sub feudi lege, ut communius, vel alio modo, translata fuit.

Vnde evidens est, Imperatorem fontem esse & originem omnis potestatis, iurisdictionis & superioritatis; adeoque ea omnino salva in partem sollicitudinis adsumpsisse proceres suos; quod & investituræ lex manifestius ostendit. Petere namque investituram, est signum devotionis & recognitionis. *Beretta conf.* 28, *num.* 3. *Cravet.conf.* 61, *num.* 6.

Quomodo vero hisce officiis publicis & summe arduis Ordo Ecclesiasticus successu temporis, postquam etiam simili modo iura territorialia & regalia ab Imperatoribus, mundanorum negotiorum plusquam studii prætextu pietatis obtinuissent, insertus fuerit, id nimis iam longum & opero-

operosum, forte etiam nostræ intentioni haut adeo gratum foret: tamen hoc aliquousque satis, ubi cuique sit constitutus dignitatis locus, manifestat series classium superius posita. Quæ hac vice sufficiant, ne in immensum compendiosa hæc disquisitio excurrat. Forte de his, & similibus summe necessariis, præsertim de origine officioque talium, ac iurisdictione Ecclesiastica, alibi agendi patebit campus. Interim ad Civitates pergemus.

NOTA. Hæc, quæ ex amici scriptis sumpta sunt, introductionis loco in principio statim pro maiori rerum informatione huc referre volui, ut inde dignitas, altitudo, & præeminentia cum potestate summa S. Romani Imperii Germanici censeri posset. Nec sane uno tempore tam accurate ardua huius formæ constitutio adornata fuit; sed eam ipsa rerum necessitas, durationi perpetuæ innitens, ita compte elaboratam procreavit, & præ cunctis terræ regnis in amplissimo decore, cum successu temporis nitide splendidam reddidit. Verum ut excelsæ mortalium familiæ, pro temporum & actionum occasione aut forte varia, mutationibus

obnoxiæ ſunt; ita cum iiſdem ſæpius ipſa regna varios patiuntur paroxyſmos aut concuſſiones : quod etiam noſtræ ſimiliter in hoc grandi moquam tumultu Germaniæ accidit. Namque, quum Fridericus V, Palatinus Rheni, contra Imperatorem Ferdinandum II coronam Bohemiæ ſubiiſſet; atque in variis ac multiplicibus conflictationibus Imperator Maximilianus, Bavariæ Dux, auxilium adſiduum & ſuccurſum præſtiſſet; gratitudinis ergo Ferdinandus Imperator in Conventu Ratisponenſi anno MDCXXIV, 23 Februarii, poſt varias deliberationes de condonatione & reſtitutione Friderici Palatini inter Electores & Legatos habitas, tandem Electoralem dignitatem Bavarico Duci tanquam agnato Palatini, optimè de ſe merito, adſignavit; qui etiam poſtea 25 Febr. Elector S. Romani Imperii inveſtitus eſt. Quemadmodum ſimile exemplum habemus in Electore Saxoniæ Mauritio. Nam, licet Imperator D. Carolus V, devicto prope Mulbergam ad Albim Iohanne Friderico Electore, & dignitate Electorali privato, Mauritio, qui ab agnato ſuo jam dicto, gradu tertio, in linea æquali, quum duo-

tum fratrum nepotes essent, distabat, provinciarum Iohannis Friderici maximam partem attribuisset, & Electoratum 4 Iunii anno 1547 in castris ante Witæbergam in villa Blesern in eundem Mauritium contulisset; tamen sequenti anno MDXLVIII, 24 Februarii, in Conventu publico Augustano, solemni ritu is ab Imperatore Carolo investitus, ac quasi in possessionem cum fratre Augusto, qui vices suas cum plenipotentia Comiti Mansfeldensi Hoiero obtulerat, missus est, totum actum inspectante Iohanne Friderico; quo animo, facile quis diiudicare poterit. Veluti deliberationes tales Electorum atque eas solemnitates integre Sleidanus, *lib.* 20, *mihi pag.* 625, describit. Sic etiam nuper Ferdinandus II, Imperator noster gloriosissimus & victoriosissimus, anno præsenti 1629., die 6 Iunii, stylo veteri, Viennæ Ducatum Megapolitanensium Ducum, propter bene merita, in Generalem exercitus sui Ducem Albertum Friedlandiæ solemniter transtulit; quod litteræ inde scriptæ ita attestantur: Hodierno die simul, circa horam nonam antemeridianam, Imperator Ferdinandus noster Generalem totius Cæsareæ mi-

litiæ Ducem Albertum Friedlandiæ in Antecamera sua Ducatu Megapolensi solemniter investivit; sed tamen unicam eius & singularem ita recepit personam. Ducis huius Mandatarii erant, Comes Maximilianus Walsteynensis, agnatus eius proximus, qui medium genibus flexis occupabat locum; deinde supremus exercitus equestris Præfectus, quem hodie Colonellum dicunt, Dn. de Sanct-Iulian, qui dicto Comiti à dextris adsidebat; à sinistris vero Iodocus Tillman I. V. L., qui oratione supplex infeudationem petebat. Imperatoriæ Maiestatis nomine autem, & loco Vicecancellarii, respondebat Dominus à Nostitz. His confectis, iuramentum fidelitatis iuxta morem usitatum à Mandatariis præstitum fuit, & peracta simul gratiarum actio, &c.

Sed in libero Imperatoris arbitrio est positum, quibus solemnitatibus & quo in loco conferre feuda velit illustria cum dignitatibus; quum ipse rerum caput sit & dignitatum origo. Omnia enim pro commodo Imperii ex necessitatis ratione disponit libere, & officiis bellicis præficit idoneos Germaniæ defensores; ceu quoque Carolum Magnum id factitasse olim legi-

legimus; *quod ita recte adseverat Ant. Col. Sect. de iure Imper. Germ. th.* 28. Vsque dum Monarchia Romana ad Germanos devoluta est, officiis bellicis viros strenuos, qui incursiones hostium acriter reprimerent, sibi devinctos tenuit; velut olim hoc semper egit, ut certos regni limitibus Carolus primus Germanorum Imperator præficeret. Quum enim, ait, heros ille Sorabos devicisset, Pannoniam superiorem constituit limitem regni sui versus Orientem, contra Hunnos & Avares. Cumque Germaniam Galliæ coniunctam in duo distinxisset regna; illud, quod ad Galliam pertinuit, nominavit Westreich; quod ad Orientem, Ostreich; (unde Austria;) additis præsidibus limitum seu Marchionibus. Sed limitis seu Marchiæ nomen mutatum postea fuit in Ducatum, multo scilicet post à Friderico I Imperatore. *Peuc. lib.* 4. *Chron. in pr. f. m.* 445. Sic Bavariæ nomen quoque compositum dicit idem Peucerus ex Bojis & Avaris, quos Carolus, devictis ac depulsis Hunnis, regioni Boiorum adiecit. Vnde & Bavariam tenuerunt ipsius Caroli M. posteri usque ad Ottonem I; qui eam Henrico fratri tradidit, primumque

Ducem Bavariæ constituit. Fuerunt autem Avares sive Avari reliquiæ quasi Hunnorum; qui populi, Noricis pulsis, in ea terra consedêre. Vnde littera adiecta dicitur, velut *Boiaria*, hæc terra, à Bojis Cisalpinæ Galliæ populis, qui hoc loco aliquando sedes habuisse leguntur. Et dividitur hæc regio, præter alias divisiones, in Cis-Danubianam & Trans-Danubianam; ut hæc Bavaria Nariscorum ora sit, illa vero Nortgovia dicatur; quæ eadem Palatinatus superior appellatur, ad differentiam eius qui ad Rhenum est Palatinatus, & inferior vocatur.

Verum ne in alium heîc prolabamur discursum, redimus ad id, à quo exordium sumptum erat, quod satis ex superioritate Cæsaris Maiestatica, concessione privilegiorum, iuriumque exemptitiorum, attributione dignitatum cum plena potestate imperandi, adeoque ex ipsis membris Imperii summis, præeminentia eius colligere licitum sit: Velut in eius rei testimonium luculentissimum, merito locum insignem Georgii Schonbor., *ex pol. eius lib.* 5, *cap.* 5, adducimus; qui ita se habet:

De praeminentia S. Rom. Imperii.

Cui

Cuilibet ἀφθόνως iudicanti obviam esse existimo, S. Romanum imperium maiestatis & dignitatis suæ apice, cæteris omnibus regnis, quæcunque latissima Christiani orbis orbita continentur, esse sublimius. Hoc revera quartum illud est, quod Daniel propheta, *capite secundo*, de statua agens, collocat in tibiis ferreis, & pedibus ex ferro & luto mistis: de bestiis vero tractans, *capite septimo*, depingit prægrandis & robustæ belluæ imagine, quæ dentibus suis ferreis longe lateque sit grassatura. Sicuti igitur ferrum robore & duritie omnia metalla superat, omniaque frangit & comminuit: & ut bestiæ, quo robustiores habent dentes, eo sunt formidabiliores & nocentiores: Ita quoque hoc imperium reliqua regna fortitudine ac perpetuitate longe vincit: eiusque maiestas hactenus invicta semper mansit, nec ab ullo enervari penitus potuit. Neque ulli hominum accepto ferenda est huius imperii conservatio: sed solius Dei benignæ providentiæ, à qua dependet illius dignitas. *lib.* 1, *cap. de veter. iur. enucl. Nov.* 28, *cap.* 4. Neque assertionem Zoanetti admiserim, *tit. de Rom. Imp. num.* 94, dicentis, Imperii Romani verti-

nem & cerebrum esse Pontificem. Præiudicio, quod alias omne tollit iudicium, bonus ille vir laboravit; neque aliter potuit, quin, exemplo Baldi, in ditionibus Pontificem pro numine colentibus hanc sententiam defenderet. Similiter illorum oculos glaucoma obsedit, ut pariter non videant, qui ideo Romani Imperii gloriam conantur deprimere, quod alia regna sint ampliora & potentiora; veluti Turcicum, Hispanicum. His responsum velim, summum Imperii axioma non æstimandum esse ex regnorum quantitate: sed ex iure partim successionis, partim gubernationis. Successit nostrum Imperium Romano-Germanicum in locum pristini illius Imperii, eiusque iuribus, præeminentiis, & privilegiis omnibus fruitur. Gubernatio aut divina est, aut humana: Illa incomprehensibilis & admiranda: hæc prudens & legibus armisque probe minuta; nullumque superiorem recognoscens, nisi DEVM & ensem; uti communi Electorum Imperii decreto, anno Christi 1338, tempore Benedicti XII P. publicato, pronunciatum est. *Aventin. lib.* 8. Præeminentia itaque Romani Imperii in eo vertitur, quod

omnes

omnes exteri intelligunt, debere se comiter Romani Imperii obſervare maieſtatem: neque enim ullum eſt in univerſo terrarum orbe nomen ſanctius, *l.fin.* 1, *cap.* 1 *de legibus*, nullum vel ipſis remotiſſimis barbaris venerabilius: &c. Hactenus ille. Quibus hoc addendum, in quo vel ſolo huius maieſtatis radium longe eminentiſſime in Imperatoribus noſtris Romano-Germanis coruſcantem in hæc uſque tempora vidimus, quod etiam vicini Reges aliquot ex eorum munifica liberalitate ſe coronatos eſſe gaudeant. Vin' exempla? *ait Kon. in pol. par.* 1, *cap.* 23, *num.* 131. Reſpice ad Hungariam; Nonne huic Regno tempore Ottonis III regia dignitas tributa fuit, & poſtea ab Henrico II Imp. confirmata? *Peucer. in complem. lib.* 4 *chron. Car. in vita Ottonis. Kon. pol. par.* 1, *cap.* 14, *num.* 35. Nonne Poloniam idem Imperator Otto III ſimiliter ad regium culmen evexit? *Alex. Guagnin. tom.* 1 *rer. Pol. in vita Boleslai. Peuc. d. l.* Etenim Otto Ruffus, tertius eius nominis Imperator, (*dicente ita Salo. Neugebav. de Codano, in vitis Princip. & Reg. Pol. in vita Bol.*) reliquias novi Martyris Adalberti à Prutenis occiſi viſi-

 tans,

tans, hunc Boleslaum Regem solemniter creavit, sociumque & amicum Romani Imperatoris, à tributo & omni iurisdictione Imperatorum cum posteris immunem declaravit. Et quo arctior inter ipsos & posteros ipsorum esset necessitudo, Richsam Erenfridi Comitis Palatini ad Rhenum filiam, sororis suæ Mechtildis neptem, Mietzislao Regis filio despondit, &c. En quoque Fridericum I, Barbarossam cognomento. Is Petro Daniæ Duci regia stemmata dedit, ac regali potestate beavit. *Tritheim. cap.* 17. Velut etiam Otto Frisingensis hunc ita loquentē introducit: Hominio ac fidelitate nobis facta, coronam de manu nostra Petrus Danorum Rex suscepit: iis tamen legibus regios honores est adeptus, ut in fide ac obsequio perpetuo Imperii Germanici permaneret: &c. Eodem modo Præfecturam Bohemiæ Fridericus I Imperator regia appellatione subornavit; ea tamen lege, ut nihil de maiestate ac iure Imperii Germanici detraheretur. *Bodin. lib.* 1 *de rep. cap.* 9, *num.* 144. *Peuc. lib.* 4 *chron. Carion. in vita Frid.* Quin & Sigismundus Imp. Adolphum Secundum Cliviæ, & Amadæum Sabaudiæ Comites, in subli-

ſublimiorem Ducum Imperii ſedem collocavit. *Peuc. lib. 5 chron. Car. in vit. Sig. Bod. d. cap. 9, num. 127.* Etiam à Maximiliano I, anno 1497, in comitiis Wormatienſibus Comes Eberhardus Barbatus Wurtenbergenſis creatus eſt primus Dux. *Cuſp. in vit. Max. Matth. Dreſſ. part. 4 iſag. Hiſtor. de Duc. VVurteb. &c.* Vt ex his & ſimilibus ſatis conſtet, in quanta potentiæ gloria ſemper præ cunctis terræ regnis Imperator Romano Germanicus floruerit. Quippe duplici auctoritate magis iam potitus eſt, quam quum olim populus Romanus in Principem ſummum omne imperium ſuum & poteſtatem contuliſſet. *§. 6. I. N. G. & C. l. 1, ff. d. Conſt. Princ. §. ſed & hoc. verſ. quum enim. ff. de concept.* Namque & Germani, cum Sarmatis, ſuos habuerunt ſemper reges, ex quo à Tuiſcone, qui primus Germanorum Mercurius ſive Nuncius & interpres deorum, à *Tuitſchen,* ſive *Deuten,* interpretari, dictus fuit, propagationem ſui generis acceperunt; velut per annos 175 regnaſſe, & filium ſuum Mannum Sarmatis ac Germanis ad Rhenum regem reliquiſſe, circa tempora Belochi Priſci & Abrahæ, in hiſtoriis eſt; cuius filius

lius postea Trevir Treviros sive Germanos primos in Gallia Belgica condidit. *Chronol. Alst. de reg. Germ.* Et postquam Mannus per annos 66 regnum tenuisset, Ingævon per annos 45 ipsi successor fuit; veluti sic viginti unus Reges, usque ad tempora Davidis, anno mundi 2890 & circiter, ante Christum natum anno 1081, ab Alsted. *d. l. chron.* numerantur; quorum postremi fuerunt tunc Kels, Gall, & Hyllir, tres filii Wolfheimii. Verum, quinam hinc per quinque prope secula ad tempora Nebuchadnezaris & captivitatis Babylonicæ, quæ incidit in annum mundi 3365, ante Christi nat. 606, quum simul Tarquinius Priscus apud Romanos regnum teneret, in Germania gubernaverint, de eo nihil certi affirmare quis poterit: quamvis constet Galliam & Germaniam uno coïvisse tunc regno. *Alsted. chron. tit.* 52, *pag.* 202. Attamē hoc testantur historiæ, quod Landinus, Germanorum Orientalium rex, Darium Hystaspim per suos Scythas, Sacas & Getas vicerit; nec curaverit Darium, quamvis eius filiam in matrimonium petiisset. unde iste monarcha Persarum vindictam sui contemptus quærens, in Darium se-

ptin-

ptingentis millibus hominum irruere ausus fuit, pontem Danubio imponens. Quo tempore Consules Romæ, eiectis regibus, rerum primas tenebant. Sic etiam de Brenno, filio regis Angilorum in Suevia, hoc constat, quod ille circa annum mundi 3584, ante Christi nat. 387, innumero Germanorum & Gallorum exercitu Italiam ingressus sit, & Romanos, qui â Clusianis in auxilium advocati erant, prope fluvium Alliam vicerit, posteaque ipsam Romam occuparit; ac, nisi Camillus, quem tamen antea in exilium ingrati eiecerant, patriam fortitudine sua salvasset, & hostem septimo mense repulisset, sedem proculdûbio figere constituisset. Vnde Romani, Germanis & Gallis infensiores redditi, sæpius admodum fervido semet invicem depugnarunt bello, inprimis tempore Fabii Maximi & Scipionis. Nihilominus, quum Germanorum reges ita fortiter pergerent etiam longinquas adoriri terras, tantus Germanici nominis terror undique fuit, ut etiam reges non lacessiti ultro pacem ingenti pecunia mercarentur ab illis. Quis fuerit Ariovistus rex, Germanice Ehrnvestus alias dictus, id historici testantur; & ipse

C. Iul.

C. Iul. Cæſar, *in lib. ſuo de bello Gallico*, eum in plurimis rebus geſtis deſcribit; eidemque ſimul, quum ſatis elatum legatis ſuis reſponſum dediſſet, quod in conſulatu ſuo rex eſſet à Senatu Romano ſalutatus, & tamen ipſi colloquium denegaret, exprobrat. Aſt, ut illum circumveniret, prœlio ſatis aſtute ſolliciteque omnia diſpoſuit: unde victoriam quoque reportavit ita, ut Arioviſtus vix fuga elaberetur. Et quamvis etiam Belgas, cum Germanis Transrhenanis vindicias agentes, diſſiparit; tamen Eburones Germani Cisrhenani inter Moſam & Rhenum legatos Cæſaris & legionem cum quinque cohortibus interfecerunt. Hac itaque clade audita, quum Cæſar compertum haberet, Germanos eſſe invictos, neque Gallos ſine eorum favore in officio quietos contineri poſſe, trans Rhenum in Germaniam miſit, qui animos Germanorum, quos ferro non poterat cohibere, auro ſibi conciliaret. Quod quum ita ſatis feliciter muneribus largis obtinuiſſet: ab ipſis equites peditesque ſtipendiis accerſivit ſuis, quorum opera Galliam perdomitam feliciſſime in provinciam redegit. In bello deinde civili Cæſar opera Germanorum

ſemper

ſemper uſus eſt in Græcia, Hiſpania, Europa, Ægypto, Aſia & Africa. Nihilominus poſt mortem Cæſaris ſemper Germani laceſſere auſi ſunt Imperatores. Duos quippe perpetuos hoſtes, Parthos atque Germanos, hinc Occidens, illinc Oriens, Romanæ maieſtati velut obices fataliter obdiderunt; quum præſertim Germanis virtute ut plurimum præpotentes reges duceſque præeſſent; ceu fuit Cotiſonus, Marobodus, Harminius, Vodenus, Vectius, Vecta, Wetgillus, Hengiſtus, &c. Item Odoackerus, Hermenfredus rex Thuringiæ, Alboinus, Bertoldus, Sighardus, Ditericus, Edelhardus, Warnekindus, &c. Et quamvis variis modis, nunc connubio, nunc muneribus, nunc fœderibus, Romani Imperatores Germanorum Principes, quorum tunc duodecim erant, ex quibus rex eligebatur, *Bunt. chron. Brunſ. pag.* 14, ſibi devincire ſtuderent; tamen Germani ſemper ad ingenium reverſi, non potuerunt ferre iugum Romanum. Hinc varia orta ſunt bella, & admodum dura; puta Dacicum, Gothicum, Saxonicum, & ſimilia, usque ad annum Chriſti 772. Quo tempore Carolus Magnus cum Rege Witekindo

for-

fortiſſimo primum congreſſus eſt, & primam victoriam apud Osnabrugam reportavit: indeque ad Eresbergam, ſive Venerationis Montem, contendit celeriter, ut famoſiſſimum illud tutelare & commune idolon gentis Irmenſulam deſtrueret; quod rite perfecit, & idololatricos cultus omnino abolevit. Quamvis autem Wedekindus ex eo tempore & loco ſemper arma reparatit, & ubique vires usque ad annum 786 recuperarit ſuas, adeo, ut illum variis & interdum ſatis ambiguis præliis ſuppreſſerit; tamen tandem, quum ſolus ex ſui Wedekindesburgi obſidione clam aufugiſſet, ſe Imperatori Carolo dedere coactus eſt, pace prius confecta. Quod factum eſt prope Mindam, ad Viſurgim; ubi adhuc rudera arcis monſtrantur, & Mindam inde ita nominatam dicunt, quod Witekindus Carolo M. dimidiatam eam arcem hac voce, quaſi *Meum-Tuum*, *Mein-Dein*, eſſe deberet, tradiderit. Non ſolum ita Carolus M. Imperator glorioſiſſimus variis bellis attritos Saxonas tandem in ordinem redegit, & ex nimia feritate ad manſuetudinem & humaniorem vitam retraxit; ſed etiam eorum iura cum regali ſceptro in ſeſe tranſtulit.

In

In cuius rei apertum ſignum & memoriam æviternam de novo Witekindum dignitate Ducali donavit, & inſigne clypei eius, equum videlicet nigrum in album, convertit, memoriæ & teſtimonii cauſſa, quod ſeſe ad Chriſtianæ Fidei confeſſionem convertiſſet, ethniciſmumque priſcum penitus abieciſſet. Inſigne hoc equi albi ſemper Ducum Saxoniæ ſolemne fuit, ultra 400 annos; donec tandem, Heinricus Leo, Dux Brunsvicenſis, tanquam principale clypei decus, galeæ frontiſpicio imponendum rectius cenſuit. *Bunt. in chron. Brunſ. pag.* 16.

Ex his igitur liquet, quanta gloriæ autoritate & iure, quanto maior effulſerit Carolus Magnus: Eadem quoque hodie merito ſplendent ſucceſſores eius omnes.

Concluſio Prooemij.

VErum, quum iam ex ſupradictis ſatis appareat, quæ conſtitutio ſit Imperii Romano-Germanici; iam ad ſcopum noſtrum nos convertimus, ut reliqua, quæ ad conſervationem & durationem huius Imperii pertinent, in munimentis & ornamentis

eius necessariis, quæ in Civitatum aut Vrbium cultura & earum iunctura consistit, plenius percenseri queant. Quantum igitur boni in particulari & famosissima ea civitatum Hanseaticarum Societate, & eius Rebuspublicis lateat, id sequens libellus satis luculenter, pro temporis iam ratione explicabit.

PARS

PARS PRIMA
De
CIVITATVM
HANSEATICARVM
Fœdere celeberrimo, & eius fundamentis remotioribus politicis.

Cap. I.

De Vniversitate, Communione & origine civitatum. Vbi insignis ex hac occasione locus Platonis ex symposio eius, iuxta Teutonicum, explicatur.

VTI Duo maximè sunt, quæ cuiusque regni aut reipub. salutem in duratione sui firmiter conservant; videlicet mutua subditorum & gubernantis affe-

ctio, atque civitatum solida munitio: ita quoque in Imperio nostro Romano-Germanico hæc duo ubertim præ aliis terræ regnis florere, ex introductione superius allegata constat. Quæ etiam tanta cum cura semper prudentes Imperatores observarunt, ut nihil æque magna sollicitudine animi dispexerint, quam quæ ad duo hæc fundamenta recte disponenda facerent. Inprimis semper hoc anxie egerunt, ut animos subditorum sibi singulari cultura & beneficiis variis conglutinatos tenerent, & sequaces usque sibi per quamvis fortem traherent. Vnde etiam tot dignitatum & honorum ac liberalitatum in distribuendis bonis exortæ sunt communicationes. Maximus artifex præ cunctis in talibus fuit summus ille heroum Carolus, qui etiam propter tot incluta facta heroïca vere Magnus dictus est. Quippe quum tanto labore & conatu sibi vincendos esse Saxonas fortes cerneret, Witikindum eorum regem statim à principio post obtentam victoriam, reddita Ducis magni auctoritate & dignitate, sibi ita denuo devinxit, ut per eundem etiam Saxonum animos emolliret, & eo tenacius sibi constringeret. Ac nisi

Ducem eorum in tanto habuisset semper precio, seque præbuisset illis placidum, vixdum eos imperio cohibuisset, quamvis viginti sex prœliis acerrimis gentem fortissimi cordis debellaverat. Tandem tamen illis consuetudines eorum ad Christianitatem reductis confirmavit. Ita homines, incondita alioquin præditi austeritate, flexibiles redduntur maxime, si in tempore clementiam aut comitatem adhibeat potentior & caussæ victor. Velut autem Carolus Magnus hoc artificium sedulo observavit in omnibus gubernationis suæ actionibus, ita etiam eius exemplum sancte sequuti sunt Ottones illi augustissimi, qui propterea ad tantum fastigium evexerunt auctoritatem Germanici Imperii, ut ex sancto subditorum studio & amore sibi invictam conciliarint gloriam & perpetuitatem. Habent enim (*recte dicit Boter. lib. 1 de orig. urb. cap. 1*) humanæ res se invicem ut catenæ circuli, qui mutuo amplexu hærent, seque invicem sequuntur: quod si unum ex eis quemcunque tandem attrahas, tota catena cum suo principio consequetur: Ita etiam in vitæ negotiis tibi sumas; reliqua necessario sequi

ordine continuo succedentia deprehendes. Verbi gratia, si quis agriculturæ studeat, an non oportet prius haberi artem fabrorum lignariorum, & ante illam ærariorum? Quam rursus metalla fodientium ars præcedat, opus est. Item qui fodinis vacant, rustici ut degere possint, corpore tegantur necesse est, ad quod textores ac domus structores requiruntur. Similiter & alia omnia, si quæras & scruteris, inter se connecti reperies. Quibus verbis optimus auctor non tantum conglutinationem humanæ societatis aut conversationis indicat, sed etiam id intendit, ut inde cognoscatur, quam arcto connexu inter se constringantur mutuæ cohabitationes mortalium. Cuius vinculi triplicia requisita ponit Thol. *in republ. lib. 1, cap. 3, num. 12*, licet ad duo capita reduci commode satis queant, tamen audiamus eum, cuius verba sic se habent: Tria necessaria in summa colliguntur ad conservationem humanæ societatis & rerum omnium conditarum, quibus omnis civitas & congregatio humana vinciatur & colligatur. Primum dilectio & amor, quo omnia animalia se & suos tueantur, generent, & educent. Et hoc com-

complectitur στοργὰς φυσικάς. Retinet coniugium amor: idem facit ex duobus corporibus unum quoddam. Erunt duo in carne una. (*ait ſacra Scriptura.*) Et, Maſculum & fœminam creavit hominem Deus. Ex homine mulier facta à Deo. Vt fieri non poſſit, quin inter huiuſmodi perſonas non ſit quædam naturalis, eademque ſumma amicitia: quum nemo ſeipſum, aut ſuam carnem odio habeat; ſed diligat & foveat. Vt etiam in ænigmate expreſſerit Plato, *In Convivio, vel de Amore*; tria hominum ,, genera olim fuiſſe, non ſolum quæ ,, nunc duo, mas & fœmina, verum ,, etiam & tertium ex utriſque com- ,, poſitũ, cuius nobis nõ extat nomẽ, ,, quoniam periit. Nã in Adamo pri- ,, mũ duplex genus erat, quia ex illius ,, coſta Eva ſumpta eſt mulier. ex his ,, progenies, quæ non potuit non a- ,, mari. hincque prima civitas & cœ- ,, tus, qui poſtea in univerſum mundum diffuſus. Alterum, quod neceſſarium, & pariter datum à Creatore fuit huic civitati, ſive cœtui univerſo hominum, ad colligationem & vinculum firmiſſimum, ſunt notiones de moribus, de æquo & bono, de honeſto, omnium hominum

animis insculptæ, ut societates creaturarum rationalium cum propria natura vivere possent, non temere aut instinctu corporearum affectionum, more brutorum. Tertium fuit prudentia indita quædam, qua prospiceret sibi, & necessitatibus quotidianis, præsentibus, & futuris. Et heîc constitutum est ius, quod dicitur ius gentium & commune: ut naturale. cui & C. Cotta addebat, iuris quoque naturæ esse, & commune omnibus rebus natis, vivere & mori. communis etiam omnium possessio, acquisitio eorum quæ terra, mari, cœlo, occupantur, & similia, fides, consensus, voluntas, &c. Ex hoc iure gentium cœperunt seorsum fieri alii cœtus, aliæve civitates, & similiter ex illis alia iura, quæ & civilia à seorsum factis & positis congregationibus seu civitatibus legitimis dicta sunt, &c.

Admodum illustris est locus iste, quem Tholosanus heîc ex Platonis symposio adduxit. Sed quum ipse non intelligat, ut ex dictis apparet, quid allegarit, operæ precium omnino faciemus, si ex Teutonico eum explicatum demus. Plato certe inter omnes Philosophos, quorum scripta adhuc

adhucintegra extant, ſolus & unicus eſt, qui veritatis profeſſionem ethnico more quam proxime ſecutus eſt; ut tota logomachia Stagiritæ vix nomine digna ſit præ huius ſtudio; quum ſemper realis in ſapientiæ cultura deprehendatur; alter vero nil niſi fumum vendat picta imaginis ſpecie. Quippe Plato ſapientiam Ægyptiacam Magorum, qui ductum Abrahami & Triſmegiſti ſequebantur, penitus perſpexerat; unde longe ſapientius naturam rerum usque ab origine prima percenſere potuit. Quoties ille de mente divina, (quam ſemper in ſuis ſcriptis ſpirare videtur,) de angelis, anima hominis, ſpiritu mundi, &c. verba facit, longe altiora intendit, quam ut poſſint profanæ mentes eius adſequi ſenſum. Marſilius Ficinus, qui fidelis Platonis ſuperiori ſeculo ſectator fuit, & prope ad unguem eius ſermonem calluit, ipſe ſæpius confitetur, quam arduus ſit in diſcurſibus eiuſmodi. Proinde eum toties myſteria locutum eſſe exclamat. velut etiã de libris illis duobus, quos Sympoſion & Phœdrum appellavit, & in quibus de amore agit, quid & unde is ſit, aſſeverat, quod mera myſtica ibi pertractarit, quum

in Amore talia admiranda consti-tuat, quæ omnis generationis mo-dum exuperent. Huius enim Amoris officium esse, ait, ut inter Deum & homines interpretis & quasi portito-ris fungatur munere: mediæ autem illius inter divinam & mortalem naturæ originem, adhibita imagine, repræsentet: Illum videlicet paterno & materno genere longe lateque di-verso natum, &c. In his & simili-bus, dum tam mystice loquitur Pla-to, nil aliud ostendit, quam ut re-currat ad illam primam generatio-nem & propagationem sui, qua Adam ante lapsum & conditam fœminam donatus erat, ut non ita per coniun-ctionem externam sui simile ex se procrearet, sed ut magice ex semet-ipso, iuxta modum paradisiacum, cui à principio creationis deputatus erat in æternum, progeniem suam ederet. Qui rationi externæ mundi in falsa & phantastica philosophia munda-na, iuxta elementa eius inservit, hæc vix capiet, quum tantum suo tenebra-rum & occœcationis spiritu agite-tur. Sed potius iuvat, & rectius est, ipsum audire Teutonicum. cuius verba *in libello de incarnatione Filij Dei, cap.* 4, sic se habent: Ratio mundi

externi

externi hoc omnino obtinere cupit, quod Iehova hominem in creatione ad externum regimen deſtinarit, iuxta ſtellarum complexionem & quatuor elementorum. Si hoc verum, idem creatione ſua quoque dolori & morti deſtinatus eſſet, quippe cœlo ſtellato ſuus conſtitutus eſt terminus: atque, ſi hunc aſſequatur, deſerit eam creaturam, cuius ductor erat: atque tunc diffluit regimen & ſubſiſtentia creaturarum, quæ externo huic cœlo ſubiectæ ſunt. Ita cernimus nos ſatis, quam caduci ſimus, & morte abſorbeamur, ſi nos cœlum externum cum ſuis elementis deſerat, ut etiam infans in utere materno ſat ætatis ad moriendum conſecutus ſit, atque ſæpius diſſolvatur; quum etiam adhuc absque vita & congelatione regiminis externi corporea ſit, priusquam centrum naturæ ignem animæ exuſcitet. Veluti ſic omnino mortem & obitum in lapſu Adami agnoſcimus, quod Adam ſtatim, ſimulac terrenam imaginem induit, paradiſo ſit demortuus, atque regno Iehovæ ſe per mortẽ privarit. Proinde etiam neceſſitas ipſa regenerationem nobis impoſuit, alias impoſſibile foret, ut vitæ reſtitueremur. Quum

vero

vero Iehova Adamo terrenum, qui ſubmixtus erat, fructum interdiceret, ne illum tangeret; atque ſolummodo unicum crearet hominem, virili & fœminea proprietate in utraque Tinctura, videlicet ignis & lucis; in amore, eundemque è veſtigio in paradiſum traduceret, imo ipſe in paradiſo crearetur: ideo nullatenus rationi id concedere poſſumus, quoties ex inſtinctu diaboli ita clamat: Quod homo terreno modo creatus ſit. Namque omne quod ex terrena qualitate ſolummodo uniceque creatum eſt, illud animale eſt, principium finemque habet, nec conſequitur æternitatem. Quodcunque igitur non ex æterno productum eſt, iſtud corrumpitur, & ſaltem ſpeculum aliquod refert, in quo æterna ſapientia ſe, tanquam in figura & ſimilitudine creando depinxit. In tali re nihil amplius remanet quam umbra absque qualitate & eſſentia: tranſitque ſicut ventus, qui ſe oſtentavit, atque iterum mox evaneſcit. Propter eiuſmodi creaturam Verbum Iehovæ non eſt caro factum. Æternum illud non propter corruptibilitatem introivit in corruptibilem eſſentiam. Non ita terrenum adſumpſit, ut terrenam

cor-

corruptibilitatem in potentiam maieſtatis evehere & introducere vellet: ſed propterea, ut illud, quod ex potentia maieſtatis erat progreſſum quidem, aſt in malitiam & terreitatem prolapſum, atque ita quaſi in morte abolitum fuerat, inde iterum vitæ reſtitueret, reſuſcitaret, & ad potentiam maieſtatis denuo extolleret in ea poſſeſſione, veluti erat, antequam erat creatum. Ideo alia ratione homo agnoſcendus, quam hactenus factum eſt, dum mere animalem iudicavimus. Animalis quidem redditus eſt ſecundum proprietatem mundi, quum moreretur in Adamo: proinde vivebat huic mundo, & nullatenus Deo. Quod ſi vero ſpiritu voluntatis ſuæ in Iehovam ingrederetur, tunc in nova creatura & ſpiritu voluntatis iterum nobilem imaginem obtineret, & in Deo iuxta eam imaginem viveret, nec ſecundum animales proprietates huius mundi. Ita homo in morte erat, & tamen vivebat: Atque propterea Verbum Dei homo factum eſt, ut Deo hunc rurſus aduniret, atque denuo totus in Deo crearetur. Sic quoque paradiſiaca imago nobis conſideranda eſt. Dicimus & agnoſcimus, quod Adam

bonus,

bonus, integer & omnis expers maculæ non minus ac Lucifer cum exercitu suo creatus fuerit. Ille donatus erat oculis purissimis, atque hoc duplici modo. Quippe utrumque in se continebat regnum, videlicet Dei atque huius mundi. Verum quemadmodum Iehova dominus est potens omnium rerum; ita etiam homo in potentia Dei debuisset in mundum extendere dominium suum: Velut Iehova dominatur in omnibus, & omnia pertransit insensibiliter; ita quoque homo internè divinus atque cœlestis omnia permeare poterat & perspicere.

Homo externus quidem in externis vivebat; ast dominium acceperat in externa, & erant ipsi subiecta cuncta; nilque ipsum subiugabat. Is potuisset scopulos confringere proprio motu & viribus naturalibus. Tincturam terræ plane perspectam cognitissimamque habebat: omnia miracula terræ penitus exploraverat. Quippe in eum finem ad hæc externa creatus erat, ut quodlibet figuris suis manifestaret, atque in actum produceret quidquid in æterna sapientia prævisum fuerat. Etenim virgineam possidebat sapientiam. Aurum, argentum,

tam, & pretiosissimum metallum, est quidem ex cœlesti magia cum inflammatione ita inclusum: est aliud quid tamen, quam terrenum. Homo quidem hoc amat, & eo utitur ad victum suum; verum eius fundamentum & originem minus intelligit. Non frustra id ab animo ita amatur: eius origo ardua est, si id recte perpendamus. Sed merito in hoc iam muti sumus, quum homo alias eius nimio teneatur desiderio, & se à Spiritu Dei per id separet. Neminem decet corpus potiori fovere amore quã spiritum, quia spiritus est, & parit vitam. Saltem in similitudine vobis id censendum propinamus; silentio tamen præterimus materiam cum fundamento eius & origine. Nihilominus hoc noscatis, quod homini lusus & ornamenti caussa concreditum fuerit: Ipse ex iure naturæ id possidebat: ipsius erat proprium. Sed subintellige corpus externum; quia illud cum sua Tinctura, & metallica tinctura, inter se arctissimam fovet cognationem. Quum vero externi corporis tinctura desiderio satanico inficeretur, tunc quoque retro cedendo se metallica tinctura ab homine abscondebat, & hostili odio erga

eum

eum afficiebatur. Quippe longe pejor est, quam corrupta in homine natura. Hæc vobis, vos perscrutatores metallicæ tincturæ, dicta & detecta sint. Si vestrum quis lapidem philosophorum quærat, is se ad regenerationem in Christo præparet; alias inventu vobis minime facilis erit. Tinctura enim hæc communicationem ingentem habet cum cœlesti essentia; quod si hæc à fæcibus suis immixtæ turbæ liberaretur, & perduceretur ad fixationem iuxta crystallinum splendorem sive perfectionem sui, facile materia illa agnosceretur. Splendor sive illuminatio eius denotat aliquid. Quod si nobis paradisiaci essent oculi, id omne quam facillime agnosceremus. Mens quidem nobis aliquid indicat; ast intellectus & plena cognitio mortua est paradiso: atque id propterea maxime, quod imagine eius nobili in Iehovæ ignominiam & nostri ipsius perniciem abutamur, neque per hanc Iehovam colamus, aut nostro spiritu in Iehovæ ingrediamur Spiritum; sed linquamus Spiritum, & in externa hæreamus essentia: inde nobis metallica tinctura in mysterium evasit.

Homo creatus erat, ut esset dominus

nus Tincturæ; atque ipsi ad obediendum adstricta erat: ast servus eius fiebat, & quidem alienigenus. Atque ita quærit aurum, sed reperit terram, propterea quod Spiritum deseruerit, & spiritu suo ingressus sit corporeitatem. Inde corporeitas eum captivum trahit, & morti inclusit; ut ex hoc tinctura terræ exclusa iaceat usque ad iudicium Iehovæ, nisi à corporeitate excedat, atque in Deo regeneretur. Namque quum diabolus dominium absolutum eum turba & matrice æterni sui ignis in cœlestem essentiam, appeteret; propterea ipsi potentia occludebatur corporalitate elementorum in creatione, quæ propter infectionem eius in terræ crassitiem & lapides meros, tanquam in partem venenatam evasit, ut ita nullatenus dominus, sed captivus iræ suæ permaneat. Atque ipsi nihil prodest essentialitas, quia spiritus est, atque spernit cœlestem essentialitatem, matricemque naturæ venenatam incendit; quæ matrix omnia statim è sensibili & corporali produxit materia, unde talia Spiritus Iehovæ in huiusmodi creationem convehebat. Homini autem ea erant sat cognoscibilia. Quippe tincturam solvere poterat, & no-

bilitatem eius producere ad lusum & gaudium suum, atque simul in honorem Iehovæ & miracula eius, modo in statu permansisset innocentiæ.

Quod vero ad hominis cibum & potum attinet, quibus ignitæ animæ suæ nutrimentum & essentialitatem præstaret; hæc ita se habent: Duplicem in sese fovebat ignem, videlicet animæ ignem, & externum solis atque stellarum. Iam vero quivis ignis suum requirit sulphur aut essentiam materiæ; alioqui subsistere non potest, id est, urere nullatenus valet. Exinde satis percipitur, quodnam hominis nutrimentum fuisset iuxta divinam essentiam. Etenim, velut supra dictum est, animæ nostræ ignis Dei amore, mansuetudine & essentialitate cibatur, cum unoquoque eo, quod Deitatis centrum procreat. Quia anima ex æterno igne magico edita est, quæ propterea etiam Magicum expetit cibum, veluti imaginationem. Si imaginem Dei in se continet, imaginationem quoque unice in Iehovæ dirigit amorem, ceu in essentiam Dei, atque inde cibum Dei attrahit, quo cibo etiam angeli vescuntur. Sin vero minus; tunc cibo

bo eo delectatur, in quem imaginatur, aut imaginationem suam projicit; nimirum terrena & infernali qualitate fruitur, atque in eandem matricem se præcipitat: quamvis non cum substantia in eam irruat; tamen illa matrice repletur, cuius qualitates ebullire cum illo incipiunt, perinde ac venenum quoddam in carne operantes. Sic etiam externi corporis cibus satis cognitus est. Homo externus quidem erat; sed homo iste externus quasi ab interno prope absorptus erat. Quia internus totaliter per universum obtinebat imperium. Atque ita unaquæque vita, suo fruebatur nutrimento proprio, ex quo vivebat. (Vnde Christus vere ait; *Matth.* 4. Non vivit homo tantum ex pane; sed ex unoquoque Verbo, quod per os Dei transit. qui textus nunquam absque huius rei informatione vera intelligi potest.) Videlicet imago Dei in homine, sive animæ Spiritus & Effigies, comedebat cœlestis essentiæ divinitatem; atque corpus externum extra crassitiem manducabat paradisiacum fructum oretenus, nec in corpus transibat. Namque veluti externum corpus quasi ab interno prope absorptum latebat, ita

quoque fructus paradisiacus ad id proportionatus erat. Essentia divina per terrenam evirescebat, atque terrenam illam in paradisiaco fructu absorptam tenebat, ut ita fructus ille nullatenus terrenus agnosceretur. Atque inde paradisi nomen est, quod pulchre per turbam evirescеret, ubi amor Iehovæ in media ira efflorescеret, & fructus ederet lautissimos, veluti lingua Naturæ absque ulla interpretationis phantasia opinabili satis aperte hoc percipit. Ex quo ulterius hoc conficitur, ut intelligamus, quomodo Iehova hunc incolat mundum: & mundus in ipso tamen quasi absorptus est. Mundus in eo est plusquam impotens; ipse vero omnipotentissimus. Ita quoque erat homo, & ita simul suum terrenum comedendo nutrimentum convertebat in cœlestem cibum. Vnde etiam hoc novimus, quod ita in regenerationem nobis sit redeundum. Velut nec aliter fructus paradisiacus ex ira progeneratus erat essentiæ cœlesti: vel quemadmodum cernimus, quod optime dulcis herba ex terra acerbissima repullulascat, quam solis calor alia qualitate perfudit. Ita concoquebat homo sanctus fructum paradisiacum

disiacum in ore suo, ut ita terreitas absorberetur quasi in nihilo, nec hominem uspiam afficeret sensualiter: Ceu quoque agnoscimus, quod mundus hic in ultimo termino suo absorbebitur, nec amplius extabit sensibile corpus. Ita simul externus se habebat cibus hominis: ille ore comedebat fructum, nec tamen dentium ipsi opus erat attritione, aut dentibus ipsis. Namque in ore statim ipsi aderat separationis & concoctionis vis. Duo contra virtutes in ore Adami existebant, utrumque appropriatum suum attrahebat: terrenum in cœlestes transformabatur qualitates, veluti inde compertum habemus, quod secundum corporis nostri constitutionem transformari debeamus in novum cœlestis virtutis corpus. Pari modo transmutatio in ore erat, atque corpus eius sanctas excipiebat vires. Namque regnum Dei in potentia consistit. Velut etiam homo in regno Dei consistebat: quippe immortalis erat, & filius ipsius Iehovæ. Quod si vero cibum visceribus ita abligurire debuisset, atque tantum secum in ventre portare fœtorem, velut iam gestamus; merito quæreret ratio; An hæc paradisus sit? & num Spi-

ritus Dei in ea habitet? quum tamen Spiritus Dei in Adamo habitare deberet, tanquam in Iehovæ conditoris creatura.

Labor eius paradisiacus simpliciter puerilis quidem erat, sed tamen divinæ sapientiæ plenus: Concessum ipsi erat plantare arbores, & alias herbas, omniaque ex sancta lætitia peragere: In omnibus ipsi germinabant & edebantur paradisiaci fructus; singulaque ipsi pura erant. Quicquid ille agebat aut actitabat, in omnibus erat iustus: nec ulli subiectus erat legi, nisi legi de imaginatione aut libidine, quam cum spiritu suo defigere debebat in Deum, atque sic mansisset in æternum. Ac licet Iehova terram mutasset, nihilominus ipse mansisset absque necessitate & morte: Omnia ipsi saltem in cœlestem essentiam fuissent transfigurata.

Simili modo hæc percipiatis de eius potu. Homo internus hauriebat aquam vitæ æternæ ex Dei essentia; externus bibebat aquam terræ. Verum quemadmodum sol & aër aquā in se abligiriunt, nec tamen ab ea adimplentur; sic etiam colliquescebat ea in ore hominis. Vtraque recedebat in mysterium. veluti id cognitione

adsequi

adſequi poſſumus, & certo novimus, atque idem ipſa veritas eſt, quod Iehova omnia ex nihilo fecerit, ſaltem ex virtute ſua; ita quælibet terrena per os hominis reverti debebant in hoc, quod erant ante mundi creationem. Homini competebat enim ſpiritus & eius potentia, & non terrena moles corporis. Namque Deus ipſi ſemel addiderat corpus, quod æternum durare debebat. Non indigebat ulterius ulla creatione. Thronus erat principalis; intellige Adamum ex cœlo & terra confectum, nec non aſtris & elementis: tum ex ipſa Dei eſſentia, ut eſſet dominus mundi, & filius Dei.

Annotate hoc, ô Philoſophi; verum eſt hoc fundamentum & ipſa ſumma ſapientia. Cavete ne litem ullam ſcholaſticam heîc ſubmiſceatis. Satis hæc manifeſta ſunt. Opiniones nihil ad rem faciunt. Verum Spiritus intelligentiæ verus, qui ex Deo progenitus eſt, ille veritatẽ novit. Quælibet opinio abſque huius cognitione in terrenam abit ſtultitiam, & terram ſolũ aut quatuor vix Elementa percipit; Imo quatuor in eo latent occultata: Nec tamen quatuor in Adamo regimen obtinere, ſed

ab unius imperio quatuor coërceri debebant; nimirum elementi illius cœlestis, dominio cogentis quatuor mundi elementa: Atque sic ad idem reduci cogemur, si paradisi possessores, quam ob caussam Deus est homo factus, evadere cupimus. Dictum hoc vobis sit, ô Scholastici, vos litigatores: Lambitis vos circulum, nec ingredi eum valetis; Non aliter, ac si felis pultem nimis ferventem ambit; dum adustionem eius timet: ita ignis Iehovæ vos metu & pudore repellit. Et velut felis pultem talem prorsus attingere nequit; quum saltem oras subolfaciat eius; sic multo minus etiam talis homo fruitur fructu paradisiaco, nisi prius Adami corium, quod usque adeo diabolus corruptione devastavit, exuat, & ad Christi regenerationem se recipiat. Circulum hunc ingredi oportet, & rationis abiicere obvelamentum; sic hominis veri accipit intellectum & divinam agnitionem. Nil prodest doctrinalis habitus, sed regeneratio nova, &c.

In his quidem ex singulari revelatione Teutonicus satis commode intelligentibus primi amoris vim inculpatam cum toto hominis primi

statu

ſtatu delineavit. Sed, quum etiam dilucidius *in myſterio magno*, *&* *commentario ſuo in Geneſios caput* 18, de regno paradiſiaco, &c. idem explicet; etiam eum huc locum, gratioris informationis gratia, in tam illuſtri arduæ ſapientiæ lumine, quod vix aliquibus cognitum eſt, adducemus; præſertim quum ſanctam primi regiminis faciem, quomodo ea conſtituta, fuiſſet, niſi Adam in lapſum incidiſſet miſerabilem, in mundo paradiſiaco depingat.

CAP. II.

Ulterior explicatio loci Platonici de fundamentali origine ſocietatis; &, de myſterio regiminis paradiſiaci, ſancta ex Teutonico informatio.

VErba eius ſunt: Adam (ante lapſum videlicet) & vir erat & fœmina; nec tamen quid horum, ſed virginea quædam perſona, caſtitate, honeſtate, & puritate plenus, velut ipſa Dei imago. In ſe continebat utramque Tincturam, ignis & lucis, in qua coniunctione

amor verus, tanquam virginale centrum, consistebat, quasi pulcherrima paradisiaca rosa & hortus amœnissimus, in quo semetipsum diligebat: Veluti in resurrectione mortuorum tale quid denuo erimus, sicut Christus, *Matth.* 22, *vers.* 30, ait, quod in resurrectione neque uxores ducamus, neque nuptum demur: sed angelis Dei similes simus. Taliter homo, velut Adam erat ante Hevam suam conditam, resurget, & paradisum denuo occupabit atque possidebit in æternum. Non mas aut fœmina erit; sed, velut sacra Scriptura loquitur, ipsi virgines sunt, & Deum atque agnum sequuntur, similes angelis Dei. Ast neque mere spiritus, ut angeli, sunt, sed in corporibus cœlestibus, in quibus spirituale angelicum corpus habitat.

Quandoquidem igitur Adam in imagine Dei creatus, & inde æternæ vitæ paradisi destinatus erat, atque Iehova ipsi vitam per spiritum suum inspiraverat; licitum nobis erit, ut eius describamus conditionem, qua indutus fuerit in innocentiæ statu, & quomodo lapsus, ac quis inde nunc sit, qualisque denuo futurus. Quod si Iehova illum creatione sua,

terre-

terrenæ, fragili huic, miseræ, desolatæ, morbidæ & laboriosissimæ vitæ destinasset, non certe eundem in paradisum introduxisset. Quod si animalem concubitus impressionem & propagationem eius expetivisset, statim à principio Deus marem & fœminam creasset, & sic uterque sexus in verbo FIAT in separationem utriusque tincturæ abiissent, velut in aliis terrenis creaturis id videre est. Vnaquæque creatura indumentum suum ex utero materno secum affert in mundum: At homo miserrime nudus & detectus prodit in extrema paupertatis & imbecillitatis constitutione, nec ullius est facultatis; sed in suo ingressu huius mundi miserrima & pauperrima creatura, inter omnia genera eius, existit, quæ sibimetipsi auxilio nullo esse potest. Hoc nobis satis indicio est, quod nullatenus huic miseriæ in creatione sua deputatus sit à Deo; sed quod alia eius fuerit perfectio, velut etiam reliquarum in suo genere creaturarum; quam tamen omnium primus homo per libidinis suæ falsam imaginationem amisit. Vnde eum postea Iehova in somno suo demum ad vitam naturalem in maris & fœminæ figura iuxta

omnium

omnium terrenarum creaturarum proprietates in externo illo FIAT plasmavit, atque ipsi cadaverosum corpus cum brutalibus membris ad propagationem sui adglutinavit; in cuius rei ignominiam etiam adhuc anima pudore afficitur, quod brutali hac mole corporis affecta sit.

Duæ constantes & fixæ essentiæ fovebant Adamum; nimirum corpus spirituale, ex amoris essentia cœli illius interni, qui templum erat Iehovæ; atque corpus externum, tanquam limus terræ, quod corpori interno spirituali domunculam & habitaculum exhibebat, quod nullo modo iuxta vanitatem terræ erat manifestatum, quia limus erat purissimus, extractum videlicet optimæ partis terræ, quod in terra in iudicio extremo ab omni vanitate carnis & corruptione diaboli separabitur. Istiusmodi duæ essentiæ, nimirum cœlestis interna, & externa corporea, inter se quasi firmo connubio combinatæ, uneque corpore consociatæ erant, in quo ter sanctaTinctura ex divino igne & lumine, tanquam lætabunde voluptuosi amoris permagnum desiderium, erat orta quod inflammabat essentiā eam ita ut duplices illæ substantiæ

ſtantiæ plusquam ardentiſſime in amoris deſiderio inter ſemet invicem mutua affectione coirent, & ſeſe flagrantiſſime foverent. Internum illud ardebat immenſe externum, tanquam ſui manifeſtationem & perceptibilitatem: Similiter externum ardebat internum, tanquam ingentem ſuam dulcedinem & voluptuoſitatem, ceu margaritam nobilem & amabiliſſimam coniugem. Nec tamen duo erant corpora; ſed unum; attamen binæ eſſentiæ; nimirum interna una, cœleſtis, ſancta; & altera ex temporis progenita eſſentia; quæ æternitatis coniugio conſociatæ vigebant.

Interne autem in hoc igneo deſiderio mutui in ſeſe amoris conſiſtebat magicus conceptus ſeminis ſancti & partus eius. Namque tinctura pertranſibat utramque eſſentiam, per internam & externam commeando, atque ita deſiderium excitabat, optime id fovendo: ac deſiderium illud ſanctum erat per illud FIAT, quod amoris voluptatem concipiebat, inque ſubſtantiam producebat. Atque ita æqualitas imaginis in ſubſtantia iſta concepta manebat, tanquam ſpiritualis imago iuxta primum hominem; quemadmodum illud τὸ FIAT

primam

primam imaginem in Adamo concepeperat, & efformatam expresserat: Nec aliter æqualis temperies primum ad propagationem sui concipiebatur; atque in eo conceptu statim aderat magicus partus, ubi in ipso partu editum simul spirituale corpus, confestim in externum exprimebatur. Hoc ita percipite; Quod si Adam in probatione sui ita substitisset, tunc partus magicus ea ratione se exeruisset; non tamen per singularem naturæ egressum ex Adami corpore, ceu iam fit: sed quemadmodum Sol ignem perlucet, & tamen nequaquam hunc perrumpit; pari modo spirituale corpus, uti partus eius proprius, egressum fuisset, atque in editione sui substantiam induisset, absque ullo labore & angustiis. Quod in mirifice sincera voluptuositate & delicio factum fuisset, iuxta eum modum, velut utriusque semen, viri & mulieris, in coniunctione sua deliciosum occursum sibi invicem præstat. Sic etiam magicus conceptus & partus fuisset virginea imago iuxta primum hominem omnino perfecta, quæ postea, quum Adamo veneris matrix erepta & in fœminam transformata esset, in dolorũ anxietates & labores, cru-

ciatus,

ciatus, & tormenta, redacta fuit; uti Iehova ipſe hoc Evæ imponebat, dicens: Tibi multos creabo dolores, quum gravida facta fueris: In dolore edes tuos liberos, atque tua voluntas ſubiecta erit marito. Quare autem hoc? Propterea, quia ex voluntate mariti procreata erat. Atque Eva erat dimidiata pars mariti; velut ea pars in qua Adam ſe amare & concipere debebat. Hæc ipſi ita, quum ſubſiſtere nequiret, in ſomno eripiebatur, atque inde mulier formabatur. Ideoque, quum eam evigilans adſpiceret Adam, aiebat: Vocabitur illa virago inde, quod ex viro educta ſit.

Homines quoque in terra nudi ambulaſſent. Quippe cœleſte illud pertranſibat externum, quod ipſi loco veſtimenti fuiſſet. In ſumma ſemper formoſitate, gaudio, & lætitia exultaret, ſed in filiali ſimul animi ardore erga Deum. Magico quoque more comediſſet & bibiſſet, non quidquã in corpus abſorpſiſſet, veluti nunc fit; ſed in ore ipſi erat concoctionis ſeparatio: quia fructus paradiſiacus eodem modo accommodata ipſi erat. Omnia ipſi pro luſu ſuo inſerviebant; Nullus eum capiebat ſomnus: Nox ipſi velut dies erat.

Namque

Namque oculis transfigurate pellucidis omnia perspiciebat in proprio luminis intuitu. Homo internus tanquam oculus internus prospiciebat per externum; sicuti in altero mundo haud ullo solis lumine indigebimus. In aspectu enim divino & eius lumine omnia nobis erunt obvia per lucem naturæ eius. Calor nullus, nec frigus ullum affecisset illos. Nec erat hyems in terris manifestatus: Quoniam in paradiso æqualis erat temperies; atque terræ tinctura lusus eius erat. Metalla omnia lusui ipsorum se exposuissent ad illud usque tempus, donec Iehova mundum externum mutasset. Nihil illis timori aut metui fuisset, neque lex ulla ad aliquid faciendum aut omittendum. Adam omnium fuisset princeps magnus; ac vixisset in mundo quidem, sed simul in cœlis, atque ita in utroq; habitasset mundo. Paradisus quoque per totum floruisset mundum.

Quum vero providentia Iehovæ satis agnosceret, quod Adam non esset constans permansurus; quum terra in perniciem pridem ex malitia principis sui prioris abiisset; ex quo ira Dei se concitaverat: ipsam, ac essentiam eius, in compressione concluserat

compacta:

compacta. Proinde Iehova omnigenos fructus & animalia, etiam omnivaria pharmaca aut remedia contra futuros morbos hominum creabat, tum quoque varios cibos, ut homo in hoc mundo victum & amictum inde sumeret. Namque decreverat, quod alium esset missurus Principem, per quem ex morbo & morte hominem liberaret, terramque per ignem Dei probaret & purgaret, atque illam in sanctitatem eam reduceret, in qua erat constituta, quum Lucifer adhuc angelum ageret lucis, priusquam in talem abiret creaturam. Adam ita creatus erat in imaginem Dei, ut æternus esset. Atque licet in ira Dei præcognitum erat, quod homo lapsum esset commissurus; attamen in amore Iehovæ prævisa erat regeneratio, cui hierarchia hæc in regiam possessionem loco Luciferi tradi deberet. Ne autem lapsus ex divina ordinatione initium sumeret suum, propterea Iehova hominem perfectum creavit, & in paradisum deposuit atque constituit; nec non simul severo mandato ipsius libidinem falsam, quam Diabolus per limum terræ in Adami externo corpore cum mendaci sua imagina-

tione & esurienti desiderio concitarat, cohibuit. Atque sic Adā per quadraginta dies ante conditam Evam suam in paradiso vixit in tentatione, priusquam Iehova mulierem ex eo conderet. Si probam hanc supergressus fuisset, Deus æternitatis addictum consecrationi confirmasset.

Quod vero, contra reliquorum scriptorum morem & sententiam, heic quadraginta dies interponam, eius rei cognitionem & rationes habemus, non ex sola opinione, sed maxime ex certa quadam scientia. in quem finem typos eius figuræ vobis demonstrabimus. I. Apud Moisen, in monte Sinai, in traditione Legis consumebantur quadraginta dies, & tentabatur Israel, num in obedientia erga Iehovam constanter perseverare vellent. Quum vero vitulum & idolon sibi conficerent, atque à Deo deficerent, cogebatur Moises priorem Legis tabulam confringere; quod Adamum primum in Lege divina denotat, à qua deviarat. unde etiam ipsi hæc abrumpebatur, & incidebat in corruptionem sui corporis, veluti Moises tabulam eam discerpebat. Ac sicuti Iehova Moisi

aliam

aliam ſcripturam in globo exhibebat, quæ indicat ſecundum Adam Chriſtum, qui primum reſtituere deberet, & ſuam legem in cordis eius globum tanquam in vitam humanitatis introducere atque inſcribere vivifico Spiritu in dulciſſimo nomine Ieſu: Ita quoque ſecunda lex ſcripta erat, quemadmodum Iehovæ amor iram confringere cuperet, cuius fœdus in Lege imaginem repræſentabat, ceu poſtea in Moiſis explicatione detegetur. II. Secundam figuram Adami in paradiſo referunt quadraginta dies in eremo, quum Iſrael in Lege per cœleſtem mannam tentaretur, num Iehovæ obedientiam præſtare cuperet, ne tam multos ira abſorberet. III. Tertia figura veram exprimit imaginẽ; ubi Adami durus ſtatus cum Chriſto in eremo comparatur, quum is loco Adami coram diabolo & ira Dei in probatione ſubſiſteret, & per quadraginta dies magico veſceretur cibo, videlicet verbo Domini; in quo etiam Adam tum tentabatur, an ille penitus in voluntate Iehovæ demiſſus permanere poſſet. Chriſtus in Adami tentatione tentabatur, & in omnibus ſingulatim, in quibus tentabatur Adam; uti poſtea dicetur.

IV. Quarta figura consistit in quadraginta horis Christi in sepulchro, quum Adamum ex primo resuscitaret somno. V. Quintã figuram significant quadraginta dies, postquam resurrexisset Christus in ultima proba, quum humanitas ultimo tentaretur, num satis tandem subsistere, & in Deo demissus esse vellet, quum mors confracta, & interna hominis vita in Deo regenerata esset.

Hæ quinque figuræ pertinent ad quinque gradus Naturæ, à prima naturæ forma usque ad quintam, tanquam ad centrum sanctum amoris parturientis. Nisi res foret nimis ampla, posset satis clare demonstrari; quod suo explicabitur loco. Per hosce quadraginta dies Adam experimento tentationis fuit exploratus, num vellet & posset sufficiens esse, ut Luciferi sedem possideret tanquam hierarcha & princeps Iehovæ. Sed quum Iehova prævidisset, quod nequiret id adsequi, decrevit per profundissimum amorem in hac Adamica angelica imagine interni sancti hominis, qui in Adamo expirabat, se commovere, atque illum denovo regenerare, velut in semine mulieris, (percipite hoc,) in amoris desiderabili semi-

ſemine, in quo Adam ſe magice concipere atque parturire deberet. In ſemine iſto promiſſus terminus fœderis cum Chriſto conſtituebatur, qui imaginem angelicam reduceret, & divinum hominem; uti factum eſt. Per quadraginta iſtiusmodi dies Adam, vel potius anima Adami, in carne inter tria principia tentata eſt. Etenim unumquodque principium trahebat animam in carne, & imperium appetebat: Quodvis ſupremam ſibi gubernationem vendicabat. Atque in eo vera perſpiciebatur probatio, quid libera voluntas animæ perficeret; num cuperet in divina ſubſiſtere harmonia; an vero in ſui amorem ingredi ſtuderet. Sic ergo in anima & corpore ſimul ille tentabatur, atque ab ipſis tribus principiis attrahebatur, dum eum ſingula ſtratagematis ſuis vincere conarentur. Non quidem lucta inde erat, quod principia ea in menſura & pondere inæquali viguiſſent; quum eum omnino æquali foverent ponderis temperie; extra illum tamen non eadem erat ratio: tum & diabolus falſo ſuo deſiderio aut libidini iuxta iram Dei in primo principio plusquam omnem impendebat conatum, imagina-

tionem suam introducens in animam carnemque externam, utpote in limum terræ, atque in primum principium velut in animæ igneam proprietatem & æternitatis naturam; ut inde primum principium in anima commoveretur, & se in diaboli imaginatione contemplaretur, quasi se in magico partu informaret, quomodo & quidnam malum bonumve ibi esset; quomodoque id essentiam inæqualem saperet & se haberet. Vnde libido animæ exsuscitata est. Atque sic in externa parte animæ se exerebat terrena libido, quæ multivarias proprietates qualitatum manducare satagebat. In interna ignea vero parte animæ se exerebat superbiæ libido pro cognitione boni & mali, ut eam probaret in æmulatione Dei: velut diabolus idem factitabat, quum artificem agere cupierat in magico partu. Quod idem Adam heîc desiderabat. Attamen Adam non cupiebat primum tangere principium, quod Lucifer factitarat. Etenim eius libido id intendebat, ut bonum & malum olfaceret atque probaret in vanitate terræ. Externa anima exsuscitabatur, ut esuries in matricem suam ingrederetur, unde pro-

tracta,

tracta, & in aliam qualitatem introducta erat. Quum itaque esuries ista in terram se ingereret, ut ex bono & malo cibum caperet, tum desiderium sive appetitus arborem tentationis in FIAT producebat, atque eam Adamo in adspectum opponebat. Inde quoque strenuum à Deo edebatur mandatum, ut ita alloqueretur Adamum: *Genes.2, vers 16, & seq.* De fructu quidem omnis arboris huius horti libere comedes: De fructu vero arboris scientiæ boni & mali, de isto ne comedas: Nam quo die comederis de illo, utique moriturus es. Nec Adam quidquam de eo comedebat in ore, attamen imaginatione aut appetitu desiderii de eo comedebat. ex quo Cœlestis Tinctura abolebatur, & in principium sui centri recedebat; quæ alias ignito amore in ipso fervebat, & terrena libido in animæ proprietate sese exsuscitabat; unde cœlestis imago Dei occultabatur. Ecce ita misere extinguebatur magicus partus in homine, nec amplius se exerere poterat. licet Adam adhuc in paradiso esset constitutus, tamen nihil ipsi proderat. namque in imaginatione, aut boni & mali desiderio, iuxta libidinem homo ex-

ternus evigilabat, & imperium regiminis obtinebat. propterea eximia illa imago veri Adami in impotentiam sui incidebat, & à propria quiete sua prolabebatur in somnum. Cœlestis enim illa Tinctura à terrena libidine captivabatur. Quippe externa illa libido ex vanitate mundana venenum hauriendo sibi imprimebat. unde homo obtenebrabatur, & clarissimi eius oculi verum amittebant visus lumen, videlicet id quod ex divina essentia depromptum, cuius ope antehac in omni lucis vigore omnia perlustravisset.

Merito igitur nunc inde sic ait Moïses; Iehovam dixisse: Non est bonum quod homo iste sit solus; faciemus ei adiutorium, ut circa eum sit. Quum Iehova omnes res creatas quidem cum tota creatione absolvisset prius, ait Moïses: Et Iehova adspiciebat omnia, quæ fecisset, & ecce hæc omnia erant admodum bona. ut ita unumquodque confirmaret in sui generis propagatione. Heîc vero ita loquitur de homine; Non esse bonum, ut solus sit. quia adspiciebat supra modum miserabilem eius lapsum, quod penitus nequiret se magice propagare. unde dicebat Iehova:

Confi-

Conficiemus ipsi audiutorium,&c.

Hactenus ille B.Teutonicus. Quæ sane non absque singulari revelatione, aut stimulo altiore agitatus protulit. Profundissima est locutio quidem; sed videat lector pius, ut absque præconcepta opinione eam cognoscat & censeat, ne inde quid, pro sanctiori informatione, offendiculi in sui ipsius præiudicium gravius percipiat. Vacuum igitur nonnihil à vanis aut venenatis animi perturbationibus aut cogitationibus si Spiritui Iehovæ se tradat, & eidem tranquillum submittat, proculdubio ingentem in his reperturus est sapientiæ thesaurum, quæ ipsi postea in cunctis aliis lucem clariorem iudicii præferre possit.

De tribus autem Principiis quod inseruit, in eo consistit fundamentum omnis cognitionis sacratioris. de quo eius extat scriptum. hoc videat quisque ut sibi rite comparet; atque sic syncerius iudicium formare de sublimioribus poterit. Veluti etiam de triplici vita hominis insignem inter alios plures conscripsit libellum, ad quem, cum Mysterio magno, remittam pium lectorem, & indagatorem veræ sapientiæ. Interim

rim obiter hoc quivis noſcat, quod in tria principia ipſe reponat omnem veritatis cognitionem, & quod hæc tria ſemper in unum recurrant. Vnde Trinitas ſacroſancta Deitatis pernoſcitur, & triplex mundus in ſuis naturis. Etenim Natura alia eſt æterna, & alia temporalis, quæ ex æterna profluit & inde originem ſumit. Natura vero æterna in ſe duo continet principia. quorum primum mundum tenebricoſum conſtituit, in fervido calore & frigore conſiſtentem, ceu in Saturno, Marte, & Mercurio, id eſt, Sole, Sulphure & Mercurio. Hic tamen mundus nihil aliud in ſe eſt, quam dura & obſcura quædam æternitatis acrimonia, in igne ſuo omnis luminis expers, & in ſua diritate ſibi ſepulta latens. Alterum autem principium mundum æterne ſolarem & lucidum cum luce conſtituit, in ſpirituali lumine Iehovæ & angelorum conſiſtentem; unde & mundus Angelicus dicitur; qui nihil niſi meram ponit manſuetudinem, & regeneratos ſuos fovet miniſtros, Venerem, Iovem, & Lunam, ex Sole æterno quam candidiſſime prolucentes. Tertium denique eſt principium, quod mundum viſibilem in macro-

coſmo

cosmo & microcosmo constituit, qui ex iam dicto spirituali mundo, tanquam ex profluxa Deitatis potentia, per Tincturam suam productus est, atque obiectum & oppositum recipiens, exhibet spirituali mundo. Spiritualis enim in externo visibili fundamentum exhibet internum; velut etiam visibilis hic mundus subsistit involutus spirituali. Namque mundus hic tertius initium sumpsit cum tempore. quum Iehova utrumque internum mundum commoveret, hunc nostrum visibilem ex eo in formam temporis procreavit. Vnde iste mundus nihil aliud est, quam profluxus septem proprietatum cœlestium ex virtutibus earum per tincturam editus: quia ex sex proprietatibus operantibus creatus est, atque in septima, nempe in paradiso, consistendo quievit; qui æternum quietis Sabbathum conficit, in quo operatio divinæ potentiæ quiescit. Vnde Moises ait, Iehovam sex dierum spacio cœlum & terram cum omnibus creaturis creasse, & septimo quievisse die, & quietem hanc nobis præscripsisse. Jn quibus verbis vera latet occultata sententia: quippe uno die omnia sua absolvere potuisset

opera:

opera: tum diei nullius prolatio proprie esset, antequam Solis esset existentia; namque in profunditate abyssi unicus tantum & perpetuus est dies. Verum sententia propria in verbis latet. Proinde in operibus dierum creationem sive manifestationem septem proprietatum cœlestium intelligit, &c. ut suo loco explicatur. ab eodem.

Sic etiam paucis his notetur vocabulum *tincturæ*; quod denotat distinctivum illud verbum, ex quo septem iam dictæ ptoprietates in emanationem profluunt, quum in eo temperamentum univetsale lateat omnium proprietatum, per quod potentia Dei mysteria sua rebus communicat cum characteribus litterarum, in distributione quam septem exerunt proprietates. Veluti *T* exhibet triplex *I*; quod patrem Iehovam denotat. *I*, est progenitum illud *I* in nomine *IESV*. 𝔑 refert triplex *I* in spiritus operatione. *C* significat aperte Christum in receptione gratiæ. *T* secundum, in quinto spacio, est apertura amoris, in quo pater cum Christo regnum gloriæ recludit. *V*, est Spiritus sancti character in tribus apicibus, ubi lux & vita in amore per Christum

ſtum vivide confluunt. *R* demum repræſentat regium thronum, propter quem luci cum tenebris pugna eſt, dum Chriſtus & Satan inter ſe commiſcent prælium ingens. lux vero vincit tenebras. unde Chriſtus ſanctiſſimo nomine ſuo ſe effundit in myſterium magnum, ex quo mundus ita ſe viſibilem exeruit; ut ait Teutonicus in explicatione Schematis ſui.

Sed quæ hucuſque in gratiam Platonis & Tholoſani nonnihil uberius enucleata ſunt, non carent uſu evidenti, ut ex ſequentibus patebit. Etenim non tantum factum eſt, ut illi, qui nimis falſa adamant principia rerum ex communi & admodum vulgari Stagirenſis opinione, errores ſuos agnoſcere tandem & veritati ſanctiori ſuum honorem cedere diſcant; ſed ut etiam inde pateat, quam abſurde plurimi Politici in ſuis diſcurſibus, relectionibus, ſyſtematibusque aut diſputationibus variis, à ſcopo vero deflexerint, & ſæpius pietati veritatique confidentius nonnihil contradixerint, axiomata talia conſuendo, quæ ſcandala horrenda actionibus civilibus pepererant; ut inde potius verba opinionum diſtorta,

quam

quam vitæ integritas elaborata fuerit. Proinde nos ad ſcopum convertamus.

CAP. III.

Membrum I. *De Societate univerſim, quid ſit; & eius veris ſive genuinis ſpeciebus, & quomodo inter ſeſe differant; opinionis via prius remota, & re ad veritatem complanata.*

EX quo in tam perplexam corporeitatis ſuæ corruptæ obſcuritatem incidit homo, cogitur ex ſolis ſenſibus ſuum mutuari de rebus iudicium. Atque quum illi miniſtri in facultatibus ſuis undique adeo brutales ſint, ut nihil vere apprehendere poſſint, quod non tegumentum aliquod externum depravato appetui denunciet, & ita cœcis animum involvat deliciis; fit proinde, ut in omnibus tenebroſa opinio imperium obtineat, & nuſpiam prope veritati locus in mundo amplius concedatur. Dolendum igitur eſt, quod potius ex opinione, quam veritatis informatione vivatur. Fuerunt quidem nonnulli mortales, qui ſibi præ reliquis acu-

acutiorem arrogare voluerunt indolem, ac multos perquisiverunt obscuritatum anfractus: sed viarum latebras aut latebrarum vias invenêre invias. Quod adeo anxie quoque agitatum fuit, ut nequirent acquiescere, donec tandem communis omnium, maxime Stagirensium, error † subtilitates terminorum inutiles & vanas approbavit; quæ tot secula hucusque misere torserunt, & variis opinionum dissensionibus distraxerunt animos mortalium. Res certe miserabilis & perniciosa est opinio; quum non modo totus mundus in sui usque confusione regatur opinionibus; sed etiam prope tot sint opiniones, quot homines, ut ipsum Ius Canonicum confitetur, † *de consecrat. dist.* 4. Nihilominus non tantum volunt ICti, quod communis opinio excuset, *iuxta l.* 3, 4, & 5, *ff. de SC. Macedon.*; sed quoque tam pertinaciter eidem patrocinantur, ut ipsa ius faciat, *l.* 1, *C. de testam.* & pro lege habeatur. *Arg. l. si idem. ff. de iurisd. O. Iud.* Vnde & communis opinio aliquid vere probare dicitur, *l. si mater. C. ne de stat. defunct.* quum vim consuetudinis habeat, *Bald. c. ne invitaris. de Const.* & iusta caussa sit credendi, *Bart. in l.*

cum

cum quidam. §. quod dicitur. ff. de acquir. hæred. Velut Speculat. *in lib.* 2, eandem illam facit cum credulitate. Imo & judex communē opinionē sequi iubetur, *l.* 1, *ff. de off. quæst.* quum ea in iudicando prævalere debeat. *c. novimus. de v. sig. l.* 1. *de off. quæst.* quod eo usque extenditur, ut hanc rite veritati ipsi præferri, pronunciet Speculator, propter autoritatem rei iudicatę, *Spec. de sent.* §. 9. *v. circa hoc.*; quum communis opinio quoque magis quam veritas attendatur, favore publici instrumenti. *Bald. l.* 1. *C. de test.* sicuti opinio simul, quæ est in favorem contrahentium, prævalere veritati, quæ est in odium, pronunciatur. *Innoc. c. fin. de rescript.* Quod adeo firmum quoque habetur ab aliquibus, ut velint, opinionem Doctorum multorum excusare etiam quem in foro conscientiæ. *Cast. cons.* 19, 3 *col.* Ast væ iudicantibus, aut foro præsidentibus illis, qui potius opinione & favore, quam veritate niti cupiunt; quum opinio nullam non tantum animo addat & confirmet scientiam, sed etiam sæpius vulneret conscientiam, nedum quod excusationem ei parere queat. Et testatur ipsa S. Scriptura, quod opiniones & cogitatio-

nes

nes hominum frequenter ſint erroneæ. *Levit.* 10, 1. *Num.* 15, 39. *Deut.* 12, 8. *&* 29, 19. 1. *Sam.* 15, 9. 2. *Sam.* 6, 6. *Proverb.* 12, 15. *&* 14, 12. *&* 2, 2. *Eſa.* 5, 21. *&* 7, 12. *&* 14, 13. *&* 55. 8. *Matth.* 3, 14. *&* 16, 22. *Marc.* 8, 32. *Iohan.* 11, 4. *&* 13, 8. Ac licet quis vehementius quid opinetur, tamen non eſt id ſcire proprie; *ut habet gl. l. 2, §. pen. v. ſciant. ff. de aq. pluv. arcend. Rom. conſ.* 235. quum nemo quid vere ſcire poſſit, aut ullam ſibi ſcientiam arrogare aut attribuere valeat, niſi ex ipſo veritatis dictamine id profluat. Namque ille ſaltem opinatur proprie, qui veri ſimilibus coniecturis credit, *Bald l. cum antiquiorib.* 39, *C. de iur. deliber.* Proinde etiam opinio motus animi dicitur, elicientis ſibi aliquam concluſionem ex aliquibus principiis, *Bal. l. ſcire. ff. de ll.* At veritatis fundamentum firmum eſt, & à ſe omnes excludit errores, nec mentem ſinit in tenebris ambulare; ſed eius ſplendorem & radios luce donat. Vnde nec decet, neque par eſt, ut opinio præiudicare poſſit veritati. *c. cum Bertoldus de ſent. & re iudic.* Sed opinio cedat veritati. *C. veritate. diſt.* 8. Ceu ſemper opinioni præferenda eſt. *C. nuper. de bi-*

gam. non ordin. Veritas enim per nostrum negare vel affirmare non immutatur. *l. assumptio 6. ff. ad municipal.* Quomodo igitur subsistet opinio Speculat. quæ rei iudicatæ potiorẽ vult auctoritatem, quam veritatis, ut iam dictum est? Quale namque iudicium foret illud, quod præferret opinionem communem veritati? Si omnes homines veritatis studiosi esse tenentur, quomodo non magis in eo omne consistat iudicium, quod velut patrocinium perhibetur veritatis? Frustra foret omnis actio, omnis rei ventilatio, omnis loquela & locutio, si veritati detraheretur victoria in hac contentione iustitiæ. Apertæ starent omnes portæ & fores omnis generis iniuriis & calumniis, nec opus esset, ut leges Rebuspublicis figerentur tanta cura, si opinio plus quandoque valere deberet aut favor contrahentium, quam ipsa veritas. *l. 15 qui putat. ff. de acq. hæred. & Innoc. C. fin. de rescript.* Christus ait: Non iudicate secundum adspectum, sed iustum iudicate iudicium, *Ioh. 7. vers. 24.* Quod si ne quidem secundum adspectum quidquã sit iudicandum, quomodo iuxta opinionem, licet ea sit communis admodum, quid-

quidquā determinandum erit? Fallit igitur ſententia Dd. & fallitur, qua docetur, quod opinio, quam nutrit conſuetudo, ſit ſervanda. *Decian. conſ.6, num.* 13, *cont.* 2. Non enim tam eius, quod communis conſenſus opinio & auctoritas fovet, quam veritatis ubique tenenda ſunt veſtigia; quum neque ex metu veritas ſit reticenda. Rectè igitur ſuos opiniaſtros exagitat cum Fichardo Knichius ille *in lib. de veſtiturar. pactionib. part.* 1, *cap.*3, *num.* 164, *& ſeqq.* ubi egregie demonſtrat, quod ſæpiſſime graviſſimi errores ſub prætextu communis opinionis lateant. quam ita quoque reiicit pluribus; dicens: Regulam hanc poſtquam animadvertit Fichardus non receptam ſolum ab omnibus, ſed etiam canoniſatam; confugit eo, ut adſerat communem opinionem ſæpiſſime erroris convinci, & à vero quandoque longe abeſſe; Vnde & hanc ſub incudem veritatis revocandam putat, *num.* 4. *& ſeqq.* Quod ſane & nos non imus inficias: Siquidem Pythagorici contenti & ſecuri auctoritate præceptoris, etiam ſine ratione quid affirmantis, iam olim à Cicerone & eruditis irriſi ſunt. *Feder. Scot. reſp.* 32, *num.*5, *lib.*5. *&*

eleganter resp. 21, *num.* 6, *lib.* 6, *tit.* 1. *Ioseph. de rustic. an & quando lib. in condit posit. voc. cap.* 2, *num.* 55, *cum seqq. lib.* 1. Ita etiam irridendi sunt Communopinistæ, apud quos, & quidem ignorantes, magnum verbum est, dicere, *Hæc est communis opinio, ex Rip. & Caroc. Ioseph. Ludov. decis.* 28, *num.* 75, *&c.* Auctoritas itaque Dd. etiam popularis & recepta non prævalet sententiæ melioribus suffultæ rationibus; quo casu contra communem opinionem & consulere & iudicare possumus & obstringimur. *l.* 1, *§. sed neque. C. de vet. iur. enucl. c. Capellan. v. subtil. rat. de feriis. Soc. iun. cons.* 158, *num.* 72, *vol.* 2. *Barb. cons.* 18, *num.* 23, *fol.* 676, *vol.* 1. *Steph. Bertram. cons.* 171, *num.* 15, *vol.* 3. *Surd. cons.* 294, *num.* 29. *Fab. Turret. cons.* 6, *num.* 37, *lib.* 1. *Decian. resp.* 83, *num.* 34, *vol.* 4. *Franc. Viv. decis.* 402, *num.* 3, *& decis.* 440, *num.* 15, *lib.* 3. *Paul. de Mont. Pich. cons.* 1, *num.* 33. *Schard. de Feud. p.* 9, *cap.* 7, *num.* 95, *t.* 1. *Ioan. Bapt. Merches. commiss.* 6, *cap.* 2, *num.* 29, *f.* 192, *p.* 1. *Petr. Dom. Magd. de num. test. in testam. requis. cap.* 16, *num.* 14, *&* 51, *par.* 1. *ubi infinitos colligit.* Sic passim in iure nostro sententia eorum,

rum, qui validioribus niterentur rationibus, semper comprobata fuit. §. 1. *Inst. quib. mod. tut. fid.* §. *item pret. de empt. & vend. l. fin. de contrah. empt. l. 1, C. de sent. pass. l. si quis te. C. de condict. indeb. cum sim.* Horum itaque adminiculo Dd. auctoritas vilescit, caditque. *Soc. iun. cons.* 1, *num.* 144, *vol.* 1. præsertim concurrentibus qualitatibus egregie. *Id. Soc. cons.* 83, *num.* 28, *vol.* 3. Vnde contra communem opinionem pro veritate sæpissime consuluerunt maiores nostri; *inquit idem cons.* 4, *num.* 21, *vol.* 4. Expendendum igitur, quibus fundamentis Fichardus destruat communem opinionem. Pinellus enim aut omnino aut funditus evertendas esse receptas sententias, aut relinquendas intactas, dicere solitus fuit. *Garz. de expens. cap.* 10, *num.* 22. Hactenus Knichius, qui cum aliis syncerioribus ICtis Opiniastrorum pertinaciæ indignatur merito, si veritati, quæ simplicitate gaudet, & eius amica unica est, cedere nolint. *C. veritatis de iureiurand.* Vnde recte dicitur, quod speciem falsitatis committat, qui veritatem occultare conetur. *l. presbyteri. C. de Epis. & cler.* quum præstigiatas subtilitates vincat omnes. *Acad. In-*

golst. cons. 24. *num.* 57. *tom.* 5. nec fucum quærit verborum. *Coras. l. sti-pulatio. num* 3, *ff. de verb. oblig.* velut syncera esse debet, nec involuta. *C. à nobis. de sent. excom.* Quippe veritatem qui sequitur, Deum sequitur. *c. quis-quis* 11, *q.* 3. Nec clarius habetur, nisi ex verbo Dei. Verbum enim tuum est veritas, ait David *in Psal.* 119. &, Lucerna pedum. Proinde merito in tenebris ambulant suis, & frustra tot undequaque cogunt colliguntque argutias, qui ulla in re, sive externa sive interna, absque spiritus Iehovæ ductu & verbi cœlestis dictamine quidquam sapere cupiunt. Namque, nisi quis individuam habeat comitem, *ait Chockier in thes. pol. lib.* 2, *c.* 22, atque sociam, veram illam sapientiam, quæ non aliunde, quam à Prudentia illa incorruptibili quæritur, vana erit & infelix omnis humana undecunque quæsita prudentia. Etenim Deus dat mortalibus sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia. *Proverb.* 2. Apud ipsum est sapientia & fortitudo: ipse habet consilium, & intelligentiam. *Iob.* 11. Hinc virtutum omnium sumitur manifesta cognitio; hinc sapientia sapore veritatis con-

conditur. *Cassiodorus 6 variarum epistolarum 19.*

Membrum II. *Verbum Iehovæ minime à politicis negotiis separandum, quum unice veras iis supponat conclusiones.*

Quid multa? Vt omnis opinio errores gignit; ita dicterium Græcorum non inscite id comprobat, quando dicunt, Ἡ δόξα βιάζεται τὴν ἀλήθειαν, *Opinio vim infert veritati.* Quippe omnes inventiones ingenii humani, quæ non in vitæ actionibus nituntur fundamento Verbi cœlestis, in suas abeunt vanitates & crimina, nec tangunt ea, quæ voluntati divinæ conformitatem apponant; sed homo suis se involvit subinde tricis, nec pervenit ad scopum veritatis iustum. Proinde non mirum est, quod in tot falsitatum anfractus incidant Politici illi, qui, contemptis sacræ Scripturæ principiis, se Christianismum quam optime profanis in politia sua axiomatibus illustrare putant; quum tamen falsa eiusmodi rerum & verborum axiomata sæpius insipientem reddant, qui vel prudentissimum se

somniat. Maxime autem hoc contingit, quoties in scopulos principiorum impingunt; ubi ut plurimum impii evadunt, quum tamen se omnino pios venditent. Accidisse hoc illis video, qui absque penitiore cognitione & veritatis exploratione solida tam furiose in Rempublicam Platonis invehuntur, & propterea quoque nimis acriter eius defensores vel adstipulatores perstringunt calumniis, inversionibus, cavillationibusque satis absurdis & inhonestis. Si quis fortem calumniatorem agere dedita opera velit, is quoque ipsius Iehovæ sacrosancta eloquia carpere in omnibus non verebitur; ac facile inveniet, quod in ipsa oratione Dominica, in qua omnis Christianismi thesaurus tamen latet, convellere queat. Frustra omnes id impugnant, quod non intelligunt. Veluti certe Plato longe diviniora disquirit, quam pseudophilosophi illi terminales, qui nudis vaniloquentiis omnem suam paganicam venditant sapientiam, assequi possint: imo tametsi multoties eum relegant, quum tot præconceptis opinionibus nugarũ repleti sint, non valent tamen quidquam eorum vere percipere quæ in fundamentis Plato

attin-

attingit; ſicuti etiam recte hoc ſtatuit ille Politicorum anteſignanus Bodinus, quod Stagirenſes ſectatores magis contumelia verborum illum lacerent, quam ſynceri quid ex eius hauriant fontibus; quum mentem à proprio illius genio prorſus alienam ipſi affingant. Sed moribus ſuis ita innutriti ſunt omnes, qui potius gloriam ſui intendunt, quam ut vera cognoſcere ſatagant. Platonis quidem rempublicam, *lib. 2. de rep. cap. 1, p. 285*, nec ariſtocratiam nec democratiam, eſſe ait; ſed ex utraque mixtam appellat πολιτεῖαν. At veteres Academici tradunt, id, quod reipſa compertum habemus, Ariſtotelem Platonis ſententias aliter, atque ſcripſiſſet, protuliſſe; atque etiam de induſtria (N.B.) obſcuritatem rebus perſpicuis attuliſſe. quo fit, ut, qui ex Ariſtotelis opinione Platonis ſententiam metiuntur, ſæpiſſime tum alios, tum ſeipſos fallant. &c. Proprium hoc eſt vitium eorum omnium, qui nimia gloriæ inanis ambitione fervent & turgent, ut etiam recte dicta factaque nimia vehementia perſtringant, quo vana in diſtinctionum & confuſionum eruditione tanto ſubtiliores ſuis aſſeclis videantur.

Sunt quidem varii, qui satis graviter Marsilium Ficinum, Cypræum, Cornelium Agrippam, Mirandulanum, Ramum, & alios saniores, in hoc culpare ausint; ex omnibus tamen ferventissimum sese exeruit ante aliquot annos auctor Relectionis politicæ; qui summo studio præ reliquis id agere videtur, ut inversionis & contradictionis vanæ palmam cunctis præripiat. Scandalum igitur quum multi eruditionis veræ cupidi inde sumpserint, quod tam studiose veritas dilucida supprimatur, ipsus candor necessitatem cuique bono hanc imponit, ut, quicquid sit tricarum, nonnihil clementius dissolvatur: quod etiam nos pro nata occasione in his perfunctorie aliquo modo perficiemus, ne patrocinium iustum veritati denegasse videamur, ubi opus fuit. Etenim ad veritatem promovendam omnes tenentur mortales, quotquot ingenuitatis alicuius cultu gaudemus. Veritatem enim non libere pronuncians, proditor veritatis dicitur, *cap.* 11, *quæst.* 3, *C. nolite timere.* Ac veritas quum non defenditur, opprimitur. *c. error* 83. *dist.* Vnde & mortaliter eum peccare affirmatur, qui veritatem

tem occultet. *C. quisquis* 11, *quæst.* 3.

Membrum III. *Summaria Societatis enumeratio.*

Ne igitur nobis idem accidat, quod iis, qui in primo limine aberrant, ut eo longius à ſcopo devient, quo maiori paſſu pergunt in ſylva progrediendo: id nonnihil luculentius explicatum dabimus, quid inter ſocietatem, collegium, & univerſitatẽ, &c. ex quibus primitus, tanquam ex cauſſis originariis, reſpublica conflatur, interſit, & quid propriè in ſuo determinent ambitu: unde quævis contraria opinio per ſe evaneſcet, aut conticeſcere cogetur.

Inter omnes autem, qui hodie politica conſcripſere themata aut ſyſtemata, nemo eſt, qui rem acu rectius & conciſius tangat, quam Chriſtophorus Beſoldus *in polit. ſua, cap.* 12, §. 2, & Schonbornerus, *lib.* 1, *cap.*4. ubi ſic eorum ſe habent verba: Quemadmodum ex perſonis familiæ, collegia, pagi, municipia: ſic ex rebus immobilibus, earumque univerſitate, territorium: Et denique ex his omnibus civitas ſive reſpublica con-

constituitur. De quibus singulis breviter aliquid dicendum erit.

Simplices societates (γαμικὴ nempe, πατρικὴ, καὶ δεσποτικὴ) si adunentur, societates exurgunt ortæ: quæ vel sunt particulares, & cœtus paucorum; vel universitas. Particularis societas, familiam, & synagogam seu sodalitatem, quæ proprie & magis communiter collegium dicitur, complectitur.

Schonbornerus autem itarem eandem proponit: Dixi, naturaliter homini esse inditum, ut simili cohabitet: Nunc videndum, quomodo certis gradibus Societas illa creverit. Primo omnium sola fuit maritalis coniunctio: deinde tota domestica societas coaluit: ex illa integræ familiæ gentilitiæ; quibus extraneæ accesserunt. sic ut distinctis locis habitantes, primo vicos, deinde pagos, post oppida, & urbes, denique provincias & regna constituerent. Vicus est communio ex paucioribus domibus collecta: pagus ex pluribus: Ex multis vero pagis oritur civitas, in uno loco collecta, & commoditatibus maioribus ac ampliori securitate instructa & munita. Ex pagis & urbibus longo intervallo inter se dissitis constat

constat districtus sive territorium. Sic & Danæus, *in pol. Chr. lib. 1, c. 3, pag.* 23, eadem propehabet; quæ facilioris cognitionis gratia, &, ut inde quoque eorum demum, qui servitutem maxime naturalem faciunt, crassissimus patescat error, paulo fusius per species & exempla deducendo explicabimus, ut factis credant, si nolint alteri alicui evidentiæ adhibere fidem.

Membrum IV. *Plenior Societatis & solidior explicatio.*

Socii putandi sunt, quos inter res communicantur, *ait Cic. 5 act. in Verr.* Item: Tecti ad alios esse possumus: Socium vero si metuimus, ius officii lædimus. Vnde maiores eum, qui socium fefellisset, in virorum bonorum nnmero non putarunt haberi oportere. *Pro Rosc. Amer.* Adeo enim amabile atque amicabile nomen est Latinis Socius, ut individuæ fortunæ comitem, quem omnis facultatis, incepti, laboris, & periculi nostri participem facimus, denotet. Proinde *Sociare* pro *Adiuvare* dixit Iustinus, *in 1 epist. Dig. præposita.* Atquehinc

est

est quod Societas ita late accipiatur à ICtis, ut alia publica, alia privata illis sit. *Florent. in l. 3 de iust. & iur. Vultei. ad pr. Inst. num. 3 & 4. Heig. num. 2, 3, 4. Man. par. 4, dist. 4, num. 3, & consil. 5, num. 1.* Quæ tamen rectius in naturalem & civilem sive congregativam dividitur. Naturalis iterum vel communis & communiter ita accepta est, vel privata (ut ICtorum verbum retineamus) sive magis propria est & conventionalis. Naturalis communis, quam alias ICti improprie publicam faciunt, ea est, quam natura inter omnes homines constituit, ut nihil aliud sit, quam naturalis omnium hominum cognatio. Vnde egregie potest ostendi, quomodo propter communicationem rerum introducti sint omnes contractus, omnia commercia, omnesque actiones, ac totius iuris sanctio, quæ non alio spectare debet, quam ad conservandam inter homines naturæ societatem. Vnde etiam merito & rectius Naturalis Societas dicitur, cuius conventio inter omnes mortalium functiones ad naturalem illam charitatem proxime accedit. Illa etenim exprimit typum cognationis inter nos, quam Deus inter nos constituit,

ſtituit, ut res noſtras alter alteri gratis communicemus, nihilque proprium exiſtimemus: ſed eſſe κοινὰ τὰ τῶν φίλων πάντα. *Briſſ. & Schar. in lex. ad verb. h.* 501. Qualem ſocietatis communionem maxime in ſua expetit & requirit republica ſummus ille ſapientum Ethnicorum Plato; quicquid heîc calumnioſe in eius diſcurſibus de rep. & ll. taxare conantur inverſores bonæ mentis, aut inter eos quiſpiam luſcus ſive myops, cum naſo criſpante. Non enim optimus ille philoſophorum tam abſurdus fuit, uti cavillatores eiuſmodi ipſum ſibi ſomniant; quum omnia ex mutuo amore in publicam ſalutem profluere & devolvi cupiat, ut harmonicus ille membrorum omnium conſenſus corpus ſolidum integre ſuis partibus conſtans conſtituat; uti mox in ſequenti aliquo capite pateſcet. Quo nomine etiam recte Ficinus præ cunctis aliis hanc formam regiminis commendat, quod omnes partes quaſi fraterno amore in ea cohærere videantur; quaſi imitamen ſingulare Chriſtianiſmi ſyncerioris heîc nobis præfigurare voluerit.

Mem-

Membrum V. *De Societate privata.*

Privata seu potius propria & conventione submixta, iterum duplex est; bonorum scilicet vel vitæ. Illa non plena, sed limitata & ad bona restricta est: Hæc vero plenior ad vitam & quæcunque ad illam necessaria. *Alth. in dicæol. lib. 2, cap. 48, num.* 3. Conventionalis proinde hæc bonorum (quæ sic jam propter modò dicta sequatur) societas est, quæ civili hominum auctoritate in quandam contractus formulam producta gignitur, imitatione communis aut naturalis societatis: ut, quum duo pluresve sic contrahunt, ut lucrum & damnum inter eos commune sit, de una re, aut negociatione, vel de omnibus bonis præsentibus & futuris, ut quæstus aut damnum ad unumquemque eorum communiter pertineat. Quam Græci κοινοπραξίαν vocant. Et hæc societas conventionalis, ceu contractus bonæ fidei est, dicitur. Hinc differunt quoque in jure, *societas*, *communio*, & *consortes fratres*. Namque hi proprie sunt fratres

fratres cohæredes, de quibus Cuiac. 5.*obs.cap*. 10. Communio autem fit sine contractu, ut est inter cohæredes & collegiatarios; quæ quasi contractus est. vulgo *Gemeynschaft*. §. *item. Inst.de obl. quæ ex quasi.cont.nas.* Cuiacius, 10.*obs*.25, vocat illam necessariam. Ast societas hæc & socii non fiunt nisi interposita conventione; unde etiam Voluntariam Cuiacius, *ibidem*, dicit. Societas igitur bonorum quæ sit, ex his ita dictis sat constat. ubi tamen notandum, quod in eo contractu duplex se exerat obligatio, ad quam socius socio obstringatur, ut prior sit de communicatione, altera de separatione rerum communium. *l*.67, *l*.74, *& seqq. l*.4, §. 1, *l*. 14. *l*. 63. *ff*. *pro socio*. de quibus alibi.

Vitæ autem societas est, qua συμβίωσις contrahitur, & res, operæ, ministeria ad symbioticam conversationem sive cohabitationem illam conservandam conferuntur à sociis. Hæc societas iterum vel est domestica simplex, aut publicè orta. Simplex ista, quæ & privata nunc rectius, *iuxta Alth.d.lib*. 1, *cap*.79, *num*.2, quam antea, dicitur, est, qua inter quasdam certas personas domestica συμ-

βίωσις contrahitur: Eſtque vel coniugalis, vel familiæ.

Membrum VI. *De Societate Coniugali.*

Coniugalis ſocietas rurſus aut primaria eſt & principalis, aut proximè conſecutiva. Illa eſt, quæ inter marem & fœminam contrahitur, de mutuo coniugii officio præſtando, & coniunctione in unam carnem pro generatione ſobolis. *Gen.* 2, *v.* 23. 1 *Cor.* 7, *verſ.* 4, 5. Vocatur matrimonium, cõſociatio, 1 *Eſræ* 10, *v.* 14. arctiſſima coniunctio duorum, & vinculum, *Matth.* 19, *v.* 5. conſortium vitæ, *l.* 1, *ff. de rit. nupt.* fœdus, *Prov.* 2, *verſ.* 17. *Malach.* 2, *verſ.* 14. tropice etiam nuptiæ, contubernium, connubium, torus iugalis, &c. *Donel. lib.* 13 *Com. cap.* 18, 20, *&* 21. Quæ vero & quales aut cuius conditionis perſonæ hæ, quæ contractum hunc inire queant iuxta diſpoſitionem legis divinæ & civilis, eſſe debeant, unde coniugium legitimum aut illegitimum pronunciatur; id ſuo loco docetur: non id iam huc pertinet. Saltem hoc conſtet, quod marito

marito potestas in uxorem iure divino, naturæ, & positivo competat: quum non tantum in statu primævo, marito mulier, ut capiti, subiecta fuerit; sed etiam ratione originis Tinctura ignis in viro, in fœmina vero aquæ Tinctura manifesta sit, ut superius ex Teutonico annotatum est. Vnde etiam naturalis amor, Tinctura ignis sui succensus, aqueam illam generationis sociam ardenter appetit. Veluti quoque post lapsum inde maledictio, mariti dominationi subdidit uxorem. *Gen.* 3, *vers.* 16. Attamen maritus sive paterfamilias in se imaginem & similitudinem habet non tam Regis, quam civis & consocii potius. *Kecker. disp. pract.* 28, *prob.* 8. unde & verbum *dominus* à nomine *domus* Henr. Alstedius deducit *in lex. theol. f.* 115, quod in unius domus cohabitatione amabile hoc dominium exercere debeant. Et quia nullum imperium sine potestate cogendi existit; facile inde colligitur, quod viris quoque facultas concessa sit vel invitas in ordinem redigendi. Ast tyrannicum est, si ius vitæ & necis in has sibi velint sumere austeri; velut apud quasdam gentes in usu fuisse Forsterus, *in hist. Rom. ad*

 l. Ro-

l. Romuli 5, refert, & *Lyclam.* 7, *cap.* 27.
Namque vir nõ aliud ſibi ius, nec vel per naturam (ſi ad fontem verum huius coniunctionis maritalis recurramus) in coniugem ſuam vendicare poteſt, quam ipſe ſtatus originarius in paritate concedit. Quippe, quum homo ante lapſum utramque ignis & luminis Tincturam in ſeſe contineret, atque ita eſſet (iuxta Teutonicum) creatus, ut viveret in virgineo perfectionis ſtatu, atque inde in ſeſe ſuum reflecteret ſanctum amorem, qui magicum ipſi exinde ederet partum; ipſe vero imaginatione ſua ſe ad terrenam animalitatem ex vero & ſancto amore Iehovæ converteret, & penitus à Iehova recederet: in hanc ſui incidit ita diremptionem, amiſſa penitus imagine Dei, ut diviſo nunc iure in generatione & conſervatione ſui generis uti cogatur, quum animale regnum cum vita tali pro cœleſti ſortitus ſit. Factus itaque eſt in compare ſui ipſius alter compos. Vnde duo nunc in carne una eſſe debent, nec in ſeſe mutuo ſævire: velut ſancte id inculcat Sacra Scriptura, quod nemo propriam ſuam carnem odio unquam habuerit. *Epheſ.* 5. Nam Deus ipſe inter Adamum & Evam,

Evam, primum illud societatis humanæ vinculum instituit. *Gen.2, v.* 18. *Dan. in pol. Chr. lib.* 1, *cap.* 3. Ex quibus facile convincitur, quam frustraneus sit ille auctor *in relect. suis polit. lib.* 1, *sect.* 4, ubi decisionem suam interponit vanam & inutilem inter ICtos, qui potius ex iure naturali quam ex iure gentium matrimonium descendere volunt: & ipse tamen decernat pro more, quam animalia bruta, suæ libidini relicta, nullius honesti, sed utilis tantum, rationem in instinctu naturali habeant, & ab honestate aliena sint, quod à iure naturæ minus id derivari queat. Verba eius sunt: Proinde, ait, matrimonium proprie acceptum, pro eo, quod vocabulum præ se fert, seu pro legitima iustave maris & fœminæ coniunctione, ex iure gentium derivandum est. *cum Paul. Castrens.* quoniam consensus, in quo consistit essentia matrimonii, *l. nuptias. de R. I.* ex iure gentium traducitur. *c. tuæ fraternit. de sponsal. in.* 6. solus autem instinctus, qui libidinis nomine in brutis à Cicerone indigitatus fuit, communis est homini & brutis, &c. An sano satis iudicii modo Relectiones tales relectæ sint, vix homo vere

 Chri-

Christianus, cui potior est sacræ Scripturæ quam profanorum auctorum dignitas, mecum credat. Etenim ubi tunc ullum reperiri potuit ius gentium, quum Adam cum sua Eva esset solus, & non tantum ex sopore resuscitatus conditam ex se Evam agnosceret; sed etiam confestim in eius coniunctionem à Iehova oblatam consentiret? An non dicebat; Hac demum vice adest os ex ossibus meis, & caro ex carne mea: Hæc vocabitur vira, eo quod ex viro desumpta est. Idcirco relicturus est vir patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ &c. & erunt in carne una. *Gen.* 2, *vers.* 23 *&* 24. Tantus fuit Adami consensus, & ex eo omnium posterorum, quum insita natura utriusque & inter se dirempta Tincturæ id ita exigat, & homini ex generationis virtute & necessitate imperet, consensumque hunc imprimat. Mirum igitur, quod ICti penitius rem ponderando introspexerint, quam Medici tales, qui tamen naturæ indagatores se semper fortes & adsidui proclamant. Sed quænam ex falsis principiis Stagirensium quis vera agnoscat, quum in erroribus suis vix Tincturæ nomen

admittant? Sic etiam egregiè idem non tantum fallitur eodem in loco, sed quoque sibi contradictorius est, dum brutis omne ius adimit ex auctoritate Ciceronis, quum ratione & oratione careant: & tamen, *cap. 1, sect. undec. num.* 20, confitetur ex Seneca, Quod feræ quoque ipsæ Veneris evitent nefas, generisque leges inscius servet pudor. Vnde constat, quod feræ turpis & honesti discrimine non adeo destitutæ sint, ut ille , contra Galenum suum *in princ. Exhort. ad disc. art.* , statuit. Quin ipse, *ex hist. animal. Arist.* 9, *cap.* 47. *Ælian. lib.* 4 *&* 5 *histor. animal. Plin. lib.* 8, *cap.* 42. *Nic. Lyra in Matth. cap.* 19, aliquot exemplis comprobat; ac , iis recensitis in zelo camelorum & elephantorum, in equo Scythico , & alio, cuius Ioh. Lupus *in tract. de matrim.* meminit, qui genitalia sibi morsu abruperit, luiturus in ea parte pœnam, qua peccaverat; tandem hæc verba expresse addit: Fluxit igitur in generalioribus animalibus facula quædam eius iuris , quod expolire & ad perfectionem suam deducere debuisset humana ratio, nisi infra brutorum conditionem degenerasset, &c. Conciliet iam quis dicta,

& videat,quomodo hæc conveniant inter sese, quod nihil iuris cadat in bruta, & tamen faculam iuris simul ipsis adscribere propter carentiam rationis non vereatur. *Nihil & aliquid* simul eidem inesse, nescio sane quomodo hæc inter se conveniant, nisi novus sit modus, & forte Stagirensis. Rectius longe Galenus sentit, qui *in dict. lib.* rationem ita reconditam in animalibus adserit, ut etiam ex natura artes quasdam callere rite statuat. Velut quoque omnium Medicorum antesignanus ille Crollius luculenter id *in libello suo de Signaturis internis rerum* demonstrat, quod homines quam plurimas suas signaturas vitiorum & virtutum multarum ex ipsis animalibus sumpserint. *pag. 75 & 78.* uti simul illustre exemplum castitatis, fidei, & constantis amoris coniugalis, in palumbis & columbis proponit. ubi ex Æliano adseverat, quod mas & fœmina, tanquam nuptiis alligati, mutua consensione adeo stabili, certo connubio per summam castimoniam adhærescant, ut neuter alienum cubile attingat: si impudico amore capti, ad alienam uxorem oculos adiecerint, quod eos reliqui circumsedentes discer-

discerpant, & fœminæ fœminas,&c. ut animalia inter se quoque lingua propria uti clarum sit, quamvis non articulata voce,ut homines,eam exprimant. quod idem in ciconiis verum esse, nobis certus nuper retulit amicus, & naturæ ad modum Crollii acutus indagator. unde merito in pudorem sui coniicit Spinæus homines ex meliori brutorum informatione. *lib. de tranq. animi.* Tanti est, ex opinione vel affectibus quid iudicare, & Naturæ ignorasse arcana, quæ sane cunctos latent, nisi mature aniles terminorũ opiniones exuant, & ad verum philosophandi modum, cum Theophrasto se recipiant. Sic longe aliud est, quod coniugio ex iure gentium adhæret, quam iste putat: de quo suo loco. Sed hæc de societate coniugali primaria monuisse sufficiant.

Sequitur nunc secundaria, sive ex antecedentis fine principali orta societas, quæ propagationis intuitu ita ex coniunctione mariti & uxoris exurgit, ut συμβίωσιν cum liberis procreet parentibus.

Membrum VII. *De societate paterna & filiali, & utriusque officio.*

Quum maritale coniugium (*ait Besold. in pol. 5, d. l. §. 2.*) sic natura sit comparatum, ut humano generi perpetuitatem largiatur, & ex filiorum procreatione iugiter maneant genera renovata, Dei clementia, quantum possibile est, immortalitatem donante naturæ: recte parentibus hoc incumbit, ut in hac societate regia sui sint officii memores. Naturalissimum quidem est, sibi simile procreare; sed non tantum eo reverenter utendum, (*Lemn.* 1 *de mirac. nat. cap.* 3,) ut in ipso matrimonio castitas sit observanda; verum etiam sedula educationis & paterni imperii aut officii cura ubique tenenda est, atque ita exemplariter vitæ sanctimonia conservanda, ut liberi nuspiam scandalum accipiant. Vnde væ, *ait Christus*, qui uni ex istis pusillis scandalo erit; rectius foret, ut in profundum maris appenso ad collum eius molari lapide submergeretur. *Matth.* 18. Parentes enim sunt, à quibus liberi nacti

nacti sunt secundum Dei dispositionem vitam, & sustentantur, ac quibus liberi vicissim debita obedientia obstricti tenentur. Liberi vero sunt, qui omnia naturalia accepta parentibus ferre, iisque debitam observantiam in pietate vera præstare debent. Parentum igitur nomen tam sanctum est, ut simul dominium aliquod includat in liberos, determinetque potestatem quandam, quam patriam ICti dicunt. Ac licet ipse amor ex natura sanguinis insitus limites satis constituat, quomodo parentes cum liberis suis conversari, eos alere atque defendere debeant; veluti non datur amor ferventior & solidior quam parentum in liberos, quum ii sint pars parentum, *ut recte Imper. Iust. exclamat, l. ult. in pr. C. de cur. furios.*: quis talis affectus extraneus inveniatur, ut vincat paternum? Et è contra, quum neque filium patre meliorem amicum invenire posse, aiat gloss. *in l. quidam. ff. de hæred. inst.*: tamen, quum natura hominis adeo sit depravata, ut naturali huic storgæ aut ignorantia aut effervescentia sæpius maxima creent incommoda, adeo, ut prope eam extinguat; ideo ipsis tam parentibus quam

quam liberis toties ad sua recurrendum erit officia. Sæpius enim accidit, ut ira modum superet vindictæ; & velut amor paternus coniugalem longe excedit, ita fit quoque, ut ex summo amore summum nascatur odium; velut & secundo nubentes plærumque obliviscuntur liberorum & proprii in eos muneris. Officium autem utriusque partis in mutuo consistit iuris debito. A parte parentum alii id triplex, alii quadruplex alii quintuplex faciunt, prout quinque principalia dicunt considerari in homine libero; ut sunt, bona quæ possidet, operæ, corpus, libertas, & vita. Verum rectius hæc ad tria ab aliis retrahuntur puncta; non ut Stagirensis vult, qui ad generationem, nutritionem, & institutionem omnia adstringit; quum ex generatione iam liberi in lucem sint editi, & ad ampliora vitæ necessaria hæc sint extendenda. Consistit itaque munus parentum proprie in educando, defendendo & imperando. Primum officium iterum triplex rite statuitur; in educatione naturali, quod alimenta postulat; morali, ut bene vivat; & spirituali, ut religiose vivat, & pie educetur, nec minus pro

iisdem

iisdem preces effundantur. Secundum est defensionis, quod dilectionem & evitationem scandali requirit. Tertium est imperii, quod correctionem, elocationem, & procurationem necessariarum rerum aut patrimonii exigit. Proinde imperium hoc nequaquam est absolutum, sed certis suis cancellis circumscriptum viget. Solus enim Deus absolutum habet imperium, quum lex inferior merito cedat superiori; ceu Deo semper magis obediendum est quam hominibus. Vnde non competit parenti ius vitæ & necis in liberos, ut barbarorum mos fert. Non etenim in atrocitate, sed pietate & humanitate consistit patria potestas. *l. 2. ff. ad l. Corn. de Sic.*

Sed nuspiam rectius quid hac de re, quam in ipsa sacra Scriptura legitur, quæ omnes huius officii partes absolute satis depinxit. *Sic quomodo erudiendi sint liberi, habetur in Exodo & Deuteronomio. Prover.* 13. 24. *&* 19, 18. *&* 29, *vers.* 15, 17. *Hebr.* 12, *vers.* 8. 9. *Exemplis Iacobi, Genes.* 33, 5. *Iosephi,* 48, 9. *& passim. Quomodo diligendi, Genes.* 42, *vers.* 36, 37. 2 *Sam.* 12, *vers.* 16, 17. 1 *Reg.* 3, 26. *Tob.* 5, 23. *&* 10, *vers.* 1, 2, *&c. Quomodo*

in

in pietate informandi, *Exod.* 12,27. *&* 13,8, *&c.* *Deut.* 4,10. *&* 6,7, 20. *&* 11,19. *&* 32,46. *Iof.* 4, 6, 7, 21, 22. *&* 22,24. *Pfal.* 78, 4, 5, 6. *Efa.* 38,9. *Ioel.* 1,3. *Ephef.* 6, 4. *Quomodo corrigendi*, 1 *Sam.* 3, 13. *Proverb.* 13, 24. *&* 23,23. *&* 29,17. *Hebr.* 12,7. *Coloff.* 3, 21, *&c.* Poſſent heîc quam plurima de profana educatione filiorum Chriſtianorum, qua non ſine graviſſimo æternæ ſalutis periculo tam ſtudioſe in Ethniciſmum abripiuntur, monerier, atque ſimul demonſtrari, quam deteſtabile malum ſibi parentes concilient, & ex amore Iehovæ ac pietate vera ſe excludant ipſos: ex quo fons omnium corruptelarum, calamitatum, & malorum in mundum horribilis profluit. Verum, quum calamitas hæc epidemica maior ſit, quam ut paucis queat iam deplorari; & quoque hæc ad reformationem publicæ educationis pertineant; in his modo acquieſcimus, & nos ad liberorum partes convertimus.

Officium autem è contra liberorum, quo parentibus adſtricti naturali iure tenentur, maxime conſiſtit in obſequioſo honore iis exhibendo, ut ex decalogo facile conſtat. Hono-

ris

tis hoc verbum quidem breve est, sed tam multa in sese complectitur, ut omni amoris & obedientiæ fide vix id assequi possint liberi. Etenim eorum longe maior est obligatio & arctior, quam parentum, & tamen vix amor ita vivide adscendit cum gratitudine debita ad parentes. Nihilominus utrumque nomen, quo & filii & liberi dicuntur, qui ex nobis sunt nati, satis manifeste indicat, quo vinculo naturali adstricti heic teneantur. Veluti filios ἀπὸ τῆς φιλίας sive amicitia non inscite dictos aliqui volunt; quum omnia mentis cogitata & cordis motus nihil aliud in filiis ostendere debeant, quam amabilem decentiam, & suavitatem, quibus parentes suos unice cum reverentia foveant. Nec minus inde liberi appellantur, quod in libertate paternæ affectionis acquiescere, & ipsi liberali ingenio præditi esse debeant, omni libertatis favore digni, si parentes fideli amore honorent: alias barbari sunt & servi, id est, barbaro & servili ingenio præditi, imo ἁμαρτήματα τῆς φύσεως, hoc est, naturæ monstra appellandi sunt. Parentes enim maxime post Deum sunt honorandi, unde de honore Iehovæ,

tabula

tabula prima; de honore autem parentum, tabula secunda statim in principio agit. Idcirco si eveniat, ut in eadem caussa ad contraria vocentur, tum Deo magis quam parentibus obediendum est: sicuti etiam alias in omnibus officiis honestas limitem ponit, nec turpia mandata exaudienda sunt; quum nihil in præiudicium, Dei, iuris divini, & naturæ, torqueri possit aut debeat. Quod etiam in ipso Rege ita verum est. Nam licet Rex quidem sit Princeps Reipublicæ, tamen civis & subditus est naturæ, ac multo magis servus Iehovæ. Qui hoc ignorat, se omni imperio indignum reddit, & semeitpsum hostem Dei, ac tyrannnum sic declarat.

Sed quodnam filiorum erga parentes in cunctis officium sit, id quam optime verbum Dei explicat. *Genes.* 9, 23. & 22, *vers.* 7. & 27, 1. & 28, 7. & 37, *vers.* 14, 15. *Exod.* 20, 12. & 21, 17. *Levit.* 19, *vers.* 3, 32. & 20, 9. *Deut.* 5, 16. & 21, *vers.* 15, 18. & 27, 16. *Iud.* 4, 1. 1 *Sam.* 2, *vers.* 11, 18. & 3, 1, 7. & 8, 1. & 18, 5. 1 *Reg.* 2, 10. 2 *Reg.* 2, 23. & 12, 2. & 22, 1. 2 *Paralip.* 34, 3. *Eccl.* 3. *v.* 1, 8. & 6, 8. & 7, 29. & 8, 7, 11. & 22, 3. & 23,

18. &

18. & 25,10. & 32, 24. *Tob.*4,1.& 14,5. *Iob.*1,4. & 8,4. & 32,*verſ.*4. 6. *Proverb.*1,8. & 4,1. & 6, 20. & 10,1. & 13, 1. & 15,20. & 19,26. & 20, *verſ.*11, 20. & 22,15. & 23, 19,25. & 28,24. & 30, 17. *Ierem.*35, 16. *Ezech.*22,7. *Matth.*4,20. & 10, 35. & 15,4. & 19, 19. *Marc.* 10, 19. *Luc.* 2, 4. & 18,20. *Actor.*7, 14. & 22, 3. *Epheſ.*6.1. *Coloſ.*3, 20. 1 *Tim.*5.1. 1 *Pet.*5,5, &c.

Quamvis autem hæc & ſimilia officia perpetua ſint, & cum natura durent; cum ex eius iure profluant: tamen, quod patriam poteſtatē concernit domeſticam, ea quinque modis expirat: morte, amiſſione civitatis, ſervitute, quæ mortuo adſimulat aliquem, emancipatione, & magiſtratus dignitate, quum rempublicam repræſentet. Alias violationi huius officii filialis, pro diverſitate delicti, ſuæ deſtinatæ ſunt pœnæ, utpote, maledicentes morte mori cogebantur. *Exod.*21,*v.*7. ſic & parricidæ graviſſimo ſupplicii genere mactabantur. Velut etiam in immorigeros apud Romanos parentibus vitæ & necis poteſtas competebat. At hodie, ſi delictum eſt leve, parentibus caſtigatio incumbit; ſi gra-

vius, exhæredari possunt.

Membrum VIII. *De Societate familiæ, & eius notatione.*

Atque ita se habet coniugalis & paterna Societas, sive consecutiva eius ex iure naturæ unice orta: sequitur nunc ea, quæ est de familia, & ius naturæ imitatur, vel æmulationem ipsi adsociando annectit ex iure gentium. contrahiturque duplici modo: aut adoptione; aut conductione servorum vel ministrorum; quæ herilis dicitur.

Antequam autem de duabus istis speciebus societatis agamus, necesse est ut vocabulum familiæ, quomodo id accipiatur, & ea quid sit, hoc loco rite explicemus. Famuli origo, *inquit Pomp. Festus*, ab Oscis dependet (populis Campaniæ,) apud quos servus *famel* nominabatur: unde & familia vocata. Addit & hoc: Famuletium dicebatur, quod nunc servitium. Ceu quoque *debil* apud Ennium legi & *subtil*, affirmat Taubmannus *in annot. suis ad Plaut. pag.* 351. ubi duplici modo id, *famel*, & *famil*, pronunciatum fuisse dicit. Unde recte

Alciat.

Alciat. *all. l.* 195, *ff. de V.S.* secundum antiquam Oscorum locutionem, quidem familiæ vocabulum à *familiari* derivat; attamen usum eius tam late ICtus Vlp. *in d. l.* extendit, ut sex significationes ipsi applicet, (quas ordine *in commentario suo* Goddæus explicat,) quum tam rebus in familia herciscunda, & corpori, possessorisque iuri, quam personis accommodetur. Ad personas autem nomen familiæ relatum, quatuor sortitur significationes, *ait Godd.* Aut enim ad singulares personas dirigitur, aut ad plures. Si ad plures referatur, triplici id iterũ fit ordine. Primo, quando ad liberas personas & servos sive mancipia pertinet; ubi simul corpora duplici modo exprimi, auctor est Goddœus. Namque & servorum est familia; & ipsi servi sunt in familia. *l.* 40, *§. fin. ff. de V.S.* Deinde ad solas liberas personas refertur, quæ sub eiusdem potestate sunt naturali aut legitima. Demum ad universam agnatorum gentiliumque cognationem, seu ad omnes ex eadem domo & gente prodeuntes excurrit. Heic vero penultimam atque antepenultimam maxime retinemus in hac distinctione, quatenus partes integran-

tes herilis imperii in una domo patrifamilias personæ subiectæ constituuntur. Alias enim familia totum corpus unius domus; id est, caput cum suis membris collectivè complectitur; quum talis familia imaginem quandam reipublicæ privatæ repræsentet, & æque ac collegium per unum principalem conservetur: diciturque proinde societas mixta, & composita ex diversis membris; utpote quæ effectum primariæ & originalis societatis exprimit, si coniugialis societas tanquam simplex cum herili coniungatur. Ex quo patet, quantum illi aberrent in politices tractatione, qui exordium eius à familiæ declaratione, tanquam caussæ explicatione sumunt; quum per naturam rerum fieri non possit, ut effectus producat caussam; sed contra est, quum caussa sit origo, ex qua resultet effectus. Quod ideo heîc monetur, ut inde constet, quam duplici modò peccet & se præcipitet Arnisæus *in suis relect. pol. cap. 1, sect. 6,* dum tam temere Vlpianum *in d. l.* 195 perstringit, & methodi suæ rationem inutiliter deducit. Non una vice enim Vlpianum iniuria afficit, dum aliis persuadere conatur, quasi ille

ille *d.l.*§.3. definitionem familiæ instituere voluerit, quum tamen nudam tantum significationis interpretationem in acceptatione talis vocabuli indicare voluerit, ut ipse Godd.*d. l.n.*3, satis manifeste id declarat. An indicatio significationis idem est quod definitio? Patremfamilias quidem paulò post definit, at non familiam. Deinde non candidè cum ICto agit in eo, quod tantæ ignorantiæ reum ipsum convincere laboret, quasi nesciverit inter materiam & formam distinguere, & personas loco depravati generis contra omnes bonæ definitionis leges posuerit: quum tamen de pluribus personis hanc significationem prædicet, quod unius potestati aut natura aut iure subiectæ sint. Quid vero aliud hoc est, quam si tales personas potestati unius subordinet, & loco subiecti habeat personas tanquam materiam, quibus forma potestatis unius sit superinducta? Quæso quid clarius à ICto potuit dici aut pronunciari? An non igitur ille potius sententiam Vlpiani depravata mente accipit, & diffamat? Tum quoque ICtus non enumerat partes huius significationis omnes, sed tan-

tum exempli caussa subnectit notationem patrisfamilias, matrisfamilias,&c. velut quoque expresse id innuit, dum adiicit verbum, *Et deinceps.* Quare in hoc etiam paulo iniquior est ICto, quasi definitionem latiorem definito protulerit. Simili modo frustra præoccupare studet accusationem, qua illi potest obiici, quod omnino contra bonæ methodi dispositionem egerit, effectum caussæ præmittendo. Etenim caussa undique prior est effectu; velut ipse quidem confitetur, sed tamen oblique illud quod contrarie commisit, diluere studet in acceptione generali familiæ. Ait: Exurgit enim ex societatibus, tanquam ex partibus; quæ, dum conspirat in unum, producunt novam societatem, reliquas omnes sub se complectentem. In quibus semetipsum captivum ducit, atque expresse declarat, quod totum hoc caput *De familiis in genere* non suo iusto collocarit ordine; quum familia ex societatibus tanquam ex partibus exurgat. Ergo societates merito priori loco ponuntur, quum effectum redoleat familia, etiam secundum propriam eius confessionem. Nec quidquam ad rem facit, quod hunc erro-

rem obtegere cupiat aut dissimulare nova societatis plenioris productione: quippe si unumquodque secundum caussarum & principiorum rationem ordinari debet, ut eo rectius intellectui & rerum cognitioni inserviat; inconveniens est, si effectus caussæ præponatur; quam tamen seriem se in his sequi ostendit. Simplex enim natura prius est suo composito aut mixto. Et ipse confitetur *sect.* 5, *num.* 6, quod origo nominis familiæ comprehendat tantum famulos & servos. quæ tractatio anterior esse debuisset; tametsi *capite tertio*, *& in pol. Syst. cap.* 4, eam postea subnectit. Longe rectius Timplerus, & Christianus Matthæus id præstiterunt; quorum hic iustum procedendi modum in simplicioribus explicandis à principio observavit quidem; sed alter adhuc perfectiori modo, & inter politicos scriptores omnium optime, rationes cognitionumque gradus, pro facilitate & doctrina, ordine tradidit, ut sat concinnam declarent connexionis seriem. Vnde *capite quarto* ad partes compositas populi (qui vere & proprie subiectum politicæ exhibet, non civitas, ut idem erratice cum aliis docet, & infra mox *cap.* 5

 expli-

explicabitur plenius) partim familias, partim collegia refert. Alii nec inscite, secundum partes constituentes Rempublicam, ex quibus constat, doctrinam politicam disponunt. quumque sit potestas imperandi una, & altera subditorum aut parentium numerus; & ex capite rectius dignoscantur membra: eius methodi ductum in tota compositione sequuntur. *ceu ex Besoldi & Kirchneri disquisitionibus id luculentius apparet.* Sed hæc dictas ob rationes obiter inserere voluimus, ut iuniores eiusmodi scopulos rectius evitare discant, ne illis multorum vaniloquentia quid imponat erroris. Iam redimus ad scopum, unde paulò ante digressi sumus; quum constet iam, quid per familiam hoc loco maxime intelligamus.

Membrum IX. *De Societate herili, & eius potestate.*

Herilis autem societas, quæ inter dominum & servum intercedit, quum sit frequentior adoptione, meritò eam præponimus; quum etiam tertium gradum iuxta communem opi-

opinionem in hac societatis necessitate, qua coniugium in conservatione sui indigere dicitur, mereatur; quum paterfamilias habere & possidere debeat, qui manus ipsi commodent. *Arn. lib.*1 *rel.cap.*1, *sect.*4, *num.*12.

Dominus igitur, est persona servis sive ministris imperans, in eosque potestatem exercens. Veluti inde dominatio, potestas cum iure imperandi iubendique dicitur, dominanti competens, cui ius alium regendum & defendendum subiecit. qui ideo dominus appellatur, servientis respectu, *l.*1, §.1. *l.*2, *ff. de his, qui sunt &c.* Exod. *cap.*21, *vers.*20. qui dominium in subiectum eiusque iura exercet: *Matth.*18, 25, *& seqq.* 2 *Reg. cap.* 4, 1, 2, 3. *Exod.* 21, 7, 8. *&* 22, 4, 29. *Deut.*15. *Levit.*25, 39. *Genes.*29, 18 *& seqq.* consistens in gubernatione & directione pia & fideli; 1 *Pet.*2, 13. cura & providentia pro subiecti bono & felicitate; *Rom.*13, 4. 1 *Tim.*5, 8. cum facultate inobedienti infligendi pœnam, coërcitionem, castigationem; *Proverb.*20, 30. *tit. C. de emend. preping.* 1 *Pet.c.*2, 19, 20. *tit. ff. de pœn. Alth. pol. cap.*1, *num.*13, *& seqq.*

Poteſtas autem hæc, & talis quam homo in hominem ſibi in regno iræ Dei arrogavit, duplex eſt: privata & publica. *l*. 215, *de verb. ſign*. Poteſtas hæc publica quum ex univerſitatis & totius populi confluxu & eius iure exurgat, hac vice de ea iam non agemus; ſed alius ipſi deputatus manet locus. Proinde nos ad alteram convertimus. Privata igitur poteſtas, quum ratione originis quoque prior ſit, & publicæ imitamen, aut præfigurationem aliquam proponat, ea hoc loco attendi debet. Diciturque ea, quæ privatam dominantis privati utilitatem & onus reſpicit. Eſtque duplex: prima, quæ tribuit ius & poteſtatem in perſonam & rem eiuſdem: altera, quæ tantum ius in perſonam. Priorem rurſus domeſticam vel adminiſtratoriam rite facit Alth. *in dic. lib*. 1, *cap*. 27, *num*. 5. Domeſtica eſt, quam Princeps & caput familiæ habet in perſonas domeſticas familiæ, cui præeſt. 1 *Tim*. 5, *v*.8. *Prov*. 27, 23. *l*. 195, *& l*. 196, *ff. de V. ſig*. Dicitur poteſtas familiæ, *l*. 10, *C. de ſuis & leg. h*. habetque ſua commoda & onera in præſtandis alimentis. Hæc vero iterum vel plena vel minus plena eſt, reſpectu abſoluti

alicu-

alicuius dominii. Ista autem, quæ in moderamine aliquo iuris & æquitatis consistit, eiusmodi est usus personarum domesticarum, ut iuxta conductionis modum herus sive paterfamilias earum obsequio & operis utatur cum quodam iure proprietatis. *Inst. de noxal. act. l.* 1, *§.* 1, *de rei vind.* Obsequia consistunt in obedientia, exhibitione honoris, in reverentia, observantia & pietate, &c. *Eph.* 6, 5, *& seqq.* 1 *Tim.* 6, 1, 2. *Coloss.* 3, 2, 3, *&c.* Operæ vero consistunt in servitiis & ministeriis præstandis, &c. Unde dominus, tanquam onus, pro modo facultatum, eos, quos ita conduxit, alere tenetur, disciplina domestica regere, & nomen familiæ ac ius civitatis suæ cum defensione communicare. *l.* 19, *ff. de stat. hom. Genes cap.* 30, 4, 5, *&c.* Continet autem hæc minus plena potestas iterum in sese ius herile sive patrisfamilias, & ius patronatus.

Membrum X. *De iure patrisfamilias & patronatus.*

Ius enim sive potestas herilis, sive patrisfamilias, in eo maxime differt à iure patroni, quod illud sit generalius, & conductione-locatione consistat, atque circumscriptum tempus habeat, quo omnis generis homines pro usu loci & facultatis quid conducere possint, & pro operis præstitis tunc teneatur paterfamilias solvere mercedem aut precium, quod inter illos convenerat; nec amplius tunc illis in libertate sua derogatum possidet, sed cum ipsa dimissione aut temporis expiratione plenam libertatem ipsi recipiunt, quam eousque cum operis suis elocarant domino. Vnde etiam rectius famuli, vel famulæ, ministri seu ministræ, mercenarii ministrantes, ancilla, &c. quod ministrando famulitium suum præstent, quam servi aut servæ, vocantur; quum libertati nihil æque inimicum sit, quam in duriori acceptione ad servitutem tenerier.

Patroni vero ius specialius quid sub-

ſubiecto ſuo imprimit, & verſatur circa libertum. Atque dicitur patronus is, qui ſervum ſuum manumiſit. Libertus autem, qui ſervus fuit, & ſui ipſius poteſtatem à domino ſeu patrono ſuo accepit per manumiſſionem. *tit. C. de mg. & manum.* Vnde manumiſſus appellatur; quum manumiſſio nihil aliud ſit, quam libertatis datio. *tit. Inſt. de libert. Cuiac. in parat. C. de man. vindict. & C. de Latin. libert. tollend.* Velut etiam apud Iudæos olim manumiſſi plenam libertatem conſequebantur. *Exod. 21, 2, 3. Deut. 15, 12, & ſeqq. Levit. 25, 40. Ier. 34, 14.* exceptis dedititiis. *Ioſ. 9, v. 21, & ſeqq. item, cap. 2, 3, & ſeqq. 1 Reg. 9, 20, &c. Nehem. c. 7, 60.* Quamvis autem libertus ita egrederetur poteſtatem domini, & ſuus ſibi in libertate communi reſtitueretur; tamen manebat reſpectus obligationis, in iure patronatus; ut patrono eiusque liberis in bona defuncti, aut tota, aut dimidiata, aut partem, pro ratione diſpoſitionis, & eius operas, competerent, atque teneretur pro modo facultatum ipſi, liberis, & parentibus eius præſtare. *l. 5, §. 10, & ſeqq. l. ult. ff. de lib. agn. & alend. Vide etiam tit. Inſt. de ſucceſſ. libert. & tit. de*

bon. libert. Plena vero potestas domestica est, qua quis dominium universum in hominem & eius bona exercet. *l. 4, §. 1, & l. 5, ff. de stat. hom. Levit. cap. 25, 44, & seqq. §. 1, Inst. de iure pers.* Dicitur servitutis dominium, *l. 7, l. 8, l. 9. l. 23, l. 24, l. 42, ff. de lib. caus.* possessio servitutis, *l. 1. l. 12, §. 1. l. 25, §. ult. ibid.* Vnde homo talis, qui ita subiectus & libertate sua omni privatus est, dicitur servus, à servando, vel serviendo; quod ita utrinque servetur ad servitium obligatoriè in servili statu, omni exclusus libertate, præstandum. Cui nomini agnatum est mancipium. *tit. C. de mancip. & colon. lib. 11.* Namque domino in talem servum etiam ius vitæ & necis competebat, ut interdum quoque levissimam ob caussam occiderent. *Senec. lib. 2 de ira, cap. 40. Tacit. lib. 14. Cic. pro Rosc.* Verum crudelitas illa, quum vindicta privata ea maxime sit, merito reiicitur, nec in Republica honesta toleranda est. Nihilominus in pleno dominio, proprietate & usufructu domini, servus esse dicitur. *l. 4, ff. de stat. hom. Exod. 21, 1, 2, 3, & seqq. Levit. 24, 45. l. 10, ff. de acq. rer. dom. §. 1. Inst. de iur. person. §. 4, per quas*

perf. l. 21, *ff. de usufr.* veluti inde & servus in commercium ita incidit, *Exod.* 21, 7, 32. *& Levit.* 24, 17, 25, 44, *& seqq.* ut æstimationem recipiat, *Exod.* 21. 32. *l.* 32, *ff. de minor.* qui nihil proprii habeat, *Inst. de stipul. serv.* quadrupedi æquiparetur, *l.* 2, §. 2, *ff. ad l. Aquil. Genes.* 30, 43. *c.* 47, 25. imo & mortuo comparetur, *l.* 209, *ff. de R. I. & l.* 32, *ibid.* qui nullam iuris habeat communionem. *l.* 20, §. 7, *ff. qui testam. fac.*

Membrum XI. *De servitutis speciebus apud Romanos.*

Tam apud Iudæos, quam Ægyptios Græcosque olim, maxime tamen apud Romanos, multiplex servorum species fuit; ut alii bello capti, alii testamento relicti, alii ære redempti, alii alia ratione aut prætextu iuris acquisiti dicerentur. Qui ex servo & ancilla prognati erant, vernæ vocabantur. Omnes tamen sub nomine mancipii comprehendebantur simul. *tit. C. de nud. iur. Quirit. toll.* Deditii servi erant, qui se ex obsidione dederant in potestatem victoris; quorum alii libertini, alii peregrini nominabantur.

bantur. Nec à servis multum distabant adscriptitii, *Cuiac. ad tit. C. de agr. & cens. & lib. 12 obs. cap. 35.* servi cōditionales, *l. 7, C. de iur. fisci.* censiti, glebęque adscripti; qui cum agro una domino serviebant; & una cum fundis mancipabantur, alienabantur. *Pignorius de serv. fol. 1, 2, & 252.* Sic erant olim coloni Palæstini, coloni patrimoniales, saltuenses, emphyteuticarii, burgarii, colonarii, inquilinarii, coloni rei privatæ, dominici, fiscales, servi tamiaci, marileguli, monetarii, &c. *tit. C. de col. Palæst. Thracens. Illyrican. lib. 11 de mancip. de fugit. col. patrim. &c.* Ac veluti prisci suis necessitatibus vitæ inservientes habuerunt; sic etiam rebus sacris & cultui sacro peragendis habuerunt addictos. ut Levitæ; *Exod. 19, 22. & 24, 5. Num. 8, 16. & 18, 5.* nazaræi; *Num. 6, 2, 3, & seqq. 1 Sam. 1, 11, & seqq. Iud. 11, 33.* homines talliabiles; *Fab. iurisp. tit. 5, illat. 7. Alth. dic. lib. 1, cap. 27, num. 16.* Nec minus Romani suis deliciis & luxuriosis admodum conviviis habuerunt destinatos servos, qui dicebantur structores, scissores, diribitores, chironomantæ, trapezonomi, &c. *Sen. epist. 47. Com. Rosin. de ant. Rom. lib. 5, cap. 29, in paralip.* Alii sunt

sunt servi lautiores, alii atrienses; sed tamen servi æquè actu. *Cic. in par. Borch. ad §. servi, Inst. tit. 3.* Nulla est differentia, *ait Imp.* Ita libido imperandi, quæ omnibus innata est hominibus, varia sibi effinxit servitia, ut ditiores luxuriem vitæ suæ rectius pro voluptatis nutu explerent. Quæ pernicies in publicam quoque profluxit calamitatem, ut inde miseriæ humanæ variis adauctæ fuerint modis, donec etiam progressi sint violenti superiores usque ad conscientiarum persecutionem, ut simul ipsas hominum animas Iehovæ imperio eriperent, & sibi redderent servas.

Membrum XII. *An servitus sit à natura?*

Verum quum ipsi ethnici & gentes barbaræ ex conscientiæ stimulo in ipso tenebrarum suarum regno tandem deprehenderent, quod iustum naturæ dictamen nimis inverecundè ac crudeliter convulsissent; sed tamen ut auctoritate aliqua se ex eo summæ detestationis vitio exolverent; varios remissionis & moderationis huius sævitiæ modos excogita-

runt pridem antea. Quorum præcipuus est, cuius mentionem paulo superius fecimus, manumissio. *Donell. lib. 2, cap. 15.* Proinde Florentinus ICtus, postquam definiverat libertatem, quod sit facultas naturalis; recte invehitur in servitutem, quod constitutio iuris gentium sit, qua quis dominio alieno contra naturam subiiciatur: *l. 4, ff. de stat. hom.* quum iure naturæ non solum homines, *§. ius antea. I. de iur. nat. gent. & civ.* sed etiam res quæque, quas rerum natura gratia hominum comparavit, *l. 28, §. 1, ff. de usur. §. in pecudum. ff. de rerum divis.* liberæ sint. Etenim homo ab origine à Deo in integritate sua iuxta regnum gratiæ ad liberum dominium conditus & in hunc mundum creatus erat: utpote qui eius imaginem sanctam in omnibus exprimeret, ceu microcosmus. ac postquam lapsus est Adamus, omnes in eadem paritate constituti sunt & manent; ut, quoad naturæ conditionem, nemo sibi quid potius in vigore naturali arrogare aut vendicare præ altero queat, quam quod sit servus peccati redditus, *Rom. 6, 17*, & sub peccato venditus, *ibid. Dd.* indeque morti corporali, ac quoque æternæ destinatus; unde nemo se liberare

berare aut extricare potuisset, nisi Christus Iehova nos ex regno hoc iræ & mortis liberatione sua gratiosa & restitutione meritorum suorum exsolvisset, Patrique Iehovæ mirabiliter reconciliavisset ita, ut nunc filii libertatis æternæ & regni cœlestis dicamur. Quamvis autem eousque non pervenerint ethnici, ut talia secum rite examinare, aut diiudicare potuerint; tamen quasi conscientiæ in sinu hanc ob caussam convictos se sensêre: atque proinde libertatis modos constituerunt secum, velut id inprimis apud Romanos videre est, qui id manifestis relaxationibus servitutum demonstrarunt. Status libertatis igitur varius olim apud illos fuit. Maior videlicet sive iustus, minor, & infimus. Erant enim cives Romani, Latini, sive Iuniani, & dedititii. *de quibus agitur* §. 3, *Inst. de libert. Gai. lib.* 1, *tit.* 1. *&* *Vlpian. tit.* 3. *Conna. lib.* 2, *c.* 6, *& seqq.*

CAP. IV.

De servitute; quomodo libertati sit opposita natura, quod exemplis declaratur.

I. *Romanorum.*

Respublica Romana, iuxta communem opinionem, uti erat liberrima, ex libero populo, ita quoque merè liberos continebat cives. nec civis verè dici poterat, qui non esset in libertatis statu constitutus. velut etiam Carolus Sigonius, *lib. 4, cap. 1, de antiq. iur. civil. Rom.*, incolas eius sic describit, quod sint homines liberi, qui urbem agrumve Romanum inhabitant. Et post; Optima, inquit, lege is mihi civis Romanus videtur, qui domicilium, qui tribum, qui bonorum potestatem est adeptus. Etenim civis Romanus multis privilegiis erat donatus: esset cuiuscunque ordinis vellet, unam ex triginta quinque tribubus habere cogebatur, nec de capite eius nisi in centuriatis comitiis agebatur, ut neque iniussu populi Consules sententiam talem ferre possent: candidis vestibus incedebant, quoties

quoties solemnitatem peragerent; alias togati, &c. gestare aureos annulos illis licitum erat. *l. penul. de iur. an. aur.* Ius habebant suffragii & ingenuitatis; quibus licitum erat ea peragere & possidere, ad quæ libertus nullus poterat adspirare. *Rosin. lib. 1 de antiq. Rom. cap. 20, in paralip.* Et *in principio huius capitis* ait: Sæpe mentio fit in veterum scriptis libertorum, libertinorum & ingenuorum: quorum tamen vocabulorum propriæ significationes non omnibus obviæ sunt, &c. non eodem (tamen) semper modo hæc vocabula accepta sunt. Primis enim temporibus ita fuerunt distincta, ut ingenuus diceretur is, qui ex duobus ingenuis sive libertinis natus esset: libertinus, qui ex duobus libertis: libertus, qui aliquando servitutem serviisset, & ex illa manumissus esset. Aliquanto autem post Appii Cœci Censuram, liberti & libertini pro iisdem accepti fuerunt; & tum ingenui dicti, qui vel ex libertis vel libertinis, id est, iis, qui aliquando servierant, & manumissi erant, fuerunt nati. Vbi tamen hoc discrimen inter duo ista liberti & libertini vocabula observatum fuit, ut liberti dicerentur respectu patrono-

rum; libertini, respectu ingenuorum: & ita vocabulo liberti privatus quidam respectus; libertini autem vocabulo publicus respectus, videlicet hominis conditio, significaretur, &c. Ita accurati erant in distinctione graduum & ordinis, ut non omnia omnibus in libertate plena competerent. Poterant quoque libertini ius annulorum petere; quod signum ingenuorum erat; sed tamen non poterant natalibus restitui. Proinde donati annulo imaginem solum ingenuitatis, non autem statum habebant. *l. 1. C. ad l. Vescelliam*. Annulorum quoque distinctio hæc erat, ut ferrei servis, argentei libertinis, aurei vero ingenuis attribuerentur. *Isid. lib. 19 Etym. cap. 32*. Præterea liberti non admittebantur facile in curiam, quod tamen concessum erat certo respectu libertinis: nec ad publicum illis munus aut officium erat accessus, nisi apparitoris aut coactoris. Sic & libertini filius aut liberti nepos iure meliore uti poterat, quum ipsi suffragium in tribu rustica concederetur: ast pronepos adhuc meliore iuris conditione fruebatur, utpote qui Eques Romanus effici valebat. Nihilominus liberti ad maiorem liberta-

bertatis statum admissi dicebantur, quum publica solemnitate vel testamento manumissi essent, cuius tres modi erant, *ceu notat Sigon. d. l. & Rosin. d. l.* ac numero Civium Romanorum, cum patroni tamen respectu, accensebantur. Latini autem Iuniani solummodo minorem assequebantur libertatem ex lege Iunia Norbana, quum minus publice aut iudicialiter in prætorio, sed vel per mensam, aut epistolam, aut inter amicos, à patronis obtinuissent manumissionem. quos tres modos ICti naturales dicunt. Dedititius vero libertus, ex lege Ælia Sentia, infimam accipiebat libertatem, nec dignus censebatur altiori gradu, si forte servitutis tempore propter delictum aliquod in carceres publicos fuisset coniectus, aut stigmatis alicuius nota in fronte perustus. *Cuiac. lib. 5 obs. cap. 13. & lib. 7, cap. 20. Revard. lib. 4 variar. cap. 9. & lib. de auctor. Prud. cap. 7.*

Sed neque hoc prætereundum est, quod libertate donati vestitu omnino ab ingenuis & patriciis non tantum fuerint discreti; utpote qui uterentur prætexta, ac raso capite pileum gestarent, ceu insigne libertatis: sed interim quoque auribus pertusis

signa ferre coacti sint; veluti Romæ venalium servorum notæ fuerunt; sub corona stare, ocreatos habere calceos, & aures perforatas, strobilis aut rotulis aureis ornatas pro vendibiliori modo, &c. *Ros. in paral. d. l.*

Eo usque nimia semper & invidiosa accreverat Romanorum superbia, ut civitatis suæ iura, libertatis admodum duro, imò durissimo laboris & vitæ precio communicarent servis, nec etiam facile alios vicinos in libertate natos reciperent. Civis enim nemo ipsis erat idoneus, qui non aut Romæ esset natus; aut in tali municipio, quod non modo munere honorario cum Populo Romano uteretur, sed & civitate & suffragii ratione adæquatus. Qui mos ad annum 662 duravit, ubi populi Italici, primum Asculani, Vicentes, Vestini, Marsi, Latini, Peligni, Vmbri, Marrucini, Lucani, Samnites, coss. Sex. Iulio Cæsare, & L. Martio Philippo, bellum vehementissimum contra senatum populumque Romanum, inde, quod lege Licinia ius civitatis & eius dignitas, pro qua tot labores & certamina plenis periculis sustinuissent, denegaretur, suscitabant. Quum enim multi ius Romanæ societatis appe-

appeterent, L. Licinius Craſſus, & Q. Mutius Scævola, Coſſ., legem tulerunt, qua cavebatur, ne deinceps ulli civitati Italiæ tribueretur ius Romanorum civium; ſed ut ſingulæ ſuo iure eſſent contentæ. Quod quum in contumeliam ſuam & extremum contemptum vergere putarent Itali; deteſtantes tam inauditam ſuperbiam, noluerunt indigniſſimo ſervorum loco haberi; & ſociali convenêre fœdere ac bello, & tam diu continuo certamine enervarunt ſuperbiam Romanorum, ut non tantum exercitus eorum multis in locis funderetur, ſed etiam uſque ad ſaga ireetur, paulatimque obtineretur, quod petebant; proinde quoque maximæ parti Italiæ civitas aperta data fuit. Tandem innumerabiles peregrini ſenatores facti ſunt. Quippe C. Cæſar quoſdam è ſemibarbaris Gallorum recepit in curiam. *de qua re vide Suetonium de bello ſociali vide Flor. lib. 71, & ſeq. Appianum lib. 1 de bell. civ. Plin. cap. 63, 75, de vir. ill. Aug. de civit. Dei lib. 3, cap. 23. Plin. cap. 1, lib. 33 natur. hiſt. Eutrop. lib. 5, cap. 1. Oroſ. lib. 5, cap. 18. Strab. lib. 5. Plut. in Sylla. Ioh. Roſ. in virt. Rom. p. 152, &c.*
Ex hac & aliis pluribus hiſtoriis conſtat,

stat, quam insatiabilis libido subiugandi gentes semper tenuerit Romanos, quantum etiam vicinis, qui tamen quam optime de illis meriti fuerant, opimiorem libertatem cum dignitate inviderent. In omnibus terræ partibus, ubi victores erant, homines penitus libertate exuebant, & servituti destinabant satis crudeli. Vestigia eius suppressionis adhuc passim extant, ut, ubi modi non fuerint ulli ita inconvenientes, tamen mox varii & mire excogitati prodierint ad ipsorum informationem. Quod si saltem Germaniam, relictis aliis regionibus & provinciis, in exemplum pertrahere velim, satis manifeste apparebunt vestigia huius infectionis.

II. *Germanorum mores, antea semper libertati addictorum, à Romanis infecti.*

Etenim Germaniam nostram veros servos nunquam priscis illis temporibus habuisse, satis ex victus ratione & facie regiminis constat, *velut testis est Cornel. Tacit. de morib. Germ.* quum tamen apud cæteras gentes omnia

omnia servorum essent plenissima. *Vult. ad §. servari. Inst. num.* 3. Quod etiam rite adfirmat Knichius, *de vestit. Pact. part.* 2, *cap.* 3, *num.* 3, *& seq.*, dicens: Germaniam servitutis à Romanis invectæ nesciam fuisse, veluti per manus traditum, nostrates adserțant. Etsi enim servi quoque dominis addicti fuerant; attamen tanta non erat potestas, tantusque nexus: verum ipsis agricultura, nec non armentorum pecorumve greges demandabantur veluti colonis, quorum conditio adhuc in usu. *Iacob. VVill. in Tacit. p.* 1, *cap.* 33. *quem sequitur Beuth. in eund. cap.* 43. Quod autem Tacitus tradit, victum alea servituti fuisse mancipatum; pervicaciæ indicium est, & ipsi victori quoque probrosum extitit. Subiiciens enim se servituti spontaneè, indignus libertate existimatur. *l.* 3, *ff. quibus ad lib. proclam. non lic.* Eiusmodi ferinam pervicaciam referunt hodie Sclavi ad triremium ergastula condemnati, qui, dum ipsis quandoque liberum permittitur abire, aleæ se committunt, victusque ad illa redit. Constat itaque raritas servitutis apud Germanos, eaque erat satis tolerabilis. Numerus vero Romanis reperitur,

tur, ut fidem nostris moribus fucil-
let. *Lips. lib. 3 annal. Taciti, f. 174. ubi ex Plinio notat, Cælio cuidam Isidoro quinquies mille servos tributos; & ex Athenæo, viginti millia, imo plures, quosdam habuisse.*

III. *Franci maximè primi servitutis introductores in Germaniam.*

Cæterum Clodovæus primus Francorum rex, quum Alemannos, id est, Helvetios, Suevos, Bavaros, Tyrigetas, Cattos, Misnenses, ad Tolbiacum in Vbiis, circa annum Chr. 499, debellasset, non solum hi, modo ne perirent, servitutem polliciti sunt perpetuam, *Trith. lib. 1 annal. Franc. f. 40, ad fin.*, verum etiam ille, ut nunquam resistere possent, arma ipsis ademit, servitutique mancipavit. *Paul. Æm. Clodov. I Reg. lib. 1 f. 7, cum seqq. Iohan. Tilius, chron. de Reg. Franc. ad dict. ann. 499. Guliel. Paadin. annal. Burgund. lib. 1, f. 81. Nicol. Vignier. chron. Burgund. ad ann. 499, fol. 18. Iohan. Stumpf. chron. Helvet. lib. 3, cap. 57, & lib 4, cap. 27. Munst. cosm. lib. 3, cap. 17.* Et licet postmodum pluri-

mi libertatem pristinam consecuti sunt meritis, prece, precio; attamen aliqua ex parte remansit servitus. Reges siquidem Francorum aliis concesserunt non tam pro donato, quam beneficiario titulo fiscalinos, hoc est, Regis homines proprios re & corpore, *des Konigs geeygnete knechte, deren leib vnd gut Koniglicher kamer undervvorffen. Stumpf. d. cap. 17.* In cuius testificationem unum referre sufficit: Ludovicus Caroli filius Einhardo Cancellario patris sui contulit prædia Michlenstad cum servis Regis propriis quatuordecim, & uxoribus suis & liberis tredecim. *Chron. Laurish. ad ann.* 805, *fol.* 64. Cuius sanctione Aldiones vel Aldianæ simili lege vivere tenentur in Italia in servitute dominorum suorum, qua fiscalini vel lidi vivunt in Francia. *Ansegis. lib.* 4, *cap.* 102, *&c.* Quamvis autem proprii homines quoque vocitentur vasalli feudatarii, vel etiam subiecti feudi Regis, qui eius ditioni subiiciuntur; *d. auct. de pact. his vest. cap.* 5, *num.* 64: Attamen nemo est, qui nesciat, vasallagium, cuius intuitu vasalli sic dicuntur, à mancipiis prælibatis longè lateque discerni; ut puta, quæ annexa sunt fundo, eiusve partes censentur,

tur, nec non prædiarias inter res ipsas computantur, *l. siquis* 1, *l.* 3, *ff. de diu. præscript. l.* 14, *C. de SS. Eccles. Bald. l.* 1, *num.* 30, *C. de seru. fugit. Chopp. de civi. Paris. mor. lib.* 1, *tit.* 1, *num.* 17, *f.* 24. & inter immobilia referuntur. *Greg. Lopez. part.* 2, *tit.* 17, *lib.* 1, *f.* 35. teneturque eos dominus tradere sicuti partem fundi. *Guilel. Bened. c. Rayn. verb. & uxo. nom. Adilas. decis.* 5, *num.* 395, *cum seqq. extr. de testam.* In Gallia adscriptitii vocitantur homines manus mortuæ; *Bod. de rep. lib.* 1, *num.* 109. qui sine consensu domini testari nequeunt; iisque sine liberis eiusdem conditionis decedentibus domini succedunt. *Molin. in cons. Par. tit.* 1, *gl.* 3, *num.* 2, *cum seq. &* §. 41, *num.* 55. *Ranchm. de succes. ab int.* §. 23, *num.* 3. *Chop. de domanio, lib.* 1, *tit.* 14, *num.* 11, *&* 12, *&c.* Non tamen unius sunt generis. Nam alii servitutem magis, magis alii libertatem redolent nostris moribus. *Zas.* §. *præiudic. num.* 15. *Inst. de act.* Non solum vero servi proprii functiones & operas exhibent; verum etiam dominis emolumenta successoria. Si etenim decedit servus proprius, nuptiis contractis cum libera; nihilo secius liberi, conditione patris intinguntur,

nec

nec partus ventrem ſequitur. *Forcat. rubr. de ſervit. num.* 11. Morem Tholoſatum conferendo, domino debetur triens mobilium. Sin autem proprius decedit, relictis liberis, dominus ſibi vendicat aliquid de morte mancipii. *Das hauptrecht vnd vveyd-maal, als eyn hauptviehe, beſtes pferdt, beſtes kleydt, vel ſimile quid. Stumpff. d. cap.* 27. *Cruſius annal. Suevic. par.* 3, *lib.* 10, *cap.* 11, *fol.* 575, *&c.* Hactenus Knichius.

An non ex hac enarratione ſatis clarè conſtat, quam facili imitamine ſervitutis peſtilentem illum morem & conſuetudinem Romanorum Clodovæus in ſuos quoque ſubditos & devictos vicinos tranſtulerit? Antehac enim quum omnes populi Germaniæ, quam late ſe ea extendebat, adſueti eſſent libertati, eiuſque precioſiſſimæ ingenuitatis ſtudioſiſſimi eſſent, ſervitutem ſemper tanquam rem ipſis odioſiſſimam â ſe propellere laborarunt. Aſt clades hæc interna, qua Franci & Alamanniæ populi inter ſe tot bellis civilibus coïerunt, fecit, ut tandem ex libertate ſint in duriſſimam hanc ſervitutem detruſi. Ipſa enim nominis origo eſt â libertate; *ait Renecc. in poteſt. ad vit. Carol. M.*

ſive

sive sit compositum; *die freyen anecken*, id est, liberi coloni: sive simplex; ut *frey* & *franck*, quod liberum significat.

Quod vero Clodovæus hunc modum subiugandi ex Romanis didicerit, non solum ipsa res & tot diversæ servitutum species in eadem similitudine monstrant; sed etiam testatur Lehman, *in chron. Spir. lib.* 2, *cap.* 20; ubi ait: Quandoquidem Clodovæus apud Romanos observarat consuetudinem, quod illi victis servitutem imponerent, atque hoc modo omnia illis belligerandi media abscinderent; simili ratione severitatem & atrocitatem hanc suscepit, & Alemannos omnibus armis suis privavit, nec non loco eius, quod mares, feminas & liberos eorum vita donaret, simul omnes in servitutem redegit, atque cum vitæ & bonorum potestate sibi appropriavit. Vnde ex antiquissima illa Germanorum libertate in tantam ruinam eos præcipitavit, ut nec vel ipsi vindictam exerere bellicam, nedum vel ad officia bellica apti aut magistratus ullius munere digni judicari possent; sed servi & libertate armorumque jure prorsus exuti mori cogerentur. Plena fuit servis & servitutibus

vitutibus Alemannia nostra, cuius magna pars hodie Helvetia est, nec est, quod sciam, montanus pagus aliquis Helveticus, qui, rebus Francorum florentibus, durissimam illam servitutem non servierit. Extant enim tabulæ veteres, quæ hanc rem clarissimè testantur. *Vad. in epist. apud Goldast. tom. 2 antiq. Alem. fol.* 84.

Exemplum hoc postea Carolus Magnus secutus est, *Æmyl. lib. 2, sub Carol. M.* quum Saxonas & Westphalos evinceret; quorum regionibus servitutem hanc sic propriam fecit, ut non tantum disarmarit simul, sed etiam pro diversione novæ conspirationis nobilissimos eorum ultra triginta millia è Saxonia extruserit, & usque ad Coloniam Belgiumque expulerit, ibi sedes quæsituros sibi atque constituturos.

Ex Clodovæi temporibus, & circiter annum Chr. 500, durissimæ & improbissimæ servitutum hæ species magis magisque accrevêre, ac se latissimè pedetentim effudêre. Velut etiam mancipati tales servi ingenti multitudine ultra Rhenum transplantati sunt; alii donationis munere aliis oblati, & undequaque in servitutem adeo distributi, ut oppida,

urbes, pagos & villas expleverint, &c. Hactenus Lehmannus ille.

IV. *Historica deductio, quomodo Saxones per aliquot secula libertatem conservarint suam contra quamvis vim forti manu: cum correctione aliquot Historicorum.*

Non igitur Saxones quoque ab hoc mali veneno, tam latissime serpentis, tuti esse potuerunt. Namque licet populus iste ita obstinate subiectionis iugum excuteret à se, ut ad libertatem quasi natus diceretur; *iuxta Crantz. lib.* 1 *Sax. cap.* 7: tandem tamen idem, post tot exantlatos labores & damna, eiusdem sortis rigorem subire coactus est. Mira fortitudine libertatem suam tam contra exteros quam vicinos per aliquot secula defendere non desierunt: subierant etiam pro vicinis multifaria pericula boni publici & communis libertatis Germanicæ caussa. Ante tempora Ariovisti septies se Cymbris (qui veteri Gallorum lingua Latrones vocati sunt, quasi ex Vandalis, Danis &

Saxo-

Saxonibus collecti, *Krantz. lib.* 1 *Sax. cap.* 8, & 9.) submiscuerunt, & transcenderunt Alpes, totamque invasêre Italiam incredibili cum exercitu. Iul. Cæsar ipse describit satis, qualem defensorem patriæ & adiutorem vicinorum se Ariovistus ille cum suis Saxonibus præstiterit: sic & Harminium heroëm expertus est Quintilius Varus astutum & fortissimum inter Amesin & Lippam fluvios, *Bünting. in chron. Brunſ. p.* 6. Quale Samsonis opus invicto animo Swertingus Princeps Saxonum, quum ex morte Hanefi vectigales Danis Saxones redditi essent, pro liberanda patria ex servitute subierit, ut se simul & Regem Frothonem Daniæ, paratis omnibus ex composito quæ conflagrandæ domui inservirent, fortiter comburendos tradiderit, id constat ex historiis. *Crantz. lib.* 1 *chron. Sax. cap.* 11, & 12. *Bunt. d. l. p.* 8. A qua parte Germaniæ hostis ingrueret aut immineret aliquis, illi socios se conterminis suis fideles obtulerunt, adeo, ut propterea quoque ferme per tria secula, ceu homines integræ solidæque fidei, simplices, & nullius gloriæ cupidi, qui solummodo publicam communis patriæ salutem in conser-

vatione sui liberi status respicerent, atque in bonum hoc omnem conferrent opem, absq; privato ambitionis aut commodi respectu, suis nomine tali vicinis & congentilibus adscripti fuerint, velut etiam plærumque sub Cattis simul sunt comprehensi; *ut recte hoc annotat Krantz. d. l. cap. 13.* Namque aliàs, quoties in quiete vitam illis transigere datum fuit, modestè in summa castitate absq; luxurioso vestitu & æquitati unicè addicti inter sese vixerunt. *Buntin. d. l. p. 4.* Vigilantissimi tamen interim suæ libertatis semper fuerunt vindices, qui omnino nequirent jugum alterius ferre Domini. Proinde, quum raro essent absque motu, & congentiles lubenter eorum uterentur auxilio, paratos se exhibuerunt iis ex omni parte, maximamque coluerunt tum amicitiam cum Francis. Vnde temporibus Diocletiani, Imperatoris illius ultra mortalitatem truculentissimè superbi, circa an. Chr. 300, Franci cum Saxonibus mare per Armoricæ & Belgicæ tractum infestarunt. *Auctores sunt Eutrop. lib. 9. Oros. lib. 7, cap. 25.* Dehinc cum Francis partim Romanorum beneficiis deleniti, partim cladibus fracti, continuerunt se

intra

intra fines suos usque ad Valentiniani Imperium circa anno Chr. 370. Tum enim, cum Francis renovata societate pristina, coniunctis viribus terra marique Galliam depopulati sunt, quod Alemanni & consortes illorum ex ea parte mire infestarentur ab Imperatore. ubi & Saxonum nomen iterum inclarescere cœpit ob fortia facta, ut prima irruptio Saxonum in Romanos limites ducta fuerit. *Ammia. Marc. lib. 27. Buchol. chron. p.218.* Sic etiam quum Attila ille, Hunnorum Rex ferocissimus, totius orbis terrarum imperium mente concepisset, & ex oriente circa an. Chr. 451 in occidentem venisset, nec non Germaniam spe prædæ & subiugationis obruere totam tentaret, exercitu ad septingenta millia militum coacto, properaretque in Galliam, quam prope occupasset, nisi fortissimus ille Romanorum Consul Aëtius, auctoritate Theodosii Imperatoris, inter alios Theudoricum Gothorum Regem quoque in auxilium contra communem omnium regnorum hostem advocasset; tum maxime Saxones Attilæ & Hunnis, tanquam potissimi zelotes & vindices libertatis, in prima acie oppositi fuerunt.

runt. *Krantz. l. d. cap. 23. Bunting. d. l. p.* 10. Clodovæus Rex Franciæ, anno Chr. 514 mortuus erat; & quatuor reliquerat filios; Theodoricum, qui Metis regnabat annis 27; Clodomirum; Clotarium; & Childebertum Parisiis gubernantem: quippe diviserant inter se amplissimas regni provincias. Primus horum Theodoricus alebat discordiam cum Rege Thuringo Ermenfrido. quem quum non ita facile expugnare posset, ac, ne Saxones in societatem belli Thuringis accederent; ex consilio Procerum Saxones ante omnia cum magna agrorum promissione in suas partes pertraxit. qui nec difficulter invitati promissa quidem arripuêre: at, si non cautiores fuissent, clancularíam pacem in exitium eorum cum debellato Ermenfrido iniisset. Nihilominus Theodoricus promissam Saxonibus terram cedere coactus est; & urbem, quam expugnaverant, perpetuo habitandam donavit; ubi postea arcem ad montem eum, quem Vnstruda alluit, in perpetuam rei memoriam, & ut ea termini discriminati utriusque regionis indicarentur, erexerant; quã adhuc Elector Saxoniæ tanquam præfecturam in ditione sua possidet.

Dum

Dum in hoc rerum statu (*ait Krantz. d. l. cap.* 29) Saxones agerent, Francis pacati, Thuringis (quibus Franci præerant) non molesti, quod terras à Francis permissas incolerent; Albuinus Longobardorum rex, iam diu in Pannoniis sedens, per Narsetem Italiæ Præsidem, quem Sophia Iustini Imperatoris coniux insigni eunuchi iniuria affecerat, vocatus fuit. Atque is ex Saxonibus, Longobardis, Gepidis, Bulgaris, Sarmatis, Pannoniis & Suevis quum ingentem exercitum anno Chr. 568 collegisset, feliciqne successu Italiam propetotam excepta Roma occupasset, Saxonum ope potissimum floruit, & regnum novum sibi ibidem, quod per 206 annos usque ad Caroli Magni tempora duravit, quidem constituit. Verum Saxones (*verba sunt Krantz. cap.* 30) quum aliquandiu sub Longobardis in Italia militassent, pertæsi alieni imperii, qui se ad libertatem natos arbitrarentur, in patriam respexêre. Accessit Francorum Regum non obscura suggestio: Quid vellent in Italia servire, qui in libertate nati, etiam aliis (si satis niterentur) imperarent. Vrebat quidem Francos gloria Longobardorum, quod

locupletem provinciam, & dominam gentium tam facile cœpissent, imminerentque terrore vicinis gentibus. Quocirca volentes Longobardorum Franci potentiam minuere, tale aliquid Saxonibus per submissos instillavêre. Facile persuaseris homini libero, suo iure vivere. Non surda aure Saxones accepere, in quod sua sponte propendebant, &c.

Interea autem, quum per 15 annos abfuissent, ex conniventia & approbatione Regis Francorum totam prope Saxonum sedem occuparant & suis posteris destinarāt Suevi rursus; & sui quoque reditus iter omne illis præcluserat armata manu Ennius Mummulus Romanus. Vnde, prius repulsi ex via, coacti sunt fœdus inire cum Sigeberto Rege Francorum Metensi sive Austrasiæ, ut ita non sine difficultate ad suam redirent per tot aspera damna patriam. Imo quum Suevi ita plane cedere nollent, ut etiam alio titulo Sueviæ Saxoniam nominitarint, & conflictioni acerrimæ succubuissent Saxones, donec tandem adiumento novo Regis Francorum non sine oppignoratione libertatis expulerint Suevos; ex rancore se converterunt ad novas leges patriæ confin-

fingendas, quibus inter alia muliebri sexui imposuerunt, ne ulla cuiquam ex Suevorum natione nuberet, sub pœna exclusionis è paterna hæreditate. Vnde Saxonici iuris aut speculi origo pro parte emersit. quod postea ex consuetudinibus Francorum, quum ipsis tandem quoque vectigales redderentur, variis modis adauctum & demum ex variis opinionum anfractibus conflatum fuit. ubi simul mulierum conditio in multis deterior facta est. Qui certè primus lapsus, quod cœperint à libertate deviare, & posteros suos ad gradum aliquem servitutis propria adstringere culpa. Atque ista heîc eum in finem monentur, ut iuris Saxonici, quod *Speculum* dicunt, & *Landtrecht*, vera origo, in qua omnes prope Commentatores, ac Historici, ipse quoque Glossator, *ut rectè sentit Krantz. d.l. in fin. cap.* 30, mire hallucinatus est, clarius percipi queat. Quamvis autem ex eo tempore novæ successionis suæ in patria firmiorem sedem nova constitutione Reipublicæ per 50 annos prope adornare studuerint: accidit tamen, ut, postquam Clotharius Rex Franciæ, quem alii Lotharium rectè vocant, Dagoberto, an. Chr. 624,

 regni

regni sui eam partem quæ Austrasia dicta fuit, maximam Germaniæ partem complectens, ex Metensi Regia tradidisset regendam; Bertoldo, sive Beroaldo, quem etiam Regem Frisiæ alii dicunt, (*vide Seth. Calvis. in Chronol. h. an.*) Duci Saxonum, vicini Regis potentia, utpote qui etiam Thuringiam possidebat, suspecta videretur, atque occasionem omnem imminuendi vires eius quæreret.

Ortum est igitur bellum anno Christi 630 inter vicinos de finibus; velut quoque antehac discordiæ fuerant ex terminis Thuringicis. Dagobertus copiis validis in Metensi regione perarmatis Rhenum traiicit, ducturus eas in hostem. Nec segnis Bertoldus Saxonum Dux, ad arma vir impiger, iamdudum quoque bellum sitiens, iuveni Regi Dux veteranus occurrit. Conferuntur manus, & gravi utrinque prælio multi cadunt. Dagobertus acri certamine premitur ab opposito Saxone, ut, decussa galea, partem cutatam capitis cum adhærentibus capillis in terram demitteret, &c. Ergo attritis exercitus sui viribus, paulatim se retraxit Dagobertus, victoriam permittens hosti. *Krantz. d. l. cap.* 31. Mittit igitur ad patrem

patrem Clotharium, qui auxilio advenit filio, & ad Ingelheymium acerrimo prælio cum hostibus pugnans, Beroaldum Saxonum & Frisiæ regem obtruncat; Adeoque pertinaciter persecutus est victoriam, ut omnem Saxoniæ provinciam igni ferroque vastaret; nec abiit donec prodeuntes obviam proceres de pace agerent. Summa fuit, ut Saxonia, annuo Francis penso tributo, dominos ac maiores suos agnosceret. Regnaverat Bertoldus annis sexaginta. cui, beneficio Clotharii, Adgillus successit in Frisia: at Saxones sibi postea elegerunt Regem Sieghardum. Verum, quod ita Francis tributarii redditi essent, mordebat acriter Saxones. Proinde capta occasione, quum Winuli ex gente Vandalorum, quos alii Winnidos dicunt, tum in ea habitantes provincia quæ hodie Brunsvicensis est, in Thuringiam irrumperent, Saxones miserunt ad Dagobertum, sese offerendo, quod essent Thuringiam ab omni incursione liberaturi, si ipsi à tributo liberi & amici Regis in reliquum tempus scriberentur. Quum itaque Francis per Saxones reddita esset sua Thuringia, Saxones non tributarii, sed Francis fœderati habiti sunt anno

Chr.

Chr.640. Tum vero Saxones iterum, quum tot periculis edocti essent, ut eo rectius suum stabilirent regnum, ad comportationem legum, iuxta consuetudines Francorum ac Longobardorum, ex quorum plurima didicerant moribus, se converterunt. Etenim necessitas hoc exigebat, ut eo rectius cum Suevis, qui non penitus expelli potuerant antehac, convenirent. Namque Suevi iam pridem moribus Francicis se accommodaverant, & introduxerant multas talium iurium consuetudines, à quibus olim penitus Saxones abhorruerant, utpote qui semper magni libertatis filii & vindices dici expetebant. Quare, velut inter alia multa, etiam heic errat Pomarius, *in chronico suo Saxoniæ, pag.* 14, quod sub Iustini annos, circa annum Christi 526, statim post obtentionem partis Thuringicæ terræ, Ermenfrido interempto, Saxones suum ius in tranquillo vitæ statu confecerint. Quamvis non incompte iisdem honestam adscribat vitam, quod secundum legem naturæ adeo decenter vixerint, ut inter sese unice æquitatis normam respexerint: Attamen statim idem inculcat, quod nimium studio Romanæ divinationis & ido-

lolatriæ

lolatriæ addictus ipsorum fuerit genius: Vnde etiam ipsorum admodum corrupta sint iura, & leges, quas sibi in ea vanitate confinxerant. Intercessit autem totius seculi spacium, & ultra, priusquam ad tranquillitatem aliquam pervenerint; Quum tot à tempore Theodorici Regis Francorum Austrasiæ, & longè plures, quæ ob defectum Scriptoris non annotatæ sunt, intervenerint historiæ.

Error Chronici Buntingi.

Sic quoque Buntingus non levem errorem *in chronico suo Brunsvicensi* duplici modo committit; dum ita inconsideratè in annorum supputatione Saxoniæ Reges Sieghardum & Theodoricum connectit, ut alterum anno 630 à Saxonibus, continuo post cladem à Lothario & Dagoberto Regibus Franciæ acceptam, electum, & hunc tanquam eius filium substitutum, qui anno Chr. 723 à Carolo Martello captus sit, faciat; quasi hi bini Reges totius seculi cursum in gubernationibus compleverint. Testatur autem historia de vita Suitberti Episcopi Westphalorum & Vltraiectensis, quod Saxones Duce Brunone ad-

admodum atrociter vicinos suos Bructuarios persecuti fuerint, graviterque eosdem afflixerint, quod religioni Christianæ nomen dedissent. Velut quoque ex suis, tempore Childeberti, quum Iustinianus II crudelis Imperium, auxilio Bulgarorum, recuperasset, circa an. Christ. 708, expulêre ditionibus, quotquot Christi nomen professi fuerant. Vnde Suibertus, quum locum nullum amplius propagandi religionem haberet reliquum; Coloniam ad Pipinum Caroli Martelli patrem reversus est. Constat igitur ex hoc, quod alius adhuc Bruno fuerit ante Warnekindi filium Brunonem, qui frater fuit Witekindi, & ante huius ex Wigberto filium Brunonem, quem huius nepos, Bruno videlicet quartus, secutus est, qui inclutam urbem Brunsvicensem anno Christi 861 condidit, & eidem ex se nomen dedit; quũ solummodo Buntingus trium mentionem faciat. Sed ipsa computatio annorum sat eius errorem detegit. Fortassis hoc ipsi imposuit, quod Krantzius, *lib. I Sax. cap.* 32, inter historiam Thuringiæ Dagoberto Regi Franciæ à Saxonibus restitutæ, & Caroli Martelli, tam exiguum relationis interstitium

interponat, atque omnia tam concise constringat, nec non statim capite ultimo tam insignis Herois, quem malleum hostium vocat, facta stupenda subnectat; quum tamen à Dagoberto I, quem Magnum dixêre populi, usque ad Theodoricum Dagoberti II filium, decem Reges Franciæ mortui sint, & pene totius interea consumptum sit seculi tempus. Nec omnia de Saxonibus constare potuerunt, quum eorum non fiat mentio, nisi iis motus cum talibus fuerit vicinis, qui clariores consecuti sunt scriptores. Paucis itaque persequitur hoc quod ad continuationem faciat eius discordiæ, quæ prope Saxonibus perpetua fuit cum Thuringis. Ait: Assiduum deinde bellum Saxonibus intercessit de Thuringia, Francorum Provincia; in cuius finibus iam, quia Saxones nonnihil iuris elaborando quæsietant, cotidiana de terminis erat quæstio. Sed & Francis Christianis Principibus odiosum erat Saxonum nomen, quod adhuc gentili sorderent errore. Quocirca Carolus Martellus, Pipini Brevis filius ex Alpiade licet pellice natus, (quem merito Krantzius, *lib.* 1, *cap.* 33, virum illi seculo felicissimum vocat; qui nisi conti-

contigisset, actum fuisse de Galliis,) aulæ præfectus, (qui Maior etiam domus dicebatur,) pacatis in occidente rebus; quum Saracenos suis & Romanis provinciis expulisset; conversus in alterum latissimæ ditionis angulum, etiam illum purgare sordibus constituit. Saxones erant ea tempestate dæmonicolæ, & qui Christianam religionem adspernarentur. *ait Krantzius*. In eos conversus Martellus, bellum instituit, & bellum inchoavit, quod demum nepos eius ex filio Caroli Magni peregit. Tantæ molis erat, Saxonicam gentem à patriis ritibus avertere. Magno tamen tum bello pressi Saxones, & exhausti, Carolo quidem Martello manus dedêre, componentes cum illo per quaslibet conditiones pacem; sed leges Christianas accipere necdum consenserunt, &c. quæ peracta sunt circa annum Christi 740. Ita quoque post obitum huius patris sui Carolomannus, Princeps religiosus, circa an. 745 in Saxonas exercitum duxit, & eos quidem tum perdomuit, ut legibus seculi parerent ad æquabilitatem: Sed Christi religionem neque verbis suadere nec armis inducere poterat. Proinde etiam Pipinus, simul-

ac Coronam regiam obtinuerat, anno 751, pro prima expeditione hoc suscepit, *iuxta Krantzium*, ut arma in perfidos Christo Saxones verteret. Magno igitur in eos apparatu ducens, bellum iis gravissimum intulit; sed tanta fuit gentis moles, ut non statim ad mutandam religionem armis cogi posset. Ea igitur expeditio frustra fuit, licet repetitis vicibus idem tentarit. Peracta talia sunt sub Ducibus Theodorico & Edelhardo; qui, strenui & fortes, adeo se communi accommodare populo, ad iugum alterius ferendum prorsus insueto, ubique cogebantur. Qamvis igitur recte dicat Krantzius, *d.lib. 2, cap. 21*, (ubi merito compilatorem & glossatorem speculi Saxonici, propter ignorantiam temporis & suggestionem plurimarum falsitatum, quæ evidentiam suam undique produnt, reprehendit & exagitat) quod exigua satis civilitas gentis huius fuerit, nec tempore Caroli Magni leges ab initio quæsierint; utpote qui contenti iis vivere poterant quæ universo orbi satis essent: tamen res ipsa loquitur, & tam multiplex fortisque reluctatio, quod nullatenus in confusione vixerint, qui toties dissipati tã faciles potuerint

recolligere vires, & bono edere semper ordine. Quin & tacitis moribus imbiberant ex tot calamitatum & persecutionum informatione, ac conversatione Francorum, Longobardorum & domesticorum Suevorum, quod non diu potuissent inter se rite convenire, aut servitutem toties ipsis destinatam à se propellere, nisi ordinationem & legum & hominum observassent. Ita enim pridem inter eos convenerat, ut essent inter sese bipartiti: quum alii dicerentur Nobiles, qui primarii erant in expeditionibus, incursionibus aut defensionibus; alii Ignobiles. Distributi vero omnes erant in duodecim ditiones vel pagorum provincias; atque unusquisque locus designatus suum habebat Directorem aut Principem, quibus demandata erat boni publici curatio. Ideoque singulis mensibus, aut quoties rerum necessitas hoc exigeret, inter se conveniebant deliberationis ergo, ut ea in tempore disponerentur, quæ ad status conservationem facerent. Cui conventui olim, velut etiam universo regimini, unus quis eorū per anni spacium alternatim præsidebat, & iudicabant etiam ipsis ex Adelingis adiuncti lites controversas.

Quod

Quod si vero hostilitate aliorum premerentur, utplurimum ille, sub cuius præsidio Saxones infestarentur, aut quem maximè virtute animi prævalere noscerent, eligebatur in Regem, ut Dictaturam quasi & expeditionem totam perficeret, quam diu duraret periculum, aut res in dubio erant positæ. Vnde factum est, quod non facilis mutatio sit admissa, propter experientiam rerum, & claritatem nominis. Quod tamen diversimode Buntingus *in chron. Brunsv. pag.* 14, *f.* 2, & Pomeranus *in Saxoniæ chronico*, *pag.* 50, & sibimet ipsis contradictorie recensent. Sed quod mutatio non adeo facilis fuerit, ipsi in antecedentibus, & familia Theodorici, confitentur: velut etiam eiusmodi morem Saxonicæ genti in libertatis suæ administratione, insignis ille & historicorum Germanorum antesignanus Reynerus Renecius, *in comment. suo ad Annal. Poet. de Carol. Mag. lib.* 1, *pag.* 13, adscribit. cuius verba notatu dignissima hæc sunt: Duces provinciis præerant, & rem militarem curabant; Comites ius dicebant, & Ducibus parebant. Documenta omitto. Interim utrique ex Adelingis creabantur. Hac voce Nobili-

bilitas intelligenda; ea, inquam, quæ nunc *die Herrschaft.* nam Equestris, quæ vulgo *Ridderschaft*, aliis olim appellationibus veniebat. quæ ex annalibus, diplomatis, aliisque id genus instrumentis & monumentis petenda. Neque vel Duces vel Comites, ulla hæreditaria successione gaudebant, sed pro Regum arbitrio creabantur, sic, ut dignitates illæ Nobilitati communiter paterent, nec ad familias restringerentur. Atque inde tot in annalibus Comites, plerique etiam Duces, absque locorum mentione relati, etsi merita interdum huic consuetudini derogarunt. qua de re Agilolfingorum è Lege Boiarica exemplum in medio. Eadem multarum aliarum Domorum sors extitit, donec καθόλȣ exempla in legem versa. Vnde ius feudale, & inde rursus hæreditariæ successiones, tandemque hæreditarii tituli, qui per Germaniam hodie in usu. Nam ut exteræ gentes varient, notum est. Hactenus ille. Mos sane eiusmodi non improbandus fuit; quum hoc modo omnes viæ, portæ, & fenestræ ad virtutes apertæ steterint cunctis simul mortalibus istius nationis, & quisque stimulo acriori concitatus fuerit ad

hone-

honestatem vitæ rectius decurrendam. At nunc vix amplius locus pateret pietati, iustitiæ, integritati, fidei, & veritati; dum sic præclusæ sunt iis fores qui ex ingenuitate & candore pio vitæ normam sibi conficere gestiunt; atque vix ita veriori culturæ quid restat: ut omnia ad scopulos adstricta hæreant suos, & inde libertas vera servituti captiva ducatur. Vnde tum quoque apud Saxonas ea magis decrescere cœpit, quum nimium affectate moribus alienis sese accommodarent, & plures servitutum species, Romanorum imitatione, inducerent.

Locus notabilis Reyn. Reneccii.

Quare idem Reyn. Reneccius, *d.l.* 4, *p.* 59. *fol.* 2, *&* 60, in illos proprium retorquet defectum, quando tacitam sic insinuat exprobrationem iisdem. Quatuor, ait, differentiis Saxonum gens consistit, Nobilium, Liberorum, Libertorum, & Servorum. Totidem lege Saxonica inculcantur; sed pro Libertis Liti memorantur. Totidem à Witichindo Monacho, *lib.* 1; nisi quod is denominationes omissit. At Nithardus, *in historia de dissensionibus filiorum Ludovici Pij*, tantum tres ad-

ſtruit: Edlingos, Frilingos, Lazzos. Res tamen eodem redit. Vt enim reticeam, Lazzos (*die Laſſen*) etiam ab auctore Speculi Saxonici, *lib.* 3, *art.* 44, non ignorari; Lex Boiarica, *cap.* 11, *tit.* 10, derivavit inde Fridlatzos. Sunt itaque Lazzi Servi; Fridlatzi Liberti ſive Liti. Quanquam de his nova ἔνστασις naſcatur. Sed definita res *legis Ripuar. tit.* 64, §. 1. Vbi Litus tributarius exponitur. Hinc Litos concipio ſervos manumiſſos, ſed interim patronis certis conditionibus obligatos. Stabilit eam coniecturam talis Ludovici Pii Conſtitutio *apud Anſegiſum lib.* 4, *c.* 102: Aldiones vel Aldianæ ea lege vivant in Italia in ſervitutem dominorum ſuorum, qua Fiſcalini vel Lidi vivunt in Francia. Stabilit lex Saxonica; *tit.* 10, §. 1: Quicquid Servus aut Litus iubente domino perpetravit, dominus emendet. Stabilit Friſiorum, *tit.* 11: Si litus ſemet ipſum propria pecunia à domino ſuo redemerit, &c. Attexamus dehinc cætera, ad ſcholam hanc pertinentia. Nobiles eodem modo aſſignantur Friſiis lege ipſorum, Burgundis Gundobadi, Longobardis Rotharis & Luitprandi legibus. Nam Paulus Diaconus, *lib.* 1, *cap.* 14, Longobar-

gobardicos Adelingos dixit. Et idem nomen de Anglicis invenias in Anglorum & Thuringorum lege. Re autem & veritate Nobiles ſive Adelingi ii erant, de quibus Comites nonnulli in hunc uſque diem vocantur *die edlen Herren*. Etenim ut Saxones ex iis Magiſtratus ſuos, id eſt, Principes, legebant, & belli tempore è Principibus ſive Regem ſive Ducem deſumebant; ita Franci, Saxonum domini facti, ex iiſdem Comites & Marchiones deſignabant. Exempla ſubminiſtrant quæ ſequuntur. De liberis id ἐν πλάτει teneatur, qui quatuor manſos (hac appellatione certus iugerum numerus veniebat) poſſiderent, ipſoſmet militare: qui pauciores, certa proportione coniungere ſe coactos. Conſulenda ad Longobardorum legem Caroli magni appendix, *cap.* 3. Prodiêre igitur hinc, qui κατ' ἐξοχὴν dicti Liberi, ſeu Liberi domini, ut ſpeculum Saxonicum, *lib.* 3, *art.* 45, *die Freyen*, vel *Freyhern*. Prodiêre Milites, *die Ritter*; & inde Militares, *die Ritterſchaft*. *chronicis Saxon.* Aſt Gutemanni, hodie proprie Nobiles; *die Ioncker̃*. etſi hoc nomen aliter eadem chronica uſurpent. inde, qui volet, repetat. Poſtremo de ſervis

addo, eos lege Lombardica duplices indicari; Ministeriales, & Rusticos. *De illis agit tit.* 32, *& seq. de his tit.* 44. Et Rustici quidem servi etiam nunc in Westphalia superant; ii videlicet, qui vulgo *die Eygene* vel *Eygene leut* dicuntur. Vt Litos quodammodo repræsentent, qui tam per Ostvalorum, quam per Westvalorum Saxoniam, vicos & oppida incolunt, &c.

In his satis luculenter monstrat optimus Historicus Reneccius quis status Adelingorum sive Nobilium fuerit à principio, & quomodo successu temporis etiam is in varios gradus diremptus sit. Ita quoque gradus servorum ordinati fuerunt quidem: verissimum tamen est & manet, quod quacunque servitutis appellatione omnes omnino species subiectionis veniant vocandæ, quæ juris aliquid ac potestatis in persona producunt; sicut & Libertatis appellatione omnis conditio accipienda est, alieno iuri non subiecta. Secundum ex priore fluit, &c. *Frid. Husanus de hom. prop. cap.* 2, *n.* 35. Quum itaque servitute nihil durius, neque hominis naturæ quid magis in ingenio contrarium sit; proinde quidem tam sæpe pro calamitatum & temporis ratione

Saxones

Saxones tum cum Carolo Magno pacem inierunt. at propter aversationem & metum servitutis, quod ignobile onus & contemtuosum sibi putarunt, sæpius ruperunt vinculum hoc, & pristinam anhelarunt libertatem; quamvis neque eam amplius, ut iam dictum est, integram obtinerent. Vtplurimum igitur quum ducerentur inclinatione in suos genuinos, & quos ipsi sibi electione sua præfecerant, Principes & Reges, exinde minus adsuefieri poterant exterorum iugo, præsertim eorum, quos ita impensius semper odio persequebantur, ut superius notatum fuit. Ac nisi Carolus Magnus se ingenio populi huius accommodasset paululum, ac Witekindum sibi reconciliasset prudentius, æmulationes sustulisset, & separationem atrociorum instituisset; inclinationem maioris partis vulgi non ita facile, neque vi extrema, lucratus fuisset. Sine dubio enim (*ait ibid. Renecc.*) tanti viri exemplum non modo apud Abbonem, sed & apud cæteros Proceres valuit plurimum. Sic paulatim illis placatis, condi etiam Episcopatus per Saxoniam cœpere, &c. Interim ut æmulos & invidos rei bene gerens nemo effuge-

rit; ita & in Saxonum Principibus reperti sunt, qui Witekindo inviderent. de quo argumento supra. Cum iisdem multorum capitum bellua multitudo facere, inprimis pertinaciter adversari, atque in armis perseverare, quibus bello bellique licentia opus est, solita fuit: donec Carolus Transalbinos, vel, ut alii, utramque Albis ripam accolentes, cum uxoribus & liberis in Franciam migrare coegit, seu, ut Eginartus in vita Caroli loquitur, huc atque illuc per Galliam atque Germaniam multimoda divisione dispersit, pagosque eorum Obotritis Sclávis attribuit. Eadem severitas forsan reliquos rebelles fregit, & ita fregit, ut communi consensu arma deposuerint, iisque, quæ partim Caroli Bremensi diplomate, *apud Albertum Stad. pag.* 81, *& seq.*, *Adamum Brem. lib.* 1, *cap.* 10, *Crantz. Sax. lib.* 2, *cap.* 15, *Metrop. lib.* 1, *cap.* 7, partim ab auctore Annalium, exponuntur, conditionibus compositionē admiserint. Tempus non, ut auctor ille iam dictus, annum DCCC III, sed DCCC V, appono. Quum enim bellum adversus Saxones decretum & inchoatum sit anno DCC LXXII; durarit annos

XXXIII; quod utrumque *ab auctore Annalium* adseritur, repetiturque alterum *ab Aimonio, l.5, cap.4, Adamo Brem. lib.1, cap. 12, Crantz. Sax. lib.2, cap.9*: finis cadat, necesse est in annum DCCC V. Huc usque Glossa Reneccii in auctorem Annalium. Carmina vero eius sic se habent, *lib. 4, Indict.x*:

Tunc sub iudicibus, quos Rex imponeret, ipsis,
Legatisque suis, permissi legibus uti
Saxones patriis, & libertatis honore.
Hoc sunt postremo sociati foedere Francis,
Ut gens & populus fieret concorditer unus,
Ac semper Regi parens aequaliter uni, &c.
Hac igitur pacis sub conditione fideles
Se Carolo, natisque suis, stirpique nepotum
Ipsius, iuravêrunt per saecla futuros.
Quos per ter denos & tres tam duriter annos
Linquere protracti penitus conamina belli
Plus Regis pietas & munificentia fecit,

Quam

Quam terror. Nam se quisquis commiserat eius
Egregiæ fidei, ritus spernendo profanos,
Hunc opibus ditans ornabat honoribus amplis.

CAP. V.

De callida & secreta quadam servitutis duræ suggestione, & eius effectibus diris.

QVod igitur Romanorum nemo aut Imperator aut Heros omnium contra Saxones vi & armis à temporibus usque Ariovisti (quem tanti censet Iulius Cæsar ipse *in lib. 1 de bell. Gall. anno ante Chr. Sal. nost. nat. 58*) obtinere potuit ad annum 805; ut ita in lucta libertatis, priusquam ad servitutem abripi potuerunt, 863 annos consumpserint Saxones: id tandem post tot secula non sine ingenti labore & artificiis variis perfecit magnus ille heros Carolus. Vnde illi merito quidem insignis adscribitur æternæ laudis gloria. Nihilominus tamen speciem aliquam & vestigia admodum dura truculentiæ alicuius in eo reliquit, (ut aiunt historici) quod

quod nova prorsus inauditaque forma contra ius & æquitatem naturalem constituerit quoddam Iudicium occultum in Westphalia & vicinis eĩ locis, quod ita inhumano prorsus modo erat conceptum, ut absque ullius caussæ cognitione homines suspecti, tanquam conscii, obtorto collo statim, cum iniectione laquei, à Scabinis (iudices sub præsidio alicuius Comitis ita vocabantur) ad patibulum vel potius deputatam aliquam arborem abriperentur. Namque tum demum cuiusque crimina iudicio illi retegebantur, quum præpostere in executionem essent rei abducti, & è medio pridem sublati; & simul à *Freygravio* sive Comite libero pronunciata est sententia talis absque ulla vera propositione criminis, quod secundum iura solida occulti bãni, homo ille malitiosus rite, iuxta meritum, supplicio iusto affectus fuerit. Vocabatur autem iudicium illud cruentum *Veem-gericht*; velut propter hanc crudelitatem subditi cogerentur illum Germanicum dolorem *VVee* exclamationibus indignis exprimere, quasi *væ væ*, nobis ex hoc iudicio quod ortum est. Pomarius, *in chron. Sax. pag.* 19, & alii, ex suggestione

stione Leonis Pontificis id ita institutum aiunt. Vnde & Iurisconsulti dixêre judices eos Bansellos, & Viemaros. Quod etiam Visurgim transierat, & per aliquot secula ditissime exercitatum fuit. Propter moderationem vero administrationis non tantúm Archiepiscopo Coloniensi eius inspectio est concredita, sed etiam Fridericus III Imperator castigationem & correctionem adhibuit. Nihilominus avaritiæ hoc flagellum crudele adeo torsit homines, ut non desierint Banselli sub ea specie tyrannidem exercere suam. unde publicæ querelæ in Comitiis Imperialibus aliquoties propterea institutæ fuerunt; quum iurisdictionem non veriti sint illi judices ultra terminos extendere, & ad suam ex alieno territorio retrahere executionem. Ex quo factum est, ut etiam alię confusiones iudiciorum introductę sint, quæ multis concusserunt terriculamentis subditos Magistratuum. *Iniquitatem & vehementem atrocitatem vide apud Pom. d. l. & Munst cosm. lib. 3, cap 45.* Vt vero tandem remedium aliquod inveniretur, & confusioni iustitiæ rite applicaretur; aliquot civitates sua cōportarunt gravamina, &

in magno illo & diuturno distractoque satis Concilio (quod D. Imperator Sigismundus, Caroli filius, Constantiæ instituerat, anno 1414, circa mensem Maium, ac per integrum quadriennium duravit) cum supplici singillatim exhibuerunt libello. Factum itaque est, ut civitates tales singulari privilegio donarentur, quo interdicebatur cunctis magistratibus, ne cives aut subditi civitatum talium in alienum trahi aut avocari deberent iudicium, excepta Camera Imperiali, aulicaque. Velut etiam tum temporis Italicæ sic vigilarunt civitates. Quum vero pluribus historiæ ac privilegia huiuscemodi incognita sint, &, ex ignorantia multos in ea peccare aulicos & Principes, eorumque consiliarios, ipse viderim; exemplum Brunsvicensis Privilegii huc referam, quod ipsa urbs, anno 1597, in Exceptionibus repetitis, artic. 70, in caussa Homagiali, contra Ducem Henr. Iulium Brunsvicensem allegavit, & Spiræ in Camera Imp. 21 Ianuar. an. dicto copialiter produxit.

Privi-

Privilegium Sigismundi Imperatoris contra nimiam subiugationem iudiciorum, &c.

SIGISMUNDUS, Dei gratia Romanorum Rex, semper Augustus, ac Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Ad perpetuam rei memoriam. Licet circa universorum quietem promovendam quodam fervore regio nostra continuo versetur intentio; ad illorum tamen libertates ampliandas, & novas gratias concedendas nostri culminis adspirant interna, quos in nostris & Imperii sacri fidelitate & constantia novimus singulari affectione perstitisse, ut tandem ipsorum fidelitates regio benigno respectu præventi, etiam pro Reipubl. cura, pervigili meditatione sollicitos se exhibere possint & fructuosos. Sane pro parte honorabilium proconsulum, consulum, incolarum, & universitatis oppidi Brunsvicensis, Hildensemensis, & Halberstadensis diœcesios, nostrorum & Imperii sacri fidelium dilectorum, nostræ Celsitudini oblata petitio continebat, quatenus

tenus ipsis, Ne in ullis caussis mere civilibus, vel etiam criminalibus, extra dictum oppidum Brunsvicense ad alia forensia & secularia iudicia, sive publice sive privatim, in specie vel in genere, excepta nostræ Maiestatis Curia & Iudicio, evocari vel trahi possint, de speciali nostræ Maiestatis clementia indulgere & auctoritate Romana regia concedere clementissime dignaremur. Nos igitur dictorum proconsulum, consulum, incolarum & universitatis syncerae fidei affectionem, adprobatæ constantiæ integritatem, & sedulæ devotionis puritatem, quibus dicti proconsules, consules & incolæ ac universitas in nostræ Maiestatis oculis propitios sibi meruerunt suffragari favores, debita consideratione revolventes; ipsorum supplicationibus favorabiliter annuentes; eisdem proconsulibus, consulibus, incolis & universitati Brunsvicensi, animo deliberato, non per errorem aut improvide, sed sano & maturo Principum, Comitum, Baronum, Procerum & Nobilium ac aliorum sacri Imperii fidelium nostrorum accedente consilio, ex certa nostra scientia, Ne in ullis caussis mere civilibus, vel etiam criminali-

 bus,

bus, extra dictum oppidum Brunsvicense, ad alia forensia & secularia iudicia, quæcunque seu qualiacunque ea fuerint, publica vel privata, in specie vel in genere, excepta nostræ Maiestatis audientia, trahi seu evocari queant: quin imo ibidem in dicto oppido, si, & in quantum, actori vel actrici iustitia manifeste denegata non fuerit, iuxta dicti oppidi municipalia iura & Imperialia statuta, iuri & diffinitioni stare debeant, indulgemus, & authoritate Romana Regia de plenitudine Romanæ Regiæ potestatis concedimus per præsentes. Volumus tamen, & eadem auctoritate decernimus, ut unicuique coram sibi competente iudice & non suspecto ius, prout æquitas & ordo dictaverit rationis, administretur, obstaculis semotis quibuslibet, nostris & Imperii iuribus semper salvis. Mandamus igitur universis & singulis Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus & Clientibus, ac quarumcunque Civitatum, Oppidorum & Communitatum Rectoribus, cæterisque nostris & Imperii subditis & fidelibus, Vt ne dictos proconsules, consules, incolas & uni-

versi-

versitatem Brunsvicensem, contra nostras concessionem & gratiam, ac indultum supradictum, ullo pacto coram ullis iudicibus, nullisque in iudiciis, seu publicis seu secretis, extra dictum oppidum ad caussam vel litem trahere præsumant; sub pœna indignationis nostræ gravissimæ, & quinquaginta marcarum auri purissimi; quas ab eo, qui contra fecerit, exigi, earumque medietatem Imperiali ærario sive fisco, residuam vero partem iniuriam passorum usibus, volumus applicari. Et id quidem sub nostræ Maiestatis sigilli litterarum testimonio. Datum Constantiæ, anno à nativitate Domini millesimo quadringentesimo quintodecimo, prima die Februarii; Regnorum nostrorum anno, Hungariæ vigesimo octavo, Romanorum quidem electionis quinto, coronationis vero primo.

Eodem modo & iisdem quoque verbis simile privilegium ab Imperatore Sigismundo obtinuerunt Magdeburgenses quidem; sed quum iudicii illius rigorosi auctorem Papam Rom. noscerent, noluerunt in hoc acquiescere; quin etiam ab ipso Pontifice Iohanne XXII, quum adesset Constan-

tiæ, tale eodem tempore obtinuerunt, quod ita se habet:

Iohannes episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, proconsulibus, consulibus, & communitati civitatis Magdeburgensis, salutem & apostolicam benedictionem. Quotiens à nobis petitur quod paci ac honestati convenire dignoscitur, animo nos decet libenti concedere, & devotorum petentium desideriis effectum congruum impertiri. Hinc est quod propter amorem & fidelitatem quam erga nos & Romanum geritis Ecclesiam, vestris in hac parte supplicationibus nos inclinati, vobis (quibus, ut asseritur, dudum felicis recordationis Alexander Papa quartus, prædecessor noster, per quasdam suas duxerat indulgendum, ut locorum ordinarii & delegati, subdelegati, executores, seu conservatores, à sede apostolica vel eius legatis dati, vos consules qui essent pro tempore civitatis Magdeburgensis, & vos communitatem, extra muros vestræ civitatis, ad ecclesiastica iudicia evocare non præsumerent, absque mandato sedis) eiusdem speciali de hac re indulto, plenam & expressam ac de verbo ad verbum mentionem facien-

te; dummodo ipsi consules ac communitas parati essetis coram Archidiacono vestro, qui foret pro tempore, omnibus qui de vobis conquerentur, iustitiæ plenitudinem exhibere; Decano Ecclesiæ Magdeburgensis, qui esset pro tempore, earundem literarum per ipsum prædecessorem executore deputato: quas quidem literas, cum omnibus & singulis clausulis in eis contentis, quondam Bonifacius Nonus submisse cõpellatus, etiam per suas literas ad singulares personas prædictæ civitatis extendit; prout in ipsis literis plenius dicitur contineri) ex abundanti cautela, authoritate apostolica, tenore præsentium indulgemus, ut ordinarii, nec non delegati, subdelegati, executores, seu conservatores prædicti, à sede vel eius legatis dati & dandi pro tempore, vos proconsules, consules, officium eiusdem civitatis, successores, nec non easdem singulares personas qui erunt pro tempore, & vos communitatem, extra ipsos muros ad supradicta iudicia nequeant evocare, absque mandato dictæ sedis speciali, de indulgentia nostra huiusmodi plenis & expressis ac de verbo ad verbum mentionem facienti; dummodo vos,

aut prædicti successores & personæ quæ sunt & erunt pro tempore in eadem civitate, parati sitis coram eodem Archidiacono iis qui de vobis conquerentur stare iuri, ac iustitiæ plenitudinem exhibere, non obstantibus quibuscunque literis seu indulgentiis à sede prædicta impetratis aut etiam impetrandis, per quas huiusmodi iuris concessio valeat quomolibet impediri. Decernimus etiam irritum & inane, quicquid contra eiusdem concessionis nostræ tenorem, à quoquam, quavis authoritate, scienter vel ignoranter, continget attentari; omnisque excommunicationis suspensi & interdicti sententias, si quæ contra dictam concessionem nostram, etiamque privilegium forsan, suppeditabunt, nullius esse firmitatis. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum indignationem se noverit incursurum. Datum Constantiæ, anno 1415, nono kalendas Ianuarii. Pontificatus nostri anno quinto.

Iohan-

Iohannes epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis, abbati in Berga extra Magdeburgenſes, & ſancti Iohannis extra Halberſtadenſes muros, ac in Litzka, per præſides ſolitorum gubernari Brandenburgenſis diœceſis præpoſitis monaſteriorum, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Hodie dilectis filiis proconſulibus, conſulibus, & communitati Magdeburgenſium, noſtras literas conceſſimus in hæc verba: Iohannes epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis, proconſulibus, conſulibus, & communitati civitatis Magdeburgenſis ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Quotiens à nobis petitur &c. Datum Conſtantiæ, anno 1415, nono kalendas Ianuarii, Pontificatus noſtri anno quinto. Volentes itaque ut prædictæ literæ noſtræ debitum ſortiantur effectum, diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, ut vos ſive ambo, ſive alteruter veſtrum, ipſimet vel per alium alioſve, ſupra nominatis proconſulibus, conſulibus, ſingularibus perſonis, & communitati, ſuper dicto privilegio contra eiuſdem conceſſionis noſtræ tenorem à quoquam immerito vim inferri prohibeatis;

 nulla

nulla re cunctis quæ in iisdem literis nostris expressa sunt obstante, quidquid tandem à sede prædicta aliquibus indultum sit; ita ut arcessi, suspendi, vel excommunicari non possint, literis apostolicis non facientibus plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulgentia huiusmodi mentionem: contradictores per censores, ecclesiasticis appellationibus postpositis, compescendo. Datum Constantiæ, anno 1415, nona kalendas Ianuarii, Pontificatus nostri anno quinto.

Ex his & eiusmodi exemplis varia & multa quidem possunt colligi, quæ ad rerum & historiarum veritatem penitius introspiciendam faciant: Sed nos in præsentiarum duo hæc maxime respicimus. Quorum primum est, quod Imperator ipse nimiam libertatis suppressionem agnoverit, & propterea privilegii huius concessionem indulserit fidelibus suis subiectis, ut inde culminis sui celsitudo & dignitas magis resplendesceret, si auctio quædam, vel, sicuti ipse loquitur, ampliatio libertatis iis accedere possit qui pro reipublicæ suæ cura sollicite vigilarent. Deinde maxime improbat & detestatur

hoc

hoc, quod iustitiæ sanctæ prætextus in tantum abreptus sit abusum, ut potius libidini mortalium, quam caussarum solidæ inspectioni patrocinari cogatur. Proinde non tantum secreta illa absurdissima, sed etiam quævis alia, quæ fascinationem tantam exinde sumpserunt, acriter taxat, & repudiando severe prohibet; adeo, ut pœnam, quæ tamen longe graviori pondere digna erat, pecuniariam abutentibus imponat. Vere itaque conquestus fuit Lehman, *chr. Spir. lib.* 2, *cap.* 20, ut supra ostensum est, de nimia Caroli Magni libertatis privatione, & servitutis durissimæ propagatione; quum tot & tanta mala inde tot seculis post eum propagata fuerint. Idem privilegium aliæ quoque tum civitates obtinuerunt, inprimis Magdeburgensis; qui hanc simul adhibuerunt prudentiam, ut impetrarint una protectores & executores illius. Etenim, quum unicuique legi aut privilegio ab invidis plerumque sua fraus aut maligna interpretatio annectatur, ut vigor genuinus derogetur eius observantiæ; secundum illorum petitionem Imperator Sigismundus Episcopo Halberstadensi, Abbati Bergensi, & Principi-

 bus,

bus Anhaldinis, iniunxit, ut auctoritatem & vigorem huius Imperialis concessionis non tantum conservarent, sed etiam eiusdem perpetuo essent defensores; & Magdeburgensibus contra quoscunque violatores huius privilegii auxiliatricem præstarent manum. Quod officium protectorium etiam inviti nuper imploranti civitati Magdeburgensi in diversis actibus anno 1622 & 1623, contra Hildeshemiensem & Halberstadiensem præstare coacti sunt, quum aliquot cives, quibus crimen corruptæ monetæ imputabatur, ibi incarcerati detinerentur: velut quoque huius privilegii metu petulantiam tum alii tum Helmæstadiensis quidam Polyphemus, quum clandestinam incarceratoriis litteris à Principe Guelpho obtentis vim bono alicui viro intentaret, ipse cohibere coactus est. Quamvis autem omnis iustitiæ abusus per se condemnabilis; tamen maxime natura ipsa abhorret tale iudicium occultum bansellaticum, quum meram importet tyrannidem. Ideoque ex consilio Iustini Gobleri, ICti optimi, recte illud tandem in suo Ducatu Ericus senior Dux Brunsvicensis penitus abolevit. Etenim non

tantum plane barbaricos mores & sævitiam talis absurditas gignit; sed etiam omnino contra naturam humanam pugnat, & plusquam irrationale servitutis iugum denotat, quod auctori suo summum addit dedecus. Nihilominus tantæ molis fuit, ut absurditas hæc tyrannica vix in tot erui potuerit seculis. Memini, quænam heîc aliquot male politicorum frivolæ & incomptæ soleant esse excusationes, aut effugia vanissima, quod interdum necessitas, propter gentis duritiem aut feritatem nimiam, id postulet remedium, quod alias populis mature in viam redeuntibus non esset applicandum, &c. An vero mala propterea sint facienda, ut inde bona eveniant? An cruenta crudelitas & vis tyrannica procreet iustitiam? An iniustitia mater iuris sit & æquitatis? An hoc necessitatis extremæ est, quod mansuetudinis exigit moderationem? An talem processum exigit Christianismi propagatio? An iubet Christus ita informari & institui suos, ut evellantur? An non potius omni petitionis modo cupit eos adduci (*Luc.* 14) ut impleatur domus Iehovæ? Non sane Christi regnum sanguinis effusione truculenta, aut si homi-

homines ſimul anima & corpore priventur, implebitur. Ipſe iudex ſuum perficiet in extremo die iudicium. Ideoque hominibus , ſive maxime Chriſtianis ſuis, nullam aliam hoc amplificandi poteſtatem conceſſit, quam amoris , charitalis mutuæ & ædificationis, & doctrinalis comminationis aut adhortationis , & ut abſtineant demum ab eorum converſatione , ſi prorſus nequeant converti. Quæ etiam vera & genuina ſolummodo Eccleſiæ Dei ſunt Regalia; quum hæc unice ex operatione Spiritus ſancti profluant ; veluti quisque in Regno Chriſti , ſive ſupremus ſive infimus ſit, perfectionem eam , quæ in dilectione proximi & manſuetudine conſiſtit, ambire debet; ut Chriſtus ipſe tot nobis præceptis *Matth.* 5,6,7, &c. inculcat. Atque ſic vere infrænē populum relligione contineri, ſi armis placari non poſſit, oportet. *Krantz. lib.* 2 *Sax. cap.* 23. licet eo loco aliter id accipiat, ſibi contrarius: Eccleſia enim , ſive Regnum Chriſti, quum civitatem illam Dei beatam, *iuxta Apoſtolum* , in his terris repræſentet, nullatenus ſanguinis conſpurcanda eſt effuſione ferociori. Sæpe etiam præciditur ita iniquiſſime &

crude-

crudelissime animæ alicui terminus, quæ longe mitiori via potuisset ad Christum deduci. Videant igitur sanguinolenti illi consiliarii & sufflatores truculenti, quas clades æternæ damnationis suis suggerant dominis, dum se saluti publicæ maxime succurrere arbitrantur. Extra verbi cœlestis expressam auctoritatem, & genuinum eius intellectum, nullum verum, etiam in politicis negociis, subsistit consilium.

Sed ad servitutis durissimæ conditiones, cum natura & libertate hominis ipsa pugnantes, quibus tota Germania tot seculis exposita & flagellata fuit atrocius, revertimur. Huius status difficillimus, *ait Lehm. d. l. 2 chron. cap.* 20, *pag.* 96., ex sequentibus articulis percipi potest: 1. Vir & fœmina cum liberis & omni suppellectile ac sumptu una cum operis venales fuerunt, & ita ad possidendum emptori & successoribus traditi sunt. 2. Non licebat servo aliam sibi matrimonio copulare, nisi coæqualem, hoc est, servam; nec quamlibet, sed eam solam, quæ eiusdem dominii esset, nisi aliud conventione paciscentium dominorum licuisset. 3. Quæcunque labore & sudore

dore ſuo comparaverant, ea omnia domino eorum fuerant lucrati, ita ut nihil proprii in iis poſſiderent; & licitum erat dominis impune illis talia eripere. 4. Sic nec colono aut fiſcalino licitum erat traditiones facere, aut per teſtamentum iuſtum aliquid in liberos, nepotes, aut Eccleſias transferre; ſed competebat ius dominis optimum quodque prius ex bonis ſibi ſeligendi & appropriandi. 5. Ita quoque quotannis cogebantur certas penſiones ex hortis, arborum fructibus, panibus, piſcibus, carnibus, pullis, gallinis, & eiuſmodi generibus, quaſi pro uſufructu ſolvere, qui reditus in dominos redundabant. 6. Quod ſi quæpiam perſona ſerva nimiam ob turbationem, aut torturam, aliamve ob cauſſam in alium conceſſiſſet locum, non tantum à quovis revocari poterat, ſed etiam Magiſtratus ſtatim, ad indicium fugæ factum, expellere eam ultro cogebatur: unde lex hæc: Servi fugere, latitare, ſtatum diſſimulare, infamiæ nota & amplioris pœnæ irrogatione vetantur. *Vad. de colleg. & monaſt. Germ. fol.* 75. 7. Quod ſi quoque vir, mulier, famulus, aut ancilla, à domino aut herô ſuo eſſet interfectus, quocun-

cunque modo id quoque fuiſſet perpetratum, exilem ſolvit mulctam: at ſi non ſtatim poſt facinus obiiſſet, ſed ante obitum aut expirationem læſi interveniſſet ſpacium diei, nulli pœnæ ſubiectus eſt herus, quum tanquam proprium poſſederit, &c.

Hem, quo redacti ſumus? merito quis cum Comico exclamet. Quis enim excelſo animo ac forti mortem oppetere non malit, quam ita turpiter ſervire? *ait Bod. lib.* 1 *de rep. cap.* 5. Germania noſtra, *iuxta C. Tacitum de moribus Germ.*, nunquam quidem antea veros ſervos agnoverat; nunc tamen tanta diſtrahitur libertatis iactura, in ipſa libertatis glorioſa venditatione & iactantia vana. Quamvis enim iura veteris ſervitutis, in quinque illis generibus, *quæ Bodin. d. l. cap.* 5 *in principio ponit*, inter Chriſtianos hodie abolita prorſus cenſeri queant, *iuxta Bod. & Chriſt. Beſol. pol.* 1 *cap.* 10, *num.* 54, quum Chriſtianiſmus, poſtquam aliquos ritus paganiſmi in externis depoſuit, maius quid humanitatis & æqualitatis conſecutus ſit, *ut idem Beſ. affirmat*; attamen paſſim per orbem Chriſtianum veſtigia adeo eius manifeſta ſuperſunt, ut vix ſervitutis conditiones

tantæ

tantæ in gradibus mitigatæ appareant.

Quippe attestatur Bodinus, *d. l. pag.* 66, quod Lusitani in Hispania adhuc Mahumetistarum exempla sequantur, quum venalitios ex Africa religionem Mahumetis eiurare, ac nihilominus Christiana imbutos cum liberis & nepotibus perpetuam servitutem servire compellant; ita ut servorum greges tota veneant Lusitania, & quidem publice, pecudum in morem. Ac tametsi Carolus V Imperator servos omnes Americarum insularum liberos esse iussisset, anno 1540; nihilominus, seditione coorta, propter avaritiam ac libidinem potentiorum, Gonzalam Pizurrum, regionis Præsidem, â Carolo defecisse.

Muscovitæ non cupiunt ultimi inter Christianos dici: attamen barbarica servitus nuspiam magis floret; quum tota gens ad nutum sui Principis ita brutaliter adstringatur, ut etiam aliquando nefanda, detestanda, & execranda adorent & exosculentur; sic omnes iuxta politicos & spirituales durissima servitute sibi subditos atque subiectos habet. Ea vero (*ait Mich. Neand. in expl. orb.*

*ter. p.*220) talis tantaque est, ut nulla gens in genere humano similem servitutem sustinere existimetur. quæ paratam illam gentem facit & promptam ad omne Principis arbitrium imperata facientem; etiam tum, si dicat, Abi cito, (quod apud Comicum scriptum est,) & suspende te. quum tanta præterea sit armatus auctoritate, potentia, tanto militum robore, tanto satellitum atque prætorianorum numero, ut ne, si velit quispiam refragari eius cruentæ voluntati, facile possit, &c. In tam profunda subditi servitute sepulti iacebant ante pauculos annos, ut tempore Basilidis nemo sibi proprietatis quidquam in ulla re, etiam vilissima, adscribere auderet: Si quis quærebatur; Cuius hoc vel illud est? nisi respondebat; Est in dominio & possessione Dei ac Ducis; ille putabatur ingens commisisse crimen læsæ Maiestatis. *Heinr. Rötlen. in vita Basil. par.* 3.

Sic & Lithuanorum durissimam conditionem describit Alexander Guagninus, *tom.* 2. *rer. Pol.* Vt quisque dominus famulorum caterva stipatus, domum coloni alicuius ingreditur; impune quidvis facere, res quascunque rapere, absumere, & co-

lonum etiam verberibus crudeliter cædere poteſt. Nec colonis ad dominos ſuos ſine muneribus aditus patet: & admiſſi illico ad officiales reiiciuntur; qui, niſi donis mitigentur, nihil iuſte decernunt. Et profecto in Lithuania quodlibet iudicis verbulum, aurum eſt. (ubi non etiam alibi?) Præterea ſingulæ ſeptimanæ in operas ita diſtribui ſolent, ut coloni quinque aut ſex dies negotiis dominicis impendant; die vero lunæ res privatas curent; & ſic plerumque diebus ſolis (nam ne feſtis quidem diebus ſunt feriati) quodvis opus abſolvant, arando, occando, runcando, paſtinando, metendo, triturando, & id genus. Adeoque, ſi quis Roxolanũ interrogaverit; Quare Dominico die laboras? continuo is reſpondebit; Quia & Dominico comedere oportet. ut poſt Ganguinum refert Lanſius *in conſult. de Princ. Europæ*. & affirmat ſimul, quod Nobiles in ſervos, quos kmethones vocant, ius vitæ & necis habeant paſſim, &, ſi quis ex his forte capitis damnatus fuerit, tum de ſeipſo, iubente domino, ſupplicium ſumere, ſuisque manibus ſe ſuſpendere, minis, loris & fuſtibus impellatur.

Sal.

Sal. Neugeb. lib. 1 *rerum Polon.*

Poloni quoque Nobiles olim, dum iter faciebant, diripiebant villas rusticorum, & eorum sumptu proficiscebantur. Sed Casimirus I illud correxit, anno 1180, & possessiones kmethorum tutas à vi dominorum reddidit: ex quo cœperunt bonis suis pro arbitrio, salvo iure domini, uti, & possessionem ad hæredes transmittere. *lib.* 1 *Stat. Pol. cap.* 17, *art.* 3, *Crom. lib.* 6. *hist. Pol.*

Eandem esse conditionem rusticorum apud Russos, Sigismundus Baro *in hist. Muscov.* refert: quum non tantum sex dierum operas perpetuo debeant heris suis, & tantum septimum suæ vitæ necessariis impendant; sed etiam ita adstricti hæreant ditioni Dominorum, ut neque alio se conferre, nec liberam voluntatem in contrahendo matrimonio exercere queant, &c.

Nec Germania ab istis vestigiis diræ servitutis huius prorsus libera est, quum reperiantur quidam aliis strictiore iure devincti, ad servorum propius, quam liberorum conditionem accedentes; qui quum revera servi non sint, novo nomine homines proprii, *Leibeygene*, appellantur. Quorum

tamen omnium non eadem est ratio. Quibusdam enim in locis, ut in Westphalia, & Holsatia &c. deteriori iure habentur, quum illi, quorum hi proprii sunt, his ipsis defunctis succedant in semissem, & extra consortium propriorum hominũ hi liberos suos elocare nequeant, nisi ab illis, quorum utilitati parent, impetraverint. Sic aliquot exempla tyrannica quoque ante paucos annos vidimus in Holsatia, ubi Nobiles mire torquent suos proprios. Velut etiam in aliquot locis Marchiæ Vandalicæ tales vivunt servi. Alibi sunt paulo conditionis melioris, qui haut secus, atque reliqui proprii, minus liberam bonorum suorum habent administrationem. Atque ut defuncti quodammodo videantur fuisse proprii, liberi aliquid solvunt ex bonis quod consuetudo aut pactum ferat. Quare Gœddæus *de contr. stip. cap.* 7, *concl.* 6, *num.* 76, Germaniæ eiusmodi servos non proprie servos, sed instar colonorum conditione sua colentium & adscriptitiorum esse tradit. *And. Geil. de pig. obs.* 7, *num.* 1. *plenius Hus. in tract. de hom. prop.* In Gallia sane adhuc hodie plebs pene servorum habetur loco. Non tantum operas

ras ab iis domini exigunt, sed etiam si domicilium originis sine domini venia mutarint, capistro domum reducere sibi licere contendunt. *Bodin. 1 de repub. cap. 5.* Quales historias crudelitatis etiam in Holsatia vidimus nuper dire perpetrare Nobiles.

Apud Wandalos in superiori Lusatia rustici nobilibus suis corpore fortunisque toti sunt addicti, usque adeo, ut quoscunque labores illis gratis exantlare, agros colere, peregre excurrere, fruges demetere, & omnia alia, quæ ad rem familiarem & œconomicam pertinent, negotia expedire teneantur, neque solum commutare patrium sine consensu voluntateque suorum Nobilium audeant, *ut refert Meland. in Idea sua fol. 27.*

Quin & Bohemiæ Ordines & Nobiles rusticos suos (*sclavos*; quos & *klappen* vocant) pro mancipiis habent: nec in alterius territorium vel occasione matrimonii se conferre eis integrum est, nisi impetrata venia dominorum, & litteris dimissoriis. Sed & ad cæteros annos seu tempus domini invicem eos locant, permutant, & donant.

In Ducatu Brunsvicensi paulo liberiorem agunt conditionem; vitæ

quidem, ut propria bona possidere & emere, atque testamenta facere queant; sed tamen ad operas præstandas per certos aliquot dies singulis septimanis teneantur: Messis vero tempore cotidie alligati sunt ad quævis necessaria præstanda. Erat in aula Guelphica quis principalis Woberen nomine, quem nimia nihilominus duræ servitutis huius libertas occulte mordebat; àquo audivi ipse, minime illam rusticis aut civibus, quum plane indigni essent etiam minutissima possessione, competere. Omnia enim, aiebat, ad unicum nobilitatis statum sunt referenda, adeo ut nemo ulterius quid in ulla re proprietatis sibi vendicare debeat, qui extra hunc equestrem vivat ordinem. Reliquis igitur mortalibus cunctis adsignabat sola tria *k*, quibus tria hæc verba notabat, *eyn kniep, kittel, & knaust broot*, id est, quod nihil proprii in bonis terræ huius externis unusquisque, qui non esset nobilis, ulterius possidere deberet, quam *cultellum, tunicam, & frustrum panis*, unde vivere posset. Atque, quum is Principis cor quasi in manu teneret, ita tyrannico plane conatu & immanitate insatiabili subditos iterum in exue-

extremam satagebat redigere servitutem, ut ita antiquum servitutis ius in vigorem revocaretur. Sed Iehova potentior fuit in excelsis, & miro genere mortis illum ex terra sustulit.

In Germania tamen nuspiam clementiore servitute tractantur rustici, quam in Misnia & Thuringia; ubi pactitii habentur subditi ea ex gente, nec amplius obligati tenentur domino aut nobili suo, quam quotannis ad tria potissimum anni tempora, ut sationem & messem conficiant, & certam lignorum vecturam præstent. Si quis ulterius quid postulet precario aut cum aliquo rigore, continuo ad eorum petitiones inhibitione iudicii provincialis retrahitúr, & in ius vocatur: quales actiones sæpius subire coactus sum: namque omne precarium illis suspectum est.

Ita undique mortalibus nomen servitutis detestabile & horrendum apparet, ut nemo omnium id lubenti animo sustinere, nemo humeris onus hoc imponi suis velit; quum id contra naturam libertatis, cui quisque se natum dicit, pugnare recte putetur:

Quare non sic penitus circa annum

Christi 1250, aut paulo ante sub Friderico Imp. II, qui anno 1210 electus est, servitus antiqua sublata est; *ut Besol. d. l. pol. cap. 10, num. 54*; *ex mente Thom. Smith. 3 d. rep. Angl. cap. 10*; *& Lyclam. 4 memb. eccl. 11*; *Bartol. in l. hostis, ff. d. capt. & postl.*; *& Laur. Pignor. d. servis, fol. 195, & alij, asseverant*: quamvis ita non amplius venalitii haberentur, ut olim ante aliquot secula, quam Christianorum mutua dilectio & humanitas religionis consortes à servitute promptius liberare inciperet. Deferbuit enim iste zelus pietatis adeo, ut quisque ferme ex proximo servum facere satagat suo magis, quam ut liberum cernere velit. Exempla sunt odiosa.

Priusquam vero ulterius progrediamur, necessario inferenda heic venit quæstio, quæ sæpius Imperatori & ICtis de servitute contra naturam movetur, qua quum illi tam misere dilacerentur, paucis id enucleandum erit. Res quippe digna est notatu.

CAP.

CAP. VI.

An iuste Imperator in Florentino refutetur ab aliquibus, quod servitutem contra naturam statuat?

ADmodum heic acre se ICtis aut potius Imperatori ipsi movisse ptæ cunctis bellum, auctor ille Relectionum polit. existimat, si illis neget, Quod servitus non sit contra naturam; quum eam sententiam non immerito cum Florentino, *l.4.ff. de stat. hom.* omnes defendant. Nec minus hoc sibi plane persuasum habet, se perquam nitentem abstulisse victoriam, si eos vanis vel captiosis Stagirensium eluserit terminis. Sat ambitiosa eius sunt verba: Iuvat incipere à primordiis naturæ, & cum ICtis manum conferere; An non servitus iustissima prodeat ex iure naturæ? *in Relect. pol. lib.1, cap.3, sect.3, num.1.* Atque ut ICtos omnes, cum Imperatore in Florentino suo, & Cothmannum, penitus in ruborem cogat & confundat, Florentinianæam servitutis descriptionem, quam ille exactam facit, hic mirifice exagitat:

quum in ea quidem definitione verbum nullum ſit, iuxta eius effatum, quod non poſſit vellicari. Nimirum hic ſtylus eſt communis Stagirenſium omnium, quod etiam naturæ eorum inſitum eſt adeo firmiter, ut nihil niſi vellicationes & maledictiones conſuere adament, quoties vident, quod terminali illi futilitatum magiſtro ſuum infringatur alicubi cenſorium tribunal. Etenim ſinguli eius alumni in hoc unice omnes impendunt mentis, cordis & virium labores ac niſus, & hoc cavent maximè, ne alicubi ipſius flagelletur auctoritas. Si quis ſit, qui nonnihil huic contradicere velit, & veritatis limen propius pandere exoptet; is certe non ſine leoninis unguibus notatus abibit: ad minimum haud à morſibus iniurioſiſſimis erit liber. Vbi nec parcunt iis, quibus omnis reverentiæ honores debent; quum ſe pro aris & focis fortem hanc depugnare luctam arbitrentur, ſi Stagirenſis uſpiam ſint diluendæ culpationes aut diſtractionum ſuggeſtiones. Sic etiam ſervitutis naturalis nimis operoſum amatorem hunc non pudet inverecunde ipſum perſtringere Imperatorem, quem in Florentino agno-

ſcit

ſcit præſentem ſibi: nec dubitat hunc terræ dominatorem potentem cum vanitatum venditatore ſuo conferre inconſideratius, *d.l.num.* 16. Multum illi de cognitione naturæ gloriantur quidem, & hanc ſibi totam perſpectam putant, quum omnia in ſubſtantiam miſeram & accidens dirimere, ſimulque huic fuco pallium terminiſticum conceptivum ſuperinducere didicerint; At in quantum ipſi ab omni naturæ perluſtratione abſint, id notorie conſtat; quum nil niſi inanes terminos loco ſcientiæ confingere noſcant. Ac ne quis cautior hæc introſpiciat, vah quanta tela ſyllogiſtica cum calumniis ferventiſſimis in huiuſmodi fuci detectorem evibrant? Cerebroſus autem quilibet facile invenit, quod ſugillet. Vnde etiam hodie in medio Chriſtianorum numero, titulo hoc ceu glorioſo tumentes inveniuntur, quibus minus peccatum vitiumve videtur eſſe, ſi in gratiam Stagirenſis ſui ſacræ Scripturæ, adeoque ipſi Spiritui ſancto, etiam directe contradicere queant. Iehova vero verbi ſui vindex ſeverus & potens quum ſit, ab iſtoc peccato cavere ſibi prudentiores opto. Sed quomodo hæc res ſeſe habeat,

beat, id nunc heic explicandum erit.

Agit ille suarum opinionum Relector ubertim de hac materia in novem sectionibus. quæ sane omnes erroribus, nec paucis contradictionibus, abunde scatent. uti hoc admodum affine cunctis, quibus nunquam verum principii fundamentum attingere, multo minus penetrare conceditur, esse solet. Sic etiam heic temere flagellat definitionem Imperatoris; quum tamen potius decisionem eius cum reverentia agnoscere deberet. Definire enim in iure nil aliud est, quam in genere iuxta legis modum quid constituere. *l.4, §. puto. ff. de hæred. instit. l. regula, ff. de iur. & fact. ignor. Vide Erenb. 2 de fœd. cap. 1, num. 2, 3, 4.* Nihilominus perpendemus argutias hominis, & videbimus, an non potius semetipsum quam Imperatoris verba tam inique perstringat. Primum omnis illusio consistit in terminis aut vocabulis istis, libertatis, dominii, facultatis, licentiæ, potestatis, servitutis, violentiæ, & naturæ: quæ ita, temere, sive studio, inter sese convolvit, ut vera significatio aut acceptio ferme nuspiam recte applicata videatur.

Velut

Velut autem talis philosophiæ secta-
toribus usitatum esse solet, ut com-
muniter distinctiones faciant inter
vocabulorum noëmata sive acce-
ptiones, itaquoque heic factum ab
illo oportuisset nonnihil evidentius,
quam in antecedenti sectione id præ-
stiterat. Titulus quidem 2 *sect.* hanc
habet inscriptionem, quod monstra-
re velit, Quid sit libertas, & huic op-
posita servitus; sed si quis totam se-
ctionem perlegat, nihil potius in ea
& in proxima sequenti inveniet,
quam quod verba Imperatoria, *l.* 4, *ff.*
de statu hom. cum glossatoribus &
Dd. suis cavillatorie perstringat; ni-
mirum illud egregie præstat, quod in
se perquam animose non sine exagi-
tationibus susceperat. Mos alioqui
vulgaris est eruditorum, ut verbi ali-
cuius ambigui significata, statim à
principio disquisitionis, exacte, &
cum perspicua declaratione quid in
iis determinatum velint, explanent.
Velut in philosophiæ suæ exordio id
facere solent. Vbi vocabulum istud
duobus modis accipi affirmant; ἀκύ-
ρως, vel κυρίως. & ἀκύρως vicissim in
duplicem modum abripiunt; ut ali-
ter late, aliter anguste accipiatur.
Latissima eius significatio, aiunt, in

ce

eo consistit, quando pro omni doctrina & scientia, quæ homini non innata, sed studio & industria acquisita est, habetur. atque ita non tantum philosophiæ partes reales, verum etiam intentionales, imo omnes facultates superiores, theologiam, iurisprudentiam, medicinam, &c. adeoque omnes artes mechanicas complectitur; *sicut videre est apud Stagiritam* 6 *eth. cap.* 7. Postea anguste accipitur quintuplici modo; ut etiam pro sola metaphysice venditetur interdum. *vid. Gocl. & Chr. Mat. disp.* 1 *metaph. disq.* 2. Sic & vocula Naturæ plurima denotat: Illud autem heic natura vocatur, quod est principium & caussa motus, quietisque, eius in quo est primo, per se, & non per accidens, *ait Corn. Mart. in disp.* 2 *phys. de nat. anno* 1612 *Helmst. excusa.* quum tamen in his nullatenus Naturæ verum ESSE tangatur. Quod si eodem modo ita candide cum Imperatore ex mente eius, ut verba eius se habent, *sect.* 3, *num.* 15, & non cavillatorie aut sophistice, agere voluisset; debuisset quoque illud, quod in sectione præcedenti, & in hoc titulo, in se susceperat, prius recte expeditum reddere absq; perpetua amphi-

phi-

phibologia, neque in tam diversis libertatis & servitutis significatis tam firma in rerum veritate confuse eludere summam Imperatoris mentem & auctoritatem. Etenim utrumque hoc verbum, ut ipse toties in antecedentibus, sed satis tamen involute, innuit, polysemon est; & nunc stricte sive proprie, nunc improprie, sive latissime, multo pluribus modis, quam ipse indicat, accipitur. Iam ille igitur primum omnium examinare rite debuisset, de quanam acceptione libertatis & servitutis Imperator per ICtum suum Florentinum *in d.l.4* ageret; videlicet de ea, quæ mutuam oppositionem in iure determinat; quatenus etiam in naturalibus facultatibus externis se mutuo infestant & oppugnare maxime videntur; quum eousque servitus naturæ hominum iniqua sit, & propterea simul sub considerationem legum civilium merito utraq; veniat. Si hoc solummodo rite pensitare voluisset, inanem suæ verbositatis & sarcasmorum variorum copiam in pluribus restringere, & candidiorem sinceræ veritatis indagatorem præstare potuisset. Ideoque Montecatinas satis scite Iureconsultos excusavit,

savit, quod omnimode ad ius gentium respexerint, quum inde maxime talis oppugnatio libertatis in sua natura profluxerit, quæ adiumento ll. civilium corrigi debebat; ut sic homines cum iniquitate summa servi redditi ad liberum statum reducerentur, qui ipsis iuxta naturæ dispositionem in communi dominio, ad quod omnes nati erant, competebat. Nam, ut ipse id confitetur, *sect*. 3, *n*. 10, nec abnegare potest, in prima creatione, quum lex naturæ implantaretur, datum est homini imperium in universam terram, in omnia animalia, quæcunque vel in terra, vel in aëre, vel in aqua degunt; *Gen*. 1. *Psalm*. 8. & hoc imperium natura competit homini, etiamsi animalia illud non agnoscant, propter imperfectionem animalium & hominis sublimem perfectionem, &c. Quur tamen hoc naturale imperium, & libertatis dominium commune, quod cum lege naturæ in tam sublimi perfectione hominibus statim à principio implantatum agnoscit, adeo contemptim habet, ut hoc cum omni libertatis dominio, in gratiam Stagiritæ sui, servis prorsus in antecedentibus abscindat? *sect*. *ead*. *n*. 4. & *seqq*.

seqq. Ait enim: Iam constat experientia, duas hominum classes ubique inveniri, quarum alii nati sint ad serviendum, alii ad dominandum. Rationes item contra semetipsum has addit: Alios instruxit natura magnis animis, & provida solertia: alios abiecit (N.B.) usque ad ignominiam brutorum, solius patientiæ & laborum gloria superbos, &c.

Fertur quippe *Prometheus addere*
principi
Limo coactus particulam undique
Desectam,

(*Hor. lib.* 1, *od.* 16,) & pro conditione suam cuique indolem distribuisse, &c. Quod & planius expressit Homerus, *Odyss.* 17., dum ait: Iovem auferre dimidium mentis illi, quem in servitutem destinavit. quem versum ad servos natura accommodavit Plato, *lib.* 6 *de rep.* Nam & idem *lib.* 2 *de repub.* cives inter se differentes, & singulos ad singula opera paratos, à natura produci affirmat. Et *lib.* 3 *de ll.* septem ordines imperantium & parentium ex intentione naturæ deducit, &c. Item *num.* 5: Ex æquitate naturali; quando præstantius, quod universo semper prædominatur, incumbit deteriori, &c.

Adeo unanimi consensu gentium imperium defertur meliori & præstantiori, &c. Vnde idem *num.* 6 servitutem naturæ legi iustitiæ convenire affirmat, &c. Nasci enim quosdam usque adeo impotentis animi, ut nec suis commodis prospicere, nec in longitudinem consulere possint, indigos ad omnia consiliis; quis non in media plebe & manipulis rusticorum cotidie advertit? &c. Tandem *sect. ead. num.* 9, hunc locum ferme ita concludit; (quod majusculis notetur litteris:) Quantum vero cognitionis est in animalibus brutis, tantum & in iis hominibus, quos natura servos vocavit Aristoteles. Itaque non magis ad libertatem facti censentur, quam bruta, quæ naturaliter homini subiecta facit Aristot. 1 *pol.* 3, *&* *Ovid.* 1 *Metam.*

> *Sanctius his animal, mentisque capacius alta,*
> *Deerat adhuc; & quod dominari in cætera posset*
> *Natus homo est.*

Quæso, quid heic aliud agit auctor ille, quam ut ipse sibi sit contradictorius, imo & in totam humanæ vitæ societatem iniuriosus? Confitetur enim, homini cuivis, id est, uni-

verso

verso huic generi, datum esse imperium in universam terram, & quidem in sublimi perfectione, licet animalia reliqua propter imperfectionem imperium hominis non agnoscant: Et tamen interim ita in duas abripit classes genus idem humanum, ut non tantum usq; ad ignominiam brutorum abiiciat unam eius partem; sed etiam vix tantum cognitionis eidem nationi servorum attribuat, quantum in animalibus brutis superest. Rogo iterum quemvis candidæ libertatis amatorem; vel potius iudicet quivis, etiam is quẽ talis cognitio in animalium imam sortem & sellam transposuit; an Imperatorem heic & eius ICtos, vel potius semetipsum refutet? Affirmat enim & negat idem de eodem. Si hoc philosophari est, nil prohibebit quin & ipsa brutorum notitia tantidem præstet; idque fortasse dexterius, si modo perinde liber ipsis ac eiusmodi blateratoribus linguæ usus concederetur. Etenim, num genus humanum mentis capax, & sublimi in universam terram imperii perfectione absolutum, concipi potest, quod tamen propter imperfectionem & defectum cognitionis adsimiletur simul brutis,

quæ luce aut vi mentis omnino carent? An non hæc quoque sublimis aut insignis est iniuria quæ in Deum & homines effunditur? Stagirita olim dicebat, animum hominis se habere instar rasæ tabulæ, cui nihil esset inscriptum: sed tamen omnia possent inscribi. Si hoc verum; servos certe tum non habuit in numero hominum: aut fortasse sui oblitus est: aut iste impugnator præceps Imperatoris non idem observavit, & fumum pro veritatis indagatione nobis obtrudere conatus est. Verum error talium inde est, quod ipsi ex falsa adulterinave Stagiritæ philosophia, quæ nihil nisi logomachias concoquere, eas in mundo disseminare, controversiarum ambiguitates vendere, & terminales congestiones rerum veritati obducere novit, nunquam ad veræ philosophiæ principia, tam cœco detenti ductu, pervenire queant. Etenim, an non in lapsu Adamico primo omnes nos in eandem incidimus conditionem naturæ; ut, quod ille amiserat in imagine Iehovæ, id quoque nos omnes, ex eo nati cum tota progenie, similiter amiserimus? Nonne inde imago Dei, Adamo per creatorem impressa, in suum

ſuum divinitatis, ex qua efformata erat, centrum retrorſum abiit, & ceu lumen extinctum in ſui principii penetral receſſit penitus, adeo ut non niſi per Chriſtum & eius regenerationem in nobis reſuſcitari, & cum lumine ſuo ſancto ex Spiritus Iehovæ gratia reddi nobis & reſtitui valeat? An non inde legis naturæ debitores facti ſumus omnes in eodem gradu cum Adamo, ut nemo potioris iuris præ altero dici aut fingi poſſit? Annon Adamus hoc lapſu purum amorem ſanctamque cupiditatem, quam imaginatione ſancta in Iehovam unice dirigere debebat, in terreſtris fœditatis libidinem turpem & monſtroſam nobiſcum transformavit, ut inde omnes in eodem perditæ naturæ luto hæreamus monſtroſi? Quum igitur omnes ad unum, nemine excepto, ex lapſu Adamico eiuſdem conditionis filii aut propago ſimus; certe aut erimus omnes ſimul domini, aut ſervi, iuxta creaturæ ſeriem in naturalibus facultatibus. Quid vero vetat, quin ponam utrumque? ſed non ex eo fundamento, velut ſervitutis ille nimis rigoroſus adſertor & amator facere geſtit, Etenim domini ſumus ſecundum

 homi-

hominem internum, qui in Adamo ante lapsum tunc manifestatus erat, quum adhuc externum illum secum occultatum & quasi ab imagine sua divina absorptum sive sepultum teneret: servi vero secundum hominem externum, qui postea in lapsu ex carcere suo cœco in manifestationem huius externi prorupit, & hac crassitie palpabili se imbuit, non sine macula suæ turpitudinis. Quare falsus & nugatorius omnis est ille discursus, qui futilibus paganismi gentilis terminis deformatus, duas illas classes mortalium, propter nudum complexionis externæ instinctum, aut incitationis indolem naturalem, ita contradistinguit, ut inde imperantes & parentes, aut domini & servi dici mereamur. Longe deterius, vel multo iniquius illud est, quod bestiali numero censeri ii mortales debeant, quibus clementior ingenii favor præstātiorve genius in procreatione insitus nullus est. Sed bene se res habet: Quod si inde aut liberi aut servi censeri debeant; quæso quotus quisque non ex throno potestatis suæ vel rex aut princeps ad numerum brutorum deturbandus erit? quum ex historiis quoque pateat, quod

quod inter mille imperantes vix decima pars inveniatur, qui digne satis suum administraverint locum. usque adeo rarissime influentia illa solaris, quæ principatum rebus & regiminibus maximopere applicat, regentes benignitate sua beat? E contra maxima pars servorum, quos iniquitas sortis malignæ aut potius tetrigenarum improbitas in servilem detrusit conditionem, ad summa rerum fastigia foret evehenda, ut primas capesseret in statu regiminis. An vero non inde cuivis regno aut reipublicæ maxima extimescenda esset confusio; si secundum generositates animorum aut domini aut servi censendi & suo loco habendi venirent? Platonem iste, *cap.* 1, *sect.* 10, *num.* 2, exagitat satis proterve, quod ideam suæ reipublicæ confingat quæ nuspiam locorum in terris possit dari; quum ab omni hominum conditione amota sit. Nunc certe longe acriori censura notandum se exhibet, quam Plato, qui optimam reipublicæ formam ex amore sincero progenitam delineare voluit, dum iste in talibus abortivis pigmentis plane confusam eam in proscenium mortalitatis protrudit. Etenim ubi non

servos, quos ita homines servos faciant, potius bonos, & è contra liberos aut ingenuos malos vel etiã pessimos invenias? Si permutatio esset instituenda in dignitatibus, totus commoveretur mundus, nec ulla rite sibi constare posset Respublica. Sed glossatores tales sibi ipsi sunt oneri in tot refutationibus amphibologicis, dum aut vere distincta non distincte suis applicant locis, aut distinctiones fingunt, quæ rem magis involvant. Inde error unus parit alterum, ut ex una ignorantia in alteram & longe crassiorem incidant. Quod heic etiam factum, facile saniores & veræ philosophiæ cernunt alumni. Quare non dubito, quin cautius in his suum ostentasset iudicium, si ipsi verioris philosophiæ lux affulsisset clarior. Qui ex illuminatione mentis sanctiori nescit septem proprietates æternæ naturæ, & quomodo ex eiusdem tribus principiis se naturæ temporali & huic mundo insinuant, ac tandem centraliter in microcosmum confluant, quomodo etiam spiritui mundi submissus sit Adamicus homo post lapsum, illi nec de naturæ veræ constitutione, neque de eius processu & cõplexionibus sibi quid-

quam cognitionis aut iudicii polliceri rite poterit. Etenim heic non sufficiunt nude conficti termini phrasium, quum realis rerum exploratio vera veram menti addat sapientiam, ut sic inde sanum de requacunque possit ferri iudicium. Nam licet homo ex lapsu suo, ex quo ita spiritui sydereo mancipatus, nunc vitam hanc trahit, in eam se praecipitaverit corruptibilitatem, ut inde influentiis superiorum maxime sit obnoxius, quae illi iuxta praedominationem constellationis instillent naturalem instinctum, secundum quem suam naturae huius corruptę, si maneat extra Christianorũ regenerationem, traducat vitam; tamen multiplex haec influentiarum constellatio tam varia atque infinita est, ut nulla ratione ad duas classes solas illa constitutio mortalium in hoc mundi externo regno redigi, & eatenus ita inter se distingui iuxta internam suam essentiam possit aut debeat; sed si mortales iuxta praedominationem influxus ex septem proprietatibus naturae censeri deberent, potius ex generationis suae virtute, ad eam complexionem forent redigendi, quae praedominium in uno-

quoque hominum obtinet. Velut id philoſophi ii, qui philoſophiam ſaniorem vel à primo ſalutarunt limine, rectiſſime intelligunt, & cum iis faciunt omnes, qui aſtrologiam naturalem penitius introſpexerunt, ſine qua nemo quidquam in natura ſapere aut rite cognoviſſe dici poterit. Videatur & conſulatur modo inſignis Sendivogdii tractatus de tribus principiis vere naturalibus, & longe excellentiſſimum libellum de ſpiritu univerſali mundi omnia plene vivificante, qui ita inſcribitur: *Traittez de l'harmonie & conſtitution generalle du vray ſel, ſecret de philoſophes, & de l'eſprit univerſel du munde, ſuivant le troiſieſme principe du Coſmopolite: Recueilly par le ſieur de Nuiſement, receveur general du Comte de Ligny en Barrois. Pariſ. edit. anno* 1621. qui libellus mox latinitate donabitur. Iniuria igitur non levi, imo ſumma, non tantum genus humanum in universum, ſed etiam ipſos naturales influxus, quibus ſuum ita proprium infringit officium, temere afficit, quando tales ſervos naturæ conſtituit, qui ne quidem ad ullius virtutis ſtudium idonei aut apti dici queant, quum prorſus brutis adſimilentur,

tur, qui nec aliam vitam vivere possint, quam quæ brutis sit æqualis; *ut toties sect.3, n.4,9, & sect.7, n.15, repetit.* Et in primis hoc valde iniuriosum apparet, quod maximam partem hominum huic sorti durissimæ deputet, & ad has absurdas extremitates reiiciat; quum ex mente ipsius Stagiritæ, alios propter magnitudinem animi & providam solertiam solos imperio natos, alios ex defectu talium virtutum, quum illos natura non adeo firma instruxerit, sed dura iis extiterit noverca, servos prorsus faciat; imperantium vero, respectu cætus universi in mortalitate hac, admodum sit exiguus numerus; & è contra maximus semper parentium, quibus servitutem naturalem adsignat: *sect.3.*

Sic etiam maxime scandalosum, nec sine absurditate, *sect.1, num.10*, hoc ab ipso Arnisæo prolatum est, ubi dicit: Virtutis studium in servis natura frustra quæsieris, qui parum absunt à brutis: sed tamen & secundum hoc, & secundum cultum divinum, dum sibi consulere nesciunt, directioni domini subiacent.

Vix ita aliquid discriminis inter bruta animantia & homines admit-

tis

tit tales. velut in sequentibus id clarius adhuc detegit, ubi ait: Reliqui, quos servitutis cœno immergit fortunæ quædam iniquitas, etiamsi libertatem animi perpetuam retineant, & inviolabilem, nec in extrema servitute desinant velle quodlibet; tamen contra naturam voluntatis liberæ coguntur aliud agere quam velint, & arbitrium alienum in medium animum recipere, non quod voluntas, quæ semper in sinu suo libera manet, & suæ spontis, per se subiiciatur arbitrio domini, sed quod actus voluntatis; dum non licet ipsi agere, quod vult.

Quæso, an igitur nulla alia est differentia inter tales homines & bruta? Etenim si cœno tanto iniquæ fortunæ adeo profunde immersi hærent, ut contra naturam voluntatis liberæ cogantur aliud agere, quam velint, & per se subiiciantur arbitrio domini; tum etiam frustra quæratur in iis virtutis studium; profecto nihil differunt ab animantibus brutis quæ eodem modo suis inserviunt dominis, si imperentur similiter; præsertim si hoc accedat, quod etiam vitam, animam & quicquid denique suum possident, domino debeatur.

Ast

Aſt omnis eruditorum tamen ſchola, homini cuivis animam rationis compotem attribuit, & inde à brutis ita diſtare dicuntur ſinguli ut etiã in ea dominium ipſi competat. Quod ſi vero iam omnis virtutis ſtudium in capacitate interna aut facultatibus genus ſervile amiſerit, aut particeps nunquam ſit, aut fuerit, ut contra naturam voluntatis liberæ aliud agere cogatur, quam velit; quid prohibet, quin ipſi longe deterior ſtatus naturæ infra beſtias adſcribatur? Quippe notorie conſtat, & experientia cotidie ante oculos mortalium id teſtatur, quod vel nutu quoque cicurata animalia, absque violenta cohibitione, poſſint regi. Num igitur adeo penitus excluſi ſint tales naturæ ſervi ab omni rationis conſortio, ut importunis ſolummodo ducantur affectibus, nec quid proſit ulla educationis informatio? Si hoc verum iuxta mentem huius auctoris, certe nec homines erunt, nec anima rationali præditi, ſed monſtra prorſus in ſua effigie humana inutili, & animam habebunt cum brutis mortalem, ac cum ipſo corpore extinguibilem. Nam ſi virtutis ſtudium fruſtra in iis quæritur, ne quidem facultas-

cultates habebunt eas, quibus id recipiant, aut exerere queant. atque si hæ non adsint, nil distant à bestiis, animasque fovebunt evanidas, nec alius locus illis adsignari inter mortales poterit in conversatione civili quam animantibus: soli autem domini erunt veri homines. quod absurdorum absurdissimum. Tum etiam hoc inde sequitur, quod necessitati fati incorrigibili adstricti & alligati hæreant, quum ita à facultatibus animæ rationalis sint prorsus exclusi, ut contra naturam voluntatis liberæ, cogantur aliud agere, quam velint; quod non tantum itidem absurdum, sed etiam Christianismo vel potius sacræ Scripturæ prorsus contrarium est, quæ undique nobis viam planam ad gratiam Iehovæ explicat, modo quis se pœnitenti vita pietati veræ devovere velit. Imo ipse sibi est contrarius, dum eam curam in dominum servorum reiicit, ut operam det, ne animi cultus & perfectio illis desit. *sect.* 1, *num.* 10. Quod si vero dominus ipse in tali excellentia naturæ natus non sit, qualem ille in omnibus necessario præsupponit, & pro liberalitate naturalis libertatis constituit, quam ipsa natura suo pro-

prio

prio iure ex imperiali necessitate cunctis dominis impertire debet; sed tali communicatione primæ classis inter homines careat: tum aut servus domini locum merebitur, quem ipsi cedere cogetur vi distinctionis adductæ; *sect.* 3, *num.* 4; aut uterque ad secundam classem relegandus erit, ut parili utantur fruanturque bestialitatis miseria, & fortunæ iniquitate, in hoc cœno servitutis. Verum neque tunc res hæc nova carebit difficultate, quum sic totum hoc loco relationis prædicamentum in nihilum redigeretur. Etenim servus non potest dari aut esse nisi respectu domini, nec dominus esse absque servo; quum relata æque nota ac ignota sint, & in suo fundamento fundanda; quippe nugæ sunt, si quis definiat cũ Ramo (ait iste auctor, *sect.* 2, *heic*, *num.* 20) subiectum, quod habet adiunctum, & vice versa, aut patrem qui habeat filium. Qui enim nescit, quid sit servitus, nec is quidem sciet, quid sit dominium; præsertim si talis confusio naturæ inter dominum & servum intercedat, ut uterque ad sibi quam aliis vivendum ineptior sit, *Id. sect.* 2, *num.* 20, *& sect. heic* 7, *num.* 15, & nesciant natura ferre liber-

libertatem. *Id. sect.* 3, *num.* 7. Adeo unanimi consensu gentium imperium defertur meliori & præstantiori: semperque verum est, quod de agris dixit Vlpianus, *l.* 1, *§. fin. ff. de aq. pluv. arc.*, inferiorem servire superiori naturaliter: Id quod non tantum ordini naturæ, quem ubique deprehendimus, sed & iustitiæ ex naturæ fontibus haustæ summopere convenit. Tum demum enim (pergit ita iste auctor suo modo philosophari, *sect* 3, *num.* 6) officia & dignitates iuste distributæ sunt, quando quisque obtinuit quod conditioni naturæ suæ congruit, 5 *eth. cap.* 3. Nasci autem quosdam usque adeo impotentes, ut nec suis commodis prospicere, nec in longitudinem consulere possint, indigos ad omnia alieni consilii, quis non in media plebe & manipulis rusticorum quotidie advertit? Quotus quisque est ex infima vulgi fæce, qui, nisi serviat, & ex quotidiano labore vivat, propria industria victum sibi parandi copiam habeat? &c.

Sic videlicet plusquam egregie se iterum auctor hic confundit, atque dum pro dominis adeo operosam disquisitionem se instituere putat, maximam

mam certe præstat opem servis contra ingeniorum aliorum naturam. Namque si tum demum, nec unquam aliter, officia & dignitates iuste distributæ dici debent, quando quisque obtinuit quod conditioni & naturæ suæ congruit; vah, bone Deus, quam necessum omnino erit, ut mundo alia distributio dignitatum imponatur mature, quum adeo naturæ conditio iam passim inveniatur inversa aut vacillans, ut nec ex iustitiæ fontibus quid haustum videatur; Adeo naturæ servitio nimis impotenter omnes laborant, (qui tamen sæpe summos, unde directorium regni dependere debeat, occuparint locos,) ut nemo non propriam duplicitate conscientiæ impugnet libertatem. Ceu ego ipse olim & plenus senatorum consessus quodam ex consule, qui ex advocatura ad eam dignitatem vix antea evectus erat, audire cogebamur, quum non postremam in hac licentiæ petulantia sibi quærebat gloriam: quippe putabat, quod quam optime sibi prodesse posset, si ad commoda & utilitatem naturæ se ita alligaret, ut iuxta Senecam in pravitates se solertem mõstraret, *c. 5 de vit. beat. Id. sect. 3, n. 9.*

Tam inique igitur quum semper in hoc mundi perversi regno comparatum sit, ut illi in libertate magis & potestate dignitates occupent, qui ab omni integritate & conscientiæ pietate absunt, prorsusque inepti apparent; atque è contra optima quæque ingenia contra naturam servitute dira supprimantur, quibus cura rerum satis tuto committi sæpius possit, nec respectus sit ad illos, quibus regalis solis influentia statum regiminis adiudicat: merito ICti violentos proprii commodi exactores, iuxta S. Scripturæ præscriptum abhorrent, & servitutis iniuriosæ inventores acerrime detestantur. Etenim ut inhumanum est, optima quæque ingenia perpetua servitute inique premere; ita incommodum est reipublicæ, ut hebes quisque, & cuius virtutem depasta est inevincibilis egestas, ad noxiam libertatem protrudatur; *ut ipse relector confitetur hoc l. sect. 3, n. 13.*

An non ergo rectissime Vasquius, *in præfat. illustr. contro. num. 5*, Stagiritæ illius profani sententiam prorsus condemnat ut impiam? Merito certe id repetit *lib. 1. contr. cap. 11, num. 4.* Et quur non omnes hodie sani & ve-

ræ libertatis Christianæ amatores, cum Imperatore, atque Florentino, & Vasquio, eamdem huius, servitutis iniquissimæ defensoris, qui ad brutorum consortium in naturæ servitute abiicit mortales, & eos omni virtutis studio & stimulo privat, sententiam condemnent, atque impiam pronuncient? Sed restat, ut paucis percurramus adhuc eius examinationem, quæ Imperatoris descriptionem, in servitute contra naturam determinanda, vellicat; ac quibus tandem rationibus ICtos, talium Imperatoriorum verborum *in d. l. 4, ff. de stat. hom.*, interpretes repellat.

CAP. VII.

In quo servitutis definitio, ut ab Imperatore est promulgata, & à ICtis explicata, iuste defenditur, & à calumniis vindicatur.

IMperatoris verba sunt: Servitus est constitutio iuris gentium, qua quis domino alieno contra naturam subiicitur. Heic primum vellicat vocabulum constitutionis. quod in tribus non recte positum existimat vitiis,

tiis, quum non tantum sit genus nimis longe remotum, & potius ius constitutum dici debuerit, sed etiam cum libertate æquale genus ex contrarie opposito requirat. Verum eo ipso demonstrat, quod ille significationem voculæ huius non recte intelligat. Etenim constituere servitutem singularis est locutio in iure, quod non est simpliciter cedere, sed reipsa eam imponere alicui, quum servitutes constituantur per patientiam vel per traditionem, *l.* 13, §. 1, *ff. de Pub. l.* 3, *ff. de usufr. l. fin ff. de servit. rust.* veluti patientia quoque ea pro traditione habetur. *Dd arg. l. pen. ff. de servit.* Qui enim servitutem debet, pati debet; *affirmant ex l. quoties* 15, *ff. eod. tit.* quæ quidem patientia est de natura servitutis. *d. l. quoties.* Ideoque patientia etiam pro constitutione habetur. *d. l.* 15. Vnde talis constitutio non adeo remotum genus exhibet aut designat, ut ille censet; sed ex propria locutione id sibi ita format. Proinde constitutio talis servitutis ius dicitur potius, quam ius constitutum; quum constitutæ servitutes, *vigore l.* 10, *ff. si serv. vend.*, eæ vocentur, quæ pactionibus, stipulationibus, legatisve imponuntur.

tur. Præterea etiam, quum ex iure gentium hauddubie servitus, ut iam satis patet, & quemadmodum id nobiscum ipse auctor relectionum, *d. sect.* 1, *num.* 12, expressis verbis confitetur, deducatur; constitutionis vocabulo omnino heic uti debuit ICtus. Quippe hæc vox non caret singulari emphasi, quum simul iussum ex consensu gentium importet cum ipso iure. Namque istud ius est quoque constitutio; *Don. com. lib.* 1, *cap.* 5: licet & differentia quædam ponatur, ut ius veteres leges appellent ICti; constitutiones vero, posteriores, quæ aut aliquid benigne aut severe contra ius introducant. *l. falsa. ff. de condition. & demonst. l.* 4, *§. contra. ff. de doli except. Cuiac.* 7, *obs.* 19. Quod vero servitutem non cum communi genere libertatis comprehendere ICtus & facultatem haut dicere voluerit; id multo minus potuit: quum libertas in opposito suo contrario longe se latius extendat quam servitus; adeo ut ipsi non tam servitus, quam violentia opponatur; velut ipse auctor istud *in eadem sect. num.* 15 confitetur his verbis: Iam vero constat, quod vis actum facultatis ubique impediat, & proinde in tantum

libertatem tollat, in quantum dominatur. Violentia enim opponitur libertati, 3 *eth.cap* 1. Vis autem infert violentiam, ideoque tollit libertatem. Quid enim est servitus, aut unde orta, vel ICtis ipsis iudicibus, nisi ex vi bellica, qua contra naturam alter alterius dominio per vim substernitur? *l.* 4, *ff. de iust. & I. &c.* Quum ipse igitur ita egregium patronum ICtis heic contra voluntatem propriam præstare cogatur, & non tantum confiteatur expresse, quod oppositum libertatis non tam sit servitus quam violentia, & servitus rectius dominio disquiparans relatum exhibeat, ut *in ead. sect. num.* 20 posuit; quur, quæso, tam temere tamen eos vellicat aut cavillatione sua nonnihil acrius perstringit? Eo ipso enim servitus nil aliud est, quam instrumentum violentiæ, quo utitur vis, ad retundendam aut tollendam libertatem. Instrumentum vero non potest cum re ipsa per naturam suam coincidere ita, ut ad unum redigantur genus; quia res utens, non est idem cum instrumento, quum toto genere differant, ceu securis & faber. Præterea quoque ingens est discrimen inter libertatem ani-

animi, & eam quæ in corpore & externis actionibus consistit; velut hoc ipsa etiam glossa agnocit, & *ad d. l.* 4 satis id explicat; simul innuens quur servitus non potuerit per facultatem describi: quum eius propria origo ex iure gentium dependeat; libertas generalis vero animi facultatibus naturalibus inhæreat adeo, ut etiam quivis in sua conditione possit facere quæ velit, inspecto iure animi naturalis, nisi vi, id est, de facto, aut iure quolibet prohibeatur. *d. gl. ad h. l.* Nam servus (ait ipse Relector) facultatem retinet æque liberam; *sect.* 2. *h. l. num.* 18; (ubi captivum, non naturæ, intendit:) quum vinctus propter vincula non perdat libertatem. *l.* 23, *§. item quæro. ff. de acq. poss.* quod innuunt verba ICti, ubi ait: Si vinxeris hominem liberum, eum te possidere non puto. Vt enim possideatur aliquis, & acquiratur domino, ad ius pertinet, non ad nudam facultatem agendi, vel non agendi. *d. l. num.* 19. Vnde etiam tale ius in facultate sive (ut gl. loquitur) possibilitate iuris naturæ non simul latet, nec in sese id dicitur complecti. Quare, quum libertas sit fundata in facultate naturæ, con-

trarium eius obtinere locum eundem non poterit, quod tanquam inimicum instrumentum ipsi pro rescindenda ea facultate opponitur. Eodem modo etiam voculam dominii satis cavillatorie heic taxat, quasi ignotum explicetur per ignotum. Quum enim dominus & servus sint correlata; putat, necessum esse, ut quoque heic debeat explicatio fieri dominii aut dominationis: quod tamen præter rationem solidam expetit. Etenim dominii explicatio suum habet locum, & servitus suam sedem; nec commisceri debent tales definitiones aut descriptiones; præsertim quum de eo agatur tot titulis. *ff. de acquir. rer. dom. l. servo* 13. *C. de pœnis. l. potestatu. ff. de verb sign. l. cum hæredes. ff de acq. poßeß. & paßim Dd. ad dict. tit. præsertim VVesenb. ad tit. de acq. rer. d.* Nec tantum ex præsuppositis, sed etiam per se constat, & cuique conscientia sua hoc dictitat, quid dominium importet, quum quisque quasi naturali instinctu ex amore libertatis affectet dominium aliquod. Sed tamen recte monet Besoldus, dominationem ex iure gentium introductam esse; quod tum iuris nostri conditores, §. 2, *Inst. de iur. nat. & l.* 4,

ff. d.

ff.d.iust. & *iur* tum alii, quos laudat Christ. Coler. *parerg. cap. ult.* voluerunt. *ait Bes.pol. cap.2, num.51.* Atque in tali quoque significatione maxime heic accipitur dominium, quum ita illi servitus correspondeat, quæ ex iure gentium originem sumpsit suam. Vnde apparet necessitas, quod nulla ratione dominii mentio heic propter talis essentiæ constitutionem omitti potuerit. Velut etiam proinde non frustra positum est, quod talis subiectio servitutis fiat contra naturam. Quippe iis verbis maxime specifica differentia exprimitur, ut inde pateat, quod dominium & quænam servitus heic describatur, quibus iuris civilis constitutionibus esset obviandum, & alia quærenda medela.

Sed quum has obiectiunculas (ut vocat) ad scholas remittat, & tria ulterius tamen in his Imperatoris verbis, quæ definitionis nomine comprehendit, desideret; etiam hæc paucis in Imperatoris gratiam, cuius honor merito nobis in Romano Imperio venerandus semper existit, examinando declinabimus. Primum conqueritur valde de eo, quod in tota definitione servitutis, superius posi-

ta, non specifice expressos potuerit invenire servos, de quorum iure heic agitur. Quod certe mirum alicui merito in tam acuto, ut se venditat, philosopho videatur. Non tantum enim personæ servorum omnium luculenter in particula *quis* (id est, *quisquis*, *quilibet*, aut *omnis*, sive *unusquisque*;) sunt expressæ; ut omnes ea vocula *quis* contineantur, quicunque dominio alieno, id est, ab æquitate & charitate proximi averso, & propriæ ambitioni avaritiæque dedito, obnoxii aut contra naturam devincti tenentur; sed etiam manifestissime specificam differentiam depromit, ea forma verborum, ubi ponitur, quod illi omnes heic intelligantur servi, quos ius gentium contra naturam in subiectionem abripuit. An vero hæc servitus exacte in omnes quadret cives, & corruptæ alicui ex tribus formis reipubl. obnoxios, id iudicet æquus censor. Qui sibi plures fingit muscas, quam capere posit, exactiorem suscipiet de retibus amplificãdis curam. Nec ad hoc examen pertinet, quænam forma reipublicæ sit sincerior aut competentior; & num apud Turcas, Tartaros, Persas & Muscovitas, aut alios Europæ incolas, sit quæ-

tenda. Sit ubicunque velit corrupta; nuſpiam ſincera aut vera apparet, multo minus ſolide Chriſtiana, ubi ſervitus tanquam contrarium libertatis privativum, & carentia illius facultatis quæ hominem univerſi iuris concreati expertem & incapacem reddit, introducta viget. *ad. Donell. com. l. 2, cap. 9. Oſvv. Hill. h. litt. H.* Etenim & iura & reſpublicæ ibi contra naturam pugnant, quum dilectionem proximi penitus tollant & extinguant. Velut lex ea naturæ universaliſſima eſt, quæ dicit: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Nec opus eſt, ut de bello aut eius vano vel crudeli iure heic multa ſubnectamus. Etenim quod ferro ſubigitur, alieniſſimum eſt ab omni dilectione proximi, & multo magis ab amore Dei aut pietate Chriſtiana. Ideoque, an ferri imperium contineat in ſe vere dominicum officium, id belli ſufflatores diſcant ex Teutonico noſtro, cuius verba *in Myſterio magno ſive commentario ad Geneſin Moſis cap. 33, in quo de initio ſecundæ monarchiæ, & fœdere Iehovæ cum Noacho omnibusque creaturis agit*, ſic ſe habent, quæ cunctis, præſertim hoc bellicoſo tempore, bene notanda ſunt. Vnuſ-

quiſ-

quisque, ait, miles, iræ Dei est virga, qua in furore suo nequitiam mortalium affligit, & absorbet; nulloque pacto ad ordinationem naturæ referri potest aut debet; sed locum in cupiditate Turbæ magnæ obtinet; in eo videlicet sitibundo furoris ordine, per quem ira Iehovæ populos cum regnis subvertit. Ordinatio hæc propria est tenebricosi mundi in natura sua, quæ violentiam suam tempore malignitatis humanæ exerit, Iehova id ita permittente; atque tunc omnia secundum voluntatem furori succedunt, donec is satis se exsaturavit in sanguinis humani effusione. Namque hic furor ipsissima iræ Dei vindicta est; de qua habentur verba, quod velit sanguinem vindicare hominis. Inde sæpius hic furor alterum protrahit mortalium, atque in furoris huius ira per unum alter interimitur, quum meriti sint ambo suam pœnam. Siquando enim potentes terrarum tyranni in innocentis sanguinis effusionem irruunt, tunc se exerit ira Dei cum præfectis suis, & rursus eorum hominum sanguinem effundit, & ensem turbæ in illos recondit. Exinde bellum exurgit; minime vero ex ordinatione divina integræ

tegræ

tegræ naturæ, in qua Iehova cum sapientia ſua gubernator exiſtit. Sapientia Iehovæ nullum prorſus expetit bellum; ſed ira Dei, ſecundum tenebricoſi mundi naturam, illud ſemper ſitit, & peragit idem in vanitate hominum & malitia. Si inter nos invicem velut filios decet Iehovæ, viveremus; nuſquam indigeremus bello. Belligeratio igitur noſtra omnis manifeſtum nobis exhibet teſtimonium quod ſolummodo filii huius mundi ſimus: dum abſurde gerimus tot bella, & præliamur inter nos propter hæreditatem alienam, quæ paulo-poſt nobis derelinquenda eſt. Hac itaque malitia tantum iræ Dei inſervimus in noſtri ruinam, tanquam ei obligati ſervi. Etenim nemo militum omnium valet hæres eſſe regni Dei, quam diu talis exiſtit; ſed regeneratus filius in Spiritus Iehovæ amore, qui mundi huius vanitatem deſerit, verus hæres erit. Hactenus ille veritatis vates, ex quibus quiſque ſuum ſibi examen in conſcientiæ penetrali colligat. Sed interim ad ſecundum refutationis membrum nos convertimus.

Deinde offenſionem valde quidem mordacem inde arripit, quod

origo

origo servitutis reiiciatur ad ius gentium tantum; sed tamen solito more sibi in ipsa stomachatione contrarius est. Vult enim, mox quod ex iure civili servi oriantur; & tamen in eadem linea confitetur statim, quod ex iure gentium servi prodierint. Ita uno halitu oris efflare calida simul frigidaque novit; non aliter ac pinnula in summitate templi ventis diversis exposita circumvolvitur. Qua tamen confessione ingenua, ipse sibi cornua decutit, quibus tanto conatu verba Imperatoris in Florentino oppugnatum iverat. Mire heic sese torquet, & mirabilis est eius locutio. ait: Quanquam primitus servi prodierint ex iure gentium; tamen definitionem concipi fas fuit secundum rationem temporis, quo edebatur. Tum vero non solum ius gentium; sed & nudum ius civile Romanum servitutis novam constitutionem introduxerat, &c. Non duplex sane; sed triplex heic hominis lapsus est gravissimus. Sic scilicet fit, ut dato uno inconvenienti, sequantur plura. Etenim an decet quenquam ita philosophari, ut definitiones rerum, quæ firmum suum veritatis habent fundamentum, à quo non nisi per vim
retrahi

trahi queunt, secundum temporum mutationes sint conficiendæ? An ullus eorum, qui sibi alicuius sapientiæ eruditionem singularem inter mortales vendicant, extitit unquam, qui ita res naturales secundum temporis rationem definiendas putarit? An non definitio debet exprimere unumquodque sicuti in sua natura est constitutum? Nonne expressis verbis ita statuit, *supra cap.* 1, *sect.* 2, *num.* 4, quod res pro conditione subiecti tractanda sit? Vnde nunc sibi contradictorius? An vero tempus est genuina genitrix rerum, aut subiectum? An potius res ex suæ naturæ matrice ita procreatur, ut eam induat essentiam ex qua subsistere sibi queat? O amice! Amice, quis te ardor nimius servitutes ita temere conficiendi decipit? Fortasse autem oblitus est, quod Stagirita ex tempore commune fecerit accidens in physicis suis? Quantum igitur distat accidens commune ab ipsa substantia rei? Num vero accidens tale est? vel num producit substantiam? Mirum ni omnes in eum involent Stagiritæ sectatores aut alumni, & hæreseos convincant reum, quod tam procaciter ipsissima ausit eorum principia
&

& axiomata universalia subvertere. Tempus quid est? An non duratio corporis naturalis? Sive id cum Stagirita, numerum motus, ex cœli conversione observatum & definitum, appellare velis: utrumque sit: non tamen res ipsa esse potest, cuius definitionem ponas; alias quidvis quovis tempore satis compte & commode definire posses, licet rem ipsam nunquam in essentia sua tangeres. An vero ita rerum definitiones mutare oportet, ut tempori pro re nata sicut nummi serviant? Non certe bonum consilium, quod nunquam veritatem rerum largiri novit.

Alter vero lapsus in nullitate sua nequaquam minoris est considerationis; quum apertam vanitatem proferat; nisi peccet etiam ex ignorantia historiarum. Etenim tota reclamat antiquitas, uti partim ex historiis in antecedente capite adductis satis manifeste apparet, quod servitutes supra modum duræ passim in usu fuerint, priusquam ius civile Romæ natum esset, & anno Christi quingentesimo trigesimoquarto à Iustiniano publicatum.

Tum quoque egregie demonstrat, quod iura nullatenus cognoverit, (qui

(qui tertius eius est lapsus) sed plane hospitem novum in iis agat; utpote qui collectoris sui primi mentem, quem iuxta suam opinionis dispositionem frustra corrigere studuit, non recte perceperit; quum adseveret, quod nudum ius civile Romanum servitutis novam constitutionem introduxerit. Toto certe cœlo errat. Itaque in sua opinione decipitur, nec unquam Imperatoris veram agnoscit mentem: cuius unica intentio est, non ut in servitutum iniquitate novi quid introducat: sed ut potius illas malignas consuetudines, contra æquitatem omnem, & ipsum Christianismi amorem, ac statum verum ecclesiæ libertatemque eius pugnãtes, aut è medio tollat, aut mitiget; mediaque monstret, quibus huic malo cura quædam iuris melior adhiberi possit. Vnde etiam in ipsa hac descriptione servitutis id declarat aperte; quum servitutem dicit & appellat eiusmodi constitutionem, quæ contra naturam sit introducta. Tantum abest, ut approbet servitutem ullam contra libertatem naturalem, ut etiam maxime noxiam naturæ & eius libertati asseveret.

Nec satis scite ab eodem heic va-

pulat Cothmannus; quem ita tractum tangit propterea, quod *in disp. 2 sua, th. 6*, dixerit, ius civile sub iure gentium comprehendi. Quæso, an hoc peccatum est, si quis dicat, quod genus includat speciem suam? aut quod est prius, continere in sese quoque posterius? Vel, an non totum quoddam in sese suas comprehendat partes? Si hoc verum; certe iste Arnisæus nunquam à tali peccato liber erit, sed cogetur semetipsum condemnare toties. Etenim *sect. 5, num. 68*, ait: Quicquid totum peccat, partes coguntur luere. Item, *num. 67*: Quin etiam licet subditi nihil pro se peccarint, tenentur tamen de facto reipublicæ. *l. 27, ff. de reb. cred. l. ult. C. de navicul.* Sic etiam *d. l. b. sect. 5, num. 2*, optimum ICtorum Donellum ita misere traducit, quasi concedat, ius naturale tolli posse ex parte, licet totum tolli sit impossibile. *com. lib. 1, cap. 12, lit. C. D.* Addit, hanc glossam multis non placere: quia de parte iudicandum, ut de toto; quum eadem sit de parte ratio, quæ de toto. Tam enim (ait porro) à Deo naturæ implantata est pars, quam totum: tam contra ius & honestum agit, qui particulam iusti & hone-

honesti supprimit, quam qui totum. Vnde Iustin. *in §. sed naturalia, Inst. de iust. & iur.*, non de toto iure naturali, sed distributive de iuribus quibuscunque naturalibus affirmat, quod semper firma sint & immutabilia. Nam si particula quævis, sive ius quodvis in particulari possit tolli; per ius gentium introduci posset, ut indicta caussa occidere impune innocentem liceret, utque fas esset latrocinari, furari, aliisve illicitis rebus & à natura prohibitis operam dare; quod esset absurdum, &c.

Pergit ita porro, & ex Stagirita suo id confirmat, ut eo solidiori fundamento & auctoritate scilicet authentica suam corroboret sententiam, eamque invincibilem demonstret omnibus. *Diceris*: Ipsum quidem ius nunquam degenerat in iniustum, nec in sua natura ullo modo mutatur. Sed tamen hominum, qui ius arripiunt, & in actum deducunt, opiniones variantur. Quemadmodum in scientiis, quarum apud omnes gentes eadem est veritas, eadem certitudo, infinitas subnasci sectas, & errores videmus: nec tamen error induit naturam iuris; nec falsa opinio, veritatis. Heic autem quæritur,

utrum ius naturæ, iure tolli queat. quod fieri posse negamus, &c.

Locum heic plenius allegare debui, ut inde appareret, quam candide ageret cum Donello. Ideo etiam eius verba erunt audienda. Totum hoc caput inscripsit Donellus & insignivit titulo, *de Mutatione iuris*. Vbi statim rotunde in prima considera-tione eius ad principalem quæstionem hæc producit; inquiens; Ius civile mutationem quidem recipit, non naturale. *§.pen.Inst.de iur. natur. §.ult.de leg.agn.tut.l.* 8, *ff.de cap. min.* In illo enim, ait, utilitas, in hoc æquum & bonum spectatur. *l.pen.ff. de I. & iur. Mattheac.* 1 *de via iuris, cap.* 1,*num.* 5. Quam sententiam etiam pluribus enucleat exemplis. Sed si obiiciatur, (ait:) Libertas iuris naturalis est; & tamen iure gentium & civili tollitur: Ad instantiam hanc liquide respondet ita: (N.B.) Ius naturale aboleri in totum nequit: (N.B.) Temperari tamen & ex parte mutari, non tamen nisi ex iusta caussa, potest. Et hoc est, quod dicitur *in l.*6,*ff.de iust. & iur.* ius civile non per omnia naturali servire. Quare nec libertas universis adimi potest, nec paucis sine caussa; qua-

les

les sunt, captivitas, delictum, &c.

Quæso, quid heic agit aut statuit ICtus de sublatione partis in iure naturæ? Num ipsi unquam in mentem venit, quo vel minimam particulam iuri naturæ absque læsione totius sustollere aut suffurari vellet? Et tamen ita acriter eum incusare audet Relector ille. Num *Tollere* & *Abolere* est idem quod *Temperari* & *Mutari*? Illud omnino negat Lopez. *in animad. suis, cap.* 4. Nunquam, inquit, ius civile naturale tollit; sed interdum ad eius observantiam non cogit. Quæ diversissima sunt. & hoc est, *non inservire*. Illud *Tollere*, non potest ius civile: hoc *non inservire*, potest; imo facere sæpe necessarium est. E. G. Scortatio iure civili impunis, & lupanaria multis locis tolerantur, ut ab aliis peccatis homines abstrahantur: Nec tamen minus peccat contra ius naturæ, scortatione se polluens, &c. Exemplum est Lopezii, licet commodius afferre potuisset. Adducitur autem, ut inde pateat, quam inique Donellum culpet, dum eidem affingit, quæ prorsus ab eius mente sunt alienissima. An ea candoris illius facies, quam in principio promiserat? Sed spiritui

Stagirensi hoc usitatissimum est, ut quidvis pro tempore & loco sui commodi definiat aut fingat potius. Velut id passim videre est: & nuper quoque virulentissima quædam & maledicentissima lingua tale quid in academia Iulia, sine ullo pudore commisit. Scripserat libellum de processu disputandi. in quo, *cap.* 5, *num.*4, non minus nugis & mendaciis, quam acerbis iniuriis & calumniis, amicum mihi optime cognitum, non theologice, sed plane diabolice & è centro peccati traducit; ut videlicet unguibus suis demonstret habitualista ille, quam longe sit à Dei centro alienatus. Calumnias eas, & mendacia apertissima, nuper quoque quidam eiusdem spiritus habitualista, Genevæ, in Rationali scilicet suo theologico, schismaticis rixosis peridoneo, & bonis viris pietatique ipsius veri Christianismi directe opposito, cū applausu arripuit, & detestatione maligna virum optimum & integerrimæ vitæ deditissimum adortus est. Famosus ille libellus, quum mihi censendus traderetur nuper, & in eo quamplurima invenirem hominibus quidem qui se theologos mundo venditare audent

dent gratissima, veris autem Dei cultoribus indignissima; amici mei caussa in negotium inquirere non destiti. Animum enim huius ab omni impietate adeo noveram alienum, ut etiam propter studium veri Christianismi quævis pericula adire non veritus fuerit, dummodo iuventutis & proximi cuiusvis animam Christo lucrari posset: unde etiam Christianum Israëlitam se dicere solebat, ut monstraret nomine sancto, quod homini Christiano nullo pacto sine verbi Dei adsidua lectione, & Christi imitatione vera, in terris esset vivendum. Scripta eius ad manus habui; inveni locum; perscrutatus sum sedulo; Ecce vero, tum quoque deprehendi verissimum illud adagium, quod vulgo dici solet, *Calumniare audacter, semper aliquid haeret.* Ideoque exclamavi continuo: Itane vos agitis, ô sycophantæ? Ergo,

Quid domini faciant, audent si talia fures!

Etenim ita mala fide cum eo actum erat; ut prorsus ipsi mens atque sententia alio & plane quidem contrario sensu esset inversa. Tum quoque nuspiam talis verborum contextus repe-

riebatur; ſed,quæ verba olim fuerant Cornelii cuiuſdam Martinii contra inſignem theologum DanielemHoffmannum, ea huic, & quidem in manco & mutilato corruptiſſime modo, adſcripta erant viro. Nihilominus corneus ille & venenatus famoſi Proceſſus ſcriptor miris nugis, figmentis, & ſophiſmatibus auſus fuerat viri boni torquere verba & famam conſpurcare. Res ita ſe habet. Erat Balthaſari Meiſnero cum quodam Cornelio Martini tum controverſia de myſteriis divinis; & quæſtio agitabatur,ut memini, An ea nõ aliter, quam per formam ſyllogiſmi, rationi humanæ credenda applicari poſſent? Cornelius importuniſſime affirmabat;alter vero negabat id conſtanter. Grawerus quidam factitarat quoque hoc antea, ſtatuendo clamandoque quod myſteria quam optime beneficio profanæ logices poſſent cognoſci. Scandalum hoc ingens quum ita temere moveretur iuventuti academicæ, & quamplurimos faſcinaret animos; ille meus amicus monſtrabat utrique abſurditates, & blaſphemas in Spiritum ſanctum locutiones. Vt itaque eos ad officium retraheret, ſua Cornelio in omni-

omnibus regeſſit verba, ut inde turpiſſimum lapſum agnoſceret. Explicavit ſimul, quod adeo ratio hominis eſſet cœca, ut extra gratiam Spiritus Dei & fidem, quam ſingularem & gratioſam Spiritus ſancti dicebat operationem, nequaquam ea poſſet conceptiva cognitione apprehendere quæ myſteria cœli denotant; quum talis ſapientia carnalis, & prorſus profana, non poſſet, *iuxta D. Pauli effatum*, ea cognoſcere quæ ſunt Spiritus; imo ne quidem terrenis percipiendis eſſet ſatis idonea. Confirmavit hæc verbis Chriſti, *Iohan.* 3, *verſ.* 12, & Davidis, *Pſal.* 139, *verſ.* 5, *&* 6, *&c.* Addidit hoc etiam, quod, niſi Spiritus Dei myſteria iuſtitiæ in Chriſto nobiſcum obſignet, omnis cognitio fruſtranea ſit; quum homo nude naturalis nullum ſpiritualitatis principium ante regenerationem ſecum habeat, peccati corpori poteſtatique totus mancipatus. Sic mutua ſemper manet pugna, ut ex principiis nobiſcum natis nihil inferre poſſimus ad ſpiritualia in quibus plane ſtulti ſumus. &c. Hic viri illius eſt ſenſus, & non alius; ut in toto loci talis contextu nuſpiam verba eiuſmodi de contradictoriis duobus in

ea ſerie connexa reperiantur; velut impudentiſſimus ille ſcriptor ea allegat. Et quamvis per ironicam quæſtionem Cornelio ſuam repoſuerit axiomaticam elegantiam; tamen non tantum totam eius viri corrupit ſententiam ille Proceſſionarius, ſed etiam potiſſima & explicatoria omiſit verba, quæ conditionem ab ipſo Cornelio adductam interpretarentur. An hoc theologum, qui optimus debebat dici Chriſtianorum, deceat, id iudicet quivis. Nihilominus contra conſcientiæ ſtimulum verba Chriſti *Matth. 7, verſ. 12*, in ſuum advocare patrocinium audet: *Quæcunque volueritis, ut faciant vobis homines, ita & vos facite illis.* Vtinam talium falſificorum cordibus rite dictum hoc inſcriptum eſſet, ut in vitam quoque verbum Chriſti, uti par eſſet, converterent, nec unquam amplius falſitates ſimiles protruderent, aut calumniatores agerent impudentiores. Iehova convertat convertendos, ne ſui ipſorum iudices ſint in extremis. Hi vero ſunt fructus ſcholæ Stagirenſis. Quod exempli loco ſuperioribus obiter adiicere volui, quum ambo eiuſdem patroni ſint cuius & alumni, qui eandem ita egregie tractare didicerunt

cerunt artem. Atque hoc ideo dico, ut caute quisque bonus tales legat scriptores, nec facile decipiatur verbis falso nitentis Philosophiæ gentilis, quæ nihil prorsus in vera & interna rerum cognitione potest aliud, præterquam inanium litium logomachias disseminare. Sed ad Donelli vindicationem ulteriorem reverti cogimur.

Quamvis autem Relector *dicto loco*, *sect*.5, *num*.4, satis acriter reprehenderit Donellum, quasi ille iusnaturæ ex parte mutare voluisset, ut superius demonstratum est: tamen durus ille censor in omnibus cum Donello facit, & semetipsum refutat tandem his verbis: Contra ius enim nulla iusta caussa excogitari potest, qua tollatur; licet ex causa declinari queat, si scilicet sub ius naturæ factum, de quo agitur, non cadere evincamus. Ex quo sequeretur, servitutem, si introducta fuerit contra naturam, utut multis gentibus visa fuerit bona, per multitudinem errantium tamen ab extrema iniuria excusari non posse.

Sic etiam ibidem *num*. 8 hæc repetit, dicens: Quamquam, si verum fateri velimus, non aliud ius naturale

rale poni aut defendi poteſt, quam quod ex principiis naturalibus fluit. Principia hæc quum eadem ſint apud omnes gentes, niſi erroribus obfuſcentur, eadem iura pariunt. Accidit nihilominus, ut, licet dextra pars natura fortior ſit & principium motui præbeat, ita demutetur inclinatio naturalis, quo ſiniſtra palmam præripiat dextræ. Quod quando fit, prava conſuetudo ſuperat naturam; ſicut opiniones præconceptæ delent naturæ nota principia, ex quibus ius debebat elici. Deletis vero aut depravatis principiis, quicquid inde extruitur, falſum evadit, aut corruptum, licet verum & ſincerum videatur iis qui per errores de eo iudicant. Nam quicquid recipitur per infectum colore oculum, colorem, dum recipitur, mutat: Et pleræque gentes de iure iudicant, non, ſecundum quæ ſentit, principiis naturæ; ſed præconceptis erroribus, &c.

In tota hac diſputatione, quam adeo ſevere movit Donello, quæſo quid libertatis ille oſor aliud agit, quam ut totum velit ita defenſum, ut nequeat ſuas excludere partes, ſed eas arctiſſime in ſe contineat, & ut ſuperius quoque inferius ſuum comple-

plectatur, aut ut prius, suum simul posterius, & non è contra. Idem quoque in alio exemplo *eadem sect.* 5, *n.* 36, *&* 37, probat in iure gentium, quod hoc maneat semper inviolatum, nec à corruptis moribus, sed immotis principiis dependeat: Ideoque quærendum est, ait, vel apud cultiores, vel apud omnes gentes, &c. Quod si ad hanc regulam, servitutis ius excutias; non dubium est, quin victoriæ palmam sit reportaturum: quum & cultissimis populis, & toti orbi terrarum usu receptum fuerit. Nec refert, quod Christiani secus senserint, ait, servitutisque maculam, *ut ait Iust. l. sancimus. C. de infant. exp.*, ab omnibus promiscue delere aggressi fuerint; quam & affectatam misericordiam contemptim vocat. *sect. ead. num.* 38, *&c.* Hui, quid audio! An nil refert, aut valet, quod Christiani secus sentiant de servitute, & eam promiscue deletam cupiant? Dic sodes, num potius ad mandatum Christi, & imitationem absoluti magistri, an secundum consuetudines gentium, vivendum erat? An rectius est libertatem in Christo omnibus restitutam affectare & anhelare, quam mancipium se exponere

mundi

mundi regno? Num potius eſt, veræ reipublicæ Chriſtianæ ſtudere, an varia ſervitutis inventione ſe adſimilare Ethnicorum formis? Vtrum magis pium eſt, inclinare in miſericordiam, an ſævitiem? Vtrumnam audiam heic potius; Chriſtum; an ſervitutis obſtinatum efflagitatorem? Ah utinam homines errores tam craſſos & abſurditates ſummis cæcitatibus obtenebratas, in profana ſapientia carnis agnoſcerent? Miretur quis merito, quod tam ſedulus ille ſit ſervitutis confector, quum tamen ipſe tanto odio eam habeat, ut etiam calami libertate quaſi ſolus vigere, & omnes reliquos ea ſupprimere aut in opinionibus ſuis convellere laboret. Sic ſolus ſapientiæ dominium affectat, ut ex ignorantiæ ſervitute pridem omnibus emerſus videatur. Verum ne abeamus longius; quum ex ipſa rerum natura, propriaque talium falſo gloſſatorum confeſſione iam conſtet, quod is, qui totum ponit, aut aliquod univerſale, etiam partes vel particularia ſimul includat; manebit quoque Cothmanni ſupradicta ſententia, quod ius gentium ſimul includat ius civile; & quod is, qui adſtringit aliquid ad

ius

ius gentium, nullatenus excludat ius civile, tanquam inferius quid & specialius in suo ordine; licet non simul includat ius naturæ, tanquam generalius quid, & superius in suo ordine positum; cui nimirum iura specialiora & particulariora nonnihil heic derogant. Vnde merito quoque Imperator, data opera heic, publicaque auctoritate sua interposita, sententiam Iustini Florentini, ut veritati unice conformem, stabilivit; ut ostenderet, secundum naturam omnes esse liberos. Ad quam libertatem quoque omnibus Christianis adspirandum foret: Quicquid heic ipsius Stagirensis sectatores vani, tanquam tenebrarum servi, suique magistri & mūdani Regni amatores perpetui, cōtra ogganniant. Ideoque ICtorū omnium, imo ipsius Imperatoris, invicta manet veritas, quando docent; Servitutem primum introductam fuisse à iure gentium; *l. 4. ff. de iust. & iu. l. 4. ff. de stat. hom. l. si id quod. ff. de cond. indeb. §. servitutis. Inst. de iur. pers. in pr. Inst. de libertin.* deinde ius naturæ fuisse à iure gentium suppressum, & constitutam servitutem contra naturam, *dd. ll. & l. 1. ibi*, contraque naturalem libertatem. *C. de SCt. Claud.*

Claud. toll. Cuius ratio ubique adiicitur; quia natura omnes homines nascuntur æquales, *l. quod attinet* 32. *ff. de R. I.* id est, æque liberi. *cap.* 1, §. *natura. cap.* 9, *verb. sicut enim*, &c. *Novell* 89. Vt & Philo ait, *in lib. de vit. contempl.*, servitutem cum natura summopere pugnare. Ea enim liberos omnes genuit: sed avaritia, legum naturæ contemptrix, servitutem induxit. Proinde frustra etiam veræ libertatis osor ille ICtorum sententiam omnibus distinctionum argutiis eludere heic studet, & suas substituit sophisticationes. Etenim ipse, *cap.* 3. *rel. pol. sect.* 1, *num.* 8, tam durissimam servitutem naturalem ex suo Stagirita, 1 *pol. cap.* 3, contra libertatem genuinam conficit, ut dicat: Prolixe & recte Aristoteles, 1 *pol.* 3, distinguit inter mercenarios & servos. Mercenarii enim secundum quid subiiciuntur domino, nec toti sunt ipsius domini, sed & sui. Servi vero secundum (N. B.) omnia & in universum subiiciuntur domino: nec tantum sunt (N. B.) servi ipsius domini; sed toti sunt ipsius, quia possessioni & familiæ adscribuntur, ut partes. Partes vero non referuntur tantum ad totum secundum

dum quid; sed in illo, secundum totam sui substantiam, includuntur: quemadmodum cætera sive animata, sive inanimata, universim domino subiiciuntur. Vnde fit, ut, licet dominus & servus referantur ad invicem, & eo respectu id, quod sunt, sibi mutuo acceptum referre necesse habeant; ut est natura relatorum quæ vocantur secundum esse, *in Categ.* *τῶν πρός τι*, *&* 5 *metaph.cap.*15, *text.* 20: tamen, quum servus sit etiam pars possessionis domini, præter hanc relationem æqualem, inæqualiter se habeat. Dominus enim servi quidem dominus est: at servus non tantum respective subiicitur domino; sed (N.B.) vitam, & animam, & quicquid denique suum possidet, domino debet, 1 *pol.*3, propterea, quod est κτῆμα & pars familiæ, &c. Hactenus ille. Diabolica certe hæc prorsus vox est & locutio; non hominis. Ah calami pudeat quo tales litteræ sunt depictæ. Si hoc non impugnet imo & subvertat naturæ libertatem, nescio quid sit, rem liberam impugnare velle & subvertere. Et tamen non veretur Stagiritam suum misera aliqua distinctiuncula defendere, *num.*10; dum facit servos scilicet na-

tura, & servos contra naturam. Vtramque falsissimum & absurdissimum; *ut supra ostensum est*. Natura enim subiiciuntur domino, ait, propter imperfectionem; quia animum gerunt imperfectum, cuius gratia applicant se ad id unde perfectionem sperant. Quod ipsa falsitate & absurditate longe falsius & absurdius. Namque primo omnes, quotquot ex Adamo nati extant mortales, imaginem Dei in creatione prima homini insitam per lapsum eius amiserunt ita, (*velut superius dictum est*) ut nemo penitus sit omnium, neque summus vel sapientissimus secundum elementa mundi huius, *ut ait D. Paulus*, neque minutissimus, qui non hac imperfectione animi prorsus laboret, atque sic ex parentibus in hunc mundum procreetur; licet complexio externa, quæ ex influentia superiorum luminarium & spiritu mundi causatur, propter diversitatem constellationum in corpore externo, quid impedimenti secundum magis & minus accipiat, ut minus prompte aut expedite in hoc vel illo virtutes aut vires facultatum per externa corporis membra exerere queat. Vnde etiam sæpius potentissimi reges & principes
in-

inhabiliori & incapaciori natura afficiuntur, quam mortalium pauperrimi. Interim tamen quoad animæ essentiam omnes mortales inter se iuxta generationis modum eadem prorsus conditione conveniunt, nec ulla est dissimilitudinis talis aut imparitatis imperfectionisve ratio. Ast in statu regenerationis res longe aliter se habet; quum Christus in nobis imaginem suam merito suo resuscitarit, & ea realiter nos restaurarit in fide & operatione sancti Spiritus; quæ etiam omnibus competit vere credentibus. Ideoque error talium hominum inde est, quod omnino naturæ internam constitutionem & essentiam ignorent, nec per falsam illam philosophiam eiusmodi res indagare queant. Si enim distinguere heic rite noscerent, ubi vere quid secundum distinctiones proprias & genuinas ex fundamentis internis eruendum & inveniendum est, facile eiurarent tam inutiles & profanas terminorum logomachias, quibus se & alios decipiunt. Quippe alias inter animam & animum, mentem & spiritus diversos, eorumque facultates & vires; velut etiam inter naturam internam spiritalem atque exter-

 nam,

nam, accuratiſsime diſtinguendum eſt: quæ ſapientia vera cum ſuis genuinis principiis, à talium falſo eruditorum mente & oculis plane abſcondita eſt; nec conceditur ulli, niſi cui in centro ſuo per Iehovæ gratiam imago, ad quam Adamus primus creatus erat, nova Chriſti regeneratione exſuſcitetur; quum in ea, divina illa vera & vivida ſophie aut philoſophia ſubſiſtat, quæ nobis & naturæ univerſæ & rerum cœleſtium detegit monſtratque cognitionem, ut inde ad ſanctum Dei intuitum in fide elevemur clariſſima: de qua ſophia Salomon in ſuis libris, & ipſe Rex David in pſalmis, ſumma cum lætitia paſſim agunt. Deinde ipſa falſitate & abſurditate quoque hoc falſius & abſurdius eſt, quod natura ſervus à domino ſive hero ſuo mortali perfectionem ſuam, quæ animæ eſſentialis eſt, ut ipſe monſtrat Relector noſter, acquirere aut ſperare poſſit, ut eius gratia ſeipſi applicare cogatur, & in hanc ſervitutem abſurdam dedere. Etenim quæſo, an in ullius mortalium eſt poteſtate poſitum, ut pro facultate animæ brutalis, quá ille talibus hominibus impie adſcribit, quidquam ſibi aſſumere poſſit,

quod

quod perfectionem essentiæ internæ in ulla aliqua tali parte superaddat? Pueri quidem addiscunt studia, linguas & artes, virtutesque alias externas, fucoso habitu indutas & vestitas; quod etiam faciunt adulti: attamen neutiquam in perfectiori anima quam ii, qui se talibus adsuefecêre accidentibus habitualibus, quæ qualitates ipsis dicuntur, quoad essentiam internam propterea gaudent. Nihilominus tales humanas capacitates & facultates omnino libertatis communis hic turbator istis natura servis abnegat; dicens; Virtutis studium in servis natura frustra quæsieris, qui parum absunt à brutis. Quasi talis habitus, fucis vanis palliatus, & interne nusquam vivide correctus, sed suis nitens simulatis pigmentis, tam ardua res sit! Si ad tale studium non fuerint ullo modo apti, multo minus ad verum cultum divinum quem Spiritus Dei præstat, poterunt adsuefieri; sed prorsus erunt ab hominis natura eiusque capacitate alieni; id est, brutales, nec spiritum ex æternitate profluentem immortalemve habebunt. Verum nec domini possunt cuiquam animam perficere; quum soli Christo

 hoc

hoc competat. Et blaſphemus eſt in Chriſtum, qui hoc officium ipſi eripere volet. Concurrite igitur heic omnes, ô Chriſtiani, & tales brutales animas ex regno Chriſti expellite, veſtræque libertatis & conſcientiæ vos vindices in hunc ſervitutis naturalis patronũ præſtate in tempore, ne maior apud potentes conſcientiæ libertatisque ſuppreſſio per tales malæ & parum Chriſtianæ politicæ doctrinas ſubrepat, aut veſtra nimis affectata dicatur miſericordia, ſi fortaſſe manſuetius arripiatis conſilium. Sed tamen malum malo non eſt compenſandum: quin ipſi meliorem precabimur mentem, ut errores agnoſcat ſuos, & mitius liberaliuſque ſuppeditamentum libertatis ad aulas deferat, ne tyrannici concitentur motus. Quin etiam ſaniora arripere & addiſcere debuiſſet ex Seneca gentili, ſi Chriſtianis fidem habere nollet: velut ipſi aures vellicat, ubi eum male intellectum produxit, *in lib. 3 de benef. cap. 19*, ita proteſtantem: Errat, ſiquis exiſtimat, ſervitutem in totum hominem deſcendere. Pars melior eius excepta eſt. Corpora obnoxia ſunt & adſcripta dominis: Mens quidem ſui iuris; quæ adeo libera &

vaga est, ut ne ab hoc quidem carcere, cui inclusa est, teneri queat, quo minus impetu suo utatur, & ingentia agat, & in infinitum comes cœlestibus exeat, &c.

Merito igitur laudandus est Vasquius ICtus, quod *in præf. ill. contr.* Stagiritæ & eius adhærentium sententiam in his prorsus condemnet ut impiam. Vnde etiam ex supra allatis omnes reliqui ICti defensi satis manent; quum talē servitutem omnino nesciat natura, qualis hominibus indita per falsam imaginationem putatur. Figmentum est purum, & præsertim in Christiana republica omnino non tolerandum, ubi corruptæ naturæ instinctus & stimuli per se sunt penitus in sanctitate fidei, *ut ait D. Paulus*, mortificandi: & proinde nullus agnosci debet stimulus aut inclinatio, quæ non in dilectionem proximi, eiusque ædificationem vergat aut tendat. Quod si vero talis amor pius proximo, uti debet, inservire cupiat, & superioribus obedientiam præstare; tunc vere comes it, libertati suæ servitium sanctum exhibens; & frater cum amabili sorore in lucem prodit, quæ pietatem genitricem in Christo agnoscit. Nec tunc

longis opus est disputationum ambagibus; sed dictamen spiritûs Iehovæ credentibus suis facile modum præscribit, ut nôn tam mire diductis opus sit legibus, ex corrupta natura petitis. Nam qui Christum vere diligit ex toto corde renato, ille quoque diligit proximum suum, & exinde iuxta normam verbi cœlestis (quod unice in precio habet nocte dieque) omnes callet vivendi, conversandi, serviendique cuivis rationes. Is regit, imperat, & servit simul, ac quilibet status ipsi aptus venit. Quod puri puti illi naturalistæ in regno tenebrarum constituti nequaquam intelligunt, ac ne possunt quidem; quum ius naturale suum ubique exigant, & interim tamen undiquaque sibimetipsis contrarii sint, quoties ad modum determinationis in quaque re progrediuntur. Velut etiam noster tantæ servitutis formator in naturæ modo sibi ambiguus hæret, *d.l.*3, *sect.*3, *num.*10. ubi affirmat modo, quod iura gentium pro conditione personarum rem aliter atque aliter definiant, salvo iure naturali; quum natura modum non determinet: mox sibi contrarius ibidem asseverat, quod modus ex præ-

scripto

ſcripto naturæ definiri debeat. Ita modo ait, modo negat, ſemper anceps in opinionibus ſuis. Ita quoque in libertatis deſcriptione, mox ponit quod nihil ei detrahi poſſit, quum nec vinctus propter vincula eã perdat: *ſect.* 2, *n.* 18, *& n.* 14: mox ait, *n.* 15, quum vis inferat violentiam, quod ideo tollat libertatem, &c. Sic & de natura hominis ita loquitur. Quando in homine libertatem, appetitum, opinionem, & tale quid conſideramus, non eſt ad corruptos mores cuiusque progrediendum; ſed reſtringenda conſideratio ad hominem naturæ conformem, qui eſt menſura cæterorum & totius generis humani. *ibid. num.* 11. Nihilominus libertatem ſervi natura, ad bruta animalia & eorum ignominiam reiicit. *ſect.* 3, *num.* 9, *&c.* Veluti nec in diſtinctione libertatis ſibi ſemper idem conſtat; dum mox eam facultatẽ voluntatis facit; mox poteſtatem agendi ut velis, mox politicam, *ſect.* 2, *num* 6, nec non contradictionis & coactionis, *num.* 2; mox pro facultate naturali aliqua, mox iuris, *num.* 17, mox facti ſimul accipit: veluti alibi quoque de iuſta & iniuſta ſervitute agit. *ſect.* 5, *cap.* 3, *num.* 54. Verum quis mutabilitates

omnes in talibus ſemper vacillantes explicet? Vix eſt pagina in toto illo ſcripto, quæ non ſuis ſcateat erroribus, & contrariis opinionibus, ſi quis accurate omnia examinare velit: adeo fœcundus & dives eſt diſcordantiarum & hæſitationum, ut ſæpius ipſe in multorum verborum præcipitantia & involutione ſui immemor ſe confundat, & in mutua oppoſita prolabatur.

Antequam vero de iuſta & iniuſta ſervitute quid agamus, aut ad libertatem Chriſtianam & ſervitutem eorumque ſtatum ulterius nos convertamus; ſaltem paucis exemplum aliud adducam, in quo mire hic, cum iis, qui ius belli nimis liberaliter & prompte extendunt, videntibus oculis hallucinatus eſt. Res eſt non exigui precii: ideo eam heic cenſendam putamus; præſertim quum etiam hoc tempore bellum maxime, unde ſervitutes iuſtas ſibi confingunt homines, vigeſcat; omnesque peccato minus habent, putantes, iuſte licitam eſſe ſævitiam in Chriſtianos & confratres religionis; imo ut quisque ſuam iuſtificare poſſit partem, inde mutua condemnatione ſe prius perfodiunt, & tum ad gladii ferrique iura

iura (ut dicunt ſcilicet) provocant, nec ſanguinis dira effuſione ſe conſpurcare verentur. Hac autem de re, ardua inprimis, agit *cap.* 3, *ſect.* 5, *num.* 56. ubi, poſtquam bellum utrinque poſſe eſſe iuſtum, ob probabilem ignorantiam, pronunciaſſet; pro tegumento ſententiæ quæſtionem ita format.

Si bellum incidat ob diverſas religiones, ut inter Turcas & Chriſtianos, Pontificios & Reformatos; An inter eos quoque bellum utrinque iuſtum iniri poteſt; quia utraque pars religionem, pro qua pugnatur, veriſſimam eſſe ſibi perſuaſit? Ego negandum eſſe cenſeo; & propterea nec bellum Moabitarum, Cananæorum, Amorrhæorumque, &c. contra Iſraëlitas iuſtificare poſſum; *cum Abulenſi, in cap.* 11 *Ieſ. Covarr. part.* 2 *rel. c. peccatum*, §. 10, *num.* 6. *Alber. Gent.* 1 *de iur. bell. cap.* 6: quidquid illi de probabili ignorantia obiiciant; quia nec ignorarunt, *ut conſtat ex Num.* 21, 22, 23, 24, *& Ieſ. cap.* 2, nec probabiliter ignorare potuerunt, propter magnitudinem multitudinemque miraculorum, quæ adventum Iſraëlitarum præceſſerunt. Quod ſi Turcæ ignorantiam veritatis prætexere

texere velint, aut Pontificii; dicemus, affectatam ignorantiam neminem excusare. Omnis autem ignorantia, contra ius naturale & divinum, affectata est. *Grat. & gl. in §. notandum* 1, *q.* 4. *Alciat. de præsump. reg.* 3, *præs.* 10. quia, quod omnes scire obligantur, id ignorando nemo excusatur. *Alphons. à Cast. lib.* 2 *de pot. leg. pœn cap.* 14, *ex Bonavent.* 2 *sent. dist.* 20, *art.* 2, *quæst.* 2, *ad* 4. Et Paulus, *ad Rom.* 1, inexcusabiles, ἀναπολογήτες, pronunciat omnes populos, qui, quum potuerint Deum verum ex luce naturæ cognoscere, gloriam eius cœlestem in humanum cultum seu apertam blasphemiam demutarunt; idque tanto magis, quanto evidentius ex verbo divino patet veritas, quantoque pertinacius ab iis contemnitur.

CAP.

CAP. VIII.

De iuſtitia belli, & ſervitute eius, diſquiſitio & examen.

AN igitur nunquam poſſunt Turcæ pro ſua religione bona fide bellum gerere, nec Chriſtianos in ſervitutem vendicare? Reſpondet: Non certe, ex hoc capite: quia Chriſtiani, dum ab idololatria eos abſtrahere legitime cupiunt, nunquam iniuriam iis faciunt ſi cæde aut ſervitute vindicare queant: nec ignorantia, in quam ſe data opera, contra manifeſta documenta veritatis, conjiciunt, excuſatos eos unquam reddit: Sed illi partim ius in armis ferunt, & patientiam nobis neceſſitate exprimunt; partim ex iure civili noſtrum conſenſum, & ultroneam ſubiectionem, modo illa ad ſervitutem conſtituendam ſufficiat, (*ut ſect. 6. videbimus,*) allegare habent. Nam quia de vi Turcarum conſtat, nec tamen parcimus nos in diſcrimen agere; non alia quam noſtra voluntate perimus. quemadmodum Diocletianus & Maxminianus conſolantur eum, qui

qui contracta defraudatus est, &c. & damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis, imputare. *c. damnum* 8, *de R. I. in 6. l. 4, in fin. C. de fideic. liber. &c.* Quid est omnium militantium vita, quam rapina? *Salvian. lib. 3 de guber. Dei. &c.*

Quicquid unquam mali in mundo suscitari & in unum globum quasi convehi potest, id sane in bello confluit, ut nihil horribilius & detestabilius hoc malo fingere possis. Nihilominus sunt homines, qui ab ipsa hominis natura & cognitione sui in ipso Christianismo tam alieni inveniuntur, ut absque conscientiæ respectu ullo plusquam confidenter destructionem generis humani approbent, deque execranda illa violentia mortis, qua animæ mortalium crudeliter & in magnis copiis ad infernum rapiuntur, iura naturæ maxime conformia conscribere non vereantur. Imo ita acriter defendunt, ut etiã omnia dicta sacræ Scripturæ, & ipsius Christi præcepta de amore sancto, *Matth.* 5, invertere, & vanis aliquibus, ex proprio cerebro effictis, eludere ausint gradibus. Quod ideo satis fervide agunt, ut ipsi iniustitiæ æquas leges & jura naturalia attribuant,

buant, ne bellum his repugnare dici possit. Atque ut eo magis potentum animos sibi concilient, pia bella proclamant; quasi pium infernum, albam nigredinem, bonum diabolum, iustam iniustitiam, piam defraudationem, lucidas tenebras vocare velis; & ipsum iræ fervorem in dulcissimum amoris favorem convertas. *Vide Hug. Grot. de iur. bell. ac pac. lib. 1, cap. 2.* En tanta est affectata mortalium in medio Christianismo ignorantia, ut nihil aut parum discriminis inter pium & impium, regnum diaboli & Christi, vitiave & virtutes, improbitatem & vitæ sanctimoniam habeatur; quando temerarii illi cruentam crudelitatem liberrimæ licentiæ pervicaciter ascribere non dubitant, si adsit saltem belli prætextus. Quæso, agnoscite hoc, mortales, an non iam consecuti sumus ea tempora, de quibus nos præmonuit Christus, dicens: Imo veniet tempus, quum, quisquis vos interemerit, putabit se cultum præstare Deo. *Ioh. 16, vers. 2.* Eousque enim omnes prope in tyrannica processerunt væsania, ut effusio sanguinis humani & interneciones rebus licitis accenseantur, modo iure belli possint aliquatenus

tenus colorati, quum illud nihil iniustitiæ in sese continere à sanctionum talium effictoribus dicatur. At væ, ait Propheta, trahentibus iniquitatem funibus vanitatis; &, veluti denso fune plaustri, peccatum. *Esa.* 5, *vers.* 18. Væ dicentibus de malo, bonum esse; & de bono, malum esse: statuentibus tenebras pro luce, & lucem pro tenebris: statuentibus amarum pro dulci, & dulce pro amaro. *Ibid. vers.* 20. Obfuscationum rationes quidem heic in contrarium afferuntur quam plurimæ; *ut videre est apud Timpl. pol. lib.* 4, *cap.* 10, *q.* 1, *&* 2. *Schonborn. pol. lib.* 6, *cap.* 1. *Bocer. de bell. lib.* 1, *cap.* 6. *Althus. pol. cap.* 29. Sed nemo omnium est, qui ita accurate collegerit omnes quam Hugo Grotius, *in d. lib.* 1 *de iur. bel. & pac. cap.* 2; *&* 3, *cap.* 3. An vero temere verbum Dei possit ad forum contentiosum retrahi aut repelli, ut Vasquius, *lib.* 1 *contr. cap.* 9, *num.* 15, hoc à foro conscientiæ dirimit & separat; id Tertullianus, *tract. de idolatr.*, & Lanctantius, 5 *Inst. divin.* 22 *&* 29, & omnium maxime ipsum æternum & immutabile verbum Patris Iehova Iesus, *Matth.* 5, *&* 6, diiudicet: quum bene examinandum sit, quid defensioni

sioni naturali competat. Recte ait Cominæus, quod bella inceptu & prima facie læta, exitu vero difficilia sint. Atque eapropter nemo suadere hodie bellum ausit, quasi res levis sit, quæ facile detergi possit. Christus dilectionem exigit. Væ, qui hanc turbant! At iustas confingunt caussas. Quasnam vero? Alias videlicet apertas sive manifestas: alias occultas, quæ semper primario intenduntur. *Schon. lib.6 pol. cap. 3, & 4.* Manifestæ continent repetitionem per violentiam ablatorum, defensionem contra vim & iniuriam, defensionem religionis, & conservationem pacis, iniustam denegationem transitus per provinciam, ac rebellionem subditorum. *Menoch. lib. 6, praes. 96. Pet. Mart. lib. 2.* quas Althusius *in pol. cap. 29* ad duas redigit: defensoriam, & vindicatoriam. quarum utraque aut publica aut privata est. Occulta vero sunt, quæ semper directorium obtinent, nimirum avaritia, ambitio, propriaque gloria, &c. An vero hæc & similia iuri Euangelico, *ut ait Grotius*, competant, id mox explicabit Teutonicus noster; modo prius examinaverimus ex nostro Relectore politices paulo ante adductas

binas illas quæſtiones de Turca & Pontificiis negotium hoc bellicæ ſervitutis attinentes. Interim auctor ero cuivis, nequis opinione ſua vana profanaque in hoc tam ſerio negotio temere Chriſti verba diſtrahat torqueatve; quum ſummum Chriſti deſpectum importent. Ceu monet ipſe Chriſtus, dum ait, *Ioh.* 12, *v.* 48: Qui adſpernatur me, nec recipit verba mea, habet qui condemnet ipſum. Sermo quem locutus ſum, ille damnabit eum ultimo die: Quia ego ex me ipſo non ſum locutus; ſed, qui miſit me, Pater, ipſe mihi præcepit, quid dicam, & quid loquar. Quare nemo heic tentet, dolo aut falſa interpretatione argutiisve ratiocinii profani expreſſa Chriſti verba palliare. Vindex iuſtus eſt, eritque ſemper, in eum qui abuti eius integro cupiat ſermone, quem abſolute adeo ſimplicique forma proponit. Quæris autem, quis ſit? Eius ſinceram mentem *Matth.* 5, 6, & 7, atque perfectiſſimam legem, ſummamque omnium, conſulito. Quærenti legis perito ita reſpondet Iehova Ieſus, *Matth.* 22, *v.* 37, & 39: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & ex tota anima tua, & tota mente tua. Illud eſt primum

primum & summum præceptum. Alterum huic simile est: Diligas proximum tuum sicut teipsum. Quod autem per proximum non tantum Hebræus Hebræo intelligatur, ut vult Grotius, *d l.pag.* 38; satis in similitudine de Samaritano id explicat ipse Christus, *Luc.* 10, *verſ.* 36, *&* 37. Sicut etiam Propheta ait; Homo, dictum est tibi, quid sit tibi agendum: nempe, Præceptum servare Dei, charitatem exercere, & humilem te præbere coram Deo tuo, &c. *Hoſ.* Ita D. Paulus: Estote igitur imitatores Dei, ut filii dilecti; & ambulate in charitate, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem ac Victimam Deo. *Epheſ.* 5, *verſ.* 1, *&* 2. Hæc norma cuivis facile decisionem largietur in consultationibus belli, num regno amoris sancti, regnum belialis & iræ cruenter possit includier. Satis scite quidem has quæstiones de Turca & Pontificiis formatas quilibet iudicabit incautus, qui non vim penetrare novit. Sed si recte rem iuxta conscientiæ testimonium ex verbo Dei petitum examinemus, facile patebit, quis error subsit. Namque præsuppositum id falsissimum est, dum

ſtatuit, propter religionem Chriſtianam bellum iuſte ſubiri poſſe, quum Chriſtus hoc iudicium ſibi reſervarit ſoli; ut *ſup. ex Ioh.* 12, *& Matth. cap.* 13, *v.* 30, patet. Imo nec perſecutionem aut vindictam mortalibus conceſſit propterea, veluti diſcipulos ſuos inhibet, *Luc.* 9. *v.* 55, ne ignis vindictam è cœlo poſtulent; quum tantopere pigeret eos, quod abs hominibus in itinere Hieroſolymitano non reciperentur: dicens; An neſcitis cuius ſpiritus filii ſitis? Filius hominis non venit ad perdendum animas, ſed ad ſervandum. Sic etiam *Matt.* 10, *v.* 14, mandat diſcipulis, ut exeant è domo illa, ubi non recipiantur. Tantum abeſt quod hominibus velit religionis cauſſa perſecutionem concedere. Vnde & *Matt.* 13, *v.* 30, ait: Sinite creſcere utramque uſque ad tempus meſſis: & tunc ego meſſoribus dicam; Colligite prius zizaniam, & in faſciculos coniicite, ut comburatur. Hominibus atque diſcipulis prorſus non vult id concedere, ne propter ignorantiam utrunque averruncent. Itaque non tantum ob ignorantiam nullum factum atrocius eſt admittendum, ſed etiam quia eſt expreſſe prohibitum. Velut etiam

etiam Christus reprehendit Petrum gravi comminatione, quum se gladio lictoribus opponeret, qui Christum ex horto captivum adducebant, *Matt.* 26, *v.* 52: dicens; Quicunque acceperint gladium, gladio peribunt. An igitur gladio aut bello possit regnum Christi propagari? Spiritus sancti est opus & sancta operatio, ut ille in veritatem ducat mortales; *ut ait Christus, Ioh.* 16. At Christi Spiritus, non est spiritus sanguinolentiæ, sed gratiæ, & dilectionis, qui omnia in amore sancto perficere cupit. Quare gladio proprio se invicem iugulantes, in infernum præcipites ruunt, quicunque loco verbi cœlestis, gladii volent uti iure, & eius vigore convertere homines, velut non adeo pridem legi alicuius præcipui epistolam, qui dictum superius positum Christi, *Matth.* 13, ita perverse ausus est allegare, quasi Christus mandarit hominibus, ut zizanias (quos hæreticos vocabat) fasciculis colligatas comburere deberent; quum tamen expresse id prohibeat, sibique hoc reservarit, ipsosque angelos messores faciat. *vers.* 39. Sic pessime Dei verbo illi mali abutuntur. Tale vero remedium omnino

abhorret Christus, & prohibet unice. Proinde propter infidelitatem populi alicuius, contemptum aut abnegationem fidei Christianæ, iusta gerendi belli causa in æternum nunquam allegari poterit, nedum propterea bellum ullum suscipi, quicquid heic alii suggerant. *l.6, C. de paganis, cap. dispar 23, quæst. 8. c. Iudæi, Extr. de Iudæis. c. de Iudæis. c. qui sincera 45 dist. Quod etiam tradunt Dec. in c. quæ in Eccles. num. 110. Extr. de consuetud. & in c. consuluit 29. num. 10, & 11, ff. de appell. Rainold. Cors. in add. ad Oldrad. consil. 72, & cons. 264. Covar. in c. peccatum. 2 part. Relect. §. 10, num. 1, & 2. De reg. iur. in 6. Bos. d. l. de bell. cap. 6.*

Deinde, si Turcæ ignorantiam veritatis aut Pontificii (ut ait) prætexere nequeant; multo minus Christiani, sint cuiuscunque sectæ velint: quum hos minus deceat crudelitatem & cædes sequi: aut merito dici poterit, quod multo magis affectata sit ignorantia eorum, quum contra statum regenerationis, verbi cœlestis præscriptum, conscientiam ipsam, & officium Spiritus sancti, Christianitatisque virtutes omnes pugnet hoc immane facinus. Etenim queînam

poterit

poterit ille converti, & ad veram Dei cognitionem pietatemque Christianam allici aut deduci, quem gladio persequi, & tandem ante diem crudeliter è medio tollere cupimus? An iste modus est licitus, quo quis ab idololatria possit retrahi? An sic documenta veritatis rite producuntur, dum cæde & morte quis perimitur? An ita ius Spiritus S. in armis gestandum est loco amoris & verbi cœlestis? Quisque suam examinet conscientiam, an ius, an vero iniuria hoc pacto exerceatur.

Tertio, si novit, omnium militantium vitam nil aliud esse quam rapinam; quei ergo Christianis conditio hæc persuaderi possit? Num possint in cæde & rapinis vivere, & nihilominus manere Christiani? Nemo potest certe dominis servire duobus; *ait ipse Christus.* Quomodo Christus & Belial inter se conveniant bene? Dicat alius; quia meum exuperat captum. Attamen & ipse fatetur, *sect. h. num.* 55, quod contrariæ caussæ nequeant simul veræ esse, nec simul iustæ esse, quum inter contradictoria medium nullum detur. An vero ignorantia talem excusare neutralitatem, & exinde fidem bonam,

 qua-

qualem ibidem vult, absque expulsione alterutrius interponere queat, id probet ille cui maiores probandi vires suppeditant. Ius Evangelicum, iuxta Grotii locutionem, quum lucis iustitiam communicet; talia non concedit: quum ex amore Iehovæ inter mortales, meros gratiæ, mansuetudinis, dilectionis & patientiæ dispergat radios. Si quis in ignorantiæ nebulis hæreat, an propterea in rapinas, cædes, furta, & eiusmodi extrema flagitia sub specie institiæ proruat? Hocne diabolicum est, an Christianum? Num nox possit esse dies? Exemplum litigantium de iuramento calumniæ, quod utraque pars bonæ fidei dicatur usque ad determinationem sententiæ, certe nimis fragile est. An usus iste non vulneret conscientiam, decidant Christus & D. Paulus; *Matt.* 5, 33; *&* 23, 16, 20, *&c.* 1 *Cor.* 6, *vers.* 7. O quam multa ex tali iure in præiudicium veri Christianismi profluunt? Quam multis modis eiusmodi ethnica forent corrigenda, si veritati locus amplior patesceret? Securitas mortalium nimia est, adeo ut in iis nullum dent conscientiæ locum quæ maxime tamen eam tangunt. Forte nil inde

de provenit aliud, quam ut in duplicis conſcientiæ monſtroſa virtute, velut ille nobis Conſul M.B., homines excellere cupiant. Sed de his quum etiam ſuperius ad iniquum iudicium Banſellicum Caroli M. ſit actum pluribus, non opus eſt ut diutius tam manifeſtis inhæreamus.

Deciſionem huic negotio adiiciat ille Teutonicus, cuius *ad 14 cap. Geneſios de bello Abrahamico* inſignis commentarius, *capite 38 ſui tractatus*, ita habet: Ex his igitur luculentiſſime perſpicitur, ait, quodnam mortalium ſtudium, labor & intentio, ab ineunte uſque ætate fuerit; quomodo ex imagine Dei ſe in ſemidiabolicas proprietates intromiſerint; utpote in ſuperbiam, avaritiam, ambitionem propriæ potentiæ; quemadmodum etiam ipſe diabolus talia expetebat, & proinde ex ſuo deturbabatur regno. Namque gentes & Chami poſteri Sodomæ & Gomorrhæ, atque in omnibus vicinis regionibus, dominari incipiebant. Inter quos Abraham adventitium agebat, & in Haín Mamre tanquam in deſerto aliquo habitabat. Ethnici vero in perpetua concertatione ob mundi huius regnum fervebant, at-

que inter ſeſe diſceptabant (propter externam dominii potentiam) qua ratione populus populum imperio ſubiugare poſſet. Atque huius voluntatis corruptæ libido ſeu inſatiabile ſtudium regnandi uſque in hunc perduravit ſemper diem, & originem ſuam ex ethnicis & Chami filiis tanquam ex diviſis Babeliæ linguis, in quibus vires formati verbi latebant, traxit. Quum igitur proprietates naturæ in tot diviſiones abirent, atque unaquæque aliquid proprii ſibi vendicaret; tunc prœlia & mutuæ conflictiones inde emergebant inter eas. Namque centrum naturale tenebricoſi mundi prædominium in lapſus Adamici proprietate obtinuerat; quoniam homines omnino regno Dei, velut in amore & humilitate, mortui erant, atque exinde aſtris externis & quatuor elementis ſubditi vivebant. Tum quoque diabolus in ſerpentino ente hominis ſibi arcem deprædatoriam erexerat. Ideoque ſolummodo iſtud ambiebant, quod ad potentiam & dominationem externam eos evehere poſſet. quod ex eo manifeſte apparet, quia diabolus cunctos in ira Dei miſere eluſit, ita ut mutua cæde invicem ſeſe confoderent,

derent, & temporarias voluptates in maiori precio quam vitam ipſam haberent. quum ſumma hæc ſit ſtultitia, quando non dubitant ob futiliſſimam ſuperbiam in extremum ſe vitæ periculum præcipitare; haut-attendentes, an quiſpiam pro commodo eius rei, propter quam cædes & interneciones ſubit, vitam ſit conſervaturus. Ex his ſatis liquido conſtat, quod diabolus in invidia & inſolentia ſua occupatos eos omnes ſibi abripuerit. Namque totus latiſſimi mundi campus & univerſitas ad inhabitandum nationibus illis expoſita erat: tum quoque quamplurimæ regiones inſulæque adhuc à nemine occupatæ patebant. Nihilominus prælia funeſta inter ſemetipſos concitabant, ut alter alterum dominio ſubiugaret, & exſpoliaret ſimul. Atque ſic diabolus, tanquam hoſtis mortalium acerrimus, in ſuam detrudebat ſuperbiam omnes, ut ſibi ſervitute ſua devinctos teneret. Non igitur illum fruſtra Chriſtus mundi huius principem appellat. Certe ille eſt princeps ſecundum proprietatem furoris in tenebroſo mundo vigentis; quum ſic iuxta eam proprietatem imperio ſuo hominem in corpore, anima,

anima, voluntate atque spiritu premat. Etenim quodvis bellum ac prælium ex tenebricosi illius mundi natura & proprietate, tanquam ex quatuor elementis iræ Dei, quæ in creaturis superbiam, invidiam, avaritiam & iracundiam causantur, originem sumit. Atque hæc sunt vere quatuor illa elementa iræ Dei, & elementa quatuor tenebricosi mundi, in quibus diabolus cum malis cunctis creaturis degit. Vnde sic ex quatuor illis elementis bellum exurgit. Namque licet Iehova populo Israëlitico expulsionem ethnicorum iniungeret, & arma induere eos iuberet; tamen omne hoc ex ferventi ira Dei, tanquam ex ignis proprietate, iussum proficiscebatur. Namque gentes nimiis peccatis furorem eius concitarant, qui devorare illas satagebat. Iehova autem, quatenus ipse Deus vocatur, plane aversatur bellum. neque potest quid mali aut corruptibile expetere; quoniam iuxta secundum principium, quod ipsam lucem edit, semper benignus largitor est, omnibusque rebus semetipsum communicat. Ast iuxta tenebricosi mundi naturam est iracundus zelotes Deus, & ignis consumens. Quod si in

si in hoc tenebricoso mundo furor eius concitatur, quidquid circumcirca est, altius in eo ebulliens, ac inflammando sese exerens, absorbere id omne expetit. Atque ex ea proprietate præcepit Israëli bellum movere, & gentes delere. Ipsius enim ira in illis inflammata erat; instar ligni, quod igni additur, & tunc ignis absumere gestit. Proinde furor Iehovæ huic populo alterius extinctionem demandabat, ut ex eius furore penitus deleretur; alias iræ suæ ignis sese inflammasset, veluti Sodomæ & Gomorrhæ quinque illis regnis factum erat. Sic refocillabat furor Iehovæ in vita impiorum, ut in ipsismet eos absorberet, dum alter alterum interficeret. Vti in hunc usque id perficitur diem, ubi sæpius homines Iehovam invocant, pro obtinenda sorte victoriæ contra hostes suos, ut eos cæde mactent sua: Verum Iehova non illis victoriam in hoc concedit, sed potius ensem iræ suæ, quem precatione & voluntate sua concitarant. Quod si veri essent homines, & filii Iehovæ, non ullo unquam indigerent bello. Quippe Spiritus sanctus non bellatorem agit; sed ille amator est & benignus dator.

Aſt ſecundum iræ proprietatem devorat omnem rem impiam, & tamen eo magis exſtimulatur. Nam quo plura igni ligna adiiciuntur, hic ipſe item ſtimulatur, eo magis vigeſcit, donec abſumat quæcunque arripere valet. Similiter & hoc de ira Dei intelligendum eſt. Ille furor iracundus Dei in Adamo inflammatus erat, atque ipſi imaginem ſanctiſſimi mundi abſumpſerat, & inde ex Adamo in omnes depravatio pertranſibat. Namque illi in linea fœderis, ſecundum primum principium, velut iuxta animam atque corpus ſimul, inflammatum furorem pariter in ſeſe continebant: ESSE illud ſerpentinum, iuxta inflammatam animam, craſſamque animalem mortalis hominis proprietatem, tam Abrahamo quam eius filiis cæterisque nationibus inerat; excepta linea Chriſti; quę peccantis hominis nullatenus exiſtebat ſubſiſtentia, ſed in Dei erat poteſtate; velut cœlum in mundo viget, nec tamen alterum alterius ESSE ingreditur; aut velut cœlum in inferno & infernum in cœlo hæret, nec tamen alterum alterius identitatem ſuſtinet aut complectitur; ſive uti nox in die & dies in nocte; ſive velut

sunt naturæ lux splendore suo in tenebris viget & eas inhabitat. Ita hoc quoque nobis percipiendum est, ad quemnam modum filii sanctorum bella contra turbam impiorum formaverint sua , eosdemque dissiparint; videlicet in iræ proprietate, quæ gladio suo illos pertransibat, ad gentes & Chami delendum genus. Namque Abraham gentibus illis , qui fratris sui filium Lothum ceperant, & secum abduxerant, cum tota domo in armis occurrebat, eumque ex manibus illorum, cæsis gentibus, liberabat . Hoc ita in furore Dei peragebatur, qui filios suos per potentiam iræ suæ liberare solet. Quod enim impiis exitium affert, istud sanctis saluti & liberationi est. Quod vero illi, qui Christiano gaudent nomine, tales vocari, &, quos oportebat cum Christo iræ & furori Dei in Christi morte mortuos esse, bella gerere volunt; hoc certe non ut Christiani faciunt , sed tanquam meri ethnici. Nemo vere Christianus belligerat. Namque si verum Christianum agat, tunc in quatuor elementis iræ Dei, in radice cordis, in & cum Christi morte denatus, & è contra in Christi amore vivido , ceu novus homo,

mo, renatus est, qui in iustitia, in dilectione, & patientia vivit, nec sibi soli, sed Deo patri in Christo. Quippe verus Christianus conversationem & voluntatem in cœlis transigit, atque in spiritu Christi vivit, ut S. ait Paulus: Conversatio nostra in cœlis est. Quod vero Christiani bella gerunt, hoc ex ethnica, & non ex Christi proprietate agunt. Namque verus Christianus non est ex hoc mundo: regnum eius in cœlis est; atque ille in Christo mortuus est mundo, secundum novum in eodem hominem. Ethnicus ille, tanquam semidiabolicus homo, qui regnum suum in hoc mundo possidet, in Christianis exercitium desiderat armorum, bella severe cupiens, atque cędes; cui nullus terrę locus satis amplus videtur, quum in quatuor elementis iræ Dei vivat, utpote in superbia, avaritia, invidia & iracundia. S. Paulus ait; Exponite membra vestra armis iustitiæ. Quur vero bella suscipiuntur? Nonne propter regnum huius mundi? Et tamen Christus ait, quod regnum suum non sit de hoc mundo. Iam igitur si corpora nostra & animas armis exponimus iræ Dei, & per talem conatum

saltem

ſaltem nosmetipſos quærimus, atque propter regnum huius mundi tantam ſtragem edimus; hui quam egregios nos probamus Chriſtianos! Iactamus quidem nos tales ore; at corde & anima intus meri ſumus ethnici, neutiquam ex Spiritu Chriſti renati. Abraham quum ethnicos obtunderet, nihil quidquam ex gentium rapinis ſibi expetebat; ſed regi Sodomæ omnia reſtituebat, quæ ab gentibus ipſi erant erepta; & zelotem Domini ſolummodo agebat. Non ille propter provincias aut ſubditos & regna arma induebat, ſed ut liberaret fratrem ſuum. Zelus iſte veritatis erat, quem Iehova in eo urgebat, ut liberaret ſuos. Non exurgebat armatus propterea, ut regionem aut civitatem inde lucraretur: ac licet obtinere eiuſmodi potuiſſet, nihil tamen eorum quærebat, ſed retro in ſuum revertebatur locum.

Admodum mirabiliter porro ſpiritus in Moſe heic loquitur; & dicit, quod, reverſo Abrahamo ex prælio, Rex Sodomæ illi ſit obviam egreſſus, & Melchiſedech rex Salem protulerit panem & vinum; qui fuerit ſacerdos Iehovæ excelſo, qui cœlum & terram poſſidet; & bene-

 dixerit

dixerit Abrahamo; & quod illi Abraham decimas persolverit. Ac licet de hoc sacerdotio alias nihil in sacra Scriptura inveniatur; tamen verissime de Christo typus fuit. Namque spiritus Dei alio in loco de Christo testatur, quod sit sacerdos in ordine Melchisedech. Ita plane occulte spiritus Iehovæ figuram Christi in Abrahamo depingit, & vocat eum regem Salemi, & simul sacerdotem Iehovæ altissimi; quasi diceret, Sacerdotem salutis & chrismatis; quemadmodum in sensuali lingua sonus eius exprimitur: id est: Christus ipse benedixit Abrahamo, & obtulit ipsi panem & vinum, videlicet carnem suam & sanguinem; atque ita ille ipsus fuit sacerdos, qui Abrahamum cum filiis suis Deo reconciliavit. Namque Abraham gladio iræ Dei adversus gentes usus fuerat: proinde nunc Melchisedech adveniebat, & denuo benedicebat Abrahamo, ne gladius Turbæ illum deprehenderet; & offerebat ipsi panem & vinum, hoc est, cœleste ens, quod in semen Abrahami introducere cupiebat, inque carnem & sanguinem mutare: unde Patris iram in fœdere tanquam in typo reconcilians complacat ei.

Nam

Nam sacerdos iste verissime spiritualem exhibet hunc intellectum nobis. Licet enim Abraham simili modo secum habuerit talem sacerdotem, sub figura Christi; tamen ait Moises, quod fuerit sacerdos Dei, qui dixerit ad eum, Benedictus sis Abraham altissimo, qui cœlum & terram possidet, & hostes tuos in manus tuas tradiderit conclusos. Id certe de nemine alio, quam de Christo intelligi potest, qui sæpius Abrahamo in tali figura se exhibuit, & toties ipsi benedixit. Namque spiritus in Moise illum quoque regem Saleminum vocat, quod nil aliud significat, quam regem salutis; cui Abraham decimas persolvit. Procul dubio secum in sacerdotali ordine is vixit cui persolvit decimas; Ast hic rex & sacerdos erat ille, de quo concionabatur, qui cum illo contrahebat ita quod esset æternus eius futurus sacerdos; cui Abraham decimam, tanquam decimam proprietatem humanæ proprietatis, in ignita lingua animæ devovebat; & sacerdos in eum conferebat panem & vinum suum, cum benedictione, tanquam amoris ignem; tincturam videlicet luminis cum essentia divina:

ut Abraham in hoc pane & vino tincturam lucis in ignita anima reciperet, atque ita imago Dei in illo redintegraretur. Proinde quoque Christus eidem mulieris tincturam in lucis ente, ut viri & mulieris proprietas in unam redirent imaginem, reddidit. Atque istud hoc loco indicat spiritus sub specie regii sacerdotis Saleminis. Esdra enim, qui amissa Biblia ex cognitione spiritus Dei scribis suis dictavit ad calamum, satis hæc perspexit, & propterea spiritus Dei hæc ita refert. Vnde satis commode perspicitur, quo pacto Esdra ex visione spiritus historiam hãc Abrahami conscripserit. Namque tota historia Abrahami sub Christi persona præfiguratur, quum sit typus Christi. Hunc sacerdotem Salemi Abraham in spiritu vidit. Quoties Abraham sacrificabat, statim sacerdos iste in victima eius apparebat, & sacrificabat Deo, quia mundum sacrificio suo reconciliare debebat. Inde erat sacerdos Dei. Ipse Abrahami voluntarium sacrificium, velut eius preces fideique vota, in sanctum Iehovæ ens introducebat; in quo ente, tanquam in essentia divina, panis & vinum porrigebatur animæ Abrahami

hami; ut ita in mensa Iehovæ satu-raretur; donec iste Abrahami fieret sacerdos, id est, se Abrahamo in cœlesti corpore, velut animæ cibo, in vero pane & vino, manifestaret, &c.

Item *cap.* 47 ait: Inter omnes res gestas Abrahami, quas consignavit spiritus Moisis, duplex intelligenda figura est: exterior nimirum quædam historia, quæ ita peracta sit; sub qua historia figuram suam Spiritus Dei in fœdere suo tam apposite interserit, quasi meras ageret in ea delicias.

Item *cap.* 46: Quare ita pronunciamus omnia ut Iehova nobis agnitionem largitur. Inde adeo, si quis res gestas veteris Testamenti rite perlegere, & intelligere solide velit; necessum est, ut binas ille sibi proponat figuras; nimirum, in externis Adamum, tanquam hominem terrenum; in internis vero Christum. Si binas istas figuras in unam transformet, continuo intelliget quidquid Moises & Prophetæ in spiritu locuti sunt. Caveat omnino, ne cœcorum more quidquam aspiciat; ceu Iudæi & Babylonia fecerunt, qui ex historiis istis rationales conficiunt conclusiones, &c.

 Porro,

Porro, quum eadem haut dissimiliter, sed lucidioribus tamen verbis, *cap. 33. eiusd. lib.*, explicet; non incommode heic & iste annectetur locus. Sic igitur ait: Si quis naturæ præfectus viro iusto vitam adimit suam; eum sane, qui hoc facit, Iehovæ iudicio natura destinat ad audiendum sententiam. Quorsum igitur tyranni illi effugient, qui Verbi sapientiam in mendacia transformant, & Filios Dei propter eiusdem agnitionem & confessionem turpiter suppliciis afficiunt, nec non bello & pernicie regiones & populos subvertunt? Hi omnes referuntur ad Turbam magnam, iudicio Iehovæ destinati. Namque gladium Turbæ in propriam voluptatem ingerunt; nisi speciali mandato Spiritus Dei illos instiget; tunc id officii ratione exsequi omnino tenentur; velut Israël in gentibus hoc præstitit. Quidquid ex propria libidine, ad potentiam suam extollendam, absque necessitate, aut mandato singulari Dei, sanguinem profundit, hoc à furore Iehovæ ad id existimulatur & concitatur, & tandem regno huic appropriatur. Vnusquisque miles est iræ Dei virga, qua furor eius malitiam mortalium

lium ita punit & absumit : nec ullo modo pertinet ad ordinem naturæ, sed ad appetitum Turbæ magnæ, videlicet appetentem furoris ordinem, per quem Iehovæ ira regiones & regna subvertit. Ordinatio illa proprietatem naturæ in tenebricoso mundo concernit, quæ potentiam suam tempore malignitatis humanæ exerit per Iehovæ permissionem; atque tum omnia ad furoris libidinem succedunt, donec illa se satis recreavit in sanguine humano. Namque hæc eadem est Racha sive vindicta Dei, de qua dicit, quod ipse vindicare velit sanguinem hominum, &c.

Qui locus ex iis, quæ in proxime antecedenti capite allegata sunt ita contineri sive compleri potest, ut non sit opus pluribus heic eadem repetere. Distinguant igitur, quousque volent, illi iuris bellici tam insolentes commentatores, & privata quoque prælia concedant, quasi licite ex iure naturæ propter iniuriarum propulsationem (*Grotius lib.* 1 *de Iur. bell. cap* 3, *num.* 1) gerantur: reverentia, quæ Iehovæ præceptis & præscriptis debetur, nisi rectius observetur, cuique suum imponet malum; & iudicem nimis sero inveniet qui

mature in viam non redierit. Sed forte quis obiiciat; (ut humana ratio semper potiores suarum inventionum partes agit, ac, ne quid culpæ ferre videatur, strenue defendit magis, quam ut sese ad mandata Iehovæ retrahi patiatur;) obiiciat, inquam; quod Christianorum non tantum cœtus, respectu omnium, passim admodum exiguus sit; sed etiam inter ipsos Christianos esse vix aliquos, qui rem ita intelligant: velut ille quoque clamat: Quid poterunt hi tam pauci numero conficere contra totius mundi præiudicia? *Arn. rel. lib.* 1, *cap.* 3, *num.* 36. Item: Vna hirundo non facit ver. *God. l.* 42, *ff. de V.S.* Nec ad paucarum gentium mores corrigendus est universus orbis; imo nec ad multarum. *Id. sect.* 5, *num.* 36. Effugium quidem magnum videtur: Sed uti sola hominum opinio nihil iuris extruit veri, si iuri naturæ contradicat; ita multo minus tanti erit ponderis, si verbo Dei quid audeat derogare. Nam veritas religionis non ex principiis corruptæ naturæ, multo minus ex iure gentium, sed ex revelatione divina pendet; *dicente eodem, d. l. num.* 41, *Rectore.* Quamvis etiam mire se præcipi-

cipitat, dum excusare gentes conatur in hoc quod non tantum uno impetu omnes, ex defectu revelationis, quæ paucis obtigerit, aberrarint, & superstitioni alteri post alteram se implicuerint; sed etiam ex iure belli servitutes pœnæ loco iustas constituerint. Quippe, quum bellum iustum statuat, non curat obiectionem, quam Bodinus ex hostiis humanis aut ipse sibi movet; nimirum, quod ex luce naturæ gentes potuissent intelligere, contra naturam esse, humano sanguine delectari. Sed respondet ita: Quid tum postea? An non auctor naturæ potuit naturæ detrahere, & multa contra naturam vel ipsis Iudæis concessit? Velut exemplum adducit in Abrahamo, cui à Deo demandata erat immolatio filii unici. Et addit: Vt autem hic constanti fide putavit, obtemperandum illi, quem errori alicui obnoxium cogitare nefas sit: Ita superstitio ethnica, persuasione numinis dementata, eo sibi sequendum credidit quo raperetur à falsis oraculis, etiamsi in ignem ire iuberetur, in foveam salire cum Curtio, aut in tela ruere cum Codro & Deciis. Adde, ait, quod duo Deorum genera crediderit

ſimplicitas ethnica; alios, qui noceant; alios, qui benefaciant. *Gell. lib.5, cap.12, &c.*

Quænam vero hæc excuſatio blaſphemia? An nó magis eſt ſui ipſius accuſatio & refutatio graviſſima? Nunquid culpam idololatriæ ethnicæ cum tyrannica crudelitate Chriſtianum tam aperte in Deum reiicere decet? quaſi ille contra naturam quid ſanguinolentum mandet? Quot verba, tot prope errores; nec ſine blaſphemia; quæ nec abſque ſcandalo quis legat pietati veræ deditus. An ſummus Iehova peccati tam atrocis auctor, aut ſtimulator occultus inſimulari debet, ſiquando naturæ luci nonnihil detraxerit, vel contra naturam quid præceperit? In tantumne ab oraculis falſis dependere debebant, ut inde perſuaſione numinis dementarentur, & in ignem aut foveam proſilirent? Quid hoc? Num hæc poteſt aut debet dici ethnica ſimplicitas, ſi tot fingant deos, ut in duo genera bonorum & malorum diſtribuant? An quæſo hæc ſimplicitas aut malitia debeat dici, & ſapientiæ profanæ argutia? Vel potius arguta arrogantia & ſuperbia? An non hæc directe Chriſtianiſmo Pauli

oppo-

opponuntur? *ad Rom.* 1, *&* 2. qui expreſsè ἀδικίαν hanc, impietatem & iniuſtitiam vocat hominum, quod veritatem in iniuſtitia detinuerunt, & eam in mendacium transmutarunt; unde manifeſtata ſit ira Dei ex cœlo? *verſ.* 18, 25, *&c.* An non ipſi in ratiocinationibus ſuis vani facti ſunt, & cor obtenebrarunt ſuum, mutaruntque gloriam incorruptibilis Dei in efformatam imaginem? *verſ.* 21, 23, *&c.* Nonne Dei veritatem transmutarunt in falſitatem? *verſ.* 25. Quæſo, an hæc ſit ſimplicitas gentium? num vero malitia? Decetne ita turpiter quenquam, has ſummas blaſphemias & peccata in virtutes convertere? Cuinam potius fides ſit habenda; an Spiritui Dei in Paulo; vel homini vaniſſimo, qui ſibi tot conſuit contradictiones, quot ipſi lubet? Pudeat merito, Chriſtianiſmum profiteri velle, & tamen Chriſto & ſibi ipſi contradicere. Sed non opus eſt pluribus verbis: Ipſe ſibi ſit refutator iterum contradictorius binis in locis. Etenim *paulo ante, num.* 30, 31, 32, *&* 33, recte pronunciarat, quod errore communi gentes & nationes quam plurimæ peccarint; adeo, ut inde ne ius quidem

dem induci posset. Quonam iure igitur heic quid constituunt, ubi tam graviter etiam in ipsum Deum impegerunt malitia sua & inversione rerum? Deinde, *in eadem sect. num.* 57, recte cum D. Paulo, inexcusabiles, ἀναπολογήτους, omnes pronunciat populos, qui, quum potuerint Deum verum ex luce naturæ cognoscere, gloriam eius cœlestem in humanum cultum, seu apertam blasphemiam demutarunt; idque eo magis, quo evidentius veritas ex verbo elucet divino, & ab iis pertinacius contemnitur, &c. quæ verba etiam superius allegata sunt. Ecce, quomodo hæc iam ethnica potest dici simplicitas, si inexcusabiles sint, si blasphemi idololatræ sint, si pertinaces contemptores verbi sint, si ipsam naturæ lucem despectui habeant, omniaque convertant in mendacium pro lubitu?

Eodem modo, quo ex simplicitate maligna & blasphemia innocentiam ethnicis adscribit, etiam cunctis, ipsisque Christianis, bellum permittit iustum, ex cuius victoria servitutes iustas constituant. *Ibid. num.* 60. Nihilominus quidem rapinas & cædes damnat, quum belli sint accidentia.

Quasi

Quasi vero bellum aliud quid sit in proprio totoque ESSE suo, quam rapinæ & cædes? per quas victoria obtinetur, & bellum perficitur. Vide heic Costerium *in pol. lib.* 10, *cap.* 8, §.6, recte de bello, & quomodo omnis ab eo exulet iustitia, loquentem. Dehinc quoque ulterius iste reiicit hos, qui statuunt, victos cædere nequaquam esse licitum, ac proinde nec in servitutem eos abduci debere; quum sit potius, servos facere ex dedititiis, quam eos occidere. Quippe, ait, cædes & servitus non sunt paria. Quæ tamen duo crimina, *vix antea, num.* 56, paria fecerat his verbis: Cædes enim & servitus pari passu ambulant. ut in contradictoriis terminis perpetuo sibi conscius maneret. Quasi vero non aliud sit remedium clementiæ aut misericordiæ, quo curari possit dedititius, & ille, qui se dederit victori, nisi aut servitute aut cæde sit mactandus? Ast, obiicit, duo sunt genera bellorum: aut tendunt ad internecionem; aut pugnatur pro imperio, gloria, ditione, aut alio aliquo interesse. in illis à cæde non est abstinendum; in his distinguendum est interius summum & æquitatem. nam quod ultra victoriam

ctoriam non ſit progrediendum, æquitas ſuadet; ſed iuſtitia haud prohibet. Quid audio? An æquitas & iuſtitia ita diffident inter ſeſe, ut quod æquitas non permittit flagitium, id iuſtitia licite patrari ſinat? Nimis liberalis eſt, in puniendis hominibus & conſtituendis ſervitutibus. Merito igitur audiat hoc: Exeat aula, qui volet eſſe pius. Nimia enim pietas aut miſericordia dedecet virum ſtrenue bellicoſum, & ſervitutum compactorem. Sed amabo, dic, num iuſtitia poſſit ita licite ab æquitate reſilire, ut illud exequi audeat citra culpam ſuam, quod æquitatem non redoleat; id eſt, ut quod iniquum ſit, committat? O abſit talis iuſtitia procul, quæ iniuſtitiæ patrocinium ſufferat. Alias enim ius & æquitas iuſtitiam procreant, ut illa utriusque dicatur effectum; quum æquitas omnino formæ inſtar ſit iuſtitiæ. Quare ſi tollas rei formam, ſive animam, merito in monſtroſum abit abortum illud corpus rude atque mutilatum. Veluti bellum quoque illud utrinque iuſtum evadit, iuxta eius opinionem, quod veritate & iuſtitia caret in cognitione cauſſæ iuſtæ, & ex ignorantia committitur;

tur; ut olim Andabatarum erant pugnæ & digladiationes. quod quidem, *sect.* 5, *num.* 55, verum perinde statuit; Sed idem *sect.* 4, *num.* 17, vix possibile putat, his verbis: Vix enim fieri potest, ut bella, unde prodeunt servi, utrinque iusta sint. & indignum est, ut nati altissimo loco & ingenio in vilissimam servitutem deiiciantur, &c. Quare autem hoc? Fortasse, quia transcendit limites honestatis in iustitia belli. Nulla enim iustitia vetat hosti nocere; modo non excedatur modus, nec transcendantur limites honestatis. *ait id. sect.* 5, *num.* 65. At quinam heic limites vere constitui possint, ubi arma furorque vigent, nec locus est dilectioni proximi, nedum cognitioni causæ, id non attinet multis demonstrari. Experientia est ante oculos. Nam quis caussam cuiusque disceptabit, quando strepitus armorum non sinit voces expostulantium exaudire, nec ira & cupiditas vindictæ locum facit tribunali rationis? *ait idem.*

Sed hactenus de servitute & iustitia belli. quumque ibi libertati non detur locus, eam nunc paucis in Christianismo quæremus.

CAP. IX.

De libertate vera, & servitute Christiana; quomodo hæc accipienda, & quid proprie sit.

RECte Bodinus, *lib. 1. pol. cap. 5*, & Montecativus, *1 pol. schol. text.* 64, agunt, quod tam accurate demonstrant, in multis adeo rebus gentes & nationes communi errore unanimiter peccasse. Etenim ipsa Scriptura S. attestatur toties, quod omnis homo mendax sit, & ex corrupta sua natura proclivissime ad mendacium feratur, quum simul ipsam imaginem Dei in tale portentum transformarint; ut supra ex divo Paulo ostendimus: qui exinde quoque omnem hominem mendacem proclamat ex *Psal. 62, 10; & 115, 11; ad Rom. 3, 4.* De quo etiam ipse Iehova Christus conqueritur, idemque profanitatis crimen sui in os ingerit Iudæis, qui tamen filii regni cœlestis ex semine Abrahami, patris credentium, unice salutari volebant; *Ioh. 7, 29; & 8, 55.* Quum itaque in cardine salutis ipsius etiam ipse electus populus Dei aber-

aberrarit ſæpius, & vix ægre ſe in ſaniorem mentem reduci paſſus fuerit; quid mirum, quod gentes tenebrarum meliora ſapere noluerint, aut non ſtuduerint unquam? quicquid heic pervicaces ethnicorum & proſanitatis tantæ patroni, veræque ſapientiæ vani ſuppreſſores, ac perverſæ ſervitutis perpetui commendatores obganniant. Nequid illis deſit pro captivis & mancipiis bello abducendis, ita exclamant nonnihil altius; nec id abſque indignatione animi graviori: Nam ſi ius naturæ convellit hæc ſervitus, & nulla valida ratione probari, vel ab antiquitate extrema excuſari poteſt, qua ratione probatur ſacris litteris, *teſte Auguſtino quæſt.* 67 *in Exod. & Rom. an. conſil.* 288; *ubi Mandoſ.* & ſub interminatione edicitur ſervis Chriſtianis, ne dominis ſuis ſe ſubtrahant propter conſcientiam? *ut ſect.* 4, *in pr. dixi.* Aut quo errore apud omnes omnino gentes, quaſi in unum & eundem ſtuporem coniuratas, tanto conſenſu potuêre principia naturæ exculpi, ut, quocunque verteris oculos, omnia ſervitutum plena deprehendas? Abſit vero ex ſola opinione hominum ius gentium extruamus, &c. *Arn. in relect.*

pol. cap. 3, *sect.* 5, *num.* 29, & 30. Nam Aristoteles 5 *eth. cap.* 7 non aliud ius gentium agnoscit, quam φυσικὸν, nec definit illud ex omnium opinione; sed ex eo, quod conveniat principiis à natura omnibus hominibus implantatis. *Id. ibid. num.* 31. Satis fortissimum scilicet obiicit heic argumentum nobis, iuxta suam opinionem, ut eam defendat variis quibus adsuefactus est contradictionibus. Sed quam elumbe id sit, ad veritatem sacræ Scripturæ & verbi cœlestis paulo accuratius examinetur. Namque ipse Adam post lapsum incepit statim lucem sive adspectum Dei & veritatem fugere; ut non veritus fuerit, se Deo subducere, & culpam suam simulatione ignorantiæve velamine obtegere, accusando falso mulierem. *Gen.* 3. Atque hoc est illud principium, corruptæ naturæ implantatum, quod adeo propagavit ille primus omnium parens in omnes posteros, ut cuncti tenebris inhæreant, nec quid à priori amplius cognoscere possint: quum imaginem divinam amiserint singuli, ut supra ostensum est: nec possint ne in rebus naturalibus quidem ad cognitionem internæ essentiæ aut eius virtutes pene-

penetrare, licet ante pedes sint; *ut ait Sal. Sap.* 9. Vnde quoque statim in primo mundo, qui longe sincerior fuit, quam iste præsens, adeo graviter de mortalium cœca malitia, nimirum quod omne figmentum & cogitationes cordis sui ad deteriora in dies singulos conferrent, Iehova ipse conquestus est, ut etiam cogeretur diluvio submergere mundum, quum nemo præter Noachum (propter lineam Chrifti) omnium inter tot milliones hominum inveniretur, qui ereptione dignus haberi cum suis potuisset. *Genes.6, vers.5,6.* Si igitur tunc in unum eundemque stuporem tanto consensu conspirare potuêre homines, tantique gigantes, & tam longæ vitæ; qui tam insignes habuêre doctores verbi, patriarchas videlicet divinos; an non etiam hoc semper factitarint, quum eiusdem malitiæ & cæcitatis exemplum in ædificatione turris Babylonicæ habeamus? *Gen.* 11. Quid non factitarunt Israëlitæ, quum ipsi miraculose per mare rubrum à Deo ipso ducerentur, inque ignea nube ductorem cotidianum viæ adspicerent? qui & selectus erant populus. An non inde recte quoque David regius pro-

pheta ait? Defecerunt omnes; nec est, qui bonum operetur, ac ne quidem unus. *Psal.* 14, *v.* 3. Qualia proinde tales opiniastri sibi somniant principia naturæ, quæ prorsus ignorant, nec audire expetunt aut cognoscere ex verbo Dei; quum profanitates suas cum sanctis Iehovæ oraculis tam temere commisceant, spiritumque Iehovæ à se prorsus repellant blasphemi, nec ad agnitionem veritatis pervenire possint, propter inutiles logomachias? *ut id D. Paul.* 2 *ad Tim.* 2 *detestatur.* Vsque adeo ethnicismi & naturalis cæcitatis servi omnes esse cupiunt, ut prorsus aversentur libertatem, quam Deus homini contulit primitus, & postea, perdita ea, per Christum recuperatam nobis donavit. An non cœci sint homines, qui oculos adversus verbum Dei nequiter obfirment quum ne quidem id, quod apertissimis adspiciunt oculis, in veritate spectare optent, aut agnoscere velint? Exemplo res satis erit clara. quid lucidius splendidiusq; mundus universus adspicit lumine clarissimo & amabilissimo ipsius Solis? Nemo non splendore eius & irradiatione se quam iucundissime sentit affici. omnes eius lucem desiderant quo-

quoties nox est, & diem votis exoptant anxiis. Nihilominus omnes in eius loco & motu hallucinati sunt turpissime. Nonne in unum eundemque stuporem tanto consensu heic conspirarunt omnes? quem etiam firmis demonstrationibus stabilire conati sunt summi artifices, quos sapientes nominitamus; inde, quod terra tanquam in centro universi quiescat, & sol circa eam cum luna & reliquis planetis moveatur? Nonne à temporibus Ptolemæi mathematici, qui maxime circa ann. Christi 141 floruit, per tot secula hucusque tot scripti sunt libri, qui hanc quasi firmissimam imo & demonstrativam defenderint sententiam? Omnes Dd. Academici mordicus nec sine acrimonia in hanc coniuravêre mentium opinionem, ut anathema fuisset habitus, qui contradixisset. Et quamvis summus ille astronomiæ artifex Copernicus ante seculum abhinc ferme, qui natus est in Regiomonte Borussiæ, anno 1473, die 19 Febr., & obiit 1543, die 20 Ian., tam crassum & supinum errorem omnium in triplici motu terræ demonstrarit, & revolutionibus conspicuis id declararit; ut inde satis mani-

nifestum sit, quod soli non aliis quam centri locus respectu totius universi competat: tamen ille audiri non potuit. Ac nisi tam oculares adhibuisset demonstrationes, quibus revolutionum suarum libros sex illustravit; certe pridem ex orbe toto expulsus fuisset. Quare? Quia communem academicorum patrum, & omnium ex ore talium dependentium virorum, ac inde constituti iuris gentium & Christianorum opinionem impugnavit & pudore affecit? Quam etiam ob caussam veritas tam aperta hactenus identidem quam acerrime suppressa fuit. Novi quidem fuisse viros bonos etiam inter academicos, qui hac de re recte sentirent; & inter eos ipsemet affinem habui Magistrum Heinricum Scaperum, virum longe in mathesi exercitatissimum, qui ultra 30 annos academiæ professorem egit Helmæstadii. (cuius scripta quoque dignissima sunt, ut tandem edantur, quum prorsus singularia in tota mathesi contineant.) hic toties mihi confessus est, quod nulla verior esset sententia, quam Copernici, & ita quoque informavit suos discipulos; velut ego anno 1597 talia ex ipsius præ-
lectio-

lectionibus observavi tum. Sed ipse cum aliis propter conspirantes omnium opiniones non ausus fuit aperte illa explicare. Tandem ante annos aliquot Teutonicus noster id etiam, sed alio dictamine, sancto & Esdræo, *in libro suo de triplici vita hominis, capite 9*, ex fundamento naturæ plenissime explicatum dedit. Cuius verba emphatica hæc sunt: Qui asseverant, quod sol cursu moveatur aliquo, illi loquuntur tanquam cœci de colore, nec unquam centrum naturæ agnoverunt. &c. Item: Mundus ex lapsu Adami huc usque monoculus fuit: quia sub sex illis sigillis, id est, sex planetis illis, vixit cum sua cognitione: At septimum sigillum perspicuis solis oculis videbitis mox. Loquimur heic, ut veritatem agnoscimus. Hoc igitur percipite; vobis difficilem complexum enucleabimus. Videte, & animadvertite id modo. Tota constitutio & universitas regiminis huius mundi in omnigena vita ex astris tum sese in cunctas res, bonas tum malas, insinuat. Nam & astra quoque caussæ sunt, quod quatuor elementa, utpote ignis, aër, aqua & terra, exsuscitentur: alias in hoc mundo om-

nia plane placata quiescerent. Ideoque præcipue in septem planetis agnoscite imperium superius: hi quippe nobis spirituale regimen exhibent; & id quidem duplici modo. Obtinent Tincturæ imperium, tanquam igneam vitam; nec minus & aëris imperium, tanquam aqueam vitam. Tres planetæ, supra solem constituti, una cum sole, igneam vitam & dominium possident: atque tres infra solem positæ, egressum igneæ Tincturæ exhibent, eiusdemque simul descensum, & una cum sole aëreum imperium fovent, atque femineum genus continent in sese, quia matricis essentiam repræsentant, superiorisque matricis Tincturam. Isthæc Tinctura autem animam in sese comprehendit; & altera, matrix, veneris, animæ spiritum. Atque ita quod superius est, inferius appetit, & è contra inferius hoc appetit illud superius. Vnde porro unum conficitur corpus. quippe sol est cor, & splendorem maiestatis principii huius continet. Atque inde percipi facile potest uterque sexus, masculinus & fœmininus. Mas caput repræsentat, & in se imperium dominationis continet cum Tinctura sua ignis;

ignis; ac, quum Tinctura hæc animam comprehendat, inde venerem appetit, tanquam matricem corpoream. Namque anima appetit spiritum & corpus; quod possidet matrix fœminæ. Atque ita inferius regimen est fœmineum, & totum eius imperium lunæ obnoxium viget. Sol enim cor addit eis, & venus Tincturam; non vero igneam, sed aqueam; unde ille largitur spiritum aëreum. At huius Tinctura non in intellectu consistit. ex quo ipsa viri subiacet imperio. quippe Tinctura ignis acriter probat res omnes. Mercurius exsuscitator est Tincturæ huius. Inde in facundiam volubilitatis inclinat. Et luna obtinet huius matricem. quæ ex omnibus participat planetis, & metwendam terræ se exhibet. inde ita festinat, & in circumvolutione rotæ suæ ex planetis & stellis haurit vires ubicunque potest. maxime appetit solem: inde quoque eius splendorem attrahit, quemadmodum luna solem anhelat; quoniam terrenus est, & appetit cor cœleste. Ita quoque fœminea matrix anhelat anxie cor mariti, eiusque Tincturam, tanquam animam: quia anima æternum illud affert bonum. Atque sic

natura æternitatem appetit, seseque ex vanitate exsolvere cupit. Vnde patet, quæ caussa sit movens acerrimi desiderii in utroque maris & fœminæ sexu per universam creaturam, quod utrumque alterius mixturam tam ardenter ambiat. Namque corporea moles illud non intelligit, neque spiritus aëreus; sed tantum binæ illæ Tincturæ noscunt hoc, quæ ita mutuo urgent sese, quum illud verbum FIAT in se contineant, ut inde magnalia cuncta Jehovæ manifestentur. Etenim Spiritus Dei incumbit aquæ matricis in venere & in jovis matrice, tanquam in cerebri matrice, & gestat illud FIAT. Namque cor possidet veneris matricem, & cerebrum Iovis matricem. Atque sit Spiritus Iehovæ alis quoque ventorum incumbens fertur in suo principio; & tamen à patre & filio procedit in creatione; manifestatque magnalia summa, quæ in sophia sancta ab æterno sunt provisa. Proinde ipse est fabricator seu opifex rerum omnium, & à Deo ad id opificium missus, &c.

Eodem modo, *cap.* 10 *eiusdem libri, quod de creatione omnium essentiarum, & quomodo homo semetipsum investigare*

[in]dagare ac invenire debeat ; *ac quomodo*
omnia secreta naturæ , usque in novena-
rium numerum , non vero ulterius , per-
scrutari queat , *inscribitur* , inter alia
hæc habet : Iam ratio hominis quæ-
ri: Quum diabolus hunc ita incolat
mundum , & in eodem principis do-
minium obtineat ; ubinam ille ha-
bitet ? In tota abysso non plures cir-
cuitus sunt aut circuli, quam septem;
qui se movent atque circumvolvunt
instar rotæ, vel quemadmodum vita
circa animam circumfertur, & cor in
medio tanquam in centro quiescit.
Ita quoque sol se habet, atque circui-
tus illi circa solem sunt septem pla-
netæ , tanquam spiritus ab eo centro
dependentes ; & septimus circuitus
est terræ, quæ spacio 24 horarum cir-
cumvolvitur , & simul cum reliquis
planetis suum anni spacio cursum ci-
tra lunam circa solem absolvit. quod
reliqui simul peragunt , sed tamen
longe dispari temporis spacio ; veluti
Saturnus in 29 annis , propter nimis
longam distantiam : excepta luna,
quæ retrogrediendo perficit cursum
singulis mensibus , atque ita duode-
cies in anno, & paulo ulterius trans-
greditur. Iam igitur hoc omne ro-
tam generationis conficit , in qua
ver-

verbum FIAT consistit. Atque hoc diabolum ex hoc circulo expulit, ut habitet extra hunc circulum, ubi ingentes sunt tenebræ, ex adverso contra coronam stellarum sive zodiacum, in firmamento; unde quoque multæ stellæ nequeunt conspici propter tenebras eas. quod etiam alias ingentem significationem importat propter mortales: quod indicare cuperemus, nisi mundus tanto furore corruptus esset, & potius diaboli servitio se exponeret, qui omnes irridet revelationes, ut eo facilius mirifice excæcare queat mortales. ultimis temporibus tamen aperta erunt omnia filiis eorum, qui binis singula dignoscere oculis noscent. Atque ita satis vicinus nobis est diabolus; & tamen simul principis dominationem longe profundiorem exercet, propius ad astrorum situm in medio, ubi densissimæ sunt tenebræ. Namque proximitatem splendoris stellarum ferre nequit. unde captivus est, nec audet septem regimina verbi FIAT attingere, nec quid in iis potentiæ habet. Est ita miserrima creatura sub corona sive zodiaco. Hoc certe haud ullo circino delineari potest. Namque sol in intimo intus fixus perstat circulo;

&

&reliqui omnes longius ab extra distant ab eo ad coronam uſque ſive zodiacum; qui concludit ambitu ſuo cœlum externum. Atque iſtud non poteſt intelligi, niſi ſpiritus id concipiat ſecum; quippe velut ipſe ſpiritus eſt, ita quoque circulus iſte ſe habet. Non tamen poteſt rite deſcribi. Quemadmodum enim vita ſeſe in intima involvit uſque ad ſolem; ſic etiam illi ſpiritus vitæ in homine ſeſe animæ inſinuant; veluti de tribus principiis meditationes concipere poteritis; ubi extremum, ſimul intimum omnium eſt. quod externus (ſive ſidereus) ſpiritus rationis noſtræ nullo pacto percipere poteſt: quia ſolummodo unitatem conſtituit, nec ternarium numerũ aſſequitur. at animæ ſpiritus, ſi regeneratione denuo convertatur ad Deũm, ut internum ESSE introſpiciat oculis genuinis, & oculis huius mundi externum, is intelliget. Nam iſtud detegit viſionem Ezechielis de ſpiritu cum internis & externis oculis, ubi ſpiritus ſimpliciter rectà procedit quocunque procedit. Ac licet ſapientes magi & mathematici cõfinxerint ſphæram; & rotam eam aliquo uſque delinearint; tamen hæc non ſufficiunt

ciunt. Idiotis quidem sic præparatur via quædam ad considerandum mysterium magnum: verum rota ea longe subtiliorem intellectum continet, nec unquam in tali ratione circino delineari potest. Namque in semetipsum retro tendit ad cor solis, & è contra ex se egreditur ad figuram essentiæ. Propellitur ad exteriora & interiora simul. Etenim spiritus Tincturæ, tanquam vere ignea vita, urgendo tendit sursum ad libertatem Dei, & appetit spiritum essentiæ; qui se deorsum impellit, utpote sine quo non subsistit ignea vita. Inde se igneus spiritus reconvertit quasi in latus, & semper apprehendere conatur spiritum essentiæ, & spiritus essentiæ fugit ignem. Quum vero ex vita ignea progeneretur, nec possit ab eo separari, proinde ille cum igneo spiritu circumgyratur. Quando enim igneus spiritus se in dextrum latus per obliquum convertit, & apprehensionem dirigit in spiritum essentiæ, tunc spiritus essentiæ retro cedendo ibidem in obliquum ex inferiori parte à latere altero sinistrorsum se elevat. Atque hoc parit involutionem, & alter alterum insequitur: Quippe essentia fugit ignem, & ta-

men ex igne ortum sumit suum, ceu videtis, si observetur, quemadmodum aër ex igne expiret, & ex aëre gignatur aqua, quæ substantiam illam determinat. Ita ignis in anxietate sua appetit mansuetudinem aquæ, & libertatem extra anxietatem eam, atque apprehendit aquæ scaturiginem; inde mansuetudo tanquam aquæ scaturigo expetit corpus, ut ab igne tuta & obnubilata sit. Hinc ignis festinat ad aquam, & aqua fugit ignem. Namque si ignis sursum evaporaret, & aqua per inferiores partes efflueret, tunc longissimæ distantiæ separatio inde exurgeret inter utrumque, ac cuique mors sua esset parata, ita ut evanescerent ambo aut in nihilum abirent. Dum vero se ignis aquæ adsociare cupit, & in ea se recreat, conservatur ipsi vita, & sic spiritum aëris ex se producere potest, ut ita vita subsistat. Ecce ita indicamus tibi mysterium magnum, ut inde cognoscere discas, quousque intellectu tibi sit progrediendum; addiscasque numerum cognitionis tuæ, & in quo iste finiatur. Namque ignis octavum determinat numerum post septem spiritus illos naturæ, & caussa est septem spirituum. Iam vero nulla

creatura

creatura in corporeitate sua potest sustiner eprobam ignis;quia ignis cõsumit eam;in qua subsistit vita naturalis. Ignis præterea Tincturam efficit; eamque duplicem : Vnam, in sese apprehendentem æternam libertatem placidæ mansuetudinis absque essentia externa : Alteram, extra sese apprehendentem externam substantiam; veluti oleum, quod ex aqua producitur, & ex venere oritur, in quo externus eius splendor & lumen resultat; & ex interna Tinctura in æternæ libertatis appet tu exoritur maiestas libertatis. Quod commode percipietis hoc pacto. Ignis octavum complet numerum, & interna Tinctura numerum novenarium determinat. Eo usque nobis est progrediendum. Namque denarius numerus ipsum ponit æternum Dei ignem: atque in medio sui, crucem ✠ exprimit generationis; quæ centrum æternæ naturæ in duo dividit regna, uti antea id explicavimus. Quæcunque vero creatura penetrando hunc ignem perrumpere cupit, illa regnum Dei pervadens, in extremitatem à Deo alienatam, & in centrum ignis quod est extra hunc mundum, tanquam in æternas tenebras, relabitur: ubi ignis niger

niger & æterna esurities viget. Incensio ignis luminaris solummodo in cruce ✠ consistit, in mansuetudine novenarii numeri, id est, in uno numero. Nam denarius numerus dualitatem exprimit ad procreationē angelorum hominumq; complectendam: sed nil ulterius in centrum crucis ✠ redigendum est: quippe ante crucis ✠ Ternarii sancti faciem omnes subsistere, & mentes suas sub se retro reflectere coguntur in Tincturam humilitatis, usque ad novenarium numerum; ut ita in denarium numerum non sine trepidatione mentis prospiciant; ne creare quid velle aut appetere videantur in hoc denario numero: ne sic in centrum ignis Dei cupiant ingredi, sed potius ante denarium hunc gaudium concipiant æternum, læto concentu gloriosæ laudis cantantes, *Sanctus, sanctus, sanctus sit Iehova noster dominus Deus Zebaoth.* Atque iste cantus repræsentat cibum divini ignis, ex quo progrediuntur in divinis essentiis miracula, paradisus, elementa, & cœlestes substantiæ. Velut & ante Ternarium sanctum adstat ceu virgo quædam æternæ sapientiæ Dei. atque hæc est divina illa Sophia, Nam-

que in ea Sophia omnium divinarum essentiarum substantiæ formales cóparent. Ad cuius miraculi expressionem nulla nobis seu lingua seu calamus sufficiens esse potest. Solummodo vobis indicamus, quousque eiusmodi revelationes sint indagando penetrandæ. Nam usque in novenarium numerum omnia vobis in intuitu sunt obvia; quia cœlestis vitæ heic adest Tinctura: Conspicitis heic centenarium numerum, & etiam millenarium maiestaticæ coronæ: sed prorsus heic abstineatis á perscrutatione denarii, ubi merus abyssus lustratur: Alioquin extra Deum progredimini, velut Lucifer qui in denario creatorem agere conabatur, & ignem ibi æternæ originis quærebat; unde ibidem, ceu in morte tenebrarum extremarum sepultus, permanere æternum cogitur. Ideoque lector huius sit monitus, ne in his profundis scriptis ulterius quid pervestigare aut voluntatem suam in interiora intromittere tentet, quam ipse possit assequi. Quisque in huius conceptu solo acquiescat semper. Namque dum conceptu adhuc viget tali, subsistit simul in substantiæ perceptione; unde non aberraturus est, licet spiritus illum

illum ad longe profundiora vellet deducere. Vni enim multo plura præ altero conceduntur. Verum meta & scopus heic est certissimus, ut quisque semper in humilitate erga Iehovam subsistat, atque in ea se Iehovæ dedat, ut hoc velle & facere perficiat quod Iehova vult. Si hoc peragas, in temet ipso es quasi demortuus: quia nil expetis, quam quod Iehovæ voluntas poscit: & hæc voluntas Iehovæ vita est tua, quæ in semet ipsam ad millenarium usque numerum regreditur, & profunditatem Deitatis cum mirabilibus cunctis perquirit. Ille tuam sibi consecratam voluntatem in virginem deducit Sophiæ suæ, ut ibi mirabilia cuncta perspicias. Ast noli ab ipso imaginationem retro in mirabilia divertere. Simulae hoc feceris, ex Iehovæ voluntate excidis, quæ æternam libertatem determinat, & in propria tua imaginatione tibi captivus hæres. Hoc diligenter observandum. Namque unaquæque imaginatio substantiam gignit, in qua tibi fixus subsistas, unde mox retrogradus agaris, ne Iehovam videre possis. Ideoque hanc ob caussam Christus nos docet humilitatem, amorem, puritatem cordis, &

misericordiam; & iubet severe, ut quisque nostrûm voluntatem Iehovæ quærat, atque in eã se intromittat penitus. In Iehovæ enim voluntate omnia nobis sunt possibilia. Nil natura nostra propria perficiat: sed Iehova ipsemet in nobis zeloten agens, est nostrum perficere, si quid miraculose operemur. Nulla enim hominis anima dicat aut cogitet; Ego miracula edam. Omnino hoc non debet esse. Quippe miracula externam naturam exuperantia ex centro æternæ profluunt naturæ, ex denario numero illo, cuius per se nulla compos est creaturarum. Ast si in voluntatem Iehovæ demissa penitus introeat, tunc Iehova miracula in ea operatur: quoniam ipsius unica est lætitia in imbecillis se manifestare; quum fortis perpetuo in sua voluntate obluctetur, eamque Deo nolit prout par est submittere. ipse suo semper confidit intellectui; unde ipsius voluntas extra Deum vagatur, & nihil potentiæ habet. Quod si igitur ex semet ipso de Dei essentia & voluntate loqui volet, insipiens nugator erit: quia non ex Spiritu Dei & voluntate eius loquitur, sed ex semet ipso & opinione sua: in qua perpetua dubitatio

ratio manet. Vnde quoque lites fidei & cognitionis Dei exoriuntur, cum quisque Deum in sua propria voluntate & scientia quærit. Hominum perversitas ea est, quod Deum in sua propria voluntate investigare & invenire velint, quum tamen in ea non sit; quia simpliciter habitat in eius voluntate, qui omnimode sese illi cum tota ratione & scientia sua submittit; atque huic ille largitur cognitionis omnis gratiam & vires, ut e sentiam suã cognoscere possit. Ergo sustollite capita vestra, & attendite: Nulla lis est, nulla controversia in voluntate Iehovæ; sed in hominis & diaboli voluntate. Hæc est iræ divinæ voluntas. Ne patiamini seduci vos per blandiloquentias adulatorum carnalium, qui in historiis vanis pompose incedunt, &c. *Hactenus ille*.

Ex his igitur patet, quid essentia essentiarum sit, quid eius spiritus atque vita, & quæ matrix generationis creaturis detur, ac quomodo sol omnia illustret ex centro suo, cunctisque rebus creatis oculum vivificum in splendore & calore subministret; atque ut hoc eo rectius perficiat quomodo circa eum, tanquam universi

centrum, omnes circuli exteriores cum terræ triplici motu sphærice circumgyrentur; isque in medio acquiescat, suum officium omnibus communicans.

Nuper etiã vir insigniter in astronomia doctus, dominus Philippus Lansbergius, pastor Middelburgensis, ex motuum cœlestium observationibus suis idem protulit, & ipse Copernici sententia maximopere inductus. Et quamvis priscorum & communis omnium consensus errorem nonnullum Tychonis de Brahe pridem etiam deprehenderit; in plurimos tamen alios longeque crassiores, quum ille sphæræ Copernicanæ ordinationem inverteret, lapsus est errores; ut optime illud explicat dictus ille Lansbergius, & eosdem *in sua consideratione idiomate Belgicæ linguæ conscripta* refutat. Fuit quidem, ait idem *in præfatione huius libelli*, ante 1890 annos in Græcia quispiam Aristarchus Samius, qui itidem affirmare ausus fuit, quod sol in medio universi staret: sed simulac hanc protulit sententiam, statim pessime à Græcis suis condemnatus est, quod communi opinioni contradiceret. Proinde non potuit rectius eandem cum Lansber-

gio

gio Guilielmus Iansonius Cæsius, Amstelrodamensis typographus & mathematicus solertissimus, exprimere sententiam Copernici, quam ut sphæram universalem in sensuali artificio depingeret, quam quisque oculis & tactu manuum palpare posset, ne quis id condemnaret auditu quod mente conceperat; quum tanta sit malevolorum negantiumque impudentia. Ipse quoque simile instrumentum mechanicum vidi Harlemi apud quendam, non litteratum quidem, sed in arte sua satis exercitatum, Rudolphum Iansonium nomine; qui adeo apte omnia confecit, ut etiam quisque designationes aspectuum in singulis annis invenire queat. Nonne & similiter per tot secula medici in suis impurorum medicamentorum compositionibus crasse satis aberrarunt, & adhuc satis infeliciter cum prolubio quodam animi in erroribus pergere satagunt; dum contra apertam veritatem & ipsum conscientiæ stimulum in cognitione rerum spiritualium, & earum, quæ veram naturæ essentiam constituunt, contra chymicos pugnant. Pudeat merito præ reliquis Sennertum illum sui scripti, quod tam turpiter

 edi-

edidit de differentia medicamentorum chymicorum & Galenicorum. Quercetanus, Hartmannus, Crollius & Nollius, palmam huic sæculo post Theophrastum merito præripiunt, ut reliqui, qui talia non didicerunt, in ruborem suum abeant. Egregiam relationem Michael Meyerus & Salmuth de novis inventis & repertis conscripsêre, quæ cotidianum rerum usum miris auxerunt undique modis, ut inde constet, quantum ingeniis humanis in cæcitate & imbecillitate sua fidendum sit, quum sæpius uni mortalium, & maxime quem indignum omnes censent, tantam largiatur sapientiam, qua toti mundo veritatis asserendæ caussa contradicere cogatur. Quare communi opinioni in nullis prorsus rebus nimia fides est habenda, nisi fundamentum ex verbo Dei pateat, aut idipsum Spiritus sancti dona in homine singulariter ad id electo confirment. Sophia enim cœlestis, quæ ex Spiritu Iehovæ est, sola scrutatur & detegit veritatem, etiamq; profunditatem deitatis, *ut ait D. Paul. 1 Cor. 2, v.* 10. An igitur quis ex natura quid rite probare possit, qui ipse naturam ne quidem in minutissima superficierum parte intelligit?

Velut

Velut ait Arn.pol.cap.3,sect.4,num.1. A natura pergimus ad ius divinum. quur non potius à iure divino ad naturam? nempe cœci adeo sunt omnes habitualistæ, ut ne quidem intelligant quid magia naturalis in nominis significatione sui importet; multo minus, quid cabalistica in mysticis possit explicandis, audierunt. Incognita pro veritate venditant, modo syllogistica locutione, vanisque logomachiis, atque technis constringere quidlibet possint. Miserrimum est instrumentũ, quod nihil veri intuitive cognitioni aut rationi applicat, ut tales nihilominus vanissime gloriari solent. Verum insignis est veritatis contemptus, si una cum mendacio colatur; *ait A.M.p.43, in expl.prim. præcept.*

Sed nunc propius iterum ad rem accedemus. Sic ait nostræ libertatis osor & hostis, *sect.3 d.c.num.25:* Dominium vero & libertas non convenit iis quos ad serviendum natura generavit, & proinde inique iis attribuitur. Quod si matrem æqui & boni, publicam utilitatem, legislator respicere potest, hæc contueri velit; An quicquam utilius hac servitute, & incompetente libertate detrimentosius,

tosius, introduci à primis Christianis potuit, dum promiscuo favore vindicias secundum libertatem in universum orbem Romanorum proclamarunt. Pro ergastulis enim privatis publica coacti fuerunt excitare nosocomia, ne recens manumissi per vicos & compita epidemica fame emorerentur. Nam, qui sibi de victu prospicere sua industria non possunt, quid ex libertate sperare habeant, præter famem & inediam? Quid prodesse queunt publico, nisi, ut, postquam ad liberum matrimonium accesserunt, & miserorum parentibusque similium liberorum post se trahunt globum, inutilibus fucis onerent civitatem, qui nihil nisi numerus sint, & fruges consumere nati? &c.

Talis locutio sarcastica multis certe scatet vitiis. Adeo enim absurditatum est studiosus, ut nuspiam prope vacet locus, qui non naturalem impugnet æquitatem. Nimirum semper inclamat servos natura, & eos ubique exigit. At naturæ homini nihil æque competit, quam ut id appetat & sequatur, ad quod natura creatus est? Quid vero hoc erat? Nonne dominium? utrum vero nunc consultius

ſultius erit? bruteſcerene, an vero libertatis anhelare ſuæ poſſeſſionem? Idcirco plusquam inique agit profectò cum maxima parte mortalium, quod eos ad ſervitutem naturæ abijciat. Quoniam ille abutitur vocabulo dominii, & ſolos principes, reges, &c. ad hanc ſortem ſeligit; ideo tam multos confundit ſervitutis cumulos, ut ita ſuum ſalvet Stagiritam. Aſt tantæ abſurditati quoque ſe Dn. Coſterus *in pol. ſuæ lib.* 10, *cap.* 8, §. 2, rectiſſime opponit, quando dicit: Hæc ſententia tum falſa, tum generi humano perniciosa eſt. Hinc enim ſuperbiſſima Græcorum ſapientia ius putabat, barbarorum nationes imperio ſubdere, iuſtumque eſſe bellum, ut deteriores perirent melioribus. Se ſe vero meliores iudicabant. Quum tamen conſtet, multas barbaras nationes innocentius modeſtiusque vixiſſe Græcis. Verum magnos præſtitiſſe ſe arbitrati ſunt, cum Lydos, Sarmatas, Scythas, Indos in poteſtatem redegerunt, & ſe, uti ſapientes, ſtultorum, ut putabant, dominos ſecerunt. Ac primum quidem nimium hoc arrogans eſt, tantum ſe extollere, tantum alios deprimere, &c.

Sic etiam nimium arrogans eſt,

quod

quod suæ auctoritate profanæ sapientiæ, noster inutilis Relector, tam multas hominum myriades ad brutorum stabula relegare velit potius, quam ipsis concedere primarium suæ finem creationis. Nimirum propterea ad matrem æqui & boni, publicam utilitatem, provocat euphoniæ gratia & nimiam Christianorum humanitatem in abroganda servitute graviter accusat. Quænam vero ipsi publica dicitur utilitas? Videlicet hæc ei publica utilitas dicitur, ubi quam minimū Christiani amoris erga proximum exercetur, ita ut nō necessum sit, publicas facere impensas pauperibus; quum talis libertas sit incompetens, & illa nihil possit introduci detrimentosius. Verum quæso, an non ibi cohabitatio & conversatio sit promptior, ubi liberalitas largior & mutua beneficentia? An non ibi pietas florentior? Forte ait; Hæc nil ad utilitatem publicam faciunt; quæ unice spectanda. At pereat talis publica utilitas, quæ pietatem & mutuam benevolentiam in opere consistentem in exilium agit, liberamque singulorum salutem posthabet. Abeat longe à bona republica tam durus legislator. Verum Iehovæ sit gratia,

tia, quod in Christo longe beneficentiorem nacti sumus legislatorem in suo regno, qui nos tanquam liberator theanthropos & solide unicus ab huius & æternæ servitutis carcere liberavit. Illum potius audire iubemur à patre Iehova, *Matth.* 17, *Marc.* 9, *Luc.* 21, quam tales perpetuæ servitutis consarcinatores. Is enim nos vult liberos, uti solus liberator est mortalium omnium. Sic enim ait: *Ioh.* 8, *v.* 36: Si filius vos liberaverit, vere liberi eritis. Vindex is est & restitutor veræ libertatis, quæ à principio nobis erat destinata, & quam per lapsum Adamicum adeo misere perdidimus, ut propter peccata servituti captivitatis temporalis & æternæ obnoxii & vincti traditi fuerimus. Etenim servos peccati nos fuisse, testatur D. Paulus *ad Rom.* 6, *v.* 16, & 20. Atque ipse Christus idem monstrat; dicens: Amen amen dico vobis, quisquis operam dat peccato, servus est peccati. Servus autem non manet perpetuo in domo, filius manet perpetuo. *Ioh.* 8; *v.* 34, & 35. Tantopere peccatum & servitus paria sunt, ut verissime pronunciari de utroque possit, quod pari passu ambulent; non autem ea ratione qua

Rele-

Relector, sibi contradictorius, *d.l.c.* 3, *sect.* 5, *num.* 56, *&* 61, de cæde & servitute turpiter stabuebat.

Recte igitur Augustinus, *lib.* 19, *cap.* 15, *de civit. Dei*, in mortalium pœnam servitutem omnem reiicit; utpote quæ nos vera libertate naturali privarit. Conditio quippe, inquit, servitutis, peccatori iure intelligitur imposita. Proinde nusquam Scripturarum legimus servum, antequam hoc vocabulo Noë iustus peccatum filii sui vindicarat. Nomen itaque istud culpa meruit, (N.B.) non natura. Origo autem vocabuli servorum in Latina lingua inde creditur ducta, quod hi, qui iure belli possent occidi, à victoribus, quum servabantur, servi fiebant, à servando appellati; quod etiam ipsum sine peccati merito non est, &c.

Idem paulo post: Sicut prodest humilitas servientibus; ita nocet superbia dominantibus. Nullus autem natura, in qua prius Deus hominem condidit, servus est hominis, aut peccati, &c. Veluti etiam id plenius D. Paulus, *ad Rom.* 6, *vers.* 17, explicat, atque, quum inde per Christum liberati simus, & ex servitute liberati restituti, ita exultanter lætatur; Gra-

tia

tiæ autem ſit Deo, quod fuiſtis quidem ſervi peccati: id eſt, non amplius tales ſitis, &c. Qui enim (ita pergit) ſervi eratis peccati, liberi ſitis iuſtitiæ. *verſ.* 20. quum alias conqueratur, quod venundatus eſſet peccato, *Rom.* 7, *verſ.* 14. Velut olim Ioſephus in typo Chriſti venundabatur in Ægyptum, & inde in ſervitutem eius poſteri incidebant, eo uſque donec per Moſen miraculoſe ex illa ſæva carceris domo per mare rubrum educerentur. Quemadmodum ipſe Iehova ad Iſraëlitas ſuos id atteſtatur, quod eos ex domo ſervitutis eduxerit. *Deut.* 8, *verſ.* 14. In qua figura Ægyptiacæ captivitatis nobis egregie quoque deſcribitur noſtra in Chriſto & per Chriſtum liberatio. Quod merito heic conſiderandum venit. Totum enim genus humanum, peccato ſerviens, uti inciderat in regnum poteſtatemque tenebrarum, id eſt, Satanæ, quem ob id Chriſtus principem huius mundi vocat; ita quoque duplicem heic invenimus ſervitutem: peccati videlicet unam, & ſatanæ alteram. Vtraque ſane Ægyptiacam gravitate ſua multis nominibus excedit. De ſervitute peccati extat teſtimonium Chriſti, *iam dictum*, *Ioh.* 8.

Ioh. 8. De servitute Satanæ mentionem subiicit Paulus, 2 *Tim.* 2; ubi dicit: Ne quando det illis Deus resipiscentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem. Et *Ephes.* 2, *in principio capitis*. Ab utraque servitute liberati sumus à Deo per filium eius Christum Iesum, servatorem ac dominum nostrum. De liberatione à peccato dixit angelus ad Iosephum, *Matth.* 1: Ipse liberabit populum suum à peccatis eorum. Et *Iohan.* 8 Christus ipse. Velut etiam, de liberatione è regno Satanæ, *Lucæ* 11: Quum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Quum autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma eius auferet, & spolia eius distribuet. Et Apostolus, *Coloss.* 1: Qui eripuit nos, inquit, de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ. Quare caveat unusquisque ne viliorem hanc liberationem nostram ipsa Ægyptiaca censeat. Quanto enim durior est peccati & Satanæ servitus, quam fuit servitus Ægypti; tanto illustriori argumento nobis constat, habere nos Deum redemptorem & serva-

servatorem. Quapropter & nobis proposita sunt liberationis nostræ monumenta, non solum in verbo Euangelii, sed etiam in omnibus pietatis negociis, ne tanti beneficii obliviscamur: deinde, ut liberatoris nostri voluntati ac cultui perpetuo simus addicti, nec unquam revertamur in Ægyptum, novamque nobis servitutem caussemur; ceu faciunt illi, qui tam inconsultam distantiam interponunt inter tales aliasque servitutes, ubi nulla viget pietas Christiana. Vbique certe omnia ad voluntatem Dei sunt disponenda & peragenda. Frustra enim colunt me, repetit Christus ipse ex Esaia, docentes doctrinas & mandata hominum. *Matth.*8, *vers.*9. Et, Omnis planta, quam non plantavit pater meus cœlestis, eradicabitur. *c.*15, *v.*13. Etenim servire Deo, nihil est aliud, quam voluntati illius (quam ille nobis non è cerebro nostro comminiscendam, sed in verbo suo infallibiliter cognoscendam proposuit) se obedientem præstare. Hic cultus ille gratus est, in quo vera libertas Christiani hominis consistit. Velut certe iniquissimum foret, si quis servus hero suo, secundum quod ipsi videretur,

& non secundum illius voluntatem, serviret. Deus vero est liberrimum agens, *ut Relectorin sua metaph. testatur*. Ideoque illum in vera libertate hic imitatur, qui voluntati eius se dedicat devovetque tantum. Atque hoc est vere servire Deo, si toto corde huic quis sit deditus, & eum, ceu filius parentem diligat. Vti passim talis locutio in sacra Scriptura habetur. *Eccl. c.* 4, *v.* 12, 13, *&* 15, dicitur: Sapientia exaltat filios suos, & prehendit manu eos qui quærunt ipsam. Qui diligit eam, diligit vitam, & qui mane incumbunt in eam, lætitia explebuntur, &c. Qui serviunt illi, ministraturi sunt sancto: Nam diligentes illam, diligit Dominus, &c. Item, *c.* 10, *v.* 28: Servo intelligenti servient liberi, &c.

Ita quoque elementis mundi inservire quis dicitur, & affectibus, qui nondum in regeneratione spiritus plene vivit; ut D.P. infantibus eos adsimilat, *Gal.* 4. *vers.* 3; nec non servitus pro coniugalis vinculi obligatione sumitur, 1. *Cor.* 7. *vers.* 15; ac servitus legum est, circumcidi, *Gal.* 2, *v.* 4.

At Christus propterea servi nomen accepit, *Esa.* 42, 1; *Matth.* 12, *v.* 18, uti

uti per eum libertatem filialem coram Iehova patre nancisceremur. Vnde Paulus ait, *Gal.4, v. 4, 5, 6;* Postquam venit tempus, emisit Deus filium suum, factum ex muliere, factum legi subiectum, ut eos, qui legi erant subiecti, redimeret; ut adoptionem acciperemus. Quoniam autem estis filii, emisit Deus Spiritum filii sui in corda vestra, clamentem, Abba, pater. Itaque non amplius es servus, sed filius; Quod si filius, etiam hæres Dei per Christum, &c. Vnde etiam in amicitiam suam ita nos omnes adoptat Christus ipse, ut nolit, nos amplius dici servos, sed amicos, *Ioh. 15, v. 15,* his verbis: Non amplius dicam vos servos; quia servus nescit, quid dominus ipsius facit: Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audivi à patre meo, nota feci vobis.

Quum itaque ea libertas plene restituta sit nobis, per quam omnes, quotquot obsignati esse cupimus eius, qui nos liberavit, spiritu, pristinæ statum libertatis sumus consequuti; annon eandem libertatem cum omnibus communicare debemus inter nos? Si maiora possidemus, quur in minoribus adeo simus invidi, ut per ea iterum maiora amit-

 tamus?

tamus? Namque qui ita imperare cupit proximo suo, ut non in amore dulci concordiam quærat, sed qui pro mancipio eum habere malit; solvit amabilissimum vinculum quo in unum illud corpus, cuius caput Christus, omnes quasi membra æqualiter constricti tenemur. Vnde Christus ad talem æqualitatem omnia sua membra redigit, nec ullam præeminentiam in suo regno cuiquam admittit: Imo, *Matth*. 20, *vers.* 27, dicit: Quicunque inter vos voluerit esse primus, esto vester servus. Quo ipso suum imperium omnino à gentium & mundano regno separat, quando ita dicit: Scitis, Principes gentium in eas dominari, & magnates potestatem exercere in eas. Verum non ita erit inter vos: Sed quicunque voluerit inter vos magnus fieri, esto vester minister. *Ibid. v.* 25, 26. Proinde D. Paulus nos ita commonet, ne quis in servitutem hominum se dedat. Precio, ait, empti estis; ne estote servi hominum, 1 *Cor.* 7, *v.* 23. Omnes enim filii Dei estis, per fidem in Christo Iesu, &c. Non est Iudæus, neque Græcus: non est servus, neque liber, &c. Quod si vos estis Christi, nempe Abrahami semen istis, & se-

cun

cundum promissionem hæredes. *Gal.* 3, *verſ.* 26, 28, & 29. An non in hac norma nobis ubique ſit ambulandum? an non in eo regno vivendum, ubi Spiritus Domini in vera libertate præſidet? Nam Spiritus ſanctus ibi eſt συνεργός. 2 *Corinth.* 3, 17; *Col.* 1, 14; 1 *Pet.* 1, 18. Vbi Spiritus enim Domini, ibi libertas; qui idem eiuſdem teſtis & arrhabo eſt. Non decet igitur quenquam indepedem reflectere; ut monet acriter Paulus, ſimul nos convellens. At nunc, ait, quum noſcatis Deum; imo potius cogniti ſitis à Deo; quomodo convertitis vos retrorſum ad infirma & egena elementa, quibus ad ſuperiora regreſſi ſervire vultis? *Gal.* 4, *v.* 9. Quaſi diceret, ſi ad elementa mundi vos convertatis, non poteritis Deo rite inſervire. Servus enim Dei eſſe nequit, qui quærit hominibus placere. *Gal.* 1, *verſ.* 10. quum talis ſervitus non ex vero & ſincero amore cordis renati proficiſcatur, in quo libertas iucundiſſime cum ſervitute liberali conſpirat. Namque libertas Chriſtiana charitati, non carnis libidini, vel avaritiæ aut ambitioni, ſubiecta eſt; 1 *Cor.* 8, *verſ.* 19. Vnde tandem ita concludit D. Paulus: In libertate igitur, qua

Christus nos liberavit, perstate; neque egredientes denuo implicamini servitutis iugo. *Gal.* 5.*v*.1. Vos enim ad libertatem vocati estis, fratres, ait; tantum ne libertatem arripite ut datam carni occasionem: sed ex charitate servite alii aliis. Nam tota lex uno verbo completur; isto videlicet: Diliges proximum tuum ut te ipsum. *v*, 13, & 14.

Quicquid inde non veras agit radices, nullatenus cum voluntate Dei congruit: Nec prodest quid bona intentio, quæ passim proclamari solet. Nulla enim est bona intentio, quæ contra Dei verbum, ex solo humanæ rationis ductu, aliquid in Dei cultu aut constitutione regni eius statuit. Ne facito te quisque quicquid rectum videbitur in oculis suis: sed quæcunque vobis præcipio. *Deut.* 12, 8; *&* 11, 8. Velut nec ipse Christus ex proprio locutus est; sed quæ Pater mandavit. Quod & ipse Spiritus Dei agit; ceu Christus dicit; Ille quum venerit, ex meis sumet, & vobis annunciabit.

CAP.

CAP. X.

De fructibus Christianæ servitutis, libertatem demonstrantibus genuinam, deque occulte subrepentibus servitutis speciebus aut modis.

EX his igitur meridiana luce clarius constat, non tantum duplicem esse servitutem; internam & externam; sive spiritualem, (quæ bona aut mala extat; quarum hæc aut peccati aut satanæ est) & corporalē sive carnalē: sed etiam quomodo utraque libertati, tam spirituali & corporali, opponatur. Spiritualis servitus, sive interna, quæ sua natura mala est, ita extreme contradicit libertati internæ, ut etiam in æternæ condemnationis præcipitium sua vi penitus hominem abripiat: ipsumque Dei filium humanam massam induere, suaque morte nos è dicta redimere condemnatione oportuerit. Servitus autem ea, qua Deo renati, ductuque Spiritus sancti viventes, nos in Christo & fide consecramur, quum idem præstet quod libertas in Christo recuperata expetit; id est, libere Deo in

sanctitate fidei & amore Dei atque proximi serviat: inde cum libertate Christiana coincidit, & eius virtute sancta vestita incedit; uti sic rite in hac servitutis Christianæ forma filii, hæredes, amici & cohæredes Christi dicamur. Vnde triplex iste fructus in nobis evidens est. Primum, ut sciamus, conscientias nostras exemptas esse omnium hominum potestate. 1 *Cor.* 6, 1; *&* 7, *v.* 23. Deinde, ut caveamus, ne damnemus fratres adhuc rudiores: quum domino stent aut cadant. *Rom.* 14. *v.* 4. Tertio, ut veris, id est, spiritualibus cultibus, in integritate fidei vividæ, non mortuæ & verbalis solum, nec in creaturis vanis, Deo serviamus; sed tanquam Christo induti; nec nobis aliisve ad malum simus faciles. Atque hoc est proprie, quod D. Paulus, 1 *Cor.* 7, *v.* 20, 21, 22, 23, 24; *&* 1 *Tim.* 6. *v.* 1 *&* 2, docet; ubi servitutem carnalem, ob necessitatem temporis & consuetudinem eius, submiscet; ut eos, qui coacti iugum hoc peccati & iniquitatis portant, ad patientiam exsuscitet, ne indignatio ipsis subrepat; tametsi indignum sit, eum servitute premi, qui tanto precio sanguinis Christi est redemptus. nam

duo

duo hæc addit; ut caveant, ne servi fiant hominum; aut, licet sint, ne tamen ob id magnopere contristentur; interim ut adspiret quisque ad libertatem externam; quamquã, si quis sit Christi servus, nihilo futurus sit corã Deo melioris deteriorisve conditionis, sive nunc inter homines dominium habeat sive servitute affligatur. Sic Paulus pro temporis ratione locutus est; & admonitionem eam tam dominis quam servis dedit propterea, ne nomen Dei & doctrina eius blasphemaretur, si scandalum inde exurgeret. Doctrina enim Christi est verbum pacis, amoris, concordiæ, & humilitatis, quod ab omni abhorret tumultu & discordia. Proinde de facto quod locutus est, id nequaquam de iure accipi aut intelligi debet aut potest. Nec obstant, quæ *Exodi* 21, 2; *Levit.* 25, *Deuter.* 15, de venditione in servitutẽ Hebræis ad septimum usque annum permissa, tum voluntaria, tum ob paupertatem pro abigenda fame facta, leguntur; quam quoque Imperatores Diocletianus & Maximianus, *l.* 1, *C. de patr. qui fil. distrah.*, sanciverant. Namque eadem heic ratio, quam Christus de divortio adducit, videlicet ob cordis

duritiem talia contra naturam permissa fuisse, habebit locum. *Matth.* 19, *vers.* 8; *Marc.* 10, *v.* 5. & merito quidem leges tam acriter eorum ulciscebantur proterviam, qui libertatem, tanquam rem inæstimabilem, *l. libertas* 106, *ff d.R.I.* & extra commercia humana remotam, *l. liberi* 70, *ff. de contrah. empt.* quamque damni caussa intercidere iura non patiuntur, *l.* 17, *§. cum existim. ff. de legat.* II. *l.* 1, *&* 2. *ff. de comm. serv. manum.* parvi faciebant. Vnde non immerito paria habentur, semet ipsum interficere, ac vendere; quum non tantum improbitate facti, sed & furto sui ipsius lædat rempublicam. Quod legibus adeo Imperatores voluerunt coërcere aut punire, ut venditio talis non tradat emptori dominium; quia membrorum suorum nemo est dominus; *l.* 13, *in pr. ff. ad l. Aquil.* nec cuiquam licet in detrimentum reip. civitatem eiurare, & ex libero se servum constituere: quia libertas res est publica. *l. si quis* 53, *ff. de fideic. libert.* Vnde Imperatores negarunt servos fieri qui se servos professi fuerint. *l.* 6, *l.* 39, *C. de liber. caus. l.* 22, *in pr. C. de agric. cens. lib.* 11. Ceu etiam Adrianus Imperator pœnæ sub-
iicit

iicit qui se castrandos dederint. *l.* 4, *ff. ad l. Cornel. de Sic.* Imo nec pacta quidem, quibus se sponte quis in servitutem tradidit, subsistunt; *l. post* 36, *C. de lib. caus.* quia quæ contra bonos mores fiunt, contraque utilitatem publicam, atque in ruinam paciscentium, nullo iure robur ac valorem acquirere valent. Vt inde pateat, quantopere ius externum etiam tali resistat violentiæ libertatis.

Sed ante omnia hoc loco illud bene notandum occurrit, quod tria principalia tempora, quibus mundi totius periodus (quamvis quatuor in sacra Scriptura annotentur) contineatur, veteres constituta dixerunt. Vtpote, primum, quod fuit ante legem, secundum sub lege, tertium post legem. & tandem his accedit apocalypticum. *Daniel. cap.* 12, *v.* 7; *& Apocal. cap.* 20. Duo millia annorum ad tempus ante legem referuntur; quibus includuntur & maxime seculi primi tempora, quando mortales in æquali dominii statu omnes liberrimi simul vixere. ubi nec talis forma reipublicæ superiorũ & inferiorum, nec ulla species servitutis cognita fuit; sed omnes natu-

rali

rali libertate æqualiter fruebantur, velut etiam omnes eandem linguam naturalem locuti sunt citra corruptionem; quæ postea in turris Babylonicæ ædificatione, nova comminiscendo statuum genera, ingruere cæpit. Quum vero libertas ea mortalium in tantum abiret abusum, ut nulla amplius superesset pietas, nec homines correctionem spiritus Iehovæ admitterent; coactus est Iehova terris diluvium immittere, *ut Gen. 7. apparet*; quandoquidem & pravam libertatem (*Iob.* 11, *vers.* 12; *Ierem.* 34, *v.* 15; *Ose.* 7, *v.* 16; 2 *Petr.* 2, *v.* 18) quoque improbat Spiritus Dei. Factum hoc est anno mundi 1657. Ac post ingruentem cataclysmum anno 61 incepit regnum Nimrodi, sive Babylonicum; *cuius incrementum & tyrannidem egregie describit Ioseph. lib. 1. ant. Iud. cap. 5.* à quo usque ad annum mundi 1757 homines ita inceperunt vires ostentare suas, ut tandem in ædificationem turris mirandæ altitudinis erumperent. & quum hic annus centesimus post cataclysmum fuerit, & iubilæus, eum Sabbathicum dicunt, quo Deus linguis confusis dissipavit agmen Nimrodicum. *Seth. Calv. in chron.* Fuit

turris

turris illa artificiosissime constructa; *ut videre est apud Herodotum.* Inde usque ad mortem Noachi, qui prioris mundi amœnitatem & lætitiam admiratus erat, & alterius undis dilacerati vastitatem & miseriam ingemuerat, numerantur anni 248, quum ætatem suam annis 950 complevisset. Anno autem decimooctavo statim post obitum Noachi Abraham primum iussum accepit à Deo, ut peregrinaretur cum uxore sua & tota domo ad locos ignotos terræ Canaan & Ægypti, quum esset annos natus 75; post diluvium anno 366; sub Niniæ regno, qui successerat Semiramidi. Ita iam succreverant servitutes, ex quo Noach filium suum Chamum atque Canaanum diris imprecationibus, ob contemptus crimen & pervicaciam erga parentem, ad servitutem devovisset, ut maledictione illa, *Gen. 9, v. 25*, gentes in gentem mutuis belli & subiugationis conflictionibus insurgerent. Vnde principes arbitria sua pro legibus venditare cæperunt; *ut ait Iust. lib. hist. in pr.* Cuius etiam verba de Nino sic se habent: Ninus magnitudinem quæsitæ dominationis continua possessione firmavit. Domitis igitur proximis, cum acces-

acceſſione virium fortior ad alios tranſiret, & proxima quæque victoria inſtrumentum ſequentis eſſet; totius Orientis populos ſubegit. Tanta crudelitas non modo nihil remiſit, verum etiam cum inſatiabili regnandi libidine eouſque accrevit, ut mulier quoque Semiramis viri naturam tranſcendere conaretur. Adeo demutata fuit inclinatio naturalis, ut ſiniſtra palmam dextræ præripere auderet. An igitur non inde prava conſuetudo potentior evaſit natura, eamque ſuperavit? Hinc videlicet opiniones præconceptæ deleverunt naturæ nota principia, ex quibus elici ius debebat; eæque crudeli protervia in tantum ſibi vires maiores acquiſiverunt quotidie, ut ſervitus perpetuo gravior ſub prætextu rationis huius erroneæ introducta fuerit, & libertas vera cum iure naturæ apud omnes ferme prorſus peſſum ierit, exceptis iis, quos tyrannidis potentia ad ſummum evexerat faſtigium dominationis. id quod exempla in regibus Sodomæ & Gomorrhæ, *Gen.* 14. & 19, nec non in Iſraëlitarum ſervitute duriſſima in Ægypto, in qua ab obitu Ioſephi uſque annos 142 miſerrime vixerant, clare ſatis demonſtrant.

ſtrant. Poſtea anno mundi 2453, quum interveniſſent ex obitu Noachi huc uſque 448, à diluvio vero 696, id eſt, ante natum Chriſtum 1495, quo Iſraëlitarum exitus & promulgatio legumMoſaicarũ inſecuta eſt, quumq; Deus probaſſet corda hominum nimiæ perverſitati adſueta & indurata, tum quoque ut typum myſticum in liberatione filii Chriſti Ieſu in his præfiguraret, relinquendo illis leges adſuetas, confirmavit quæcunque ita impenſius amarent. Velut *Exod.* 21 ſervitutem quidem illis ſtabilit, ſed tamen ad tempus eam, in quam quis ob inopinam famem fuit coniectus, à perpetua ſervitute ſeparat, cui mancipabantur emti ex peregrinis: tum beneficium liberationis iiſdem applicat. Si vero quis ſeptimo anno libertatem oblatam recuperare nollet, iuſſit hunc iudicibus ſiſti, eique ad poſtem applicato, perforata aure, perpetuam ſervitutem imponi, ut ita turpitudinis nota illis eſſet infamis, quod libertatem à lege indultam tam turpiter reſpuerint. (quem etiam morem Romani addidicere poſtmodum, *ut ſupra cap.* 3. *diximus.*) Nulla enim ſervitus turpior, quam voluntaria,

ait

ait *Sen. epist.* 47. Quum igitur homines temporibus illis, quibus sub Lege vivendum erat, minime desinerent suos propagare mores malitiæ, & deviarent semper, tandem in aliam servitutem Babylonicam præcipitati sunt, ut novus inde elucesceret typus futuræ liberationis, ad quam remittebantur, ut in Messia totius mundi ferventius eam anhelare, & desiderio sanctiori ambire inciperent: Donec demum tertio tempore Christus in mundum veniret, legem compleret, suumque plane novum aperiret nobis regnum, in quo gratia Patris esset quidem cunctis reddita, modo ingratitudo mortalium semet ipsam tanta salute non indignam censeret.

Exuperavimus nunc igitur hoc quoque tempus, quod post Legem vocant, usque ad hanc inclinationem diei sexti. &, si singulos millenarios, iuxta vere sapientum computationem, & mysticum sacræ Scripturæ intellectum, ad singulos referamus creationis dies: iam mox instabit apocalypticum illud optatioris affulsionis tempus, & plenioris lucis gratia in terris his, quum Christi regnum propter multas servitutum confictas formas, & tenebrarum

invo-

involutiones, vera libertate sua huc-
usque tam dire privatum fuerit, ut
non raro vix vestigia Christianæ con-
cordiæ & dilectionis reliqua extite-
rint. Namque ubi omnia sacra in
superbam dominationis formam cō-
vertuntur, num ibi vera Ecclesia æ-
dificari queat? Religio quidem vul-
go prætexitur; si tamen res ipsa exa-
minetur, imperia quæruntur, & iu-
risdictionis amplificatio; *rel.sect.7,d.
c.num.8, ait noster.* Quomodo igitur
per Christianorum humanitatem eo
deventum est, ut inter eos servitus
iam prorsus exspirarit, excepto eo ve-
stigio, quod in hominibus propriis
seu animis mortuis adhuc elucet?
ut idem sect. ead. num. 1 *dicit.* Non
certe bene agit, quod misericordiæ
iniustæ reos convincere laborat qui
ne quidem fundamenta servitutis in
abrogando attingere potuerunt. Nam
si caussa una tantæ humanitatis fuit,
ut proposita libertate multos allice-
rent ad amplectendam religionem;
& altera, quod indignum putarent
servire hominibus, qui tam precioso
sanguinis Christi lytro redempti es-
sent; *ut ille asseverat iuxta c.* 1 *de Iud.
Sarrac.*: fieri omnino non potuit,
ut modum ulla misericordia inique

 excede-

excederent. Quippe propositam habuerunt libertatem, & liberationem à servitute; quam non per se respexerunt, sed propter quid, quod indignũ putarent, si Christiani aliis ad servitia obstricti essent. Quod sane nihil aliud arguit, quam studium alicuius gloriæ propriæ; quam affectarunt in eum finem, ne Christus esse principalis scopus, hominumque salus inde dependere videretur; sed ut illi possent solummodo sui studii in hoc declarare industriam. Velut etiam statim à principio in eo graviter aberratum fuit, quod distinctio & differentia talis inter Christianos sit instituta, ut alii spirituales, vel ecclesiastici, alii mundani laicique dicerentur. Quasi vero Christianorum status aliud quidvis esset, quam vita in spiritu; quæ ipsis regeneratis est regnum Christi, nemoque regeneratus dici potest, qui in spiritu non vivat. Dona quidem sunt varia; sed tamen omnes qui ad Christum pertinent, eius sunt membra, infimus pariter atq; supremus, *ut supra dictum est*; ut inde nulla sit differentia. Atque hoc est, quod neque inter nationes Paulus distinguat, quum omnes undique sint in Christo tanquam in

capite

capite uniti, *uti ait, ad Eph.*6, *&* *Gal.* 4; quum omnibus eadem Christi communicetur iustitia & salus; qui nullatenus ita inter se distare possunt, ut alter habeat spiritum, qui ipsi spiritualitatem adiiciat, alter vero ab eodem sit alienatus. Imo qui non habet Spiritum Christi in se habitantem, is nec Christi est nec spiritus eius. *Rom.*8, 9, 15. 26; 1 *Cor.*3, 16; *item* 12,*v.*3,13; 2 *Cor.*4,13; *&* 6, 6; *Gal.*5,*v.*16,18,22; *Eph.*1,13; *&* 2,18; *&* 5,15; *Phil.*1,*v.*19,27; *&* 5, 19. Quippe sanctificamur spiritu omnes; 2 *Thess.*2,13; *&* 2 *Tim.*1,14; 1 *Pet.*1,2. Ex quo simul hoc patet, quod non tantum Relector *sect.*7, *num.*9 frustra quærat, an eadem lex omnibus sit Christianis observanda, sed etiam recte contra suam opinionem inferat: Si argumenta ab unitate ecclesiæ petita prohibent, quo minus possint esse inter Christianos servi; eadem consequentia extinguant omne ius belli, quia bella scindunt unitatem. & maxime Christianorum bella quid differunt à civilibus, quum omnes sint eiusdem civitatis cives?

Vnde quoque recte agunt, qui servitutes inter Christianos in univer-

ſum damnabiles ſtatuunt. *Bart. in l. hoſtes. ff. de capt & poſtl. Salyc. in l. ab hoſtib. col. 2. C. de captiv. Alciat. in l. hoſtes. verſ. at cum. de V.S. Ioh. de terr. rubr. contr. rebell. tract. 3, artic. 10. Duar. t. 3, c. qui teſtam. fac. poſſ. Covarr. part. 2 relect. c. peccatum, §. 11, num. 6, de R.I. Donel. lib. 1. com. iur. civ. c. 12. Alb. Gent. de iur. bell. lib. 3, c. 9, q. 3. Arn. relect. pol. c. 3, ſect. 7, num 7.* Sic & fruſtra expetit à Chriſtianis unam civitatem politicam, & perniciosam contra expreſſum Chriſti verbum ſupponit diſtinctionem, quod bella gerantur non à civibus eccleſiæ, ſed à civibus rerumpubl. mundanarum, & quod ſalva fraternitate ſpirituali ius gentium colere, ac ſervos ita confratres efficere queāt, quanquam pietati & iuſtitiæ contrarium videatur, *ut habet ibid. num.* 10. Chriſtus vero ait; Regnum Dei eſt in vobis. &, Nemo poteſt duobus dominis ſervire. Non poteſtis calicem Dei & calicem ſimul diabolorum bibere, *addit Paulus.* Ergo ſi civis reip. mundanæ quis ſit & bellum gerat, eo ipſo ſe excludit ab eccleſia. ac proinde in bello ſi occumbat, quonam abiturus eſt, qui regno iræ Dei ſervit?

Sed

Sed ne latius evagemur, redeamus ad scopum. Iura veteris servitutis inter Christianos hodie abolita censentur prorsus, *ait Christ. Besol. in pol. cap.* 10, *num.* 54. Verum si rem sanis intueamur oculis, adeo heic aberratum est, ut cernamus duplicem maxime superesse in ipso Christianismo servitutem. Alia est occulta, alia manifesta.

Occulte latens, passim per omnes tacitis pedibus serpit respublicas, imperia, & regna, quam non adeo sentiunt subditi neque vulgus, ut solummodo hæc species cognita sit aut legislatoribus, aut magistratibus, nec tamen omnibus membris, quum arcana summa in se contineat. Vnde quoque non miror, quod hanc non inter arcana sua, quæ rebuspubl. applicavit Clapmarius, retulerit; ne nimium innotescerent quæ invidiam nimiam conflarent. Hæc mihi praxis per viginti annos variis in locis occurrit, ubi talem observavi apud omnes summo studio tanquam secretum secretorum occultari, cuius quippe energia in auctione gloriæ & privati commodi quam potentissima sit. Quoties deprehensum id à me viderunt, ii quorum gloriæ & utili-

tari cum maxime intereràt, statim summo repressus sum odio. Sed videat, ut quisque suæ consulat conscientiæ; ego cupio innoxius heic reperiri. Tamen hæc res alibi aliter aliterque practicatur, pro loci, geniorum & temporis conditionumque ratione, &c. Absit, ut cum periculo vitæ talis non sat tuta cardinalis malitiæ patefactio ulterius progrediatur.

Manifesta autem servitus, quam in usu adhuc passim cernimus, duplex est, alia familiaris & genuina, alia ex antiqua barbarie aliquid adhuc redolens.

Familiaris est ea, sine qua nulla prope domus sibi & conservationi suæ recte constare potest. Quumque longe sit usitatissima, & unicuivis obvia, non opus est, ut pluribus eam describamus, modo id constet, quod sit ea, quæ locationem & conductionem ingrediatur. Vnde eatenus in ius civile incidit, quum personæ liberæ, ministri, famuli, aut ancillæ, operas suas hero aut patrifamilias ad certum tempus pro certa mercede elocant. Proinde dicitur contractus facti, dum locator operam suam conductori in re vel persona eius

præ-

præſtat. §. *item quæritur. Inſt. h. l. & l. 2. ff. cod. l. 19. §. ſi quis, ff. h. t. l. 20, l. 65, ff. de contrab. empt.* Hic locator eſt, qui inchoat contractum, & ſe alicui prior offert; conductor, qui placitum offerentis accipit. *l. 13, §. 1. l. 25, §. qui columnam. l. opus 36, l. 38, ff. h. t. Cuiac. obſ. 28, lib. 2. Borcholt. de pact. c. ult. num. 18. late Gœd. ad l. 5, §. 1, n. 2, de V. S.* Quamvis alii heic diſtinguant inter perſonas urbanas aut ruſticas, res tamen eodem redit, quoad hanc contractus formam.

Altera ſervitus, quæ adhuc antiquam duritiem repræſentat, prope eſt ad ruſticam plebem redacta. Beſold. *d. l. pol. num.* 58. ubi ita ait: Porro ſervitute quia vix poſſumus carere, ideo ea etiam nunc ab uſu haut plane diſceſſit, ſed in ruſticis quibuſdam fere hæret & agricolis, &c. Practici homines proprios vocant.

Sic & Frid. Huſ. *in tract. de hom. prop. cap. 2, num. 5,* id affirmat, dicens: Servitus apud nos potiſſimum hæret in ruſticis, agricolis, cenſitis, colonis, & id genus aliis hominibus rem ruſticam tractantibus.

Quamvis autem horum omnium appellationes promiſcue vulgo accipi ſoleant, tamen quum ipſa rei

 ſigni-

significatione varient nonnihil, rite ea distinguendo is explicat. unde eius libellus consulatur, satis scite conscriptus, si res non ad aliam dispositionem reduci queat. Consuli quoque heic alii possunt, qui in eadem erronea sunt opinione, iuxta Platonis sententiam; qui putant, Christianos illæsa conscientia servorum opera uti posse. *inter quos est Don.lib.1 com. cap. 12. Bronch. 1 miscel. adf. 4. Velst. cent. 9. pol. dec. 3. th. ult. Iac. Mart. coll phil. 1, disp. 10, disq. ult. &c.* At longe rectius Lehman. *chr. Spir. lib. 1. cap. 20.* ubi abunde id disquirit. Igitur valeant illi turpes barbarici revocatores, qui affirmare audent, quod reipubl. expediat, si antiquum ius servitutis, herilisque potestas, denuo in vigorem reducatur. Sed hanc barbaristarum talium opinionem detegemus mox *in cap. de respubl. Plat. male intellecta.*

Interim non inconveniens erit, Frid. Husan. *in tract. de hom prop. cap. 1, num. 34*, super hanc quoque audire quæstionem. quam ita formavit: An vetera captivitatis & servitutis iura, quibus alii alios ferarum in morem & contra naturam subiiciunt, hodie inter populos Christianos obtineant?

tineant? Respondet ipse sibi, tali modo: Ac satis quidem adparet *ex l. siquis* 21, §.1, *ff. de capt. & postl. rev.*, eos, qui in dissensione civili capiuntur, in servitutē redigi, quum ne hostium quidem numero habendi sint. *l.* 24, *ff. eod.* Sicuti nec ii servi sunt, qui à latronibus vel à confœderatis capiuntur. *l.* 7, *ff. eod.* Itaque quod quis in latronum potestate fecit testamentum, ratum est. *l.* 13, *ff. qui test. fac. pos.* Quum autem orbis Christianus una quasi sit resp. civitasque filii Dei, domini nostri Iesu Christi, *c. ad mens.* 11, *q.* 3, interque se & fœdus & societatem & hospitium habeat; *argum. l.* 5, §. *in pace* 2, *ff de capt.* consequens est, eos, qui in dissensionibus civilibus & intestinis lanienis (quæ latrocinia potius quam bella esse putantur, *Fab in* §. *item*, *ff. de rer. divis. fac. text. in l. si quis*, § *fin. ff. de capt.*) in potestatem alterius partis veniunt, in servitutem non incidere; sed libertatem retinere. Idque lege divina sancitum est. Nam *Levit.* 25, *v.* 29, *Deut.* 24, *v.* 7; 2 *Paral.* 8, *v.* 9, cautum esse legimus, ne populus Dei, seu gens Israëlitica, cives tribulesque suos, utpote fratres, servituti subiiceret, *D. Chyt. in Exod. cap.* 2 *Bœr. in*

consult. Bitug. §. 1, *in gloss. n.* 1, *des coustumes, &c. Ferr. l. all. num.* 25, *fol.* 9. Hinc videmus antiquissima consuetudine introductum, ut captivi præstita pecunia in redemptionis præmium, quam Græci λύτρον appellant, veniam abeundi impetrent. *Covar. in c peccat. pag.* 2, §. 11, *num* 6, *de R. I. in* 6. *& in relect.* 4 *decret. pag.* 2, *cap.* 3. *num* 13. *Alciat. in l. hostes* 18, *num.* 3, *de V. S.* Quare nec in eos iure belli sæviendum, &c. *idem tradidit. &c.* Verum de hac re & iure belli quid ea ratione sit statuendum in Christianismo, ex superioribus plenius patet. Id iam hac vice satis est, ut noscamus ex verbo Dei, quod pietas studium pacis unice in omnibus expetat, & proinde ei talia inserviant ministeria, quæ servitutem barbarorum revocari nolint; ut non adeo sit necessarium in Christianismo moribus absurdis vivere, aut Sclavonicam reducere consuetudinem, quam passim etiam ipsæ civium tribus abhorrent. Ac propterea usu receptum est, ut nemo admittatur in mechanica arte libere exercenda, nisi prius publicis litterarum documentis à magistratu is sit approbatus, quod ex tali genere non sit natus. uti hoc passim accuratissime

tiſſime obſervatur, licet minus ſit probandum. Odioſum hoc illis videtur nomen, quum Germanis dicatur *ſclavus* ex nomine gentis, quæ ultima in ſervitutem aut ſubiugationem potius à maioribus eorum redacta fuit: quemadmodum etiam à devictis gentibus Getas, Dacos, Syros, &c. ſuos cognominababant ſervos antiqui. Alias proprie. *ſclavvny* nobilem denotat. *Bibliand. tract. d. commu. rat. ling. fol.* 13. Servi vero in multiplici variant differentia, pro regionum more, ut præſtent varia onera de prædiis; quæ praxis potius obſervat, quam heic referri queant. D. Auguſtinus vero *de civit. Dei lib.* 19, *cap.* 16, optimum præſcribit modum cuivis patrifamilias æquo iure dominandi, quando ait: Quia igitur omnis domus initium ſive particula debet eſſe civitatis; omne autem initium ad aliquem ſui generis finem, & omnis pars ad univerſi, cuius pars eſt, integritatem refertur: Satis apparet, eſſe conſequens, ut ad pacem civicam pax domeſtica referatur; id eſt, ut ordinata imperandi obediendique concordia cohabitantium, referatur ad ordinatam imperandi obediendique concordiam civium.

Quod ex verbo Dei supplendum est Christianis; non aliunde.

Sed ut absolvamus hunc societatis tenorem, revertimur ad id unde tam diu digressi sumus.

CAP. XI.

De residuis privatæ societatis speciebus accidentalibus & accessoriis.

QVum omnes hominum actiones, & rerum gerendarum negocia quævis, sive publica sive privata, ex libertate aut necessitate agendi profluant, & inde maximam ii confusionem pariant cunctis, difficultatesque creent, qui libertatem nimia servitute supprimunt, & ius illud naturæ amabile constrictionibus tot iniquis & adversis sive contrariis communi societati mortalium eripere conantur: exinde coacti sumus, id paulo fusius explicare, ut eos retunderemus, qui fundamentum omnis naturalis conversationis ipsum ita misere nobis oppugnant. Quanta enim calamitas inde exorta sit sæpius, non tantum historiæ ubertim testantur; sed memini quoque, quam tristium

tristium hinc miseriarum in Germania atque alibi fuerim spectator. Velut id quoque superius exemplo Saxonum declaravi. Iniquus est, & naturam ipsam impugnat, quisquis libertatem eam, quæ communiter hominibus competit cunctis, vanitatis artificio sub specie iuris ficti abscindere & in regalia convertere annititur. Etenim libertas dominii, ad quam nati sunt singuli, si ex universo populo ad certum quendam loci aut regionis præsidem coarctetur, is ex tali consensu dicitur omnium potens, & tanti iuris, dignitatis, eminentiæ, cum viribus quas huic singuli tanquam capiti rerum suggerunt, ut ex hac omnium constrictione maiestatem sibi conciliet, & inde verendus atque metuendus merito omnique honore dignandus veniat. Ex hac igitur maiestate si regalia iura dependeant, nihil aliud obtinent, quam ut id suis subiectis communicent iterum, quod saluti omnium & conservationi singulorum cum commodo cuiusque prosit. unde & commune bonum recte appellatur. ut priviligiorum longe alia ratio sit, quam vulgaris id fert interpretatio. namque aut in gratia bene meriti,

aut

aut loci commoditate taliter quidem fundatur privilegium, ut tamen nil aliud à superiori retribuatur alicui quam quod & antea tacito quodam naturæ iure illi debebatur. de quo alibi rectius agitur. Interim tamen id agere potissimum heic volui, quo nimii illi libertatis suppressores penitius hæcce considerarent, nec ita acri cohabitantium invidia ducerentur; à perniciosis quinetiam consiliis abstinere melius discerent.

Verum ex iis quæ *cap.* 3, *memb.* 9, *superius* producta sunt, restant adhuc duæ societatis accidentariæ species; videlicet adoptio, & administrationis alicuius competentia. quas nunc paucis explicabimus.

Adoptionem autem, quum non tantum accidentaria, sed etiam rarior sit in usu, huic loco reservavimus. Etenim nihil aliud est, quam imitatio quædam naturæ, qua illi utuntur in solatium vitæ suæ, qui liberis & progenie naturali destituti sunt. Vnde ex æquitatis favore iure civili recepta & solemni constitutione confirmata fuit; atque etiam ab aliis nationibus usurpata. ut *Exod.* 2, *v.* 10, filia Pharonis regis Ægypti, Thermutis nomine, non tantum Moschi sive

Mosæ hoc extractionis nomen, quod eum in scirpea arca ex flumine extrahi insserat, imposuit, sed etiam in filium suum adoptavit; quum alioquin germanis liberis careret, *ut ait Iosephus*, quem successorem regni faceret. Mirabile certe nominis omen! Nam velut ipse Moses ex aquæ submersione extractus, à morte instanti per hanc adoptionem liberatus erat; ita quoque ipse à Deo electus & adoptatus fuit per filiam regis illius, ut populum Israeliticum ex servitute sævissima extrahendo, per medios maris rubri fluctus perduceret, ac è contra tyrannus ille tyrannici edicti sui, quo omnes Israeliticos puerulos in flumen proiici mandarat, ipsemet in aquarum submersione pœnas daret. *Act.* 7, *v.* 22. *Ioseph. in antiq. Iud. l.* 2, *cap.* 5. Similiter adoptionem talem monstrat Plutarchus *in Theseo*, Demosthenes *in orat.* πρὸς Λεώχαρεν. ut ita apud Iudæos, Græcos, Ægyptios, aliosque populos in usu fuerit. Et licitum erat, tam ex consanguineis, quam extraneis, sibi quempiam eligere. ceu Moises fuit extraneus Thermuthidi: at Mardochæus erat patruus Hadassamæ sive Esthreæ, quam moriente patre eius & matre

matre in filiam sibi adoptaverat, *Esth.* 2, *v.* 7, & 15.

Adoptionis autem nomen generale quidem est; sed latius accipitur, quam Wesembecius, *parat. ff. ad t. h. num.* 3, aliique ICti volunt, & sanctiorem, quam vulgo traditur, originem habet. Etenim nos quoque tanquam alienigenæ, per Christum patri Iehovæ adoptitii sumus facti, quum legi mortis & condemnationis vixissemus subiecti, nec non sub elementis mundi in servitutem redacti essemus; *ut D. Paul. loquitur ad Gal.* 4. *v.* 3, 4, & 5. At postquam venit plenum tempus, ait, emisit Deus filium suum, factum ex muliere, factum legi subiectum; ut eos, qui legi erant subiecti, redimeret; ut adoptionem acciperemus. Quoniam autem estis filii, emisit Deus Spiritum filii sui in corda vestra, clamantem, Abba, Pater. Inde merito etiam lætanti animo ita exclamat: Benedictus esto Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nobis omni benedictione spirituali, in cœlis, in Christo: Sicut elegit nos in ipso ante iactum mundi fundamentum, ut simus sancti & inculpati in conspectu eius cum charitate; Qui prædestina-
vit

vit nos, quos adoptaret in filios per Iesum Christum in sese, pro benevolo affectu voluntatis suæ, ad laudem gloriosæ suæ gratiæ, qua nos gratis acceptos sibi fecit in illo dilecto. *Eph*, 1, *v.* 3, 4, 5, 6. Vt ita adoptio apud Deum Iehovam nostrum sit electio gratuita, qua hominum salus tanquam ex vero & nativo fonte promanat. Namque sicut voluntas illa æterna fons est promissionum, ita est & fidei nostræ fundamentum. Et nisi constet nobis illius voluntas, non poterimus ex eo de fide nostra certificari quod omnipotens sit Deus. Vbi de voluntate eius constiterit, ibi nulla nobis relinquitur ratio dubitandi de gratia & potentia eius. Quippe obsignat nos in Spiritu filii, quod eius simus filii; ceu Paulus *ad Rom.* 8 id adseverat his verbis: Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. Non enim accepistis spiritum servitutis rursum ad metum, sed accepistis spiritum adoptionis, per quem clamamus, Abba, Pater. Et ipse spiritus testatur una cum spiritu nostro, nos esse filios Dei. *v.* 14, 15, & 16. Tum addit; Quod si filii, etiam hæredes: hæredes quidem Dei, & cohæredes Christi; si modo cum

eo patimur, ut & cum eo glorificemur. *vers.* 17, *&c.* Ideoque adoptio non tantum est actus imitans naturam, sed maxime gratiam Iehovæ. & veluti per adoptionem talem ex terris transimus ad hæreditatem cœlestem, quam nobis Christus acquisivit; ita quoque gratum est imitamentum hoc, quo filiusfamilias è potestate sui parentis egeni in alienam familiam fortunæ splendidioris transit. *VVesemb. d. l. num.* 1, *&* 2.

Alias quoque adoptatio quasi adsumptio dicitur. veluti apud *Plautum, in Cist. act.*4, *sc.*2, servus ille ita ancillam alloquitur; Sed ego rem meam magnam confabulari *tecum* volo. Sociam te mihi adopto ad meam salutem. quasi diceret, miserum esse in salute aliqua aut felicitate vivere, nec tamen habere quenquam, cum quo aut cum qua possis partiri prosperitates tuas. Felicitas enim absque socio, cum quo communem eam possideas, nulla absoluta dari potest. Quod si igitur non sit aliquis tibi domi natus, necessum, ut ad aliud medium recurras; quod tibi ius adoptionis suppeditat. Inde Romani quoque exemplo aliarum gentium

tium adoptionem introduxerunt, & iuris constitutione singulari rite ordinarunt, ne cuiusquam hæreditas in detrimentum sui & Reipublicæ frustra distraheretur.

Nec tamen res hæc fuit absque singulari solemnitate; sed tam in persona adoptantis, quam adoptati, iusta requisita cóplexi sunt. A superiori etiam sive iudice, præsentatione facta, etiam extra locum iudicii, confirmari debuit. Quemadmodum Iosephus historiam Moisis satis egregie describit; eiusque in adoptione Thermuthis Ægyptii regis filia rite istæc observavit. Tanta, inquit, erat puerilis gratia (in Mose,) ut inviti homines ab hoc spectaculo discederent. quo factum est, ut Thermuthis hunc sibi filium adoptaverit, quum alioquin germanis liberis careret. allatumque patri ostendebat, dicens: De successore se cogitare, etiamsi Deus illi nullum filium gignere dederit. Hunc puerum, inquit, ego educavi, non minus indole, quam pulchritudine divina excellentem; quem Nilus ipse in sinum meum tradidisse videri potest; quem decrevi adoptare filium mihi; tibi vero in principatu ac imperio successorem. & cum dicto

 patri

patri infantem in manus imposuit. At ille postquam acceptum ad pectus appressisset; filiæ gratificaturus comiter diadema suum eius capiti imposuit. Moses vero, capiti pueriliter detractum, prolabi in humum passus, pedibus etiam calcavit. Id quod mox ominosum, nihilque regno boni portendere visum est. Sacrorum enim antistes, qui nativitatem eius Ægypto cladem allaturam prædixerat, occidere puerum volebat, vociferans: Rex, puer iste, per cuius necem nobis securitatem Deus pollicetur, vaticinium iam confirmavit, insultando tuo regno, & diadema calcando. Hoc interempto, tam Ægyptiis metum, quam Hebræis *spem* & fiduciam adime. Thermuthis vero confestim eum eripuit, rege quoque, cui Deus, Mosis saluti providens, talem animum indiderat, non invito. Itaque educabatur quam accuratissime. Quamobrem Hebræi quidem felicitatem suo generi sperabant; Ægyptiis vero suspecta erat hæc educatio: Sed quum nemo extaret vel è cognatis regiis, vel ex aliis optimatibus, qui, etiamsi Moses sublatus esset, magnopere videretur procuraturus Ægyptiorum commoda, abstinuerunt

ab eius cæde. Itaque sic natus, & sic educatus, postquam adolevit, brevi suæ virtutis specimen edidit. &c. Historia isthæc uti notabilis est, ita lepidam certe & vividam in hac adoptionis materia continet ac exprimit effigiem. Namque non solum liberæ voluntatis motu Thermuthis Mosem elegit, patrique tam consensus quam confirmationis gratia obtulit, & eum sibi nominavit; sed etiam pro hærede & regni successore declaravit, & in defensione vitæ, periculi aversione, atque educatione sollicita, ea præstitit quę parentes ipsi tam fideliter præstare vix potuissent.

Sic Romanis quoque solemnitates suæ fuerunt heic singulares. quas Aul. Gellius, *lib.* 5, *cap.* 19, plene satis describit; dicens: Quum in alienam familiam, inque liberorum locum extranei sumuntur; aut per prætorem fit, aut per populum. Quod per prætorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, quum à parente, in cuius potestate sunt, tertia mancipatione in iure ceduntur; atque ab eo, qui adoptat, apud eum, apud quem legis actio est, vindicantur. Arrogantur ii,

 qui

qui quum sui iuris sint, in alienam sese potestatem tradunt, eiusque rei ipsi auctores fiunt. Sed arrogationes non temere nec inexplorate committuntur,&c. Etenim neque pupillus, (*ait Cuiac. in parat.C.lib 8,t.47*) neque mulier, quæ in parentis potestate est, adrogari possunt. Vna negatio deest, quia nec mas, qui in parentis potestate est, adrogari potest. Verum hodie omnes eæ solemnitates obsoleverunt, & in adoptione acta publica sufficiunt; in adrogatione rescriptum Principis. Duo vero sunt casus, quibus patria potestas adoptione non acquiritur. Si mulier aliquem adroget: quia à patre, cui soli competit hæc potestas, assumit applicationem, qua & avita & proavita continetur; non materna; quæ nulla fuit unquam: tum filium mulier habere potest, non filiumfamilias. Item, si pater naturalis filium extraneo in adoptionem det. *quem casum Iustinianus introduxit l.pen. h.t. &c.*

Adoptionem autem talem non eodem modo ICti definiunt. Aliter Caius, Vlpianus, Schneidewinus, Vulteius, Giphanius, & Dd. communiter. Verum quum illorum definitiones ex veteri potius formula adoptio-

nis

nis natæ sint, quam quod iuri hodierno respondeant; suam unicuique relinquimus; saltem hoc in præsens adserentes ex Theophilo, quod sit actus legitimus, quo cognatus aut extraneus in familiam loco filii solemniter adsumitur. Nam tria potissimum heic consideranda veniunt: personæ; quinam adoptare & adoptari queant: modus; quo constituantur, quique species exprimit: & quis sit verus adoptionis effectus.

Quod ad personas attinet, adoptare possunt, quibus potestas vel à natura vel lege non prohibita est. Natura arcentur, qui in perpetuum generare nequeunt, & sunt prorsus inepti ad procreationem; §. *sed & illud. Inst. hic.* deinde qui non in plena pubertate constitutus est. §. *minorem. & l.* 40, §. 1, *ff eod. t.* licet aliter quoad illos introduxerit Leo Imp. *Novel.* 27. Lege arcentur fœminæ. §. 10. *& l.* 5, *C. h. t.* Quoad quasdam tamen iterum dissentit Imperat. Leo, *Nov. d.* 27. Prohibetur deinde adoptionis reiteratio. *l.* 37, §. 1, *ff. h t Cuiac.* 5 *obs.* 19. Tertio non potest pater filios adoptare suos naturales. *l.* 7, §. *in posterum*, *C. de natur. lib Nov.* 74, *c.* 3 *Nov.* 89. *cap.* 11, §. *adoptionis.* Demum, quando ma-

ior natu masculus annum decimum-octavum excedens, minorem natu quemvis, vel plures, in locum filii, filiæve vel nepotis, neptisve, & deinceps, ad imitationem naturalis patriæ potestatis, solemniter suscipit; & contra adoptandus adoptantem patrem agnoscit; ut nullus in mutuo consensu sit defectus. §. 4, 5, 6, 7, 10, *Inst. de adop. l. pen. C. t. eod.* Loco autem fratris, quum nemo naturæ talem gignat, nullus adoptari potest. *l. 7, C. de hær. instit.* Sufficit hoc, si tempore adoptionis adoptans pater esse queat, & quidem eius pater quem adoptat; ideo nec æqualis æqualem ætate ritè adoptabit. Olim civis Romanus quivis, non autem peregrinus, & civis Romanus masculus, non fœmina, nisi ex indulgentia Principis, ob solatium liberorum amissorum, *§. fœminæ, Inst. eod. l. 21, ff. eod. l. mulier. C. eod.* (quo casu fœmina filium adoptat, non filiumfamilias) & rursus civis Romanus masculus qui ipse in potestate patria non sit, adoptandi ius habebat. Furiosum quoque, quo minus adoptet, morbus impedit. In eo autem, qui adoptatur, tam accurate non distinguitur, feminæ an sint vel masculi; extranei sint an con-

iuncti;

iuncti; modo cum illis legis sit actio. *Vult. iurisp. R. lib. 1, c. 22.*

Modus adoptionis quum sit diversus, inde duæ exoriuntur species: videlicet arrogatio, & adoptio specialis.

Adoptio igitur specialis est, qua filiusfamilias alterius potestati subiectus, non contradicens, sed patre auctore, & magistratu competente interveniente, ac post contestationem actum adoptantis & adoptati approbante, ab alio coram adoptatur. *Donell. lib. 2 com. cap. 22. Althus. dicæol. lib. 1, cap. 80, num. 18.* Adoptio hæc iterum vel fit ab adscendente, vel extraneo. Quæ ab abscendente fit, firmior & efficacior est, & ius patriæ potestatis & agnationis plene transfert ac communicat. *l. 7, l. 23, l. 44, ff. de adopt.* Ab extraneo autem facta non item; quum hic adoptatus maneat in potestate patris sui naturalis, & patri adoptivo tantum ab intestato succedat. *l. pen. Cod. de adopt.* Extraneus enim est, in quo nulla iura naturalia, quæ ad patrem referantur, concurrunt: cui, si à patre naturali filius in adoptionem datus sit, adoptatus filius quidem eius fit; sed non filiusfamilias: hoc est, id qui-

dem ex adoptionis actu adoptans consequitur, ut adoptatus filius eius dicatur, sed non ut in ipsius sit potestate; haud secus atque si ex rescripto Principis aliquem adoptasset fœmina; sed adoptatus manet in patris sui naturalis familia & potestate, nec quidquam acquirit ex eo, nisi ius succedendi in bonis patris adoptantis. *d.l.pen.§.sed hodie.*

Adrogatio vero, ita à *rogando* dicta, (*Donell. lib.2 com. cap.23,*) est, qua, caussæ cognitione interposita, & rescripto Principis magistratui insinuato, is, qui sui iuris est, ab alio coram apoptatur, & rogatur, an filius adoptantis fieri velit: posteaque rogatus cum capite fortunas suas in familiam & domum adrogantis transfert. Vocatur hic actus translatio in familiam. *Alth.d.l.& l,num.*10. Hæc olim lege Curiata fiebat apud populum Romanum; hodie lege Regia apud Imperatorem dicto iam modo. *Vult. I.R. d.l.*1,*cap.*22. Atquequum hæc cum caussæ cognitione faciat, quatuor solemnia, conditionibus adiectis, observantur. 1. Arrogator tenetur cavere magistratui, quod bona arrogati nolit dissipare ulla sub specie; sed si moriatur is, quod de-

functi

functi successoribus ab intestato restituere velit. 2. Cavet, quod in quocunque casu expulsionis ipsi quartam partem bonorum sit relicturus, præterea, quæ ipsi attulit. 3. Si sit arrogatus minorennis, quod illum non aliter acceperit, quam si authoritas tutoris intervenisset. 4. Quod arrogatio non fiat ex caussa turpi, ideo eius vita inspiciatur. *Vide Gail. 2, obs. 125. & iur. Sax., Landrecht, lib. 2, artic. 3. Zobel. p. 3, diss. 15, num. 7.*

Horum tamen, qui quæve in potestate parentum sunt, videtur & testamento fieri recte adoptio, si quis sit institutus hæres sub ea conditione, ut nomen testatoris ferat. *l. 63, § si vero 10. C. ad SC. Treb. de quo modo latius Thesaurus decis. Pedemont. ult. Cuiac. 7, obs. 7.* Vbi tamen recte monet, confirmatione prætoris ad illam opus esse, quod legati verbo *in l. 12 tab.* adoptio non comprehendatur. *l. 120, ff. de V. S. l. 38, h. t. l. 31, ff. de rit. nup.*

Sunt & alii modi quatuor; per baptismum, per arma, per capillum, & per matrimonium, quod contractum ad Morganatica: *Sed de his consulatur Giphan. ad pr. Inst. in h. t.*

Effectus

Effectus adoptionis utriusque, qui olim fuit, etiam hodie valet, & manifestus est tam in adoptante, quam adoptato. Adoptans suscipiendo patris, & adoptatus filii nomen nanciscitur. *l.* 23, *l.* 31, *ff. de adopt.* quod agnatis patris adoptivi eodem iure adnascitur; & ius agnationis cum adoptantis patris liberis cognatisque consequitur, etiam sine consensu agnatorum suorum; excepto nepote, cuius patris consensus exigitur & in adoptato, qui est in potestate patris. Hinc pater adoptivus in bonis talis filii ius & patriam potestatem acquirit. Filius adoptatus è contra in familiam patris adoptivi transit, eius nomen adsumit, & gerit ac profitetur. *Gen. cap.* 48, 16. quamvis à naturali filio adhuc differat; cui dicitur adsimilari. & commodis patriæ potestatis fruitur, dignitatis paternæ particeps. Sed tamen non ius ei confertur sanguinis. Nam illud iure civili nec dari, nec adimi potest. *l.* 8, *ff. d. R. I.* Sed ius agnationis inducit. *l.* 28, *l.* 26, *l.* 34, *ff. eod.* Ac obtinet hoc, si facta sit adrogatio à masculo. Si mulier aliquem adroget; quia à patre, cui soli competit, ea potestas sumit appellationem:
idem

idem arrogationis est effectus, qui adoptionis factæ ab extraneo. Servus item adoptatus consequitur ius libertatis: sed arrogatio servi fieri non potest. §.*fin.tit.cod.* Succedunt etiam illi solummodo secundum testamentum ab intestato, &c. Si tamen pater adoptans plures habeat filios, ne lis interveniat, & iura suorum hæredum consequatur, atque antiqua adoptioni vis constet, solent patres, in adoptionem liberos hodie daturi, prius eos emancipare, atque ita sui iuris factos deinceps tradere arrogandos. Quæ cautela iuris est. Ac velut olim iure Iudaico filius adoptatus patris nomen adsumebat, & nomen sanctum habebat; *Gen.* 48, 16. *Exod.* 2, 10. *Deut.* 28, 10. 4 *Esdr.* 4, 25. *Dan.* 9, 18. *Estr.* 2, 7. *Esr.* 3, 28. *Ierem.* 7, 10. *Num.* 6, 27: sic in dulcissimum nomen Christi Iesu baptizamur, & Christiani vocamur; quia à Christo adoptati sumus. *Roman.* 6, 2, *& seqq.* *Act.* 11, 26. 2 *Cor.* 10, 7. 1 *Iohan.* 1, 7. *&* 2, 3. *Gal.* 4, 5. *Eph.* 1, 5. *Rom.* 8, 23. *&* 9, 4. quod certe omnium optatissimum in hac mortalitate accidit. Ideoque iure Iudaico etiam fœminæ adoptare poterant. *Genes.* 30, 3, *& seqq.* 17, 18, 19. *Exod.* 2,

vers.

verſ. 10. *Alth.d.l.cap.*80,*num.* 9.

Sed nunc ad adminiſtratoriam ſocietatem pergimus, acceſſoriam ſive accidentalem alteram. Adminiſtratoria ſocialis converſatio, frequentior quidem eſt, quam antecedens; commodum tamen ejus, ſi bona fide officium hoc curetur, admodum exiguum eſt. ſi moleſtias reſpicias cotidianas, onus & labores longe excedunt lucrum. *Exod.*22, 22. *Gal.*4. *auth ſicut.C de legit.tut.l. tria onera, ff. de excuſ. tut.* Eſt autem adminiſtrationis vocabulum in ſua ſignificatione valde diffuſum, ut multa in ſe contineat, etiamque rebus ſacris applicetur. *ut Num.*15 *legitur & 1 Pet.*4, *v.* 10. Deinde adminiſtratio eſt libera rerum; qualem dominus habet; quam alii altam & baſſam dicunt. *Oldend.Spieg.* Vnde & is adminiſtrator dicitur qui rerum publicarum ſeu temporalium curam gerit. at magiſtratus; qui jurirdictionem exercet. *ſecundum Azon. Cod. de admin.resp.lib.* 10,*in rubr.* Nihilominus & magiſtratus maiores dicuntur, quod illi ſolam meri imperii adminiſtrationem habeant. quæ vox eum comprehendit, qui alieno nomine, non proprio, id agit; *ut atteſtatur Accurſ.*

curſ.in rubr.de admin.reip.C.11,tit.31. Vnde & adminiſtratores civitatis, curatores dicuntur. *l. præſes, C. de transact. per l.3, ff. de adminiſt. rerum ad civit. pert.* Atque hi ſunt, qui civitatis negotia gerunt & adminiſtrant. *quorum officium explicatur ff. d. t. de adm. rer. ad civ. & C. t. d. eod.* Adminiſtrare enim nihil aliud eſt, quam ipſius principalis munus & miniſterium ſubire: qui omnia ex conſcientia agere debet. Verum uti rerum publicarum eſt adminiſtratio & cura, ita quoque privatarum, & ex confluxu privatorum publica conficiuntur. Proinde adminiſtratoria hæc ſocietas, quæ initium aut fundamentum cum reliquis ſupradictis ſpeciebus univerſitati & ſocietati publicæ ſubſternit, eousque non extenditur, ſed eam heic intelligimus, quæ circa curam privatam occupata eſt, & ibi commiſſionem impoſitam exigit.

Conſiſtit igitur adminiſtratio talis in officio, quo quis loco principalis ea perficit, quæ ad perſonæ unius pluriumve & rerum eiuſdem curam pertinent. *l. 12, §.3. l. 18. l. 43, §.1, ff. de adm tut. §. 17. inſt. de excuſ. Galat. cap. 4, 2.* Vnde inſpectores adminiſtratoresque appellantur, & informatores,

tores, qui talem curam subeunt. Namque cura hæc nihil aliud est, quam diligens & fida gubernatio, informatioque & moderatio personæ eius, quæ quidem est sui iuris, sed in vita recte commodeque instituenda, ætatis aut alterius defectus ratione, sibiipsi consulere & præesse nequit, unde alieno ductu & administratione indiget. *Gal.* 4,4. §.4; *Inst. de Cur. l.* 12, §.13, *de adm. tut. l.* 14. *ff. de off. præs. l.* 12. *ff. de tut. & cur. dat. ab his, &c.* Cura eiusmodi in educatione, institutione & defensione; *l.* 20. *ff. de rit. nupt. l.* 1, 2, 3. *ff. ubi pupill. educ.* educatio in victu, amictu, locoque honesto, ubi pro conditione & statu persona sustentari debet, consistit. *l.* 1, §. 2. *ff ubi pupill. ed. l.* 1, 2. *C. de alim. pup. præst.* Institutio, quæ fundamentum vitæ & Christianismi concernit, idoneis præceptoribus & doctoribus, quos probatæ pietatis, eruditionis, & modestiæ quisque noverit, est committenda. Etenim in hoc si peccetur, quicquid superstruxeris, corruet per totum vitæ curriculum; quum ab ineunte ætate adsuefieri melioribus, adeo rei caput sit, ut secundum felicitatis gradum cuivis mortalium exhibeat. Namque

que à Christianis parentibus nasci, ordine primum est, secundum ab hoc, rite in pietate Christiana informari, & tertium, omnem hinc vitæ normam ex verbo Dei quibusvis in actionibus desumere. Ex quibus patet, quod cura formandæ pueritiæ ac juventutis non solum ad privatos parentes, tutores, administratoresve, sed etiam, & quidem maxime, ad magistratus pertineat. quippe in teneris annis spes & seges est futuræ civitatis; *ut recte ait Cas. in spha. civ. lib. 4, cap. 9.* Proinde quidem quatuor ponit requisita talis educationis: nempe; victum, vestitum, artem, & exercitationem corporis. &, quod in talium moderatione magna requiratur magistratus prudentia. Verumtamen nervum non omnem tangit, quum sola externa respiciant hæc, & tamen omnis cura potissimum & ante omnia ad interna sit convertenda. Velut hoc longe rectius percenset Teutonicus ille *in lib. de tripl. vita hom. cap. 15.* ubi mores modernos nostri seculi describit. ex quibus correctio omnis facile colligi potest. quod necessitatis caussa heic interseram, ut ex insitæ cognitione malitiæ meliora addiscere omnes discant; quod

alias suo loco plenius repetemus. Pueritia sive tenera ætas (ait) omnium primo diaboli addiscit opificia, priusquam alia necessaria discat, tam in fœmineo quam masculino sexu. Contumeliosa, insultatoria & pervicax superbia, primario addiscitur. quod fideliter parentes, & ii qui ipsorum loco sunt, approbant, & politico mundanoque exercitio adscribitur, imo artis & elegantiæ loco habetur. Quod si adultiores fiant, brutalis libido lasciviæ simul accrescit, & secundum opus disciplinæ est, ad quod mutuo se invicem concitant ephebi. Ita adolescentia diabolo statim in primo flore ætatis cor tenerum consecrat, ut nidum in eo conficiat sibi; atque sic unius abominationibus capiat alterum; masculum videlicet fœmella, & masculo femellam irretiendo. Si quis filium in academias dimittit, ut pietatem ibi addiscat, & artes bonas, in iis Deo & hominum conversationi inservitur us, nihil aliud discit, quam superbam elationem atque astutias, quibus simplicem aliquem bonis & sudore exuant suo: quæ argutiæ pallio velantur, Iuris appellatione insignito. Verum enimvero diaboli

præ-

prætextus ille eſt, & cor iſtud vitiatum ipſius dominio mancipatur. Quod ſi forte exoticas linguas aliquonſque callet, tametſi non amplius iam ſimplicitati ſtudens, bene audit: ſuperbia ſurſum evibrationes quærit: putridi corporis cadaver mire fimbriatis ſciſſuris, faſciis, fibulis, limbis, ligulisque atque panniculis obſitum ſcatet: Græcari, & puellas violare, apud eos ars politica habetur. Hi tam ſubtiles norunt blanditias vendere, ut multarum filiabus matrum conſcientiæ morſum in cordis ima defigant. Tales eccleſiis atque ſcholis præficiuntur, & paſtores Chriſti ſalutantur; quamvis in cordis latibulo diabolum geſtitent, & hoſpitio ſuo foveant. Nec minus iſti tales mundi huius regimini inſinuantur; qui poſtea ita gubernant prout cordis hoſpes eos informat. Atque ita ſuperior operatur malignitates peſſimas, inferior autem has ipſas ab eo diſcit. Ille excogitat calliditates, quibus inferioris bona ad ſe traducat. Tributorum exactiones comminiſcitur, eaque boni publici veſtit nomine. Ille ſimplici & miſero ſervitutes duras imponit, ut ita ſuperbiam ſuam exſaturet. Nec raro acer-

bissimis minis compellit incautun
ut ipsum fortunis emungat, & vi
culis corporis eundem constringi
Omnia mancupio rapit, ipsemet pra
ter unicam animulam peculiare n
possidens. &, quanquam fragilis tan
tum hospes in hoc ipse degat mundo
nihilominus tamen egena servitia il
lius omnem in servitute sudorem ab
sumere coguntur, &c.

Quis est mortalium, qui tot ærum-
nas, & calamitates, multipliciaque
damna non ante oculos videat? Qui
est miserorum hoc iniuriosissimo
tempore, ubi omnia crimina virtutis
loco habentur; & zelo pietatis obte-
guntur furiosissimo, qui id expertus
non sit? Cum probitate pietas om-
nis toto orbe excluditur. Vndenam
vero id? Nonne hæc nocumenta ex
sanctioris profluunt educationis ne-
glectu? Ex hac profecto scaturigine
ubertim se ista in totum mundum
effundunt. Et nihilominus tamen sa
facile saniora possent inveniri re-
media, & huic applicari malo. Verum
si quis perniciosam eam consuetudi-
nem informationis ethnicæ castigare
saniore ductu studeat, statim e
medio dirissimis technis remove-
tur.

Si vero scholarum nostrarum fœditatem accuratius contemplemur; quid in iis strenuius excolitur quam impurus ethnicismus, quo mens, cor, lingua & voces ætatis teneræ fasciнantur turpissime? Nihilque recte dictum putatur, aut ullam sapientiæ micam referre, quod non ab ethnicismo fuerit approbatum. Tanto nobis Christus pudori est, cum verbo suo & sinceræ sanctimoniæ præceptis; quæ tamen ex sinu Iehovæ patris nobis attulit, atque revelavit, volens; ut omnes singulique, nemine excepto, ex iis informentur; nec non ad eiusmodi sanctissimas regulas, actiones vitæ componant. Namque non sufficit audire doctrinam Christi; opere etiam atque vita exprimendum est quod ille præcipit: alias nemo beatus erit. Ceu ipse testatur: Si feceritis, beati estis; *Ioh.* 13, 17. & *Matth.* 7, 12: Non omnes, qui dicent, Domine, Domine, regnum cœlorum ingredientur; sed qui voluntatem patris qui in cœlis est facit. Item, *v.* 24, solus exsecutor prædicatur sapiens. Et *Matth.* 12, *v.* 50, factores verbi & voluntatis Dei, amicos & fratres suos vocat Christus. Item: Si manseritis in sermone meo,

 mei

mei estis discipuli, & agnoscetis veritatem, & veritas hæc liberos vos efficiet. *Ioh.* 8, *v.* 31. Quia verba, quæ ego loquor, (ait Salvator,) sunt spiritus & vita. Qui me diligit, ille servabit verba mea. *Ioh.* 15, *v.* 13. At quomodo Christum homines ament, sui patris voluntatē faciāt, in sapientia illius educentur; si eiusdem verba statim à principio tenellis non modo non implantantur animis; sed ethnicis fabulis & omni profanitatis veneno è contra fascinantur? Omnia ex amore pio in Deum & proximū proficisci debent: At quomodo amor suscitabitur in corde hominis, nisi teneris animis verbum Dei adsidue instilletur? Gentiles ibi generentur oportet, ubi tales incantationes gentilium vanitatum, procul oculis atque auribus non arcentur, ne ad corda penetrare queant. Videant igitur & parentes, & administratores, & magistratus omnes, quam multas Christo animas eripiant, & in profanitates detestandas præcipitent, dum nemo in hoc laborat, quo scandala huiusmodi perniciosissima è scholis exstirpentur. Doctrina certe omnis, quæ Christum non tota sapit, & eius imaginem nobis integram non adam-

adumbrat, sine peccato addisci non potest, multo minus sine labe in vitæ exercitium converti. Commendant quidem multi multas quas vocant Christi virtutes, & verborum lenociniis vanissimis per totos venditant dies: sed quales virtutes? nimirum ἀνυποστάτους & habituales tantum, in meris opinionibus suam habentes subsistentiam, vitiorum autem substantiæ ne mininam quidem particulam ex radice cordis evellere valentes, omnique fidei & pietatis carentes fructu; per quas mæri hypocritæ & Spiritus S. contemptores efficiuntur. Sed hæc alibi possent demonstrari & explicari luculentius; nos iam ad officium tertium administratoris revertimur, quod in defensione consistere diximus.

Defensio nil est aliud, quam protectio, qua vis omnis & iniuriæ illatæ propulsantur à persona, quæ fidei alicuius, hanc in se suscipientis curam & administrationem, concredita est. *l. 30. l. 10. ff. de adm. tut.* unde & specialiter tutela dicitur. *l. 1. ff. de minorib. l. 7, §. 16. ff. de sol. matr. l. 14. ff. de off. præsid.*

Administratio igitur hæc univer-

sum est bonorum, rerum, & negotiorum utilium ac ipsi personæ commissæ necessariorum susceptio atque expeditio, quæ administratori huic tanquam patrifamilias & domino incumbit. *l. 27. ff. de adm. tut. l. 7, §. 3. ff. pro empt.* Succedunt enim hi administratores in locum patris; unde rerum & personarum sibi commissarum domini quodammodo dicuntur, & quasi patresfamilias. *Alth. dicæol. lib. 1, cap. 31, num. 7, & seqq.*

Administratorium hoc officium duplex est; aut tutorium, aut curatorium. *ut ex dictis apparet.* Tutorium sive tutelare spectat ad pupillum vel impuberem invitum etiam tuendum, & res eius universas administrandas. *l. 3. C. de tut. vel curat.* Curatorium vero proprie & principaliter ad eos pertinet qui minorum viginti quinque annis res administrent; si consentiant, aut velint, aut petant; vel si necessitas ita requirat, propter imbecillitatem eorum, &c. *§. item invit. Inst. de curat.* Curatorium hoc aut plenum, aut minus plenum est. Plenum, quo quis bonorum, corporis, & salutis personæ curam & administrationem sustinet. *l. 48. ff. de adm. tut.* Atque hoc duplex ite-

iterum est; vel correctorium, vel clientelare.

Correctorium hoc ad morum vitæque inspectionem emendationemque in monendi & docendi cura pertinet; quum ante vigintiquinque annos vix quispiam ad vitæ prudentiam & confirmatum iudicium perveniat; uti invitis quoque propter fervorem iuvenilem pro cohibendis cupiditatibus moderatio apponitur. In Abrahamo habemus exemplum, quod ministrum mediante iuramento præfecerit etiam filio obedientissimo, quum ipsi concrederet eum in itinere ad coniugium conficiendum. *Genes.* 24. Adeo fidelis omnium in tenera iuventute semper habenda cura est. Porro correctorium hoc officium aut in propinquos aut in discipulos sese exserit. In propinquos quidem propter στοργὴν naturalem & necessitudinis coniunctionem, ut eo facilius minorennes duci se atque flecti patiantur. *De hoc vide* 1 *Pet.* 5, 5. 1 *Timoth.* 5, 4, 8, 9. *Matth.* 7, 9. *Tit.* 2, 3, 4, 5. *Num.* 8. 26. *Exod.* 18, 17, 19, 24. *Proverb.* 23, 13. *l. ult. C. de offic. official. lib.* 12. *Num.* 11, 16. *Deut.* 21, 2. *Matth.* 15, 2. *Syrac.* 25, 6. Quæ vero functio sit præce-

ptorum apud discipulos suos, eam passim colligere licet ex verbo Dei. *Dan* 13, 3. *& cap.* 2, 27. *Matth.* 5, 19. 1 *Tim.* 5. 2 *Tim.* 4. 1 *Cor.* 4, 19, 20, *& seqq. Prov.* 13, 24. *& cap.* 22, 15. *& cap.* 23, 13. 1 *Petr.* 5, 5. *Hebr.* 12, 7. *&c.*

Clientelare demum est, quod competit dominis protectoribus in clientes, quorum patrocinium in se susceperunt. *l.* 89. *ff. de furt. Val. Max. lib.* 2, *cap.* 1. *tit. C. ut nemo ad suum patron. lib.* 11. *Gail. lib.* 2, *obs.* 54. *Gellius lib.* 15, *cap.* 13. Clientes autem tales sibi eligere solent, quibus se & res suas defensionis aut promotionis caussa offerant; unde etiam dicuntur *homines ligii*.

Denique non plena administratio est, quæ rerum sibi creditarum custodiam solummodo commissam habet, & prospicit ne distractione væsana res deterior alicuius reddatur. *l.* 2. *ff. de curat. furios.*

Atque hæc de societatis naturalis & privatæ quasi speciebus sufficiant. quæ propterea nonnihil prolixius fuerunt explicanda, ut errores aliorum in talibus principiis rectius caveantur. Priusquam autem ad civiles & publicas societates progrediamur,

propter

propter insignes iniurias & exagitationes, quibus ex errore nonnulli, plurimi ex ignorantia, alii vero ex malitia, afficiunt Platonem, quasi bonorum, mulierum, &c. turpem communionem, aliaque vitia maxime enormia suæ inseruerit reipublicæ ideali, & prorsus naturæ repugnanti: paucis de republica Platonis agemus; & videbimus, an illi iuste an vero inique cum tanto philosopho, quo Græcia nullum excellentiorem & sapientiorem vidit aut habuit, (quantum constat de illis temporibus,) agant.

CAP. XII.

De republica Platonica: quod illa proxime ad Christianismum accedat, & præ reliquis quam commodissime ad veram caritatē reduci possit.

VT salutaris herba inter spinas non crescit; ita veritas errorum vinculis suppressa non lucet; *ait Cas. in sphær. civit. lib. 2, cap. 1.* Quare ut spinas radicitus evellere, si terræ fertilitatem; ita errata funditus extirpare debes, si veritatis speciem ac pulchritudinem

tudinem intueri velis. Axioma hoc quidem vere protulit Casus, utinam vero ipse suorum verborum & effati huius observator sedulus fuisset, non certe ita turpiter cum aliis & sui similibus se præcipitasset in premenda & oppugnanda veritate, dum quam iniquissime Platonis rempublicam dilacerare conatur. Socios is in hoc calumniandi & nequiter traducendi studio plures habet, quibus veritas tanto odio est, ut nihil æquum aut verum putent, nisi quæ communis ille totius mundi irrisor Stagirita, quem merito D. Lutherus diabolum incarnatum olim proclamavit, ex phantasticis opinionibus suis conficta prius approbarit. Dum igitur tam ad auctoritatem vanissimi hominis tam temere sese homines adstringunt, non mirum eos in tot turpissimorum errorum labyrinthos incidere. Etenim ipse Casus statim in sequentibus confitetur, invidiosum illum Stagiritam, & insidiosum impostorem, Platoni, Phaleæ, Hippodamo, aliisque nonnullis, qui novas civitatis administrandæ formas invexerant, indicere quidem bellum; intentionem tamen eius in hoc prodi manifeste, dum ad lædendum Platonis famam

famam aditum sibi duntaxat aperit, qui tum temporis propter opinionis novitatem, & nominis divinitatem, per hominum ora volitabat. Ecce egregium certe institutum, quod suo cum auctore detestari, & ad infernum, unde ortum maledicentia sumpsit, relegare omnes merito deberent. Idipsum & sectatores eius; nempe divinitatem singularem in Platonis sententia agnosci; propter novum tamen dogma, & nominis claritatem, tam acerbe eum impugnatum fuisse, aperte satis confitentur. Taliane veritatis studium repræsentant? Num ob ista petulans ille veritatis inversor tam atrociter cum suppressione recte sentientium est defendendus?

Cæterum, quod plerique solent qui rerumpublicarum inter se invicem collationem instituerunt, id agit & cum Caso nostro Relectionum ille compilator multoties iam dictus, dum videlicet variis eum modis misere torquet atq; dilacerat. Quum igitur Platoni iste præ reliquis multa partim affingat, multa invertat, partim absurditatis reum agat; ceu forma ipsius non tantum naturæ adversetur, eiusque storgas naturales tollat,

lat, & impoſſibilia proponat; ſed etiam verbo Dei contradicat: operæ precium facturi ſumus, ſi paucis talia crimina, quibus tam miſere flagellatur, diluamus, & ab iniuriis non nihil eum vindicemus. Hoc autē cum maxime mihi contendendum video, ut liberetur à blaſphemia, contradictione, & impietate, qua contra verbum Dei nonnulla ardua ſtatuiſſe dicitur. Et ut eo rectius id obtineatur, & quisque maiori cura Platonem luſtrare diſcat; mentem eius in reip. ſolidæ iuxta captum humanum conſtitutione, & qualem ille expetat, prius perſpiciemus: ſi fortaſſis è multiplicibus calumniis offenſionem capere, & è manibus eum ideo ſeponere nonnulli ceſſabunt, priusquam eius ſanam doctrinam evolverint riteque perceperint. Etenim hoc ſummum diaboli ſemper artificium fuit, ut anſam omnem, omnemque modum arriperet, quo non modo ſuſpectum aliquem, ſed etiam prorſus deteſtabilem redderet, cuius ſcripta nollet legi, ne veritatis auctoritas planior clariorve invaleſceret. A principio illi perpetuus hic mos fuit, ut, quicquid vi aut inſidiis argutis non poſſet, id calumniis expugnare tentaret.

taret. Merito Græcorum autem primus ſapientiæ adſertor Plato audit; adeo omnia ex informatione philoſophiæ verioris, quam in Ægypto à ſecretis veræ ſophiæ patronis acceperat, ut plurimum produxit. Quod etiam Piccolominæus præ cunctis aliis Stagiritanis confitetur, *eth. lib. ſeu grad.* 10, *cap.* 25. ubi ita ait: Accipio ſecundo, Platonem & Ariſtotelem vario modo conſueviſſe res conſiderare. Plato elevabatur ad ideas rerum: inſpiciebat rerum conditionem ſecretam, ſeiunctamque à cæteris, ac (N.B.) ut refulget in primis cauſſis. Iſte vero contra, neglectis ideis, per ſenſus (N.B.) philoſophabatur, resque materiatas conſiderabat iunctas cum affectibus ſuis, ut in materie exiſtunt & ſubſiſtunt. &c. Magnam Piccolominæus diſtantiam inter utrumque innuit; ſed tamen non omnem. Etenim Stagirita ille ne hoc quidem attigit in ipſa rerum cognitione materiatarum, ut potuerit affectiones recte diiudicare, & res conſiderare uti in corporeitate ſua exiſtunt. Namque ita totus ſenſualis fuit, ut ad internum ESSE naturæ, unde affectiones profluunt, ne quidem in minutiſſimis pertingere potuerit; ſed

omnia

omnia in phantasticos speculationum [illegible]nium terminos solummodo abripuerit: ex quibus distinctionum tot futilitates terminalium ingeniorum profluxerunt; ipsique & docentes & discentes vitam misere in iisdem conterunt, nec tamen earum ope quidquam in ipsa natura perspicere valent: quin, ut D. Lutherus ait, agricola & ferrarius faber, quam talis Stagiritanus physicus, in arte sua doctiores sunt. Interim tot inter vanos doctos litigia diabolus ridet, dum tempus & sumptus cum exquisito animi labore utrinque tam inaniter absumuntur. Quod passim in scriptis suis monstrat Plato, & vanos reiicit conatus ingeniorum sophisticorum, qui reipublicæ in fundamento mutuæ concordiæ, unitatis meta, in qua ceu publica salute omnes confluere debent actiones hominum, unice non conducunt. Hinc est quod ociosi illi futilitatum magistri, qui semper in profanis terminis speculativis summum quærunt gaudium, & ab omni virtutis veræ cultura, operibus exprimenda, abhorrent, merito suum Platonem exosum habeant, & novitatis auctorem proclament. In qua gravissima profecto accusatione

ipsi

ipſi ſunt nugaces admodum. Etenim ipſe Piccolominæus *d.l.* atteſtatur expreſſe, quod primus huiusce ſententiæ Plato non fuerit; ſed etiam à Maſſagetis, iuxta Halicarnaſſæum, longe ante fuiſſe receptam : à ſapientibus item Perſarum, qui Brachmanes dicti; qui communibus uxoribus uſi (non abuſi) fuerunt: Garamantes etiam in confinibus Africæ, ſecundum Pomponium, omnia communia habuerunt, &c.

Inter omnes acerrimus innocentiſſimi Platonis caſtigator eſt ille politicorum Relector, qui *in polit. doct. cap.* 2 ex Serrano acerbiſſime exagitat optimum auctorem, quaſi ſacris oraculis repugnans, familias & rerum diſcrimina ipſasque ſtorgas prorſus tollat, quas non tantum hominum ſed & brutorum animalium animis inſculpſerit natura. &c. Item, paulo poſt ait: Eſt hoc quidem in republ. Platonis ſatis magnum abſurdum, quod naturæ ius oppugnet, cui nulla conſtitutio præiudicare debet. *diſt.* 9. *in prin.* Sed alterum maiori laborat abſurditate, quod inceſtos introducat concubitus, tam naturæ, quam pietati inimicos. &c. Sic & *in relect. pol. cap.* 1, *ſect.* 10, *num.* 2, talia repetit; &

addit quoque, quod non tantum ipse suæ reipublicæ formam huic mundo impossibilem faciat, *lib. 6 de repub. & lib. 9 de repub. in fin. item lib. 5 de ll.* sed etiam (*asserit aperte num. 5, ibid.*) Platonicas ideas adeo esse ab hominum conditione amotas, ut, nisi deos aut meras ideas illos faciat, nullam in societatem introduci queat. Idea enim (inquit) Platonica prorsus repugnat naturæ humanæ, adeo ut homines oporteat prius eiurare naturam, quam subigi possint sub regimen talis reipublicæ. Idem *num.* 6 ita cum austeritate quadam reiicit Piccolominæum & Bessarium: Nescio enim (ait) queî possit à Piccolominæo & Bessario naturalis hæc vocari respublica, quæ tot machinis oppugnat naturam humanam; tam ex amussi contraria est iis, quę præscribit inclinatio animalis, &c. Item, *num.* 9, in hanc erumpit quæstionem : Quonam igitur pacto communio Platonica consentit cum naturæ dictamine? Aut quænam est tam crudelis natura, quæ velit sibi omnia conformia reddi cum præsentanea pernicie? &c.

Nimia profecto est vehementia istius glossatoris politices, cui tanto odio est talis hominum status &

conditio, quæ aut solidioris quid sapientiæ, aut pietatis sanctioris in civitatibus & republica sapit: Vnde tam sollicite summoque conatu adolescentes & eruditos à vera perscrutatione reipublicæ Platonicæ arcere laborat, ne quis penitius rem intueatur & consideret. Verum si non tantum cum Marsilio Ficino, viro Platonice eruditissimo, demonstremus, quod Platonis nostri mirifica in genus humanum charitas fuerit; adeo ut nihil in informationibus suis intermiserit quod ad hominum salutem quavis ratione conducere videatur; *Fic. in lib. 2 Pl de ll. in pr.* diligentissimus generis humani pœdagogus existens, & ad legalem iustitiam, id est, universam virtutem, per ipsam iustitiæ pulchritudinem genus hominum provocans, atque ab iniustitia per iniustitiæ turpitudinem eosdem deterrens: *Fic. in lib. 10 de rep. in prin.* sed etiam ex ipsa verbo Dei maxime clarum faciamus, quod à Christi & D. Pauli regulis eiusmodi constitutiones tanti philosophi non multum distent, atque in plurimis conveniant: Patebit sane, quam longe à veritate, imo & ipso Christianismo absint, & brutali è contra natura

ducantur, in eaque suarum idearum turpes imagines cum propriis larvis conglutinent, qui de industria ita turpiter, & absurde se Platoni opponunt. Id vero omne satis dilucide constabit, primum ex ipsius Platonis intentione, dum rempublicam suam veram remotione vitiorum & introductione virtutum depingit, quibus illam tam curiose vestitam cupit: deinde ex ipsius verbi cœlestis cum huius philosophi, inter ethnicos summi, proposito collatione.

Plato igitur, de omni societate humana, quum eam tot calamitatibus cotidie confundi, & varia bestialitate in plures pluresque extrudi miserias cerneret, quam optime mereri studens; satis acutis oculis varias hominum vices & ipsas corruptiones perspiciebat; & examinatis morbis, quomodo sanitas integra, aut saltem aliqualis, in corruptissimæ societatis corpus per communem cohabitationem reduci posset, percensebat alacrius. Nec sane hoc ex nudis rationis ethnicæ inventis addidicerat; sed, *ut ipse dilucide aliquoties in suis ostendit scriptis*, tum in Ægypto à magis & sapientibus, secretiorisve sophiæ doctoribus, (penes quos Abrahami & Iosephi

phi ſapientia relicta erat; *ut David Propheta Pſal.* 105 *teſtatur*,) tum ex ipſis cognoverat ſacris literis; ut *in Timæo, Menone, Alcibiade, Politico, &c.* id expreſſe indicat; præſertim *in Politico* aperte, re paulo altius repetita, confitetur, hominem à Deo è terra conditum eſſe, & primum infeliciſſima ac vere aurea conditione (in paradiſo videlicet;) quæ tamen ex optimo ſtatu in peſſimum prolapſa fuerit; ac proinde humanum genus, quum in has anguſtias deciderit, adiumento opus habere ad illa ἀναρμοςίας (qua ipſius animus involvatur, & univerſa vita referta ſit) incommoda propulſanda. His explicatis, imperandi modum & rationem præſcribit; & docet, non eſſe infinitum regis ſeu politici imperium, ut pro arbitratu quidvis agat: ſed oportere, ut pie, iuſte, ſapienter imperet, ex legum præſcripto: non ut ſummo ſtrictoque iure agat, & eodem modo leges omnes omnibus accommodet; ſed ut habita rerum, perſonarum, locorum, temporum, ratione, legum mentem finemque (quum leges veritatis imitationem exprimant) iuſta moderatione unice reſpiciat. Veluti in medico ſapienti, exercitato, &

fideli, videre est, quod ille cum prudentia & accurata circumspectione medelis instrumentisque suis apud ægrotos utatur, quum his eum uti omnino oporteat. Vnde etiam perfectam administrationem regiminis non multitudini, sed uni aut paucis, & iis maxime vult concreditam, qui pietatis & virtutis, temperantiæque, ceu matris virtutum, & civilis sapientiæ, præpolleant studio.

Virtus autem quid sit, & quomodo nobis vere adsit, id in *Menone* luculenter explicat; & demonstrat, quod ea non aliter se in homnie habeat quam sanitas solida. Si alicui sive viro sive fœminæ sanitas insit, eam in recto robore suo exerere sese atque exercere: idem quoque virtutem præstare debere, ut se exercitatam declaret; alioquin nihil prodesse. Exercet autem se, quando ad finem suum dirigitur. Hinc virtutum species plures enumerat, pro virium animæ actuumque diversitate: ut sunt; sapientia; quæ ad mentem: scientia; & prudentia; quæ ad rationem: opinionis sagacitas; quæ ad phantasiam: iustitia & liberalitas; quæ ad voluntatem: fortitudo & pedissequæ eius; quæ ad vim irascibilem:

bilem: continentia & temperantia, quæ ad concupiſcentiam referuntur. Hæ vero omnes virtutes diverſis modis acquiruntur: ſed ita tamen ut nulla ſuccedat, niſi divini numinis efficacia, quæ ſola homines vera inſtruit virtute, accedat. quaſi dicat, nil ſine pietatis veræ ductu ſolerter agi poſſe. Idem quoque *in Theage ſuo obſtetricio* de ſapientia affirmat; rem eſſe adeo præclaram, ut merito omnium ſcientiarum princeps exſiſtat; quippe non tantum circa iuventutem, quæ ſeminarium omnis reipublicæ facit, recte excolendam, ſed etiam in univerſa generis humani ſocietate continenda occupetur; ex eaque omnia iuſti & moderati imperii inſtituta promanent; atque adeo illius ope omnis intemperies, quæ præſentiſſimum populorum exitium, evitetur. Iam vero, illam quidem civilem ſapientiam ſapientum uſu & conſuetudine addiſci: veram tamen efficacemque illius conſequendæ rationem pendere à Deo; qui ſolus nimirum efficiat, ut illa etiam hominum prudentum converſatio & conſuetudo poſſit eſſe fructuoſa.

Quum vero nemo ad ullius rei

cognitionem pervenire possit, qui semet ipsum ignoret; sui cognitionem omnibus identidem fideliter inculcat: velut *in Amatore suo* cum quadam emphasi adseverat, minime illum sapere, sed prorsus desipere, qui semet ipsum ignoret; econtra autem qui semet ipsum noscat, hunc vere sapientem esse. Sic & *in Alcibiade priori* ait; Sciemusne unquam qua arte meliores evadamus, quamdiu nos ipsos ignoramus? Α'δυώατον impossibile est; respondet Alcibiades. Vtrū vero (pergit Alcibiades) res levis se ipsum cognoscere? an ardua nec cuivis homini concessa? &c. Sed sive res levis sit, ait, ô Alcibiades, sive difficilis; nobiscum certe sic comparatum est, ut, hanc intelligentes, simul intelligamus qua ratione curari possimus. Ignorantibus vero hoc, omnino impossibile est, &c. Ignorantiam autem talem non aliunde proficisci, quam ex nimio amore sui, qui tantopere obcœcat homines, ut suis semper affectuum importunitatibus servi vivant, idem passim docet. Proinde *in Alcibiade eodem* adhortatur quemvis, ut ante omnia curam sui ipsius recte ineat, & quidem veram, non falsam; ne nos ipsos fal-

lamus,

lamus, non curantes nosmetipsos, quum belle curare putamus ; alias enim nemo nec sui nec suorum curam rectam habere poterit. At corporis amor impedit omnia. Vnde hominem aliud quid esse quam corpus dicit, quando nihil aliud eum quam animam esse contendit. Cuius amatorem unice in omnibus requirit. Etenim ait; Nonne tui corporis amator, quum prima species deflorescit, abiens te deserit ? At vero qui animam tuam diligit, nunquam te deserit usque adeo donec ad meliorem frugem pervenias. Ita sane longe penetrantiorem amorem in quovis requirit, quam ipsi vulgares Christiani hodie intelligunt & exercent. Propterea tales ethnici certe in extremo die iudices Christianorum erunt; *ut Christus Matth.*12,27 ; *& Luce* 11,19; *& Paulus Rom.*3 , *de Iudæis pronunciant.* Nihilominus, ut ad animæ cognitionem quisque eo rectius perveniat, & inde ad amorem ferventiorem erga Deum & reliquos mortales concitetur : modum & similitudinem ab oculo sumit. Quemadmodum enim per reflexionem facies hominis, in oculum alterius intuentis, in oppositi visu reluceat, simulacrum
 aspi-

aſpicientis exiſtens, &c. oculus item, ita demum ſeipſum cernens, quando in alterius oculum intuetur, in id præterea quod oculi optimum eſt & per quod oculus ipſe videt intendat: &c. Sic quoque, num reperire, inquit, poſſumus quidquam in anima divinius hoc ipſo circa quod intelligentia ſapientiaque verſatur? &c. Id igitur in anima divinitati ſimillimum eſt, in quod ſane qui intuentur, Deum & ſapientiam agnoſcunt, itaque ſemet ipſos ſimul agnoſcunt, &c. Quod ſi vero quæ noſtra ſunt ignoremus; nonne & quæ ad hæc pertinent, intellectum fugient noſtrum? &c. Vnde qui ſua ignorat, ignorat itidem & aliena. Nonne igitur, qui aliena, etiam quæ reipublicæ ſunt ignorabit? Omnino neceſſe eſt; *reſpondet Alcibiades*. Οὐκ ἄρα ἂν γένοιτο ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ πολιτικός· Nunquam ergo vir iſtiusmodi civilis erit. Οὐ δῆτα· Nequaquam certe. &c. Nec, quod agit, intelliget. Ignorans autem nonne errabit? Qui aberrat, an non male aget, & privatim & publice? &c. Nemo itaque felix eſſe poteſt, niſi ſapiens ſit atque bonus. Sequitur, ut mali homines miſeri ſint. &c. Si recte igitur & præclare civita-

tem gubernaturus es, *inquit porro*, virtute imbuendi erunt cives. &c. Num dare vero quis poteſt aliis quod ipſe non habet? Ergo virtute prius ornatus ipſe debet eſſe, quicunque non ſibi tantum ac ſuis, ſed reipublicæ etiam, & iis, quæ ad eam ſpectant, imperaturus eſt. &c. Nec igitur principatus, neque licentia quidlibet faciendi, verum iuſtitia potius & prudentia, tibi atque reipublicæ comparanda ſunt. Iuſte enim ac prudenter agentes, & tu ſimul & tua reſpublica Deo gratum opus facietis, & ſic, quemadmodũ ſupra diximus, in divinum ſplendorem intuentes agetis. Quin etiam illuc reſpicientes, vosmetipſos veſtraque bona perſpicue diſcernetis. Nonne ſic rectam felicemque agetis vitam, beatique eritis? Contra, ſi iniuſte vixeritis, intuentes in tenebras, divinitatis expertes; conſimilia tenebris opera, quemadmodum; neceſſe eſt, facietis, vosipſos penitus ignorantes. Quaſi cum ipſo ſalvatore noſtro Chriſto Ieſu locutus fuiſſet, ita ex eius ore hæc omnia produxit quæ in iſta continentur ſimilitudine: *Matth.* 6, 23: Si oculus tuus improbus fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit. Ergo ſi

lumen,

lumen, quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ? *Vide Iohan.* 3, 19. & 8, 12. & 12, 35, 46. *Rom.* 2, 19. & 13, 12. *Eph.* 5, 11. 1 *Ioh.* 2, 9, 11. &c. Sed ita pergit Plato, (qui non frustra Ethnicis fuit *divinus ille* dictus,) ut omnium hominum, etiam societatis civilis actiones, in Deum retrahat; dicens: Cui enim, ô amice Alcibiades, potestas adest quidlibet faciendi; is vero si mente captus sit, ad quidnam pietas illi continget; seu nunc privatus, seu in republica ille sit? Veluti, si ægrotanti cuidam libera licentia sit medicinæ rationem habendi nullam; sed tanquam tyrannidem eam repellendi, in tantum etiam ut hominem absterrere nemo valeat; quid illi eventurum putas? Nonne verisimile est, corpus interiturum esse? &c. Nonne omni reipublicæ omnique imperio & dominationi, cui virtus deficit, contingit, ut male agat? &c. Tyrannis ergo, optime Alcibiades, neque nobis neque reipublicæ paranda est; sed virtus, siquidem felices esse volumus, &c. Cæterum antequam virtus adsit, à meliore regi, non puero solum, sed & viro, quam regere, conducibilius erit, &c. Nostine quo pacto id, quod

quod nunc te occupat, fugare queas? Nolim enim iſtud in claro homine nominare. *Al.* Novi equidem. *Soc.* Quomodo igitur? *Alc.* Si ipſe volueris, ô Socrates. *Soc.* Haud recte loqueris, Alcibiades. *Alc.* Quomodo ergo loquendum eſt? *Soc.* (N.B.) Si Deus voluerit. &c.

Ita omnes actiones externas, ſint quæcunque velint in politicis, ad Deum refert, & ubique eius amorem ante omnia concitari in hominum pectoribus cupit, ut ei prius unice invigilent, & inde amicitiam ſuam in mortales obvios derivent. Fons enim in origine limpidus, limpidas quoque communicat aquas rivulis, & ſibi inde amicabiles reddit. Velut amore legitimo puri cordis nihil conducibilius ad beatam huius vitæ poſſeſſionem adipiſcendam inveniri, ait *in ſympoſio pag.* 331. Quamobrem, amorem ab omnibus hominibus honorandum cenſeo, inquit *ibid.* Etenim amatoria hæc colo, meque ſummopere in his exerceo, aliosque ad ea exhortor; quum amor ſit verum amicitiæ medium, *uti explicationem hanc addit Ficinus.* quoniam amor iſte circulus eſt bonus à bono in bonum perpetuo ſe evolvens; dum quaſi circulo

circulo quodam in idem, unde manavit, iterum remeat. Circulus itaque unus & idem à Deo in mundum, à mundo in Deum, tribus nominibus nuncupatur, *ait Fic. in com. ad sym. orat. 2, cap. 2.* Nam prout in Deo incipit, & allicit, pulchritudo: prout in mundum transiens, ipsum rapit, amor: prout in auctorem remeans, ipsi suum opus coniungit, voluptas dicitur. Amor igitur à pulchritudine incipiens, in voluptatem desinit. Quumque ita virtutem veram pariat foveatque, Deo amicus efficietur qui omnia ex amore vero aget. Namque, *ait in symposio,* huius amoris officium est, ut inter Deum & homines interpretis, & quasi *portitoris* fungatur munere: mediam autem inter divinam & *mortalem* naturam, adhibita imagine ideali, repræsentet. Velut etiam amorem aviditatem angelorum dicit *ibidem* Ficinus, quum quoddam desiderium sit iucundum. At simplex & mutuus esse debet, si in amicitiam, & maxime publicam, quæ societatis omnis conservatrix altrixque recte dicitur, abire debeat. Vnde quoque *in Lyside* amicitiam societati generis humani tantopere commendat, & veram à

falsa

falſa ſeparat; ſtudiorumque conſenſionem, omniumque aliarum rerum communitatē ab omni invidia liberam & immunem (utpote quum eius cauſſa efficiens Deus ſit) in ea demonſtrat: præſertim quum non cadat in improbos; ſed ſemper æqua iuſtaque poſtulet: quippe iuſtus nunquam lædit, ſed unicuique ſemper prodeſſe cupit; *uti in Clitiphone loquitur.* Opus iuſtitiæ proprium, *inquit,* nullius alterius facultatis eſt, quam amicitiam in civitatibus parere; quum amicitiam nil aliud quam iuſtitiæ bonum eiusdemque effectum eſſe, conceſſiſſet: velut idem *& lib. 2 de rep.* ita affirmat, quod iuſtitia concordiæ & amicitiæ genitrix ſit; quum è contra iniuſtitia, meras ſeditiones, inimicitias & contentiones procreet. Proinde etiam homine vere iuſto nihil Deo ſimilius pronunciat *in Theæteto*; utpote qui iuſtitiæ vim omnem in ſe complectatur, nec ullo modo uſquam iniuſtus dici poſſit.

Quum igitur hiſce binis columnis, mutuo nimirum & vero amori, ſolidæque iuſtitiæ, quibus Deus ipſe ſemper fundamentum ſubſternit, omnem reipublicæ molem ſuper-

ſtruere

ſtruere conetur ; nec aliud quidquam, quod ad talem conglutinationem non faciat, admittere velit; Ideo libros ſuos decem de republica conſcriptos, ſimul titulo περὶ δικαίου, *de iuſto*, inſignire voluit; quod veræ & ſolidæ reipublicæ nihil magis quam iuſtitia in proprio ſuo officio competat; & id quidem tunc maximopere, quando amoris radix putreſcere paulatim aut decreſcere & in laſſitudinem abire incipit. Quum vero impoſſibile ſit, *ut ait in Theæteto*, mala penitus extirpari; quum bono ſemper oppoſitum quoddam eſſe neceſſe ſit : propterea etiam inſtrumenta iuris, quæ leges conſtituunt, reipublicæ ſtatim apponenda eſſe cenſuit. hinc factum, ut propter res admodum in republica diffuſas duodecim de legibus libros conſcriberet. ex quibus ſcientiam & civilem peritiam ſibi merito quisque comparare debebit, qui gubernationem eius rite ſubire volet; *uti paſſim in politicis ſuis ſcriptis docet*. quamvis illi, qui rectæ gubernationis formam intelligunt, non ſemper legibus aſtringantur ; ſi nimirum civilis ſocietatis rationi, quæ ſæpenumero moderatione habet opus, quoad iuſtitiæ amorem, ſapientia

pientia sua satisfacere possint: quæ pluribus ab eo in politico suo explicantur. Quare etiam eos, quos præsides reipublicæ expetit, philosophos, non vero sophistas & inutiles rerum disputatores aut glossatores dicit; *in Theæteto atque Protagora suo hos ipsos reiiciens.* Præclare se habent eius verba *lib. 5 de rep. p. 466*: Nisi vel philosophi civitatibus dominentur, vel hi, qui nunc reges potentesque dicuntur, legitime sufficienterque philosophentur, in idemque civilis potentia & philosophia (*vera, non falsa*) concurrant, neque (*quod nunc fit*) à diversis duo hæc tractentur ingeniis; non erit civitati, vel, ut mea fert opinio, hominum generi ulla malorum requies, neque talis respublica, qualem proponimus, ante orietur vel solis lumen adspiciet.

Atque idipsum est quod ego iam dudum dicere vereor, quum fidem dictum vix inveniat. Nam ægre persuaderi potest nullam aliam gubernationem privatam vel publicam felicem futuram, &c. Hoc itaque conqueritur, quod nulli sunt tales philosophi reales, qui solidum amorem in Deum, & inde in homines, fo-

veant, ac rite propterea iustitiæ addicti sint, eiusve sanctam intelligant informationem. Quum itaque nulla sine legibus respublica dari possit, ne illa quidem quam ipse Plato expetit: amorem ita sincerum (maxime autem in regentibus) requirit, (uti mox subiicit,) qui non sit in seipso divisus, ut partim aliquid diligat, partim minime; sed erga totum totus afficiatur. Verum ita querelam suam *lib.* 5 *de ll.* pertexit, inquiens: Omnium certe maximum quoddam malum in multorum hominum animis est innatum: Cuius quidem, quum facile sibi invicem id condonent, remedium nullum excogitant. Est autem hoc, quod dicere *solent*, (N.B.) Quod natura quisque sibi amicus est. Recteque id ita sese habet: Sed revera nimius in se ipsum amor (N.B.) omnium omnibus peccatorum perpetuo caussa est. Obcœcatur quippe circa rem amatam qui amat. Quapropter, qui semetipsum quam veritatem magis colendum putat, quid iustum, bonum, pulchrumque sit, male diiudicat. Eum sane, qui magnus vir futurus est, (N.B.) neque seipsum, neque sua, sed iusta, sive à seipso, sive ab alio quovis gerantur, diligere

diligere ſemper decet. Ex hoc ipſo delicto accidit omnibus, ut ſuam ignorantiam ſapientiam eſſe opinentur. Hinc porro fit, ut, quamvis nihil, ut ita dicam, ſciamus, ſcire tamen omnia arbitremur. Quum vero nec aliis permittamus facultatem agendi; in iis, quæ ipſi agere ignoramus, agendo errare compellimur. Quamobrem nimium ſui amorem fugere quisque debet, & meliores ſe ſequi, nullo rubore verecundiæ impeditus. &c.

Quam adhortationem in inferioribus ita pertexit: Quo quidem nihil civitati melius, quam videlicet ut cives & alios invicem, & ſeipſos cognoſcant. Vbi enim non lux ſed tenebræ inter cives in eorum moribus vigent, ibi nec honores pro dignitate, neque magiſtratus recte dabuntur, neque ius ſuum cuique tribui poterit. Nihil eſt autem, ſi unum uni conferas, in quo maius ſtudium in omnibus civitatibus ponere quisque debeat, quam hoc, ut nec ipſe cuiquam alii, nec alius ſibi, fraudulentus unquam, ſed (N.B.) ſimplex ſemper atque verus, eſſe comperiatur. &c. Ac quæ maior aut gratior membrorum tum imperantium tum pa-

 ren-

rentium harmonia dari in republica potest, quam si ita mutuo amoris vinculo inter sese amicissime vincti & constricti teneantur. Merito hæc laudes primas cum felicitate summa aufert. *atiid in sequentibus idem exprimit:* Recte sane agetur, si optima respublica, & secunda, & tertia, proponatur; & optio cuique pro arbitratu suo quamlibet detur eligendi. Id nunc similiter & nos agamus. Et quum primam in virtute rempublicam, secundamque, & tertiam, exposuerimus; Cliniæ, & unicuique hæc suo mori deligenti, patriæque suæ, quod sibi placet, tribuenti, optionem concedamus. Prima igitur civitas atque respublica, optimæque leges eæ sunt, ubi quam maxime per universam civitatem priscum illud proverbium locum habet, quo vere asseritur, (N. B.) Amicorum omnia esse communia. Certe in hoc præcipue virtutis erit terminus, quo nullus poni rectior poterit; si ullibi videlicet istud aut fit, aut unquam fier, ut communes mulieres sint, communes & liberi, communis quoque omnis pecunia; omnique studio, quod proprium dicetur, undique è vita remotum sit; usque adeo, ut

ea etiam, quæ propria ſingulis natura ſunt, communia (N. B.) quodammodo, ἀμηγέπη, fiant; ut & oculi & aures & manus communem in uſum cernere, audire, agere videantur; laudentque & vituperent eadem ſimiliter omnes, eisdem rebus gaudentes, eisdemque dolentes; ac denique pro virili ſub his vivant legibus quæ unam quam maxime civitatem efficiunt. Talem utique civitatem ſive dii alicubi, ſive deorum filii plures una viventes, eamque conſervantes, excolerent; omni certe referti gaudio cohabitarent. Quapropter reipublicæ (N. B.) exemplar non aliter quam hac inſpecta conſiderare, maximeque talem pro viribus indagare oportet. Ea vero, quam heic nos aggreſſi ſumus, ſi fiat, proxime quodammodo ad immortalitatem accedet, atque, ſi non primo, ſaltem ſecundo loco erit. Sed de tertia poſtea, ſi voluerit Deus, determinabimus. Nunc vero, quænam hæc ſit, & quo pacto talis fiat, conſideremus. Primum igitur domos agrosque ſortiantur; nec agros communiter colant. Nam maius hoc eſt, quam hæc generatio, nutritioque & educatio ferre poſſit. Sed hac mente diſtri-

 buant,

buant, ut putent singuli sortem suam toti civitati esse communem. Quippe quum ea regio patriæ sit, magis eam colere debent, quam filii matrem. &c.

Ideoque vult, ut æqualitatis normam sequantur, nec ullus illiberalis admittatur quæstus aut lucrum, quod mores generosos atque animos avaritia inquinet, & ambitione corrumpat: velut in sequentibus commonet, exclamans ita: O virorum omnium optimi, similitudinem & æqualitatem, identitatem, & consensum, honorate secundum naturam: neque unquam id transgrediamini, sive secundum numerum, sive secundum potentiam bonarum atque pulchrarum rerum. Et nunc quidem in primis per omnem vitam, numerum, quem prædiximus, conservate. Deinde census modum. &c. Alioquin neque Deus ipse, sortis distributor, neque legis conditor, vobis favebit. &c. Quæstus in hac civitate non multus. neque enim illiberali quæstui quenquam in ea incumbere, neque mechanicum illud & infame quærere lucrum quod mores generosos inquinat, neque ullo pacto vilibus turpibusque ex

rebus

rebus pecunias cumulandas existimare oportet neque licet. Accedit ad hæc & alia lex, quæ iubet, ne quis privatus vel aurum habeat vel argentum. &c.

Quod ideo dicit, quoniam omnia in publicum bonum converti debeant, ut ibi adsit rerum copia & abundantia, inde ad necessitatem quamvis depromenda. Ex quibus demum facile colligitur, quamnam tertiam faciat rempublicam; quam videlicet durior & insolentior procreavit ætas tot legum cumulo, quibus in improbitate sua restringenda fuit. Plato igitur, ceu fuit è sacris Israëlitarum & Ægyptiorum informatus, & cum Socrate sapientissimus Græcorum dictus; (utpote qui & ipse multa rerum mysteria cognoverat, & in plurimis profundius, quam lector percipere possit, penetrat;) quum optimam rei publicæ formam quidem dispiceret, & sedulo eam examinaret secum; ex mysteriis autem magicis quidem eandem facile beneficio amoris elicere nosceret; sed quum maximus labor in eo consisteret, quomodo pravitati mortalium esset applicanda: non certe unam sed triplicem primitus invenit ideam

sive modum reipublicæ certis suis gradibus distinctum; velut ipse satis dilucide id *in loco superius allegato* adseverat & aperte confitetur; quibus ad solidam reipublicæ constitutionem ita societas humana reduci possit, ut beate inter se & feliciter viverent singuli, vitamque suam usque ad mortis articulum in tranquillitate iucunde in hoc mundo transigerent. Omnibus autem ideis eum prætulit modum, qui mutui amoris haut fucati unice niteretur fundamento; cui normam perfectionis præ reliquis, si rite accipiatur, ex fundamento utriusque Tincturæ (seu magorum naturalium non postremus fuit) adscripsit. Amor enim verus, uti in omnibus actionibus vitæ sibimetipsi lex est, & honestum iustumque in communicatione sui cum cura respicit, omnesque abhorret turpitudines & absurditates; ita quoque ultro & sua sponte omnia expellit à se vitia & crimina quæ felicitatem vitæ propositam in communi salute devastare aut impedire queant. quod & ipse exemplis variis amantium & amoris explicat. Vnde etiam omnis discordiæ occasiones, cum vitiorum tota cohorte, seditione,

ne, inimicitia, invidia, ignorantia, amore sui, metu incomposito, pudore vano, adulatione, avaritia, lucri studio, ambitione, suspicione, intemperantia, superbia, iniustitia, iniuria, contemptu, calumnia, maledicentia, torvitate, salacitate, impietate, adulteriis, stupro, fraude, dolo, & id genus aliis, ab ea republica omnino removet, & ex amore sincero cives suos per mansuetudinem, pietatem, humanitatem, iustitiam, & in primis per temperantiam, ad omnes virtutes recipiendas quam aptissimos reddit. utpote, qui propter amoris mutui studium, in quo semper ad Deum recurrant, omnia inter se perficere, & absque ulla remora appropriationis ad se, absque omni item invidia, singulari cum animi voluptate & alacritate, secundum iusti dispositionem, quidvis inter sese communicare possint.

Verum quum propter malitiam hominum difficile hoc inveniret: ne impossibile videretur, amoris exercere scintillulas; aliam prioris loco substituere normam ordinandæ reipublicæ voluit; quæ quidem in amoris fundamento radicata maneret; sed tamen, multarum imbecil-

litatum caussa, legibus æquis non careret; ita ut æqualitatis libertas in cunctis observaretur, & in bonū publicum, tanquam omnibus membris commune asylon, omnium conspirarent intentiones. Ac, ne duæ illæ omnis boni pestes, avaritia & ambitio, locum ullum aut occasionis spacium obliquum invenirent; omnis avaritiæ possessiones prohibuit, publicæque divitias utilitati adscripsit; aliis tamen maiores, aliis minores, pro rerum usu admittendas esse censens. Ac, ne ibi quoque ullus superbiæ aut iniquæ distractioni pateret locus; regia peritia & integritate, id est, vera sapientia civili pie præditos, unum pluresve, regno & reipubl. præfici voluit, qui iuxta leges administrarent omnia. *cen illud in Politico accurate delineavit, ubi* inter alia hæc habet verba: (quæ extremitatem quandam quoque respiciunt in auctoritate utenda:) Arbitror autem iuxta hunc sermonem, rectam gubernationem, si quando recta sit, circa unum vel duos, vel paucos, esse quærendam. &c. Eos vero civiles ac regios esse homines, existimare oportet, qui arte quadam imperant. volentibus autem nolentibusve, secundum

scripta

ſcripta ſeu absque ſcriptis & inſtitutis ac legibus, pauperes an divites imperitent, nihil refert. nam & medicos nihilominus tales appellamus; ſeu nunc invitis ſeu volentibus, ſecando aut urendo, aliumve dolorem afferendo, ſive ſcriptis, ſive ex uſu, denique pauperes ipſi an divites, ſanitatem procurent; modo arte quadam in corporibus curandis, purgandis, extenuandis, replendis, augendisque utantur. &c. Neceſſe eſt igitur, eam maxime ſolamque rectam exiſtimare rempublicam, in qua, qui magiſtratibus funguntur, legibus adhibitis ſeu non adhibitis, revera gubernare ſciant, nec ſcire ſolummodo videantur. &c.

Tertium autem modum ſive ideam reipublicæ, quam ſumma neceſſitas ipſi expreſſit, ad leges non inconvenienter redigitur; quandoquidem in extremam depravationem paulatim progreſſi mortales, vix aliter quam violentia quadam ad virtutis & concivium amorem, pietatisque ſanitatem, retrahi poſſint. Similitudine egregia id declarat, *4 de rep. circa fin.* ubi ait: Salubria quidem ſanitatem inducunt, inſalubria morbum. Similiter quoque iuſta agere, iuſtitiam

gignit

gignit in animo; iniusta facere, iniustitiam. Est autem sanitatem afferre, ita, quæ in corpore sunt, disponere, ut secundum naturæ ipsius ordinem inter se superentur, & superent. Morbum autem, contra naturam imperare & parere. Eadem ratione, iustitiam præstare, nihil aliud est, quam animi partes in ordinem redigere, ut ad naturæ ordinem pareant imperentve: Iniustitiam vero, ut contra naturam. Virtus igitur, ut apparet, sanitas est quædam, & pulchritudo, & bona animi constitutio: Pravitas contra morbus, turpitudo & imbecillitas. &c. Natura vero eius, quo vivitur, perturbata atque corrupta, num viventi aliud quidlibet agendum erit, quam hoc unum, quo pacto ab improbitate & iniquitate liberari queat; iustitiam vero & probitatem adipiscatur? &c.

Tam multum pravitatum est, ut tota societas humana, quasi morti iam & amplius quam vicina, perpetuoque gangrænæ malo laborans, curationibus indigeat; ita ut nullo tempore seu medicis seu chirurgis, qui, cum instrumentis acriter vellicantibus, noxiaque rescindentibus, violenta adhibeant medicamenta, carere

carere poſſit. Hinc corpori cadaveroſo & putrido, non inſolens erit, varia methodo curam adhibere, quamdiu finis idem reſtitutionis manet. Sive unus ſit, ſive plures, qui curam adminiſtrant, perinde eſt; modo recte & prudenter ab iis, quibus id competit muneris, medicamenta applicentur. Tandem his alios modos ſubordinat; *ut videre eſt in fine lib. 4 de rep.* Errant illi igitur omnes, qui Platoni aut unam tantum reipublicæ ideam, aut duas affingunt; quod cum P. Ramo tamen Bodinus & pauci alii probe agnoſcunt atque faciunt. Admiratus fui, quod non penitius tantum introſpexerint auctorem; quem tamen econtra male feriati adeo obſtinate refutare non veriti ſunt, & temere repudiare ſtuduerunt; juventutique, propter Stagiritam vanum & plane terminalem, exoſum reddere; quem ipſi in minutiſſimis non intellexerunt. Velut etiam rerumpublicarum ſuarum ideas haſce tres, non in uno ſpecialiter, ſed in omnibus ſimul libris, ſparſim explicavit; ut mos eſt talium philoſophorum, qui ſcriptis ſuis myſteria profundiora ſubmiſcent. De rebus enim occultis, arduis, prorſumque

cœle-

cœlestibus quum agant; non à quibusvis semper, & præsertim ab iis nō qui carnali suo iudicio sacra arcana in abusum & libidinem carnis abripere solent, intelligi volunt: illis econtra, qui puriori mente rem secretam intuentur, manifestare se solent. Velut inde quoque divinus dictus fuit, quod ad sublimiora in omnibus respexit, id quod certe *in ideis suis, & maxime in amoris puri descriptione, quem fundamenti loco binis prioribus suis rerumpubl. formis substernit*, egregie præstitit. Talium enim in præfiguratione sive idea ad prima mundi sæcula ipsamque eius originem respexit, uti id manifeste colligere est *ex Critia sive Atlantico eius, & lib. 3 de legib.* ubi primævi seculi commemorationem ex Ægyptiorum & Zoroastris monumentis, *quod in Alcibiade 1 quoque innuit*, non tantum deducit; (quamvis in gloriam suorum Atheniensium, ut pallium cognitis rebus obiiceret, eam aliquo modo detorserit; quum se αὐτόχθονας iactitarent;) sed etiā *l. 4 de ll.* docet, quando, & quo tempore ferme, & quibus de caussis, inceperint homines leges ponere. Quarum incunabula non frustra ab eo tempore deducit, quod extitit

post

post universum quoddam diluvium, quum hominum societas, universo terrarum orbe aquis circumfuso atque obruto, pene deleta fuisset, & se tamen recollegisset ex tanta vastitate, in exiguis reliquiis mortalium conservata. Ante diluvium autem, quum sibi omnes mortales eam vendicarent libertatem, ut quisque suo viveret placito, in eam prolapsi tandem sunt protervam malitiosamque licentiam, ut nec ipsi Spiritui Iehovæ obedientiam præstarent. Proinde forma regiminis, quæ amori suo primo renunciarat & fundamentū disiecerat, in dissolutam concessit petulantiam ac Dei contemptum; quamvis omnes tum una conformitate uterentur linguæ. Sed hunc blasphemum contemptum Spiritus Dei, cataclysmo universali punivit Iehova. Ex hoc autem mundi renascentis miraculoso primordio, quum quoque amor erga Deum reviviscere incepisset, ait, simplicitatem quandam & æquitatem fuisse pro sanctissima lege, quum nec penuria ad inferendam iniuriam quenquam incitaret, nec copia & ubertas ad avaritiam. Crescente vero indies genere humano, cœpisse adhiberi leges, tanquam vincula

cula, ut & potentiorum intemperies reprimeretur, & tenuiores in officio continerentur. Ita toto hoc libro necessitatem cum malitia caussam statuit legum componendarum & constituendæ politiæ: varias autem occasiones & libidines peccandi, variarum legum & politiarum dedisse primordia. Quæ si quis ad historiam sacræ Scripturæ conferat, satis exacte inveniet, quam congrue Plato triplicibus ideis rerump. suarum triplicia tempora accommodet; ut meræ nugæ sint, quas heic expuit Relector noster, dum nullibi dari reipubl. Platonicæ ideam asseverat. Imo in natura est secundum correctam virtutem; & in ea fuit à primordio; nec extra eam datur: modo homines sibi ipsis non essent latrones, & bestiali feritate contrarii, aut non ab impostoribus suis tam perverse seducerentur, qui eos recte monitis aures surdas præbere docent. Quin imo etiam hodie, iuxta Christi præceptum, coniungi cum Christianismo deberet; nisi perversi eam retunderent oppugnatores, pervicaci patrocinio malitiosæ hypocrisios præceptis Christi Deique verbo in carnis lenociniis resistentes; nec præter regalia & servi-

tutes quidquam crepantes aliud; talibus quoque adulationibus immensa volumina opplentes. De mundi ætate vero ante diluvium, egimus supra; quæ suas habuit temporum in hoc ternorum regiminum cursu periodos. Sic & post diluvium sincerior fuit reip. modus, quam postea Nimrodus adornavit. ubi arbitria Principum pro legibus erant; *ut loquitur Iustinus*. Post ædificationem turris Babylonicæ tandem, legum accreverunt coactiones cum servitutibus; postea quam homines quam longissime ab amore mutuo recessissent, pietatem omnem exuti, crudelitatem ferinam è contra induentes. Sicuti etiam apud nos hodie nulla pietas, fides, integritas, nulla virtus, magis vulgo nota est quam quæ literis depinguntur; divinis illis muneribus corda aversantibus mortalium, nullasque iam nostris politicis agnoscere alias cupientibus rerumpubl. constitutiones, quam quæ vero amori & priscæ sinceritati sunt ignotæ. Iniquum enim esse clamant, & naturæ contrarium, exemplar divinum exprimi in humanis, neque ex communi natura corrigendam esse privatam. Item, errorem primum esse

Platonis, dum viam quandam philosophandi sequatur altiorem quam eius respublica in Vtopia valeat adsequi. *Arn. d. rel. lib.* 1, *cap.* 1, *sect.* 10, *num.* 2, 3, *& seqq.*

Tantumne, ô vani philosophi, flagitium vobis, & tot absurditates is committit, qui cum Platone amorem in Deum & proximum pro fundamento reip. optimæ substernit? An inde Plato tot crimina totque monstra edidit, quod rerũ communionem amori proximi adscripserit? Eho, mi Case, an inde tot evẽta sint portẽtosa expectanda, ut tu narras? nimirũ, negligentia rerũ, negligentia morũ, oscitátia civium, ruina civitatum, horribilis deniq; uxorum, liberorum, omniumque in Republ. confusio ac perturbatio? An hinc tot lites, iurgia, clándestina consilia, bella, tumultus, cædes, aliaque sexcenta mala, quibus veluti magnis terræ motibus fundamenta civitatum concutiantur? Credo certe, cœlum cum terra conturbatum iri, si res ita sese haberet. Sed admodum largi estis vos ambo, tu Case cum Relectore illo, in enumerandis iniuriis, & disseminandis calumniis. An Plato in eam rempublicam, quam optimam ipse putat,

tot execranda coacervavit extremæ perditionis vitia, quæ tamen sanctissimo efficacis amoris & mutuæ dilectionis clypeo omnia inde expellere piissime conatur? Sed unicum illud vocabulum *amor* sive *charitas* omnia vobis figmenta funditus subvertit & pessumdat. Si enim amare Deum, & diligere concivem suum, ac iustum æquumque unice expetere, tantam perniciem reip. secum afferret, & iuri naturæ tantam vim faceret, tot ei contradictiones & scelera infligendo, nescio sane, quomodo Salvator mundi, qui propterea cœlo descendens mortem subivit atrocissimam, ut amorem declararet suum, & amori Dei nos & nobis eum reconciliaret, heic vobis possit excusari, quod tot beneficia ex amore suo in mundum ingratum contulerit. Vah uti metuo, ne nimis vos in Christum blasphemi, & in vos iniuriosi, in totum denique piorum cœtum invidiosi heic comperiamini. Vos vobismetipsis consulite, & ad saniora in tempore revertimini: Quid Christus Iesus ipse in verbo cœlesti per Apostolos suos insultui huic vestro opponat, id paucis percipite. Etenim, proptereane Plato graviter

 cul-

culpandus sit ; num, inquam, graviter erret, quod ex communi amoris vinculo communem exædificat salutem ; id iudicent alii. Verbum Dei est veritas, & manet in æternum. Si Plato vobis ita durus videtur, videte num Christus molliora heic proferat. Heic videte, utrum ab eius dulcissimis præceptis abhorreatis, an vero Christiani veri, Christique participes spiritus fieri tam alieno abrepti impetu queatis. Nonne absurdum est ex ficu spinas colligere velle? Ex melle venenum conficere, more aranearum, extremæ est malitiæ, dementiæque. Sed audiamus Christum.

Doctissimus quidam inter legum Mosaicarum interpretes, quum ex Christo tentationis ergo quærebet, quodnam esset summum legis præceptum, respondit Christus eidem ex Mose *Deut.* 6. 5 : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, anima, & viribus tuis. quod est summum & maximum præceptum. Alterum vero huic simile est : Diliges proximum tuum sicut teipsum. *Matth.* 22, 37, *& seqq.* *Marc.* 12, 31. *Luc.* 19, 18. Quod doctor tentationis, quasi in conscientia victus, ipse statim confi-

confiteri, & adeo approbare tenebatur, ut etiam affirmaret, dilectionem & amorem, non sui, sed Dei & proximi, summa devotionis sanctissimæ opera, id est, omnia holocautomata & sacrificia, exuperare: proinde hoc etiam addit cum singulari affectione: Veritatem certe dixisti, *inquit. Marc.* 12, 32. En tantæ virtutis est amor & dilectio, ut etiam invitos compellat ad veritatem confitendum, & eos in conscientia victos constringat. Ideo etiam iubet Christus, quod inimicos diligere debeamus, & iis benedicere, qui nos execrantur, atque benefacere iis, qui nos oderunt. &c. *Matth.* 5, 44. At, *clamant isti*, hoc repugnat naturæ, & contra eius ius est. (Quur itaque id à nobis requirit Christus?) Talis non datur respubl. in terris. aut, Vbi est talis civitas? Nihilo minus præcipit hoc ita Christus, & quidem propterea, Vt sitis filii patris illius vestri qui est in cœlis. *v.* 45. Nam, si dilexeritis eos, qui vos diligunt; quam mercedem habebitis? Nonne & publicani idem faciunt? Et, si complexi fueritis fratres vestros solum; quid amplius facitis? Nonne & publicani ita faciunt? Estote igi-

tur vos perfecti, ut pater vester ille, qui in cœlis, perfectus est. *v.*46,47, *&* 48. Sic *&* *Luc.*6.*v.*32, ait: Quod si diligitis eos qui vos diligunt; quæ vobis erit gratia? Nam peccatores diligunt eos à quibus diliguntur. &c. Nimis durum est, *inquiunt Platonimastiges*, quod natura hominis non fert. An igitur cernitis, vos domini, in quo regno vivatis? & cuinam reipubl. tam fervens præstetis patrocinium carnale? Quam charitatem, amicitiam & harmoniam Christus in regno euangelii sui, & Plato in sua republica, *ut in Lyside videre est*, efflagitare audet, tametsi nullius commodi respectu fiat, legitimam tamen eam hic vocat, utpote ex libertatis suæ profluentem ingenuitate, neque propterea, quo paria recipiat, sese exerentem. *Luc.*6,34. Amicus enim verus nullius rei gratia est amicus. *Plat. ibid. pag.*113. Proinde amicitia quoque vera nil aliud præter animum in amico diligit, & cum illo se adunit; *ut idem Plat. dicit in Alcibi.* Sicuti D. Paul. charitatem ita extollit, ut eam impletionem legis appellet; quum neminem malo afficiat. *Rom.*13,10. *&* *Gal.*5,14. Nam revera per charitatem serviunt alii

aliis.

aliis. *Ibid.* Atque inde profluit quod Christus iubet *Matth.* 7, 12. *&* *Luc.* 6, 31: Quæcunque volueritis, ut faciãt vobis homines, ita & vos facitote eis. Ista enim est lex & prophetæ. At quisnam sibi ipsi molestus aut iniuriosus esse velit? Ceu & Christus adolescentem, qui veræ salutis opera ex eo sciscitabatur, ad dilectionem eam, quam ex amoris naturalis lege omnibus debebat, remisit. *Matth.* 19. *&* *Marc.* 10. Imo eo usque hoc dilectionis mutuæ præceptum extollit Christus, ut pro vero symbolo & nota sui regni hoc ponat. *Ioh.* 13, 34. 35. quod severissime repetit *Ioh.* 15, 12. Ita etiam D. Paulus, dum omnes virtutum vires induere suos iubet auditores, tandem ad fundamentum omnium recurrit, & ait: Super hæc autem omnia, induimini charitate, quæ est vinculum perfectionis. *Col.* 3, 14. Namque finis mandati est charitas ex puro corde, & ex conscientia bona, & fide non ficta. 1 *Tim.* 1, 5. Imo omnia dona atque virtutes pro nihilo habet nisi charitas adsit. quod his verbis testatur: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans, aut cymbalum

tinniens. Et, si habeam prophetiam, & noverim mysteria omnia, omnemque notitiam, &, si habeam totam fidem, adeoque ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. 1 *Corinth.* 13, 1, 2. Ideoque sic exhortatur secum omnes, *Ephes.* 4, 15, 16: Syncere nos igitur gerentes in charitate, prorsus adolescamus in eum qui est caput, nempe Christum; ex quo totum corpus congruenter coagmentatum & compactum per omnes suppeditatas commissuras, ex vi intus agente, pro mensura uniuscuiusque membri, incrementum capit corpori conveniens per charitatem. *velut id pertexit &* 1 *Cor.* 12, 12, 13, *&c.* Sed tandem cum D. Paulo concludamus hunc locum istis verbis: Estote igitur imitatores Dei, ut filii dilecti, & incedite cum charitate, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. &c. *Ephes.* 5, 1, & 2. An non igitur optima sit respubl., quæ ex amore istoc vero possit componi? Num Plato in eo erravit? Ergo Christus? &c. Absit tam blasphema conclusio. Plura heic testimonia adiicere non libet. Cui placet, addat *Exod.* 23, 4. *Lev.* 19, 18. *Deut.* 22, 1.

Pro-

Proverb. 15,17. & 24,11. & 31,8. *Syr.* 25,2. *Esa.* 1,17. & 58,6. *Matth.* 22,39. *Ioh.* 13,34. 1 *Cor.* 14,1. & 16,4. 2 *Cor.* 2,8. & 6,6. *Galat.* 6,2. *Ephes.* 3, 17. *Phil.* 2, 1, 2. *Col.* 2, 2. 1 *Thess.* 3, 12. & 4,9. 1 *Tim.* 1,5. & 2,15. 2 *Tim.* 1,13. & 2,22. & 3,10. *Tit.* 2,2. *Hebr.* 10,24. & 13,1. *Iac.* 1,27. 1 *Pet.* 1,22. & 2,17. & 3,8. & 4, 8. & 5,14. 2 *Petr.* 1,7. 1 *Iohan.* 2,10. & 3,11,14,16, 18,23. & 4,7, 11,21. 2 *Ioh.* 5. *Iud.* 21. &c.

Sed Casus cum Relectore illo obiiciunt, quod unio & communio coniugum, liberorum, & bonorum, maxime in republ. Plat. detestabiles sint; adeo ut natura quoque abhorreat eas, quum incestus pariant, prohibitionem divinam impugnent, pudorem & morsum conscientiæ iniiciant, storgen extinguant, viam parricidiis aperiant, gradus cognationis tollant, studium se & suos conservandi suffocent, principia virtutum eradicent; quod talis unitas destruat civitatem, communio bonorum seges sit litium; quod concordia interna sola felicem rempubl. haut præstet, inducat neglectum rerumpublicarum, & publica demum hinc postponantur privatis. Tot calumniæ &

phantasiæ inveniuntur *apud Casum, Sph. civ. lib. 2, cap. 1, & 2. Arnis. in pol. cap. 2, p. 40, 41, & seqq. Item in rel. p. 1, sect. 11, num. 1, 3, 6, 9, 11, 15, 19, 29, 42, 43, 45, 46, 47, & 49. sect. 12, per tot. Item cap. 7 rel. num. 4.* Sed hæc atque similia per meram calumniam colligi & torqueri in Platonem, ex superioribus patet satis; quum nihil aliud ipse intenderit, quam quasi ignarus reipubl. Christianæ ansam alicui in manum porrigere. velut etiam ait, quod respubl. hæc diis, aut filiis deorum, (quos Christianos esse, & Christianorum filios, Christiano denique subditos regimini, *præter Gen. 6, 2. Matth. 5, 9. Ioh. 1, 12. Rom. 8, 7, 16, 17. 1 Ioh. 3, 9. cum primis ex Psal. 82, 6. & Ioh. 10, 34,* apparet,) rectius competat; quum hominum depravatio indignam se hac sorte faciat, &, uti iam crebro dictum, ab omni amore iustitiæ & veritatis penitus prolapsi sint. Porro, qui Platonem publicæ privatæque conservationis negligentem faciunt, ii totam eius intentionem pervertunt. Etenim quare ideam reipubl. delineare voluit? An non propter conservationem mortalium? & quidem talem, qua omnes in uno

corpore perennarent? An non, qui publicum intendit, privatum intime simul curat? Qui corpus ad sanitatem curando reducit, an ille possit membra reliqua negligere? An non inde harmonica unionis consonantia ita se prodit ut aperte & evidenter perspiciatur? Num talis sanitas delictum putatur medici curantis? An ille, qui virtutum omnium cumulum in suam colligere cupit rempublicam, earum principia eradicatum ibit? An non propterea politiam iustitiæ epitheto insignivit, quod nil nisi iusta & amoris plena in ea exerceri expetat? An communia ministeria coniugum, sint commixti concubitus? Num ministerium cum concubitu idem? An non pœnas stupris, adulterio, &c. decernit? An non cuique suam propriam à custodibus civitatis vult adsignari coniugem; & quidem accurata selectione coniugum, ne contraria mixtura seminis fiat? An non cuiq; coniugio suas deputat nuptias? An non in his ipsis adeo accuratus est, ut etiam *lib. 6 de ll.* plene disponat quales esse debeant; quod tempus, ætas, sumptus, impensæ, locus, quæ personæ ad eas contrahendas requirantur? Nonne etiam

satis

satis evidenter *lib.* 7 *de ll.* de educatione puerorum agit, ita ut dilucide illius circa hanc sententia intelligatur? Etenim, quæ *lib.* 5 *de rep.* Socrates ex propria opinione immiscet, pro suis accipi non vult. Quem etiam ita loquentem introducit, ut qui non tantum invitus hæc & à collocutoribus plane eo adactus, admodum tamen trepidanter, protulerit; sed etiam, quæ de mulieribus & earum filiis obiter prioribus aspersa fuerunt, quasi cum protestatione, & diffidentia sui, prorsusque de alia republica, non sine magnis ambiguitatibus affirmarit. Proinde Plato quoque excusationem apertam his verbis interposuit, ne scandalum quis forte inde arriperet. Vis ergo, ut nos pro (N.B.) aliorum caussa, *ait*, nobis ipsi adversemur, ne sine defensione, quæ sunt (N. B.) rationes alterius, oppugnentur? Dicamus igitur sub eorum persona hunc in modum, &c. Ex quibus satis manifeste apparet, quod in his omnibus Plato non ex se, sed sub aliorum persona loquatur. Quare, quoties suspiciones culpamve malevoli in hisce aucupantur; non tantum ambiguitatibus id omne laborat; sed etiam aliorum, & nul-

nullatenus Platonis, ab istis refellitur sententia. Nihilominus obscuræ hæ locutiones sapientem & perquam eruditum requirunt lectorem, censoremque longe cautiorem, quam hi tam importuni iudicii auctores. Quod vero tandem Plato philautiam tam atrociter semper impugnat, & cives suos in sua republ. ita à donis & bonis mortalibus retrahit, ut ea cum fratribus communiter participari velit; idem ferme agit atque is qui ad veram Christianitatem allici omnes suos exoptaret cives. Etenim an non & ipse Christus in verbo suo nostri nostrorumque bonorum abnegationem nobis adsidue inculcat? *Matth.* 16,24. *Marc.* 8,34. *Luc.* 9,23. & 14,26. *Roman.* 6,4. 2 *Cor.* 4,10. & 5,17. *Gal.* 5,16. *Eph.* 4, *v.* 1, 2, 22. & 5,2. *Tit.* 2,12. *Hebr.* 4,10. & 12,16. 1 *Pet.* 1,22. & 2,5, 24. & 4,1. 1 *Ioh.* 5,19. *Ioh. Arn. de ver. Christ. lib.* 1, *cap.* 28, & *cap.* 30. *lib.* 3, *cap.* 10, & *cap.* 21. Præclara est heic illa sententia Pauli *ad Phil.* 2, 1. quæ omnia hæc continet. Si qua consolatio est in Christo, *ait*, si quod solatium charitatis, si quæ communio spiritus, si quæ viscera ac miserationes: Explete meum gaudium,

ut

ut itidem sitis affecti, eandem charitatem habentes, unanimes & sententiis uni: nihil gerentes per contentionem, aut per inanem gloriam; sed ex modestia alius alium se præstantiorem existimans. Ne sua quisque spectate; sed unusquisque etiam quæ sunt aliorum. *vers.* 2, 3, 4, & 5. Quod etiam accurate repetit 1 *Cor.* 10, 24: Nemo quod suum est quærat; sed quisque quod alterius est. &c. Ac ne quis mundo ita prave abutatur, addit ulterius: Hoc autem aio, fratres, quoniam tempus contractum est in posterum; ut & qui habent uxores, sint ut non habentes: & qui flent, ut non flentes: & qui gaudent, ut non gaudentes: & qui emunt, ut non obtinentes: & qui utantur hoc mundo, ut non abutentes: Præterit enim species huius mundi. Velim autem vos absque sollicitudine esse. 1 *Cor.* 7, 29, 30, 31. In quo sanctissimo dicto divus Paulus caussam malorum omnium quasi uno complexu quam artificiosissime exprimit, radicatum detegendo fundamentum, simulque fratres amicabiliter omnes Corinthios suos vocitando. quod etiam Christus facit, *Matth.* 12, 47. & 13, 55. *Marc.* 3, 31. &

31. & 6,3. *Ioh*.2,12. *Matth*. 18,21. & 23,8.*Rom*. 14,15. *Luc*.17,4. Sic & Iohannes fratres & filios Christianos omnes vocat. 1 *Ioh*. 1, & 2, & 3. Vt inde Platonica analogia satis elucescat, quæ vult, ut iuniores loco parentum seniores venerentur atque compellent. &c. Quum autem omnis malitia ex hac pullulet philautiæ radice, & quidem ea quæ in tantam vitiorum arborem porro excrescit ut universum terrarum obtenebret orbem; eo quod unusquisque ex innata philautia sibi quodvis obiectum appropriare, & in hoc appetitus sui voluptatem carnisque delicias deponere satagit: id rite examinandum est nobis hoc loco. Plato, ceu vere realis philosophus, id quidem omne penetravit. at hominum pervicacia quum nullum horum mysteriorum agnoscere velit; & tamen Platoni Teutonicus noster in eo manum egregie porrigat: eius explicationem melioris informationis gratia subnectere heic lubet. id quod & æquitas ipsa postulat. *ea desumpta est ex eius Mysterio magno, sive commentar. in Gen*. 33, *de exordio secundæ monarchiæ, & de fœdere Dei cum Noacho*.

CAP.

CAP. XIII.

Illustratio reipublicæ Platonicæ, ex caussis politiæ Teutonicæ; unde speculum & comparatio generalis reliquarum rerumpublicarum peti queat.

QVum Iehova Noacho & liberis eius per sacrificium ex fœdere cum illo compacto benediceret, & fœcunditatē illis demandaret suam; in libero dominio iisdem universam rursus concredebat terram, cum omni exercitu eius; adeo, ut, quodcunque vita frueretur, illis subiectum & proprium esset. Omnia illis in communem usum tradebat: nec discrimen ullum inter Noachum & liberos eius in hoc interponebat. Neminem ad proprietatem domini aut servi, sed ad paritatem omnes destinabat. Nullum præ alio nobilitate aut ignobilitate donabat: Sed, quemadmodum ex arbore una multi rami excrescunt, & tamen omnes solummodo unicam arborem repræsentant; sic etiam constituebat humanam arborem in terris, & cunctis simul illis absque ullo discrimine aut pro-

Ioh. Angelij
WERDENHAGEN,
I.C.C.

De

REBVSPVBLICIS
HANSEATICIS,

Tractatus generalis pars secunda.

PARS SECVNDA.
De
CIVITATVM
HANSEATICARVM
Fœdere celeberrimo, & eius fundamentis remotioribus politicis in genere.

Capvt Primvm.

De vicis, villis, castellis, & pagis, deque eorum differentia ac distinctione propria.

AMICABILE illud societatis nomen quod latè sese, imo latissime, extendat, & quam multas suo ambitu complectatur species, id *in parte anteriori, cap.* 3, satis indicatum est & ostensum. Nam

quum in ea rite explicanda tam variæ politicorum distractiones inveniantur; multique partim ex errore & ignorantia, partim ex natura contradicendi, ingeniis nonnullis scripto & sermone contentiosis insita, veris falsa commiscuerint: nonnihil plenius istæc omnia, hac occasione data & nata, in gratiam eorum qui maiores in pietate profectus adepti sunt, ex veris fundamentis eruere & enucleare sum coactus; præsertim expertus ipse toties, in quantas tenera iuventus profanas hominum depravatorum abriperetur opiniones, ex quibus ægerrime se paucissimi, plurimi vero nunquam per totum ætatis spacium expedire poterunt. Veræ sapientiæ seu philosophiæ propter bonos despicientia excitatur. & id quidem magno conatu boatuque agunt illi, qui perpetuis disputationum clamoribus infausta falsæ suæ terminalis philosophiæ semina passim dispergunt: Vnde fit, ut non tantum adolescentum animi male fascinentur, & à veritatis solidæ studio abhorrere discant; sed etiam venenum hoc pestiferum cum ineffabilibus corruptelis sensim per omnes civitates, respublicas, & regna, in quibus

bus tam male edocti ſapientes locum muneris alicuius obtinent, dilatetur. Ideoque non mirum, quod tam diu veritatis amor conticeſcat. Niſi caſu forte aliquo quiſpiam in ſaniorem incidat Auctorem; pſeudophiloſophorum nullus erit, qui ſelectum quempiam ſcriptorem iuventuti commendet; ne nimis mature ad penitiora admittantur arcana: qui autem intentius litteraturæ vacant, ii omnes ad magnos & inanes commentatores remittuntur; ne quis facile deprehendat quo infringere auctoritatem illis poſſit. Si quandoque hoc invidorum ſecretum leviſſimo contactu detegere conatus eram, incredibile eſt quantas calumnias & perſecutiones, non absque periculis ſuſtinere fuerim coactus. Sic & mihi Platonis ſcripta in cunctis ſuſpecta fiebant primum, & tamen nunc pridem inveni in eo, qualia ex inſtitutione Ægyptiorum & lumine naturæ ipſi cognita fuiſſe, vix unquam ſatis mirabor. Proinde nullam fidem tuto haberi illis poſſe video, qui quoſlibet ſcriptores ſine modo calumniari aut condemnare non verentur. Quo magis hoc factitari animadverto ab iis quorum fides à cunctis habetur pro

 ſacra,

sacra, eo mihi vehementior excitatur ardor ad veritatem penetrandi.

Egimus autem hactenus de societatibus naturalibus, & quæ iis quam proxime adhærent ; & errores plurium, (qui nil aliud agunt quam ut servitutes perpetuæ hominibus ac totis corporibus sociorum imponantur,) & maximopere quidem ad aureæ libertatis emolumentum, (ceu profecto res est plane inæstimabilis,) deteximus atque reiecimus. Proximum nunc est, ut in præsenti de societate civili agamus. Quæ nihil aliud est, quam voluntaria plurium hominum, ex aliquot familiis constantium, inque uno loco congregatorum, coniunctio aut unio; qui eum in finem, ut statum publicum rectius inter se conforment, & rempubl. constituant, conveniunt.

In hac autem societate duo sunt annotanda, quæ ad eiusmodi constitutionem requiruntur; videlicet, continens, & contentum. Locus enim omnino requiritur, ubi hominum talium unio & coniunctio institui queat. In hoc autem non tantum continens illud & spacii amplitudo, sed etiam eius circumferentia & fines, sive termini, considerandi veniunt:

veniunt: quæ ordine iam pertractabuntur. Atque hinc, quæ olim familiarum, ex quibus ea constat, ratio fuerit, percipiendum est; uti recte & docte Bruning. *de var. univ. Spec. th.* 1, *l. A.* id explicat. Quum adnascentibus, inquit, indies liberis uno tecto omnes non continerentur, plures commodis in locis erexerunt habitationes, pluresque necessario facta secessione familiarum duces extiterunt; qui omnes tamen à communi parente tanquam capite dependebant, ipsiusque nutu atque arbitrio regebantur. Summo familiarum principe extincto, cum par in parem imperium non haberet, uti quisque inter suos ætate prævalebat, ita principio quidem (humanis scilicet animis insana dominandi libidine nec dum infectis) imperium autoritatemque facile obtinebat. Hi & ipsi, rerum suarum usu & necessitate exigente, vel cum omni familia, vel certa eius parte, alio migratum ibant. Hinc, ut dictum, varii pagi variæque (ut tum quidem ferebant tempora) conditæ sunt urbes. Sic Cain iram divinam fugiens urbem sibi suisque condidit, quam à nomine filii sui Hanoch appellavit; *Gen.* 4, 17. Assur

Niniven : *Gen.* 10, 11. Posteri Noach, diversas in partes sibi abeundum metuentes, ut gloriosa nominis sui monumenta iis in locis relinquerent, ingentem urbem & turrim constituerunt; *Gen.* 11, 4, *& seqq.* Alii etiam quibus in tam ampla hominum societate vivere grave erat, urbibus vicisque relictis, cum suis rus secessêrunt, ac rei rusticæ pecuariæque à tumultibus urbanis remoti operam dederunt. *Gen.* 4, 20. Extincto vero in urbibus, in quibus plures erant familiæ, summo principe, quum partibus iam prope omnibus administratio non difficilis modo, sed pene impossibilis videretur, quem probatæ cæteris modestiæ & iustitiæ opinabantur, sibi elegêre; qui nullis primo legibus, sed naturalis tantummodo rationis acumine instructus iura suis redderet. *vid. Pulchre Iohann. Baptista Asin. in practic. iudic. procem. cap. 1 de instant.* Civitates vero ipsæ quum multitudine inhabitantium nimium oneratæ sibi viderentur, flore incolarum electo, parte sui se exonerantes, novas remotiores in locos deduxerunt colonias. Nonnunquam etiam fæcem populi alio transferre, &, ut quodam in

loco

loco Cicero ait, sentinam urbis exhaurire studentes, promiscuam multitudinem alio ablegarunt. Crescente vero cum multitudine humani generis eiusdem nequitia, atque insatiabili illa imperãdi cupiditate, uti quisque populus potentior, ita vicinos imbecilliores opprimendi licentiam sibi sumebat, nonnunquam etiam oppressos solum vertere alioque veteres colonos migrare cogebat. Quas iniurias ut evitarent, id facere recusantes, ab aliis vicinis, armatis precibus ferratisque argumentis (quo persuadendi genere Theseus Plutarchicus usus est) ad id faciendum compulsi sunt, ut novorum incolarum accessione potentiores redderentur civitates. Vrbes vero singulæ cum plurium potentiæ se impares fore, multumque insuper commodi ex mutuo commerciorum usu rebus suis accessurum cernerent, non de firmiori tantum amicitiæ fœdere ineundo, sed & in unum quasi corpus coëundo, cogitarunt: quod corpus quum sine capite consistere nõ posset, electus est qui pluribus præesset civitatibus, iisdemque ius diceret. Duplicem itaque rerumpubl. constitutionem, voluntariam unam, coactam

 alte-

alteram, esse, è superioribus consequens est. Coacta fuerunt initia regni Babylonici, Persici, Alexandrici; *uti de hoc testantur Gen.cap.* 10, *Iustinus, Quint. Curt. & alii.* Voluntaria regni Romulei. *secundum Livium lib.* 1. *& Halicarnass. Dissent. Bodin. lib.* 1 *de repub. cap.* 6, *num.* 46. *quem supra citati, erroris satis superque convincunt.* Non tamen omnibus populis eadem arrisit gubernandi ratio. His monarchia, illis aristocratica, aliis democratia potior visa est. *quæ de re elegantes apud Herodotum in Thalia, & Halicarnass. lib.* 2, *orationes extant.*

Successu itaque temporis factum est, quod migrationes variæ gentibus varias locorum conditiones monstrarunt; unde sibi unaquæque pro re nata paravit sedem suam.

At illud continens merito dicitur receptaculum personarum civilium, quas in uno loco civiliter congregatas in sese comprehendit. Illudque ex institutione conversationis aut cohabitationis, qua inter se coiêre, duplex est; vel primum, aut à primo ortum.

Continens primum est, quod in primo naturæ momento uti invenitur, ita incolitur & excolitur; unde

etiam

etiam postea dependent reliqua, & ut plurimum nomen desumunt. ut sunt: vicus, villa, arx sive castrum, & pagus.

Vicus dicitur locus, ubi multorum ædes cohabitantium ita sunt disposi-tæ, ut via sit intermedia, qua transi-tus patet. Vnde etiam in urbe pla-tea dicitur: *uti Cicer. pro Mil. innuit, quando dicit: Nullum in urbe vicum, nullum angiportum esse dicebant, in quo Miloni non esset conducta domus.* Quippe olim Romæ urbs in regiones, tanquam in maiora membra, & vicos, tanquam minora membra, dividebatur; *ut ait Ros in ant. Rom. lib. 1, cap. 12.* Et dictus est vicus, quod vias circum haberet. Germani vero id dixêre *vvieck*; quasi alter alteri in transeundo in eo spacio commode cedere, *id est, vveicken*, posset: vel quod familiæ ampliatæ ita cederent sibi invicem. Neque ex Latino usum accepit, *ut Meib. vult. in Bardovico suo*; quum Germanis, & præsertim Saxonibus à Sacis oriundis, nihil commune fuerit cum Latina lingua, imo plane incognitam habuerint; *ut ex iis apparet quæ in superiori huius lib. parte de Germanis adduximus.* Proinde etiam non admodum prudenter ab

eo

eo Cranzius noster refutatur, qui *in Sax lib. 2, cap. 30; & Metropol. lib. 2, cap. 3*, wieck sinum excurrentis fluminis aut stagni dictum fuisse affirmat; quum tamen non adeo incongrue *ad similitudinem cedentis* pronunciatum figurate hoc sit. Velut idem quoque Beatus Rhenanus & Andr. Althamerus *in comment. suis ad Tacitum, lib. 3 rerum German.* recte inculcarunt; dum à similitudine huius rei non procul aberrant, secus quam Meib. frustra suspicatur. Et ex situ locorum apparet, ubi eius nominis Civitates & oppida aut pagi conditi sunt, & hodie visuntur, hanc illa significationem insinuare. Sic Brunswieck, ad flexum Veri fluminis urbs condita, & quod arci in plateis erectis cedebat. Coswieck ad Albis flexum & sinum, non procul à Vitæberga, in Principum Anhaldinorum ditione sita. Item Osterwieck in ditione Halberstadensi. Sleswieck in Holsatia ad Sliam sinum maris. Holtzwieck & Guttерswieck in Westphalia; quod sylvis cedant. Sic & in Batavia, ad eum locum, ubi Rheni antiqui fluvius se in mare exoneravit, Cattwieck, & non procul inde in maris alluvio Noortwieck, visuntur.

tur. Sext. Pomp. Feſtus *de verbor. ſign.* vicis triplicem attribuit in Latina lingua ſignificationem. Vici, inquit, appellari incipiunt ex agris, qui ibi villas non habent; ut Maſi, aut Peligni. Sed ex vicis partim habent rempublicam, & ius dicitur: partim nihil eorum, & tamen ibi nundinæ aguntur, negotii gerendi cauſſa; ut magiſtri vici, item magiſtri, paucique pagi; quum priſcis ſic annis fuerit. Altero, quum id genus ædificia, quæ continentia ſunt, iis, oppidisque, itineribus regionibusque diſtributa diſtant, nominibusque diſſimilibus diſcriminis cauſſa ſunt diſpartita. Tertio, quum id genus ædificiorum definitur, quæ in oppido prive in ſuo quisque loco proprie ita ædificat, ut in eo ædificio pervium ſit, quo itinere habitatores ad ſuam quisque habitationem habeat acceſſum; qui tum dicuntur vicarii; ut hi qui in agris ſunt, vicani appellantur. Vicinia vicinorum converſatio, &c.

Quemadmodum vicinus is dicitur, qui vel in eodem vico cum ſuis, aut certe non procul ab eo, habitat, ut eius frequentia uti poſſimus. Varroni quoq; vicus eſt, (*lib.1 de ling. L.*) quod

quod in eo ex utraque parte viæ, domus certis spaciis distinctæ sint. Vnde & duplices, urbani & pagani, postea dicebantur: Illi quidem, qui ædibus aut ædificiis connexis conærebant; Hi vero, qui ex pluribus villis domibusque rusticis, spacio aliquantulo ab urbe remoti, nullis mœnibus cincti, coagmentabantur.

Villa autem, modica congeries domorum dicebatur, in quam convehebantur fructus. quasi vehilla est. *Tholesano lib. 2 reipub. cap. 1, num. 4, velut id recte ex Columella allegavit.* Vnde villanus vocatur, qui conditioni colonariæ addictus est, in villa habitans. Et villicatio ipsam negotiationem rusticam determinat, sive villæ dispositionem; *velut Colum. lib. 11 officium illud describit.* Errat heic iterum Meib. *in dict. hist. Bardov.*, qui Germanicum *vvellen* à villa vult dictum, & quod deinde pleniore sono hinc enuncietur *vvedeln*. quæ mirabilis foret transformatio; quum tamen Germanicæ linguæ usus nihil prorsus commune habeat cum Latina, & sibi ipsi sit originalis; adeo, ut per hanc in Italia transformatum sit ipsum Romanæ locutionis idioma,

quum

quum irruptiones in eam Germani fecissent. Præsertim autem illis priscis temporibus, quum nihildum commercii Germanis cum Latinis unquam fuisset, (utpote quibus penitus ad id usque temporis incogniti erant,) nulla Germani ab his vocabula mutuari potuerunt. Ideoque *vvellen* non ex alia, sed ex sua lingua, videlicet à *vvallen*, id est, à migratione incerta, originem duxit. De loco enim in locum incertis migrare modis, sive palari, est *vvallen* Germanis. unde & *vvedeln*, quasi *flabello vacillare*. Si vero contigit, ut sedem alicubi locarent, adiecerunt palantes loco illi prædictum *vvellen* aut *vvedel*, uti sunt composita ea, quæ invenias in Borchwedel, Steynwedel, in agro Lunæburgico; Soltwedel in veteri Marchia Brandeburgensi; Langenwedel in diœcesi Bremensi, &c.

Qui autem Duces erant aut principales in ducendis familiis, illi suos locos munire præ cæteris vallo solebant, aut sepibus, ut eo tutiores essent ad vim propulsandam. Inde arx dicta est ab *arcendo*; quod irruptiones & iniurias aliorum ita præcavere possent.

Ita etiam castrum munimentum præsi-

præsidiariorum erat, qui excubias agebant, si locum non tutum putarent, ubi etiam caste illis & temperanter vivendum erat; ex quo *castra* quasi *casta* appellari volunt. *Stevvich. in comment. ad Vegetium, lib. 1, cap. 3. Et Isidor. in lib. 9 etymol seu orig. cap. 3.* Castra, *inquit*, sunt, ubi miles steterit. Dicta autem castra quasi casta, eo quod ibi castraretur libido. Nam nunquam iis intererat mulier: ut eo rectius munere custodiæ absque fallacia fungi possent. Et, *Tacitus lib. 2 annal.*; Iuvenem, *ait*, urbano luxu lascivientem, melius in castris haberi. Sic perpetuo scriptores militarem castitatem & castrensem notant, tanquam firmissimum disciplinæ & fortitudinis vinculum. Et maxime Germani ab omni lascivia & luxuria aberant, vivebantque parce & duriter. Castra autem, *ait Stevv. in com. ad Veg. lib. 1, cap. 22*, quidam triplicia faciunt: Temporanea, id est, momentis mutabilia: aut stataria, quibus hostem, dum se in munito loco continuerit, occupare instituas: aut sustentoria, quibus hostem urgentem & lacessentem sustineas. *de quibus multa lib. 5, cap. 20, & seq. Leo Baptista.* Hinc colligitur, castra communire,

aire, locoque idoneo disponere, summi semper Imperatoris fuisse opus; unde pendebat plerumque totius exercitus seu clades, seu salus. Maxime autem requirebatur pabulatio, lignorumque copia; atque ante omnia ne aqua deesset. Nam quum tota hyeme interdum in castris stativa haberentur; obsessi exercitus siti in deditionem compellebantur. Ideo, vel ipsis castris ut flumen includerent, vel in vicinia haberent, summa cura prospiciebatur. *in paral. ad Ros. antiq. Rom. lib. 10, cap. 12.* Formam vero castrorum Romanorum varie discussit Julius Barbaranus *off. Prompt. tom. 1, pag. 51.* Castrum autem villam muratam dici posse Latinis, auctor est Tholosan. *lib. 2 de rep. cap. 1, num. 7*, si casæ & villæ, antea rusticæ, concludantur, ut illarum conclusio vallo vel muro facta vicum magnum conclusum determinet: at vicus parvus castellum dicatur. Idque fiebat, ait, maxime in agris & pagis limitaneis; quo loci tantum milites castris & castellis præerant; non alii; donec, productis finibus principatus, castra etiam aliorum habitationi cesserunt. Herod. *lib. 4*, & Athen. *lib. 5*, notant,

quam assidui in bellis gerendis fuerint Scythæ; cum quibus vixerunt Sacæ, quos & Ptolomæus in Scythia collocat. His propter frequẽtes migrationes usus castrorũ in metatione castrorum maxime est observatus. Unde & manifesta evadit differentia inter castella & arces. Etenim, quum modus bella gerendi propter diversitatem armorum, & maxime machinarum bellicarum, longe alius esset quam hodie, (quando ex unica inventione pulveris tormentarii totum genus belligerendi mutatum est,) & potissima vis militaris hostium oppugnantium in arietibus & balistis esset sita: proinde arces montibus imposuerunt custodiæ & violentiæ caussa; castella vero in plano campo figebantur, ut iam dictum est. Atque arces muris muniebantur variis modis, pro loci cuiusque conditione; ut partim receptaculum tempore necessitatis exhiberent circumhabitantibus, partim quoque inde directio dependeret regiminis. Maxime autem castra vallo cingebantur in planitie, & vallum nihil aliud est *apud Thelesium. d. l.* quam propugnaculum & munitio castrorum; quod ex vallis, id est, palis, fieret. Hinc villa etiam,

quasi

quasi vallata dici potest in Francia. quibus *une ville* opidum hodie est; *village* autem, diminutivum, vicus, villa, &c. Vallo autem accessêre & fossæ, quibus vallum circumdatur; postea & muri: unde oppida vallata & murata intelligi possunt, ut mox dicemus.

Pagus vero est receptaculum societatis politicæ ex duobus vel pluribus vicis collectæ, absque munitionibus & muro. suntque nil aliud quam rusticanæ domus in unum coagmentatæ absque munitione sufficienti. Vox pagi maxime hodie ita accipitur; quamvis olim eius longe alia ratio fuerit, *ut supra quoque innuimus*, ubi toti districtus & præfecturæ ad pagi constitutionem relatæ sunt; velut in antiquo Saxonum regimine id clarũ est, & Iul. Cæs. *lib.* 1 *de bell. Gal.* indicat de Helvetiis. Sunt autem pagi, ut Festus attestatur, dicti à fontibus, quod eadem aqua uterentur. Aquæ enim fontes lingua Dorica παγαὶ appellantur. (est autem magnam partem lingua Latia ex Dorica & Æolica prognata.) Inde pagani à pagis dicti. Quamvis latius vocabulum accipiatur apud ICtos, ut is vocetur paganus, qui non sit miles, & non

militiæ teneatur ſacramento. *Modeſt. tit. locat. ff. l. ſi ignorans.* Receptius tamen eſt, paganum dici omnem, qui eſt privatus, ruri vivens, à villa ita vocatus; quod (*iuxta Servium*) circa fontes villæ condi ſolebant; ſicque paganos dictos quaſi ex eodem fonte bibentes. Itaque pagani proprie militibus opponuntur, ut togati ſagatis, cinctisque. Sunt autem ruſtici à pagis appellati, quod domi ad ruris culturam exercendam, & neceſſaria vitæ procurandum, relinquebantur. *Vigli. in tit. Inſt. de mil. teſtam.* Et quia pagus locus erat, in quo ruſtici propter commoditatem alicuius fontis convenerant; nomen hoc poſtea ad omnem ſocietatem politicam ex duobus vel pluribus vicis conſtantem traductum eſt. Quum vero iſti homines ita ſuperſtitioſe gentiliſmo addicti viverent, ut vix inde retrahi poſſent; pagani Eccleſiaſticis ſcriptoribus ſunt, qui Chriſti pietatem non colunt. *& ita ſumuntur in rubr. C. de paga.* ea nempe ratione, qua Chriſti non ſunt milites. Nam in hoc poſteriori ſignificatu nomen paganorum uſurpari cœpit ſub Conſtantio Conſtantini M. filio, Imp. in Oriente, qui circa annum Chri-

ſti

sti 337 Imperator factus est. Hinc enim milites non Christianos exauctoravit, & in pagos remisit. Vnde & paganum peculium castrensi opponitur. *l. ult. C. de inoff. testam.* Et *in lib. feud. 2. tit. 68, §. 2,* pagenses dicuntur pagi eiusdem incolæ. Παγάρχοι *apud Iustinian. edicto 15, & in Novell. aliquoties,* sunt qui *l. 49, C. Th. de decurion. l. 1 C. Th. de pignor.* præpositi pagis vocantur. Hinc *l. de succeß.* præpositura pagorum. &c. Vicus proinde & pagus sic distant, ut vicus proprie nihil aliud sit, quam locus publicus utrinque ædificiis cinctus, per quem incolæ transeãt; quum ædes suas ita ad invicem erectas inhabitent, ut domus sint vicinales. *l. 3. ff. qui ex vico ad mun.* pagus vero constat ex pluribus vicis, nulla munitione circumdatis. Paganalia autem erant feriæ paganæ, & ludi aut festivitates. *Rosin. de ant. Rom.*

Cap. II.

De oppido, urbe & civitate, in vulgari acceptione, earumque differentia.

Tantum de continentibus primis. Inde autem ortum continens est, quod à continente primo originem trahit. Estque receptaculum minus, vel maius. Minus vero est oppidum, & urbs, &c.

Oppidum quidem nonnulli cum urbe confundunt; sed tamen multis nominibus ab ea distat, si respiciamus primam eorum originem, primamque fundationem, & finalem intentionem. Etenim ex vicis ac pagis minime longo labore conficiebantur oppida; at non tam brevi urbes. veluti exempla in Germanorum historiis passim occurrunt. Et inde fit, quod hodie Germanis communiter *eyn fleck*, Saxonibus vero *een pleck*, non est urbs, *eyn stadt*; sed solummodo receptaculum, quod quidem muro aut vallo est circumcinctum, attamen non tam plene, quin iterum, si minus foret commorationi idoneum, deseri possit ab incolis, præser-

præsertim autem tunc quando maior violentia superveniat. Velut etiam oppidorum copia satis ingens est in Germania; urbium autem sic dictarum non perinde: tametsi non plenis quoque oppidis iura sint quam urbibus haut deteriora. Quo facit & ipsum vocabulum *stadt*, à *stüt firmus, stabilis, frequens*, factum; quasi firmitudinem ibi certam frequentiæ suæ stabiliissent. Quippe & illæ dicebantur urbes (*städte*) ubi plenam sedem fixissent populi. At oppida succursus caussa erant; ut opitulationem in principali statione inde acciperent. Atque sic in iure quoque *l.* 239, §.6, & 7 *ff. de V. S.* distincta inter se vocabula urbis & oppidi inveniuntur. & *l.* 2, *d. t.* Quum enim inter ICtos non conveniret de origine vocabuli oppidi; aliis id ab oppositione murorum, (*iuxta Isidorum*,) aliis vero ab opibus recondendis, nonnullis ab ope, quod inde opem contra hostes habere possent defensores patriæ, nomen habere contendentibus; atque post longam examinationem inveniretur, quod oppidum minus esset sufficiens ad vim omnem sustinendam: obtentum hoc est tandem, quod merito ex respectu rei

ipsius oppida denominationem suam ab ope ferenda & sustinenda accepissent. quod Pomponius ICtus *in ea lege* testatur. & *ex Cicerone* Festus, quando dicit : Oppidorum originem optime refert Cicero *libro primo de gloria*, eamq; appellationē usurpatam esse existimat, quod opem darent, &c. Item: Oppidum dictum est, quod opem præbet, &c. vel, quod ibi homines opes suas conferunt. Oppidum dicitur & locus in circo, unde quadrigæ emittuntur. Sic & M. Varro *lib.* 4 *de ling. Lat. sect.* 32: Oppidum, inquit, ab ope dictum; quod munitur opis caussa, ubi sint, &, quod opus est ad vitam gerendam, ubi habitent tuto. vel oppida; quod opere munibant mœnia, quo munitius essent. Ubi Godd. *in comm. ad d. l.* hoc addit : Ideo enim, *ait*, civitates muris cinguntur, ut ipsarum ope hosti resistamus, & ab incursionibus hostium aliisque malis tuti simus. Hanc opem ipsa etiam Romæ ferunt. Munitum quippe à tergo hostem relinquere, & ipsam urbem invadere, tutum non est. Hæc igitur notatio à fine & usu oppidorum promanat, eoque merito obtinuit, & cæteris, utpote verior, prælata est; *ait Pomponius.*

Ex quibus satis evidenter convincitur, proprium oppidorum munus & officium esse, ut principaliori loco, qui urbis nomine determinatur, opem, succursum & opitulationem praebeant. Sicuti differentiam quidem aliquam simul Tholosan. *in lib.* 2, *cap.* 1, *de rep. num.* 4 agnovit, quando ait: Inter haec annotari dignum videtur, quod inter oppida & urbes hoc interesset; quod oppida non essent solemniter aratro cincta; &, quando cincta sunt, dictae sunt urbes. Tutior tamen erat locus oppidi, quam villae. &c. Et videtur oppidum ex pluribus aedificiis constitisse. &c. Nec obstat, quod Isidorus varie de eo disserat, aut potius hinc obiiciatur, urbis nomine omnem munitum locum insignitum fuisse, qui ducto aratro solemniter in circum ita conclusus fuerit, ut tum ex eo actu, quem sacrum putatunt, statim urbs appellaretur. Magna quidem solemnitas haec dicta fuit; sed tamen non omnibus gentibus; sed tantũ Etruscis nimium superstitiosis, *de quorum idololatrico ritu plura cognosci possunt apud Rosin. de antiq. Rom. lib.* 1, *cap.* 31, *& in paralip. ibid.* Proinde quoque Matth Steph. *in disc. acad.*

part. 1, *d.*6,*num.* 12, nonnihil à scopo aberrat, quando quidem eadem facit cum urbibus, quum oppidum æque muris & fossis cingatur ac urbs: Sed quæ continuo sequuntur, rectius ab eo dicuntur; dum coniuncte ait: Vrbs nobilior; oppidum vilius, & parva urbs existimatur. Sic quoque Romani Romam per excellentiam urbem appellarunt; (ut olim Hierosolyma, civitas Davidis vocabatur. 2 *Sam.* 5,7,9. 1 *Paral.* 11,7. *Luc.* 2.) Cæteras urbes & civitates dixerunt oppida. &c. Et hinc urbs Germanice dicitur *eyne stadt*; quum in urbe hominibus firmissima sit statio, propter societatem & mutua auxilia, tum in necessariis rebus comparandis, tum in adversis depellendis. Oppidum autem à villa ita distinguitur, quod villa muris non circumdatur sicut oppidum. &c. Dum ita vir optimus usum diversum & operationem utriusque subiecti agnoscit, recte facit quod mentem explicet: sed tamen, quum hæc caussa non sit ultima, ex qua differentia sumi debeat, non recte idem oppidum cum urbe confundit. Tum etiam ex situ & commoditate loci magna sumi debet differentia, ut mox patebit. Pari ratione

tione ergo illi urbs ab oppido, ac oppidum à *villa*, discernitur; quam hoc loco pro vico aut pago habet. Quod discrimen tamen & superius notatum est. Etenim oppidum sic medio loco se habet inter utrumque; ut auctore, iuribus, usu, officio, fine, commoditate situs & loci, variisque præterea modis, ab urbe non minus ac à reliquis differat. Quemadmodum enim liber Baro, aut Comes, non est Princeps, neque eum repræsentat, quamdiu suo est loco; ita multo minus urbis nomine oppidum venire potest. Sed ex hoc gradu oppidano, nunc ad urbis descriptionem pergemus.

Vrbs est receptaculum societatis civilis, ex vicorum pagorumve aut potius oppidorum multitudine constans; communibus munimentis, securitate, & ornamentis publicis, ac privilegiis, exornata. *Cic. lib.* 1 *de rep.*

Nomini huic urbis, alii ab orbe, alii ab urbo sive urvo, derivationem deducunt & imponunt. quorum hoc posterius auctoritate legis confirmatum est. *l.* 239, §. 6. *ff. de V.S. & l.* 2. *ff. t. eod.* Nam, *inquit Godd. in comm. ad hanc l. d. num.* 16., ut urbs muris finiatur, omnibus urbibus commune

est;

est; cum, *auctore Varrone in dictam l. pupillus &c.* ab urvo sive urbo nomen, tanquam à communi omnium urbium forma, &c. acceperit: &c. In quo tamen ille aberravit. Etenim notatio huius vocis non à forma, sed à caussa instrumentali, videlicet à curvatura aratri, nomen habet. velut ipse ICtus confitetur his verbis, dicens: Vrvum sive urbum est curvatura aratri, & urvare sive urbare est arare aratroque definire. *d.l.pupill.* In condendis enim urbibus olim aratro utebantur, quo futuræ urbis magnitudinem, proportionem, situmque muro cingendum, definiebant; (*Cælius Rodin. lib.* 14, *cap.* 5:) iisdemque destruendis inductum eodem modo aratrum adhibebant; ut eodem quo definitæ essent urbes modo, *iuxta l. nihil. ff. de reg. I.* rursus delerent, expungerent, everterent, destruerent: quod & Carthago (*l.* 21. *ff. quib. mod. usufr. amit.*) & Mediolanum expertæ sunt. *Naucler. Gunther. & Sebast. Franc. in vita Friderici Barbarossæ. &c. Varro, lib.* 4 *de ling. Lat.* Alias autem urbs in secunda denominatione non incommode, & forte rectius, ab orbe, tanquam à caussa formali, dicitur: quod orbis fieret, & circuli instar circum-

circumscriberetur in circuitu suo; vel etiam ovalem formam induerent ut plurimum, prout situs loci id admittebat. Formam autem rotunditatis maxime, ob perfectionem suam, amabant; quod defensioni & regimini accommodatior talis videretur.

Consideratur autem situs urbium dupliciter: & physice & politice. Si ergo populi frequentibus commerciis sociandi sint; quum rerumpubl. fundamenta in duobus his consistant; necesse est, ut ante omnia salubritas & clementia cœli aërisque temperies recte observetur; &, quum huic rei maxime inserviant venti, omnino ratio plagarum mundi habenda erit. Vrbes enim, quæ orientis septentrionisque ventum excipiunt, humidis & pestiferis qualitatibus minus sunt obnoxiæ; quum corpora diutius cõservent & hilariora reddant, quam quæ se versus occidentem & austrum extendunt: quãvis tamen diversa sit terræ ratio; ut in India orientali perspicitur; ubi ventus aut orientalis aut occidentalis semper habetur; ceu experientia docet, & Belgarum historicæ Indicæ id loquuntur. Quare ad aëris puritatem respiciendum est maxime. Deinde,

ne desit aqua, fluviorum gratissima alluvies est, quæ quamplurima secum affert commoda. Si enim aqua sit abundans, purior & perennis, non vero putrida & palustris, urbem non tantum purgat à fordibus, & vapores nebulosos minime inducit, ut corpora ita hominum minus subito corrumpantur aut conficiantur; sed etiam negociationes adauget: tum quoque non poterit hostis urbem talem facile ad penuriam aquarum adigere, &c. Politice vero requiruntur tales considerationes, quæ partim qualitatem, partim quantitatem concernant. Qualitas maxime in eo latet, ut locus sit civibus in egressu facilis, hostibus vero accessu & invasu difficilis; nec non civibus tam tempore pacis quam belli ad civilium actionum omnium maxime accommodatus. *Tholos. lib. 2 de rep. cap. 1. Schonb. lib. 1 pol. cap. 14. Hippol. à Coll. lib. de increm. urb. cap. 2, 3, 4.* Deinde observandus est locus in amplitudine sua, ut à principio quoque capacitas circumscriptionis non nimis sit diffusa, tamen ita disposita, ut in necessitate possit extendi aut amplificari. Ideoque non nimis vicina mari erit, aut vasto flumini, ne inunda-

nudationibus facile sit obnoxia, aut etiam nimia colluvies hominum eam obruat. Inprimis vero locus eligendus est fertilis, ut alimenta suppetant civibus, potentioresque effecti inde, violentiæ externæ rectius se opponere valeant. &c.

Huc referri plura quidem deberent, de moribus civium; ut ad communem amorem, concordiam, pacificationem & mansuetudinem essent revocandi. sed de his alibi. Item de ædificiis, tam privatis quam publicis, quæ vel ad usum religionis, commerciorum, defensionis, aquæductus, vel iucunditatis & exornationis spectarent. *Verum de structura tali urbium insignem scripsit tractatum Hippol. à Coll. Et tit. 11 & 12 C. lib. 8, de iis agunt, & Schonbor. d. cap. 14. qui possunt heic consuli.*

Quæ autem iura & privilegia urbibus accommodentur, de iis variæ sunt quæstiones; nec est iam nostri instituti quidquam de talibus movere. Solummodo hoc non prætereundum, quid civitatis heic nomine veniat; quum sæpius urbs, oppidum, civitasque, hodie communi hoc vocabulo confundantur. Cui annectendum, quid metropolis, munici-

pium,

pium, colonia & suburbium, propriè vocentur.

Quum nomen civis, qui rectè *à Tholosan. lib. de rep. cap. 3, num. 19,* socius politiæ & morum & legum dicitur, tam late accipiatur, ut omnes illi dicantur cives qui non sub rusticorum aut servorum gente comprehenduntur: factum est inde, ut etiam civitatis nomine tam oppida & municipia, quam urbes, vulgariter donatæ sint, ut ita communis sit iis applicatio. Quamvis etiam in genere Vlpianus *l. in orbe. ff. de stat. hom.* cives Romanos omnes vocet, qui in orbe Romano sunt; idque Div. Antoninus constituerit, (*Alciat. lib. 2 disjunctionum, cap. 21,*) ut civis dicatur inde, quod in unum cœtum coëat & sub legibus vivat politicis; *ut Cicero idem asserit*: tamen civium appellatione continentur maxime ii, qui utuntur iisdem privilegiis, & similibus civitatis actibus, ac ad civiliorem morum conversationem vivunt, etiam suburbiorum incolæ. *l. 2. ff. de V. S. & Alex. Imol. rubr. ff. de sol. matr.* Exinde membra civitatis, cives dicuntur. Qui variis modis dividuntur quidem, ut aut nativitas, *l. 1, §. 2. ff. ad municip. & l. 38, §. 3. d. tit.*

manumiſſio, *l.7.de tit.* adoptio, *l.15, §.d.t.* aut adlectio, *l.7.C.de incol.* cives reddat: Sed tamen optimo modo cives ita dividuntur, quo vel plene & proprie cives, vel ex parte, quadamtenus & improprie dicuntur: *uti id recte annotavit Matt. Steph. in diſcurſ. acad. part. 1, cap.6, num.13. ubi ita ait:* Plenus civis iterum eſt vel originarius vel aſſumptus. Originarius eſt, qui iure nativitatis ſuæ civis eſt; qui ideo neceſſarius civis dicitur & naturalis. Aſſumptus civis eſt, qui non plenum & integrum ius civitatis habet; ſed uno aliquo pleni civis iure, non autem omnibus, in civitate uti poteſt. qualis eſt incola. *l. 20. ff. ad municip.* qui in aliqua regione domicilium ſuum conſtituit. *l.239. ff. de V. S.* Is enim tantum emit, vendit, contrahit, foro utitur. *l.27, §.1 d.tit.* Ita quoque apud Romanos (*ait Tholoſ. lib. 1 de rep. cap.3, num.21*) cives erant illi, qui domicilium, tribum, & honorũ poteſtatem eſſent adepti. Non ita, qui tantum domicilio, tribu, aut poteſtate ſolum honorum, civitatis ius habebant. Domicilium enim etiam inquilini, & tribum libertini obtinuerunt; ſed non honores. Qui autem è municipiis fuerunt,

quanquam tribuum atque honorum petitionem essent adepti, tamen, quia domicilio caruerunt, non ingenui, seu pleni cives Romani, sed municipes dicti sunt. Quod si cum rebus suis migrassent Romani, pleni & perfecti cives efficiebantur. Hinc pleni & partialis civis distinctio adhuc, *ut recte affirmat itidem Matth. Steph. d.l.*, in quibusdam locis comprobatur, ut plenum ius civitatis *dat groeffe burger-recht*; partialis, *dat kleyne burger-recht*, vocetur. Civis itaque partialis extraneus, est vel honorarius, vel confœderatus, vel forensis.

Civis honorarius est, cui civitatis ius, honoris ergo tributum est: qui tamen ideo non tenetur ullo imperio civitatis illius cuius *est civis honorarius*. Ita Regi Galliæ, Helvetii ius civitatis dederunt, & Imperator Romanorum, ceu summum caput & perpetuus consul reipubl. & urbis Romæ, etiam hodie in superioritatis signum cives Romanos creat, pro arbitrio & libitu, quos dignos putat, velut quoque Dux Senatusque Venetianus, longe dissitis civitatis suæ iura donant: quā non minoris dignitatis loco, ac Romani olim, habent.

Civi-

Civis vero confœderatus est, qui ius civitatis ex fœdere in quibusdam consecutus est. Sic mutuum fœdus inter Genuenses & Bernates obtinet, ut, qui ex fœderatis sociis suam deserens civitatem sociorum civitatem adire volet, ipso momento civis ac subditus fiat sociæ civitatis, sine cooptatione & rescripto singulari. *Bod. lib.* 1 *de rep. cap.* 6, *num.* 69. Cuius rei in fœdere quoque Hanseatico videmus imitationem, ut is ad simile commercii ius admittatur & habilis putetur, qui in huius fœderis consorti civitate sit natus; alii vero non perinde facile ad principale negotium admittantur, priusquam durissimi lusus mores in Contoris expleverint: ut postea explicabitur.

Forenses vero cives de utroque, *in*quilino videlicet & extraneo, participant. Forensis vero inquilinus est advena, qui aliunde adveniens, habitationem in civitate constituit: discessurus tamen, & foro, nundinis & commerciorum iure frui potest, secundum mores & leges civitatis. Forensis extraneus est hospes adveniens, iure hospitii utens pro mercede iusta, quiescendi & reficiendi sui caussa in alienæ reipubl. caupona, taber-

na, vel hospitio publico, vel privatô, pro pretio, vel ex tessera hospitalitatis. *Alth.pol.cap.5,num.18.*

Exinde igitur facile colligi potest, unde sit, quod civitatis nomine communi ita urbes, oppida, municipiaque, & suburbia, hodie appellentur, licet eius significatio longe extendatur latius, ut admodum in tam multis notationibus sit ambigua. Etenim si recte examinetur, vocabulum hoc dupliciter accipitur; ἀκύρως, vel κυρίως. Ἀκύρως, vicissim dupliciter; nimis late, vel nimis anguste.

Nimis late; ut non tantum ad civiles conversationes hominum eorumque iura, sed etiam ad cœleste regnum extendatur. unde etiam fideles omnes cives cœlestis regni dicuntur à S.Scriptura, & concives sanctorum in cœlestibus. *Eph.2,19. Phil,3,20.* Atque civitas cœlestis à Deo fundata prædicatur; *Hebr.11,10,16. & 12,22. & 13,14. Apoc.3,12. & 21,2. & 2 Cor.5,6.* Qua ratione quoque civitas adpellari sæpe solet ecclesia, hoc est, cœtus, vel congregatio, non qualiscunque, sed conciliata in unam societatem communionemque fidei. unde D.Paulus, *ad Corinthios,*

thios, Ecclesiæ Dei, inquit, quæ est Corinthi, &c. In externa vero conversatione, pro omni multitudine indigesta; quæ rationem rudis materiæ, & respectum habet ad ordinem aliquem, quo redigatur in melius. *ut videre est apud Laurent. Valent. concl. lib. 3 pol.*

Nimis anguste & abusive accipitur iterum novem modis. 1. Pro republ. civitatem usurpant Scholastici. 2. Pro populo *sumit Cic. in som. Scip.* quod sit concilium cœtusque hominum. 3. Alii urbem & ædificia civitati dedicata opera abstrahunt. *quod Relector de sententia Stagirita ita affirmat. lib. 1, cap. 5, sect. 5, num. 1.* 4. Alii sub eius notionem urbem & populum absque reip. forma contrahunt & concludunt. *ut Stagiritam, 3 pol. cap. 2, & 6, fecisse affirmat Relector; quod rempubl. dixerit esse animam & ordinem. sect. 5, cap. 5, num. 2.* 5. Civitatis appellatio alias accipitur pro iure civium ac libertate, qua cives utuntur. Vnde dicebantur olim civitate Romana donari. *quorum exempla multa commemorat Cic. pro L. Cornel. Balbo.* 6. Item comprehenduntur horti. *arg. ff. de procur. l. præsens.* 7. Vocatur etiam civitas, quæ habet Episco-

pum, *ut* 80 *distinct. in illu. & seqq.*
8. Civitas quoque potest appellari, quæ non habet episcopum. *Alciat. in cap. perniciosam. de off. iud. ordin.*
9. Civitas etiam solet usurpari pro mœniis duntaxat & ædificiis, ut communis id fert hodie loquendi usus.

Κυρίως vero accipitur vocabulum civitatis apud politicos & historicos maxime pro ea societate civili, quæ in republica rite conformata constat iusta cohabitatione mortaliū. Quod fit dupliciter, aut γενικῶς, aut εἰδικῶς. Γενικῶς à politicis accipitur pro multitudine hominum qui unitate in hoc sunt collecti, ut iure societatis optime & commodissime vivant. *Can. si civitas. de sent. excom. lib. 6. Zas. l. 2. ff. de orig. iur.* Εἰδικῶς vero, à communi usu, *cui ita Montecatinus in arg. schol. 10, text. 3 pol. recte adstipulatur*, accipitur ita, ut simul urbs, populus & respubl. proportione iusta in eius notionem concludantur & contrahantur. Vnde etiam vulgo sub civitatis nomine intelligimus urbanos, cives seu populum muris inclusum, qui civiliori vita se invicem colunt, & iusta conversatione observant. Atque sic signi-
civita-

civitatis talis tria dicuntur; area communis, *l. 1, §. 1. ff. quod cuiusque univers. nom.* proprium sigillum, *c. significat 48 de appel.* curia, tanquam locus publicus, in quo negotia tractantur. *c. certo loco. ubi Dd. de prob. Matth. Steph. dis. acad. lib. 1, disc. 9, num. 10.* Quod si civitas talis augenda sit, magnus certe adhibendus est delectus. Nam admittere passim omnes, qui ad eam undique confluunt, populosam quidem, non autem magnã civitatem facit. Quare Socrates non frustra lege cavit, ne parva esset civitas, nec magna, sed una & sufficiens: *ut refert Zasius, l. 2, in princ ff de orig. iur.* Quamobrem Cicero *in orat. pro L. Flacco* eleganter adventitiam illam ociosorum hominum multitudinem appellat fæcem civitatis; ut quæ nulli prosit, multos autem oneret, & paupertatem inducat.

Verum quum hæc civitatis notatio, quatenus ita accipitur *χωμᾶς*, non sit huius loci; quum non tam continens quam contentum quid ponat: paulo post ponenda erit. Interim in his variis significatis civitatis iam acquiescere cogimur. Nihilominus tamen hoc bene notetur, quod utrobique & prope in omnibus signi-

ficatis, vocabulum civitatis, (maxime ubi κυρίως,) sive generice sive proprie & specifice accipiatur, nequaquam ita sumi possit, uti omnibus curiose Relector, tam in Politica sua quam in Relectionibus intricatis, passim persuadere cupit; Quod nimirum ea se materiæ loco habeat. Acriter enim propterea Keckermanno toties insultat: quem etiam prorsus inscite loqui dicit, & confundere civitatem cum republica, quod non inter subiectum & finem distinguere potuerit. *Rel. de rat. ord. in pr. num.* 6. *& cap.* 5, *sect.* 3, *num.* 2. Ita civitatem subiecti, & remp. finis ac formæ loco habet. Nam (*ait pol. cap.* 6) civitas est quasi materia, in quam respubl. tanquam forma inducitur. &c. *in Rel. cap.* 5, *sect.* 3, *num.* 7. In quo tamen longe crassiorem errorem errat, quam Keckermannus aut alius quispiam qui errare potuit. Etenim civitas nullatenus est subiectum reipublicæ, sed effectum eius præstat, atque illud repræsentat quod ex respubl. oritur. Nec enim prius civitas ulla vere dici potest quam sit erecta respublica, & in multitudini hominū sive populum introducta. Vnde etiam crassissimum committit lapsum, dum ipse

ipse

ipſe tot accuratas conficere & ex aliis auctoribus confirmare ſtudet civitatis definitiones, *quas Rel. cap. 5, ſect. 5, num. 30 producit*; nec tamen in ipſis definitionibus ſeipſum convinci videt. Inter alias *ex* Sigon. *lib. 1 de ant. iur. civil. Rom.* talem conficit; dicens: Civitas eſt ſocietas plurium vicinitatum perfecta, quæ habet omnia quibus opus eſt ad vitam beatam. Cui annectit & hanc, quod ſit multitudo eorum, qui iudiciorum & imperiorum ſunt participes, & vitæ uſibus neceſſariis inſtructi. Quæſo ubinam rectius effectum reipubl. exprimere potuiſſet, quam in talibus definitionibus? Ait enim, quod civitas ſit illud perfectum aut productum ex ſocietate plurium vicinitatum, quæ habeat iam, id eſt, poſſideat omnia, quibus opus ſit ad vitam beatam. Si habet igitur, quæſo unde habet? nimirum ex perfecto illo, quod reſpublica introducta in ſocietatē vicinitatū perfecit in iis quibus ſit opus ad vitam beatam. Nonne proinde ſatis clarum eſt quod ſocietas vicinitatum ſit materia & ſubiectum, cui ea perfectio ſit ita addita aut introducta ut hinc effectus ille, quem civitas repræſentat, poſſit ea habere quibus

opus sit ad vitam beatam? Ita & in altera definitione iam adducta multitudinem ponit eorum, qui iam usibus necessariis vitæ sunt instructi. Si sunt instructi, iam profecto patet effectus, quem procreavit sic respublica; ut inde sit orta talis, quæ dicatur civitas. Procreans enim non est procreatum, nec esse potest. Alias duo essent idem. Non igitur bonus ille Relector tam Keckermannum quam semetipsum refutavit. Sed de ulteriori civitatis notatione quid in sua republica sit, paulo post agemus.

Quare quum iam pateat, quanam acceptione urbs & civitas inter se differant, & quomodo inter se quoque conveniant; restat, ut de speciebus & adiunctis urbis agamus. Vrbs autem sive ciuitas talis duplex est: metropolis, aut urbs communiter sic dicta.

Metropolis dicitur quasi mater urbium, duplicem ob causam. Primo, quod coloniæ ex hac in alia loca tanquam filiæ deducuntur. dicta à μήτηρ & πόλις. *Dan. lib. 4 pol. cap. 2. Pet. Greg. Tolos. lib. 2 de rep. cap. 1, num. 9. & lib. 15 syntag. cap. 11, num. 4.* Veluti Vlpianus *l. 4, §. 4. ff. de offic. procons.* Ephe-

Ephesum metropolim appellat, & Modest. *l. 6. ff. de excus. tut.* Deinde, quod vel caput provinciæ alicuius referat. *uti ex l. 1. C. 11, de metropol. Berg. id apparet. uti* expresse dicunt Imperat. Theod. & Valent., quod metropolitanum nomen dignitatem referat, quæ virtuti civium adiiciatur, vel etiam ex commoditate alia sumpta sit. Sicuti Christ. Lehemannus *in chr. Spir. lib. 2, cap.* 18 annotat, quod multæ urbes dignitate metropolitana donatæ sint propter aulas Imperatorum aut Regum; dicens: Quandoquidem etiam Regibus Germaniæ & Imperatoribus consuetudo ea fuit, quod raro per anni integri spacium in certo loco vixerint; sed quotannalia comitia iuxta morem antiquum permutare coacti sunt, & nunc in Galliam mox in Germaniam transtulerint aulas; similiter annuas festivitates in Episcopalibus Imperii urbibus celebrarent: inde singularia palatia erigi sibi curarunt, in quibus degerent per id tempus; utpote Aquisgrani, Coloniæ, Treviri, Moguntiæ, Wormatiæ, Spiræ, Argentorati, Augustæ Vindelicorum, Ratisponæ. &c. Inter Imperii urbes Romani maxime prædicarunt & in authoritate habuerunt

buerunt eas, in quibus ipsi Cæsares vixissent, aut ipsorum Duces aulas instituissent; velut in Italia Romam, Ravennam, Mediolanum; in Germania Moguntiam, Coloniam, Trevirim: atq; tales vocarunt metropoles. Vnde etiam factum est, quod Episcopi in talibus civitatibus, propter præsentiam Cæsarum, aut gubernationem eorum Ducum illustrium, pro primariis Episcopis agniti & cæteris prælati sint. &c. Sed de horum officio, alibi dicendi locus erit. Ita varias ob caussas eiusmodi urbes dictæ metropoles. & nactæ sunt hanc dignitatem, vel ratione originis, quod suas haberent colonias; vel directionis, quod præessent reliquis; vel ratione defensionis, quod propugnacula præstarent aliis; vel honoris, quod essent præcipuæ, ex communique sorte exemptæ. Talis metropolis in Iudæa erat Silo Samariæ, *Ios.* 12, 5. *Iud.* 32, 1, 2. *&c.* Hebron. Postea Ierusalem. *Sigon. lib.* 1 *de rep. Iud. cap. ult.* Apud Romanos erat Roma; postea Constantinopolis. Apud Græcos Athenæ. *Zuinger. in theat. vol.* 18, *l.* 2. Apud Germanos septem fuerunt olim; Moguntia, Colonia, Treviris, Magdeburgum, Salisburgum, Brema,

&

& Riga: quarum Epiſcopi quoque propter præeminentiam & inſpectionem illis attributam Archiepiſcopi dicuntur. atque inter hos iterum Magdeburgenſi Archiepiſcopo primatus & ſuprema iuriſdictio in omnes Germaniæ Archiepiſcopos ab Otthone I Imperat. commiſſa fuit. *Reuſn. in Germ. p.* 18. Sed hæc de metropoli. Vrbs vero communiter dicitur ea, quam ſupra deſcripſimus, & dignitatis huius non eſt particeps.

Adiunctum autem urbis aut eſt contiguum, aut remotiori ſitu eam concernens, ſive diſcontinuatum. Contiguum, ſuburbium vocatur; quod quaſi ab urbe dependet: quum ab una quidem parte ſuo proprio ambitu circumſcribitur; ab altera vero, qua urbs finitur, non propriis pomeriis ſeparatur, ſed tutelæ murorum urbicorum ſe ſubmittit: unde & ſuburbium dicitur, quod patrocinio & defenſioni urbis innitatur. Germanice vocatur *vorſtadt*, quaſi *vor der ſtadt*. Latinis quoque vici urbani dicuntur, & plerumque communibus civitatis iuribus utuntur. Hodie autem, quum damnoſa videantur ſi belli calamitas ingruat, commodo tempore aut muris vallisque

ſimul

ſimul includuntur, aut alia ratione removentur. ut; Exemplum eſt in Hamburgo, & Magdeburgo, &c.

Remota ſive diſſita, ſunt municipia, & coloniæ. Verum quum talium reſpectus & conſtitutio non tam in ſituatione loci quam potius iuribus conſiſtat; rectius civitatis loco reſervantur: licet etiam ex ſuperioribus ſatis colligatur, quænam earum conditio eſſe poſſit: velut etiam ipſum indicat nomen, quum municipium à *munere capiendo* dicatur. *Vide Gell.lib.*16, *cap.*13. *maxime autem Roſin. de antiq. Rom. lib.*10, *cap.*22,23,*&* 24.

Tantum de receptaculo ſocietatis civilis orto minori; ſequitur nunc maius.

CAP.

CAP. III.

De pagis, districtibus, sive territoriis, provinciis, regionibus, & regnis: quomodo inter se differant.

MAius societatis civilis receptaculum est, quod ex pluribus vicis, pagis, & oppidis, urbibusque compositum est, ut eas in sese contineat. Sunt autem alia diffusa, alia latissime extensa, cum regalitate potentiæ, sive pleno dominio.

Diffusa sunt, quæ quidem in amplitudinem aliquam excurrunt, sed non cum tanta potentia, ut nationem certam absolute complectantur. ut sunt pagi, & districtus, sive territoria.

De pagis autem in strictiori significatione, quando sumitur pro certa vicinitate hominum, qui circa fontis usum in cohabitationem coiverunt; *supra cap.* 1 egimus, nunc de latiori & latissima acceptione nobis nonnihil quoque dicendum erit.

Licet Germani inter Europæ populos antiquissimi sint, tamen in urbibus constituendis posteriores fuerunt.

runt. *Knich. de iur. super. territ. cap. 4, num. 127.* quum in fortitudine absque splendore semper per aliquot secula vixerint. At, ne regnum ipsorum esset absque ordine & discretione certa, in pagis distributi vitam transigebant.

Erat autem pagus tractus sive districtus unius ditionis aut præfecturæ; vel regio quædam, adeoque populi alicuius pars. Germanis veteribus *eyn gövv*, unde *Gëvvgraef*, hodie corrupte *Gograef*, Præses pagi vel regionis alicuius. Helvetiis *eyn Ort*. Communiter *eyn Pfläge*, ceu *plaga*: *Revier*, ceu *rivus*: *Strich*, ceu *districtus*. Saxonibus Magdeburgensibus *eyn Borde*, locus planus & uber. Etymon nominis, *affirmante Henrico Bebelio in spicileg., cum quo facit Georg. Fabricius, commentario ad poëtas Christianos*, à fontibus; *ut supra indicatum est*. Vnde & accolæ *pagani* dicti. Eadem voce Augustino, Orosio, & aliis patribus, appellati gentiles, quod apud fontes sacra peragerent: Quemadmodum iidem nostris *Heyden*, quod in ericetis sacrificarent. Moris autem fuit tam Saxonibus quam reliquis Germanis, quoties loci alicuius situm exprimere volebant, describere, in

quo

quo pago & ad quem fluvium is ſitus eſſet, & pagus in quo Comitatu. Sic in diplomate Henrici IV pagus Angeri collocatur in Comitatu Ottonis Ducis. Erat enim tota etiam Saxonia in Comitatus diviſa; quorum Dynaſtæ, vel Regum Francicorum, vel poſt, Cæſarum Saxonicorum, aliorumque ipſis ſuccedentium Augg. nomine ius per pagos dicebant, ipſi in burgo aliquo, id eſt, oppido arcem impoſitam habente, reſidentes, in quo *mallus publicus*, id eſt, auditorium & tribunal eſſet. Non autē paris fuēre magnitudinis hi pagi; ſed alii aliis porrectiores. Appellatio uſurpari deſiit circa annum Chriſti MC, quum pagi in Ducatus, Landgraviatus, & Burggraviatus migrarent, ac hæreditario iure poſſideri inciperent. Spangenbergius *in chron. Querfurt. cap.* 2, *fol.* 10, *lib.* 1. *& Eneſt. Brotuff. chron. Marsburg. lib.* 1, *cap.* 4, coniiciunt, iuxta computationes pagi Gyſelæ, ubi nunc Marsburgi extructum eſt, quod in lata ſignificatione XXIV vici unum conſtituerint pagum minorem. Sed dein, *ait Knich. d. l. de iur. territ. cap.* 4, *num.* 127, conceſſit in latiſſimum ſignificatum, ut ſumeretur pro regione, tractu, ditione, territo-

Qq rio,

rio, agro, marca: Postmodum *Landvogtiam* dixerunt Alemanni. *Lazius de migr. gent. lib.* 8, *fol.* 357, *lin.*48. Hinc postea inter ipsos pagos talis fuit distinctio interiecta, ut alii minorum, alii maiorum gentium dicti fuerint; ceu isti fuerunt Alemanniæ, Belgii, Rhetiæ, Curiensis, Alsatiæ, Austriæ. *Laz. com. reip. Rom. lib.* 12, *fol.* 912. Austria *in diplomate Otton.* III nominatur pagus Boiariæ. *Avent. lib.* 5. Flandria dicitur pagus totalis; atque in ipsa Flandria pagus Felthem. *Duza annal. Holl. lib.*8, *fol.* 407. ac Menapiscus pagus *in capitularis Caroli Magn.* pro Flandriæ comitatu sumitur. *Scalig. de notit. Gall. fol.* 107. *opusc. var.* Sic totum Belgium frequentius inferioris pagi nomine indigetatum fuit, à situ, quod nulli ferme montes in eo sint, & fluvii prono cursu in mare ferantur. *Thuan. lib.*40, *fol.*889. Sic pagus tota Hassia dicta fuit. *Aimon. lib.* 4, *c.*72. Velut etiam Misniæ pagorum trium, Niseni, Dalamincii, & Glomaci, Ditmarus mentionem facit, *libr.* 4. *fol.* 55. & *lib.* 5, *fol.* 56. Sclavonia amplissima in duodeviginti pagos dispertita fuit. *M. Adam. Brem. lib.* 2, *cap.* 17. quos recte enumerat Meib. *in tract.*
di

de pag. antiquæ Sax. 7 *&* 8 *fol.* Antiqua enim Saxonia, ut gentes plurimas continebat, ita maxime in pagos maiores & minores distributa fuit; ut idem Meib. recensuit quampluri-mos, quorum nomina pridem exoleta aut penitus corrupta sunt, quum facies totius Germaniæ ab eo tempore toties immutata fuerit. Iul. Cæsar, *lib.* 1 *de bell. Gall.* scribit, Helvetiam totam in quatuor pagos divisam fuisse. In qua vestigia quidem pagorum adhuc supersunt minorum gentium. Vnde hodie tredecim numerantur: 1. Tigurini. 2. Bernates. 3. Lucernates. 4. Vrani. 5. Suitenses. 6. Vnderwaldi. 7. Tugiani. 8. Glareani. 9. Basiliensis. 10. Solothurii. 11. Friburgii. 12. Schaffhusani. 13. Apezellenses. Qui arctissimo fœdere inter se conglutinati cohærent, & æquali iure utuntur; ut ita communem æqualiter administrent rempubl. *Sleyd. lib.* 3 *comm. p.* 65. Similem prope formam hodie etiam in confœderato Belgio cernimus; sed, pro moderna loquendi forma, *unitas* dicunt *provincias*. Ita ex mutatione rerum, status quoque sumuntur vocabula, quæ pro temporis usu & ratione rem exprimant. Velut idem in

aliis synonymis observari datur, & iam in voce territorii ac districtus explicandum est; ad quam nunc progredimur.

Postquam ditiones cum commissionibus in populos ex benignitate maxime Imperatorum transierunt in aliquem hæreditatis modum, ut, qui officiis & dignitatibus præfuissent, cum terræ eius parte, in qua dominium & iuris cognitionem ceu Comites exercuerant, in hæredes suos possent transmittere; inde quoque maioris auctoritatis vocabula, ut eo magis essent cum status mutatione in observantia apud subditos, sibi sumpserunt & mutuati sunt. Ditionis vox maxime latinitatem redolet, à *dito* descendens; ac significat potestatem & imperium. *l.2, § capt. ff. de orig. iur.* Huic cognatum est nomen districtus, à *distringendo*, quod in feudisticis libris pro *coërceo* sæpe sumitur; *ut in cap. Carol. Magn.* Interdum quoque pro territorio usurpatur. *Ant. Florent. hist. part.3, tit.20, cap.8, §.13.* velut *districte* idem est ac *precise*. Et omnino se res ita habet. *l.7, §. 5. ff. de minor. & l. 13. ff. de procur.* Vnde districtus, seu districtio, ita à ICtis definitur, quod sit coërcendi potestas, sive

five iurisdictio, quæ magistratui cum imperio mixto intra certæ regionis ac territorii fines conceditur. Sic iuris potestas cum regionis aut certa terræ parte in districtu connectitur. Quamvis Saxones voce *Strich*, tractum quendam terræ loco certo adsignarunt, qui ea locutione determinatus fuit, *ut supra dictum est*. Vult quidem Knich. *in comment. suo de iu. Saxon. non prov. cap. 4, num. 63*, quod iurisdictio, feudum, castrum, territorium, nihil inter se adfine habeant, quum diversa sint. tamen, *cum Cancell. & aliis, num. 66, ibidem*, ita concludit: Quantum inter se diffideant vel conveniant, certam doctrinam dari non posse, idcirco communem usum in provincia attendendum. *Hippol. de Mars. tract. bann. verb. civit. num. 19, 107, & 152.* Sunt enim, *ait*, quatuor. puta: territorium, districtus, provincia, comitatus. eiusdem significationis & mutui usus. *Bertazz. cons. 252, in add. litt a. Crimin. Chop. de ll. Andium, lib. 1, cap. 42, num. 6, &c.* Et quamvis videatur territorium aliquid amplius censeri, quam dicecesis, (iudices enim ecclesiastici exilium dictare nequeunt, quod territorio prorsus destituantur,

Qq 3 licet

licet non diœcesi vel districtu destituantur. *Clem. ne Romani, §. fine. de Elect. Chopp. de ll. And. cap. 39, num. 5, ad fin.*) attamen illud procedit, *ait:* quando ecclesiastici non fruuntur duplici iure, ecclesiastico & civili, scilicet Præsulis & Principis. quo casu diœcesin & territorium obtinent. *Berett. cons.* 3, *num.* 27. Sic regio, dimio, provincia, curia, æquipollent, & accipiuntur pro territorio & districtu, *Schrad. de feud. p* 10, *sect.* 7, *num.* 21, *cum seqq.* Quamvis de provinciis paulo aliter se res habeat, ut mox indicabimus. Territorii autem etymon triplici modo conficitur. Namque alii à terra, quam Varro ab eo dictam vult quod teratur, quasi *tera* sit; *uti in Augurum libris scriptum invenitur.* alii, *ut Siculus Flaccus*, à *terrendo*, quod ab agris occupatis terrerent hostes. alii, *ut Isidorus*, territorium quasi *tauritorium* vocatum aiunt, id est, tritum tauris, vel à bobus & aratro, quasi *terribovium*; *opinante Catone in originibus, lib.* 5: quandoquidem olim possessionum territoria limitibus designabantur. *Luc. de penn. l.* 53, *num.* 2, *C. de decur. lib.* 10. Vbi vero non excoli potuit, sicuti loca sylvestria, paludosa, saxosa, montosa, & sterilia, nullis

nulllis necesse fuit limitum regulis obligari. Hinc in legali disciplina (*ait Knich. de territ. orig. cap. 1, num. 198*) sumitur pro universitate agrorum. Nihilominus etiam huic annectit ius *terrendi*, quod magistratus inter suos fines hoc exercuerit. *l. pupill. 239, §. territorium. ff. d. V. S.* Hinc Flaccus *de cond. agror.*, inquit: Bellis gestis populi victores terras omnes, ex quibus victos eiecerunt, publice atque universaliter territorium dixerunt, inter quos fines ius dicendi esset. *Camill. Borell. cons. 86, num. 7, fol. 138, edit. Ven.* Itaque territorii vocabulo intelliguntur ii qui intuitu iurisdictionis terreri possunt. *Beroius cons. 22, num. 20, vol. 3. Cont. de feud. tit. de orig. & lib. feud.* Ius illud terrendi, id est, potestatem dicendi ius, vel administrandi iurisdictionem, Romani per Magistratus suos expediebant: quod postea, constituta Monarchia, & translato Imperio, aliam quoque, cum mutatione dignitatum, pro more cuiusque seculi, figuram pedetentim induit. *ut docet Knich. d. l. Vide eund. in comm. de Sax. non prov. iur. cap. 4, num. 71, & seqq. quomodo tripliciter consideretur. De territorio oppido-*

rum & civitatum, item iudicum, *extat l.* 3, §. *non perpetuæ ff. de sepul. viol. l.* 1, §. *si quis. ff. de leg.* 1. *l. final. ff. de iurisdict.* Non vero incommode hodie ad limitata territoria referuntur dynastiæ, baronatus, comitatus, & abbatiæ inferiores. *Chr. Matth. lib.* 1 *pol. p.* 180.

Nunc itidem vox *Provinciæ* cum eius descriptione examinanda nobis venit; quum plenius quid dicat, & merito ducatibus principatibusque adsimiletur, ut hodie eius fert usurpatio. Provinciæ igitur usus & nomen maxime Romanis proprium fuit; quod ex ipsa vocis huius etymologia apparet. Namque inde, *inquit Festus*, appellantur provinciæ, quod populus Romanus eas, provicit, id est, antevicit. Alii quasi *procul victas* volunt. *Knich. encyclop. cap.* 1, *num.* 131. Sed postea factum, ut non tantum eas regiones, quas debellarant penitus & subiugarant, provinciarum nomine salutarent; sed etiam in quibus Imperator Romanus publico nomine bellum administrabat. Attamen non omnes regiones, civitates, & populos, cum quibus Romanis res fuit, eadem subiugationis duritie tractarunt; sed

proue

prout se adversus popul. Romanum gesserant, ita pro suis quisque meritis leges accepit: Ac, ne vincendo prodigerent ius suum, sane non sine maturo consilio, certam cuique loco & regioni gratiæ aut pœnæ constituebant portionem. Etenim quum omnis beneficii ac honoris arbitrium esset penes Senatum, imperator aut administrator belli tenebatur, de superatis hostibus, atque regione in potestatem adducta, omnia integre litteris explicare Senatui: tum hic ipse de mulcta ac præmiis eorum, qui victi erant, secum consultabat, ac, quid sibi placeret fieri, Imperatorem admonebat, decem aut quinque legatis Senatoribus ad eum missis, ut ex eorum sententia de hostibus & eorum regione aut civitate statueret. Quibus mandatis acceptis, Imperator aut ex certa Senatus, si ita præscriptum fuerat, voluntate, aut de communi decem legatorum sententia, victis gentibus vel ignovit, aut in provinciæ formam redegit. Quibus culpa ignoscebatur gentibus, libertate donabantur, relicto iure constituendi magistratus iuxta propriam consuetudinem, iuxtaque leges autonomicas, attamen ut tributum certum

exolverent. Tributum autem duplex fuit: unum pecuniæ ordinarium; quod in caput atque in solum impositum quotannis exigebatur: alterum extraordinarium; quod aut ex lege, aut ex Senatus consulto, pro usu provinciæ aliquando imperabatur. &c. Cuiusmodi inventiones variæ erant; eæque aut apertæ, aut secretæ: qualis hodie supra modum argutas in Belgio reperias; quæ nemini aliter quam secretorum instar cognoscenda permittuntur. Immunes quidem & libertate donatæ tales dicebantur regiones, reges, aut civitates; nihilominus fœderis pacta inire cum victoribus cogebantur, atque prout fœderis leges æquiores aut iniquiores fuerunt, ita quoque diversa fœderum genera invexerunt. Cum Regibus tamen utplurimum benignius transegerunt. Sic Attalus Asiam testamento legavit populo Romano, hac conditione, ut legibus suis uteretur, neque in provinciæ formam redigeretur. *Florus lib. 2, cap. 20.* Iudæa quoque hoc beneficio donata fuit, ut autonomiam religionis, quam flocci pendebant Romani, imo & pro stulta habebant superstitione, sibi reservarent; *ut ex actis Apost. apparet,*

cap.

cap. 18, 14,15. & 25, 19. & 26,24. *Marcellin. lib.* 14. In provinciæ autem formam illa redigi dicebatur terra, cuius incolis Imperator omnes adimebat immunitatis leges, magistratui Romano, quotannis ab urbe mittendo, eos plenarie subiiciens, ac vectigalia conventusque constituens, interdum etiam alias imponens servitutes; qua ratione simul & iure magistratus sui spoliabantur. Qua de caussa in singulis provinciis diversæ diœceses, sive diversi conventus, atque diversa fora constituebantur, eisque suæ civitates attribuebantur, quæ eo, iuris à magistratu Romano poscendi caussa, convenirent. Ex quo intelligi potest, universam provinciarum rationem fuisse, ut vectigalis esset, atque magistratui Romano populoque obœdiret. Quæ penitus in servitutem redactæ erant regiones, aut civitates, stipendiariæ; quæ aliquid penderunt Romanis, immunes; quæ libertate donatæ, fœderatæ præcipue appellatæ sunt; sed sic ex fœdere quid debebant. Libertæ autem dicebantur, quæ nil omnino solverent. Sed tamen provincia nulla fuit, quæ non Romanum Prætorem ac Quæstorem habuerit: illum, qui ius diceret;

ceret; hunc, qui vectigalia & pensiones procuraret. Nec non & ipsarum provinciarum duplex hinc divisio fuit. Nam stante republ. aliæ consulares, aliæ prætoriæ fuerunt. Imperio vero constituto, aliæ populi Romani, aliæ Cæsaris factæ sunt. Provinciæ consulares erant, quæ ab iis, qui in urbe consulatum gesserant consulari imperio obtinebantur, & proconsules dicebantur. idem etiam in prætorianis provinciis sic se habet. *Vide Rosin. de ant. Rom. lib.7, cap.42.* Et, quum officia provincialia maxime essent proficua, adeo ut cotidie novas comminiscerentur munerum mutationes, legationes, missitationes, quas agnatis, consanguineis, affinitate propinquis, aliis identidem alias deputarent; factum hinc tandem est, ut istiusmodi provincialia munera vulgo ab acutioribus in proverbium traherentur, quodvis proficuum munus *provinciam* appellando. *quod facile colligere est ex Rof. d. l. cap. 42. tale quid etiam innuente ubi de Comitatu adiutorum agit.* Hinc quasi tertia significatio *provinciæ* adiecta est, quæ ab administratione provinciæ desumitur, ita ut tale munus determinet, quod sit cum insigni

lucro

lucro & dignitatis existimatione coniunctum. Velut etiam hodie exempla satis evidenter sunt ante oculos omnium, quæ nemo negare audebit. Etenim unde tot Provinciæ, Principatus, Ducatus, Electoratus, Superiores Abbatiæ, Episcopatus, Archiepiscopatus, emersissent, nisi tam pronus fuisset populi favor, & Imperatorum splendida munificentia, quæ cum provinciis summa iura possessoribus suis concessit?

Ex his iam satis patet provinciarum ratio. Superest, ut de regionibus sive regnis, & imperio, pauca agamus, tamquam de receptaculis latissime diffusis, & nulla limitatione dominii coangustatis aut constrictis. Verum quum ex iam dictis satis pateat, quantum distet provincia à regione; non opus erit pluribus id explicatum dare. Etenim regio provincias & districtus in se continet libere, nulla cum limitatione restricta, supremum simul dominium sceptri suis terminis inclusum tenens; adeo ut incolæ capiti suo libera præstent membra à quo dependent: quod in provinciis aut territoriis non est absque respectu. Regnum enim, *ait Don. Garf. Mastril, de Mag. lib. 4, cap.*

13, num.

13, *num.*4, *f.*42, dicitur caput dignitatum; Ducatus vero, & similes, appellantur illius membra. Quamobrem etiam Rex tam multum potest in regno suo, ac Imperator in Imperio; quum respectu suorum subditorum sit tanquam imperator & monarcha. *Idem lib. eod. cap.* 1, *num.* 3, *&* 4. Rex loco domini habetur, & regnum magis adsimluatur dominio, quam simplici regimini; *ut voluit Bald. consil.* 271, *num.* 3, *volum.* 1. *Mars. d. lib.* 1, *cap.*4, *num.* 6, *&* 7: quum auctoritatem primæ originis in se contineat. Principio enim rerum gentium & nationum penes reges imperium residebat, *ait Pet. Greg. Thol. lib.*6, *cap.* 8, *num.*4. quos populus ad fastigium huius maiestatis evexerat, unde iura regiminis distribuebant & communicabant suis. Maiestas enim nihil aliud est, quam potestas summa regendi rempublicam. *Barn de fundand. stat. resp. cap.* 1, *&* 2. *Eynsidel. de Regal. cap.*1, *num.* 26. Quin ipsum *regere* nil aliud est, quam rem agere, scilicet populi, *ut affirmant ICti.* velut inde metaphorice fines dicuntur regi. Atque ex hoc satis manifeste, *regionis* nomen unde sit, elucescit, quod, priusquam provinciæ

vinciæ fierent, regiones sub regibus essent, atque ab iis regerentur. Postea vero, à similitudine earum regionum, in quas orbis dividitur, maiores in urbe partes *regiones* appellari cœptum est. *Rosin. de ant. Rom. lib.* 1, *cap.* 12. Quam similitudinem quoque medici sequuntur, & ad imitationem macrocosmi, etiam microcosmum, hominis videlicet corpus, in suas distribuere solent regiones: quod non fit aliter, quam parabolice. Mirum igitur, quod Alth. *in decaol. lib.* 1, *cap.* 33, *num.* 3, regionem & provinciam secundum propriam locutionem; provinciam item & quamlibet civitatem, habentem distinctum & separatum regimen & territorium, eadem esse voluerit; quum tamen in his & ipse tantam differentiam statuat, ut neque in origine, nec amplitudine modove regiminis, nec iuribus potestatis & dominii, cum provincia convenire asserat; *ut ex iam dictis patet*. Nec certe circulos Imperii Knich. *in comm. de Sax. non prov. iur.* provinciis adsimulat, *cap.* 2, *num.* 2: quum propter amplitudines & regalitates iis inhærentes, melius regionibus æquiparentur; quum Electores Imperii Regibus

gibus dignitate non cedant, *iuxta Dd.consensum*; & ipse Kn. *ibid. cap.*3, *num.*35, *&* 36, Electorale fastigium angustius quam Præfectorum prætorio faciat. Quippe in ipsorum potestate est leges fundamentales Imperatori proponere & conservare: unde multo magis in suis ditionibus constitutiones promulgare, contrarias mutare, abrogare, novas constituere; etiam iura communia tollere possunt. *Knich.de territ. orig.cap.*1, *num.* 397. Non immerito igitur Circulos imperii regionibus adsimulamus. Vbi simul hoc bene notandum, quod inter regionem & ipsum regnum, multum intersit. Regio enim territoria, provincias, & districtus, localiter in amplitudine sua complectitur; Regnum vero effectum totius regiminis in constitutione sua declarat, velut civitatem reipubl. effectum suæ determinare superius diximus.

Restat nunc omnium latissimum receptaculum continens, quod merito universale territorium, sive communi nomine imperium dicimus Romanum; quod omnes regiones, districtus, provincias in sese continet, adeo, ut etiam eius termini non possint semper eodem modo circum-

scribi;

scribi; sed, velut de universitate hoc verè pronunciant, quod semper maneat; ita quoque imperium semper permanet in terris externè. *Knich. in tract. de vest. pact. 1, cap. 2, num. 208, & 209.* In cuius rei signum Imperator globum gestat cum cruce aurea; *ut supra in introductione à nobis dictum est.*

CAP. IV.

De terminis, finibus, & limitibus cuiusque circumferentiæ & loci continentis; deque eorum iuribus & privilegiis.

DE spacio contento plagæ terrestris, quot nam regiminis modi heic introducantur, quibus & definiantur terminis, quibus item reipubl. figuris receptacula sua implicite illa præbeat, hactenus equidem egimus pro temporis ratione: verum quum nullus circuitus aut circulus absque peripheria detur, & expressione sui ambitus, necessum est, ut termini vel limites, sive potius fines eiusmodi, breviter heic etiam perspiciantur. Etenim sæpius inde tot lites, discordiæ, & concertationes emergunt, ut

ingentia bella non raro concitent, & varias difficultates atque confusiones pariant. *Besold.pol. cap.* 12, *n.* 76. Dum igitur regiones & territoria varios suos terminos habent; cognoscendum est, qualesnam esse possint. Sunt vero aut industriosa & hominum labore signa apposita; aut quæ natura interseruit,& quibus terram à terra ita discriminavit. Et heic eatenus Hieron. de Monte, *tract.d.fin.regund.cap.*1, intelligendus est; quando ait: Territoriorum divisiones de jure gentium introductæ sunt; quum genus humanum eas conservent, propter jurisdictionum divisiones in publicis, velut etiam in privatis, ad denotandam possessionis distinctionem, sunt inventæ. Ideoque terminus, limes, vel confinis, dicuntur signa demonstrantia finem. *l.*1, *in princ, ff.de term.mot.* Vnde fines regi dicuntur, quando propriis ager quisque finibus terminatur; inde, quod ad terminos constituendos, vel fines dirigendos, inter eos, qui confines agros possident, datur judicium finium regundorum, & de regundis finibus. *ut C. & ff. de fin.reg.* Quam ob causam olim collegia agrimensorum fuerunt instituta, qui fines regerent,

&

& limites dirigendo dignoscerent; *ut liquet ex constitutione Theod. Valent. Impp l. præcipimus. ff de sepul. & Imp. Const. l. 3. C. de fin. reg.* qui mensores Vlpiano dicuntur. *l. si irruptione, ff. d. t. Rutg. Rul. de comm. lib. 6, cap. 3, n.* 16, 17. Mos est vetustissimus, tam in publicis quam privatis, ut eius origo ex Sacris pateat litteris. Etenim *Gen.* 28 dicitur, Iacobum erexisse lapidem notationis suæ, & infudisse simul oleum. Ita *Iosu.* 2, & 24. Iehova mandat erigi duodecim lapides. *Prov.* 22, 28, ait Salomon; Ne moveto terminum antiquum, quem aptarunt maiores tui. Item, *Prov.* 23, 10. Ne moveas terminum antiquum, & agros pupillorum ne invadas: nam vindex eorum potens est. Velut ipse Iehova id præcipit per Mosen, *Deut.* 9, 14; & 27, 17. Quem modum etiam antiqui Romani habuerunt, & adeo sanctè observarunt, ut quoque ex Termino idolon sibi fecerint, quod in Capitolio suo coluerunt. *Ros. de ant. Rom. lib.* 2, *cap.* 20. Singularesque leges constituerunt, quas *agrarias* vocarunt; *ut idem Ros. lib.* 8, *cap.* 9, *eas recenset.* Qui mos etiam Græcis fuit, *ut ex Plat. lib.* 8 *de ll. cognoscere licet;* *qui non solum magnos lapides, sed etiam*

parvos in consideratione fuisse testatur. Plin. l. 18. & Dion. Halicarn. lib. 2 de ant. Rom. & Serv. ad lib. 12 Virg. heic consuli possunt. Hinc nomina terminis varia, pro cuiusque gentis consuetudine, indita sunt: maximè vero eos vocarunt lapides finales, ad dignoscendos agros. *§. fin. Inst. de off. Iud.* Paucos autem, territoriales terminos dixêre. *Boët. lib. 2. Geometr.*, *prout eum citat Cuiac. 10 obs. 2. Coras. in l ex hoc iure. ff. de iust. & iur.* Quandoque saxa, quæ terminales lapides vocantur, sunt pro limite; *Landgrentzsteyn.*

Porro, & civitates vel castra, provinciæ aut regiones, varios terminos habent: videlicet aut mare, vel ripas fluminum intercurrentium, vias regales, montes, aut muros, stipites, speculas, valles, fossas, aggeres; *landwehren, landgräben; velut Hieron. de Mont. d. tract. de fin. reg. per 14 cap. ubertim de iis agit. & Rul. d. lib. 6 de com. cap. 1. usque ad fin.*

Tum, qui termini interpositi fuerunt studio, ii vel privatos vel publicos fines constituunt & discriminant: Velut omnium optimè ex Germanica lingua patet. Etenim vulgo & generaliter, indifferenti locutione,

tione, præſertim etiam Saxonico iure, vocantur *mahlſteyn*; quod à Germanico *mahl*, id eſt, ſignum, & *ſteyn*, id eſt, lapis, compoſitum eſt. Sic dicuntur & *bannſteyn*; quum *bann* extremitatem denotet; velut *banniti* dicuntur ii, qui finibus excluduntur; *Gail. 1 de pa. publ. 1.* vel à vocabulo *bahn*, quod ſemitam ſignificat, quaſi lapides ſecernentes agros. *Landrecht art. 50. item 59. Sachſenſpiegel paßim. VVehn.pract. obſ. lit. G.* Alias ſi publicus territorii aut regionis terminus notetur, ſunt vocabula *grentz*, *landgrentze*, *marck*; unde *Grentzſteyn*, *landſteyn*, *landvvehr*, *marckſteyn*; & terminatus, *marck ſcheydung*; integri diſtrictus, *veldmarkung*. *Petr. Heig. q. 2, n. 57. &c.* Eiuſmodi lapides publici & ſigna tanta cum cura poſiti ſunt, ut ſigna ex carbonibus, lateribus, ovis, &c. quaſi in rei teſtimonium, alia ipſis ſint adiecta; ceu Iacob oleum infudit iis lapidibus; *ut ſupra notatum eſt*. Hiſce conſimiles ſunt lapides aut pali, quibus diſcernuntur termini venationum, & iuris lignandi; vulgo *iaght & forſtgrentzen*. Item lapides decimarum, *zehendgrentzen*; & termini præfecturarum, *amptgrentzen*. Et hæ ſpecies inter publicos

referuntur terminos.

Privatorum autem lapides dicuntur *schreydsteyn*, limites, vel *guetter-steyn*; qui aliquando cruce, aut charactere aliquo, aliave nota, signantur. Sunt etiam lapides angulares, *ortsteyne*; qui principium & finem indicant; qui utrinque notas gestant, & exprimunt indigetationem dominiorum. Quoties lis oritur, signa eiusmodi accurate observantur. *Rul. com. part.* 2, *l.* 6, *c.* 3, *&c. Gilhaus p.* 2, *c.* 6, *art.* 2, §. 10. *vide Rosin. lib.* 8, *cap.* 9, *circa finem.* ubi quoq; de pœnis agit cuiusque qui cõtra illa deliquerit. Velut etiam egregie de hoc utroq; agit Knich. *in tract. de iure superioritatis, cap.* 4, *n.* 265, *& seqq.* qua solemnitate limites, ut auctoritatem publicam & fidem mererentur, ex auspiciis Centgraviorum per designatos apud Germanos constituti fuerint. Vnde illos olim apud Romanos ex sacra rei determinatione, qui terminos movissent agrarios, licitum fuerat ex Numæ Pompilii sanctionibus impune interimere. *Connan. lib.* 1, *cap.* 12, *n.* 3. Verum, talem rigorem legumlatores postea temperarunt, ut ratione amotionis, avulsionis, mutationisve pœna condigna irrogaretur delinquenti. *l.* 2. *& passim.*

passim ff. de term mot. Saison. de consul. Turon. tit. 1, §. 1, *gl.* 3. *Damh. cap.* 127 *pract. crim. Constit. Carolin.* 114. Ex variis statutis varias pœnas deducit Bonifac. *de furt.* §. 9, *n.* 79. Nostrate iure violatoribus terminorum constituta est pœna exilis xxx. solid. sin autem scienter & dolose delictum committatur, arbitraria mulcta obtinet. Gloss. vero *sup. art.* 28, *lib.* 2, in violentum & temerarium terminorum amotorem capitis supplicio animadvertendum esse adserit. *Fachs. diff.* 65. *&c.* Coler. autem *decis* 145, *n* 6, arbitrariam pœnam statuit. *vide Alth. in Dicæolog. lib.* 1, *cap.* 117, *num.* 35.

De fluminibus autem publicis & mari idem dici & affirmari omnino nequit, quorum ratio plane diversa est. Iehova quidem terram hominibus dedit incolendam, *Psal.* 115, 16: Terminum vero ipse circumdedit aquis, donec lux & dies transeant. *Iob.* 26, 10. Ita & ipse Iehova loquitur, *Iob.* 38, 8, *&* 10: Ego obstruxi mare portis, quum fluctuaret ex ventre matris suæ egrediens. Posui autem ei terminos, circumponens claustra, & valvas. Velut etiam post diluvium omnibus simul hominibus cõmune

rerum dominium & possessionem tradidit. Quare simul omnes gentes id, quasi in conscientia convicti, heic confitere coguntur, quod rerum inanimatarum communium occupatio atque proprietatis vendicatio nulla sit earum, quas natura communes esse voluit, quæque ex his natæ sunt. Ac ut confessioni huic nihil subduceretur, ICti *in* §. 1, *Inst. de rerum divis.* legi divinæ & naturæ subscribere coguntur. Distinguunt quidem inter res singulorum, & res communes: at aërem, aquam profluentem, & mare, nulli appropriant. Audiatur antesignanus omnium Ioh. Borch. *in com. ad Inst. lib.* 2, §. 1, Paulus, ait, littera nullius esse tradit. *&* *l.* 1. *ff. de rer. divis.* Ibi Caius publicas res in nullius bonis affirmat. Inter communes autem res primum ponitur aër, quia ita dictus est, quod, quæ circa terram sunt, αἴρει, hoc est, elevat; vel quia ἀεὶ ῥεῖ, hoc est, semper fluit, &c. Aquam autem intelligimus profluentem; *hoc* §. *n.* *l.* 2, *ff. de rer. div*, quia aqua non profluens communis non est. Ac recte Theophilus τὸ ὕδωρ τὸ ἀέννaον vertit. Et debent hæc duo, *aqua profluens*, coniunctim legi, non separatim, ut quidem male tradiderunt.

runt. Ac differt aqua profluens à flumine in hoc, quod aqua profluens commune nomen eſt, flumen publicum. Vſus vero utriusque communis. Et in eo communia & publica conveniunt. Ac quidem uſus aquæ profluentis communis eſt, quatenus eam ſumere & uti eadem; fluminis, quatenus in eo piſcari, & per ipſum navigare cuique liberum eſt. *Iacob. Cuiac. heic.* Tertio inter res communes Imperator numerat mare, & ideo nemo in mari piſcari aut navigare prohibetur, & adverſus prohibentem competit actio iniuriarum. *l. §. ſi quis in mari. ff. ne quid in loco publ. l. iniuriarum, § ult. ff. de iniur.* Denique littora quoque communia ſunt, *d l. 2, ff. de rer. div. &c.* quia acceſſorium ſunt maris, & acceſſorium ſequitur naturam principalis. *l. 2, ff. de pecul. legat. c. acceſſorium. d. R. I. in 6.* Ad littus igitur maris accedere quivis poteſt, non piſcandi tantum gratia, ſed et iam ædificandi & occupandi cauſa. *l. quod in littore. ff. de acq. rer. dom. l. an in littore. ff. ne quid in loc. publ.* Et quod in littore quis ædificat, ipſius efficitur. *d. l. quod in litt. & l. quamvis. ff. eod.* in tantum, ut & ſoli dominus conſtituatur, qui ibi ædificat; ſed quam

diu ædificium manet; ædificio collapso, quaſi iure poſtliminii, revertitur locus in priſtinam cauſſam, &, ſi alius in eodem loco ædificaverit, eius fiet. *l. in tantum. ff. de rer. div. & d. l. quod in litt. ff. de acq. r. dom.* Quare videant illi qui contrarium heic ſentiunt, quomodo ſe in falſa opinione defendere queant. De fluminibus publicis, *ait Beſol. in pol. cap.* 12, *n.* 78, ſi limites (hoc eſt, ſi inter duas iurisdictiones ſeu in confinio duorum territoriorum) ſint, id eſt obſervandum, ut in dubio præſumantur eſſe communia; & proinde iurisdictionem cuilibet territorio competere in ipſo flumine, uſque ad medium. *arg. l.* 19. *ff. com. divid. l fin. ff pro ſocio. l. arbor. ff. de rer. div. Bart in tract. de fluminib. verſ acquiritur: num.* 8. *Cæpoll tract. d. ſervit. ruſt. c.* 13, *n.* 14. Sicut etiam ad mare ſi provincia ſit, territorium dicitur habere in mari. *Cæpoll. d. l. c.* 26, *n.* 26. *&c.* Præterea ſi flumen publicum duo dividat territoria, & id alveum mutet impetu aquarum, ob id territorii fines non mutantur. *arg. l* 18, §. 4 *ff de dam. infect. l.* 1, §. *illud. l.* 3, §. 2, *ff. d. aqua cotid. cum ſimil.* Nec alluvionis ius in iurisdictione vel territorio vindicat ſibi locum: hoc

eſt,

eſt, iure alvei d-relicti, territorium haud augetur. &c. Verum etſi (*inquit Rub. lib. 2 de comm. cap. 9, num. 1.*) piſcatio omnibus ſit communis; *§. flum. Inſt. de rer. div. l. nemo ff. cod poſt Fabr. Purpur. p. 1, conſ. 140, num. 6*; & prohibens, iniuriarum teneatur: *l. 2, §. ſi quis. ff. ne quid in loc. pub. & l. 13, § ſi quis. ff. de iniur. Moer. de venat. p. 1, cap. 6, n. 2, &* 12: tamen ea ad regalia hodie referuntur. *l. unic. quæ ſint Regalia. Petr. à Petr. de poteſt. Princ. c. 7, n. 13, & de fideicommiſſ. q. 13, n. 574. Knich. in com. Iur. Sax fol. 135, in §. vvaſſerfiſſcherey. Moer. de venat. p. 13, c. 6, n. 6, &c.* Sed erret quis ſtudio, quantum volet; nihilominus auctor ille, ſive Hug. Gr. ſit, ſive alius, qui ante annos aliquot inſignem tractatum de mari libero, Lugduni anno 1609 impreſſum, edidit, quam optime libertatem & communitatem maris defendit. inprimis, *cap. 5*, quum fuſe ſatis & argutiſſime veram ſententiam explicaſſet, paulo ante refutationem Luſitanorum ita concludit. Mare igitur proprium omnino alicuius fieri non poteſt; quia natura, commune eſſe hoc, non permittit, ſed iubet: imo ne littus quidem; niſi quod hæc addenda eſt interpre-

terpretatio, ut, si quid earum rerum per naturam occupari possit, id eatenus occupantis fiat quatenus ea occupatione usus ille promiscuus non læditur. Quod merito receptum est. Nam quum ita se habeat, cessat utraque exceptio; per quam evenisse diximus, ne omnia in ius propriorum transcriberentur. Quoniam igitur ædificatio species est occupationis, in littore licet ædificare, si id fieri potest sine cæterorum incommodo; *ut Pomponius loquitur. &c. l. riparum. §. 1. ff. de rer. div. l. fluminum. ff. de dam infect.* Ex quibus etiam satis patet, quid sentiendum sit de controversia, quam adeo inter Regem Daniæ & civitatem Hamburgi hodie de territorio in Albis flumine fervet; ubi potissimum ius sibi Hamburgenses adscribunt, propter vasa, quæ navigantibus semitam profunditatis monstrant, quæ vocant, *die Baecktonnen*; unde iurisdictionem in mare usque extendere cupiunt, quousque sumptus iis impendere in commodum suum cogantur. Ita quoque patet, quid de terminis maris Orientalis ac Baltici sit statuendum; velut etiam de reliquis undiquaque partibus Oceani septentrionalis, meridionalis

&

& occidentalis; ſimul de mari mediterraneo, & Indico. Deciſiones quisque ſibi colligat ex dicto libello de mari libero, qui certè non ſine iudicio legendus eſt. *vide quoque Althuſ. Dicæol. lib. 1, cap. 36, n. 27.* Mirum, quod quis ſibi velit ibi dominium conſtituere territoriale, ubi Deus ipſe prohibuit terminos, imo & prorſus per naturam hominibus abnegavit terreſtres conſtituere limites. *vide Betſium de pact. famil. Ill. pag. 648. & Clut. ſyll. th. 12. ut notetur error Alber. Gentil. lib. 1 Hiſp. ad cap. 8; & de maris acquiſ.* Modeſtiores ſane fuerunt Imperatores, qui dominium maris ad ſe non ſpectare faſſi ſunt, quamvis eſſent omnium gentium & terrarum vel univerſi mundi domini. *l. 9. ff. ad l. Rhodiam de iactu. Betſ p. 648.*

CAP.

CAP. V.

De collegiis, sodalitatibus vel sodalitiis, consortio, & ordinibus in republ.

SAtis hactenus de continenti & eius proprietate constitutiva egimus; sequitur iam, ut contentum simili ratione perscrutemur. Quod duplex est, minus, & maius. Minus, est respectu universitatis non adeo multorum hominum, qui ob certam consociationem inter sese mutuo consensu coiverunt. Eius diversæ propter differentes professiones & studia actionumque intentiones habentur species. Quamvis sint, qui omnes communi nomine Collegii insignire velint, & ita quoque popularis mos loquendi ferat; tamen, si rem ipsam intueamur, & obiectorum rationem penitius examinemus, nemo non confitebitur, discrepantiam satis immensam dari. Quum itaque se ita late extendat, ante omnia percipienda est nominis ratio. M. Varro *lib.* 5 *ling. Lat.* vult, quod á colligatione societatis, non ab eligendo sit dictum, *ut Alciato placuit*:

placuit: Magna enim vis est mutuæ conglutinationis animorum, in morum, studiorum, & opificiorum similitudine, unde talis amicitiæ complexus recte colligatur. Quod, iuxta Plutarchi testimonium, Numa Pompilius, qui primus auctor huius inventi apud Romanos dicitur, recte observavit. Vt enim æmulationes & factiones inter diversæ nationis cives tolleret; quum se alii Romanos, alii Sabinos, hi Romulos, illi Tatios dicerent: hunc modum invenit, quo homines eiusdem studii cupidos, in societatis arctioris vinculum cogeret: suaque divisione hoc consecutus est, ut omnibus cum omnibus rectius conveniret, ac commercia intercederent. *Rosf. de ant. Rom. lib.* 8, *c.* 6, *n.* 41. Sed quum res quæque abusu non careat suo, ideo factum est quoque ut huius vocis significatio non una manserit. Proinde dupliciter accipitur; pro collegiis licitis, & illicitis. Isthæc sunt, quæ non iustis & legitimis coiêre legibus, sed contra quæ lex Licia olim lata fuit, *ut ait Duar. in com. de colleg. & corpor.* Illa vero, quæ mandatis, Constitutionibus, & SCtis, permittuntur, *Duar. ibid.* Licitum porro Col-
legium

legium aut propriè aut improprie ita vocatur. Proprie vero sic dictum, vel in genere sumitur, vel in specie. In genere, quando in schola ICtorum Collegæ dicuntur I. magistratus, qui eiusdem sunt potestatis; *l.* 173. *ff. de V. S.* ab eo quod una lecti sint. II. Contutores Concuratoresve collegæ dicuntur. *l.* 14. *l.* 46. *§. cum testam. ff. de adm. tut.* III. Collegæ dicuntur, qui eadem legatione funguntur. *l.* 2. *ff. de legat. lib.* 10. IV. Quin imo cohæredes collegæ dicuntur. *l.* 101. *ff. de solution.* In specie vero Collegium significat legitimam trium pluriumve personarum eiusdem conditionis, professionis & ordinis consociationem. Quæ significatio huius loci est propria. *l.* 4. *ff. de colleg. & corp.* Eaque iterum duplex est: aut liberalibus studiis, aut aliis negotiis accommodata. Impropriè vero accipitur, quando ita latè extenditur, ut consortibus quibusvis etiam in imparitate studiorum applicetur. Velut inde eorum error patet, qui etiam ipsis universitatum speciebus Collegii notionem superinducere solent. Et quamvis collegium, quod sæpius multis consociationibus inæqualibus accommodetur improprie, exinde

exinde variis synonymis exprimitur, ut dicatur societas κατ' ἐξοχὴν, cœtus, sodalitas, synagoga, synodus, concilium, consortium, commilitium, fraternitas aut fratria, *ut dit Duarenus*, amicitiæ vinculum, ἑταιρεία, coitio amicorum; &c. tamen nunquam cognationes, familias, ordines, aut civitates ipsas, & ecclesias, parœcias &c. complectitur sicut errant ii, qui confundere contentum cum iuris ordine ex ignorantia non verentur. Vt vero eo rectius cuiusq; rei proprietas etiam ex impositione nominis appareat, ordine quam potest fieri brevissimo id expediemus. Collegium itaque propriè acceptum Duarenus vocat societatem hominum, ita contractam, ut ex pluribus personis quasi una persona & unum corpus fiat. *in Com. de hæred. institu-end. c. 2, p. 335. & in tit. 22 de coll. & corpor.* Sed rectius ita definitur, ut supra indicatum, quod sit legitima trium aut plurium eiusdem professionis & ordinis consociatio, publica auctoritate magistratus permissa approbatave, ad commune quid habendum. *l. 1, §. 1. ff. quod cuiusque univ. l. 1. C. de sacros. eccles. l. 173. & l. 193, §. 4. ff. de V. S. Bod. lib.*

1 de rep. c. 7. Quum in politia communi usu ita receptum sit, ut & ordines & collegia in ea dentur; non tam hoc ex absoluta necessitate factum est, quam ut magistratus eo faciliori modo rempub. in tranquillitate conservare possit. Quum enim iste nequeat omnia observare & disponere semper ad nutum pro commodo reipublicæ; præsertim si singula artificia, negotiationes, commerciorum rationes, tum liberalia & mechanica, spectaverimus: commoditatis causa merito collegia talia instituuntur. At ne in abusum quidlibet abripiatur, id sedulo cavebunt legibus, ut censurã & præsidium sibi reservent, & auctoritas omnis à superioris concessione dependeat. Quot autem personis unumquodque collegium ad minimum constare debeat, id pridem iuxta commune ICtorum axioma decisum est, quod tres quidem collegium faciant, *l. 85. ff. de V. S.* at unus ius collegii tueri possit, *l. 7, §. 2, ff. quod cuiusque univers.* Nam plures non sunt pauciores quam duo. *l. ubi numerus. ff. de testib.* & multi, non sunt pauciores quam tres. *l. 1, §. hoc. ff. ad ICtum Syllan. Bart. in l. 4, n. 1. ff. vi bon. rapt.* Potissima autem facultas

&

& energia consistit in forma collegiorum, quam legitima communicatio suggerit. Etenim absque tali legitima communicatione, & mutua auxiliorum officiorumque obligatione, omne collegium invalidum est; quum necessum sit, ut collegis omnibus inter sese quid sit cõmune, quod propositum vitæ secundum pacta conventa iuvet. Quæ ratio communionis facit, ut omnes collegæ, iuris collegialis participes, non ut singuli, sed velut unum corpus considerentur. Communicatio igitur, ut ex iam dictis & illatis apparet, est quadruplex. 1. legum sive pactorum, 2. animorum fraternorum; 3. operarum sive officiorum; & 4. bonorum. Communio legum aut pactorum inter collegas ea censetur, qua collegæ legibus & iure inter se devinciuntur eodem, & in corpore collegii vivunt, reguntur, obligan-turque ita, ut, qui obedire ritè nolit, iuxta pacta puniatur. Deinde, communio animorum, est reciprocæ inter collegas seu mutuæ benevolentiæ cum singulari concordiæ affectu coniunctio, qua idem nolunt, & idem volunt, ad communem collegii utilitatem, sine dissidio. *Rom.* 12, 16. Nil

enim magis probandum est in collegiis, quam concordia & conversatio amica, in fide & honestate fundata. atque ut eo rectius talis conservetur, necesse est, ut communi cónsensu sæpius de communibus rebus instituant deliberationes, in quo maxime benevolentia mutua consistit. Nam, separatim si deliberationes instituantur, invidia & suspicio æmulationes continuo gignent, unde factiones simul suborientur, atque hæ quum in perfidiam & turbamenta tandem erumpant, exitus infelix omnia dissolvet. Communio vero operarum aut officiorum consistit in æqualitate promovendi collegiorum commoda, & eorum incommoda avertendi, iuxta mutuum collegarum consensum sive conventionem. Ratione qualitatis quidem omnia collegii membra sunt eiusdem conditionis: sed tamen ratione potestatis aut ordinis necessum est, ut dentur superiores & inferiores, ut inter seniores aut superiores unus habeat primatum, & potestatem quandam potestatis aut iurisdictionis, ut convocatio pro negotii necessitate fieri, & iuris modus in omnibus observari queat, alias mera confusio fieret, nihilque rite expe-

expediri aut examinari posset. Nostrates, hodie præsides aut magistros tribuum vocant, *zunftmeyster, grootemeyster*, &c. Communio denique bonorum, in possessione & fruitione eorum consistit, quæ à singulis collegii membris contributa aut aliàs acquisita fuerunt. Etenim omne collegium ut requirit pacta, aut præcepta, quæ in certas tabulas aut libros conscribantur, quos vocant *zunftbuecher*, ita etiam res pro sustentatione corporis, arcam & actorem sive syndicum expetit. Possunt enim collegiati tales statuta condere circa rerum suarum administrationem, nec non quoad artem & professionem suam, (*Capell Tholos. q. 406. ibi Aufer. n. 3. Laur. Sylvan. cons. 1, num. 73. Schurf. consil. 79, n. 10.*) quatenus ius superioris non tangunt, (*l. 51. C. de iurisd. om. iud. Novell. 4, in fin.*) nec indigent eius confirmatione, *ut ait Knich. de territ. orig. c. 1, n. 269.* quia ius commune indulgens iurisdictionem illam suppeditat. *Beroius cons. 7, num. 10, cum seqq. Item cons. 158, n. 1, 2, &c. vol. 3.* Tū etiam finis talium collegiorum est, aut esse debet, rerumpubl. commodior conservatio. Vnde recte loquitur Bodin. *lib. 3 de*

rep., quod nihil ad popularia imperia tuenda ac retinenda potentius sit, aut melius excogitari potuerit unquam, quam collegia eiusmodi. Siquidem maxime collegiorum & corporum sunt utilitates in tributorum collectionibus, in pecunia cogenda, in exercitu conscribendo, inque reliquis reipubl. necessariis & cotidianis negociis conficiendis. Nam quæ nulla ratione possunt à singulis, omnium optime ab universis conficiuntur, in fratriis aut tribubus, &c. Collegia autem firma maxime sunt, quæ auctoritate Magistratus instituuntur. Vnde etiam ICti dicunt, ad probationem collegii, si quæstio status illis moveatur, requiri litteras fundationis, & privilegia à superioribus data. *c. porro. extr. d. privileg. vid. Matth. Steph. d. c. 6, n. 79, & seqq.* Collegia vero antiquitus fuisse apud alias gentes, sacra Script. indicat aliquoties. *Gen.* 37, 25. *Num.* 4, 34. *Matth.* 9, 18. *Marc.* 5, 22. *Luc.* 8, 41. *Act.* 18, 8. *&c.* Velut etiam constat ex iis locis, quod suos habuerint præsides aut præfectos, assessores, seniores, &c. & apud Romanos fuerunt primicerii, secundicerii, &c. *vid. tit. Cod. de primicer. & secund. &c.* Collegia

gia autem sunt duplicia : aut officialia, aut communia. Officialia, dicuntur, quæ unius sunt officii. ut in magistratu sunt consulum, & senatorum, ac camerariorum, &c. Communia iterum sunt aut liberalia, litteratorum, aut commerciis addictorum. Liberalibus studiis appropriata sive litteratorum varia sunt, ut Theologorum, Philosophorum, ICtorum, Medicorum, quæ tamen in Academiis & facultates dicuntur. *de quibus cognosce Lans. de Acad. & Besold. pol. cap.* 12, §. 3, *n.* 31. Quæ porro heic monenda forent, suo rectius referuntur loco. Negotiantium collegia itidem varia sunt, pro diversitate materiæ. & quum illorum collegia omnium vetustissima ex S. S. possint probari, *Gen.* 37, 25: merito huic numero adsociantur. Reliquæ autem consociationes, quæ circa mechanica versantur, quum servilioris sint naturæ, & raro sine comessationibus aut compotationibus, rectius sodalitates aut sodalitia vocantur. Festus enim sodales dictos affirmat, quod una sederent & essent : vel quod ex dapibus vesci soliti sint : vel à suadendi particula *sodes*, est *si audes*; quod inter se invicem suaderent quid utile

& proficuum esset, suis commodis sibique confidenter destinati. &c. Et sunt hodie talia sodalitia aut fratriæ, pistorum, sartorum, coctorum cerevisiarum, fabrorum, architectorum, agricolarum, mercenariorum, sutorum, laniorum, naviculariorum, &c. Magdeburgi sunt XVI tribus, quos *innungen* vocant, ex quibus magistratus componitur; quorum novem potestatem eligendi consules populi habent. Romæ olim quoque fuit Titiorum sodalitium, & Augustalium. *de quibus vide Ros. de antiq. Rom. l. 3, c.* 14. Consortium autem vel consortio, *ut l.* 96, *§.* 3, *ff. de solut. habet*, ceu ipsa derivatio vocabuli designat, similitudinem obtinet collegii quidem; sed quum sorti magis submittatur quam certo & prædeliberato consilio, nec ex iis requisitis constet quæ iustum collegium fovet aut postulat, coniunctionem eam denotat, quam aut necessitas aut singularis intentio temporis ita iuxta propositum conglutinavit. Veluti ICti consortes litis dicunt, qui in una actione cohærent. Consortes & socii gloriosi laboris, periculi, lucri, &c. vocantur, qui eidem studio incumbunt. Eodem modo commilitium, (*l.* 19. *ff.*
de

de castr. pecul.) est commercium & facultas ipsa, ceu ius quo una militant; *iuxta Alciat. lib.* 4 *dispunct. c.* 17. quum denotet societatem militiæ quam inter se milites habent.

Sed hæc de collegiis licitis sufficiant. Sequitur nunc eorum oppositum, quod aut reipubl. incommoda creat, & in collegiis illicitis consistit; aut licita corrumpit & subvertit. Collegium igitur illicitum, est improba coitio, seu parasynaxis & conventus plurium, sine consensu magistratus susceptus, ad damnum vel iniuriam alterius institutus. *l.* 85. *l.* 173. *ff de V. S. l.* 1. *l.* 3. §. *ff. de colleg. Farinac. de crim. læs. mai. q.* 113, *n.* 237, *& seqq. Alth. Dicæol. lib.* 1, *c.* 133, *n.* 26. Equidem ex perperam institutis talibus collegiis, ac sodalitiis, gravissimæ in remp. sæpius irrepsêre pestes & subversiones: sed tamen accuratè heic distinguendum est, ne id pro illicito habeatur, quod libertati Christianæ non contradicat; velut experientia in Apostolis clara est, qui occlusis foribus ex metu conventum habuêre. *Ioh.* 20, 19. *Luc.* 24, 33, *Act.* 1, *&c.* Ita etiam hodie piorum conversationem impii maxime persequuntur, conventicula illicita vocitando, quæ

boni tamen in gloriam Dei dirigunt. Proinde Mascardus, *concl*. 40, *&* 1129; Farin. quoque *d.l.*, recte monent; & volunt, quod contra vim & iniuriam, ad defensionem vel alium finem legitimum, collegium tale concessum sit. Prohibita autem collegia sunt compotationum, libidinum, comessationum, factionis, monopolii, aleæ, aut delicti alicuius perpetrandi, quæ est conspiratio. *Decian. lib*. 7, *c*. 20. *tit. C. de monop. Petr. Gr. Thol. lib*. 13 *de rep. cap*. 2, 3. *l*. 15. *C. de Episc. & cler. Num. c*. 16. *Act* 17, 5. *&* 23, 14. *Matth*. 2, 3. *& passim de Pharis*. Videant igitur Schonb. *lib*. 1 *pol. c*. 11, & Besold. *pol. c*. 12, *n*. 29, quale conscientiis Christianis patrocinium exhibeant, dum caussæ religionis & pietati suam abscindunt libertatem. Qualis fuit quæso Apostolorum cōgregatio, reipubl. Iudæorum respectu? Futilis est ratio, quod inde facile seditiones & turbæ nasci possint. Vera pietas nil commune habet cum talibus, delictis; sed humilitati studet, & Deo reddit quæ sunt Dei, Cæsarique aut magistratui cuivis quæ eidem sunt solvenda, quum noscat, quod iuxta doctrinā Apostolorum omnino potestati subiecta esse debeat, cui

com-

competit imperium. *Rom.* 13, 1, 2. Quod si Belgæ olim tam malum consilium voluissent sequi, nunquam certe tam florentes respublicas adornassent, *ut ex Mater. recte indicat Bened. Carpzov. tract. de capit. Cæs. c.* 3, *n.*21. Potissimum enim ex conscientiarum suppressione, ac flagellatione æmulationes, odia, diffidia, cæteraque opera carnis oriuntur, ut mutua inde irritatione sæpius ea concitentur mala interna quæ non procul à ruina absint. Sed vidēt proh! sero tandem non pauci magistratus, quidnam sit id quod humanas superat vires, quando videlicet præcipuum dilectionis favorem amittunt in populo. Quis enim dominus est animæ & conscientiarum? Nonne is qui *Matth.*28, 18, aperte de se testatur, quod sibi sit tradita omnis potestas in cœlis & terra? Quis vero nollet talem toto corde amare magistratum, qui Iehovæ Patri, Filio, & Spiritui sancto suum in hominum cordibus renovatis relinquit imperium? Res non est humana, quam Spiritus sanct. in cordibus hominum creat. Ergo nec homini in Spiritus operationem competit imperium. Spiritus flat ubi vult, *ait Salvator Ie-*

sus ipse, *Ioh.*3. Conscientiis igitur & Spiritui Dei imperare velle, est diabolum imitari, & officium sive potestatem Christi sibi adrogare; quæ arrogantia non potest non æternam accersere condemnationem. Nonne judicium de conscientiis Christus prohibuit? *Matth.* 7, 1, 2. Vnicus est scrutator cordium Deus. *Psal.*7, 10.

Pœna autem conventiculi illiciti hodie uti est arbitraria; *l.* 1.*ff. de colleg. Menod. cas.*597, *n.*3, & 4; cum collegii dissipatione; *l.*3 *de colleg. ill. Thol.* 15 *lib. in syntag c.*33.*l.*3.*l.*5.*l.* 14. *C. de hæret. Novell.* 132.*tit. C.de pag templ. Dan.c. ult.* 1 *Reg cap.*9,6, *Matth.*3, *c.*7, *c.*21: ita auctores coitionis perniciosæ maiori pœna puniuntur, quam complices. *Farin. de crim. las. mai .q.*113, *n.*140. Pariter licitum collegium abusu sui, ius conveniendi amittit: beneficia & privilegia extinguuntur. *arg. c. tuarum* 3. *extr. de privileg. Kirchn. disp.*14, *coroll.* 4, *Besold. pol. cap.*12, *n.*30. Attamen collegiorum dissolutiones ubi sunt in usu, non leve damnum capiunt respublicæ, quod pro maxima observandum.

Sed & de ordinibus, ex quorum imi-

imitatione collegia profluxerunt, pauca quædam nunc subiungam. Etenim quum in toto hoc Vniverso nihil constet absque ordine; qui propterea proprium naturæ effectum dicitur; *Schonb. lib. 1 pol. c.4*: ad eius æmulationem aut imitationem collegia instituta fuerunt & inventa. Est vero ordo, cuiuslibet rei suo loco concinna digestio & apta dispositio. Sic & in personis omnium maxime per iustitiam distributivam apta quædam collocatio exigitur. Ideoque in republ. ordines dicimus, sicut & in acie distributiones hominum, pro unicuiusque status qualitate, ut singulæ functiones eo commodius intelligantur expedianturque. Ordinem talē politicum omnino servandum esse, non tantum necessitas requirit, sed etiam apes naturali quadam inclinatione nobis id præfigurant & ostendunt; quarum unumquodque examen suum sequitur regem. Sic populus Iudaicus distributus erat in duodecim tribus ratione familiæ. *Ios.* 24. *c.*7,14. *Num.*6. *&* 26. *Exod.*1. *&* 1 *Thess.*2,14. Tribus rursus suas habebant familias; quarum quælibet suos habebat principes & phylarchos. *Num. c.*1.*c.*7.*cap.*36.
Ios.

Iof. 14. *&* 21. *Deut.* 29, 10. 2 *Sam.* 9. *&* 10. *Sigon. lib.* 7, *c.* 5. *de rep. Hebr.* Habebat quoque populus suos præfectos millenis, centuriones, decuriones, &c. *Exod.* 18, 21. *Deut.* 1, 14. 1 *Chron.* 28. Velut & aliæ distributiones populi eius fuerunt, pro rerum & temporum conditione. *vide Petr. Greg. Thol. lib.* 4 *de rep. c.* 1, 2, 3, *&c. Item Theod. Zuinger. theat. vol.* 28, *lib.* 2. *Carol. Sig. lib.* 5 *de rep. Hebr.* Ita quoque, *referente Dion. Halicar. lib.* 2, populus Romanus suos partium habuit ordines: In tres partes, *inquit*, divisa universa multitudine, Romulus singulis præclarum aliquem virum ducem præposuit. Deinde unamquamque rursus in decem partitus, totidem fortissimos viros eis præfecit. Has curias, illas tribus vocari voluit. &c. Factum hoc propterea, ut per eas commode rogaret sententias singulorum; sicque reipubl. curam talibus sententiis expediret. A quali cura, honestissima curiæ appellatio imposita est; quum Cura sit sollicitudo & anxietas animi, quæ cor merito exerceat propter salutem reipubl. *l.* 2, *in princ. ff. de orig. iur.* Et profecto tali conatu atque diligentia remp. administrare & iuvare oportet. Unde

&

& Festus curiam locum facit, ubi publicas, curas gerebant. &c. Ex quo patet, quod curiæ vocabulo præ tribubus prærogativa debeatur; quum historiographi in hac assignatione adeo diffideant; *de quo Rof. de ant. Rom. lib. 6 consulatur.* Nostris vero temporibus in singulis civitatibus eiusmodi ordines extra collegia observare licet, quæ aliis atque aliis nominibus exprimuntur; vulgariter autem dicuntur quaterniones, parœciæ, &c. Sunt etiam alii ordines populi, ut unus dicatur continere cives, alter incolas; *de quibus vide Timpl. pol. lib. 1, cap. 5. & Matth. Steph. dis. acad. part. 1, d. 9, n. 10. l. 7. C. de incolis. velut quoque ex sequenti capite poterunt cognosci.*

CAP.

CAP. VI.

De civitate, sive reipublicæ effectu proprio, & utriusque discrimine; in quo tam multi ita graviter hallucinati sunt: deque civitatum vera divisione, iuxta Imperii Germanici iura.

HVcusque de minori hominum consociatione egimus. Sequitur nunc maius contentum. Quod duplex fecimus, ex sententia rectiora sentientium; civitatem videlicet, & universitatem. Quam multi vero in hac propria & vera eius significatione aberrarint, *in supradictis, ubi de differentia urbis & civitatis actum est*, satis explicavimus. Etenim reperio, quod magni quoque politici scriptores heic à Relectore illo, quem *præcedenti parte* quamplurimorum errorum reum esse monstravimus, sibi passi sunt imponi; dum non vident, quid ac quomodo subiectum & effectus rei inter sese distent. Qui vulgatissimus error & ipse cum cura indicandus est. Relector ille *in cap*. 5, *sect*. 3, *n*. 4, dum Stagiritam suum admodum

modum acriter defendit, adeo eum culpat tetricè, ut in sex lineis eum contradicentem sibi faciat. Namque ait, quod 3 *pol. c* 3 remp. vocet vitam; mox *ex* 3 *pol.c.*1, *&* *c*.4, *&* *lib*.4 *pol. c*.1, probat, quod ille taxin sive ordinem vocet, quam ipse formam facit ad materiam informem. Iam quisque prudens hoc examinet, vel is, qui sensibus saltem uti velit; num vita & forma idem sit? Isocrates in eo longè omnes exuperat gloriosæ sectæ philosophos, qui remp. ingenue appellare audet animam. At anima quid est? Num vita? Ergo anima & vita idem? quod absurdum. Nam principium motus, uti non est ipse motus; ita multo minus effectus motus. Stagirita semper animam, statuit principium motus. Quantum igitur distat ab effectu. Ita quoque si respubl. est forma, non potest esse effectus, aut vita. Namque anima & corpus in mutua operatione procreant vitam. Si separes à corpore animam & spiritus, certè evanescet aut desinet potius vita in corpore. An cernit igitur ille Relector, quantis cum erroribus relegerit politicam? Adeo perpetuis undique scatet contradictionibus, ut munda ab his pa-

gina prope nulla reperiatur, quoties-quoties ipse de suo, & non ex alieno loquitur, & facile differentia possit agnosci, quid primus, quidve secundus protulerit. Quemadmodum se quoque *paulo post*, *n. 6*, *in definitione reipublicæ*, ipsummet prodit. Ait, quod dicatur ordo potestatum (N. B.) in subditos. Addit rationem: Quia, inquit, ubi potestas imperat per leges, ibi civitas iam est repub. informata. Si respublica dicatur esse ordo potestatum in subditos; necessum est, ut subditi subiecti loco se præbeant reipub., tanquam ei, quæ ordinem in eos velit introducere vi potestatis suæ. Itaque in potestate residet imperium; atque hoc imperium utitur instrumento legum. Quibus gradibus caussarum indicat, quando tandem civitas exoriatur. quod attestatur aperte, tunc civitatem effici asseverans, quando republica ita sit informata. Quid clarius potest pronunciari de effectu? Quare, si est effectus, non poterit esse subiectum. Ita quoque maiestatem & leges non sine contradictione facit partes reipubl. *n. 7 ibid.* & nihilominus *n. 9* civitatem ab omni maiestate, legibus, iurisdictione, & cæteris partibus reipubl.

publ. abstractam cupit. Quid hoc? Nimirum ex absurditatum suarum genio vitam hominis vult considerare absque anima & spiritu, eiusque facultatum operationibus; effectum sine caussa. Et tamen, *in n. 6 antecedenti*, magna studii industria, reddit rationem, quei fiat, quod civitas per rempubl. definiri debeat; dicens: omne enim instrumentum per finem suum, ad quem redigitur, definiri debet: omnis materia per formam, â qua recipit unitatem & existentiam. Sic civitas, quum tota religetur ad rempublicam, eius respectu omnino definiri debuit, &c. Mox tamen subnectit; Potestas vero & leges ad civitatem non pertinent; sed ad rempubl. &c. Ita in vertiginositate sua sibi semper contrarius est, & absque motu saltum in gyrum ducit. Mirum inanis gloriæ artificium. Prisci mortales semper eum felicem proclamare ausi sunt, qui res per caussas potuit cognoscere. At is civitatem absque caussa & reipubl. essentia audet fingere. Antehac valdè toties ideis Platonicis iniquus fuit: nunc vero, quales hæ sunt ideæ monstrosæ? Non certe Platonicæ, sed propriæ phantasiæ. Videlicet verba sine rebus conquirit

& offundit, ut in vanitate ſubtili, velut æs tinniens, loquax tamen deprehendatur; *ut ait D. Paul.*

Quare in his omnibus non tam Keckermannum exagitat, quam ſemetipſum graviter culpando refutat. Præterea calumniosè eundem inſectatur. Quippe Keckermannus in præcognitis politici ſyſtematis ſui non tam de civitate, quam potius de republ. loquitur, & eam prudentiæ politicæ obiectum ſtatuit. Proinde ſic ait: Politia & reſpubl. (quod ille omittit verbum) eſt cœtus ſeu multitudo, ex pluribus familiis domeſticis certo ordine collecta, & directa ad felicitatem publicam. Non certe heic civitatem, ſed rempublicam, definit; cuius obiectum & finem cum proprio & genuino officio ſuo determinat. Etenim eius officium eſt, ut certum ordinem introducat in multitudinem. Vnde neque reſpublica taxis eſt aut ipſe ordo, ceu falſo cum Stagirita ſomniat: ſed eius officium eſt ut per legitima media ordinem conſtituat; atque ſic ex mediorum applicatione exurgit ordo. His igitur ita bene conſtitutis, tunc eorum prodit effectus, quem civitas declarat & exprimit; ubi civitas ſeſe in ea con-

ſtitu

tutione, quam ipsa formavit respublica, ceu filiam ex parentibus progenitam, sese nobis aspiciendam exhibet.

Eodem modo nec Besoldus in omnibus audiendus est; quando quidem *pol. c.12, n.79*, confitetur, quod ex societatibus & rebus civitas proprie ita dicta oriatur. Sed dum rempubl. cum ea confundit, & tamen populum ipsam civitatem constituit proprie ita dictam, ut inter se non differant; in duplicem incidit errorem. respubl. enim & civitas quod tanquam caussa & effectus, non tantum inter sese, differant, toties iam dictum & demonstratum est. neque populus est civitas proprie; *ut eundem errorem Timplerus lib.1 pol. cap. 4, q. 2, committit.* Plura quippe requisita prius, & quidem essentialia, expetit populus, quam quod ita ruditer possit dici civitas. Quomodo enim potest cadaver mortuum & indispositum homo dici? & quomodo eius vita detur, nisi id ab operatione animae & informatione spirituum &c. profluat?

Civitas igitur heic accepta, est collecta & per reipubl. informationem rite composita multitudo civium,

sub iisdem legibus viventium, eodemque iure utentium; ad vitam feliciter transigendam in pace. Vt cum Scholasticis heic loquamur; caussam efficientem exprimit respublica. Materia vero civitatis duplex est; remota, & propinqua. Remota, est multitudo sive congregatio familiarum reipubl. subordinata. Propinqua, est civis; qui iam informationem accepit suam secundum leges & constitutiones comportatas. & triplici modo consideratur, ut *supra cap.* 2 explicavimus, & mox *inferius* porro dicemus. Finis patet. Forma vero ex iusta informatione legum & iuris iuxta ordinis solidam rationem dependet, ut iam iisdem legibus eodemque iure omnes pro felicitate sua utantur. Vnde paucis etiam ita definiri potest: Civitas est effectus reipublicæ, ex eius informatione vi potestatis & iuris eius procreatus.

Rempublicam autem hinc si separatim definire velis, nihil aliud ea erit, quam, vivida potestas, consensu populi seu omnium in eam redacta summitatem, ut ipsos imperantes, cum subditis, eorumque res, ordinationis suæ vi & legibus iustis, beatitudinis

tudinis & tranquillitatis caussa, in civitate constringat, aut connectat. Sed & hæc brevius expediri potest; quod nimirum sit potestas populi adunita, cuius virtute ad iustam regiminis normam procreetur civitas. Heic caussa efficiens est consensus populi, ex communitate coniuncta ortus; qui formam aut informationem sui defert potestati, quo fit, ut potestas merito generis loco sit; non taxis, aut ordo, tam insolenti gloria ab omnibus celebratus. Ordo autem est officium reipublicæ, quo iusta regiminis norma populo accommodatur, ut inde felicitatis moderamen nanciscatur civitas. Reipublicæ itaque praxis unicè patescit & exercetur in civitate per cives, ceu genetricis virtutes per actiones gnatæ in lucem perveniunt.

Civis autem unde dicatur, *ex cap. 2 superius* patet, & certe vinculo quodam societatis cives in unum cœtum coeunt, ut sub iisdem legibus bene vivant. In duplici tamen sunt consideratione; vel proprie ita aut vel analogice. Proprie sic vocatus iterum civis tripliciter consideratur. 1. Ratione principiorum sive causarum efficientium civis alius est origina-

 rius,

rius, alius receptus: ille iterum vel patricius, vel plebeius, 2. Ratione causarum formalium, est vel plenus, vel semiplenus: qui iterum vel honorarius, vel confœderatus. 3. Ratione locorum, vel sunt cives universales, vel particulares: & hi vel urbani, aut suburbani. Analogicus autem civis dicitur inquilinus. Qui iterum est vel liberior vel adstrictior. Liberior, est studiosus, vel miles, aut peregrinans. At strictiori iure tenetur quivis, ministerii aut opificii negotiationisve causa cum cive habitans.

Vti verò civium, sic etiam civitatum varia est consideratio. ut, verbi gratia, à loci capacitate aliæ maiores, minores aliæ dicuntur. à situ loci vel maritimæ, vel terrestres. à numerositate incolarum populosæ, aut minus. à natione Franconicæ, Suevicæ, Saxonicæ, Belgicæ, aliæque erunt. denique ex alio accidentaliter, ut ex fœdere Vandalico Hansiaticæ, denominantur. Omnium tamen optima est; quæ à iure & privilegiis civitatum sumitur. Proinde aliæ ex iuribus Imperii dicuntur imperiales, alias ducales sive provinciales. Imperiales iterum aut sunt liberæ, vel mixtæ

mixtæ conditionis. Liberæ Imperatorem immediate recognoſcunt. Mixtæ vero partim Imperatorem, quoad regalia, quas ab eodem habent, & partim Electores aut Principes, quoad territoria, in quibus ſitæ ſunt, recognoſcunt. Merè provinciales eæ ſunt, quæ territoriorum dominis ſubſunt. Quæ civitatum differentia fundatur tum in evidenti notori etate, tum in hiſtorica veritate. *Mynſ. reſp.* 13, *n.* 10. *Matth. Steph. diſc. acad. p.* 1, *diſ.* 9, *n.* 3.

De hac diſtinctione civitatum mira erat inter Knichium & Dauthium cōtroverſia. Dauthius civitates alias liberas dicebat, & alias ſervas: Knichius vero eas Imperiales & Provinciales commodius nominitari aſſeverabat. Dauthius ſubdiſtinctionem aut diviſionem liberis ſubnectebat, hiſce verbis: Quod inter liberas quædam eſſent liberrimæ, quæ libertate pleniſſima fruerentur; quia etiam immunes à præſtatione onerum & fidelitate, hoc eſt, ſubiectionis ſymbolo, ſuperioritati Imperii obnoxiæ eſſent: Nonnullæ vero libertatem quidem obtinerent, quæ non tantum civitates imperiales eſſent, ſed etiam, propter iura regalia,

propter merum mixtumque imperium & omnimodam iurisdictionem, liberæ imperiales civitates, *die* (proprie loquendo) *freye reichs-städte*, iura Principum obtinentes; non autem propterea, quod partim immediate, videlicet iurium regalium, & meri mixtique Imperii respectu, partim mediate, ab Imperio dependerent. Ac propterea civitatibus mixtum statum habentibus triplicem addebat differentiam, his verbis; Quod aliæ sint pactitiæ; quia liberæ fuerint, pactis tamen quibusdam se submiserint Principibus subiectione pactitia: exemptitiæ aliæ; quum fuerint municipales; at contractibus aut præscriptione, quoad certa iura, exemptæ sint, & ad subiectionem exemptitiā referantur: aliæ sint quæ privilegia obtineant, ut illarum cives privilegiarii habeantur: atque hos Dauth. subditos privilegiarios faciebat *in tract. iur. civ. Brunsvv. sect.* 7. Tum demum ex auctoritate Ducis Henr. Iulii Brunsvicensis Knichius contra partitiones has subdistinctionum, qua civitates pactitiæ, privilegiariæ & exemptitiæ introducuntur, acerrimum tentavit certamen; & non tantum partitiones prorsus

prorſus cothurnatas dixit, ſed etiam magno conatu univerſale, omnigenum, purum abſolutumque ſuperioritatis & dominii axioma Principi ſuo dictare, & è contra civitati Brunſvicenſi hæreditariam peculiariter deducendo ſubiectionem denunciare ſtatuit. *in Epopſ. hypotyp. Daut. n.* 197, *& ſeq.* Bellerophontæa enim (ut verba eius ſonant *ibid*) arte Chimæram Dauthinam interimendam putavit. Proinde quatuordecim τεκμήρια infallibilia ſubiectionis colligit. quorũ 1, dicit iuramenti exhibitionem ſubdititii, ubi ſimul inter iuramentum ſubiectionis & homagium diſtinguit. 2, quod privati loco civitas in camera cenſeatur, & coram Principe conveniatur primo. 3, quod compareat in conventibus provincialibus. 4, quod conſtitutionibus provincialibus ſubiecta ſit. 5, quod coram iudicio aut dicaſterio provinciali citata compareat. 6, quod provocent ad Principem tanquam Dominum territorii. 7, quod Princeps ius affigendi mandata ſua in civitate habeat. 8, quod Princeps privilegia eius confirmet & concedat. 9, quod collectas Principi ſolvat. 10, quod ſequelam in itine-

itineribus præſtent duci. 11, quod ſalvus conductus per civitatem eidem competat. 12, quod certis in partibus Eccleſiaſtica iuriſdictio Principis ſit. 13, quod ſita ſit civitas in fundo principis & eius inſigni utatur. 14, quod armati in ſolemni adventu cives tum excipere teneantur. 15, annexa quaſi habetur oblatio xeniorum, & quod capitalis animadverſionis rei gratiam tunc indulgeat. &c. *Knich. in d. Epopſ. uſque ad n.* 300. Simillimas quoque rationes & argumenta ſubiectionis contra civitatem Magdeburgenſem & Adminiſtrator Chriſtianus Wilhelmus, quum Archiepiſcopum adhuc ageret, in primo regiminis ſui aditu, & quum per legationem cum capituli auxilio à div. Imperatore Rudolpho II p. m. Imperialem inveſtituram fruſtra (quæ tamen in ſolemni ritu non bene contra veritatē in ſacris feſtivitatibus & concionibus ſimulabatur) peteret, anno 1608, publice Imperatori dicto iisdem cum fundamentis proponi curavit, velut tum inde ex aula Imperatoris relatum eſt. quorum ſeries in eodem numero ſic ſe habet. 1, quod ipſi ac capitulo, cui iurium conſervatio eſſet deman-

demandata, confirmatio collegiorum in civitate aut tribuum (*der Innungen*) competeret. 2, quod sede vacante quoque appellationes reciperentur. 3, quod inhibitiones & executoriales etiam in caussis regimen civitatis concernentibus emittere posset. 4, quod Prætor & Scabinatus adsessores mediante iuramento investituram Imperialem ab eo acciperent. 5, quod civitati supremam jurisdictionem sive merum imperium criminale antehac concessum confirmaret; (*Bluetbann* dictum.) 6, quod ad comitia provincialia comparere cives Magdeburgenses tenerentur civitati. 7, quod contributiones Imperii & collectas provinciales immediate ipsi solverēt pro quota parte. 8, quod ipse concederet nundinas. 9, quod jus stapulæ confirmaret, quum ita emptum teneret civitas. 10, quod confœderationem nullam absque eius consensu inire possent. 11, quod vectigal sive accisias in teloniis per eius concessionem acciperent: 12, nec absque consensu eius capitulique munire civitatem possent. 13, quod homagium præstare teneretur Magistratus cum civibus. 14, quod salvus conductus ipsi competat.

15, quod

15, quod nulla privilegia valoris alicuius sint, nisi ipse cum capitulo confirmet. &c. Cæterum Dauthius tunc civitatum nomine non tantum publice ex parte respondit, sed etiam in caussa saltem Brunsvicensi editus est libellus anno 1620. titulo hoc, *Discursus rerumpubl. inf. Saxon.* qui tametsi omnia iura civitatum inferioris Saxoniæ in statu libero defendat, Consiliarios Hallenses tamen postea in confessione ipsosmet audiemus. nunc Dauthii responsionis capita, paucis è d. *libro* repetemus. Is *pag.* 16 ita ait: Quæri ab illis (civitatibus) perfectum regimen, videlicet munimina cum suis regalibus pertinentibus, item liberam & senatoriam administrationem; ut qui consules & magistratus suos, nemine aut concurrente, aut approbante, eligant, etiamque omne merum & mixtum imperium cum suis gradibus libertime exerceant. Quæri, an unquam talia & similia iura ab ullo principe recognoverint? Maiores esse illarum ὑπεροχὰς & præcellentias, quam multæ imperiales civitates habent, quas tamen & Principum iura obtinere, & Principis generica definitione contineri, certissimum sit.

Si

Si autem eiusmodi regalia, quæ apud illas illuſtres reſpubl. reperiantur, ab aliquo inferiore recognoſcenda eſſent, (quod illæ civitates non faciunt,) de regalibus non fore. Sub ſacra ergo Cæſarea Maieſt. Principes, Comites, civitates regalia, ut TALIA, habere poſſe. A Statibus autem, & ſub Statibus Sacri Rom. Imperii, nemo regalia, ut REGALIA, tenet, niſi ab Imperatore ſingulariter ad aliquem commiſſarium remittatur, cui poteſtatem Imperator cõmiſerit. &c. Egregie quidem ictu hoc capitali adverſarios civitatum in genere contundit, ſed tamen *pag.* 19, 20, 21, ſpeciales mox ſubnectit ſatis plauſibiles & in fundamento palpabiles refutationes, *quæ ibi cognoſcantur.* In primis vero notatu digna ſunt, quæ *pag.* 28 *&* 29 *repetit diſtinctius, ubi* ita loquitur: Noſter hic Diſcurſus ad genericam Regis aut Principis definitionem, & ad perfecta illuſtrium civitatum Saxonicarum regimina pertinet. Nihil enim illis per unum, duo, tria, plura ſecula aliquid eorum, quæ ad perfectum regimen tetrarchicum pertinent, defuiſſe, aut de præſenti (ad quod cum primis reſpectandum) deeſſe, conſtat. Statum enim illarum

illarum præſentem in totius orbis o-
culos continuo incurrere videmus.
Iam, ſi is ſpectetur, conſtabit 1, vallis
atque munitionibus, prope inexpu-
gnabilibus: 2 armamentariis inſtru-
ctiſſimis: 3 præſidiis fortiſsimis, om-
nibusque ad perfectum atque ple-
num ius defenſionis ſpectantibus, eo-
que etiam pertinentibus regalibus:
reſpublicas Saxonicas ita eſſe decora-
tas, ut non tantum imperii Comites,
ſed & Principes quoſdam longo poſt
ſe intervallo relinquant. 4. Nullus
prius apud illas in civem cooptatur,
aut, etſi originarius ſit, pro cive repu-
tatur, niſi ſe & ſatis armatum eſſe o-
ſtendat, &c. Hæc ſunt Civitatenſia
præſidia, &c. Qui enim in aliquo lo-
co merum & mixtum imperium ha-
bet, ei, ut ſubditos ad arma vocet, li-
berum eſt. &c. 5. Conſtat, Conſula-
tibus illarum civitatum pleniſsimã,
perfectiſsimam, liberrimamque Se-
natoriam gubernationem competere,
atque cum omni mero & mixto,
communicabili imperio per multa ſe-
cula competiiſſe. 6. Et horum ju-
rium quidem reſpectu capita provin-
ciarum, tribunalia, & emporia etiam
iure gentium ſemper fuêre immedia-
ta. 7. Ad quod ius vetuſtiſsimum
præ-

præſidibus Imperialibus (quoad capita provinciarum) ſublatis, reditum eſt, quando Reges & Cæſares Germani iura provinciarum illis Rebuspublicis ita conſtituerunt, ut, quemadmodum provinciæ per Præſides aut Præfectos regios atque Imperiales administratæ fuerunt, ita poſtea per Proconſules, quoad conſilia & iudicia, adminiſtrarentur. quæ forma adhuc hodie apud Imperiales liberas & noſtras reſpubl. viget. &c. De noſtris autem Saxonicis rebuspubl. expendendum, quod, *auctore Sigonio*, Otto primus anno 973 in multis Italicis civitatibus eandem regiminis formam, pluribus ante Henricum V annis, introduxerit. &c. 8. Ad haſce ὑπεροχὰς principaliter & primum, ius capitis pertinet. Sunt enim eiusmodi civitates, quoad ius fori, provinciarum capita, eoque immediata. Quare ab illis iure Saxonico ad Cæſarem vel ad ius Palatii appellatur. cuius rei illuſtria exempla in civitate Bremenſi & Hamburgenſi adhuc apparent. Quicquid autem in aliis provinciæ Saxonicæ capitibus, quoad appellationes, immutatum eſt, id totum pactitium eſt, & ſuas ſtrictiſsimas habet metas. &c. 9. Illis

cohæret ius Magiſtratuum libere creandorum, cum mero & mixto imperio. &c. 10. Huc pertinet ius Ligarum; quod civitatibus Saxonicis ante multa ſecula competiiſſe, & adhuc competere, ex variis conſtat fœderibus: quale eſt Hanſeaticum; *Crantz. lib.* 4, *c.* 38. *lib.* 10, *c.* 5, *lib.* 13, *c.* 14; quale fuit vetuſtiſſimum fœdus civitatum noſtrarum cum Belgis; qualia etiam multa civitas Brunſvicenſis cum Ducibus Brunſvicenſibus, & cum aliis fecit. &c. 11. Præterea huc advocari poteſt ius conſtitutionum Civitatenſium ſuper ſtatu eccleſiaſtico, & cauſis meri & mixti imperii, aliisque omnibus quævis faciendi libertime. 12. Pertinet ad rem præſentem jus *des geleyts*; quo per civitates & per territoria utuntur. 13. Item ius ſalvi conductus. 14. Denique multa, ut alia regalia omittamus, huc pro coronide referimus maritima atque fluviatilia iura regalia. 15. Iura monetæ. 16. Vectigalium. 17. Mulctarum atque pœnarum compendia. 18. Munerum ordinariorum & extraordinariorum indictiones. 19. & utriusque primæ & ſecundæ inſtantiæ iura, quæ apud noſtras civitates reperiuntur; à

quibus

quibus immediate ad Cæsarem iure Saxonico appellatur, nisi iuxta præmissa pactis sit aliquid innovatum.

Huc usque Dauthius satis dilucide rem explicuit contrarie Knichio oppositam. Atque ut eo clarior & firmior eadem innotescat cunctis, Confessionem totius Collegii Consiliariorum Hallensium adiicere libet. Nullam enim, *ait Knich. in Epop. n.* 257. maiorem in mundo Dd. constituunt probationem ac proprii oris confessionem, eamque superlativam aliarum probationum statuunt. Ita simul patescet, qua veritatis specie Capitulares illi informarint Legatos suos, ad Imperatorem Rudolphū II, p.m. investituræ petendæ caussa missos. Itane vero publice quid proponendum? Historiæ fundamentum in eo consistit. Per aliquot annos tentatum erat, num civitas Magdeburgensis posset induci ad hoc, ut præstaret homagium Administratori; quod tamen solummodo assecurationis aut emendæ est, non subiectionis, ut nunc invidiose interpretantur. Civitas negabat ex eo capite, quod Administrator non esset regalibus Imperii investitus, nec ab Imperatore receptus, aut matriculæ in-

 scriptus,

ſcriptus, ut poſſet Commiſſarium Imperatoris in communicandis iuribus agere, aut iuramentum accipere. Semper, & merito, in terminis iuſtis ſe conſervantes, in hunc modum reſpondebant, Se prius qualificatum Imperio redderet; tunc ſe paratos eſſe, ad præſtanda ea, quæ Commiſſario Imperii tali deberent. Nihil autem ſe aut Capitularibus aut Adminiſtratori concedere poſſe ſuperioritatis; quod maxime ambirent Capitulares. Plures in his tractatibus conſumpti ſunt conventus. Tandem impoſitum eſt Conſiliariis, anno 1618, menſe Septembri, ut ipſi de transactione intermedia deliberarent. Vbi propoſitio talis eſt formata; in qua ingenue confitebantur 1, Quod merito Senatus Magdeburgicus, tam toti Archiepiſcopatui, quam D. Admin. & Capitularibus, ſuperioritatis jus nullum concederent, ſed ſimplex pactitia eſſet ſubiectio, & quidem talis quæ nihil obligationis inferret. 2, Nolle enim homagium præſtare, inquiebant, quum dicant ex pacto fieri ita, ut prius gravaminum inſtituatur caſſatio: Niſi hoc prius fiat, nec ſubditos dici eos poſſe. 3, Nolunt in Comitiis provincialibus compa-

rere,

rere. Velut 4, anno 1614, propterea in conventu proteſtationes publicas inſinuarunt. 5, Inde neque quotam contributionis, vel Imperialis aut provincialis, ſolvunt. 6, Velut ne triplam quidem de anno 99 enumerare voluerunt. 7, Noluerunt ultimam poſtulationis intimationem accipere. 8, In Eccleſiaſticis ſuam habent autonomiam. 9, Diſpenſationem in matrimonialibus ipſi perficiunt. 10, In cauſſis juſtitiæ ſuam exercent iurisdictionem. 11, Prætor ac Scabini ab illis dependent. 12, Nolunt introducere quos Adminiſtrator ante quadriennium confirmavit. 13, Inde Scabini ad Cæſ. Mai. confugiunt, ubi ad Electorem Saxoniæ reſcriptum obtinuêre. 14, Vſurpant iure proprio ſupremam & criminalem iurisdictionem. 15, Non ſiſtunt Prætorem Principi hoc rerum ſtatu, ſed ipſi propria auctoritate demandant judicium. 16, Vectigalia & acciſias pro lubitu augent & extendunt. 17, Nihil in iuribus ſuperioritatis reſtat, niſi nudæ appellationes: tamen neque inhibitiones neque compulſoriales curant, ſed pro beneplacito edunt acta. 18, Quod iuſtitia ita involuta hæreat, actiones Nicolai

 Schmidii

Schmidii & ædium aureæ galeæ demonstrant. 19, Tentarunt quoque sæpius appellationes tollere. Inde concludendum, quod civitas Magdeburgensis mox se penitus exemptitiam redditura sit, (id est, in pristinum primæ fundationis Ottonicæ statum reditura.) Quare deliberandum iam est: An non potius tolerabilibus remediis civitas Magdeburgensis ad Archiepiscopatum retrahenda, quàm nimium disputando & subtilisando omnia iura perdenda sint. Alias in libertatem se vindicabit, quum tamen ipsum homagium, si hoc præstet, testari posset, quod universaliter subiecta esset, & sic ad reliqua omnia per consequentiam reverti simul cogeretur.

Ad hanc propositionem decretum tunc fuit ex consensu omnium præsentium Consiliariorum, (excepto uno. D. A. Sch., qui Capitularibus in elatione addictus semper fuit,) quod quibuscunque modis & conditionibus super homagio cum civitate esset transigendum; velut etiam sex illi cum propria manus subscriptione sub dato 18 Septembris eiusdem anni hanc sententiam ad Capitulares perscripsêre, eos ad transactionem

nem talem maximopere hortantes. Callidum certe consilium, idipsum tamen nimia argutia dicti hominis, aut potius invidia, Capitulariumque ambitione, qui superioritatem absolutam affectabant, plane disruptum fuit. Vnde totus hic conatus, super canis illius Æsopici avaritiam fundatus, in eiusdem fabulæ nervum erupit adeo, ut nec Administrator, nec Capitulũ in proposito suo quidquam obtinuerit, quum ita temere utraque pars inter se diffiderent. Quanti mali discordia hæc caussa fuerit, id nunc in oculis est omnium. Eadem civitatum insana persecutio passim in aulis Germanicis viguit ferme per seculi spacium, & quidem in tanta sæpius vehementia, ut in sanguinolenta tragicaque exempla detrusa fuerit, non sine ingenti Principum ipsorum damno & extrema ruina. Nec certe adulatores aulici aut consultantes à culpa tam exitiosa cura liberare se poterunt. Historiæ adsunt, eventusque rerum calamitosissimi, qui testimonium rei apertum exhibeant. Etiam multorum consilia & suggestiones in autographo mihi sunt ad manum. Exhorresco ad talia, quoties percurrere & pensitare hæc

mecum soleo. Nihilominus inventi sunt ICti candidi, qui supradictam civitatum distinctionem doctissimis & integerrimis pro conscientiæ ingenuitate approbarunt & celebrarunt scriptis. Mihi instar omnium sunt D. Matth. Stephanus, & Ioh. Sibrandus, cum Besoldo, qui materiam hanc secundum iuris & historiarum cognitionem, in qua potissimum omnis vis diiudicationis consistit, post Dauthium, quam optime intelligunt.

Vt ergo patriæ tranquillitatis illi & pacis clancularii turbatores saniora nunc ex publicæ, & quidem tantæ calamitatis experientia, ex ipsa item saniorum auctorum doctrina, condiscere assuescant, in gratiam publici boni, cui prius unusquisque pro conscientiæ viribus addictissime studere debet, notas & requisita talium civitatum, unde vera distinctio illa confirmatur, ex dictis auctoribus summatim connotare & his annectere operæpretium erit; præsertim quum talia scripta non sint in manibus omnium. Blateratores non curo.

CAP.

CAP. VII.

De veris & genuinis requisitis atque notis liberæ reipublicæ in civitatibus, & servæ: cum elucidatione evidenti introductæ distinctionis de iisdem.

VEritatis durissima semper gratia est: præsertim apud eos qui mancipati affectibus vivunt. Et tamen, cuius monita sana sunt, is ex ipsissimo amore prodesse cupit singulis. Quis etiam non libenter audiret, aut cum gratia exciperet eum, qui libertatem iustam omnibus commendat. Omnes enim, (*recte ait Sibrand. in urb. Lub. iur. pub. par.* 1, *sect.* 2, *n.* 23,) libertatis iucunditate demulcemur, & perpaucos invenias veros ac opulentos mercatores civitates aut regiones dura servitute pressas inhabitare. Caveant itaque (*ita pergit. n.* 24) civitatum mastiges, ne, tam de privilegiis, iisdē concessis, imminuendis, quam augendis, sint solliciti. Vtrique enim tam domino quam servo, consiliis suis perversis, civitatum in perniciem initis, extremum exitium

accelerant. Licet autem sumamus eam quam Knichius ita mordicus defendit distinctionem, qua aliæ civitates imperiales, aliæ provinciales dicuntur; nihilominus, *uti recte sentit Stephan. noster*, res eodem recidit. Namque imperiales aliæ liberæ in statu absolutiori, aliæ vero minus inveniuntur, sed mixti quid habent, ceu esse Knich. tergiversando, *Encyclop. c.* 10, *n.* 203, confitetur, quod in ipso collegio Hanseatico civitates inveniantur quædam nec Imperio directe, neque statibus subditæ. Sic etiam, *Encyclop. c.* 13, *n.* 19, civitates non simpliciter imperiales, sed liberas agnoscit, contradistinctas à reliquis in hoc ordine. Eodem modo nec abnegare potest, (*Encycl. c.* 16, *n.* 10,) quod dentur civitates quibus ius liberi territorii sub certa formula concedatur. An non igitur ad seriem imperialium erunt referendæ? Namque alias dicit, *d.c.* 16, *n.* 53, quod nullum dubium sit, quin civitas, non recognoscens superiorem, omnia possit, quæ Princeps. *Steph. Aufr. ad decus. Capell. Thol.* 406, *n.* 6, *apol. velit. n.* 32. Et tamen sibi contradictorius, (*Encycl. c.* 1, *n.* 256,) in odium civitatis

Brunſ-

Brunſwicenſis aſſeverat, quod nulla detur civitas in Imperio acephala. Quid aliud eſt non recognoſcere ſuperiorē, quam in acephalia hac ſuum proprium habere ſtatum? Acephalia enim reſpectu Principis dicitur, cum quo in eadem puritate propter iuriſdictionem in ſuo territorio eſt conſtituta, ceu Princeps in ſuo: Nullatenus autem reſpectu Imperii: Alias iniurioſa foret hæc interpretatio. Vnde etiam illud communiter falſum, quando adſeverat idem Knichius, *in tract. de investit. pact. part. 1, c. 2, n. 146*, quod civitates communiter iuriſdictione deſtituantur. *id. in Encycl. c. 16, n. 61*. Etenim hoc veræ originationi civitatum ex natura contrarium. Ipſæ hiſtoriæ teſtantur, & natura hoc docet, quod nullus Princeps ex ſe poteſtatem aut iuriſdictionem Imperii ſui habet; ſed quod populus communi conſenſu eam in primatum ſuum contulerit. Ita quoque populus, quamcunque condidit civitatem, iura ſua regiminis cauſa primitus in caput cōtulit. Quod adeo verum, ut nulla civitas dari potuerit tum, quæ non ſocietatis ſuæ iura habuerit, & ea hinc Principi aut Regi communicarit ſuo. *Ve-*

lut

lut etiam superius in gentis Saxonicæ moribus primis hoc delineavimus; & Boter. in lib. de orig. urb. c. 2, & 3, idem monstrat. Quod vero ex postfacto Principes ex suo potentiæ commodo civitates erexerint sibi, & eas beneficiis sive privilegiis donarint, vel etiam ex titulo oneroso talia ipsis concesserint; id certe non talem absolutam parit locutionem, ut Knichius ea usus est. Ideoque distinguenda sunt tempora, & fundationum instituta: tum etiam illud respiciendum est, qua ratione hæc vel illa civitas se in libertatem adseruerit. Exempla Bodin. *de rep. l.* 1, *c.* 9, *n.* 125, *in Lubeca, Vlma, & Brunsviga* recte allegavit. quem Knichius, *Encycl. c.* 1, *n.* 237, & *seqq.* frustra refutare conatur; Sibrando etiam, *de iur Lub. part.* 1, *sect.* 2, *n.* 5, clare id notante, quomodo urbs Lubeca anno 1226, annuente Imperatore Frederico II, singulari stratagemate jugum iniusti dominatus Woldemari Danici Regis excusserit, &c. copiis Episcopi Bremensis, Ducum Saxoniæ, & aliorum, adiuta, libertatem recuperatã defenderit. Et Crantzius, *Vand. lib.* 7, *c.* 9, sanguine & gladio privilegia Lubecam acquisivisse affirmat, quod in allegatione sua

Crantzii

Crantzii Knichius ibidem plane dissimulat & obtegit. Propter hanc virtutem Fridericus & quod ibi Lubecam limitem Imperii Romano-Germanici designaret, aliosque ob respectus, Lubecæ plenam libertatem Imperialem attribuit, & Imperii Statibus eam adscripsit. Cuius rei, & quomodo Lubecenses Imperatori discessuro illinc fidem iurato dederint, in ipso ingressu portæ Molinariæ firmam statuerunt memoriam; ubi binis clypleis, tanquam symbolo sancto, quorum in uno aquila Romanorum, in altero erecti duo digiti cum pugno cernuntur, mutuæ obligationis historia spectatori exhibetur.

Quur autem liberæ civitates vocentur, id Sibrandus *d. sect.* 2. variis exprimit rationibus. 1. Quod libertatem sibi constituerint ab origine, aut reservarint, aut se in libertatem vindicarint. 2. Quod à capite liberrimo, Imperatore, dependeant. 3. Quod, *iuxta Scipi. Gentil. de iurisd. lib.* 3, *c.* 23, hæ Germaniæ civitates iure cum rebuspubl. Italicis comparentur, ac proinde in suo populo ac territorio tantum, quantum Imperator in suo Imperio, possint, nec aliter de tali civitate, quam de ipso Principe

&

& Cæſare, judicandum ſit. 4. A diverſa reipubl. forma, quod in ſuis territoriis utantur liberi ſtátus regimine, unde & reſpublicæ appellentur, & haud nudæ civitates. 5. Quod earum cives & incolæ in toto Germaniæ Imperio ſecuta libertate eundi ac redeundi fruantur, ac libero commercii iure gaudeant. 6. Quod ipſis maiora & eminentiora privilegia ab Imperatore conceſſa fuerint; unde quoque ab ipſismet Imperatoribus *Nobiles* ac *Nobilia ſacri Romani Imperij membra* appellitantur. *Author Grundlichen berichts de Imperiali civitat: Friedberga, part.* 1, *punct.* 15, *n.* 4. Matthias Stephanus autem, *in diſc. Academ. part.* 1. *diſc.* 9, catalogum ferme integrum recenſet requiſitorum & notarum, ex quibus diſtinctio civitatum facile cognoſci, & earum libertas aut ſervitus dijudicari poſsit. Eorum autem nonnulla ſtatum primario concernunt, reliqua ex his conſecutiva & quaſi propria ſunt libertatis. Verba eius ita habent: Et quidem civitates liberas Imperiales eſſe Status Imperii, non dubitandũ eſt. 1. Quia, ut civitates Imperii feudariæ, neminem ſuperiorem præter Cæſarem & Imperium recognoſcunt. 2. Quia in matri-

matriculam Imperii relata sunt. *Gail.* 1 *obs.* 21, *n.* 2. 3. Quia eadem ferunt incommoda cum reliquis Statibus, Electoribus, aliisque Principibus. 4. Imponuntur eis collectæ in comitiis. *Recess. Imp. de anno* 1549, *August.* §. *vvañ auch. Gail. d. obs.* 21, *num.* 9. 5. Quia ab Imperatore ad comitia vocantur. 6. In iis ius suffragii habent. *Recess. Imper. Aug. de anno* 1548, §. *vvann auch*, 7. Quia in camera Imp. prima instantia conveniri possunt. *Gail.* 1 *obs.* 1, *n.* 17. Hisce modis fere, aliquem statum Imperii esse, probari potest, *ex Georg. Obrecht. lib.* 2 *de iurisd. c.* 7, *n.* 9, *& seqq.* Quibus vero subnectēda sunt sequentia: scil. 8. Quod vi regalium, civitatibus Imperialibus competentium, eædem liberum & publicum religionis exercitium in territoriis suis instituant. 9. Velut etiam hoc in posterum absque perturbatione in iisdem permitti debet, nec molestandi sunt uspiam. *Recess. de anno* 1555, §. *Und damit*, *&* §. *Nachdem*. 10. Habent itidem ius salvi conductus æquè ac Duces. *Recess. de anno* 1442. *tit. Von. reysigen.* 11. Habent ius confiscandi. *c. unic. quæ sint regal. Cothm. resp.* 29, *n.* 534. 12. Item ius indicendi collectas suis civibus.

Cothm.

Cothm. d. l. 13. Item vectigalium. *d. c. unic.* 14. Item Episcopalis audientiæ. *l.* 1. *& tot. t. Cod. de Episc. aud.* 15. Recognoscunt flumina navigabilia ab Imperatore *d. c. unic.* 16. Quin & eiusmodi civitatibus competit ius Ducibus Imperii similibusvè iter per suum territorium facientibus gratulandi, eosque excipiendi, comitandi, & ad fines territorii deducendi. *Cothm. d. l. n.* 531. 17. Easdem habere archiva, probat Rutg. Roland. *in tract. de com. part.* 2, *lib.* 5, *c.* 4, *n.* 21, *& seqq.* 18. Habent itidem ius bona vacantia occupandi. *l.* 1, *&* 4. *C. de bon. vac.* 19. Item indignis relicta confiscandi, & alia. Civitates Imperii ita omnia jura habent regalia Principum, licet eius dignitatis gradum non obtineant; ideo privilegiata austregarum instantia excepta sola manet. *Gail.* 1. *obs.* 1, *n.* 21, *&c.* His Annectenda sunt notatu dignissima, quæ Besoldus *in dissert. de iur. & imp. civit.* notavit, *n.* 8, 10, *&* 12. Certè, *inquit*, *num.* 8, civitatibus haud nudum nomen Status cessit; virtute sua amictum venit, ornamentaque ac iura sua secum trahit. Ac status essentia (præter suffragii ferendi jus, ut modo dixi) in eo quoque consistit

(20.) ut

(20.) ut Cæsarem in suo territorio repræsentet: &, tanquam Imperii membrum, participet de eminentia iureque totius. 21. Præterea civitates Imperiales propria territoria habent, & Imperatorum ea nomine immediate recognoscunt. 22. Habent ergo & ius territorio adnexum; quod aliud nil nisi superioritas est; *die lands-obrigkeyt*. Cui enim territorium competit proprie sumptum, (puta, ut Imperii statui,) eidem quoque competit ius territorio cohærens. In pace constantiæ, multa passim privilegia & autocraticum ius civitatibus tributum videmus: Idque non pertinet ad Italicas solum civitates, sed & jam tum ad eorum normam aliæ complures in Germania fuerunt. Et ante Rudolphum primum (à quo eæ libertatem habent; *Lehman.* 5, *cap.* 106) non liberæ magis Lombardicæ fuerunt civitates, quam hodie Imperiales. Quod & docui *in discursu d. iurid. q.* 17. Accedit, quod Germanicæ civitates complura regalia, jam per multa secula, sine contradictione habent: imperium nempe merum ac mixtum, plenarium beneficium religionis; contrahunt item fœdus; *Mynſ.* 6 *observ.* 2. 23. Item mittunt

 lega-

legatos. 24. Et bella gesserunt sæpissime cum libertatis suæ inimicis; nec crebrius fere aliud in historiis invenitur quam civitatum bella & fœdera. *Num.10 autem*: In specie namque (25.) civitatum Imperialium *(inquit)* securitas elucet ex reformatione Imperatoris Sigismundi, de anno 1436. qui eas non solum (26) *die vvürdige reichs-städte* appellat, & libertatem suam à Christianitate habere dicit; *(in der geystlichen reformation, cap.3, vers.11.)* verum etiam expresse easdem indigetat (27) *heylig. (in der vveltlichen reformation, c.10.)* Sanctum autem, *auctore Martiano I.C.*, est, quod ab iniuria hominum defensum atque munitum existit. *l. 8. in pr. D. d. rer. divis. & qualit.* quod sacrilego conatu violare attentant ii, qui civitatum libertatem, iura ac privilegia, quavis arrepta occasione, quantum possunt, imminutum vel etiam prorsus abolitum eunt; earumque cives, tanquam rusticos muro indutos, alto supercilio despectant, iisque iniuriosè insultant: cum tamen nihil æquius sit, quam omnes & singulos Imperii ordines atque status, sese invicem, secundum cuiusque gradum dignitatis & qualitatem,

pacis

pacis publicæ conservandæ gratia, comiter atque officiose observare, humaniterque sustinere. *Denique n.* 12: Quinimo, si civitas Imperii (*inquit*) certa lege, pacto vel conditione, subdita alicui principi sit; aut in ea princeps iura quædam singularia (merum puta imperium, vectigalia, salvum conductum, item *den forst*, vel similia) ex præscriptione vel conventione habere comperiatur: extra eam tamen conditionem atque iura, istæc libertate sua, iureque quod ut Imperii status habet, placidè frui potest: nec ipsum territorium, aliaque regalia, principis esse censentur. Sic in Goslaria Dux Brunsvicensis insignia quædam obtinet iura: licet ea Imperii civitas libera sit. Eiusmodi quoque conditionis fuit Noriberga, cum in ea Marchio Brandeburgensis Burggraviatum sibi adhuc vendicaret: ut & Magdeburgum, in quo Dux Saxoniæ similiter Burggraviatum sibi ascribit. Sic & ex jure Advocantiæ (*schutz vndt schirms gerechtigkeyt*) *die Landsfürstliche Obrigkeyt* non potest introduci: licet dicantur *die Obersten*, vel etiam *Erbschirm-herrn*. Ideoque dominus pro hisce, tanquam subditis, in Camera supplicare non potest.

Quæ præiudiciis Cameralibus roborat Ruland. *de interrogator. lib.2, cap.* 3, 11, 12, *& seq.* Imo nec homagium semper subiectionem inducit; Certum enim est, Coloniam Agrippinensem illustrem esse sacri Romani Imperii atque liberam, & aliarum, ut supra deductum, præcipuam ac nobilem civitatem; & Archiepiscopo tamen homagium præstat. *Vide heic Thom. Mich. de iurisd. th. 57, l.c.d. Et Brun. de univers. th.* 33. Signis autem illis sive notis 27 ordine hactenus enumeratis, unde vel libertas vel subiectio civitatum arguatur, hæc etiam ex Dauthio adiici possunt: videlicet, (28.) Magistratuum libera creatio. 29. Ius condendi leges & statuta. 30. Ius armandiæ. 31. Mœnium erectio. 32. Fortalitiorum extensio & ædificatio arcium. 33. Ius cudendi monetam. 34. Ius immediate pensitandi Imperio; alias enim solutio collectarum magna subiectionis tessera habetur. *Vide Brun. de univers. th.* 38. 35. Ius collectandi cives. 36. Augendi vectigalia pro compensatione, quod in viis publicis, pontibus, fluminibus sustentandis sustinent civitates. *Vid. Br. d. l. th.* 24. Item piscationum & salinarum reditus. &c.

Vid.

Vid. Br. d. l. th. 26. Verum omnium signorum talium demum firmitudinem addit (37.) vigilantia, quæ adhibetur in confirmationibus, à Cæs. Mai. singulis casibus petendis, quoties novus in Imperio electus est Cæsar, quod certum argumentum suggerit, civitati cuique libertatem in salvo ita contineri.

De differentia autem Imperialium & liberarum civitatum consulat quis Besold. *d. diss. de iure & imp. civit. Imp. n.* 4. Sic etiam de pactitiis, exemptitiis & privilegiariis agit luculẽter Clut. *in syll. rer. cot. th.* 27, & ex eodem Bruning. *de variis univ. spec. th.* 15. Quum vero ille hæc quasi in compendium liquidum redegerit, iuvat me ipsius huc referre verba. quæ ita se habent: Duo ad statum pactitium necessaria sunt. Primo requiritur, ut se submittens respectu illius cui se submittit, vel in totum, vel pro parte, liber sit. Secundo ut submissio illa fiat certis tantum capitibus; in cæteris vero integra servetur libertas. Notabilis est doctrina Gail. 2 *observ.* 54, *num.* 10; ubi sic scribit; Singulariter observandum esse, castrum vel civitatem, certis pactis & conditionibus alicui Principi vel alteri civi-

tati ſubiectam, ſolum ſubditam cenſeri quoad illa pacta & conditiones; in reliquis liberam permanere. Vbi & hoc ſubdit Gailius, in Germania nonnullas eſſe civitates quæ certæ lege & conventione ſuperiorem agnoſcunt, & extra pacta conventa placide ſua fruuntur libertate. *Facit huc l.2,ff.de iur.immunit.l.nō dubito 7.§.liber populus. ff.de capit. & poſtl.reverſ.* Exemptio duplex eſt: originaria, aut accidentaria. quemadmodū enim Eccleſia quæ libertatem à ſede catholica ante Epiſcopum obtinuit, originariam exemptionem habet; ita civitates quædam ſunt, quæ conceſſis ab Imperatoria Maieſtate territoriis & dignitatibus, quoad Principes poſtmodum inveſtitos, exemptione originaria gaudent. *Quod non obſcure indicat Dn. conferens in cauſſa Fiſcalis contra Beyern & Ortēburgk, deciſ. Michſn. tom.3, deciſ. 6, 1, 61, pag.* 89. Exemptio accidentaria ex præſcriptione, cōtractibus, pactis aliiſque fontibus, ſcatutit. Sed, inquies, cum etiam pactis & contractibus conciliari poſſit exemptio, anne tum exemptitia & pactitia eadem erit civitas? Negamus: Pactitia civitas pacto libertatem, quam ante ampliorem habebat, minuit,

minuit. Exemtitia civitas pacto libertatem, quam ante non habebat, acquirit. Et sic, quæ ante libertate fruebatur uberiore, pacto certo iam fit subdita civitas; quæ vero ante graviore premebatur onere, per pactum illo onere vel in totum vel pro parte eximitur. Vnde pro pactitia civitate præsumptio libertatis militat: exēptitia servituti subiacere creditur, nisi exemptionem doceat; quod & in privilegiaria obtinet. Sed hoc inter exemptitiam & privilegiariam civitatem interest, quod exemptitia in casibus exemptis pro libera reputetur; privilegiaria vero subiectio, subiectionis notam non eluit. quemadmodum in simili actio exempta tum dicitur, si actor agere posse desiit; non item si ex privilegio vel per exceptionem actio reddatur inutilis. *Ita Meichsner. tom. 2, lib. 1, decis. camer. 9. In caussa Mentz contra Erffurt, num. 19, pag. 146.* Non tamen negamus, certis etiam modis exemptitiarum & privilegiatarum & pactitiarū civitatum nomina confundi posse. Illud certissimum, ex alia quam privilegiorum scaturigine promanari posse. Nam propter nimiam dominorum sęvitiam subditi ab eorum iu-

risdictione eximi, imo impune discedere possunt, ita ut à domino repeti & revocari nequeant. *Luc. de penn. in l. si coloni 12. quæst. C. de agricol. & censit. Gail. obs. 17, lib. 1, per tot. ubi ex professo hanc quæstionem tractat.*

Proinde etiam ex ipso usu civitatibus ea distinctio manet; & præsertim Saxonicæ urbes hanc prærogativam sibi vendicant, quum eam libertatis specie usque à Carolo Magno obtinuerint, utpote, qui Saxoniæ toti, præ aliis populis, antiquis legibus vivere concedebat. *Quod recte censet Matth. Steph. lib. 2, part. 2, cap. 1, n. 15, de iurisd.* Civitatum alia, *inquit*, ratio apud Romanos ex instituto veteri fuit, quam iuxta modernum statum. Ibi enim duplicis generis habebantur: Vnum earum, quæ propriis legibus vivebant, quarum cives vocabantur municipes, quasi munerum cum populo Romano participes, nullis aliis necessitatibus neque alia lege constricti: Alterum earum, quæ Romanas leges vel incolas acceperunt; & coloniæ dicebantur. *de quibus Lazius in comm. reip. Rom. sect. 1 & 2.* Hæ distinguuntur in minores, & maximas, quæ metropoles appellantur. *l. si duas, §. si minores ff. de excus.*

excuf. tut. &c. Alias in maximas, minores, & maiores, pro ratione privilegiorum maiorum minorumvè, quibus fruebantur. Decet autem, *inquit Modest. in l. ſi quas 6, §. 2, in fin. ff. de excuſ. tut.*, maximo quidem numero immunitatum uti metropoles gentium: ſecundo autem, quæ habent vel forum cauſſarum, vel loca iudiciorum: tertio vero reliquas. At iuxta modernum Imperii Rom. ſtatum aliter diſtinguuntur civitates. Alia enim & nova exiſtit reipubl. forma à tempore Imperatoris Caroli Mag. ad Germanos tranſlati: Et alia eſt inter eas differentia. &c. Velut iam dictum eſt.

Sed de his tunc pluribus agendum erit, quum ſpecialiorem cuiuſvis civitatis faciem delineabimus. Nunc ad finem ſocietatis completæ tendimus.

CAP. VIII.

De corpore & univerſitate ſocietatis publicæ.

ATque ita ad illud ſocietatis humanæ faſtigium perventum eſt, ut corpus ſe univerſitati ſiſtere poſſit. Sic enim tempus tranſcendit æ-

vum, quo inter homines magistratus politici potestas apparuit. Statim atque naturæ impulsus homines vagantes palantesque conciliavit, ut in unum coirent locum, magistratus emersit. Ideoque, *ait Don. Garf. Mastr. de magist. in præl. n.* 21, quemadmodum civitatem à familiis ortum habuisse compertum est; sic, à magistratu œconomico politicum fluxisse liquidissime patet. Assueti etenim homines uni patrifamilias obsequi, moremque gerere, illiusque imperata facere, in civitatem transilientes, ex omnibus sibi unum constituêre qui munera magistratus obiret: Huc unius principatum & monarchiam originem referre suam credimus; pronunciareque possumus, magistratum à natura originem duxisse; quemadmodum civitatem, quæ societas politica, maximeque ad vitæ commoditatem instructa dicitur, ab eadem natura primordia sua recognoscere, satis perspicuum est.

Vtque tandem id exprimamus, in corporis ratione, quæ iam restat, satis dilucide apparebit, quomodo se hoc universitati involvat, ut inde vires in plenitudine vigendi sibi sumat. Corporis autem notio licet decem

posit

poſſit accipi modis, tamen omnia ſignificata ad duo poſſunt redigi; ut vel numericè vel collectivè intelligatur. Goddœus *ad l. 180, §. d. V. S. iuxta ſententiam Pomponij ICti*, tria eius facit genera: Vnum, quod uno, inquit, continetur ſpiritu; alterum, quod ex contingentibus exurgit; tertium, quod ex diſtantibus conſtat. Primi generis, ait, hominem, lignum & lapidem eſſe: ſecundi, ædificium, navem, armarium: tertii generis conſtituit populum, gregem, legionem, &c. Sic & corpus politicum eſt plurium collegiorum, pagorum, familiarum, hoc eſt, perſonarum diverſæ familiæ, diverſique ordinis & poſſeſſionis coniunctio. Atque tale corpus huc proprie pertinet. Veluti hanc ob cauſſam rectè Dn. Melch. Goldaſtus, *in collectionis conſtitutionum Imperial. tom. prim. ſtatim in limine*, Ordines Imperiales omnes cum dignitatibus ſuis in corpus certum redegit, corpus membrorum Imperii Germanici id adpellans, & ſecunda vice idem ſacri Imperii corpus in ſua membra & officia quadripartitum producens; ut inde auguſtiſſima eius amplitudo præ cunctis terræ regnis appareat; *quod ibidem qui volet conſulat.*

lat. Quemadmodum vero corpus humanas vires & soliditatem cohærentiamque medio nervorum & ambientis cutis acquirit; ita quoque politicum ex universitate & eius complexu continuitatem cum firmo vigore nanciscitur. Baldus enim *in l. 5, num. 11, C. de exec. rer. Iud.*, affirmat, universitatem nihil aliud esse, quam homines ipsiusmet universitatis collectivè sumptos. Nam homines separati & singuli non faciunt universitatem & populum. Ideo universitas non dicitur homines, sed hominum collectio in unum corpus mysticum & abstractivè sumptum; cuius significatio inventa est per intellectum. *Cacheran. decis.* 17, *n.* 14. Verum talis universitas à collegio & corpore, quod est coniunctio plurium collegiorum, ita differt, ut universitas dicatur respectu alicuius territorii. *Timpl. pol. lib.* 1, *cap*, 4, *q ult.* Qua ratione universitatis nomen est nomen iuris, non personarum: Pariter ut hæreditatis nomen differt à rebus ipsis, quarum denotat universitatem. *Modit. §. plebiscitum. decis.* 2, *num.* 7. *Losæ. part.* 1, *c.* 1, *l. item. §. non. ff. de pet. hær.* Hinc Castrensis, *in l.* 7, *n.* 1, *ff. quod cuiusque univers.*, scribit; Universitatem

tem quandam esse personam fictam, ex pluribus singularibus personis constantem. Etenim universitas, quamvis non animum, non intellectum, nec etiam corpus habere videatur, si abstractivè sumas; attamen legitime congregata atque convocata, sustinet ac repræsentat vicem unius personæ, quæ est aliquid diversum ab hominibus universitatis. *l mortuo. ff. de fideiuss. Moditius, §. plebiscit. dubit.* 148. Vnde maxima est differentia, an actus aliquis fiat ab universitate, seu vero à pluribus ut singulis. *l. 1, §. quibus. l. sicut. § siquid ff. quod cuiusque univers. nomine.* Hinc liberatio facta universitati, non afficit singulos homines universitatis; nec è contra. Idem videmus de bonis Vniversitatis. namque bona non dicuntur bona singulorum; & è contra. Sicque jus universitati legatum, singulis non competit. Nam quod est universitatis, unius corporis est. Ideo plurium seu singulorum non existit, quoniam universitas est persona per se repræsentata. *l. 6, §. univers. ff. de rer. divis. l. sed si. §. qui man. ff. d. in ius vocan.* Et *id aliis pluribus exemplis explicat Losæus, d. c. 1, n. 16, & seqq.* Ac porro, quod aliud sit universitas, & aliud singuli

de

de universitate, apparet etiam ex eo, quod universitas eadem maneat, licet variæ mutentur personæ. *l.7, §. in Deeur ff. quod cuiusque univers.* Et sic populus idem manebit hodie, qui fuit iam à centum annis; licet omnes, qui tunc erant, mortui sint, & alii subrogati. Propter eandem etiam rationem ius & nomen universitatis conservatur in uno solo qui rem an sit de universitate. *Bald. & Castr. in d. l. 7, §. ult. n. 1. ff. quod cuiusque univ.* Vniversitatis enim nomen manet & durat, etsi ad unam personam reciderit. *l. 7, §. 5, ff. quod cuiusque un.* Etenim in hominum universitate tria considerantur: ipsi scilicet homines, res, & iura eorum. Vnde licet homines extinguantur, remanent tamen nihilominus res & iura ipsorum hominum, quæ nempe propter mortem hominum non extinguuntur. Ac propter illa iura repræsentatur tota universitas in uno, *l. sicut inf. ff. quod cuiusque un.*; etiam omnibus de universitas extinctis. Nam donec quis superest, res non potest carere iure & administratore. Atque ita universitatis privilegia durant, mortuis omnibus de universitate. Nam quod universale est, perire nequit. Sicut ho-

mo

mo in genere non moritur. Proinde universitas actu perire potest, sed non habitu, ut loquuntur, in quo generis conservatio superstes est. Sic & privilegia & iura alia conservantur eidem. Postea renovata universitate, omnia iura resuscitantur; interim autem transeunt ad fiscum. *Modet.* §. *plebiscit. q.* 85. *Besol. pol. c.* 12, *n.* 60. Bona autem & res in communi universitates habere possunt; sicut & hoc cuilibet personæ singulari concessum est; puta, nemora, pascua, piscinas, salinas, ædes, &c. item pecuniam in ærario, bursam communem, proventus, &c. *l.* 1, §. *quib. ff. quod cuiusque vni. l. bona civitatis. l. inter publica ff. d. V. S.* Sed de his, quomodo possideantur & amittantur, vide Losæum, *de univers. part.* 3, *&* 4. Nam bona ea si adimantur universitati & civili sociationi, desinit esse publica. *Menoch. lib.* 2 *arbit. cas.* 598. *Petr. Greg. Thol. lib.* 35 *Synt.* 1. *Gail. lib.* 2, *obs.* 61. *Vid. Alth. dicæol. lib.* 1, *c.* 21, *n.* 33.

Academiæ etiam alias specificum universitatis nomen attribuunt. In quo consule Matth. Steph. *dis. acad. par.* 1, *disc.* 8, *n.* 3, *& seqq.* Besol. *pol. c.* 12, *n.* 2, *& seqq.* De tam constricta enim nimium significatione heic non agi-

agimus; sed potius *cum Melch. Gold.* facimus, ut supra dictum est; quum hac ratione universitas sit plurium collegiorum, familiarum, & corporum, juris communione sociata multitudo. *l.2, l.7, §.1, ff. quod cuiusque un.l.30 ff.de usucap. Sed in pluribus consulatur Alth. pol. cap.5. Bod. lib. 3 de rep. c. 7. Losæus de iur. univers. per tot. Hotom. quæst. ill. 42. Deut. 13,12, & seq. Gen. 34,16. Exod. 11,2, & seqq. tit. Cod. de colleg. lib. 11. & tit. de privat. corp. urb. Romæ.* Nos ad scopum tendimus.

CAP. IX.

De republica, & maxime in statu Christianitatis, quid sit.

ABsoluto iam & demonstrato universæ societatis corpore, & quomodo membris suis ordine in universitate detecta cohæreat; Necessum est, ut quoque nunc paucis animam eius perlustremus. Non etenim sufficit, corporis novisse sitū, & compositionem membrorum; sed etiam ipsius internam intelligere essentiam, ex qua profluant eius actionum facultates & operationes, quibus se

in

in hoc mundo vividum oſtentat, Prout Reſpubl. eſt, ita quoque nobilitatem corporis politici ſui arguit in vita ſive effectu ſuo, quam civitatem diximus. Vbi ſimul de vera Reipubl. definitione, quam adeo multos penitus ignorare cerno actum eſt; ut non opus ſit in his diu ſe torquere amplius. Sed tamen quum omnes, quotquot de repub. ſcripſerunt, parum ſolliciti ſint, ex quo fundamento, & quid, ac quibus ſcribunt; paucis etiam in his ipſorum errores detegendi ſunt.

Profitentur ſe quidem Chriſtianos & quod Chriſtianis ſua ſcripta ediderint; ut plurimum tamen res proponunt Chriſtianis haud probe convenientes. Etenim non putant ex ipſa ſacra Scriptura, & maxime ex novo Teſtamento, reipublicæ conſtitutionem eſſe deſumendam; ita ſemper luxuriant in Ethnicorum placitis, atque omnia ex ipſis determinant. Nullum heic uſum habere opinantur, imo rident, quæ Chriſtus, quæ Apoſtoli, aut Spiritus Iehovæ per Apoſtolos illis loquuntur. Quis non deploret extremã perverſitatis malitiam? Nimirũ eiuſdem ſunt ſortis homines quales tunc olim erant ante cataclyſ-

 mum

mum ingruentem. Posteaquam igitur nunc iterum mortales suam in ira Dei tantoperè tanta obstinacia concitarunt Turbam, perinde ac Spiritus Dei etiam ante diluvium ludibrio habebatur; quis non intelligat, similis ultionis, tam pertinaciter à Turba magna irritatæ, tempus etiamnum acceleratum iri? Vnus inter omnes Danæus vix ægrè invenitur, qui titulum politicæ Christianæ tangere vel in medium producere fuerit ausus. Reliqui propè omnes hoc se sanctiori conatu, ac si in summam alicui cedat ignominiam, indignos faciunt; dum tantum censetur nefas, si alicubi ab ethnicismi usu crebriori sit deviandum. Quin ipse non adeo pridem ex ore magnorum virorum non absque horrore audivi, qui extremæ stoliditati aut vesaniæ hoc adscribere solebant, si quis decisiones politicas aut juridicas ex ore & Verbo Dei petere aut desumere vellet: quum non tantum nimis esset durum; sed etiam nec elegantiæ nec temporum rationi talia competerent. Quasi is, qui ipsa est sapientia Patris, & in quo vivere, moveri, & esse debemus, quique sui imagine in Spiritu suo nos donare cupit, non verba vitæ fir-

miora & solidiora protulerit, quam quæ fluibunda & vana somnia hominum confingunt. Verum enimvero verba Danæi, quam oppido sint oportuna & rei huic accommodata, paulo infra adducam : Audiamus modo prius, quid reipubl. Christianæ nomine revera nobis censendum veniat. ex quo patebit facilè, quantum omnes in suis rerumpublicarum constitutionibus à via declinent.

Est igitur Respubl. Christiana nil aliud, quam populi Dei adunita sancta potestas, quæ ex delectione proximi iuxta pietatis virtutem procreat civitatem eam, in qua pacificè vita huius ævi ad gloriam Dei unicè transigatur. Hæc, hæc, vere est Respubl. Christiana ; & ita conformatam esse oportet, quam Christus ipse, legibus suis ex sinu Patris nobis revelatis, præscripsit. At enim quis est, qui rerum vitæque autorem atque æternæ reparatorem salutis digne curet? Licet ille civitatis ædificationem omnem sibi destinari cupiat unicè, tamen nemo audit ; sed unusquisque suas sequendas sibi vias eligit. Ideoque pravitati cordis eorum tradit eas, ut in consiliis vanis ambulare pergant, ut queritur graviter ipse Iehova *Ps.* 81,

12. Talis enim Reipubl. formatio, qualem sibi homines confinxerunt, non est ex Iehovæ viis aut statutis ad voluntatem divinam adornata; sed ex cordis pravitate, imo Ethnicismi meditullio, progenita.

Atque hoc est in quo quidem Danæus veram quoque mentem expressit. Verumtamen, quoniam miseris nobis mortalibus nil crebrius est, quam à Dei vestigiis levissime diverti, &, quæ una manu ædificamus, mox altera destruere; præclare autem dicta, quibus ad communem amplificandam rem cum primis indigemus, nimium iterari, si vel ad nauseam inculcentur usque, non possint: idcirco, quæ in hoc negotio divinæ veritati præcipue congruentia prodidit Danæus, heic audiamus. Politica præcepta (*ait in proœmio*) scripsere varii, cum homines philosophi, tum alii & veteres & novi autores: sed qui ad purissimum Dei verbum ea exigeret, nemo, meo quidem iudicia, adhuc repertus est. Atqui, si quo alio ullo in loco gravissime peccari ab hominibus potest, dum à Dei voluntate discedunt; maxime in hac re una. Nam, cum à Deo opt. max. mundum hunc regi, felicesque rerum omnium successu

ſucceſſus exſpectandos eſſe fatendum ſit; certe omnium tum urbanarum tum militarium actionũ (unde Reip. ſumma pendet) felicitas ab uno eodem Deo eſt ſperanda. Verum ab eo ſperari quî poterit, ſi Remp. ipſam totam, aut quid in ea, contra Dei ipſius expreſſiſſimum mandatum, voluntatem ac conſilium, inſtituimus aut ſuſcipimus? Certe nullus ex eo fælix exitus expectari poterit. Quamobrem erat cum æquius, tum etiam optabilius, ac omnino magis neceſſarium, ut præ cæteris hæc una præcepta (quæ politica nominantur) ex illa divini verbi regula maxime ſumerentur, id eſt, ex ea quam Deus nobis de rebus omnibus (quæ in actionem vitamque humanam cadunt) in verbo ſuo præſcripſit. Quum ſit enim politicè non modo ars quædam è præcipuis una; verum etiam cæterarum, quibus hominum inter ſe ſocietas colligatur conſervaturque, facilè princeps, &, ut loquitur Plato, πασῶν ἐπιστατική, aut, quemadmodum Ariſtoteles, πασῶν ἀρχιτεκτονική· equidem ad eam vere, tuto, utiliterque tradendam, fuit eſtque divinæ lucis fax ac veritas verbi Dei præferenda, qua duce neque aberrant homines,

neque inania & vana pro solidis, velut Ixion (ut est in fabulis) nubem pro Iunone, amplectuntur. Neque vero verbi divini adjumento ad eam scientiam copiose luculenterque cōplectendam & describendam politici scriptores carebant, si modo ad illud attēdissent: Sed homines, etiam Christianum nomen profitentes, profanorum autorum libris literisque ab ineunte ætate semel instituti, in iisque postea diutius innutriti, nihil ex divina Scriptura sumi tradivè posse crediderunt quod ad eas artes pertineret quas profani philosophi tractassent. Ex quo evenit, ut & ethicen, & physicen, & politicen, ex Aristotelis, Platonis, Taciti, Senecæ, Plutarchi, aliorumque similium scriptorum monumentis discerent potius, quam ex Dei verbo; id est, lacunas, & eas quidem sæpe putres, potius quam ipsum aquæ salutaris vivum fontem, mallent consectari. Inde tot in quavis philosophiæ parte errores nati, quos etiamnū hodiè mordicus Christianæ quæ vocantur scholæ nihilominus tuentur, ac retinent: Inde tot inter Philosophiam & veram Theologiam contentiones ortæ. Quas omnes facile evitarent homines, si ex

uno

uno Dei verbo ſapere, non ex humanis commentis, didiciſſent, ac nunc etiam diſcerent. Mihi quidem hoc fuit perpetuo propoſitum, ut philoſopharer; & quidem non paucis, ut Neoptolemus ille apud Ennium voluit; verum ut vere philoſopharer. Ecquæ enim eſt falſæ ementitæque ſcientiæ & doctrinæ utilitas? Itaque, quantum quidem potui, ſingulas philoſophiæ partes ad verbum divinum ſemper revocavi, velut ad veriſſimam omnis veritatis atque omnium rerum (de quibus illud verbum agit) normam: Contra quod ſi quid extet ſcriptum, iſtud & falſum, & blaſphemum, & execrandum judico, à quocunque tandem fuerit traditum, & de re quacunque affirmatum. Eſt enim divina Scriptura non tantum πιςῶν, id eſt, rerum quæ credi, verum etiam πρακτῶν, quæ agi debent, regula certiſſima & immota. Quare ut, quæ ſit optima civitatis regendæ ratio, intelligatur, (quæ res πολιτικὴ ἐπιςήμη, politica ſcientia, nominatur; eſtque pars potiſſima rerum omnium quæ in hominum actiones cadunt, quibusque pietas ac iuſtitia hominum inter ſe continetur,) eſt, inquam, politicæ ſcientiæ

 præ-

præceptio recteque gubernandæ civitatis ratio vera ex ipso Dei verbo, quantum fieri potest, ducenda. Augustinus, *epist.3 ad Vilusianum, de S. Scriptura loquens*, Hîc etiam, ait, laudabilis est Reipubl. salus. Neque enim conditur & custoditur optima civitas, nisi fundamento, & vinculo fidei, firmæque concordiæ, quum bonum commune diligitur, quod summus ac verissimus Deus est, &c.

Non inconvenienter hæc prolata sunt. quæ merito omnes excitent & informent politicos. Proinde qui in tali sententia constanter perseverat, nec ab eadem facili deflectit motu; egregium certè præstabit opus, & homine Christiano dignum perficiet. Fac hoc, & vives, ait Christus. Nec enim verba sufficiunt, ubi facto opus est. Sed uti nostræ rationis miseranda fert cœcitas, quando in suas toties relabitur vanitates; ita fit, ut, quam diu profana divinis miscentur, eaque præ cœlestibus mandatis in potiori habentur loco, omnes ab eodem semper devoremur errore, & cœcus cum cœco in eandem abripiatur tenebrarum foveam. Vtinam mortales, corruptissimæ suæ naturæ corruptionem verè intelli-

intelligerent, nunquam ita temerè cœcis rationis inventis aut ſyderei illius Spiritus impreſſionibus ſe ſubmitterent. Verum quis ſtolidum in ſua protervitate corrigat mundum? Quis eſt in tantis tenebris qui non ſuam ſibi excelsè nitidam confingat lucem? Tum quoque quid non communiter receptus habitualitatis ſuæ dictitat uſus? Deus venter eſt, & in diem vivitur: & ſanctior eſt ille, qui ditior eſt, *ait D. Hieronym. ad Chromat.* Sic ducit ſepia percam. Nec opus eſt, ut ſurdaſter cum ſurdaſtro litiget amplius.

Quum igitur ex ſupra illatis conſtet, quod reipubl. cuiuſvis conſummata conſtitutio ex duabus conflectur & in ordinem iuſtum redigatur partibus; internis & externis; unaquæque autem earum hoc habeat officium, ut vel auctioni vel conſervationi incumbat: effectum talem iuſtum præſtare tenetur. Sic internæ conſervationi maximè inſerviunt libertas, leges, virtus, induſtria, potentia &c. mortalium; ſed inprimis divina gratia; ſicut etiam huc referri poteſt ærarium publicum, cui ſeptem genera conficiendæ pecucuniæ apponit *Bod. lib. 6. de Rep. c. 2.*

Internæ auctioni, quæ aut naturalis aut industrialis est, & hæc iterum aut voluntaria aut coacta; ei primitus inservit, propagatio populi; huic rursus libertas, unio vicinitatis aut proximorum, arrogatio, adoptio, affinitas &c. omnium autem maxime & fundamentaliter heic conducunt negotiationes & commercia, nec minus & fœdera huic intentioni inservientia. Sic & externæ partes internis correspondere debent, ut aut stabiliendo prosint, in munitione, fortificatione, ædificiorum erectione, propugnaculorum ordinatione &c. aut amplificando in legitimis mediis per privilegia, concessiones aut fœderum compactiones; aut violentis, quod fit per bellum. Verum quum ultimum hoc ad scopi nostri intentionem nil iam faciat, id, quod in privilegiis & in fœdere iusto consistit, paucis subnectimus. Ita enim inde patebit, quanto cum fundamento necessitatis & muniminis, nec minus ornatus atque utilitatis Germaniæ, Fœdus Hanseaticum in tantam tot seculorum extensum sit durationem, unde merito hæc ipsi debetur celebritas, & observantia.

CAP. X.

De Privilegijs, unde & quid sint, ac quomodo iure concedantur suo.

EX quo mortalium consensus omnem libertatis suæ facultatem in superiorem quandam potestatem transtulit, ut ita dominationis nutui viveret subordinata; necessum quoque fuit ut disciplinæ legum se simul submitteret, quas æquali iure distributim exciperent. Verum, ne vis potentior ab ingruentibus, aut ab æquitate ipsa deviantibus aliis, immineret, vel disturbaret universitatis corpus, haut raro autem ipsa dispositio loci ac commoditas rerum negotiorumque exegit aliquam libertatis translatæ restitutionem & prærogativam præ reliquis subiectis: orta inde est quædam legum & iuris communis exemptio, quæ pro loci, rerum, personarumque necessitate assignata fuit plurimis, boni publici caussa. Atque hoc peculiare ius, quum, respectu & comparatione communis iuris, aliquid singularitatis inferret, & commodum iis,

qui

qui expeterent, adiiceret; nuncupa-runt id *Privilegium:* quasi nova lex privatim addita fuerit aliis, ob caussam specialem. *gloss. in l.* 21, §. *idem. ff. ad municip.* unde etiam alii privilegium, quasi privans legem communem, dictum volunt. *Iason. in l. fin. n.* 27. *ff. de constit. princ. Mozz. de contr.* 53, *n.* 25. *Perus. in c.* 1 *de constitut. Enenk de privil. lib.* 1, *c.* 1, *n.* 6, & 7. Quamvis autem interdum latius, interdum strictius accipiatur; *ut idem notat pluribus Enenck*; adeo ut etiam Gellius, *lib.* 10, *c.* 20, scribat, quod veteres, privilegia leges appellarint: tamen ita, ut iam dictum est, proprie privilegium accipitur. Vnde privilegiati dicuntur, qui â iure communi excipiuntur. *l. de curionibus. C. de silent. lib.* 12. Et privilegia ita interpretanda sunt, ut aliquam contineant gratiam contra ius. *ut est in c. sicut Romana. de rescript.* privilegium enim ius dicimus tale, (*ait Enenck. d. l. n.* 10.) quod adversus generale ac commune ius exceptionem & relaxationem, eoque privationem legum, certo in casu, seu suspensionem, introducat; quo nixi quibus illud datum est, legibus in illo casu communibus soluti intelliguntur. *ut*

satis

ſatis deſcribit l. 14, *C. de uſufr. & habit.l.*9, *C. de teſtament.* Quod rectius alii ita definiunt: Privilegium eſt ius, quod contra communem civilium ordinationum tenorem, propter aliquam naturalis æquitatis rationem, certa conſtituentium auctoritate introductum eſt. Vnde apparet, quod privilegia contra ius naturæ vel utilitatem publicam, non magis ſunt privilegia quam tyrannis lex eſt; *ut Cicero de ll. differens probat. Et hic eſt verus ſenſus l. ult. C. ſi contra ius vel utilit. publ.*

Multa & varia huic in iure civili nomina imponuntur. Vt; Beneficium interdum dicitur. *l. penult. ff. de conſtit. princ. l. ult. ff. de adopt. &c.* Item ius. *in l.* 2. *l.* 7. *ff. de teſtam.* Lex. *l.* 5. *ff. de teſtib.* Prærogativa. *l.*4, §. 5. *ff. de offic. proconſ.* Conſuetudo. *l.*4, §. *ingreſſum. ff. de off. proc.* Reſcriptum. *l.* 6. *ff. de iur. fiſc.* Conceſſio. *l.* 1, *in princ. ff. de teſtam. mil.* Indulgentia, Benivolentia. *l.* 52. *ff. de acquir. vel omitt.* Conſtitutio. *l.* 1, §. *item. ff. quæ ſent. ſine appell.* Sanctio. *l.* 2. *C. de locat. præd.* Exceptio. *l.* 7. *C. de vectigal.* Germanicè *Freyheyt, Handveſt*, in iure Sax. dicitur. Hebræis *Perah* vel *Perahot*, quod *libertates, privilegia* eſt;

est; à verbo *parah*, id est, *privare, eximere. liberum facere*. unde vox *Parho*, olim cognomen regum Ægypti: quasi rex sit homo singulariter privilegiatus, & numero communi exemptus. *Enenk. d. l.* 1 *de privil. c.* 1, *num.* 14. Ideo verum est, quod nemo sibi propria auctoritate privilegium adrogare possit; *c.* 25, *q.* 2, *c.* 22. Sed hoc competit illi, qui principem locum obtinet, *Bod. lib.* 2, *c.* 2, *de Repub.* solus etiam sit conditor & interpres. *l.* 6. *ult. C. de ll.* Solus enim dare potest privilegia. *per novel.* 6, *c.* 2. Principem enim heic excipiunt ICti, qui summam habet potestatem. Nec refert, sive unus sit, sive plures. unde etiam Rebuspubl. licitum, quæ superiorẽ non agnoscunt. *l. scitote* 2, *c.* 6, *q.* 3, *c.* 18, *de iureiur.* Velut etiam concedere videtur Princeps privilegia tacitè indulgendo, quod fit in more & consuetudine antiqua. §. 7, *de conceptione digest. c. mos antiq.* 6, *dist.* 6, *c. conquestus* 8, 9, *q.* 3. Vbi communis præscriptio etiam satis operatur. *c. audientiam. de præscript. c.* 15, *d. t.*

Subiectum autem, quibus inhærent privilegia, sunt personæ & res. *l. ult. C. de fruct. & litis expens.* Perso-

narum

narum ratio dupelex eſt: vel enim Principes ſunt, vel ſubditi. Principi competunt regalia in ſignum ſupremæ præeminẽtiæ & poteſtatis. Quæ, quoniam non ſunt aliis communia, ſed eius propria, merito ita dicuntur. Hæc ſi rite cognoſcantur, facile poterimus perſpicere, in quibus prærogativæ aliis conceſſæ fuerint. Ideoque regalium Principis quædam commodum eius pecuniarium recipiunt, ut eſt ius fiſci, mulctarum, pœnarũ &c. deinde pertinent ad Principem bona vacantia, vectigalia, collectæ maiores Imperialesvè, pottorium, ripatica, reditus piſcationum, ſalinarum; parangariarum præſtationes, dimidium theſauri inventi, &c. Sic & perſonis habet ius conferendi vel dignitatem, vel officium, beneficium, vindictam, vel quidpiam huiusmodi quod eam ab obſervatione legum communium liberet. *de quibus vide facil. Frid. de privil. th. 31, & ſeqq., longum referentem catalogum.* Modus autem concedendi privilegia olim in Comitiis centuriatis fiebat ſolummodo, *quod etiam ita lege 12 tabellarum cautum erat. Cic. pro domo ſua, & pro Sextio.* At nunc in poteſtate eſt eius vel illorum, in quos regalia ſumma devoluta ſunt. Ac licet

tenor

tenor privilegiorum ad unguem servandus sit, *l. 1. §. 10. ff. de exercit. act. e perro, de privil. l prospexit. ff qui & à quib. manumiss.*; tamen caussa impulsiva maximè declarat & restringit privilegia. *l. 77, §. 20. ff de legat. 2. l. ult. ff. de test. mil.* Vnde reale privilegium intelligitur, si descend t ex contractu *l. 8, §. 4. ff. de pig act. l. iuris gent. §. 8. ff. de pact.* Si vero ex gratia, personale est. *l. 5, §. 4. ff. de iure immunit.*

Finis autem privilegiorum est, consulere bono publico, succurrere infirmitatibus, avertere futura mala, & præcavere incommoda Reipubl., nec non fortitudinem præmiis afficere & bene meritos remunerari. *l. 26 ff. de testam. mil. l. 1. ff si ventris nom. l. 58. C. de decurion. l ult. C. de statuis.*

Vnde effectus quoque privilegiorum est, quod tantum operentur, quantum consuetudo & præscriptio. *l. 1, §. ult. & l. seq. ff. de aq. & aq. pluv. arcend.* Veluti & privilegia realia perpetua sunt, & ad hæredes transmittuntur. *l. 3. C. de censib. l. 42. ff. de admin. & per. tut.* Maximi vigoris sunt, quæ corporibus, collegiis & civitatibus generaliter dantur; quia firmiter ad posteros extenduntur. *l. 4. §. 3. ff de cens.*

cens. At personalia sunt temporaria. *l.* 12. *C. de prox. Sacr. Scrin. l.*3.*C.de excus. mun.* nisi specialiter transitio ad hæredes indulgeatur. *l.* 5. *C.de silent.* Maxime durabile & inexpugnabile est, quod titulo oneroso est comparatum.

Ex quibus patet, quod variæ species privilegiorum dentur. & præsertim decem divisiones refert Enenk. *lib* 2,*c.*1.*qui ibi consulatur.* Saltem hac vice id monendum putamus; quod privilegiis contraria sint: iniquitas. *l.*4 *C. de emanc.* mendacium. *l.*5.*C.si contra ius. &c. l.*29.*ff.de falsis.* dolus, *l,*51.*ff.de re iud.* delictum. *l.* 1. *C. ubi Senator. &c. l.*2. *C.de priv. schol.* abusus. *l.*11. *C.de Iudæis. Nov.*8, *c.*13. & non usus. *l.ult ff.de excus.tut.* item renunciatio. *l.*46.*ff.de pactis.* item si cesset caussa. *l.*43.*ff. de vulg. & pu* & mors privilegiati. *l.*26.*ff quando dies leg.* Sic re extincta, reale privilegium extinguitur. *l.*5.*ff.ut legat.nom.cav.l.* 59.*ff.de condit.& demon.* Vnde civitate destructa, privilegium moritur. *l.* 4.*ff de censib.l.*21.*ff quibus modis ususfr. amitt.* Si vero opus reparationis sit, suspenditur & non extinguitur. *l.*59. §.1.*ff de condit.& dem l.*83.§.*sacram. ff.d.V.O.* Nam etiam bello capta ci-

 vitas,

vitas, si vindicetur in libertatem, iura sua pristina recuperat. *l.* 12. §. 6. *l.* 20. §. 1. *ff. de captiv. l.* 26. *ff quib. modis usufr. &c.*

Ex his autem patet, unde sit, quod in iure civili sæpius exemptio occurrat, cuius supra mentionem fecimus; velut immunitas à muneribus, oneribus, operis, collectis; & cur hodie tam exosum sit nomen illud, quando nonnullæ civitates præ aliis à tributis & oneribus exemptæ & liberatę sunt. *Rul. de com. l.* 5, *p.* 2, *c.* 4. Aiunt enim; Salus publica flagitat, ut recisa sit exemptio, quam fieri potest maximè, onusque non imperio, sed statui eximenti accrescat. *Viet. de caus. exempt. concl.* 19. *& Schonb. lib.* 5 *pol. c.* 7. Non incongruum quidem consilium, sed dum nimis exacerbatos reddit animos, & lites ex litibus gignit; rectius foret æquitati suppetias ferre. Omnes enim inclinant in hoc plerumque, ut interpretationem ex periculosa illa clausula petere velint, quæ privilegia saltem rebus sic stantibus concessa cupit. Ait quantam segetem malorum disseminarit in mundum hæc locutio, id tot strages & clades testantur apertè. Vtinam tandem melior adesset resipiscentia omnium, & homines

mines agnoſcerent, quod non incomptè nonnulli proferunt politici, quipœnæ loco Reſpubl. in genus humanũ ſtatuunt introductas. Oleum flammis infundunt, & ſecuritatem nimiam cordibus protervis ſuggerunt, qui hoc negare auſint. *Vid. Chr. Matth. in pol. lib. 2, ſect. 3.* Etenim intermortua charitas ſatis indicio eſt, quam Deus ſit à tali forma regiminis alienus. An non inde tantus legum humanarum culumus profluxit? Num talis Reſp. poſſit eſſe grata Deo, quæ ſibi ipſi in tantis flagitiis & dolis oneri eſt? An id amori Dei poſſit adſcribi, quod is non poteſt non ſummo odio proſequi? Odio habet omnes verbi transgreſſores ſui. Alius autem non eſt præter Chriſtum, qui legem compleverit. Quicquid igitur in Chriſto non fundatur, ab ira Dei certe neutiquam eſt exemptum. Si unica omnium legum lex in Rebuspubl. obſervaretur, quam Chriſtus *Luc.* 6, 41, & *Matth.* 7, 12, nobis inculcat; Quæcunque volueritis, ut faciant vobis homines, hæc & vos eis facitote; &c. propius certè omnis Reſpubl. accederet ad amorem Dei, & ſtatum Deo amicum referret. Verum quum omnes ab eo abſint, & potius multi-

 plici-

plicitatem ament quam unitatem, ideo magis etiam in profũditates iræ Dei ſe præcipitant. Et hinc eſt, quod natura vel creatura, ſive totus mundus, tantopere ſuſpirat, quo tandem à ſervitute corruptionis huius liberari poſſit; ſeque in libertatem vindicare anhelat; ut D. Paulus ait, *Rom*.8,20, 21, & 22. Ita natura iniquiſſimo pondere actionum humanarum & malignitate victa ac ſuppreſſa jacet, ut penitus abhorreſcat à vinculo eius, cui implicata hæret. An non igitur pœnæ loco ſibi tales Reſpublicas impoſitas dicemus, quæ à Dei & proximi dilectione ſunt alieniſſimæ, & in quibus nil niſi violenta legum conglutinatio, fœderumque conſtrictio, cum acri diſciplina, vel demum lucri aliqua indulgentia, quæ in privilegii auctoritatem, talem, ut iam dictum eſt, redundet, animos conciliare poſſit? O durum neceſſitudinis vinculum, ubi ferreis quid coagmentatur clathris!

CAP.

CAP. XI.

De fœderis natura propria in genere, variisque eius acceptionibus, & definitione vera.

QUemadmodum ſocietas publica & civilis in formam ſymbioticam coëat, & quomodo, ſi nimium legibus conſtricta ſit, aliquam inde relaxationem iurium pro maiori favoris mutui gratia acquirat, huc uſque dictum eſt. Sed quum ad conſervationem & amplificationem Reipublicæ non ſatis ſit, ut inter ſe iuris aliquo vinculo concatenetur; ſed etiam firmitudinem ſæpius externam & augmentum ſibi quærere à vicinis cogatur; atque nil ibi æquè idoneum & conciliabile inveniatur, quàm fœderum conſociatio: poſtulat jam rei evidentia, ut eam quoque paucis perluſtremus. Qui enim in regimine abſque certo vitæ externæ munimento res proſperas adverſasque experti ſunt, fatentur, quam ſæpiſſime periculis expoſitos ſe vixiſſe, & vix potuiſſe à ſe propulſare vires hoſtium, niſi fuiſſent ab amicis & confœdera-

tis adiuti. De Germaniæ regulis ſcribit Iovius *lib.* 32 *hiſtor.*, quod mutua ope & ſanctiſſimo liberalis amicitiæ iure ſeipſos ab iniuria & ſuperbia potentiorum facilè defendant. Auxilia enim humillima conſenſus firma facit, *ut ait Publius*: & vel Scyluri tela documento ſunt, quanta difficultate juncti faſces diſrumpantur, qui octoginta generoſis ſuis filiis, *referente Plutarcho*, firmam animorum & virium coniunctionem hac ſimilitudine adumbravit. Hoc pacto coniuncta fœdera in animorum morumque ſimilitudine magis atque magis confirmantur, quandoquidem pietatem pro duce, & prudentiam conſultricis loco adhibueris. Fœdera igitur merito inventa fuêre ab omni ævo, ut amicorum uſu potentiaque terrere hoſtes, tuos autem patriamque tueri poſſes. *Vide Ubertum Foliettam de fœd. celſ. Mancen. lib. 6 de iure princip. c, 13. Erenb. lib. 1 de fœd. c. 2, n. 232. Alex. ab Alex. lib. 5. Gen. e. 3. Camer. centur. 1 ſucciſ. cap. 6. & cent. 2, cap. 78. Bod. 5 de Rep. c. 6. P. Greg. Thol. lib. 11. de Rep. c. 11. Comin. lib. 2, p. 360. Pariticam. lib. 27 de tacit. convent. t. 7, n. 7.*

Conſpirationes equidem improbæ & coitiones turbulentæ iure vetantur;

tur; *l. 3. ff. ad l. Iul. de vi. publ. Aur. Bul. tit.* 15. Verum in legitima fœderum cognitione, constitutione & pactione, ritè hæc considerantur sequentia: 1. nominis ratio. 2. quid fœdus sit. 3. quæ fœderum species aut genera. 4. cum quibus probabiliter ineunda. 5. qui icere possint. 6. sub quibus conditionibus, & quæ cautelæ. 7. quis modus. 8. quod officium confœderatorum. 9. quæ solemnitates. 10. quæ duratio, & quis effectus eorum. 11. eorum cognata quænam. 12. quomodo dissolvantur.

Quantum igitur ad primum, nominis rationem, attinet, Festus apud Latinos fœdus ab eo appellatum dicit, quod in paciscendo fœdere hostia necaretur, & cæsa porca iungebant fœdera. vel quia in fœdere interponatur fides. unde & Varroni fœdus quasi *fidus* dicitur, quod fœdere tali certa fides pacis nitatur. *Bod. 5. de rep. c. 6. & Erenb. 1 de fœd. c. 3. Zepper. 4. de leg. Mosai c. 6.* Fidei enim proprietas essentialis est, quod nihil ambigui, fucati, aut dolosi admittat; quum talia cuncta fidem subvertant penitus. Ideoque ipsi quoque Ethnici pactionem adeo sanctam fœderis habuerunt, ut sin-

gulari cum solēnitate nec sine victimis celebrarent eam. quod sanè non ethnicorū fuit inventū:sed ex sanctorum patriarcharum historiis illud in abusum gentilem fuit abreptū;ceu diabolus semper apud suos fraudulentus Iehovæ imitator esse cupit. Iehova enim ipse post cataclysmū statim auctor fuit fæderis,quod tū cū Noacho, & filiis,nec nō posteris eius, pepigit; ubi in æternum huius fidei testimonium, iridem, adiecit, ut sit signum fœderis inter Iehovam & terræ incolas. *Gen.9,v,13*. Magni sanè mysterii arcus ille imaginem refert, quod antehac nemo in mystica sua explicatione assecutus est,præter Teutonicum; cuius verba *in myst. mag. sive comm. in Gen. cap.* 33,sic se habent. Fœdus hoc cum hominibus initum figuram refert trium principiorum essentiæ divinæ, velut essentiæ essentiarum : Nam arcus ille signum est fœderis huius, ut Iehova reminisceretur & intimè secum recoleret, homini in tribus istis principiis, ex quibus ad sui imaginem procreatus est, vivendum esse. Sed ut tamen respiceret ad hominis imbecillitatem , & periculositatem ingentem : inde imaginis huius formam obiiciebat, ne

amplius

amplius furor eius ex suscitaretur, & vitam omnium pessumdaret. Iris enim colores omnium trium principiorum continet. quippe primi color est rubeus & fulvo-fuscus, qui significat tenebrosum & igneum mundum, tanquam primum principium iræ Dei. Secundi vero color est albidus & flaveus, qui color est maiestaticus, indicans imaginem sancti mundi, & amoris Dei. Tertii denique color est viridis & cæruleus: Cœruleus ex chao est, & viridis ex aqua aut sulphure, ubi in fulminatione ignis, sulphur & mercurius abinvicem separantur; ibi distincti prodeunt colores, qui nobis internum spiritualem indicant mundum in quatuor elementis contectum iacentem. Arcus iste figuram extremi exhibet iudicii, quatenus interni spirituales mundi rursus manifestabuntur, & quatuor elementorum mundum absorbebunt in sese. Ideo gratiosum fœderis signum est, quod iudicem mundi in fœdere denotat, videlicet Christum, qui in omnibus tribus principiis in fine dierum apparebit. Velut iuxta ignis signum iudex severus in Turbam, & in cuncta, quæ in ea deprehendentur,

igneum iudicium exercebit, & inflammabit Turbam. unde primum principium in sua ignea proprietate apparebit. omnes res enim huius mundi in igne primi principii, tanquam in centro æternæ naturæ, probabuntur; ubi Turba omnium rerum in igne absorbebitur. At iuxta lucis signum in medio igne tanquam amabilis facies omnibus sanctis apparebit, & suos sub amoris & humilitatis umbraculo ab omni ignis flamma innocuos conservabit. Demum secundum externæ naturæ mundi huius regnum in assumpta humanitate apparebit; & coram illo externum mysterium quatuor elementorum, tanquam iuxta sulphur, mercurium, & sal, iuxta omnes proprietates miraculorum in effato & formato verbo, videlicet iuxta lucem & tenebras, manifestabitur. Huius imaginem & figuram exhibet iris; quia est contrafactura aut resplendentia obiecta soli; ut inde constet, quæ proprietas in proprietate lateat. &c.

Ita quoque fœdus solemne Iehova iniit cũ Abrahamo, quum ipsi & posteris eius terrã sanctam promitteret: ibi victima ex vitula triennali, trien-

ni capra, ariete triennali & turture, cum pullo columbarum iussu Dei sancita fuit. *Gen.* 15.*v.* 10. Cuius explicationem hieroglyphicam ita Teutonicus *cap.* 36 *in myst. mag. comment.* introducit. Heic, ait, vera figura de victima Christi pro humano genere, ipsius passio, mors, & persecutio, tum quoque ipsius victoria, depicta est: velut simul hominum peccata & vanitas. &c. Tria enim animalia, puta vitula triennalis, capra & aries, significant partem externæ humanitatis temporalem, ex limo terræ compactam. Quod vero triennalis esse debebat, indicat totum externum hominem triplicem, ex sulphure, mercurio & sale constantem; velut tres proprietates trium principiorum, quæ in terra quasi in una latent essentia. Dissectio Abrahami significat duplicem limum terræ, videlicet crassam proprietatem ex tenebroso mundo, & subtilem limum ex cœlestis mundi proprietate; quæ ab se invicem morte separandæ veniunt; quam Adami cupiditas introduxit; ut inde lucis & tenebrarum comparatio appareat. Turtur vero significat miseram animam in animali proprietate captivam; velut & pullus columbæ ima-

ginem Dei in homine defunctam, quæ in victima renovari debet tanquam nova regeneratio. Quod vero columbæ istæ binæ non dissecarentur; sed integrè in victimam offerrentur; indicat, quod animæ & homini interno nihil de limo cœlesti adimendum sit, sed in essentia sua integri mansuri sint, & iracundo igni Dei in Christo toti in sacrificia cessuri, atque ita per ignem iræ seu mortem tanquam per ingentes tenebras, mortis & inferni terrorem, traducendi. &c.

Ita quoque Iehova, *Gen.* 17, *v.* 2, 3, *&* 4, repetit hoc fœdus & id cum Abrahamo renovat, ipsi simul nomen Abrahami in signum firmi fœderis imponens, quod fœcundaturus esset seminis multitudinem eius. Tanta est Iehovæ nostri in genus humanum benignitas & clementia, ut undique ad fœdus promptissimum se exponat. *Ceu Gen.* 6. *Exod.* 6, 4. *&* 19, 5. *&* 24, 7, 8. *&* 34, 27, *Levit.* 26, 55. *Deut.* 4, 23. *&* 5, 2. *Esa.* 59, 2. *&* 61, 8. *Ier.* 11, 3, 4. *&* 24, 7. *&* 30, 22. *&* 31, 1, 31. *&* 32, *v.* 38. *Ezech.* 11, 20. *&* 14, 11. *&* 34, 25. *&* 36, 28. *&* 37, *v.* 26. *Ose.* 2, 18. *Zach.* 8, 8. *&* 13, 9. *Rom.* 11, 27. 2 *Cor.* 6, 16. *Heb.* 8, 8. *&* 10, 6. *Apoc.*

poc. 21, 3. *&c.* Stupendum ſanè eſt, quod æterna maieſtas, cuius voluntatem & poteſtatem convenit eſſe omnium liberrimam, ad normas ſeſe pactorum obligare & obſtringere dignatur, quum nulla neceſſitate adacta eſſet, nec ſpe commodi alicuius illecta faceret. Bonus ipſe eſt ſolus; *ut ait Chriſtus.* At poterat bonitatem ſuam liberè abſque ullo fœdere ſatis declarare : tamen voluit nobis eſſe cognitum, quid de illa nobis polliceri debeamus. Potuit efficere hoc ſimplici verbo, & promiſſis, abſque iuriſiurandi obligatione. Verum conſilium fuit eius, animos noſtros in fide erga ſe & omnimoda fiducia, obligatione fœderis & iureiurando confirmare. Hoc enim pacto immobilitatem conſilii ſui erga nos teſtatam facere ad hoc voluit, ut per duas res immobiles, promiſſionem ac jusjurandum, (quandoquidem impoſſibile eſt, mentiri Deum,) ſolatium haberemus omnium firmiſſimum, ad quod in omnibus tentationibus tuto confugeremus, ſpeiq; noſtræ ad finem uſque retinendæ corroborationem quæreremus.

Fœdus hoc aliud eſt generale, aliud ſpeciale. Generale, quod pepigit cum uni-

universa terræ machina, omnibusque inhabitantibus eam. *ut Gen.6,8. Ier.* 33. Speciale, quod cum credentibus sancire dignatus est. Quod fœdus aliud antiquum, aliud novum est, in Christo renovatum. Antiquum sanguine consecrabatur. *Exod. 24, 8. Hebr.9,20.* Ex hoc factum, quod Ethnici imitati sint hunc modum in juramentis & sacrificiis; *ut Rosin. antiq. Rom. lib. 10, cap. 5. ex Festo refert*, quod porci quoque effigies inter militaria signa quintum locum obtinuerit; quia, confecto bello, inter quos pax fieret, cæsa porca fœdus firmare solebant. *Vide Rosin. ant. Rom. lib. 10, c. 2, & 22. Liv. dec. 1, lib. 1. & lib. 9, p. 218.* Vnde etiam alii fœderis nomen, quasi à fœdè mactando aut cædendo victimam, dici volunt; *ut notat Erenb. lib. 1 de fœd. c. 3, n. 20*; ceu mors talis optabatur ei qui à pace facta temere resiliret. *Alber. Gent. lib. 1 de leg. c. 13. P. Mart. lib 1 Sam. c. 18, 3.* Sed verior est & magis propria ratio *fidei*, unde *fœdus* & *feudum* eodem modo sumptum dicitur. *c. 5, §. fin. de feud. per quos fiat invest. Cuiac 8 obs. cap. 14. Borch cap. 1, num 20, de feud.* Vnde vasalli fideles. *cap. 5, de his qui feud. dar. &c. Erenb. de*
fœd.

fœd. lib. 1, *cap.* 3, *num.* 15, 16.

Quamuis autem ex ipſa notatione nominis ſatis cõſtet, quid fœdus ſibi velit; tamen non tantum homonymias ſecum ducit; ſed etiam improprias habet interdum acceptiones. quod rectè, *ex Erenb. d. l. num.* 37, monuit Keckerm. *pol. lib.* 1, *cap.* 24, *pag.* 389. ubi dicit: Fœdus vel propriè, vel impropriè accipitur. Impropriè iterum vel laxius vel ſtrictius. Laxius eſt inter principem patronum ſive defenſorem, & eius qui ſunt ſub eius defenſione. Sic civitas Erfurtenſis, Mulhuſium Imperiale, cum Northuſia, tutelarem habent Dominum Elect. Saxoniæ: Imperialis vero civitas Goslaria Ducem Brunſvicenſem. In ſuperiori Germania maiores civitates Imperiales protectione ſuſtinent minores. &c. Item ſic laxior acceptio hæc eſt inter Principem & eius tributarios. &c. *Vide Bodin. lib.* 1, *c.* 9. Arctius autem fœdus impropriè dictũ, dedititiis adſcribitur, qui quum antea liberiores eſſent, poſtea ſub pacti certa ratione aut fœderis ſeſe dedere victori coacti ſunt. Licet recte ſtatuatur, quod confœderati minus dici queant. *Keck. d. l. p.* 392. Alias quoque (*ait Erenb. d. l. n.* 37,) accipitur

tur fœdus pro induciis, ſive treuga, pro coniugio, ut fœdera lecti, tori, &c. pro amicitia inter ſanguine coniunctos, pro conciliatione rerum controverſarum, pro conventione, pacto, liga, unione, irenico, confraternitate, concordia, &c. *Arum. in diſc. ad aur. bull. diſ.6, th. Celſ. Manc. Raven. lib.6 de iur. princ n.210.*

Propriè autem fœdus acceptum variè deſcribitur apud auctores *Bod. lib.5 de Republ. c. 6, circa pr. Diffuſius nonnihil. Erenb. lib. 1, c. 1, n. 14. Keckerm. d. l. p. 389. Zepp. de ll. Moſaic. lib. 4. Hockenshaff. in diſcipl. mor. lib. 2, cap. ult. n. 2.* Ex quo Hœnonius, *diſp. pol. ult. th. 2*, talem conficit definitionem. Eſt autem, inquit, fœdus Rerumpl. nihil aliud, quam obligatio ſeu potius pactum ſolemniter factum de re quapiam ſibi mutuo præſtanda. Quā ita quoque acceptat Arumæus. *in diſcurſ. acad. de iur. publ. diſ. 28, th. 27*, his verbis: Eſt autem fœdus pactum publicum inter Principes aut civitates liberas, de mutuis auxiliis aut alia quapiam re ſibi præſtanda ſolemniter conventum. *arg. l. 5. ff. de pact. Bornit. lib. 2 part. pol. p. 112.* Quam eodem modo quidem & Cammannus, *in diſp. de iur. maieſt. diſp. 5, th. 82*, format;

mat; nisi quod paulo enucleatioribus verbis, quæ fundamenta essentialia fœderis concernant, eam exprimat; inquiens: Fœdus propriè dictum est pactum publicum, quo diversarum Rerumpubl. capita, maiestate prædita, salvo utrinque maiestatis jure, sese mutuo solemniter obligant, ad rem quampiam sibi mutuo præstandam. In huius definitionis enodatione tria maximè sunt observanda. Primò quod publicum pactum dicatur: quia, licet publica pacta ferè ex iisdem proficiscantur caussis, ex quibus privata; tamen hæc distinctio, qua fœdus comprehenditur, divisionem juris publici & privati exprimit. *l. 1 ff. d. I. & I. Heig. in §. huius. Inst. Arum. d. disc. 28. th. 28.* Deinde statim nobis heic occurrunt personæ, quibus & cum quibus iuxta cōmunem hodiè locutionem fœdera ferire licitum sit; nimirum, qui iuribus maiestatis gaudent. qua ratione merito illi, qui privatorum loco habentur, à tali iure excluduntur, *secundum vulgarem opinionem arg. l. 1. ff. de Senat. Bod. 1 de Rep. c. 7, n. 77. Greg. Thol. 23 de Rep. c. 3, n. 8. Kirchn. disp. 14 Reip. th. 1. Clapm. 1 de arc. Reipub. 13, in fin.* Demum in fine ipsius fœ-

deris id demonstratur, quod populi inter se amici, vicini, dedititii, ad rem quampiam sibi mutuo præstandam obligantur. ita ut induciæ, pacificationes, quæ fine totoque genere à fœderibus differre videntur, quum in simplicibus iuris naturæ & gentium terminis subsistant, ne alter alterum lædat, his verbis sub fœderibus comprehendi non possint. Quippe fœdus aliquid amplius habet, & singularia pacta auxilii mutui & fidei certæ cum certi subsidii determinatione continet; quum è contra induciis nil nisi offensio prohibeatur. Sic etiam amicitia & concordia inter privatos concessa est, & ipsa iucunditas consociationis hoc postulare videtur. Quo autem discrimine fœdera & sponsiones pactionesque inter se distent, consule in hoc Hug. Grot. *de iur. bell. & Pac. lib. 2, c. 15, n. 2, 3, &c.*

CAP.

CAP. XII.

De fœderum varijs generibus, & licitorum requisitis necessarijs, securitatis caussa.

COnstat Christianis omnibus, quibus saltem aliqua sacræ Scripturæ lectio & cognitio in usu est, quod trita admodum sint vocabula fœderis, pacti, & testamenti. Vnde etiam patet, jure divino & naturali esse concessa fœdera; *quod ita abunde probat Erenb. lib. 1, c. 2, de fœd.* Atque duo hæc, notationem inquam nominis, atque definitionem rei, satis superiori capitè explicavimus. Proinde ad tertium ac sequentia progredimur membra huius disquisitionis.

Divisio autem fœderum & genera eorum maximè ex conditionibus pactorum exurgunt. Summatim tamen alia licita à politicis & jurisconf.; alia illicita ponuntur. Illicita fœdera dicuntur conspirationes, factiones aut coniurationes. Et partim iniquitate & iniuria, partim crudelitate laborant. Namque eas aut personæ ineunt, quibus nullus in publicis

competit ſtatus. quare privatis machinationibus clancularie ea ſubeunt, ut inde vel lucra in detrimentum aliorum, vel gloriolam aucupari queant. Aut ſibi finem in iis propoſitum habent perniciem aliorum. atque tum maximè religio prætenditur. velut egregiè Nordermannus, *in diſſertatione ſua iuridico-pol. de iure Principatus, th.* 65, de hoc agit, cuius verba adſcribere libet: Non minus deteſtor, inquit, diviſionis monſtra, quā ſubditorum ſceleſtas factiones quocunque modo factas. Immò & ligas ſub prætextu religionis initas, ut virtutum viduas, rebellionis matres, & omnium ſcelerum opercula, cum ſuis auctoribus ad orcū ablego. Turbare enim pacem, & Rempubl. in diſcrimen adducere, eſt ſummum Maieſtatis crimen, & ſevere prohibitum. *l. quisquis. C. ad l. Iul. Maieſt. Paul.* 5. *ſent.* 29, §. 2. *Conſtit. Imper. ſub an.* 1521, *ferè per totum*; *& an.* 1526, §. *Zum andern*; *& an.* 1530, §. *dergleichen. Clar.* 5 *ſent.* §. *læſ. Mai.* 11. *Mynſ. reſponſ.* 5. 44. Carthaginem eiusque imperium factio Hannoniana & Barchinianorum ſubvertit. Romanæ Reipublicæ interitum cauſata factio Syllæ, Marii, & aliorum. Galliam exercuit extre-
mè

mè factio inter domum Aurelianensem, & Burgundiam. *Comin. lib.* 1. Angliam vero domus de Lancaftre & Iorgk; ubi in feptem conflictibus perierunt 80 Principes regalis fanguinis; *ut Angliæ annales teftantur.* Non minus exagitavit Italiam Guelforum & Gibellinorum factio, juftè tamen & fuo merito. Origo Guelforum eft à Welfo, fratre Heinrici Superbi, Saxoniæ & Bavariæ Ducis, qui propter crimen Maieftatis & affectatum Imperium fuis Provinciis ab Imperatore fuit exutus. Hinc G. Welfo mittebant auxiliares copias Innocentius Papa, & Siciliæ Rex, ut legitimum fuum dominum Imperatorem, ne Italiam & Calabriam cum Sicilia vindicaret, more confueto bello implicarent. His tefferæ loco erat nomen fui ducis, *VVelf.* Cunradi vero Imperatoris milites tefferam habebant WAYBLIG; à pago Sueviæ in quo erat nutritus. Verum jufto Dei iudicio dignum rebellionis & perfidiæ militiæ præmiũ fecum reportarunt. Hæc enim factionum nomina in Italiam tranftulerunt, unde poftmodum infinita exorta incommoda. Extra cafum rebellionis, divifio procerum in defenfione Reipub. admodum quoque peri-

culosa. Et indubitatum interitus præludium, à sociorum fœdere discedere, ac separatim negotia tractare. *Comin. lib. 2. Micipsa apud Salust. de bello Iugurth.* Quinimo & partialitas. *in Republ. lib. 3. n. 13. ubi ex Baldo partialitatem dicit esse tanquam vermem in caseo.* Notatu denique dignum, quod omnes, qui belli cunicula ad Reip. fundamenta evertenda adhibuerunt, hos plerunque ruina oppressit. Sic factionum vigor in Gallia extitit caussa omnium malorum hisce postremis temporibus, ac florentissimum regnum fere ad finem periodi perduxit. Hoc scelus impium, pietatis zelo palliabant rebelles. *Rex Navarræ in epistol. ad Ordin. Galliæ. Auctor des moyens & abus du Papa Six. V.* Armis, vi, dolo & proditione aggrediuntur, quod verbo Dei, Spiritus potentia, mansuetudine, humanitate esset peragendum. *ut ex Invictiss. Imperatoris Caroli V procem. constitut. criminal. §. 7, patet; de quo supra, thes. 26, & alibi, dictum.*

Vnde aurea bulla, *cap.* 15, reprobat, irrita pronunciat, & condemnat, omnia illicita conventicula, conspirationes, colligationes & confœderationes, quas ipsæ civitates, vel alii subditi,

ſubditi, prætextu parentelæ , receptionis in cives, vel cuiuscunque alterius coloris , abſque dominorum auctoritate, iiſque nominatim non exceptis, faciunt & ineunt. Sicuti pręterito ſæculo conſpiratio ruſticorum fuit. *Vide receſ. Imp. de an.* 1526, *&* *ann.* 1529. *Sleyd. lib.* 4, *& ſeq.* Tum etiam omnes ſubditorum & inferiorum colligationes illicitæ & prohibitæ præſumuntur. *in Conſt. pac. publ. de an.* 1548. *l.* 1. *&* 2. *ff. de colleg. l.* 1. *&* 2. *C. de ſedit.* Subditi igitur abſque Dominorum auctoritate nec conventicula celebrare, nec colligationes confœderationesvè inire queunt. *l.* 15. *C. de Epiſ. l.* 5. *C. de his qui ad Ecleſ.* Lauderius, *de confœd.* 9. 20; Barones, inquit, vel civitates, ſi faciunt legem abſque principis auctoritate, non valent tales conventiones. *Farinac. in pract. crimin. q.* 113, *n.* 35. *Vide tractatus des Landfreidens, de ann.* 1490; *ubi* Imperatores promittunt, ſe omnes illicitas ſubditorum, nobilium & populi confœderationes, conſpirationes, & ſeditiones contra Electores, principes, & alios initas, ſublaturos & abolituros eſſe. Nihilominus ipſa aurea bulla, *d. c.* 15, confœderationes admittit, ſed iuſtas, æ-

 quas,

quas, & legitimas; maximè quas Principes, civitates, & alii, pro generali provinciarum pace & quiete, inter se firmarunt. Eas enim suæ declarationi specialiter reservans, in suo vigore relinquit. Inde patet Politicorum non nullorum inanis tortura, quando volunt, quod in universum fœdera sint evitanda; quum de illicitis quidē sine dubio verum sit; de licitis haut perinde. quos ob id non immerito Arumæus refutat. *in discurs. acad.* 28, *de iur. publ. th.* 33, *& seqq. Vide Buxdorf. diss. ad. aur. bul. c.* 15. *Quid proprie licitum & illictum, vide Nordirm. in disp. de iur. princ. th.* 74, *per. tot.* Fœdus autem licitum & legitimum quid sit, in superiori capite dictum est; & potissimum quoque ex fine apparet, ad quem in pactione sua destinantur. Nam si respiciant publicam regni aut Reipubl. salutem, patriæ, libertatis subditorumque conservationem, defensionem licitam; iudicantur licita & legitima, *Hortled. in discurs. ad Sleyd. th.* 24. *ubi plures allegat. Dd. Gold. in pol. Imper. part.* 31, *fol.* 1374. Mynsingerus *Cent.* 6, *Obs.* 2. *Vbi inter alia* scribit, quod in Camera imperiali, 1553, fœdus inter Episcopos Wurtz-

burg.

burg. & Bamberg. ac civitatem Norimberg. adversus Albertum Marchionem Brandeburg. ex hac caussa & ratione pro licito judicatum fuerit, licet prædictus Marchio hoc ipsum fœdus tanquam illicitam conspirationem contra se factam in Camera graviter impugnasset.

Ex licitis iterum varia & diversa constituuntur genera. Aut enim vel ratione caussæ consideratur; vel ratione temporis. Ratione caussæ aliud est simplex, aliud compositum. Simplex est, quod unicam tantum separatim intendit caussam. Atque hoc aut est defensivum, aut commerciorum. Fœdus defensionis est, quod contrahitur propter mutua auxilia & succursum præstandum. Fœdus hoc iterum ratione contrahentium, *iuxta Proculum, in lib. 7, ff. de captiv. & postlim. reverf.*, est vel par, vel impar. Par fœdus, *iuxta Keckerm. syst. pol. lib 1, p. 390*, vocatur quando fœderati sunt æquè pares, vel penè æquales. Impar vero fœdus est, quo altera pars confœderatorum dignitate vel potentia est superior, altera inferior. Ita etiam P. Faber, 1. *semestr. c. 7*, talem quidem approbat distinctionem fœderis; sed tamen

maxime ad vires potentiæ respicit, & conditiones, quæ unicè in fœdere considerandæ sunt; quando inde fœdus vel æquale aut inæquale conficit. Aequale censetur, quum una Respubl. ab altera confœderata tantum expectat, quantum se ei præstituram in auxilio promisit. Quale fœdus initur inter Respubl. bonis & viribus æquales. Estque hoc fœdus iterum in eadem re, vel in consimili æquipollente, ut quum una Respubl. defensionem, altera pecuniam & commeatuum subministrationem in eadem paritate promittit. Fœdus inæquale dicitur, quum non tantū, quantum ab una parte promissum est, ab altera expectatur. quæ fœdera ineuntur ab iis plerunque Rebuspubl. quæ viribus & bonis sunt inæquales. In fœdere impari aliquid subiectionis & deditionis deprehendi, putat Erenb. *lib.* 1 *fœd.c.*4, *num.* 3. Verum quum hoc contra naturam fœderis sit propriè ita dicti, non potest id ita simpliciter accipi. Etenim confœderatorum ea est conditio, ut ab omni subiectione in hoc sint exempti, & non nisi socii aut collegæ habeantur, quamvis viribus sint impares. Proinde quota pars contribu-

tionis

tionis ita instituitur, ut proportio vera ad scopum quadret. Si vero subiectio aut servitus submisceatur, tunc naturam fœderis propriè dicti amittit, & in aliam speciem regiminis commigrat, nec amplius fœdus appellari meretur; *ut supra monuimus.* Tunc enim exurgit illud improprium fædus, clientelare quod ICti dicere solent; quod inter patronos, sive protectores, ac defensores, & eorum clientes, erigitur. Germanicè *Schutz-herrn*, & *Schutz-vervvante.* Atque hoc propterea omnium periculosissimum putatur, quum patroni tales facile domini formam induere possint, nisi bene accurateque libertati caveatur. *Bod. lib. 5 de Rep. c. 6, n.* 584. Quamvis vero inter subditos & clientes magna sit differentia, & magnum in controversiis subiectionum adferat momentum; tamen tam clientes quam subditi & vasalli fideles nominantur à principibus; quod hac formula strictè observatur, *Unsere liebe getrevve.*

Fædus commerciorum est, quando sanciuntur fædera in negociationis commercio, ut nempe omnes, qui in eo fædere continentur, ultro citroque ius commeandi & res varias transportandi

portandi habeãt. Velut eiusmodi fædus Hansæ Teutonicæ habent in aliis regnis, ubi ipsorum emporia visuntur; *de quibus inferius*. Belgæ quoque hodie simile coluntcum Turca, & Venetianis.

Tantum de fædere simplici. Compositum autem fædus, quod ex defensione & commerciis simul constat, dicitur, quando sancitur tum ad præstanda ea, quæ mutuum exigunt subsidium aut auxilium, tum etiam ad commercia liberè exercenda inter confæderatos. Tale est fædus celeberrimum hodie Hanseaticum; *de quo in sequenti tractatu speciali agetur*.

Tantum de fæderibus ex ratione caussæ sumptis. Ratione temporis, fædus iterum duplex est. Aliud enim vel indefinitè componitur; & est perpetuum: aliud temporarium; quod ad certum statumque tempus contrahitur. Perpetua vero tam diu durant, quamdiu gentis & Reipubl. nomen erit. *Kirch. de Rep. disp.* 17, *lit. b.* Iis tamen opus est renovatione, ne temporis diuturnitate & reticentia amicitiæ refrigescant. *Bod. d. l. n.* 615. Temporaria fædera aut sunt absolute sumpta, aut conditionata. Absolutè

sumpta

sumpta dicuntur reciproca, quod quisque sociorum caussam communem pro sua fovet; & quæ uni infertur iniuria aut vis, quod ea quoque alteri illata videatur: unde omnes quasi unam repræsentant personam. Conditionatum vero iterum est duplex: Aut enim ad certum denominatum tempus extenditur; ut eo elapso, etiam fædus expiraverit: Aut ad unius partis è vita excessum statim vigorem suum amittit.

Vt autem fœdera hæc ritè sibi constare possint, eorum requisita attentè observanda sunt. Quorum primum est, ut utrinque status sint liberi, qui jure regali id perficiant, & propterea inter sese maneant socii & collegæ, nec ullam agnoscant unquam iurisdictionē alicuius in sese; quæ ipsum alias statim subvertit fæderis fundamentum. Deinde ut caussam communem in solida amicitiæ cultura & mutua animorum coniunctione radicatam foveant; parergως autem utilitatem respiciant. Alias, si utilitas in potiori habeatur cura, (quæ tunc in caussa erit, ut nihil ex fide & amore mutuo fieri possit;) inverso modo omnia procedent, & suo carebit res successu. Tertio, ut gentium, & iure

civili,

civili, constitutionibus etiam Imperii, licitum, ac ita iure validum sit. Quarto; Sed antequam quis ad fœdera procedat, necessum est, ut intimè & integrè conditionem atque affectionem eius Reipublicæ, cum qua alter contrahere volet, noscat; ne malum pro bono sibi conciliet. Quinto; Nemo debet facilis aut præceps esse in contrahendo fœdere; Siquidem nihil promptius aut magis obvium, quam ut hac ratione facillimè quis alienorum se peccatorum faciat participem, unde alienas quoque in se contrahat pœnas. Sexto, Cum manifestè impiis, aut qui in damnis hærent & calamitatibus, quas ex proæresi sibi crearunt, dubia sunt & periculosa fœdera. Septimo; Periculosa & dubia esse fœdera cum nimis remotis, est quidem verum; sed nolle nimis miseris & afflictis, aut valde periclitantibus, quidquam auxilii præstare, inhumanum, & multo magis inchristianum est. *Besold. pol. lib. 2, c. 6, n. 16.* Attamen quomodo cum illis in fœderis vinculo sit coëundum, nisi subsit commune periculum, magnæ est considerationis, si nullus inde fructus salutis expectari queat. Octavo; Qui utilitatem & commo-

commodum proprium ante omnia urgent, eorum fædus ſemper tibi ſit ſuſpectum. Nono; Priusquam fædus ineatur, ponderanda ſunt intentio, potentia anteacta, ſimilitudo morum, ingenium, & indoles eorum, cum quibus fædus paciſcendum eſt, ne in leoninam incidas ſocietatem. Decimo, Fædera ſint temporaria primitus. Vnde & ea, quæ conditionem primæ violationis & vacillationis adiectam habent, præſertim inter eos, qui forte pares ſunt, præ reliquis acceptabilia apparent. Proinde, undecimo, quisque id primum diſpiciat, ut libertatem illæſam contineat & conſervet, nec ulla in re indefinite in longum tempus conſentiat. Duodecimo; Quum fallax ſit mortalium fides & lubrica, inprimis autem eorum quibus Deus cum verbo ſuo ludibrio eſt; nihil tutius erit, quam, ſi obſides aut pignora vel fideiuſſio aut tale quid intercedat ſecuritatis cauſſa. Decimotertio; Caveatur, ne patroni clientum arces vel oppida præſidio militari teneant. Decimoquarto; Periculoſum etiam eſt, impotenti potentem iungi; quoniam occaſione & prætextu fæderis impotens facile poterit à nimis præpotenti penitus oppri-

opprimi, ut hac occasione amici sui fiat servus. Decimoquinto; In fœderibus æternis sæpius fiat renovatio, ut incommoda & futura mala possint præcaveri, animorumque resuscitetur fervida coniunctio. Decimosexto; Dehinc fœdera, cum populo libero quæ fiunt, magis firma esse quam quæ cum Principibus ineuntur, non incomptè autumat Machiavellus, 1 *Com.* 59. & Polybius, *lib.* 11; quum (*ut ibi Aratus loquitur*) Reges à natura suis utilitatibus amicitias & inimicitias metientes, viliorem statum quemcunque facile contemptui habeant, & servilem præ suis dignitatibus putent. *Bisol.d.l. pol.* 2, *cap.* 5. *num.* 17. Decimoseptimo denique; In fœderibus constituendis nihil æquè necessarium est, quam ut director aliquis detur & præses, tum quoque arbitri controversiarum, sed absque iurisdictione, ut socii manere possint.

CAP.

CAP. XIII.

De iis, qui fœdera icere poßint, & cum quibus fœdus ineundum.

LIcet fæderis coniunctio maximè naturalis sit; ceu in coniugii effigie & specimine id manifestum est; tamen in ius regale id ita abscessit penitus, ut in summitate & culmine regiæ maiestatis non ultimum promereatur locum, sed κυρίως Imperatori propter absolutam libertatem potestatis adscribatur. *Nov.* 105. *pr. Erenb.* 1 *de fœd.* 2, *n.* 29. *Peregr. de iure fisci*, *t.* 1, *n.* 15. In quo iusta etiam caussa fæderis contrahendi semper præsumitur. *Gail.* 1 *de pac. publ.* 4. *Alb. Gent.* 1 *de iur bell.* 3, *f.* 31. Vnde, ex huius concessione, expressa aut tacita præscriptione, ius hoc competere Electoribus & reliquis imperii membris, patet. *Zas. lib.* 2, *consf.* 1. *Erenb. lib.* 1 *fœd. cap.* 2, *n.* 218. *& Dd. communiter ad l.* 7 *ff. de captiv. & postlim rev. Born. de iur. Maiest. c.* 25. *Besol. disp.* 6 *pol. th.* 6. Velut etiam civitatibus Imperii, ius regale habentibus, id liberum est. *Gail.* 1 *de pac. publ. c.* 16, *n.* 14.

n. 14. *Erenb.* 1 *de fœd.c.*4,*n.* 12. & *lib.* 2,*c.* 1,*n.* 35. *Mynſ.* 6, *obſ.* 2. *Ord.Cam.* *p.*2,*t.*9. At civitates illas, quæ loco privatorum habentur, & aut negligentia aut violentia iura adeo libertatis ſuæ penitus amiſerunt, fœdera illicitè contrahere, juxta conſtitutiones Imperii. omnium prope eſt ſententia. *arg. l.* 1. *ff. de ſenat. Bod.* 1 *de Rep.*7,*n.*77. *Thol.de Rep lib.*23, *c.*3, *n.*8. *Kirch. diſp.* 14 *de Rep.th.*1. *Clap.* 1 *de arc.Rer.* 13, *in fin.* quamvis cautio maxima adhibenda ſit, ut poſtea patebit. Interim tamen heic ingens quæſtio de reliquis Imperii membris agitatur & controvertitur acriter: Num Principibus & civitatibus permiſſum ſit, ſine conſenſu Imperatoris inire fœdera? Vbi Dd. id maximè licitum affirmant, modo non quid fiat in præiudicium Imperii aut Reipubl. communis; ſed potius omne molimen paci publicæ & conſervationi eius deſtinatum ſit. *Menoch. lib.* 1, *conſ.*32. *n.*3. *Erenb.*2 *de fœd.* 2, *fol.*192. Velut etiam id *ſupra ex aur. bull. tit.* 15 *probatum*: conſtat, quod fœdera inde licita maximè dicantur, quia id continent, quod Reipubl. nullum damnum gignat. Ideoque rectè ſentit heic Bodinus, 1 *de Rep.*

*c.*7,

c.7, quod ſummum Imperii caput & ſuperior quivis ipſo effectu ab omni infeſtatione tacite exceptus jure ipſo intelligatur; licet non expreſsè in confœderationis autographo nominatus ſit. Tametſi, *cum ſpeculo Sax. lib.2, art.1*, potius cura adhibenda ſit ut ritè nomina exprimantur. Velut hoc accuratè obſervatum eſt à confœderatis Hanſeaticis, tam in communi corporis fœdere, quam etiam reliquis particularioribus & qui ab iis dependent; *ut in ſequentibus apparebit.* Similiter quoque excipiendi, ſunt nati & confœderati Cæſaris; qui non offendendi; quum alias, ſi hi offendantur, crimen Maieſtatis committi putet. *Menoch. conſ. 99, n.37. Bod.5 de Republ. 6. Erenb. 2 de fœd. 2, ſ.194. & lib.1, c.3, n.9.* Ac ut eo melius in officii ſui ratione contineantur omnes, ſolet talequid in tranſactionibus publicis & quavis compoſitione belli obſervari, ut ſimul quilibet ſtatus ſingulariter ſe obliget, quod nullum fœdus contra Imperatoris, natorum eius, & reliquorum ſtatuum ſalutem atque commodum inire velit. Exemplum eſt in Magdeburgenſium banni abſolutione & receptione aut reconciliatione cum

Imperatore Ferdinando I, de ann
1551, die 9 Novembris, *artic. 2 capi*
tulationis; ubi non tantum renuncia
runt omnibus confœderationibus ad
versis, sed etiam promiserunt, quo
nullum unquam fœdus sub quocun
que prætextu aut specie inire velint
nisi prius S. Cæs. Maiestas, reliqu
membra Imperii & Status, utraqu
domus Austriaca & Burgundica, &
cæteri Imperatoris Ducatus atqu
Provinciæ expressis verbis except
sint. *Merkel. de obsid. Mag. pag. 2, lit. O*
Imo generalis est conclusio, quod
fœdera contra superiorem regularite
nullo jure fiant. *Quetta. consil. 6*, quā
alias fœdus eiusmodi per se sit inva-
lidum & nullius efficaciæ. *Erenb lib.*
1 de fœd. cap. 2, n. 235. Nihilominus
ex antiquissimo libertatis jure, *quod in*
superiori libro satis explicavimus, privi-
legioque fortitudinis, concessum esse
videtur Romano-Germanici Impe-
rii membris, ut sui juris, pacis publi-
cæ, libertatisque communis causs?,
vel inter se, vel cum exteris fædus in-
eant. *Aur. bul. tit. 15. Rec. Imp. anni*
1495, §. Auchsollen. Clut. fasc. th. 7.
Besold. lib. 2 pol. c. 6, n. 9. Konig. pol.
par. 1, cap. 5. n. 67. Verum est, *uti rect*
observavit Besold. in discurs. de civit. lib

Imperij

Imperij, quod in historia Germanica nihil frequentius occurrat, quàm fœdera Principum & civitatum. Vnde satis manifestè constat, quam non tantum studiosi fuerint libertatis, sed quod etiam illis conditio status minus stricta fuerit; præsertim Saxonum generosior animus extitit; qui odio habuit extremo iugum illiberale servitutis: Et quāvis jus confœderationis Dd. libenter membris Imperii justis attribuant; tamen inventi sunt hoc potissimum tempore, qui civitatibus aliquot Hanseaticis mixti status novam intentarint litem, & non dubitarint, ipsum quoque Hanseaticum corpus nonnihil atrocius convellere, idque culpare alicuius conspirationis, quum tales civitates in complexu suo contineat, quibus ius confœderationis non competat: Imo eousque audent adscendere, ut antiquissimo & celeberrimo huic fœderi titulum conspirationis affricare non dubitent. Quod haud obscurè quidem, quamvis perplexæ loquelæ studens, ille Erenb. *de fœd. lib*, 1, *c*. 2, *n*. 44, innuit. Quem non incongruè Keckermannus perstringit *in curs. ph. disp*. 33, *q*. 18, *pag*. 688. Ibi deinde subiungit aliquid, inquit, quod & periculosum

 valdè

valdè dictu scriptuque est , & tale omnino; quod valde optem ab isto viro vel non scriptum, vel maioribus argumentis dedisse evictum. Accusat enim Hanseaticas civitates conspirationis. &c.

Quod ille quasi oblique tangere voluit; id sane aliquis anonymus ab aulicis G. subordinatus non sine magnis & acerbissimis protulit iniuriis. Scriptum vero illud quod sub persona illustri eiusque prodiit tegmine, pasquillo non est absimile; adeo refertum scatet passim calumniis & maledicentiis. Etiam ipsum nomen libelli quo *flabellum muscarum*, sive *Fliegenvvedel*, inscribitur, satis acrem ignominiam Aristarchici & Archilochici stili redolet, & admodum vehementem calamum repræsentat. Si quem temporis illius utcunque elapsi cura non pænitet & absque scandalo quid censere se fortè posse arbitratur, cognoscat illud scriptum, & conferat cum eo locos aliquot *in secunda repartitione actorum Brunsvic. Historiæ; in primu Examen illustre personæ illustris*, *pag.* 77, 161, 199, 286, 350; *& Refutationem defensionalem Brunsv. p.* 1158, 1195, 1201, 1205. 1217, 1223, 1239, 1252, *& seq.* 1306, 1363,

1363, 1484, 1448, 1674, *&c.* Alias quoque materiam hanc ubique sparsam talibus in actis inveniet. Auctori anonymo, qui tamen *in aliis, & præsertim in Retorsione contra Brunsv.* non adeo incognitus vult videri, calculum suum satis importunè addit Knich. *in velitatione apolog. item in Encyclop. c.* 10, *n.* 196, *& seq. Et Erenb. d. n.* 44. Sed recte non, respondet Dauthius, quod materia talis Rerumpubl. earum non admodum cognita fuerit multis. Aliud ergo, *inquit Besol. in pol. lib.* 2, *c.* 6, *n.* 10, respondendum esse probabile quibusdam videtur, de civitatibus, quas mixti vocant status. *Brunsv. disp. d. iur. univers. th.* 17. *Gail.* 2 *obs.* 54, *n.* 10. Idq; posse probare, aiunt, celebre civitatum Hanseaticarum, maritimarum, & aliarum Teutonicarum fœdus; cui cohæret fœdus civitatum Vandalicarum. Non ergo ferendum (*ita pergit Besol. d. l. n.* 11) esse videtur, quod scribit VVarem. Erenb. 1 *de fæd.* 2, *n.* 44; si penitius examinaverimus huius fœderis naturã, vix negari posse, quin sapiat (quoad nonnullas civitates) specimen coniurationis: quum multæ civitates eo comprehendantur aliorum imperio sub-

subiectæ. Ast huic adsertioni plusquam sufficienter respondet unitarum civitatum Hanseaticarum necessaria Responsio apologetica de *dato Lubeck 24 Aprilis, an.* 1609. *Adde Bets. tract. de famil fol.* 53. *Bart. Muscul. tract. d. confrat. th.* 15. *Clut. paradox. th.* 8. *Arumæ. in discurs. 6 ad aur. bull. concl.* 9. *fol.* 262, *& seq. Matth. Steph. lib. 2 de iurisd. p.* 2, *c.* 4, *n.* 4. *Hieron. disp. ult. th.* 3. *pol. ad lit.* 6. *Cam. disp.* 5 *de Reg. th.* 103. *Thesoro pol. part.* 3. *Lovis Serv. tom.* 2, *plaid.* 11, *fol.* 299. *Stuck. disp. Inst. in exeg. iurisd. concl.* 7, *fol.* 527, *& seq. Confer. Gilm. in symphor. p.* 1, *t.* 2, *de reconv. vot.* 1, *in caus. Arch. Meg. contra Erfurt. f.* 90, *n.* 97. *Ruland. de commis. p.* 2, *lib.* 5, *c.* 4, *n* 47. Tum, si ad extrema recurratur, multa vetustas receptionis non tantum excusat, sed etiam patientia superiorum & approbatio publica omnes culpationes tollit, quæ tanto cum fervore *in actis Brunsv.* urgentur *passim*, *ceu fit quoque in Repartitione tertia p.* 342, 407, 454, 457, 460, 586, 655, 853, 854, 863, 864, 1174, 1167, 1200, 1201, *& seq.* 1207, 1225, 1232, 1292, *&c.* Consensus enim tacitus etiam supplet aliquid pro decreto. *Bald. l. fin. C. si maior. fact.* Ceu etiam consensus

sensus partium facit perverti ordinem iuris. *gl. c. cum olim. de causs. poss. & propr.* Et facere facto plus est quam verbo. *Anch. cons.* 173, *n.* 5. Vti facere dicitur, qui, cum possit, non prohibet. *l. adigere. in princ. ubi gl. ff. de iur. patron. l. quid ergo. ff. de his qui inf. not.* Consensus enim facti perdit ius suum. *Bald. l. si pater* 10. *C. de inst. & subst.* Tum, pati idem est quod facere. *l.* 3. §. *dare. ff. de usufr.* Ac, velut patientia est actus successivus; (*Zas. l. divort. n.* 8. *ff. solut. matri.*) ita patientia longa superioris habet vim privilegii quod sibi inferior acquisivit iustè. *Bal. l.* 2. *C. quæ sit long. consul.* Patientia quippe facit præsumi contractum. *Cast. cons.* 161. Imo patientia habetur pro præcepto. *l. liberorum. ff. de infam.* aut mandato. *l. qui patitur. ff. Mandat.* Sicut & patientia taciturnitate absque ulla exceptione consensum importat, *Dd. l. si filius C. de pet. hær.* quum sit ratihibitio. *C. fin. de iureiurand. lib.* 6. Vnde tacens & sciens rem suam præscribi, videtur præsumptionem confirmare. *Dd. c. auditis. de præscri.* Confirmationis autem quantavis sit, id *l. legem obvenire. ff. de V. sig.* satis explicatur; quum confirmans dare quid

dicatur; uti & cōfirmatio vim decreti habeat. *Bald. l. quacunque. col.* 1. *C. de bon. quæ lib.* Namque illa supplet defectum solemnitatis, formæ & personæ. *Bald. l. fin. ff. de test. tut.* Sed de his alibi pluribus.

Nunc dispiciendum quoque est, cum quibus fœdera licitè & utiliter contrahantur. Bodinus, *lib.* 5 *de rep. c.* 6, *in.* 579, *&* 589, perquam doctè quidem ea de re agit; velut etiam Althusius, *pol. c.* 20, *f.* 276, & Arumæus, *disc.* 28 *acad. de iur. pub. th.* 42, *& seqq.* Sed longè sapientius ipse Iehova verbo suo diversis in locis commonet. Exod. 23, 32. *&* 34, 15. *Deut.* 7, 3. *&* 20, 13. 1 *Reg.* 20, 36, 42. Aut enim cum amicis, aut cum hostibus, aut cum iis, qui nec amici nec hostes aperti sunt, nobis res est; ubi certè magna opus est circumspectione. Nec minus & id considerandum venit, quod aut Christiani sint Principes sive Respublicæ, aut à Christianismo alieni. Vtrobique nec hoc negligendum, quæ potentia & fortunæ commoditas, simulque animi dotes adsint. Potentes enim quidem sunt quærendi securitatis maioris caussa; verum sæpenumero in confœderatis prudentia potius & virtus quam opum,

pum & divitiarum cumulus deſideratur. Quid enim prodeſt, ſi opem in opibus fruſtra requiras? *Vid. Lipſ. lib. 1 de magnit. Rom. Imp. c.* 3. Sed & ab egenis, præter condolentiam communem, quam loco ſubſidii tibi perſolvant, interim te domum cum inani reſponſo amandantes, nihil adiumenti in rebus adverſis, ſolatii parum accipies: qualium rerum ipſe ſpectator & auditor non ſemel fui. Priuſquam ergo ad negotiorum communitatem deveniatur, cum quibuſnam tibi res ſit futura, diligenter ponderato. Maxime quoque periculoſa ſunt fœdera, quæ cum iis ineuntur, qui ſub diverſa politia & ſub diverſo vivunt climate cæli. *Iun. p.* 2. *q. pol.* 70. *Alth. c.* 20 *pol.* Circa ethnicos & manifeſtè impios quid ſit notandum, id ſupra monuimus: Habes certè, quod caveas. An vero Chriſtianis cum Ethnicis contra Chriſtianos fœdera contrahere licitum ſit? Quis hoc ſuadeat, abſque neceſſitate extrema? Non mihi hoc vendico. Imo Chriſtiani nominis ſuavitatem omnino amittunt, & larvam diaboli induunt, quoties alter alterius ſpirat ſanguinē. *Vide tamen Arum. d. diſc.* 28, *th.* 51. An autem conſenſus in religione requira-

quiratur in confœderatis, id est, An cum impiis vel infidelibus, ut Turcis, Saracenis, Tartaris & id genus aliis, licitè fœdera contrahantur, admodum arduæ quæstionis res est. Iterum verbum Dei suam heic interponat decisionem. *Exod.* 34, 12. *Iud.* 2, 2. 2 *Paral.* 16, 7. *&* 18, 31. *&* 20, 37. *Nehem.* 13, 23, 25. *Ose.* 12, 1. Vbi omnino hoc prohibetur, adeo ut etiam pœna affecti sint cōtra id delinquentes. 2 *Par.* 20, 37. *Iud.* 1, 24, 27. *&* 3, 5. 1 *Reg.* 20, 36, 42. Affirmat hoc tamen Bod. *d.c.* 5, *n.* 599. *&* 1 *de Rep.* 7, *n.* 27, *in fin.* Iun. *q.pol.* 74, *fol.* 170. Erenb. 1 *de fœd.* 2, *n.* 86, *& num.* 123, *&* 243. Kirch. *disp. pol.* 17, *cor.* 2. Quam difficilis autem ea res sit, id sat doctè declarat Kecker. *pol.c.* 24, *f.* 389. Hoen. *disp.ult.pol.th.* 5, *a.* Vide Arum. *d.disc.* 28, *th.* 53. & Schonb. *pol. lib.* 4, *c.* 36. qui omnino negativam statuit potiorem; quia serpunt vitia, & in proximū quemque transiliunt. *ex Exod.* 34, *Deut.* 7, *Amos.* 5, *Esa.* 31, *Iud.* 2, *Gen.* 43, *Matth.* 10, etiam pluribus hanc probat sententiam, quę sanè non exigua est aut levis censenda. Vide omnino Norderm. *de iur. prin. th.* 78. Eamdem pluribus quoque ex Celso Mancino *de iur. princ.*

lib. 6,

lib.6, c. 17, deducit Konig. *in pol.par.* 1, *c.*4, *n.* 84, *usque ad n.* 149. Sic & Besold. *in pol lib.*2, *c.* 5, *n.*13. Cui subnectit quæstionem; An hæreticorum fugienda sint fœdera? Quis vero propriè est hæreticus? An ille, quem ita clamant opiniastri & habitualistæ? An ex constitutionibus humanis tam arduum negotium dependeat? An non omnis opinio hominis fallax? Sed ampla nimis est materia; quam alibi Deo volente, trutinabimus. Interim maneat sententia *Besoldi d.l. n.*26. Nec minus difficillima & ea est quæstio. An quoque, si vicini duo Principes vel civitates potentes mutuis bellis se divexent, consultum sit alteri eorum sese adsociare, aut planè ab iis abstinere? Neutralitas quam sit res periculosa, docet Lips. 4 *pol.*9, *n.*49. Keck *pol.*31, *in fin.* Erenb. 1 *defœd.* 1, *n.* 182. *&* *c.*212. Clap. *de arc.Rerump.*7. Alth.*c.*20. Hoen.*disp. pol.ult.th.ult.* Quomodo vero in omnibus casibus se quis heic gerere possit, de eo singularem tractatum conscripsit Neumeyer de Ramsala; Vbi potissimas quæstiones, *cap.*12 *&* 13, ponit de bello civili, & iis, qui ob religionem armis infestantur. In necessitate vero constitutio extrema

suadent

suadent politici, ut in potentiæ viribus pares aut impares quis observet, & inter pares illum, qui optimæ sit naturæ & ingenii. *Lips. d. l.* At si de tyranno sit quæstio, an quis sibi non potius ab eo prorsus cavendum statuat? Quis ardentibus ignis flammis se concredat temerè? *Cic. 3 offic.*

CAP. XIV.

De conditionibus fœderis, & modo contrahendi aut constituendi pactiones firmas.

PLusquam ampla & diffusa hæc est materia, & gravissimæ considerationis, cum quibus & quam cautè fœdus ineas; quæ hoc loco non plene explicari poterunt, præsertim si exempla declarationem illustrare deberent. Sed tamen quum conditiones & modus contrahendi, pactionesque fœderum constituendi, id satis expeditum enucleatumque reddant, tanquam sextum & septimum huius disquisitionis membrum, nunc paucis duo hæc examinando perlustrabimus. Interim bene observetur monitum Bodini, *de rep. lib. 5, pag.*

932.

932, de differentia ſponſionis, fœderis, pacti & pacis, nequis in eorum confuſionem temere incurrat. verum iſthæc alibi accuratius explicabuntur.

Conditiones igitur id propriè exprimere debent, quod æquum, honeſtum, utile & poſſibile ſit. Nam quum fœdus in mutuę amicitiæ fundamento ſubſiſtat, pari iure & lege in fœdus atque in amicitiam venitur & deſcenditur. Proinde nunquam cum pietate aut ulla virtute politica pugnare debent; ſed potius ad harum præſidium faciant; *ut rectè ait Hœn. d. d. ult. th.* 29. Sed è contra maximoperè cavendum eſt, ne quis utilitatis & privati commodi, vindicandæ iniuriæ, aut alius leviuſculæ cauſſæ gratia, vel reſpectu occulti honoris vani, ambitionis, voluptatis ludicrę, ludi iocique gratia, vel ſecuritatem in carnis mortalis brachio quærens, fœdus contrahat. Niſi enim ad Dei gloriam, proximi dilectionem, conſcientiæ patriæque libertatem, ſubditorum ſalutem & conſervationem reſpiciatur, & ut cæleſtis verbi maieſtas aut ſtabiliatur aut amplificetur, is finem & effectum fœderis uti non conſiderat, ſic quoque nec cau-

ſam

sam principiumve illius intelligit. Veluti ob dictas rationes fœdera improbata sunt omnino in rege Asa Judæ. 2. *Chron.* 16, 7. Nam licet Asæ pietas admodum prædicetur alias in eo, quod fecerit quæ recta viderentur in oculis Iehovæ, sicut David pater ipsius; 1 *Reg.* 15, 11, imo & animus eius integer fuerit erga Iehovam omnibus diebus suis; *v.* 14: tamen multiplex in eo, quod adeo temerè, & cum profanissima prodigalitate profusioneque divitiarum sacrarum, adversus confratrem Regem Israëlitarum Baheschamum, cum Syriæ Rege Benhadado fœdus inierit, commisit peccatum. Caussam quidem iustam prætendere poterat, & talem, quæ rationem status, ut hodiè loquimur, maxime concerneret; quoniam Baheschamus ipsi fortalitium ingens, Ramæ muniendæ caussa, ex adverso opposuerat, ut regi regnique totius subditis omnem intercluderet commeatum: Nihilominus Chanani vates à Deo missus ipsi ad oculum demonstravit, in hac defectione à Iehova, proprii commodi respectu, gravissima eum peccata turpissime cumulavisse; non tantum Benhadadum ad diripiendum aliquot civitates Israëlitarum

litarum & totum tractum Cinnereth, ac totam terram Naphthali, concitando; sed etiam lapides ac ligna omnia, quæ ad muniendam Ramam magno laboris conatu Baheschamus eo convehi curarat, per subditos deportari mandando ad condendas urbes Benjaminitarum Gebahum & Mitzpam; ut ita in suum talia converteret lucrum. Quibus flagitiis etiam hoc crimen adiecit longè gravius, quod veritatem exprobrati lapsus noluerit agnoscere aut corrigere; sed potius è concepto in sanctum vatem odio, in carcerem Cippi illum conijci jusserit; ut cœlesti huic viro id obtigerit, quod dici solet, Veritas odium parit. Abrahamus Patriarcha quidem olim quoque in fœderis pacto cum tribus fratribus Hanæro, Eschole & Mamræo vixit, quum ipsorum esset incola: Verumtamen illud amicitiæ mutuæ pactum in talem abusum neutiquam abripuit, sed vere reciprocum cum iisdem fœdus excoluit. Nam, quum ipsi annunciaretur, quod Cedor-lahomerus Rex Helami sive Persiæ, cum suis quatuor adsociatis regibus (qui expoliatum irruerant & expugnatam Regem, Berahum Sodomæum; cum tribus eius

confœderatis, propter rebellionem & denegatam contributionem, quam ipsi tamen hucusque per duodecim annos præstiterant], agnatum suum Lothum cum facultatibus omnibus captivum abduxissent, ille confestim, re cognita, cum ministris suis & confæderatis, liberandi & eripiendi agnati caussa, arma quidem induit; sed non ea intentione, ut ullum inde sibi quæstum faceret, licet Rex Sodomæus liberali manu eum ipsi offerret; sed potius eum in finē, ut proximi sui salutem etiam cum dispendio vitæ, absque proprii commodi respectu, rite recteque curaret. Abraham (*ait Teutonicus in commentario suo ad Gen. cap.* 38,) quum Ethnicos obrueret victoria sua, nihil ex bonis raptis sibi petebat; sed omnia Regi Sodomęo reddebat, quæcunque illi eripuerant Ethnici, & solummodo zeloten agebat in Domino. Non ille arma induebat propter regiones & regna, sed ut liberaret fratrem suum ex manu hostium. Hæc certè vera erat zelotypia, quam Iehova in eo urgebat. Non consurgebat, ut bellum propter terram aut civitatem occupandam subiret. Et quamvis obtineret talia, non tamen quidquam eorum sibi expetebat;

bat: sed re confecta, in suum locum pacificus revertebatur. Verba eius & promissio erga Iehovam sanè notabilis est *Gen.* 14, 22, 23, *&* 24. Sed ne quis putet, conatum hunc & factum hoc bellicum absque peccato fuisse, aut gravi aliqua caruisse culpa; certe miraculosam prorsus Iehova reconciliationis adhibuit misericordiam; & Abrahamum in ipso momento ex iræ regno in regnum gratiæ retraxit; mittendo Melchisedechum suum, qui ipsi panem & vinum, novæ promissionis & testamenti in Christo pignora offerret, ut illius benedictione in integrum restitueretur. Non certè Melchisedeck iste filius Noachi Sem fuit, ut Hebræorum fert interpretatio erronea; quam etiam ipsa epistola D. Pauli *ad Hebræos cap.* 7, 3, satis evidenter declarando refutat, ubi scriptum est, fuisse hunc sine patre, sine matre, sine genealogia, sine initio & fine: quippe mysterium illud typicum efficaciter Spiritum Iehovæ in Christo repræsentat.

Quod idem Teutonicus *in d.l.* graphicè depingit? Veluti enim heic in persona Melchisedeci ei sistere se voluit; ita quoque in triplici figura postea, quum ad ostium tentorii ibi-

dem Abrahamus sederet, eidem apparuit in planitie Mamræi. Sed ita se habent Teutonici verba: Admodum mirifica est hæc Spiritus locutio in Mose, ubi dicit: Postquam reversus fuerat Abraham à cæde, quod tunc Rex Sodomæ in occursum ejus egressus sit, & Melchisedec Rex Salem protulerit panem & vinum: qui fuerit Sacerdos Iehovæ altissimi, qui cælum terramque possidet; atque is benedixerit Abrahamo; cui etiam Abraham decimas persolverit ex omnibus. Licet alias in S. Scriptura de hoc Sacerdotio nihil inveniatur, tamen verissimum fuit, in figura Christi. Etenim Spiritus in alio loco ita de Christo testatur, quod sit Sacerdos in seculum secundum ordinem Melchisedeci. *Ps.* 110.4. Ita planè typicè, Spiritus Iehovæ figuram Christi proponit nobis apud Abrahamum, & vocat illum Regem Salem & Sacerdotem Dei altissimi, tanquam Sacerdotem salutis æternæ & Chrismatis, qualiter id ipsum in Sensuali lingua sonat. Id est: Christus Abrahamo benedixit, & ipsi panem vinumque obtulit, tanquam carnem & sanguinem suum, & ipse Pontifex summus est coram Deo, qui Abrahamum liberosque

berosque eius reconciliavit. Nam Abraham gladium iræ Dei contra Ethnicos geſtaverat: Ideo iam Melchiſedeck apparebat ei, atque benedicebat, ne gladius Turbæ illum deprehenderet; ac protenus ipſi panem & vinum, id eſt, cæleſte ens, apponebat, quod in ipſum introducere cupiebat, ac in carnem & ſanguinem transformare, ut ita Patris ira in fædere hoc tanquam in typo vivido complanaretur. Etenim iſte Sacerdos omnino veriſſimè ſpiritualiter eſt accipiendus. &c. Sic Rex iſte & Sacerdos, erat ille, de quo ipſe prædicationem inſtituebat, qui cum eo fædus hoc iniebat, quod æternus eius eſſet manſurus Pontifex ſummus, cui Abraham decimas, velut decimam proprietatem proprietatis humanæ (*id eſt, portam in Ternarium ſanctum, ubi angeli & animæ exſuſcitati & in eſſentia cœleſti corpore induti ſunt; ut alibi, in lib. de 40 quæſt. animæ, q. prima, circa finem,* idem docet) perſolvebat, & Sacerdos ſimul panem ac vinum exhibebat, cum benedictione ſua, tanquam amoris igne, videlicet Tinctura lucis, una cum eſſentia cæleſti, ut Abrahamus in hoc pane & vino Tincturam lucis in ignita anima reci-
 peret,

peret, & imago Dei in eodem redintegraretur, quę in Adamo cum fæmina disrupta erat. Inde Christus ipsi ceu fæminæ Tincturam reddebat Ens lucis, ut virilis & fæminea proprietas in unam rediret imaginem. Hæc ita Spiritus Iehovæ sub regio Sacerdote in Salem indicat nobis. Nam Esra, quum perdita Biblia in cognitione Spiritus Dei de novo amanuensibus suis ad calamum dictaret, cuncta hæc apertè vidit: ideoque hæc ita Spiritus Iehovę ponit. Ex quo satis dilucidè perspicitur, quamadmodum Esra in effigie spiritus historiam Abrahami conscripserit. Quippe tota historia de Abrahamo sub Christi persona præfiguratur, quum typum Christi demonstret. Hunc Sacerdotem de Salem, vidit tunc Abraham in spiritu. Sic etiam, quoties Abraham sacrificabat, adstabat ipsi hic Sacerdos in sacrificio, & sacrificabat Deo: quia mundum sacrificio reconciliare Patri debebat. Inde erat Sacerdos Dei. &c. Quanta igitur mysteria sub paucissimis illis lateant verbis sacræ Scripturæ, ex his satis patet. quod & exinde constat, quoniam Abraham non tam in pietate & sanctitate debita, quam sub regno iræ Dei, tantum perfecerit

actum bellicum; non inquam, in amore Iehovę, cui per dulcissimum & sanctissimum ministerium Christi prius eum reconciliari & restitui oportuit, quàm Deo se gratum exhibere filium denuo posset. Quapropter non ita leviter de fædere & armis Abrahami judicandum est, ceu vulgus interpretum id in vili æstimio habere, & suas enormitates atque crudelia vitia hoc exemplo palliare solet, qui putant, hoc facto Abrahami multa magna & dura facinora excusari posse: quum tamen Christus in persona Melchisedeci, Sacerdotis alicuius sancti, cælitus ei comparere, & suo corporis & sanguinis testamento aut sacrificio Patri eum reconciliare coactus fuerit; etiamsi Abraham ex amore agnati & eius liberationis bellum hoc subierit.

Sed ad conditiones fæderis redimus; quas diximus in quatuor illis proprietatibus consistere. Fædus enim omne sive in eadem re, sive in simili conficiatur, utrobique suam requirit honestatem, æqualitatem, utilitatem, & possibilitatem; alias & fructu & effectu carebit suo. Ideoque inæqualitates, quantum fieri potest, in consarcinandis conditioni-

bus evitentur, & omnium maxime illud dispiciendum est, quomodo præcaveatur quicquid speciem subiectionis inducere queat. Velut supra diximus, quod inæqualitas potissimum ex clientelari, tributario & dedititio fœdere, impropriè ita dicto, exoriatur. Vbi summæ certè adhibendæ sunt cautelæ, ne iurisdictioni quis ac potentiæ suæ præiudicium aliquod creet in ullo actu aut negligentiæ culpa; præsertim quum ius protectionis primum plerumq; subministret gradum iis ad iurisdictionem adquirendam, qui in finibus extendendis & propagandis perpetuo sunt occupati.

Quæritur heic, si quis ex alterius iurisdictione & territorio sit eiectus, aut relegatus, an ille in confœderati regionē commigrare queat, aut recipi ibi possit? Affirmativam statuit Menochius, nisi expressis hoc pactis cautum sit, ne alterius ob maleficia relegatum accipiat. *Men. 1 de arbit. Iud. q.* 100, *n.6, & seqq. Arumæ. de iur. publ. disc.* 28, *th.* 67, *&* 68.

Hactenus de conditionibus considerandis; sequitur nunc de modo iungendi fœdera. Quis est inter prudentes

dentes politicos, qui, ignoret, fœdera diuturna salutaria esse, non posse, si fiducia virium & potentiæ propriæ ac fœderum spe, non necessaria suscipiantur; si dispares sint confœderati; si non unum & solum publicũ, sed privata sub prætextu publici quæsierint? Si ullo unquam seculo in usu hoc pessimum fuit defraudationis & depeculationis studium, certè hoc tempore quam maximè apud omnes prope viget atque floret. Etenim ipse vidi & audivi sæpius, non absque dolore, quomodo sub prætextu pietatis & religionis quamplurimi ex nomine sancto boni publici sibi non tantum commercium confecerint, sed etiam amicis integerrimis, qui hisce blandimentis speciosis se nimium credulos exposuerunt, extremas consarcinarint calamitates. Quod subtilissimi, præ aliis id factitare solent, quo videlicet nuspiam verum candorem demonstrare iuxta tenorem concepti fœderis cogantur, aut cogi queant. Ideoque ambigua verba maximè enucleare discunt, & generali schemate omnia contegunt. Verum, qui acutioribus rem intueri oculis cupiunt, talibusque negotiis arduis destinati sunt, duo heic ante

omnia bene dispiciunt. Quorum primú est, ut res de quibus tractaturi sunt, prius recte disponant, casusque eius speciales cum circumstantiis dilucidè depingant, prout ipsa rei necessitas requirit: & ut omnia scriptis publicis concipiantur, inque iis clarè ac discertè exprimatur, cum qua persona, corpore, populovè communitas sit instituenda. Deinde, ut ambiguitates & captiunculæ in generali forma loquendi evitentur, & omnia claris, perspicuis, apertis, & expressis verbis cócipiantur; ne iusti iniustive specie, periurio latebra decipiendiq; occasio quæratur. *Bod. lib.* 5. *de rep. c.*6, *n.* 594. Quum enim tantæ sint hominum fraudes, *dicente eodem d. l. n.* 607, tot in mentibus latebræ, tantique recessus, ut fidei violandæ occasiones etiam ex rebus quibusque levissimis quærantur; formulę fæderum erunt cautè conscribendæ, ut, quicquid non sit in formula, illud neque sit in fædere & reipsa. *Arum. de iur. publ. disc.* 29, *th.* 80. Quanquam perfidia nemini, perfidiæ latebras quærenti, deesse possit, siquis in eum crudelis impudentiæ rigorem inciderit, ut nihil recte dictum aut factum censere velit, quod cum for-

tuna

tuna in proprii commodi ſtudio non conſpiret. Crudelis enim talis aſtutia triplex ſibi ut plurimum conſuere ſolet fraudis pallium.

Sunt primo, qui manifeſtè perfidiam committere non verentur, dum ſententiæ ſuæ malitioſam interpretatiōnē affingunt. Quale exemplum de Solymanno Turcarum Imp. & Abraimo Baſſa refert Bod. *lib.* 5, *c.* 6, qui nihilominus Baſſam eo tempore, quo dormiret, necari iuſſit, licet iureiurando ante confirmaſſet, quod non eſſet mortem illi illaturus, dum viveret. At poſtea mentem hac interpretatione explicavit, quod dormientes non pro vivis ſed defunctis habeantur. Quale exemplum etiam nuper retulit vir integræ famæ, qui mediator fuerat inter milites præſidiarios & magiſtratum ſat notæ Reipublicæ, quum milites propter defectum ſalarii, priuſquam ſolutum eſſet debitum, ulterius obligationem ſequi recuſaſſent. Magiſtratus vero quum tandem poſt multas obligationes promitteret ſolutionem, ſimul hanc abnegationem officii pro ſpecie rebellionis aut ſeditionis allegare voluit, ut, ſoluta mercede, ſub prætextu criminis admiſſi, ultimo eos afficeret

ret

ret ſupplicio. Hoc audito, noluerunt milites quidquam iſto nomine accipere, priuſquam condonatione facta penitus eſſent reconciliati ſuperioribus. Quod itidem ſub æquivocatione quidem illis fuit promiſſum; & tali conditione, ut, accepta ſolutione, ſe ſiſterent in territorio magiſtratibus: ubi concluſerant, quod principales eos, qui ſolutionem petierant, è medio tollere vellent. Sed hanc fraudem quum Mediator ille perciperet, in faciem magiſtratui illi contradixit, adiecitque, quod nollet in publica fide fallax deprehendi, quin ſtatim militibus id detegeret, quum boni viri non ſit, aliquid duplici proferre conſcientia, aut tali æquivocatione ludere; nedum quod hoc boni magiſtratus indicium eſſe poſsit, cui omnis fidei concredita eſt cuſtodia. Quo verbo in pudorem coniecit ſingulos adſeſſores, & obtinuit integritate ſua privata, ut etiam publica fides illius magiſtratus, ſalva perſtaret. Simile exemplum ante triennium ipſe vidi, quum inter Principem & civitatem quandam, P. ſub fidei certique ſilentii iuramento, pacta conſtituerentur æqua ſecreto modo; quæ non tantum propalavit magi-

ſtratus

ſtratus commodo ſuo ſtudens, ſed etiam cum damno alterius penitus negocium ſubvertit; prætendens, rebus ſic ſtantibus id ita eſſe intelligendum, &c. Quum eiuſmodi diræ Sophiſticationes paſsim in uſu fuerint, adagiis aliquot, de Phænicum pactis, Theſſalorum commentis, pacto Locrenſi, & commento Thracum, locus (proh dolor) factus eſt. fraudes nè ſint? *Vid. Eraſm. in chil. tit. de inconſtantia, &c.* Præclaræ certè interpretandi rationes, ex Diaboli ſchola hauſtæ. *Arum. de iur publ. diſc.* 28, *th.* 82.

Sunt alii ſecundò, qui non tantum verba, ſed & ſyllabas aucupari noſcunt. Ceu de Ludovico V Reg. Franciæ hiſtoria eſt, quod Ludovicum Luxeburgenſem, magiſtrum militum, ſub verbo hoc, Se capitis tanti viri egere plurimum, ad capitale ſupplicium abripere ſtuduerit. *Cominæus de reb. Gall. Bod. d. l. num.* 607. Simile quoque in Sleydano *lib.* 19. legitur exemplum de incarceratione Landgravii Haſsiæ.

Tertiò, ſunt etiam alii, qui veteratoriè, & nimis callida iuris interpretatione fidem fallere non dubitant, pacemque violari negant. Vt, ſi quis pactus ſit, ne offenderetur, & tamen

tamen furto aut alio velamine criminis res possit auferri. &c. *Arum. ibid.th.* 83. Velut etiam de Legato Romanorum, qui cum Antiocho de divisione navium egerat, exemplum refert Bod. *d.l.* Ita fidei subversio quavis sophisticatione facilè comminisci potest, si verborum perplexitates non rite explicentur.

Proinde modus prope omnis in fide consistit, quæ etiam fundamentalem formam exhibet confœderationis contractui. Perniciosior hostis non est, quam qui sub specie amici duplex est, inque verbis alius apparet ac in corde sepultum tenet. At fides bona non patitur hanc; sed verba rotunda exigit cum effectu, quem nec utilitatis publicæ, nedum privati ratio ulla violare debet. Etenim, abrogata vel violata fide, omnis inter homines societas concidit, quæ nec fœdere, nec ulla conditione pacis potest recuperari. Ipsemet Reipubl. Princeps fiet omnium exul, qui erat omnium Præsul. *ut loquitur Bald. in l. Princeps. ff. de ll.* Proinde Saxonum is mos fuit antiquus, ut quisque secundum promissa & verba obligatoria cogeretur strictissimè vivere. Ac si quis vacillaret, eum non testes, non vicini tolera-

lerarunt. Aut enim excludebant talem ex omni consortio convivali, aut nemo ipsi propinabat. Vnde proverbium exortum, quod talem *de klapkanne vorbey gehn mueste*: quasi non esset dignus, qui cum honesto cœnaret, si fidem non servasset debitè. Nec raro compellebantur ad obstagium præstandum. *Vid. Monach. de iurisd. part. 22, c. ult. Moll. in const. Sax. p. 2, tit. 22. & 3 semest. cap. 3. Kopp. q. 3.* Constantia & integritas hæc Saxonum in servanda fide adeo famosa olim reddita fuit, ut etiam ad exteros proverbii loco emanarit, & firmissimum putaretur, si quid Saxonica fide esset promissum.

Sed ut in fœderibus compangendis modus dictæ fidei eo syncerior appareat, cautelæ binæ erunt. 1. Vt, si quid discordiæ antea fuerit inter paciscentes, id penitus amnestia consopiatur, & rancor omnis omnino tollatur è medio; certæ cum pœnæ constitutione exprobraturo irrogandæ. Deinde, si quid discordiæ inter membra exoriatur, hoc ad arbitrium compromissi alicuius remittatur. Sic etiam, si verba dubia inveniantur, id selecti ad hoc & è confœderatis deputati examinent, æstiment, declarent, ac con-

concludant. &c. Quibus de caussis non tantum esse oportebit fœderum protectores aut directores; sed etiam omnino consultum erit, ut statis temporibus conventus communes atque deliberationes instituantur; quo iustus semper vigor conservetur, damna autem in tempore, ne inveterescat malum aliquod, è medio tollantur. Cæterum, director ille vel protector & ipse socius erit, nil ultra: neque juris quidquam in cæteras obtinebit.

Quæritur heic, num rupta fides videatur, si socii patrem fratresvè, fœderibus non comprehensos, violaveris? Caussa quidem inquirenda est; sed malè negativam vult Bod. *d.l.* 5, *c.* 6. *Vide quoque Arum. d.d.* §. 28, *th* 84.

Sic arduam quoque hanc quæstionem hodie duo inter se confœderatorum corpora ventilant: An teneantur confœderati ad ea præstanda, quæ in Notula autographi aliter fuerunt subscripta, quam in expressa reservatione protocolli & explicatione eius sint memoriæ caussa annotata? Vna pars verba fœderis vult strictè observari; altera vero, ad reservata cum protestatione recurrit. Si quid censendum foret secundam strictam juris

ris regulam; certè, quod altioris est indaginis, cum eo quod probationis est liquidæ & manifestæ, atque in continenti documentis publicis confirmatur, haut, comparari, nedum confundi potest. Etenim probatio in continenti, secum importat executionem paratam, aut processum summarium requirit; & excludit exceptiones, quę sunt de Iuris apicibus. *Col. de proc. execut. p. 1. cap. 10, num. 308.* quum alterum ex longè petitis adducatur, & prius ordinariam exigat rei abstrusæ per notissima jura cognitionem. Imprudentia est, dicere, Non putaram. Res magnæ consequentiæ, providum præsupponit consilium; præsertim ubi tam multa tot vicibus ex intervallo confluunt ingenia, quæ primas inter prudentes sibi partes vendicant. Litem suam ipsi inter se dirimant Alias notorii ordo est, ut ordinem juris non requirat. *Col. de pr. execut. p. 1, c. 1, n. 22.*

CAP. XV.

De solemnitatibus & ceremoniis fœderum: dequè officio confœderatorum, & quanam in re id propriè consistat.

VT nunc sunt mores hominum, fædera humana utplurimum præter nomen nihil habent quidem; nihilominus sæpius terriculamento sunt vicinis aut hostibus. Atque hanc auctoritatis gratiam ut sibi eo magis concilient confæderantes, idcirco ita res & conatus splendore suo ceremoniisve non caret.

Ritus autem celebrandi aut sunt de fæderis sanctione, vel de eius confirmatione & approbatione, vel de eiusdem publicatione.

Quoad primum, ante omnia de pactis conventis agi oportet, quibus fædera tanquam firmamento innitantur. Deinde vero olim variis ceremoniis quidem fædera sanciri solebant. Veluti *supra cap.* 11 ostensum est, quod Patriarchæ atque Reges victimis & iuramentis ea confirmarint. *Bod. d. l.* 5, *cap.* 6, *solemnitates aliquot recenset.*

recenset. Veterum alii, ad modum sanctorum Patrum, cæsis victimis, alii jactu lapidum, fædus iniebant; ubi simul hi ista verba submiscebant: Si sciens fallam, ita me Diespiter, salva urbe arceq;, bonis eiiciat, ut ego hunc lapidem. *Ros. de ant. Rom. lib.* 3, *c.* 6; *&* *lib.* 10, *c.* 2, *plures recenset ritus*. Reges Parthorum & Armeniæ iunctos pollices & eodem nexu colligatos leniter vulnerabant, cruoremque expressum exugebant. *Bod. d. l. & Arum. d. disc.* 28, *th.* 95. Sic veteres nostri Germani manuum implicatione fædera contrahere solebant. Qualis solemnis mos stipulationis etiamnum apud nos in usu est; iuxta illud vulgatum: *En, dextra fidesque*. Saxones monstrato & erecto in cælum pollice cum nutu capitis confirmabant simul verba promissoria. Quem ritum adhuc seniores nonnullos observasse vidimus. Alii ferro candente aquæ frigidæ immerso, dira carnium execratione fædera sanciebant. *Bod. d. l. pag.* 952. *ubi & addit ex Cæsare, quod* Galli veteres collatis signis sanctissimè fædera iunxerunt. Nonnulli victimarum sanguine gladios tingebant; veluti Clearchus Lacedæmonius & Tissaphernes Persa talẽ coniunctionem

inter sese coiêre Qui arctissima conspirationis fide coniurabant, pocula vino ac sanguine, quem inflicto sibi vulnere expresserant, temperata, simul absorbendo evacuabant. quales levitatis mores etiam imitari hodiè solent juvenculi nostri, qui dissolutè vivunt. *Vide Camerar. 2. medit. c. 78, & c. 59.* Abraham quum fœdus cum Abimelecho pangeret, greges & armenta ei dabat. *Gen*, 21, 27. Alii connubio stabiliri rectius fœdus putant. *Bodin. l. d. & Arum. d. d. th. 97.*

Sed iurisiurandi ratio, in fœderibus ineundis vetustissima, quæ & nostris quoque moribus confirmatur, procul dubio Iudaicæ genti acceptа ferenda est. Sic Abimelech & Isaac jurato ineunt fœdus. *Gen.* 26, 31. David & Ionathan. 1 *Sam.* 18, 3. & 20, 16. & 23, 18. Ioiada & præfecti militum. 2 *Reg.* 11, 4. 2 *Paral.* 23, 1. &c.

Porro, divina lex (*ait Hœn. disp. ult. pol. th. 10, l. f.*) alterius, quàm Dei æterni nomen ac numen iureiurando obtestari vetat. Si enim solus est, qui numinis sui contemptores & perfidos ulcisci potest. *Deut.* 19. *Ierem.* 12. & 5.

Qualis formula esse debeat promissionis

missionis fidelis, tradit S.S. *Deut.* 6, 13: *Apoc.* 10,6, *Danæi eth. Christ.* 2, *cap.* 9, *fol.* 152. Idque Christus plenè explicat *Matth.* 5,33, *& seqq.* Christianorum verbum non debet esse frustraneum: Quod non in veritate firma consistit, à malo ortum traxit. Hinc à clausulis, quæ magis sapiunt imprecationes & execrationes, quàm solidum veritatis servandæ respectũ, abhorrendum est penitus: nec nimis arctum obligationis vinculum inter veros Christianos efflagitare oportet. Sed ubi tales invenias? Ideo necessariò recurrendum est ad illud, quod Dei testimonium cordi cuiusque interponat. Si Christum audiamus ritè, sat habemus in ipsius præscripta formula asseverationis. Quid vero de horrenda (*ut ait Rittersh part.* 9, *in Novell. cap.* 2, *n.* 1.) formula iurisiurandi sit tenendum *in Novel.* 8, id quilibet cognoscat *ibidem* apud Ritt. & Cuiac. *in recit. suis ad tit. de iureiur. lib.* 2. *decr. c.* 26. Iuramentum ergo (*dicit auct. apud Arum. in iur. pub. d.d. th.* 100.) quum præcipuus sit confœderatorum nexus, ut hoc Iudaica gens probè intellexit, (*Gen.* 21. *Ios.* 9.) valdè requirimus. & quamvis inter Christianos nulla debeat esse

 diffe-

differentia inter simplicem loquelam & juramentum; (*Cuiac.* 22, *obs.* 7;) tamen metu divini numinis (*l.* 8. *ff. de cond. instit.*) plus operatur iuramentum, quam simplex promissio. *c. debitores. de iureiur.* Licet nonnulli, quod dolendum est, apud Christianos contemptu religionis faciles inveniantur. *d. l.* 8.

Præstatur autem juramentum aut â principalibus ipsis: aut, quod hodiè usitatus mos obtinuit, ab iis, qui singularem ad id commissionem sive mandatum speciale habent: velut sunt etiam legati; (*cap.* 1, §. *sed utrum. t. per quos fiat invest.*) quod in confœderatione Hanseaticarum & Belgicarum anno 1617, ceu plenum mandatum id requirit, observatum vidi. Verum quod per procuratorem non fieri possit, vult quidem Erenb. *lib.* 2 *de fœd. c.* 1, *n.* 129, *pag.* 83; atque id affirmat partim ex auctoritate *Bod. lib.* 5 *de Rep. c.* 6. *& Bald. in l. unica. C. de caducis*, partim quod iusiurandum adeo arctè cum persona cohæreat ut ab ea divelli nequeat. Sed si actus iudiciales per plenipotentiam possunt exerceri; quur non etiam talia extra iudicialia? præsertim quum data fides Christianorum idem operari debeat

beat quod iuramentum; *Cuiac. lib.* 22, *obſ.* 7; imo & iuramentum invalidum ſit ſervandum; *Dauth. in cap. quamvis. de pact. in 6. n.* 29; ac pietas, cui ſimplex ſufficit promiſſio, periuria neſciat.

Binæ heic agitari ſolent quæſtiones. Primò; An iuramenti loco æquipollens ſit admittendum? ut, ſi quis fidem honoris, nominis, dignitatis, & famæ adiiciat: *Bey höchsten eeren*; & *Fürſtlichen trevven.* videatur Mynſ. *cent.* 1, *obſ.* 17. & Gail. 2 *obſ.* 59; qui pro iuramento id haberi volunt. Quibus adſtipulatur Beſold. *d. l.* 2 *pol. c.* 6, *n* 33.

Secundò quæritur; An ſufficiat, ſi quis recuſet iuramentum, & tamen iuramenti loco ſe obſtringat? Licet iuxta Chriſti præceptum eandem vim obtineant, quo iuramentum cenſeri poſſit; unde & Beuſt. *de iuretur.* & Mynſ. *d. cent.* 1, *obſ.* 17, implicitè id contineri dicunt: tamen, quum cauſa ſit publica; & nominis divini invocatio maximè ſit de eſſentia iuramenti; tum quoque ſecundum ius commune res ſit iudicanda, in quo ſolemne iuramentum promiſſioni ſimplici præfertur; & ut quoque fraudis ſuſpicio aut eluſio perfida

evitetur, æquipollens admittendum non putant. *Erenb. lib. 2 de fœd. c. 1. Arum. dict. lo. th. 101. & 103.*

Ad confirmationem fæderum maiorem etiam hoc facit, si dubia fides sit, ut præstito iuramento, pro servando fædere obsides dentur. *Gail. lib. 2 de pac. publ c. 21. Dd. in l. obsides ff de testam. Sleyd. lib. 24 com. Besold. d. l. n. 34.* Obsides autem quid sint, explicat Arum. *d. l. th. 105.*

Atque ne quid mutuis promissis facilè immutari, aut verba obligatoria inverti, aliterque ac dicta sunt accipi in interpretatione possint; quāvis sit contractus iuris gentium, ut non sit de essentia eius Scriptura; tamen non tam usus, quam negocii necessitas, notulam certam postulat, ut contractus probatio eventualiter inde eò rectius constet. *l. 20, §. sed. C. de testib.* Tum etiam sæpius plures sunt articuli, quam ut nuda possint conservari memoria. unde prudentis officium hoc quoque requirit, ut negotiorum custodiam litteris benè conservet. *l. 4. ff. de fide inst. l. cum res ff. de prob.*

Si igitur litteris demandati sint articuli pro solidioris confirmationis robore; necessum quoque est, ut

manus

manus propriæ ſubſcriptio addatur cum ſubſignatione ſigilli. velut hoc communis tot ſeculorum conſuetudo approbatum ſervat. *l. ſicut. §. non videtur. ff. quib. mod. pig. vel hypot.* Vbi duæ iterum ſuccurrunt quæſtiones : An ſubſcriptio etiam per mandatarium aut legatum fieri poſſit ? Si dominus non ſit in vicinia, res autem morā non ferat, atq; inſtructio cum mandato id ita explicet; poterit quidem loco principalis ſui ea omnia perficere, ad quæ ipſi plena poteſtas data eſt; ſed neceſſum eſt, ut eius inſtructio cum mandato actis incorporetur, & cum originali ſubſcripto adſervetur. Ita etiam Secundò quæritur; Num ſubſignatio ſubſcriptioni, an ſubſcriptio ſubſigillationi ſit præferenda; & quænam ſit potioris iuris, ſi alterutrum ſit omiſſum? Caſum novi in aula Electoris Saxoniæ aliquando ita fuiſſe, ut ſola ſubſcripta produceretur manus; & deciſum fuit, *iuxta Gailium*, quod manus ſubſcriptio prævaleret.

Abſoluto itaque modo & ſolemnitate confæderationis in contractu, nunc pauca quædam de officio confæderatorum quoque erunt attingenda.

Porro, nervus iste consistit maximè in eo, ut omnia secundum articulos pactionis fideliter præstentur, & ritè fædus, in placitis suis conservetur. Vnaquæque enim res, quo maioris est utilitatis & amplitudinis, eò citius quoque ad extrema pericula prolabitur, nisi bonis consiliis in quovis tempore suffulciatur, & simul suis certis communiatur limitibus. Ideo qui in uno hærent fædere, videant, ne promiscuè se aliis simul implicent, & eorum occasione etiam inviti ad negotia iniusta & perniciosa rapiantur; quum non raro ruina unius confæderati omnem reliquam secum præcipitet multitudinem. Etenim, dum impliciti fæderibus sequi alienis furores cogantur, facilè concidunt omnes. Non opus est, ut hoc tempore turbulentissimo ex longinquis seculis aut historiis petantur exempla. An non ante oculos est totius Germaniæ status tristissimus, & in ruina sua involutus pessimè? Quæ causa? quis Auctor? Peccatorum quidem servi perditi in natura nostra sumus omnes, & quisque suam patitur noxam; Sed quisnam mala sua etiam in alios & vicinos coniecit? Quis huic vel illi fuit stimulo,

mulo, ſub ſpecioſo boni publici titulo, & Euangelicæ religionis pallio? Nonnè auditi ſunt paſſim tales diſſeminati nuncii? Vix per aliquot annos antehac circulorum, regionum, provinciarum, publici & privati, ſubornabantur conventus, ubi non ſubminiſtrarentur cruentæ irritationes & exacerbationes quam plurimæ. Sed ex qua plaga mundi affluebant? Per quos ventus inſuſurrabantur? Quænam erant miſſitationes crebertimę? Nonnè conclamabatur, O mortales, mortales, Euangelica nunc maieſtas petitur, Euangelica libertas carceri æterno mancipatur! Euangelicus ſplendor penitus ſupprimitur! O ſocii, in unionem coite, ac ferro & armis vos ab hoc iugo liberate! Socios habetis amicos, fideles, fortes, & gratos adiutores!

Nunc opus eſt animis, & cordis pectore firmo.
State viri, atque videte, ſiet quæ cauſa malorum.
En, ad ſunt tenebræ, tenebrarum dira propago!

Ita magno & perpetuo ſemper conaminis auſu hocce urgebatur, *Cunctis inviribus artis.* Ἁλμυρὸν γειτόνημα num illud noſtis? Salſuginoſa vicinia ſimiles

miles eiicit hamos. Sed quamvis curſrant aliqui, ne pluvia madeſcant, in fovea tamen præfocati hærent; nec adhuc Aceſias (quod dici ſolet) medicatus eſt. Memini, quæ vidi, & quorum auditor atque ſpectator fui. Accidit nimirum, quod in teſtudine fieri cernimus: ſi una chorda diſcrepet, tota illico harmonia turbatur; Sic ſi unus confæderatorum prematur, ſecundus, tertius, & reliqui continuò idem experiuntur. Quod in tragico hoc Germaniæ tumultu cernimus, quantopere vallus vitem deceperit, & nunc ſcipioni arundineo innitantur, qui ad Charetis mare aureum reſpiciebant. Ideo quam fidem quis fœderi deſtinavit, rectè agendo ſervet providus, nec ad alios reſpiciat eventus, aut ad novas ſeineſcarier patiatur caſſes. Deinde ſtatis temporibus ſi fuerint indicti, aut alias neceſſarii, conventus ſine intermiſſione viſitet, ut ſuæ fortunæ ſit ſedulus obſervator. Nam facilè quid occurrit, quod informet & doctiorem te reddat in cautelis obſervandis, licet ſæpius propoſiti articuli tales appareant, qui te non tangunt. Præſertim, ſi quis fœderis director aut protector ſit, viſitentur ſedulo deli-

deliberationes & consultationes communes. Tum quoque universalis huius officii regula talis est, quam olim Wolfgangus Palatinus suo agnato Friderico Electori testamenti loco, inter alia salutaria præcepta vitæ reliquit, (*referente id Chytræo in vit. VVolfg.,*) iusta & necessaria modestè semper agere. quod fædus optimum & firmissimum ille putavit. Quod si fortè quoque fædera sint pacta, quæ aliis invidiosa appareant, & loca silentio sint involvenda, aut res ipsæ; id quoque sanctè præstandum est. Alias, si res aperta sit & honesta, & ita sit constitutū, ac maxime necessum sit; si cum consilio subditorum & eorum consensu sit initum; (velut nec decet quenquam superiorem in fraudem aut præiudicium subditorum fædus aliquod pangere. *Dd. in c. 1, §. præterea de prohib. feud. alien. VVesenb. cons. 2. Erenb. c. 27 n. 223:*) sit merito fæderis solemnis publicatio. Vbi interdum astutiam quandam supponere solent callidi auctores, ut suppressis veris articulis, intermisceant quædam ficta, quæ populi favorem vel adaugeant, vel etiam exteros in terrore aut metu contineant, ne rei verè gestæ capita

pita invidiosa innotescant. Vulgus enim sæpius plurima absque consideratione spargit, quæ magis obsint, quàm utilitatis quid creent fœderis intentioni. Præterea danda est opera, ne fœderis articuli facile aut temerè mutentur, aut violentur alicubi. Nam sunt haud raro, qui pro cõplexione ingenii levissimas ob causas, vel offensiones à sociis acceptas, ruptis fœderibus, statim ad extrema prolsiiunt; velut in Scotis exemplum est, qui adversus Pictos, cum quibus tamen per 600 fere annos societatem coluerant, ob canes ereptos, gravissima gesserunt bella. Omnia prius consilio communi tentare sapientem oportet, quàm ad arma, aut alias violentias prosiliat. Tum quoque multa sunt dissimulanda. Amici enim vitia noveris, non oderis; in proverbio est. Itaque si controversiæ incidant inter confœderatos, eæ ita apud arbitros componendæ sunt, ut supra diximus. Quod ideo tenendum, ut ab utraque parte sint pares; quod si diffideant, tertium aliquem adoptent, aut illis ex communi partiumvè consensu addatur, qui ex æquo & bono, vel etiam iustitia pactorum fœderis, lites dirimere possint. Quod in veterum fœderibus

deribus accurate observatum esse cōperio, quoties præsertim civitates Saxoniæ arctiori vinculo se conglutinarunt. Legi aliquot pactiones, in quibus arbitri nominati fuerant civitates aliquot Imperiales superioris Germaniæ; inter quas etiam Norinberga erat; *ut suo convenientiori loco de hac materia agetur*. Denique tota summa huius officii in eo consistit, ut fides data, quæ neque in hoste, nec erga hostem violanda est, *ut in sequenti capite plenius explicabitur*, salva conservetur.

CAP. XVI.

De duratione & effectu fœderum, nec non solemnitatibus, quæ in modo contrahendi advertendæ sunt.

QVod ex temporis respectu fœdera alia sint perpetua, alia verò temporaria, id superius illatum est. Heic autem Dd. tam ICti quam Politici in diversas abeunt partes; dum alii cum fœderibus æternis & hæreditariis, alii cum temporalibus, & maximè iis quę certum & determinatum numerum habent annorum, faciunt ut quæstio

sit;

sit; Vtrius melior conditio sit, & num temporario fœderi, an vero æterno sive perpetuo potiores partes & firmiores sint adscribendæ? Est certè res non levis momenti, & perquam dubia, quid pro laude æterni fœderis potius quam firma decisione temporarii constituendum veniat. Quanto enim iucundius id, quod solidam firmitudinem, & præsertim æternitatis quoddam fundamentum, substernit, quam quod mutabilitati & fluctuabundæ hominum opinioni & inconstantiæ committitur; tanto maiorem laudum omnium prædicationem id meretur, cui tuto etiam posteri se cum fortuna concredere possunt; quum noscant, amicitia tali, quæ certis vinculis legum concatenata rite cohæret, non facilè se posse privarier. Et, quid vera atque haud fucata amicitia in mundo utilius? Veluti nec inconcinna est eorum locutio, qui affirmant, quod amicitia magis quam ignis & aqua sit necessaria, idque mortalibus equidem omnibus, *ait Vincent. Castell. lib. 1 de off. reg. c. 63*; & omnium maximè regibus, aut Rebuspublicis. Etenim, *ait idem d. l. c. 62*, hoc firmiter ita tenendum est, regum amicos, esse verum

ac perpetuum ærarium. quod etiam dequavis Republ. intelligendum est. Idcirco, Ex semet (*ait Manilius, lib.2. Aron.*) non quod natura creavit, Pectore amicitiæ maius, nec rarius unquam. Et, *Ovid. de Pont.*

Scilicet heic etiam, qua nulla ferocior ora est,
Nomen amicitiæ barbara corda movet.

Et, (*Com. Pl.*) Nihil homini amico est opportuno amicius. Nam sane, *ait Castel. d. l c. 61*, ex omnibus rebus, quas sibi mortales parant, *ut confirmat Socrates apud Xenoph. apomne. lib. 2*, nihil est amico præstantius. ut non sine ratione Cic. *in lib. de amic.* scripsisse videatur, Amicitiarum suam cuique permanere stabilem & certam possessionem. Quum enim cætera ferè omnia sint quasi dona fortunæ; amicitia, Virtutis, quæ æterna est, opus, altissimis robustissimisque defixa radicibus, nulla vi tempestatis, nulla temporum iniuria potest convelli. Quod sanè longè rectius de ea amicitiæ specie adseverari valebit, quæ perpetuis coniunctionis legibus, & quidem talibus constat, ut nullus fucus, nulla simulatio metuenda sit, qua temerè quid dissipari queat; vel

aliquid erroris aut culpæ interveniat, quod ex iure confœderationis & pactorum consopiri ac tolli protenus non possit. Tum quoque fœdera perpetua longè esse preciosiora, patet ex exemplo Dei, qui arcum propterea in nubes constituisse se profitetur, recordaturus fœderis perpetui (generalis) inter Deum & omnem animantem initi ex omni carne, quæ fuerit super terram. *Gen.* 9, 16.

Tale æternum fœdus Iehova & cum Abrahamo ac semine illius specifice pepigit, *Gen.* 17, 7; dicens: Stabilio autem fœdus meum inter me & te, ac semen tuum post te, per ætates tuas, ut fœdus sit perpetuum; me esse tibi Deum, & semini tuo post te, &c. Cui etiam hoc sacramenti testimonium seu firmum sigillum adiecit, *v.* 13, his verbis: Omnino circumciditor natus domi tuæ, & emptus pecunia tua: Sic erit fœdus meum in carne vestra, in fœdus perpetuum.

Velut etiam æternitatem talis fœderis in sale depingit *Levit.* 2. ubi ait: Omnem autem oblationem muneris tui sale salito; neque cessare finito Salem fœderis Dei tui à munere tuo. cum omni oblatione tua offerto Salem. Nam veluti sal cibum ab omni putre-

putrefactione conservat, & tutum reddit, suaque natura durabile est, & quasi matrix naturæ, quum ex ea in creatione producta sit terra, lapides, aqua, & metalla cuncta, ita tamen ut simul reliqua principia, videlicet sulphur & mercurius, submixti fuerint: (*Teuton. de trip. vit. c. 2, in expl. 3 princip.*) Ita quoque oblationes omnes in fœdere Dei sempiternum vigorem precum & devotionis, ab omni putredinis impuritate cõservare debent, ut perpetim vita novi fæderis nobis sit in Christo purificata. *Vide Croll. in Basil. Chym. de Spir. sal. pag.* 209. ubi ait; Sal simplex, &c. quum putredinem nesciat, maximè omnia á putredine vindicat, & naturali corpori salutaris, humanæ naturæ adeo conducibilis, ut sine eo vivere nesciamus; corporibus inditus, quicquid adest humidi, absumit, & quod reliquum est solidæ substantiæ adstrictione contrahit. &c. Hæ igitur virtutes quum crudo insint sali, quanto potiores spiritui eius convenienter præparato? Eodem modo memoriam fæderis sempiterni, celebrandam quovis die Sabbathi, mandat Iehova. *Lev.* 24, 8. *Num.* 25, 12, 13. ita loquitur Deus: Ecce do ei pacem

fœderis mei, & erit tam ipsi, quam semini eius, pactum Sacerdotii sempiternum. Et quomodo fœdus hoc omnes concernat, docet Moses. *Deut.* 5. 2. Iehova Deus noster, ait, pepigit nobiscum fœdus in Chorebo. Non cum patribus nostris pepigit Iehova fœdus istud, sed nobiscum, &c. *Ita & Deut.* 29, 1, 15. *&* 1 *Reg.* 8, 21. 2 *Chr.* 23, 3. *Psal.* 89, 35, 40. *Esa.* 24, 5. *&* 56, 4, 6. *&* 57, 8. *&* 61, 8. *Ier.* 34, 13. *&* 50, 5. *&c.* Præterea semper ea confidentiores reddunt mortales; quę Constantiam durationis declarant, quàm quæ mutabilitati variæ sunt obnoxia. Et quis ei quid credat, qui diversa sentit, alia quidem nunc, alia dudum, & alia mox? *Zuing. in mor. phil. lib.* 15, *c.* 5. Nam in dubio qui est animus, parvo momento huc illuc impellitur, *ait Com.* Quin, Mens instabilis, iniqua utique res est, & non certa amicis. *Zuing. d. l. de inconstant.* Sed & varias clades eadem patitur facilè, & calamitatibus suis obruitur. Exempla sat sunt obvia, vel in solis Iudæis, qui toties expositi fuerunt hostium direptionibus, aliisque miseriis, quoties à pacto deviarunt, quod cum Iehova inierant. Fœdus autem hoc sempiternum ab Hebręis ideo fœ-

dus

dus ſalis vocabatur, (*Num.* 18, 19,) quoniam inſtar ſalis incorruptum præſtare deberet amorem in Deum, citra omnem mutabilitatem; ut ſupra dictum eſt. *Vide Clut. in parad. th.* 20.

Eodem modo & Romani imitati ſunt hanc rationem; qui, quum apud omnes gentes terræ hoc potiſſimum, nomine celebratiſſimi & notiſſimi eſſe ſtuderent, quod in omnibus actionibus ſuis honeſtatis atque fortitudinis benignitatis manſuetudine conſtantiam cum integritatis & præ ſeferrent; omnibus ſuis fœderibus æternitatem imponebant; *teſte Sabellico, lib.* 8 *ennead.* 2. Cuius ſanciendi formula hæc ibi legitur: Romanis atque omnibus Latinis inter ſe pax eſto, donec cœlum terraque eundem habebunt ſtatum. Magna certè hæc eſt arrogantia, & ambitioſum effatum, quo, ceu edicto, ſibi ſummam non tantum poteſtatem præ cunctis terræ populis adſcribunt; ſed etiam, quaſi cœlitus eſſent ſupra humanas vires aliquem terrorem & metum mortalibus incuſſuri, oſtentant. Pax quidem effectus verus omnium confœderationum propriè eſſe debet; ſed tam glorioſa jactantia non tam acquiritur, quam magis ſubtrahitur, quum

fundamento eo careat, quod solidæ pietas largitur.

At in fœdere Hanseatico longè gratiosius quid est, quum infirmitudine sua per tot secula duret propter mutuam necessitatem commercii; non quod superbam sibi arroget potentiam; sed suis se contineat terminis: unde etiam maximè suam sortitur durationem, & summum amicitiæ respectum apud omnes. &c.

Optandum quidem foret, concordiam perpetuam his confœderationis modis conglutinari, posse; quippe amicitias immortales, inimicitias in momento mortales esse conveniat. *Heig. part.* 1, 9. 11, *n.* 4. Sed experientia cotidiana & ipsa hominum perversissima malitia suspicionem facit, ægre hæc à nobis unquam sperari posse. Etenim quum homines ii, cum quibus ipse Iehova locutus est, quosque sibi in selectum populum adoptarat, & quibus præcepta sua tot miraculosis factis & tempestatibus ex monte Zionæo confirmarat, quique ipsi Iehovæ toties, etiam iurati, (*Ios.* 24., 25. 2 *Reg.* 23, 3. 2 *Chron.* 15, 12. & 23, 16. *Nehe.* 10, 29,) syncerام promiserant obedientiam, quum, inquam, ii toties fœdifragi facti sint

in Deum; quid non mortales reliqui committant, qui tot affectuum importunitatibus victi collabascendo cotidiè cedunt? Proinde Bodin. *lib.* 5, *c.* 6, *n.* 615, *& n.* 713, *fol.* 962; & Erenb. *lib.* 2, *c.* 2, *n.* 45, *pag.* 35, non incongruè locuti sunt, quod non sit absque pernicie & damno, si quis æterna fœdera meditetur in consociatione Principum & populorum. Quare talibus sempiternis fœderibus, in populari & optimatum imperio, merito circumstantiarum accuratum moderamen adhibent Kirch. *disp.* 17 *de rep. th.* 1, *litt. b.* Clut. *in fasci. paradox. th.* 20, *ad lit. a.* Besol. *lib.* 2 *pol. c.* 6, *n.* 38. Sed hac cum conditione, ut æquissimis non tantum legibus consocietur aut componatur, sed etiam adsidua renovatio semper accedat; quum nihil tam stabile & firmum sit, quod non diuturnitate laxetur, & in mutationem vergeat, *vide Erenb. lib.* 1, *de fœd. c.* 2, *n.* 104. sicuti in confraternitatibus exempla adducunt ICti, *de quibus mox dicemus in sequenti capite.* Sed adsidua renovatio quoties suscipitur, quid aliud importat, quam quod perpetuitas interruptionem hanc novo actu immisceat? subiectis certè suis hæc

sempiternitas nunquam quadrat. Iehova quidē est immutabilis, *Epi. Iac. c.* 1: Sed constantiam eam fidei & observantiæ nunquam satis, etiam durissimis pœnis, inculcare populo suo potuit. Audi Iehovam ipsum, per os & calamum Davidis sui Regis ita graviter quiritantem. *Psal.* 81, 14: O si populus meus auscultasset mihi; si Israëlitæ in viis meis ambularent, vel momento inimicos eorum fuissem depressurus, quum in hostes eorum convertissem manum meam. Osores Iehovæ mendaciter se dedissent ei, & futurum fuisset tempus istorum in seculum. Denique cibaturus fuissem eum adipe tritici; etiam ex rupe melle fuissem satiaturus te. Sed verbum nullum admittunt, nihil animadvertendo, dum in tenebris indefinenter ambulant: ideo omnia fundamenta terræ corruunt. *Ps.* 82, 5. Quare correctione mitiori propius ad sententiam boni reflectit se Besold. *d. l.* dum statuit, quod periculosum sit, indefinitè in longum tempus fædus inire, propter incertam longi temporis definitionem. Melius itaque est, ait, certum tempus determinare, quam se concertationibus Dd. committere; quum nec ipsi in-

ter

ter se consentiant, quæ sit locatio ad tempus longum. *Pinel. ad l. 1, part. 3, n. 63. C de bon. mat. Soar. adGom. tit. d. loc. & cond.* Quæ mens quoque non adeo diversa est Bodini, dum rationem periculi in perpetuo fœdere ita subnectit. *d. l.* Nam, cui fœdus iniquum videtur, ait, occasione oblata fidem fallet propter perpetuam fœderis iniquitatem. (quum mutari possint tempora cum rebus.) Sin breviori temporis intervallo finiatur, etiamsi grave cuiquam ex sociis videbitur, in eo tamen permansurus est. Facilè est autem tempore finito societatem emendare, aut novo fœdere antevertere ac præoccupare. &c. Quare nec illud fœdus, quod ad beneplacitum contrahentium initur, probandum est. Quis enim tutum esse dixerit in fœderibus, alicuius mero arbitrio aliquid committere? Et quis ergo sic dubitabit, temporaria fœdera, quæ ad certum tempus, vel ad confœderati Principis excessum, vigorem suum extendunt, perpetuis illis dictas ob caussas præferenda esse.

In his quum auct. apud Arum. *in disc. acad. 28, th. 88*, optimam foveat sententiam, eius heic lubet ad-

 scri-

scribere verba: Temporaria igitur fœdera ita constituuntur, ut vel ad certum tempus durent, quo elapso cessant penitus, aut renovantur seu immutantur; vel tam diu vim habeant, quam diu socii confœderati vixerint. Moribus nostris non immerito nobiliora facio fœdera certo temporis spacio, cum pacto, si placuerit, de renovando, inclusa; per ea quæ tradit Bodinus *lib. 5, cap. 6. Dissent. Kirchner. d. loco.* Potissimum autem propterea, tum quod eadem vis sit fœderis decennalis ac centum annorum, si modo sit relictum arbitrio fœderatorum renovare ad decem annos fœdera; tum quod satius sit, ut fœdera mutuo consensu de novo renoventur & confirmentur, quam ut invitum in fœdere in perpetuum serves, & vel tu, vel ipse, sceleratè ac fœdè frangas fœdus invitum. Invitum qui servat, idem facit occidenti; *inquit Publius Syrus in mimis.* Sæpius tamen contingit, ut Principes pro se suisque filiis societatem ineant. Exemplo est fœdus Smalcaldicum. Nam, cum confœderati Smalcaldici Mauritium Electorem post mortem patris de fœdere interpellarent, propterea quod Heinricus pater pro se filioque minorenni

fœderi

fæderi nomen dediſſet; reſpondit, ſe vinculo patris non teneri, ac fædus abnuit; *teſte Sleydano*, 15 *lib.* Quæſitum an rectè? quod iure factum, *cum Heigio, quaſtio* 11, *n.*41.*part.*1, affirmare non erubeſco. &, licet alias contractus anteceſſorum ad ſucceſſores principes tranſeant; *l.* 2. *l. fin. l. de quadr. præſcript.* tamen id in ſocietate non obtinet. *ob l.*35. *l.*40. *& paſſim. ff. pro ſocio.* ne aliquis invitus efficiatur ſocius ei, cuius eſſe non vult. *l.*65, §. 11, *d.t. quod rectè itidem defendit cl. D. Præſes in prælect. polit.* Atque hoc ita in principibus viris obtinet, ut eorum ſucceſſores fædere non teneantur, niſi fæderis cum anteceſſore contracti conditiones ratas habuerint. Si enim omnes Principum contractus bonæ fidei ſunt, *docente Alciato*, *lib.*8, *c.* 45. Inprimis erunt fædera. Quare conſenſus interveniat neceſſe eſt. Nihil enim ſibi cum paternis fæderibus commune eſſe, ſi Romani amicitiam ac ſocietatem colere vellent, prius de pactis conventis agi oportere, dicebat Rex Macedonum Perſeus. *Bodin.* Cuius rei optima ratio eſt, quod iuſiurandum, ſeu religioſa illa affirmatio, qua ſocietas ac fædera veluti firmamento innituntur,

tur, ita personæ iuranti cohæret, ut ab ea divelli non posſit. Quo igitur modo ad posteros transferetur? *Bald.*

Sed hæc hoc loco sufficiant, dum ad effectum fœderis deproperamus. Sæpius accidit, ut finis cum effectu confundatur etiam ab iis, qui se politicorum eruditisſimos venditare solent; ut supra crassum illum multorum errorem in civitate explicavimus, quam alii pro subiecto, alii pro fine venditant; quum tamen se præ omnium oculis pro ipsiſsimo effectu Reipubl. palpabiliter exhibeat. Ne vero eundem heic errorem committant alii, proinde superius in definitione fœderis finem ita constituimus, ut effectus non exprimeretur simul, sed duo ista inter se distincta & separata manerent. Finis vero & maxime internus, tum dictus fuit, quod præstationem fidelem & indubitatam rei necessariæ pro modo pactionum expressæ requireret. *Vide Erenb. d.l.c.* 2,*n.* 224. Externus vero per se patet, quod ad conservationem Reipubl. tendat. Quod si igitur pro conservatione status aut rerum cuiusque, aut Reipubl. quibus pericula imminent, præstetur, quod fœderis conditiones pro liberatione vel auxilio postulant,

tunc

tunc necessario resultat inde effectus is quem nunc intendimus. Iste vero num alius esse possit, quam ille ipse quem Iehova definivit, quæ est pax & securitas vitæ pia. Vbinam, quæris? Locus superius allegatus est integre, *Num*.25,12. ubi Iehova ipse determinat id, quod ex fœdere resultare debeat, nimirum pax & tranquillitas. Hanc ideo dat, quod Pinehas excandescentiam eius è filiis Israëlis averterat. Vnde consolando Mosen ipsi pacem quidem denuo promittit, sed pacem talem, quę ex fœdere procreetur. Iccirco (ita alloquitur Mosen) dicito: Ecce, do ei meum fædus, fædus pacis. quasi diceret, Pax mea tunc certa erit, quando? si fædus meum in omni observatione ritè præcedat; & hoc vobis pacem progenerabit.

Eodem modo *Gen*. 21,23, Abimelechus Rex Gerari cum Abrahamo fædus ultroneum pepigit, ut pacem in benignitate pari & mutuæ vitæ colerent. & impulsivam causam Rex addit, quare tale fædus cum illo icere cupiat, dicendo, 23, & 24; Deus tecum est in omnibus, quæ facis. Nunc itaque iura mihi per Deum heic, (dicta tibi imprecans, si mentitus fueris mihi

mihi, aut filio meo, aut nepoti meo; fore, ut benignitatem parem huic, quam exercui erga te, exerceas erga me, & erga regionem hanc, in qua peregrinaris. Cui dixit Abraham; Ego iurabo. &c.

Quæ formalia fere eadem idem Rex repetit in renovata confœderatione illa quam cum Isaaco *Gen.* 26, 28, *&* 29, erexit. Vbi tamen bis disertis verbis explicatur reciproce, quid ex mutua benevolentia fœderis procreetur. ait Abimelech; dimisimus te cum pace; ut tu nunc à Iehova benedictus es;

Solemnitates heic quæ fuerint, & quis modus contrahendi, *v.* 30. *&* 31 adiicitur his verbis. Quum itaque (Isaac) fecisset eis convivium, comedissentque & bibissent; surgentes mane iuraverunt alter alteri, deduxitque eos Isaac, & abierunt ab eo cum pace. In qua confœderatione amicabili, omnes ferme circumstantiæ, quas hucusque deduximus, cum suis caussis, quasi summatim in una effigie egregiè conspiciuntur enumeranturque. Hæc enim concordia amico animo conficitur, cum grata beneficentia lautaque convivii exceptione. Pacta, quæ mutuo pro-

ponun-

ponuntur, tam firmiter acceptantur, ut iuramento confirmentur, & quidem (uti hoc hoc quoque Erenb. *lib. 2 de fæd. c. 1, n. 32*, seriò inculcat,) tempore observato antemeridiano. Et heic renovatur fœdus; *iuxta eiusdem Erenb monitum d. l. pag.* 325. Sic in deductione eorum, manifestavit Isaac publicationem & approbationem. Quemadmodum etiam hoc omnino observandum est, iuxta hodiernum Imperii nostri statum, ut illi, qui firmiter confæderationem cōpingere volent, id faciant cum approbatione Imperatoris; quāvis ille exceptus videatur, quum regulariter in omni generali oratione persona loquentis excipiatur per se. *l. 30, in fin. ff. locat. c. petit. de iureiur.* Finis etiam fœderis innuitur; quod sit mutua coniunctio animorum. Cui tandem effectus apponitur; in pace. Quod ipsum quoque Ereub. *in dict. lib. 1 de fæd. c. 2, n. 229, & 237*, dilucide explicat quando fædera in Imperio statibus Germaniæ nulla alia concedi debere aut posse affirmat, præterquam quæ respectum habeant ad pacis constitutionem: quod si vero ita conficiantur, nullatenus prohiberi posse. *l. percipimus, C. de appellat.*

Myns.

Mynſ. 6 *obſer.* 2; quum congregationes, quæ in bonum fiunt finem, non debeant improbari, nedum quod aliquo iure pænam mereantur. *l.* 12. *C. de off. rect. prov. Bald. conſ.* 119. *Schrad. de feud. p.* 10, *ſect.* 10, *n.* 26. *ſpecul. Saxon. lib.* 2, *art.* 1. *l.* 12. *C. de ll. Iaſ. conſ.* 86, *n.* 1, *lib.* 3. Poſſent hæc pluribus explicari quidem, atque ex ipſa ſacra Scriptura deduci plenius: ſed attentus lector in ſupra citatorum locorum veram cognitionē ipſe inquirat; quæ hac de re doctè ſatis eum erudire poſſunt. Nobis iam duæ quæſtiones huc neceſſariò facientes enodendæ erunt, quum errores aliorum hanc extorquere nobis videantur explicationem. interim tamen hoc obiter heic notetur, quod Schonb. *lib.* 4 *pol cap.* 37, effectum fœderum, quem in diſcrimine ſuccurſum eſſe putat, cum officio eorum prorſus confundat. de quo alias.

CAP.

CAP. XVII.

Num fas sit quandoque Principi aut Reipubl. fidem violare; præsertim si iniquæ conditiones, quas inire coactus est, & temporis commoditas id iubeat?

PAcis exoptatissimum nomen tantæ est dulcedinis, ut omnes pii & sapientes eius amore & desiderio meritò ducantur. Nam *ut ait ille Poëta,*

Pax & amor Deus est, sancti Deus auctor amoris.

Veri & sancti videlicet amoris, non illius falsi, qui brutali impetu aut fuco formositatis rapitur, & perpetua inquietudine iactatur sua. Facessat talis hinc furor cęcorũ affectuum. Nihilominns id frequentissimum esse videmus, quod homines, instinctu diaboli subacti, eorum, ad quæ natura boni quam promptissima est, nihil perpendant; imo sæpius neque curent, quæ in pietate constanter præstanda, fide sancta, in se receperunt. In eum finem varias sibimet ipsis ingenii elusiones confingunt, & in quęstionibus variis effugia quærunt.

Etenim quoties contra pacti aut confœderatorum alteram partem odium tædium, vel invidiam, aut æmulationem &c. concipiunt, vel actionum priorum eos pœnitet; quæruntur rimæ, quibus sub specie iuris aut tituli honestatis elabantur: Et tunc primaria solet esse quæstio; An infidelibus fides sit habenda? Idem propositum de hæreticis concipitur; ex quo universale quasi axioma pridem confecerunt. Alii asseverant, *ex Plin lib.* 8, *epist.* 5, non esse fraudis decipere, sed prudentiæ. Alii ambigunt, An pro moribus temporum in commodum subditorum aliquid comminisci liceat? Sed quum neque in his latebras defraudandi inveniant, quærunt, Liceatne minutas fraudes committere, fraudes ut maiores averruncentur? *Vide Chokier thes. pol. lib.* 2, *c.* 13. Nonnulli dicunt, sat licitè clandestinum hostem inter confœderatos dolo eludi posse, si fiat in Reipubl. utilitatem. Sed quum neque hoc impietate sua carere videant, tandem relabuntur ad quęstionem, An non illa fœdera, quæ quis iniquissimis conditionibus inire coactus est, pro temporis commoditate frangere possit Princeps? Docet ita Br. *ad l.* 5. *ff. de pact.*

cum

cum aliis pluribus ait Arum. *d.d. ac.* 28, *th.* 71. ut sic inveteraverit hic error, *querente Bod.d.loc.*, ut nullum stabile fœdus, nulla fida societas inter Principes contrahi possit. Si victores victis legem dederint, non dubitant legati disceptantes hanc unam violandorum fœderum caussam opponere, quod vi aut metu facta, quasi ex edicto Prætorio actionem instituerint. Mirum tamen est, hanc novam prudentiam Romanos antea semper latuisse! Quis enim est, qui nesciat, pacis conditiones ferè semper invitis dari, & vi ac metu accipi? Nemo tamen aut Princeps aut legislator unquam, qui, quod victori promisisset, exequi recusaret, quasi vi coactus id fecisse dici potest. Et rectè. Quis enim foret bellorum finis, si à transactione, bona fide interposita, liceret recedere? *l.* 10. *C. de transact.* Tum, an vis est, quæ fit legibus permittentibus? *l.* 3, §. 2. *ff. quod met. caus.* Ac queînam viro forti vis potest adhiberi? *Cic.* 3 *offic.* Tandem quidnam tam congruum est fidei humanæ, quam ea, quæ nobis inter nos semel placuerunt, servare? *l.* 1. *ff. de pact.* Vnde constat, *ait Kon. in pol. part.* 1, *c.* 5, *n.* 168, & infidelibus, & hæreticis,

 &

& hostibus servandam esse fidem semper, absque ullo respectu. Ceu illud optimè approbat Nortm. *in disp. de iur. Princ. th.* 77. cuius verba integrè huc referre lubet: Grave ac indecorum est Principi, uti dolo, fraude, & mendacio, etiamsi id fiat in Reip. utilitatem: Imo non solum contra bonos mores, sed quoque pietatem ac iustitiam esse dico, si quis Principem à se dissidentem veneno, seu aliis mediis insidiosis, tollere tentaverit.

Est enim viva Dei imago in terris, quam periurio fœdare non solum est impium, sed insuper quoque periculosum, & cum æterno dedecore coniunctum. Detestatur enim Iehova os bilingue: Abominatur sanguinolentum & dolosum, ac perdit mendacia oquentes. *Prov.* 6, 16, *& seqq.* 8, 13. 12, 5, 10, 22. *&* 17, 4. *Psal.* 5, 7, *&* 10. Labium verax autem stabilitur in æternum. *Prov.* 12, 18, 21. *&* 26, 24. *Comin. lib.* 10. Principes sunt humanarum actionum condimentum, & sal subditorum; quod si infatuatum fuerit, qui poterit constare vita privatorum? Absque fide nulla est amicitia, absque amicitia nulla humana societas: absque hac vero nullus Dei cultus. Ergo qui non colit fidem, nullum

lum quoque habet Deum. *Cavrian. fol.* 268. Et certè periurium, est detestabilius atheiſmo : quia non tanta eſt eorum, qui Deum averſantur, impietas, quam illorum, qui, eſſe Deum è rebus humanis perſpicere fatentur, iuris tamen iurandi ſimulatione numen irridere non dubitant. Imo qui libenter audit mendacii verba, omnes miniſtros habet impios. *Prov.* 29, 12. *Coſmo Bartoli c.* 9. *diſcorſ.* Impium ergo Euphemis aqud Thucydidem dictum reiicimus; Quod ſcilicet non ſit iniuſtum quod fructuoſum. Hos appellat Alexander M. apud Curtium percuſſores veneficos, inquiens : Verum enimvero quum modo milites meos ad perniciem meam pecunia ſollicitet Darius, ad internecionem mihi perſequendus, non ut hoſtis, ſed ut percuſſor veneficus. Alphonſus I, Rex Neapolis, heroicè reſpondit proditori Rugiero, qui ipſi promittebat occidere hoſtem ſuum Regem Caſtiliæ; Etſi poſſem lucrari (inquit) totius mundi imperium, nedum Caſtiliæ Regnum; non permitterem tamen tantū ſcelus. *Ammir. lib.* 2, *c. ult.* Sic Senatus improbavit Cæpionis factum, qui Viriatum Luſitanum, latronem & belli ducem ſtrenuum,

hostem populi Romani, cum vincere eum aliter non posset, per duos satellites pecunia corruptos, humi depositum peremit. Quæ victoria, quia empta erat, à senatu non fuit probata. *Sex. Aurel. Victor de viris illustr. Humir. d. lib. 2, disc. ult.* Sic quoque non probarunt factum Q. Flaminii, qui Hannibalis mortem procurabat apud Regem Prusiam. Hostem adversum opprimere, strenui est hominis, & virtutis opus. Papa Pius III emisit Italos, qui incendio atque veneno per Germaniam damnum darent. *Sleyd. lib.* 18. Rex Hispan. statuit in Principis Oraniæ caput 25000 coronatorum, & quoque Assasino nobile stemma, si nobilis non esset, qui eiusmodi generosum (ita vocat) actum perficeret, cum criminis abolitione, etiamsi atrocissimi esset reus; ut patet ex proscriptione, & quoque Apologia Illustrium Oraniæ Principis contra dictam proscriptionem. Vbi etiam refert, quod Ducissa, eiusque filius Dux Parmensis, sæpius sumpserint sicarios & venenarios, qui illum tollerent. Assasinum huius principis vocat Barclaius pium & animosum iuvenem, à quo optimo jure interemptus, pœnas Deo, Regi & Reipubl.

debi-

debitas persolvisset : econtra vero deflet mortem Guisiorum. *lib.3,cap.16, contra Monarchom.* qui dolor prodit iniquos hominis affectus. Sic sæpè missi sicarii tum à Papa, tum ab aliis, qui Regem Galliæ, Angliæ Reginam defunctam, & præsentem Regem tollerent, *ut suo loco dictum.* Eiusmodi parricidæ clanculari magis principibus sunt timendi, quam hostis apertus potentissimus. Contra hunc enim industria eis facilè remedium invenire potest; cum nulla humana diligentia declinare possit sceleratorum diabolicum impetum, nisi Deus unctos suos misericordiæ alis protegat. Decorum vero & Principe dignum est, hosti, infideli, latroni, hæretico, fidem aut non temere dare, aut datam omnino servare. Thuscum igitur Doctorem non solum, sed & impia Pontificum theoremata, cum æquivocationibus Iesuiticis, fugiat, si modo Maiestatis vitæ, ac salutis naufragium, cum perfidiæ macula, evitare satagit. Nihil enim tam congruit humanæ fidei, quam ea, quæ semel placuerunt, servare. *l. 1 de pact. l. 1 de constit. pec. pictor. l. 2, q. 4, n. 21.* Neque alia virtute Romanum imperium crevit, quam fide erga inimicos &

& amicos; quam si Ethnici in tanto honore habuerunt, multo magis & Christiani. *Cavriana lib.2, n.1. Tacito fol. 267. Baz. de imperio virt. adverſ. Machia.c.7. Lipſ.lib.2, cap.13 polit. Ciro Spont.lib.3, c.2, & ſeqq. di Gover. del Stato.* Servemus, *inquit Ioſua c.9,* fidem datam, ne Dei præpotentis furorem ciere videamur. Et, (*Ariſtot. ad Alex. M.*) Cogita ne peieres, ſed timeas divinam ultionem & humanam infamiam. Quæ enim laus eſt Principi, iuſtitiæ, fidei & bonitatis clariſsimo ſpeculo, toti mundo imperare, & maieſtatem ſuam deteſtando maculare periurio? Non igitur conſiderabit, quid hic vel ille fecerit & mereatur, ſed quid ipſi promiſſori conveniat. *Cavriana d. lib. fol. 268.* Æterna memoria, Principe Germano, (qui nullis mortalium fide & armis cedunt (*Baiacalo teſte apud Tacitum,*) & Maieſtate Imperatoria digna vox erat invictiſsimi Imperatoris Caroli V, ad Eccium, & alios, qui urgebant ipſum ad violandam fidem Dn. Luthero datam: Etiamſi, inquit, fides toto terrarum orbe exularet, tamen apud Imperatorem immaculata manebit. *Bod. lib.5, c.7 de Republ.* Sic olim in Conſtantienſi Synodo fidem frege-

fregerunt cõstantissimis veritatis assertoribus, Iohanni Husso, & Hieronymo Pragensi, qui tamen fide publica eo venerant. *Mart.Clus.* 2,*s.*13. Hic Politicorum & Aulicorum quorundam summus est Pythagoras, quẽ non in minori precio habent quam Turcæ suum Alcoranum, seu somnia sacrilegi Mahumedis. Inquit autem *bap.*18 *de Principe, & lib.*3,*in Liv.cap.* 42: Prudens Princeps fidem non debet servare, si ei sit damno, & necessitates præterierint, propter quas illam dedit. Et magni refert, si Princeps noverit belluinum ingenium pro arbitrio scitè induere, ut, si iure legum decertando vincere non possit, tum mores vulpis assumendo & leonis, congrediatur. Hoc est, pro arbitrio & tempore ingenium fingat, ut more vulpis, quos volet, in insidias pelliceat, & pellectos instar leonis iugulet. Et hanc Principis dotem non esse exiguam existimat. Quam autem impium id sit, & contra omnem honestatis rationem, quilibet bonus facilè animadvertit. Venenat namque aures Principum, ipsisque suadet, ut omnia recta negligant, dummodo potentiam consequantur. Cum tamen fides nulla necessitate ad fallen-

dum cogatur, aut præmio aliquo corrumpatur. Seneca, *epist.* 89, intermortuum illud Euripidis recoquit:

--- Ius regnandi gratiâ
Violandum est: Aliis rebus pietatem colas.

Et nihil in hominum societate erit firmum & stabile, si hoc impium theorema locum habuerit. Nunquam enim causa deficiet perfidis cur pacto non stent. *Liv. lib.* 9. & semper aliquam fraudi speciem iuris imponent. *Liv. ibid.* Sed de his Antinah. *lib.* 3, *theor.* 21.

Hactenus quidem ille; sed cognoscantur ea, quæ ulterius ibidem egregiè adiicit. Notoriè vero constat id, quod pacta sint strictissimi iuris. De quo exempla illustria nobis S. Scriptura proponit, ex quibus cernitur, quod nulla ratione violari ea fas sit; sed firmissimè sint servanda. *in Iosu.* 6, 25. *in David.* 1 *Sam.* 24, *v.* 22, 23. 1 *Reg.* 2, 8. *&* 2 *Paral.* 18, 13. Tota quoque Hungaria hodiè adhuc deplorat tristissimum regis sui Vladislai exitum, anno 1444; quod rupti fœderis cum Turca tam gravissimam luerit etiam in posteris pœnâ; quum non tantum 30000 hominum miserè tum perierint, sed etiam adhuc dum

dum incolæ deplorandam calamitatem perpetui belli sentiant. *Crom. lib.21. Iovi.in vita Amurat. Bonfin.lib. 26. Ciro Spont. lib.5 del gover. di stat. Callimach. Florent. de reb. gest. Vladisl. lib.3.* Plura addere non licet, quum sint odiosa nimis. Ita superba arrogantia & elatio, eo graviores pœnas secum importat, quo dignitas alicuius in excelsiori posita est gradu, si ad perfidiam declinet. *De quo crimine vide Val. Max. & Bap. Fulg. lib. 9, c. 16.* His adiicio: Licet de iure verba Principis quidem debent esse firmissima, etiam non iurata; *c ad Apostolicæ. ibi. Innoc. de re iud. Mynf. 1. cent. obs. 17, n. 2*; quod talis promissio eandem vim in Principe habeat cum iuramento; ut antiqua Germaniæ consuetudine olim receptum erat: tamen firmior est & manet regula sacra Scripturæ; ubi dicitur, quod Deus solus sit verax, & omnis homo mendax. *Rom. 3, 4. Psal. 62, 10. & 116, v. 11.*

Nam, proh dolor, in quantum ab eo laudabili veterum more deviatum est, ut ferè pro ignominia habeatur fides, id pridem expertus sum. Et non adeo nuper exemplum minimè amicum, ad quod nunquam non totus horresco,

horreſco, in quodam Illuſtri videre mihi contigit. Qui in eo valdè gloriabatur, ſibiq; oppido per quam placebat, quod coram unoquovis duplicitatem ſuam quam artificioſiſsime occultare noſſet. Aiebat; Egregiè ego noſco tractare homines; ut nemo facilè ſentiat, quis ſim in corde. Namque adſumo quoque eos, qui ſe mihi totos concredunt, in muſęum meum; & compreſſa dextra illis ultrò inter obambulandum arrideo, quamvis toto corde eos odio habeam. Sic, quum pro adſiduo more falſa criminis affictione alicui inſidias etiam vitæ pararet, ille autem ob id à Conſiliario honeſta revocatione ad pietatis officium corrigeretur, deque iniurioſiſſimo mendacio admoneretur, reſpondebat, Novi quidem non eſſe verum, ſed tamen ita dicam, ne homo ille abſque vitæ periculo mihi elabatur. Hoc quum iterum in eo reprehenderetur, cum admonitione, quod nihil probaret in iure; reſpondit iterum, ex falſa adulatorum ſuorum perſuaſione: Quid? Principis verbum tantum valere debet, imo & valet, quantum quinquaginta teſtium aliorum. Addebat, ſe quoque velle ad conſcientiæ provocare teſtimonium.

nium. Obiiciebatur ipsi, an id pietatis esset, vel dynastam deceret, contra apertam conscientiæ & iuris veritatem, quidquam asseverare? (Etenim supra modum se pium verbis argutissimis simulare didicerat, ut, qui non interius hominem nosset, prorsus eum esse Christianum juraret; adeo semper Christi imitationem ore iactitabat; audebatque gloriari, se nullius peccati reum erga proximum convinci posse.) Nihilominus, aiebat, se jura nil curare, sed verbo suo niti; quod potius esset, quam plurimorum attestationes iuratas.

Quum igitur tam falsis persuasionibus multi procerum se in tantas præcipitent absurditates, & fraudibus non raro suam potentiam arment; inde rectissimè in iure cautum est, (*l.9. C.de test. c.10. c.23. extra eod.*) quod unius testimonium nullum sit, etiamsi vel ab homine in summa dignitate posito proferatur. *arg. c. ego solis. dist. 9.* Si enim tam multum in testimonio exhibendo valere deberet dignitas, quantum multi sibi hac prærogativa vendicant; Certè vix mortalium quis tutus foret. Proinde quoque is, qui terrigenum omnium viscera & corda perscrutatur, eaque

in

in manu tenet sua, testimonium unius absolute validum esse vetavit. *Num.* 35, 30. *Deut.* 17, 6. & 19, 15. *Matth.* 18, 16. Vnde etiam Hill. *cum Donell. suo part.* 2, *lib.* 25, *c.* 15, *l. A, & B*, omnes rectè coarguit, qui vulgo *ad l.* 3. *C. de reb. cred. & ad l.* 31. *ff. de iureiur.* unum testem ad semiplenam probationem admittere audent; ubi Dd. omnes falsitatis reos agit. velut etiam *d p. lib.* 24, *c.* 19. *litt. I*, idem facit; ubi tamen *ex l.* 20. *ff. de quæstionib.* affirmat prorsus, quod unius testimonio non sit credendum. Et quamvis Gilhaus. *in arb. iud. de prob. cap.* 6, *part.* 8, *n.* 14, nonnihil Principi, si super enunciativis & narrativis verbis se fundarit, credendum putet, ac ad causas aliquot restringat ipsius narrata; tamen Vmm. *in disp. ad process.* 16, *n.* 40; *cum Donell. & Farinac. quæst.* 63, *in pr. atque Covar. q.* 33, *n.* 3, *v. hu accedit*; *sicut & cum Valer. Max.* 4 *dict. memor.* 1, *n.* 11, omnino recte facit, quod nec Principis solius testimonium sufficiens dici posse ait; *iuxta eandem Iul. Clar.* 5 *sent.* §. *f. quæst.* 53, *n.* 21. Vbi etiam in hac constantia satis prudenter & piè perseverat; dicens: Vnicum enim singularem testem, quantumvis excellentis fidei, ad

ad deponendum planè non admitto. *l.9. C.d.test.* Tantum abest, ut semiplenè probare queat. Regula enim certè regularum omnium in æternum fixa & firma manet, quam supra ex verbo Dei attulimus, quod Deus solus sit verax, & omnis homo mendax. cui etiam Psalmi 62 versus 10, propter vanitatem Principum, maximè adstipulatur. Carnis enim securitas ubinam magis in vanitate sua exerit sese, quam ubi potentia propriæ dignitatis enitescere gaudet? præsertim si per titillationem adulatorum maiores acquirat vires? Proinde aureum est monitum, quod Gail. 2 *obs.* 5, 6, *n.*9, habet. Pertinet enim (inquit) ad officium Principis boni, curare, ne dilectionem proximi offendat, aut iustitiam violet, nevè tempestatis potius, quàm potestatis plenitudine utatur. Vt præclarè monuit Zas. *cons.* 10, *n.*7, *vol.*2. ubi sic scribit: Scio, boni Principis potestatem ad tutelam subditorum, & ad justitiam asserendam esse amplissimam. Cæterum ut iniuria subditis fiat, illic Principis potestatem non agnosco; sed Tyranni. Id enim dicimur posse, quod honestè possumus. *text. not. in c. fin. §. fin. de rescript. in 6. & c. faciat* 22, *q.*2, *gl. in*

gl. in Clem. ſæpe. in verb. poterit. de V. S. &c. Cognoſcatur ibi Gailplenius, quem in manibus plurium novi; prout locus eſt perquam eximiè explicatus.

Quum igitur Principes propter abſolutiorem libertatem, qua pollent, potentioribus, quam reliqui mortales, obnoxii vivant affectibus, proinde exempli huius ſpeculum adducere volui, ut rectius in tam illuſtri imagine ſe intueri penitiusque cognoſcere diſcant. His cotidiè Auſonius hoc occinit ſuum: Quanto plus liceat, tanto lubeat minus. Velut igitur mendaces nullatenus decet eſſe Principes; *ut toto cap.* 15, *lib.* 2, *id præclarè explicat Dn. Carol. Scriban. in polit. ſua Chriſtiana*; ſic etiam optimè Chockier, *in theſ. pol. aphor. lib.* 2, *cap.* 14, fidem negat ullis ex cauſſis violandam, ullaque ex parte labefactandam eſſe. Etenim, *ait d. l. c.* 15, inexpiabilis eſt religionis, fidem fallere, idque facinus haut inultum Deo relinquitur; ſed celeri pœna vindicatur. quod etiam in aliquot declarat exemplis. quę quis ibi conſulere poterit; quum nobis ad alteram quæſtionem ſit iam procedendum; quæ non minoris eſt ponderis. Et Scribanius, *in pol. ſua, d. c.* 15,

c.15, *lib*.2, ait: Scio, non defuiſſe, qui dicerent, non ſervandam fidem, ſi obſtringi ſe Principi voluntas defuiſſet; ſi promiſſi pœnitentia accederet; ſi mandari executioni ſponſio non poſſet. Barbaræ hæ mihi ſemper viſæ ſunt voces. Nam quid ſpondere certi mihi poſſum, ſi ad tacitam Principis mentem in omni ſponſione decurrendum? Quæ fœdera, quæve pacta ſtabunt? Aut quæ ſecuritas in humanis? &c. Regula certè ſuorum Princeps eſt, & exemplar morum. Item: Si in omnium ore turpe mendacium ſit, turpiſſimum in Principis eſt; cuius verba divinis eo ſimiliora eſſe debent, quo propius ad Deum Principes dignitate & imperio accedunt. &c. *Vide & conſule Scribanium, in pluribus optimè hæc tractantem.*

CAP. XVIII.

An fœdus & bellum pari passu ambulent?

DVm ita per ambulacra multiformia, & ambages propriæ inventionis ambulãt mortales, necesse est, ut etiam sæpius in sui erroris incidant spinas. Nescio, queî fiat, quod ita homines somnolenter prorepant ad mutuæ concordię, pacis, proximique dilectionem; quum tamen Iehova in hanc omnis gratiæ suæ favorẽ deposuerit. Et Christus mansuetos & mites nos imitamine suo reddi cupit. ideo tam suaviter, *Matth.* 11, ad se omnes convocat, quotquot, modo ipsius blandissimam audire vocem exoptant. Ac quid aliud intendat omnis fœderis compactio, quam Iehova nobis toties in Christo offert, inque Verbo suo dulcissimo inculcat? Non sane hoc fædus belli indictionem importat, nec tale ius constituit, quod nos ad arma proliciat. Quis est tam audax qui Iehovæ hanc auctoritatem adscribere velit? Ille potius ita compellat Abrahamum, fædus cum eo initurus; Ne timeas,

timeas, Abrahã; ego ſum clypeus tibi, & merces tua ampla valdè. *Gen.* 15, 1. Item: Ego ſum Deus fortis, omnipotens; Indeſidenter ambula coram me, & eſto integer: & diſponam fædus meum inter me & te; & multiplicabo te quàm plurimum. *Gen.* 17, 1, & 2. Ita quoque pacis in modum fœdus inter ſe confecerunt Abimelech & Abraham, *Gen.* 21, 23; quod etiam cum Abimelecho Iſaac renovavit. *Gen.* 26, 29, & 30; *ut ſupra explicatum eſt.*

Hæc autẽm eum finem dico, ut pateat ex his & aliis pluribus Verbi cæleſtis locis, quænam propria & genuina ſeu eſſentialis natura ac intentio fæderis proprie ſit, & quam longe diſcrepet ab ea, quam nonnulli ICti & Politici, in æquipollentia belli aut eius iuris, ipſi affingunt. Sunt etenim, qui ius belli & fœderum pari paſſu ambulare, haut verentur affirmare; atque eam ſententiam ita diſſeminarunt, ut pro Maxima prope habeatur. Sicuti Engelbrecht, *in diſp. ſua de iuriſd. Imperij. th.* 66, *lit.* 6, ius indicendi belli ad abſolutam poteſtatem Imperatoris Romani referens, cum iure fæderum connectit, propter hanc cauſſam, quod uniformitatem hanc

in æquali consistentia habeant. Verba eius sunt: Pari enim passu ambulat ius belli & fœderum. In utroque consistit fere summa totius Reipublicæ. Inde populus Romanus omnia fœdera, omnes sponsiones, iniussu suo factas, nullas pronunciavit: ut ipsius rei exempla multa habet Livius. Ad Augustos translato Imperio penes eosdem solos stetisse hoc ius, demonstrat *ex SCto de Imperio Vespasiani*. Ant. Vacca, *ad l. 1. ff. de const. Princ. &c.*

Eodem modo Matth. Stephanus, *acad. disc. 16 n. part. 1. sect. 1, memb. 1*, fœdera soli defensioni adscribens, hanc approbat sententiam, ubi ait: Quum vero pari passu ambulent iura belli & fœderum, &c. ad paria quoque iudicari debent. *l. 12. l. 13. ff. de leg. l. 3.. C. eod.* Quemadmodum igitur bella de rebus, ipsum Imperium concernentibus, Imperator movere; ita etiam fœdera aut ligas, non solum cum exteris, sed etiam cum illis qui inter se Imperii viscera complectuntur, irrequisita statuum Imperii vel ad minimum septemvirorum consensu, prohibetur. *aur. b. tit. 15. Sleyd. d. lib. 7. comm.* Quod affirmat manutentio pacis provincialis *VVormatiæ*

dat.

data an. 1495. *&c.* Fœdera tamen publicæ pacis & securitatis caussa ferire, non est prohibitum. *d. t.* 15 *aur. b.* Principes enim accurate tueri debent constitutiones imperiales, & severiter coërcere omnes, cuiuscunque ordinis, status aut conditionis sint, pacem violantes. *Erenb. de fœd.* 1, *c.* 2, *n.* 230. Sic quoque, ad legitimam defensionem fœdera inita licita esse, docet Mynſ. *cent.* 6, *obs.* 2, *n.* 4. Hæc enim fœdera ad bonum & licitum finem tendunt. *Erenb d. l. n.* 128, *inf.* Nam aperta veritas id docet, & experientia cotidiana testis est ἀξιόπιστος, quod, velut concatenati annuli in catena, alter alterius vigore cohæret; sic etiam status unus alteri tutelam & conservationem contra vim hostium exhibeat &c.

Vtriusque viri verba satis apposite prolata videntur. Sed si penitius rem intuearis, ferme similem invenies absurditatem, ac *superius in parte prima*, in eadem loquendi formula, indicavimus, quam Arnisæus habet, *in rel pol lib.* 1, *c.* 3, *sect.* 5, *n.* 56; ubi ille ausus fuit plus quam absurde cædem & servitutem ita essentiali conglutinatione inter sese componere, ut pari passu illi ambulare dicerētur;

quum putet, quod bona fide & integra conſcientia quiſque miles iure interficiendi aut cædendi in omni bello uti poſſit, ob probabilem ignorantiam, licet ipſi non de omnibus articulis iuris conſtet, cuius intuitu bellum ſit inchoatum; quum hoc ex ſervitute debita, quæ nequeat iniuſtitiæ accuſari, præſtet. An vero aliquis integræ conſcientiæ, id eſt, pius interfector proximi ſui, abſque ſpeciali mandato Iehovæ poſſit dari; & num tali conſcientia, ſanguine proximi conſpurcata, ac præſertim ſi cauſſæ ſuæ bonitatem & iuſtitiam ignoret, & tantum alterius cruentæ libidinis ſervū pro conducto precio ſe præbeat, pius eſſe, ac ita integrum in iudicio extremo Chriſti ſe ſiſtere queat, id præceptum illud decalogi, Non occides, dijudicet. Talis cruenta conſcientia, & interficiendi muneri cum cupiditate crudeli dedita, quale præmium mereatur, ſupradictum eſt. Duplex ea mundi conſcientia & iuſtitia eius, quæ ſimul pietatem ſimulat, & proximū ſuum occidendo necat, quo nomine cenſenda veniat, ſatis ipſe Chriſtus iudicio ſui determinat verbi; *Matth* 5, 20. & 6, 24. An mala conſcientia ſit bona?

bona? an falsa, vera? an cruenta, pia? O perversam eam ignorantiam, & crudelitati involutam. Apage ex cœtu Christiano cum bifida illa bifidæ conscientiæ ignorantia.. Nil enim aliud ea est, quàm axiomata fallaciarum, quibus totus mundus sub specie iuris proprii confunditur, ipsique dynastæ in altissimam securitatem conscientiarum dilatatarum coniiciuntur. Iuris bellici auctores videant ipsi, qualem sibi iustitiam in novo Testamento conficiant. O modo intelligerent, quanti sit, *iuxta Oseæ dict. c.* 10, 12, *&* 13, vere seminare sibi ad iustitiam! &c. Heic potius in veritate solida illud proferre licet, quod Regnum Dei & iustitia eius pari passu ritè ambulent; & è contra iniustitia sive crudelitas cum Regno diaboli; qui fuit homicida à principio, & mendax. *Ioh.* 8, 44. Vitium mortalitatis est, prurire nova, ac nauseare præsentem, qualiscunque tandem sit, statum & conditionem: *vide Pierre Charon, lib.* 1 *de la sagesse, c.* 38, 52. Qui in libertate vivunt, regnum experunt: qui in regno, libertatem liberiorem. Turbulenta nimirum hominibus data sunt ingenia, qui plenam nec libertatem, nec ser-

virtutem, pati possunt, aut rectè intelligunt. *Viet. de caus. exempt. imper. concl.* 10. Pruritum hunc præposterum maximè heic promovent, qui fœdera prorsus æstimant inutilia, nisi cum bello determinentur; imo & affirmare audent, fœdera non debere esse absque bello. Ideo concludunt sat absurdè, utraque eandem in combinatione essentiæ habere extensionem.

An David cum Ionathan fædus tale contraxit? 1 *Sam.* 18, 1, *&* 3. Verum ut eo clarius atopon hoc deprehendatur, verba locutionis istius prius examinabimus paucis, & inde mox evidentiam erroris detegemus. Omnis enim cognitio non poterit melius, quam ab ipsis vocabulis, inchoari; quum eorum perceptio vera ad rerum intelligentiam omnino conducibilis sit; *ut ait Erenb. lib.* 1 *de fæd. c.* 3, *n.* 3. Hoc enim pacto possumus significata distinguere, ne in æquivoco procedamus. *l.* 9. *ff. de off. procons.* Vnde ICti tam diligenter verborum significationes sunt persecuti. *l.* 204. *l.* 195. *de V. S.* Neglectus talis enim verborum, rerum parit incertitudinem. *Oldend. clas.* 4. *act. mand. Erenb. d. l. n.* 4.

Passus

Passus igitur, qui à *pandendo* & *extendendo* ita dicitur, quando pedes ad eundum extenduntur, nihil aliud est, quàm actus ille, qui pedum motu in progrediendo denotatur. Ab eo enim, *ait Gell. lib.* 15, *c.* 15, quod est *pando*, *passum* veteres dixerunt, non *pansum*. In quo tamen Gifanius contrarium simul defendit, quod recte ab auctoribus *pansum* & *passum* dictum fuerit. quod & exemplo illustrat verbi *scando*, à quo *scansum*. *Taubm. in Plaut. not. ad mil. glor. act.* 2, *sc.* 4. Et *passis manibus*, & *velis passis* dicimus, (*ait Gell. ibid.*) quod significat *diductis* atque *distentis*. *Plaut. in Stich. act.* 2, *scen.* 3. Actus ergo ille cũ spacio simul extensionem continet; unde passus geometricus, qui spacium quinque pedum determinat, conficitur. Ex quo *passim* descendit, quasi *in omnibus passibus undique*. Et Virg. *lib.* 2 *Æn.* ait, *passibus æquis*; quibus paritatem progressus denotat, ac si *paribus passibus* dicere vellet; quod in æquitate graduum simul procedant. Si autem passus non sunt æqui, tunc deest illa motus mensura, quæ paritatem conficere debuisset; ut idem ait: ---- Sequiturque patrem non passibus æquis. Ita *par* quoque ad

 facul-

facultatem mentis accommodatur; uti Cicero loquitur *in clar. orat.* Si par in nobis atque in illo fuisset scientia. Et 2 *de invent*. Scientia par in nobis atque illo est. quasi diceret, æquè sumus docti ambo, ut alter alterum non exuperet, sed, ubi ego subsisto, ille quoque ulterius in scientia progredi non valeat. Vnde *par* etiam pro *duobus* accipitur, qui inter sesunt æquales, & convenienti vivunt natura; similes, aut eiusdem generis. Ceu & Taubm. *ad Plaut. pag.* 56, *lit. C.* notavit. Ac senex *in Trin. act.* 2, *sc.* 2, *v.* 3, ita commonet adolescentem filium: Feceris par tuis factis cæteris, patrem tuum si percoles. Sic *in mercat. act.* 3, *scen.* 4, 44: De isthac re argutus es, ut par pari respondeas: Ad mandata claudus, cœcus, mutus, mancus, debilis. In Pers. *act.* 2, *sc.* 2, *v.* 41: Par pari respondes dicto: Abi iã, quando ita certa res est. Quibus locutionibus rei æquipollentia describitur, ut dicto eadem cuique insit paritas, quæ passibus, &, si bona verba proferantur aut facta, eadem responsio ipsi sit.

Simili modo istis rebus planè convenit illud *ambulationis* verbum; quod passibus rite propter pedum motio-

motionem applicatur; quamvis & naves rectè ambulare dicantur; *Taubm. in Plaut. Menæch. act. 2, scen. 3*; quia remi sunt appellati pedes; *ut ait Auson. in Mosella*: Remipedes certant medio cum flumine lembi. *Turneb. lib. 18, c. 15.*

Exinde igitur ICti æquipollentia sibi confecere. Et quum æquipollentium eadem sit natura, (*Ruin. leg. Gallus. §. & quid. num. 14. ff. de lib. & posth.*) paritates semper in eodem passu accipiuntur eędem, ut in æquipollentibus nihil intersit, quid fiat. *Thoming. cons. 26, n. 105, tom. 1.* Namque velut paria sunt *non facere*, vel *non commodè facere*; *Gilhaus. arb. Iud. c. 6, part. 1, de Prob. §. 4. n. 2*: Itaquoque eadem sunt *falsum dicere*, & *veritatem supprimere*. *id. c. 6, part. 2, art. 1, de test. n. 130. Bald. in l. presbyt. C. de Epis. & cler. Curt. Sen. de testib. n. 30, concl. 15.* Quemadmodum & paria sunt, *nominatim quid exprimere*, vel *per relationem ad aliud. Myns. 6 obs. 81, n. 8*: *aut, manu propria quid scribere*, & *subscribere. Pfeil. cent. 1, cons. 39, n. 1. l. 1, ff. de const. Princ.* Item, paria sunt, *fieri sine lege*, vel *contra legem. Toming. vol. 2, cons. 12, n. 68.* Velut etiam, *per semetipsum quid facere*, vel *faciendum mandare.*

mandare. Id. Thom. d. vol. conf. 16, *n.* 6. Paria quoque sunt, *quid non esse,* & *non apparere. l. in lege. ff. de contrah. empt. Thom. vol.* 2, *conf.* 7, *n.* 63. Sic paria sunt, *scire,* & *scire debere,* & *nolle scire. Strasburg. conf.* 1, *n.* 16. *Tiraq. de retract. ad fin. tit. n.* 43. Velut etiam, *nolle,* atque *non posse. Id. Strasb. conf.* 7, *n.* 33. Sic, *fieri aliquid tempore licito,* &, *conferre in tempus permissum*: seu, *productum esse,* &, *in productionem directum esse. l. arrogato. l. adoptare ff. de adopt. Thom. vol.* 1, *conf.* 11, *num.* 38. Nam de consistentibus in actu & potentia idem iudicium est interponendum. *l. vivere. ff. de stat. hom. l. post rem. ff. de transact. l. foramen. ff. de servit. rust. præd.* Vti etiam æquipollent, *de lucro iam radicato,* &, *de damno vitando certare. Thom. vol.* 1, *conf.* 40, *n.* 30. Paria quoque sunt, *facere aliquid coactè,* &, *timore coactionis. l. novissimè. & ibi Bald. ff. quod fals. tut. auth.* Per quem textum dicit etiam Anchar. *conf.* 159, *n.* 1, *ad fin. col.* 2, & 3, quod is, qui scit se compelli posse, dicatur facere coactè, licet se sponte dicat facere. Idemque *in conf.* 88, *n.* 3, scribit, iustum esse timorem etiam tunc, quum recessum est ab armis, si eadem adhuc imminet potentia nocendi;

cendi; utpote quæ idem operatur secundum eum, quod nocere actualiter. *per text. C. Pisonis. de restit. spoliat. & l. Labeo ff. de stat. liber. Thom. vol. 1, cons. 13, n. 178.* Nam velut parium eadem est potentia, nec maior; *l. 1, §. vetere. ff. de acq. poss.* quum parium eadem sit natura: ita parium paria sunt iudicia. *l. servum. ff. de leg. 1.* Vnde & paria delicta mutua compensatione tolluntur. *l. viro insid. ff. sol. matr.* Quamvis igitur par, non est idem, tamen paritas rationis, dispositionis paritatem efficit, (*l. illud. ff. ad l. Aquil.*) & ad identitatem quamdam quid reducit, ut pro eodem habeatur: quia paritas rerum, arguit paritatem iuris. *Damh. de simil. & par. in pr.* Ceu paritas vinculi paritatem iuris inducit. *l. si reliquero. ff. de legit tut.*

Ex quibus iam constat, qualis hæc locutio sit, de paritate fœderis & belli; quasi nullum fœdus dari possit absque bello; quum paritas iuris & vinculi naturalis illis inhæreat ambobus, & ex necessitate ea combinari ita cogantur, ut actus utriusque sit necessarius. Quod si hæc res se ita habet, nullum certè aliud fœdus dari potest, quam defensivum; & quidem tale quod bellum simul importat.

Iam

Iam vero supra ostensum est, *in divisione fœderum*, quod tot eius dentur species, quot fines & conditiones pactorum in coëundo fœdere determinantur: quod etiam ita latè se extendit, ut quædam fœdera propriè, de quibus hucusque egimus, & quædam impropriè sic dicta fœdera inveniantur. Num igitur tam latè quoque, bellum excurrat, ut illud in quovis fœdere per naturam eius requiratur, & eidem naturali hac connexione includi debeat? Absurdum certè, & plus quam absurdum est. Sic enim quot fœdera in sacra Scriptura conciderent? Nec ipse Iehova in fœderibus suis, quæ cum Patriarchis & fidelibus pegigit, *ut supra demonstravimus*, satis constaret sibi; quem tamen auctorem unicum legitimorum fœderum omnes agnoscimus. Impium est, hoc affirmare, & blasphemum. Si vero quis fortè in fœderum numero hæc habere nollet, idem gravius in verbum Dei impinget. Ipse enim Iehova quod toties fœdus appellat, cum tantis promissionibus & tam sollicita cura pro suis, id neminem fœdus esse inficiari decet: quia ipse Iehova est, qui loquitur, perficiens etiam quæ locutus est. Cœlū & terra facilius transibunt,

bunt, quam minutiſsimum ſermonis cœleſtis verbulum; *ut ipſe Iehova Chriſtus teſtatur*. Tum etiam, ſi principalis finis eſt, *quem ritè determinat Erenb. lib.* 1 *de fœd. c.* 2, *n*, 229, conſervatio pacis publicæ, *iuxta l. præcipimus. C. de appell. & Mynſ. cent.* 6, *obſ.* 2: quæſo an non poſsit aliis mediis comparari, quam bello in fœderibus? Quem locum heic merebitur fœdus in commerciis fundatum? Quonam recedit fœdus religionis? quum ipſe Erenb. confiteatur, quod religio nec poſsit, nec debeat armis aut bello defendi aut propagari; quum nemo quoque vi humana ad religionem cogi queat. *lib.* 1 *de fœd. c.* 2, *n.* 14. (in quo ſibi contrarius apparet nonnihil *lib.* 2, *c.* 1, *num.* 14.) Quorſum concedent, quæ civilia fœdera facit? *Erenb. lib.* 1, *d. c. n.* 18, *pag.* 127. Sed & ipſe Matth. Stephanus, *part.* 1, *diſc. acad.* 16, *ſect.* 1, *memb.* 1, *pag.* 201, ait: Huc pertinent fœdera, ob conſilia varia, calida & callida, ad furias hominum reprimendas, ad alaſtoras delēdos, ad profligandam ſubditorum rebellionem. &c. An vero talibus non poteſt alio ſuccurri pacto, niſi id bellum perficiat? O quanta eſt virtutis clementia, amica benignitas, iuſtitiæ verus tenor,

tenor, pietas, & dilectio proximi? Harum vires ſi rectè conſiderarentur, non tot ſufflatores belli & incendiarii invenirentur. Sic & Erenb. ſibi heic contrarius eſt, dum affirmat, *lib.* 1, *c.* 2, *n.* 55, *de fœd.* quod Chriſtianis licitum ſit bellum gerere. Ergo (concludit) multo magis fœdera contrahere. quod tamen *ſup. n.* 14 admodum improbarat.

Sed omnis error huius locutionis, quem in pari paſſu fœderis & belli fovent, dumque de fœderis natura belli incluſionem eſſe putant, inde eſt, quod non rectè diſtinguant inter finem fœderum univerſalem & particularem; item quod ignorent quem locum bellum in definitione fœderis defenſivi aut vindicativi ſibi propriè adſcribat. Etenim quod de fœdere in defenſione armata dici poteſt, id certè non accipiendum eſt indiſtinctè de omni fœdere. Tum quoque quod loco cauſſæ inſtrumentalis eſt, non poteſt dici finis. Erenb. *lib.* 2 *de fœd.* inter alia errata ſimul hoc quoque oſtendit in pacis attributione; quam ita generis loco ponit, ut comprehendat reliqua fœderum genera. *lib* 2. *de fœd. c.* 1, *n.* 27. & Servius quoque fœdus definit pacem.

Iſid.

Isid. lib. 18, *cap.* 1, *Etym.* Licet hæc locutio definitionem ipsius, quam *in antecedentibus, n.* 14, asseruit, (ubi genus fœderum constituit pactionem publicam, & conventionem,) ac semetipsum simul refutet in eo, quod bellum omnibus fœderibus dispositivè iustum attribuerit; *lib.* 1, *c.* 2, *n.* 55, & 56: attamen, si ita pacem generaliter accipiat, aut admittat, ut generalem amicitiæ, concordiæ & fœderis demum effectum denotet; propius veritatem attingere videbitur. Etenim si quid est, quod cum fœderibus pari passu ambulare possit, hoc certè est amicitia & concordia, quæ perpetui comites esse debent fœderum omnium; quum sine harum essentia neque amor sit neque fides. Quippe ex amore & fide, si necessitas alterna accedat, componitur & profluit fœdus: quod simpliciter amicitiam præsupponit, quæ animam fidei ipsi inspiret. Quare etiam in hoc errat Zwingerus, *in morali sua philos. lib.* 1, *cap.* 7, *tit. de amicit. spec.*; ubi duas has amicitiæ species accidentales facit, amicitiam publicam, & pacem; quum tamen inter accidens speciei & effectum ingens sit discrimen. Christus ipse vult & constituit in

 omni-

omnibus amorem proximi, ut inde huius & æternæ vitæ pacem consequantur; quam etiam discipulis suis congregatis, *Luc.24, v.36*, sanctissimo voto apprecatus est.

Ideoque cum verbo Dei & Christi potius præcepto heic concludimus, quod amicitia & concordia, non bellum & cruenta vis, (nisi ex accidenti speciali, *ut loquitur Zuing.d.l.*) pari passu cum vero, solido & Christiano fœdere indefinenter ambulare debeant; alias fœdus est falsum & hypocriticum, suo vero destitutum fundamento. Aureum certè Proculi solemne illud fuit; quod propterea quoque tanquam caput generale initiis fœderum apponere consuevit: AMICITIA ESTO. *ceu hoc ex Brisson. lib.4, fol.402, Alber. Gentilis de iur.bell.lib.1, c.13, refert: & Erenb. lib.2, c.1, n.27, id approbat.* Idem & heic quoque firmiter decretum maneto: AMIICITIA ESTO; non fucata, sed verè vivida, & integrè sancta.

CAP.

CAP. XIX.

De fœderibus impropriè ita dictis, & cognatis eorundem.

Fœderis naturalis vinculo, quod alias coniugium dicunt, imitamen iucundum exhibent ea fœdera, de quibus hactenus egimus, quæ & propterea propriè sic dicta indigitantur. Althusius vero, *Polit. suæ c. 7. cum Alb. Gent.* 1 *de iur. bell.* 3; *Petr. Greg. lib.* 11, *cap.* 11; *Hœn. d. disp. th.* 2, *c. d. & Menoch. conſ.* 99, *n.* 39; fœderum distinctionem facit plenam, & non plenam, vel ex parte quadamtenus plene factam. Plenam dicit confœderationem, qua alii in alterius regni iura adſumuntur tanquam corporis membra. Non plenam putat, qua diverſa regna, ſalvo iure maieſtatis certa fide pactorũ coeunt, & ſe mutuo obligant. Cui adfingi facit confraternitates, protectiones, &c. Sed quum hæc distinctio planè inverſa ſit, ut merito plena fœdera repræſentent eas confœderationes, quas ille non plenas ſive ſemiplenas vocat, & è contra; nolui in ſupradictis mentionem huius diviſionis face-

re. Etenim nihil magis inimicum est fœderibus, quod eorum naturam ita subvertat funditus, quam si quid imperii iis aut iurisdictionis immisceatur: quum non tantum subiectionem nullam agnoscant penitus, (*Erenb. d. fœd. lib.* 1, *c.* 3, *n.* 44. *& lib,* 2, *c.* 2, *fol.* 148. *Bocer, cap.* 1 *de crim. læs. mai. Cam. de Reg. dis.* 5, *th.* 96;) sed etiam in universitatis formam talem coire prorsus recusent. Fœderati enim unum quidem corpus, non autem eandem Rempublicam subire & repræsentare possunt. Si imperium & subiectio mutuo inter se concurrant, statim fœdus nomen amittit, & Reipubl. formam induit. *Menoch. cons.* 99, *n.* 39. *Bodin.* 1, *de rep.* 7, *n.* 71. *Erenb. d. lib.* 1, *c.* 3, *n.* 9 *Cas.* 3 *sphær. civit.* 6, *q.* 2. licet Camerarius, *d. d. th.* 97, id nõnihil dissimulare frustra conetur. Velut nec fœderati statim iisdem privilegiis eiusdem civitatis aut Reipubl., cum qua fecerunt fœdus, fruuntur. *Bod. in method. hist. cap.* 6. Ideoque merito, & quidem optimo iure, fædera ea plena facimus cum aliis auctoribus, (si distinctio hæc ita acceptanda foret) de quibus hactenus locuti sumus, quæque ad proprie dicta fœdera retulimus:

mus: quum omnis superioritatis, propter plenam libertatem, cui unicè incumbunt, prorsus nescia sint, & in capacia dici adament. Semiplena vero relegamus ad ea, quæ impropriè fœderum nomen sibi vendicant. Sunt enim hæc talia, quæ quidem similitudine aliqua repræsentant fœdera propriè sic dicta; sed tamen vel aliquid successionis more testamenti sapiunt, & id ambiunt, vel ex imparitate aliqua virium potentiæ aut conditionis quidpiam subiectionis patiuntur & tacitè agnoscunt, vel ad tale quid respectum habent. Hinc impropriè dictum fœdus, *iuxta Kecker. syst. pol. c.* 24, *lib.* 1, iterum laxius est, vel arctius.

Laxius huiusmodi fœdus inter patronos seu defensores aut protectores, & eos, qui eorum defensioni se committunt, percutitur. Quod genus fœderis (quamvis & sine fœdere clientela aliquando esse possit, *Bod.* 1 *de rep.* 7, *n.* 68) Latini patrocinium & clientelam, iuniores advocatiam, Galli *avoizon, ou avouerie*, vocant, *Bod. lib.* 5, *c.* 6, *n.* 585. *&* 1 *de rep.* 7, *pr. & n.* 67. *& c.* 9, *n.* 108. Hinc ortum ius patrocinatus, clientelæ, advocatiæ, Germanice *Schutz* & *Schirm-*

gerechtigkeyt, vogtey, appellatur. *Gail. 2 Obs.* 54, *n.* 1, & 2. Dicitur item *Mundeburdium*, vel *Momburgium. Knich. de subl. terr. iur. c.* 4, *n.* 328. & *de Sax. non prov. &c. c.* 5, *n.* 494. *VVesenb. cons.* 48, *n.* 14. *Erenb.* 1, *de fœd.* 4. *n.* 13, & *seqq.* Patronos advocatos vult dictos Besoldus, *lib.* 2 *pol. c.* 6, *th.* 27, non ab *advocando*, sed à Germanico *vogt*; & vocatur alias *fœdus clientelare*. Ius autem eius nihil aliud est, quàm ius defensionis, per patronum clienti, contra iniuriam aliorum, & vim maiorum, præstandæ: pro quo cliens vicissim patrono ad observantiam & annuum plerumque honorarium obstringitur. *Bod. d. c.* 7, *n.* 68. *Knich. d. c.* 5, *n.* 494. Estque temporale, vel perpetuum; quod & hæreditarium, Germanis *erbschutz*, appellatur. *Petr. Frid. Mind. lib.* 2 *de mand. extrah. c.* 14, *n.* 2. Item simplex, vel cum aliqua iurisdictione coniunctum. *Knich. d c.* 4 *de iur. terr. n.* 335. *Thom. Mich. disp. de iurisd. th.* 55. *Paurm.* 2 *de iurisd.* 9, *n.* 24. *Mynf. cent.* 2, *decis.* 13, *resp.* 3, *n.* 9. *Erenb.* 1, *de fœd.* 4, *n.* 16. Alia denique advocatia superior, alia inferior. *Knich. d. c.* 4, *n.* 733. *Paurm. d. c.* 9, *n.* 23. Quamvis autem hoc ius advocatiæ

nullam

nullam patrono in clientes suos iurisdictionem per se tribuat,, quum tales clientes efficiantur subditi; (*Gail. 2, obs. 34, n. 1. Tholoz. de rep. lib. 11, c. 11, n. 6*:) tamen multis in locis hodiè à subditorum conditione non parum differunt. *Erenb. d. c. 4, n. 15.* quum aliquid iurisdictionis tacitè vel precario submiscere soleant potentiores; ceu etiam in aliquot monasteriis clarum est. *Besol. d. l. th. 24.* Nam inter reges, & eos, quos illi privatorum loco habent, raro amicitiam & charitatem mutuam subsistere, rectè *ex Petrarchæ dialog. 49, lib 1, de remed. utr. fort. & dial. 50, 52,* Erenbergius *lib. 1, de fæd. c. 2, n. 22,* probat. Experientia cotidiana quod docet, id rectius censendum venit. Sed de bello & principibus quidquã scribere, non tutum ritè putat Erenbergius,, *lib. 1 de fæd. c. 2, n. 56, ad fin. pag. 166; & c. 1, n. 74, pag. 62.* Nec addenda sunt huic perdito seculo irritamenta malorum; quod multi temerè faciunt. Nam utriusque nimis acris est severitas, si quãdo ingratum quid ipsis oggeritur. Decet tamen sapientes viros, non ea, quæ ante pedes sunt, curare, sed finem potius prospicere; præsertim quum

non immerito Bodinus, *lib. 5, c. 6*, hoc fœdus periculosissimum esse tradat, si non ex iusta causa & necessitate sucipiatur, utpote quod sæpius fœcundissimam belli materiam exhibeat, ex qua imperiorum & civitatũ subversiones sequantur. Patrocinium enim prima fronte ex amicitia & officio originem trahere videtur; sed tamen, quum merces intercedat, quæ amicitiæ contraria est; patet inde, quod conductio quædam subsit, servituris speciem quæ patrono officii & protectionis ratione porrigat: unde clientes facilè in subditorum formam transmigrant. Heic plurimæ occurrunt quæstiones: An protectorum electio Rebuspub. prosit? *Frid. Mindanus, lib. 2. de mand. extrah.* 1.2, *n.* 7, distinguit inter advocatiam perpetuam & temporariam. Deinde, quæritur: An quis se possit in protectionem alterius principis dare, inconsulto suo Domino, ut ipsi per hoc non præiudicet? *Vide Gail. lib.* 1 *de pac. pub. cap.* 4. *Thom. Mich. disp. d. th.* 138. *R. abscheyd de anno* 1540, §. 4. Quis vero, an proximè superior, eligendus, itidem quæri solet? *c. ex parte. de privileg. Frid. Mind. d. c.* 2, *n.* 12. *VVesemb. cons.* 48, *num.* 5, *id affirmant.*

An

An protectio vero iurisdictioni Domini ordinarii quid detrahat, dubium est; quum defensionis dignitatem nonnulla iurisdictio sua natura comitetur. *Negat Gail.* 2 *obs.* 54, *n.* 3. *Frid. Mind. c.* 2, *n.* 13. *Tholosan. lib.* 1, *c.* 11, *n.* 6. *Bod.* 5 *de Rep.* 6, *n.* 610. An patronus clientibus ius dicere queat, si subiectionis iuramentum ipsi præstiterint, quæritur ulterius. *Negat Erenb.* 1 *de fœd. c.* 4, *n.* 13. *Gail. d. l. n.* 8, *& seqq. ex l.* 2 *ff. de his qui sunt sui.*

Improprium deinde, & quidem laxius adhuc fœderis genus, & illud est, quod inter Principem & eius tributarios initur; eos nempe, qui à potentioribus victi pacem acceperant; hac tamen conditione, ut iura maiestatis retineant, victoris vero maiestatem comiter observent, eique, ut libertate & pace fruantur, tributum annuum solvant. *Bod. d.* 6, *n.* 582. *Casman. c.* 66, *polit. in fin.*

Tertiò, est adhuc confœderatorum genus, quod impropriè ita arctius dictum volunt; quod propter libertatem nimis contractam illis flebile & miserabile appellitatur; quod etiam similitudinem habet cum beneficio cessionis bonorum;

ut ait Arum. l.7, l. 8. C. qui bon. ced. Atque hoc est deditiorum, quando victi in victorum tutelam concedũt, illisque leges dicuntur tales, quæ libertatem eorum planè imminuunt, ad fœdus tamen aliquod cum victoribus admittuntur. *Vid. Erenb. 1 de fœd. c 4, n. 6.* Licet inter se differant admodum in fidem & fœdus venire; tamen heic ambæ confluunt conditiones, ut exigua inter eos & subditos sit differentia.

Sunt quidem & alia genera, ut est fœdus inter homines sanguine iunctos, qui certam ob caussam pacta inter se constituunt; quod fœdus Imperator naturale vocat. *in l. cum qui 19. C. de Episc. & Cler.* nec non fœdera inter collegas liciti collegii inita. *toto t. ff. de coll. & corp.* Quæ tamen quum rectius ad sequens genus referantur, eo quoque inclusa volumus. Item de fœderibus quæ coniugio contrahuntur, consule Coster. *in pol. 8, c. 24, §. 6, & seqq.* ac Erenb. *d. l.*

Commodissimè igitur subnectenda heic sunt fædera hæreditaria, quæ nostrates confraternitates dicunt. Atque hæc constant ex pactis successionum vicissitudinariis, tam inter diversas familias, quam inter agnatos

eius-

eiuſdem familiæ. *Betſ. de pact. famil. ill c. 5. ubi plenè de tali materia agit.* Quale fuit inter Saxoniæ Duces & Principes Hennebergenſes, reciproco iure ſuccedendi approbato. *Spangenb. lib. 5 hiſt. Henneb. c. 53, pag. 272. Erenb. 1, de fæd. pag. 153.* Et durat adhuc tale fædus inter Thuringiæ & Haſſiæ Principes inſtitutum anno Chriſti 1262; ex bello novennali ortum, quod Henricus geſſit cum Sophia S. Eliſabethæ filia, deſponſata Duci Brabantino anno 1268. *In Chronolog. Chytræi.* Atque tales eſſe de iure conceſſas confæderationes, probatur *ex l. ſoda'es. de coll. & corp. Tiraquel. in tract. de primog. q. 6, n. 5. Zaſ. conſ. 1, n. 8, lib. 2. Deci. conſ. 516, 645, 524. Alexan. conſ. 91, lib. 8. Erenb. 1 de fœd. c. 2. n. 35, pag. 141.* Eſt aliud genus fæderis, quod *unionem prolium* dicunt; quod etiam ad pacta acquirendæ ſucceſſionis facit. Vtrum autem coniunctio hæc vel unio prolium de iure ſubſiſtat, *Gailius, 2 obſ. 125*, poſt multas dubitandi rationes, affirmativè ſatis probat. *Vide Betſium d. l. pag. 131, c. 5.* Ita quoque dantur pacta familiarum illuſtrium in unionis hoc genere circa matrimonia, ut eorum promiſcua libertas, in

dede-

dedecus earum tendens, statutis pœnalibus coërceatur. *Vid. Bets. d. l. c. 6. ubi plene re pertractat.* Similiter & talis confœderationis pacta habentur de tutelis illustrium personarum; *de quibus itidem Bets. agit l. d. c. 6.* Talia, & huiusgeneris fœdera plurima, recenset Erenb. *lib. 1, c. 2;* ac potissimum in popularibus & optimatum imperiis, quæ ipsa quodammodo sempiterna sunt, locum habent. Nam in Monarchia, principum interitu societates ac fædera dirimuntur. *auct. disp. 28 apud Arum. disc. acad. th. 87. Schonb. lib. 2 pol. c. 13.* Ad vigorem autem talium pactorum superioris confirmatio, tanquam feudorum Domini, requirenda est. *Gail. 1 obs. 127, n. 5.* Et sic ritè fædera ista non tantum ipsos contrahentes, sed etiam ipsorum successores, obligant; quum præsumantur eiusdem esse voluntatis & affectus cum prædecessoribus. *Schonb. d. l.* factaque, nec non contractus Principum demortuorum, præsentium Principum esse censentur; quum Respubl. semper eadem existat. *Bald. cons. 326. Exempla unionis fæderum vide apud Col. de iur. Imp. Germ. th. 71. & Reinh. Kon. pol. part. 1, c. 5, n. 49. Erenb. d. l. c. 2, n. 38, & seqq. Arum. in*

disc. 6,

disc. 6 ad aur. bull. n. 6. Ubi omnium optimè hac de re agit. Sic etiam defœdere fratrum pactionalium, quod heic nunc itidem monemus, consule Erenb. d. l. n. 10, cap. 4, & seqq. & Col. sect. de iur. Imp. th. 70. Althus. pol. c. 7.

Adfinia autem & cognata fæderibus tandem sunt iuduciæ, Ordinum uniones, correspondentiæ, amicitiæ, &c. quæ tametsi fæderibus, sed tamen admodum abusivè, à nonnullis adiiciantur; rectius tamen iis inter cognata suus adsignatur locus. Nam, quod ad inducias sive pacificationes attinet, fine & toto genere à fæderibus differunt; quum in fæderibus amici inter se præstant, quod iure gentium sine pactione non tenentur præstare. Induciæ verò & pacificationes non tantum fiunt inter hostes, sed etiam in simplicibus iuris gentium terminis consistunt, ne alter alterum offendat. Dicuntur quoque *belli feriæ* à Varrone, à Virgilio *pax sequestra*, &c. Sunt autem duplices. Vel enim dantur ad longum tempus, sive longissimum. *Gell. lib. 1, c. 25. l. 19. ff. de capt.* Sic dabantur à Servio Tullio ad quadraginta annorum spacium. *Liv. l. 1, & 2.* Ac nuper ante annos aliquot inter Reg. Hispan.

Hispan. & Belgas ad duodecim annos. Vocantur hæc etiam *treugæ*; quum securitatem præstitam personis & rebus simul exprimant. quas volunt dici quasi *trahens* vel *ferens anguem*, hoc est, inimicum, si tempus definitum finiatur. *Alb. Gent. de iur. bel. lib.* 7. Gellius, *lib.* 1, *c.* 25, inducias dictas putat, quasi, *Inde, uti iam*; quum pactum earum hoc requirat, ut ex hoc die nihil incommodi detur; sed ex eo die postea, uti iam, belli iure omnia agantur. atque in hoc casu paci & fœderibus quodammodo induciæ annumerantur. Deinde dantur quoque induciæ ad tempus brevissimum, quæ aliàs pax castrensis vocantur. qua ratione propriè induciæ, *ICto Paulo auctore*, sunt; quum in breve & præsens tempus conveniant, ne invicem hostes se lacessant. *l.* 19, §. 1. *ff. de capt. & postlim.* Sic quandoque conceduntur in duos menses, ad sepeliendos socios occisos. Et ita distant à vera pace, nec minus à fœdere.

Vniones sic quod danturplures, ut sunt quæ causa religionis contrahuntur, *de quibus vide Coler. sect. de iur. Imp. Germ. n.* 72, 73, 74, & 75. His adiunge quoque quæstionem; An

hæc

hæc fæderum genera cum diverſæ religionis hominibus rectè pangantur? *n.76,& 77.* Talibus etiam fæderibus Erenbergius, *lib. 1 de fæd. c.4, n. 11, & 12, fol.* 338, diverſos aggregat Equitum ordines; velut eſt Ordo S. Iohannitarũ, S. Michaëlis, an. 1464; Lunæ, an. 1464; aurei velleris, anno 1477, (cuius auctor Philip. Burgundus celebratur;) Mauritianorum, an. 1409; D. Mariæ, an. 1420; Stellæ, 1351; S. Stephani, 1561; S. Spiritus, anno 1589 ab Henrico Reg. Galliæ introductus. Sic etiam Eliſabetha Angliæ Regina per caſum invenit ſuum Ordinem, &c. ſed hæc inſtituta titulo confæderationum non rectè exornantur, quum favoris ſignum ſit aut gratiæ, meritisvè locum dignitatis attribuat talem, quem ſubditi quoque nanciſcantur. *vid. Beſold de pol. diſ. lib. 2, c.6, n. 19. & Renih. Kon. pol. par. 1, c.5, n. 59.*

Habent fædera alias quoque ſibi cognatas virtutes; ut concordia amicitia, correſpondentia, benevolentia, beneficientia, candor fides, charitas, unanimitas, converſatio, familiaritas, hoſpitalitas, epichæragathia, communicatio iurium, obedientia, libertas, quies, pax, ſecuritas, tolerantia,

rantia, vicinitas, &c. Sed hæc & talia alibi explicantur. nos ad ultimum huius loci pergimus membrum. *De confraternitatibus consule dissertationem Barth. Musculi. & de securitate Joh. Geor. Bechtium, ne nimis longi simus.*

CAP. XX.

De contrario fœderum, & eorum dissolutione.

SEd nunc pauca nobis de ipsa finitione & dissolutione fœderum pro ratione temporis subnectenda sunt. Confœderatio enim perquam res est labilis & fluida, quæ simul cum animi mutatione dissipatur, si fides cum summa cura non observetur; quum tantis connexionum catenis, uti Respublica, non cohæreat. Ideo facilius contraria patitur, & ventorum variis flabris obnoxia est. Nisi enim quis ad Dei gloriam, proximi dilectionem, patriæ, libertatis, subditorum conservationem, respexerit, & ut religio maiestasque salva sit, (quod heic non frustra, *ex c. 14 superius posito*, de quā plurimis admodum sollicitus, repeto; quum homines animis tam leves sint,) is finem & effectum

fectum fœderis ut non considerat, sic neque causam & principium eiusdem intelligit. Et ob dictas rationes fœdera reprobata sunt in Asa Rege Iudę. *Er. 1. de fœd. c. 2, n. 84.* Quum igitur firma Reipub. constitutione fœdera minimè nitantur, non semel misere deceptos invenient sese, quotquot eorum fiducia nixi, periculosis sese rebus & violentis committent. Dictum, quod vulgo notum est, *Quicquid agis, prudenter agas, & respice finem*; heic maximi valoris certè & vigoris summi est; ne absque extrema necessitate ineas fœdera, nec earum [illegible] facilè quid gravius cum iactura vitæ & fortunæ tentes. Etenim fœdera non tantum debent esse iusta, sed in primis necessaria. *Eren. 2 de fœd. c. 1, n. 56.* Si dubitandum heic videatur; recentia adhuc ante oculos habes exempla. An ullus est, qui ignoret, & non per totam fermè Europam senserit, quur tot clades Imperium Romanum cum vicinis regnis passum sit? An quenquam caussa latere queat? Hoc certè benè dispiciendum & unicè curandum est, ne ex falsæ opinionis persuasione confœderati inter se coeant contra superiorem, nec prodest prætextus religionis

quum in caussa Dei infeliciter gladius & arma exerceantur. Vti & Eras. Roterod. *in tract. de Princ. inst. pag.* 160, ait: Christi ditionem longè diversa via natam, propagatam, & stabilitam; quum ob infidelitatem dominio infideles non priventur, (*Dan.* 2,) & ex præcepto Christi infideli Cæsari debitum tributum sit solvendum. *Erenb. 2 de fœd. c.* 1, *num.* 85. Eo quoque proposito bellum suscipientes rarò felicem sortiti sunt exitum. *id. d. l. n.* 86. Velut tragica clades Bohemica exemplo est recenti. An non Bohemi, Moravi, Silesii, cum Lusatis, anno 1619, die 31 Iulii, Pragæ, propter defensionem, religionis, centum articulos concluserunt? *Act. Boh par.* 2, *pag. O* 2, 3, 4, *&* 5. An non ex hoc capite, & aliorum confœderationis fundamento, quam cum Rege magnæ Britanniæ, Belgis, & unionis Germanicæ membris, (ceu tunc vocabantur,) Fridericus V, Elector Palatinus, intercedere sibi existimabat, coronam Regni Bohemici acceptavit? An non propterea Dn. Mollerus ultimo Septembris, anno 1619, ante adventum dicti Electoris Palatini ad Bohemiæ status missus est, ut talem confœderationem illis explicaret, quod-

quodque propterea maximum heic onus subiisset? *act. Boh. par.* 3, *p. C.* 2. Cavendum maximè, *ait Erenb.* 1 *de fœd. c.* 2, *n.* 84, ne utilitatis & privati commodi, vindicandæ iniuriæ, &c. gratia, vel securitatem in carnis mortalis brachio quærens, quis contrahat fædus. *Tantum relligio potuit suadere malorum? idem ex poëta profert lib.* 1, *d. c.* 1, *n.* 45. ceu sub religionis velo multa committuntur. Sed an non Religio vera satis sibi vinculo est? Sanctum hoc nomen à *ligando* dictum volunt, quum sit quasi liga sancta inter Deum & hominem. Obligat enim hominem ad fidem & obedientiam erga Deum. *Erenb. d. l. c.* 2, *n.* 10; An non omnes, qui idem sapiunt in Christo, eandem charitatem habere oportet, ut sint unanimes & sententiis uni? *ad Phil.* 2, 2. Vos præstate in uno spiritu, uno animo concertantes, per fidem Euangelii. *Phil.* 1, 27. 1 *Pet.* 3, 8. Qui enim adglutinatur Domino, unus cum eo spiritus est. 1 *Corint.* 6, 17. *&* 12, 13. *Gal.* 3, 28. *Eph.* 4, 4. *&c.* Itaque in quorum cordibus renatis vera habitat pietas, pridem in fædere Dei coiêre. Atque si ita interna conglutinatio in sanctitate firma fuerit, quomodo

modo non externum fœdus roboris sui firmitudinem accipiat? Omnia enim in pia εὐνοίᾳ sita sunt, & fide. Si quis hæc duo ritè observet, invictum erit talis prudentiæ vinculum. At si quis in eam perversitatis protervam & impudentissimam rabiem prolabatur, ut nullam conscientiæ amplius sentiat maculam; is sanè non facilè curabit fœdifragium; præsertim si potentia aliqua prævaleat, & sævam tyrannidis formam induat. Quemadmodum ergo fœdus legitimum sacram secum ducit virtutum phalangem & chorum; *ut in superiori capite dictum est*; & inde amabile redditur sanctè confœderationes colentibus, quippe, *ut rectè dicit Costerus lib*.8 *pol.c*.24,§.2, fœdera externorum principum, domi securitatem constituunt, adferuntque auctoritatem, quàm quisque principum aut Rerumpubl. fovet, quam ambiunt reges & magnates, ad quam crebrò legationes ventitant: Sic è contrà sanè pessimam id ipsum vitiorum & flagitiorum turbam secum per quævis raptat crimina, ut perpetuo lapsu ex una perfidia, scelere & delicto, in aliud flagitium gravius se det præcipitem, donec suum dirum exitium in horren-

horrenda ruina inveniat. Heic enim cumulatim irruunt æmulatio, ambitio, avaritia, philautia, curæ, anxietates, aſtutia, calliditas, calumnia, contemptus, proximi, contentio, lis, rixæ, diffidentia, diſcordia, fraus, dolus, fruſtratio, impietas, improbitas, impudentia, infidelitas, ingratitudo, inobedientia, inhumanitas, inimicitia, iniuſtitia, impoſſibilitas, invidia, ira, levitas, libido, mendacium, malitia, moroſitas, crudelitas, mutabilitas, odium, negligentia, perfidia, perjurium, perverſitas, verſutia, ſeditio, ſimulatio prava, vertumnoſitas, violentia, ſuperbia, ſævitia, ſuſpicio, temeritas, timor, tyrannis, rebellio, &c. Omnium autem peſsima eſt nequitia & ſcelus perfidiæ, quæ nullibi quidquam meretur gratiæ. Quia fidem qui perdidit, nihil poteſt ultra perdere; *ait Coſter. lib. 3 pol. c. 7, §. 6.* At fæderum ſanctiſsima debet eſſe pactio. Primum ob eam cauſſam, quoniam juramento ſanciuntur, & multæ jurisjurandi cum execratione cō-juncti formæ paſsim apud hiſtoricos publicè inveniuntur. Deinde ob hanc quoque cauſſam, quia publicè fides data magis obligat, quàm quævis privata promiſsio. Vnde ſi nemo fi-

dem servaret, tamen regibus & Rebuspubl. illa esset servanda. Nihil vero magis obesse regno potest, quàm violatio fœderum. Hinc nemo Turcis amicus est, qui fœdera sola utilitate metitur. *Coß.d.lib.8, cap.24.§.3.* Ita perfidiæ fructus, brevis est, dum aut omnium bonorum consortio privatur, aut mox graviori exitio succumbit. Quando enim aut manifesto periurio, aut sceleratis argutiis, quempiam homines agere animadvertunt, non modo illi fidem nullam præstant; sed invicem oderunt, cedere ab eius amicitia, in tuto se suaq; collocare non tendunt. Insaniam omnes putant, illi se credere, qui fidem abnegavit. Ita perfidi hoc summũ est malum quod nemo illi sit fidus. Si nemo fidus, non igitur tutus esse potest. Etsi amici se ipsi devoveant, etsi exercitûs, admotis ad invicem gladiis, in salutem tuam iurent, etsi ambitiosarum excubiarum multitudine te vallent; si ipse fidem fallere doces, omnes etiam fidissimos abalienabis, &, quum alioqui

--- *Stet nulla diu mortalibus unquam*
Fortuna titubante fides; ---

Fidem misero & dubio tibi penitus clausam invenies; neminem amo-

re, aut mutua fide obligatum tenebis: merces quidem avaritiam accendit, sed non obligabit pectora donanti, si ille perfidus sit. Omnis illa turba fortunæ, non fidei, sacramentum habere se putat. Vsque perfidus nec nummis ullis fidelitatem emere valet. *Cost. d. l.* 3, *cap.*7, §. 6. Quinetiam fædifragi ipsi sibi singulis momentis sunt in conscientia pœnæ loco & oneri molestissimo. Tum & glaciei persimiles sunt, cui nemo, nisi stultus, inædificat. Vt igitur glacies sine domibus; ita perfidus nudus ab amicis. Videmus vero eos, qui constricta gelu flumina transeunt, semper animo esse suspenso atque anxio; si minimum concrepuerit, pavidos: quum fragili natura se insistere non ignorent: Incertior est amicitia perfidorum; qua plerique periere. *Cost.d.l.* Itaque perfidiæ nusquam locus, neque apud eos, quos perdidit, neque apud eos, quibus profuit. Velut egregium exemplum in Lysandro Lacedæmonio, & maximè in eius interitu, habetur. quod alias Fulgos. *lib.*9,*c.* 6, quoque inducit; sed exitum omittit, quem Costerus ritè heic supplet, *de. l.* §. 3; & ita, §. 4, pergit: Quur vero per-

 fidos,

fidos, periuros, ἀσπόνδους, fœderum contemptores, mox pœna obruat, causa est ipsa Numinis vindicta, quæ semper à perfidis irritatur. Qui enim falsis promissis alios decipit, Deumque in testimonium vocat; quid agit aliud, quam ut aut Deum irrideat, aut facinorum ministrum esse iubeat? Itaque Sennacherib, quum fidem fefellisset, primo cæsis militibus fugit; deinde coram idolo suo à filiis trucidatus est. Qui enim qualecunque numen, quod putabat, irrisit, & suos vita privavit, meritò vita exutus est. Sedechias etiam impio Regi fidem violavit, (4. *Reg.* 24. *v. ult.* & 2 *chron.* 36, *v.* 13:) sed pænas tamē excidio gentis suæ dedit. Fidei violatæ triste Simpl. Antioch. Illust. (1 *Mach.*) & filius eius Eupator. &c. Eodem exemplo periurii periere Alcimus, Bacchides, Nicanor, (1 *Mach.* 6,) &c. Sic neque Alexandro perfidia felix fuit, à socero Ptolemæo, per nuptiarum fœdera in fraudem inductus, victusque à perfido Arabe, capite plexus est. &c. Nec morata est pœnam vindex iustitia, sed ab Antiocho, per Tryphonem prælio fusus, regnoque deiectus est. &c. Eandem fortunam malitiæ suæ reliqui Antio-

chi

chi & Demetrii passi sunt. Quid enim annis undecim duo Antiochi priorum filii; alter Gryphi, alter Cuziceni; Seleucus, filius Gryphi; Philippus & Demetrius filii Cuziceni? Nonnè in hos omnium priorum perfidia pervenit? & in eum, qui omnibus duos annos supervixit, Philippum? Tandem victo Tigrane in Romanam provinciam opes Macedonum pervenerunt. *Coſt. d. l. quem ibidem in pluribus exemplis quivis conſulere poteſt.* Quis igitur non dicat, eos Rempubl. evertere, qui perfidiam & periuria docent? Quo enim modo commercia, bella, pax, urbes, domus ſtare poſſunt ſine fide? Si fidem violare Princeps aut Reſpubl. poteſt, quis eam ſervare tenebitur? *Coſt. d. l. §. 7, in fin.* Nihilominus hodiè inter Chriſtianos inveniuntur, qui laudem in tali malitia ſe ſibi quærere poſſe putant. *velut id aliquot exemplis ex Guicciard. libr. 6, pag. 550, & Sebaſt. Franc. chron.; etiam de ipſis Pontificibus & regibus, ex Iovii lib. 11, 16, 18, explicat Erenb. d. fœd. 1. c. 3, n. 120, pag. 215, & 216. Ubi hæc demum ex Iovio addit verba:* Omnium regum fides hæc eſt, ut pro libidine ſanctiſſimas fæderum leges attrectare violareque non dubi-
 tent,

tent; quum femet præfenti tantum commodo, atque ipfis temporibus effe cenfeant. Tales vita, fi tibi cara vita. Generaliter enim fciendum eft illud *M.Tull.* 3 *offic.* veriffimum. Nulla nobis focietas eft cum tyrannis, fed fumma diftractio; & hoc omne genus peftiferum atque impium ex hominum communitate exterminandum eft. Sed & gentibus aliquot & nationibus fides olim defuit; quod etiam nunc apparet, quum veftigia quamplurima paffim talium reftent; exempla funt odiofa. Fuerunt autem gentes nonnullæ tanta infamia notatæ, ut etiam in publicum proverbium earum malitia abierit. Veluti *Thracium commentum*, dicebatur in eos, qui certis pactis inducias promiferant, & tamen invadebant alios; ceu Thraces Bœotiis fidem datam incurfione nocturna frangebant. Sic & *Theffalorum commentum*, *Phœnicum pacta*, *Locrenfium pactum*, *Punica fides*, *Ægyptiorum machinæ*, *ars Megarenfis*, *Libyca beftia*, *Cretenfium & Ligurum dicta*, *&c.* eodem habentur loco. *Erafm.in chil.tit. de perf. ut fupra monftratum eft.* Tales verò fœdifragos improbosque tandem puniri, dictitat S. Scriptura;

&

& multis exemplis probatur; *ex Livio, Æliano lib. 12, Polyb lib. 2. 3, 4, 5. Fulgos. lib. 7, c. 3. Anton. Bonfin. lib. 26.* Nonnulli tamen, ut perfidiæ & malitiæ suæ atque tyrannidi tegumentum aliquod super inducere queant, illud proverbii excogitavere; *Frangenti fidem fides frangatur eidem.* Et nuper etiam non nemo politicorum utcunque notus, argutiis suis sarcasticis plerosque huius seculi ordines & status satis acriter mordendo taxans, civitatibus & Rebuspubl. Hanseaticis tale adscripsit axioma aut Symbolon; *Synceris synceri, perfidis perfidi*, scilicet sumus; ac si civitates illæ, non tantum quietæ communem spectent calamitatem; sed & tanquam Chij, pro temporis ratione commutent institutum, & inconstantiam ac volubilitatem suam ad fortunæ vultum accommodent. quasi diceret: Omnino polypi naturam induerunt; adeo pro tempore alios atque alios mores & formam sumunt. Exiguum certè laudis encomium illis præstat. Verum enimvero, dum homines isti tanta ludere varietate non desinunt, fit ut quæstionem excitent hancce: An violanti fidem, fides conservanda sit? Ad quam recte respondet Co-

sterus;

ſterus; *d l.§.* Imo, ait, fœdifragis, & barbaris, ſervanda eſt. Cæſar quidem apud Plutarchum, fidem tam perfidis & barbaris ſervare amentiam ratus, in eos exercitum duxit. Servanda tamen fides, nec perfidia aliena, tua perfidia punienda eſt. Non enim, ſi Hannibal contra fædus Saguntum obſedit, ideo licuit Romanis factam poſtea cum Carthaginienſibus pacem rumpere. Nec, ſi Romani legati violati à Pœnis, ideo quoque Hannonem in vincula duci oportuit. Multò minus ſi Luſitani Romanos contra jusjurandum ſunt aggreſſi, ideo quoque Lucullum decuit, Luſitanos impunitatis promiſſione pellectos trucidare. Quum tamen in eodem pacto hoſtes fidem fallunt, obligatione ſolutus ille eſt, quem perfidia aliena afflixit. Si enim pactis induciis Spartanum agrum populantur Meſſenii, talionem reddent jure optimo Spartani. Qui enim hoſtilia exercuerunt, pacem communem irritam reddiderunt. Verùm quum poſt violata prima fœdera, novum percutitur, non licet ideo violare quia prima violata fuerunt. &c.

CAP.

CAP. XXI.

Quæstio, de homicidio in Burchardo 29 Archiepisc. Magdeburg. commisso, quomodo sit decisa; & de Erroribus aliquot Pomarij in Chronico Saxonico.

SIc etiam olim magna erat quæstio, & controversia admodum gravis, de Magdeburgensium facto atroci illo; quo 29 Archiepiscopum suum Burchardum comitē. Scrapelovienſem, quem anno 1325 in curia, loco iustitiæ & consiliorum, incarceratum tenebant, interfecerant, & per integri anni spacium internecionem talem occultaverant; an non fuerint fædifragi? Res indiget necessariò historica deductione; ut rectius inde constet iudicium. Etenim, quum in talem culpam inciderent, quæ pro fædifragio haberetur publico; non tantum in Cæsaris pænam incurrere visi sunt; sed etiam à Pontifice Romano damnati excommunicationis pæna afficiebantur, donec factum debite in omnibus excusarent. Ingentis litigii hæc fuit controversia;

ut

ut qui contra pacta conventa non tantum egiſſent; ſed etiam in loco ſacro iuſtitiæ, contra ius & æquum, non ſine rebellionis crimine, inaudita cauſſa, crudeli homicidio Archiepiſcopum ſuum è medio proditoriè ſuſtuliſſent. Nam mutuam fidem quidē quaternis vicibus & quaternis pacificationis pactis ac tranſactionibus ſibi invicem compromiſerunt. unde & inter ſe mutua pactione conſtricti tenebantur. quarū prima data eſt Magdeburgi, anno Chriſti 1309, pridie divæ Catharinæ virginis: ſecunda data VVolmerſtadii, anno Chriſti 1314 die mercurii proximo ante divi Thomæ feſtum. tertia vero data eſt in arce Calza in Elmena, anno 1315, die veneris in divi Ambroſii feria. Quarta demum facta eſt multorum intervenientium opera; videlicet, (ut verba ſonant,) nobilis Principis, Ducis Ottonis Bruinſvicenſis; & nobilium virorum, Dn. Gardonis de Hadmerschleben, Comitis Buſſonis de Manſvelt, Comitis Henrici, Comitis Diderici; ut & Comitis Henrici de Honſteyn, Comitis Conradi de VVerdingeroda, Dom. Alberti de Hakeborn. adiuvantibus Comite Gunthero Comite Vlrico, &

Comite

Comite Adolpho de Lindaw, Comite Alberto de Barby, Domino Brunone de Querfurt, Comite Alberto, & Comite Bernhardo de Regenſteyn; necnon civitatibus Magdeburgenſi, Hallenſi, & Calbenſi, & earum adiuvantibus; &c. ſub dato anni 1324, proximo die Sabbathi ante feriam S. Galli. Ipſum factum videtur quidem admodum culpabile; neque res iniqua tanquam æqua excuſari poteſt; ait ille. Verumtamen prudenter ſatis Magdeburgenſes tractarunt & defenderunt cauſam ſuam. Non tantum enim uſi ſunt variis interceſſionibus vicinorum & confæderatorum apud Imperatorem Ludovicum V. Bavarum; qui ideo facilius Statibus imperii gratificari voluit, quoniam à Pontifice Romano eſſet excommunicatus: ſed etiam Magdeb. illi cauſæ ſuæ deductione & excuſatione, tantum obtinuerunt, ut in gratiam ab imperatore reciperentur: quum ad oculum demonſtrarent, quam multum ei & Imperii publico intereſſet, & quantum præiudicium Papa Ioannes XXII per Bernhardum defunctum Imperatori creare ſtatuiſſet. Imperator quidem omnia caſſavit adverſariorum attentata. Sed, quum

delicti

delicti tã enormis iustificatio præcipuè ad Pontificem Romanũ & Statum Ecclesiasticũ, potissimum autem ad securitatẽ successoribus interfecti illius Burchardi præstandam, spectare videretur; ad talem iustificationem causæ suæ remissi sunt. Habuit ille Imperator præ reliquis imperium certè laboriosissimum inde ab initio eius usque, ad annum 1314, quum ipsi trium Electorum votis in electione opponeretur Fridericus Austriacus, & uterque esset coronatus, Ludovicus in loco ordinario Aquisgrani ab archiepisc. Moguntiensi, alter in insolito loco Bonni ab archiepisc. Coloniensi. Inde uterque illorum suos ducebat fautores & amicos, atq; omnia aperto dissidio, nec non intestino bello, fervebant, quod annis octo fortuna varia, eventuque ancipiti, gestum est, & vix præliis quinque tandem sopitum fuit. Nihilominus dissidebat inter se Germania; quum non tantum Electores in rancore discordiæ pergerent, sed etiam Pontifices Romani, qui Ludovici huius tempore vivebant, præter Nicolaum V, quem ipse, post decreta, in Norinbergensibus comitiis unanimiter concepta, deiecto Iohanne

XXII è ſede papali, elegerat, ſemper ipſi offenſi manerent: unde & amiciſſimi ſæpius Principes Germani à Ludovico abalienabantur, præſertim quum bis banno papali iniquiſſimè mactaretur, Nec profuit Ioannis regis Bohemiæ ab Imperatore miſſi in Italiam expeditio. Attamen ſemper fidiſſimo uſus eſt in omnibus actionibus conſilio Archiepiſcopi Trevirēſis: Atq; quum ſolæ civitates in fide ipſi perſiſterent, (*Mell. hiſt. part.* 3, *c.* 4,) cum iis, & reliquis aliquot Principibus, anno 1316 firmum pepigit fædus, & mutua adſiſtentia auxiliumque utrinque bona fide promiſſum eſt. *Chron. Hedion. fol.* 575. *Mich. Sax. chron. Imp. de* 35 *Caeſ. Germ. Lud. c.* 5. Exinde optimus ille imperator Magdeburgenſibus publicam innocentiæ atteſtationem non ſolum dedit, ſed quoque pro iiſdem in ſtudio reconciliationis apud Papam multa præſtitit, etiamque per amicos ſollicitavit: Velut etiam antehac, ad implorationem civitatis, ei plenam contra quoſlibet offenſores (quo nomine quoque Papam & Burchardum notabat) defenſionem promiſerat, ſubdato Arenſteden, Non. Auguſti, anno Dom. 1323,

 Regni

Regini vero an. 9, & talem ſimul commiſſionem Marchioni Brandenburgenſi obtulerat. Sed remedium melius non potuit inveniri, quam ut prius cauſam iuſtificarent ordine, ac ſucceſſorem Burchardi ſibi unicè devincirent omnibus modis. Proinde homicidii huius delictum primitus ita excuſarunt, quaſi Archiepiſcopus Burchardus ille cuſtodes effugio ſuo eludere ſtuduiſſet, ac propterea vini invitatione nimia ebrios obruiſſet; ſed quum eruptionem adornaſſet, ebriique non adeò compotes mentis deprehendiſſent eum in hoc conatu, nec impediri ſe paſſus fuiſſet, nimium reſiſtendo iis factum eſſe, ut ille à furioſis ictum acceperit. Verum quum ipſi propter occultationem occiſi litem hanc ſuam feciſſent, non potuit hoc tam facilè detergi: ſed tamen fœdifragium non in ipſum modo retorſerunt defunctum Burchardum, ſed etiam à primordio tyrannidis, eius ſpecimina retulerunt plurima, & quod maximè illi benefaciendo ipſius in ſe invitaſſent ingratitudinem, ſuæque civitatis atque civium ſuorum ſummam inde nacti fuiſſent perſecutionem. Vt enim pecuniam, quam ipſi ad pallium & inveſtitu-

ram

ram à Pontifice Romano comparandam mutuo dederant, non cogeretur restituere, iuxta obligationis suæ, hypothecariæ tenorem, sub dato; *Anno Domini* 1295 , *secunda dominica Quadragesimæ , qua cantatur Reminiscere, restituere* , & tamen absque satisfactione suam hypothecam sub specie recti reciperet : inde non veritus fuit, aiebant , omnia non tantum impugnare beneficia , quæ illis ab Imperatoribus & primo fundationis tempore, concessa essent; sed etiam illa, quæ postea ab Archiepiscopo 20 , Willebrando , Comite de Kiberg Thuringiæ, sub dato , *Anno gratiæ* 1236, *decimo Kalendas Aprilis , Indictione nona, & Pontificatus ipsius anno primo*; item ab eodem Archiepiscopo , sub dato, *Anno gratiæ* 1241 , *decima die mensis Ianuarij , Pontificatus ipsius anno sexto* ; item ab Archiepiscopo 26, Erico Marchione Brandeburgico , sub dato & acto , *Magdeburgæ, anno* 1292, XVI *Kalendas Februarij*, velut etiam à reliquis Archiepisc. per concessionem largiter obtinuissent ; *veluti id ex documentis mox sequentibus & infra positis apparebit*. Insuper quoque 37 gravaminibus demonstrarunt , quemadmodum summa sua iura, possessio-

nes privilegia, concessiones obtentas, & alia bona, mirè flagellaverit : id quod constaret potissimum ex transactione, & fœdere, quod cum illo, sub dato, *Magdeburgi, anno nativit. Christi 1309, die divæ Catharinæ, 25 Novemb.* feriissent. Quod etiam ex reliquis declararunt plenius transactionibus & confœderationibus, superius allegatis. Verum justificatio talis, & ipsius Imperatoris testimonium adeoque eius cassatio, non tanti fuisset ponderis apud Papam, propter odium inextinguibile, quod in Imperatorem perquam obstinatè conceperat, nisi & alterum consilium feliciter juxta secuti fuissent Magdeburgenses, & id quidem præcipuè tunc, quando cum Archiepiscopo 31, Ottone, ex familia Landgraviorum Hassiæ oriundo, (quamvis antecessores eius Heydeccus ab Erpes, qui Isenaci captivus mortuus est, & Henricus Comes, de Stolbeergk, & ipse tamen mox ab ipso Papa reiectus, rogati id denegarant) novam correspondentiam inierunt, & statim sub primo introitu arctam cum eo amicitiæ contraxerunt unionem; ita ut intercessorem ageret adsiduum apud Papã Iohannẽ XXII, qui inprimis huic optimè cupiebat.

piebat. quod promissoriales Ottonis litteræ testantur atque docent, subdato; *Magdeburgi, post nativitatem Dei ultra millesimum annum trecentesimo, vigesimo septimo, die sancti Ægidij, divi Abbatis.* Cæterum casus is fuit, quod dictus Archiepiscopus, civitati se tantoperè devoverat; videlicet, ne Antiarchiepiscopo Henrico Comiti de Stolberg, qui toties instabat, illa ipsa sese adsociaret; contra verò ut Magdeburgensis civitatis ope hic æquius supprimeretur. Otto ergo quum opem & protectionem, transactionem item seu interpositionem apud summum Pontif. Magdeburgensibus polliceretur, cives eum intra muros suos in possessionem Archiepiscopatus eò promptius contra Henricum Stolbergicum receperunt. Porro, multa licet Otto condixerat, nihil tamen efficere potuisset, nisi alter intervenisset casus, quo Imperator Ludovicus Bavarus, anno 1328 in Italiam perveniendo, & novem menses ibidem subsistendo, in festo ascensionis Christi, consensu quorundam Episcoporum, caussa eius contra Iohannem Papam disceptata, novum Pontificem Petrum de Corbaria ex familia Columnensium elegit; qui

postea se Nicolaum quintum appellavit, simulque duodecim Imperii Cardinales creavit. *Seth.Cal.in Chronol.* Quamvis autem tunc ipse Imperator prævaleret auctoritate & gratia apud novum ab ipso creatum Papam, & Otto Archiepiscopus quoque suam adderet opem, ut civitas Magdeburgensis ex banno exsolvi & Papæ reconciliari penitus valeret: tamen caussa hæc criminalis in sedis Romanæ unctum tanti ponderis judicata est, ut aliquot anni in hoc tractatu consumpti fuerint. Interim, quum cives in victu acquirendo & commerciis exercendis propter exclusionem Papæ supra modum exhaurirentur, varii fuerunt in civitate motus: utpote qui cotidiè Magistratum ob facinus commissum insultarent, & tandem complanationem bannique exolutionem exigerent. Id quum cerneret Otto Archiepiscopus, occasionem jura & privilegia, aut libertatem civitatis imminuendi negligere noluit. Quare Senatus & cives in tantis angustiis tam diu constricti hærere coacti sunt, donec se mutuo variis motibus propè conficerent, ac seditione sæpius coorta, novam tandem regiminis formam anno 1330 insti-

instituerent. uti constitutio eorum id sub dato, *An.* 1330, *die Martis post Iohannis Euangelistæ*, luculenter declarat quæ sedecim sigillis collegiorum artificum sive tribuum obsignata fuit in æternam rei memoriam, & simul hunc eiusmodi cives ac Senatores, qui suspecti habebantur, homicidii caussa urbe exclusi sunt, ac in gratiam Papæ & Archiepiscopi in exilium acti, *ut eadem testantur litteræ*. Quum vero Archiepiscopus superioritatem quandam hac data occasione ambiret, putaretque, hanc novam constitutionem in eius præiudicium factam esse: iterum fidem aliquousque retraxit, & hoc obtinuit apud Papam Nicolaum V, ut non prius exsolverentur banno, quam homagium præstarent ipsi, & aliquot libertatis iuribus, quæ ab Ottone primo iuxta fundationis litteras obtinuissent, renunciarent. Quibus controversiis denuo aliquot anni consumpti sunt; donec enervati satis, propius arbitrio Papæ & Archiepiscopi accederent. Nolebat autem prius Archiepis. ingredi civitatem, quam cives cum Senatu se plenè declarassent, Papæque nutui atque suo accommodassent. Ideoque primitus per commissarios

Papæ sive Apostolicæ sedis de forma homagii aut iuramenti emendæ diu actum est. quumque de hac inter utramque partem convenisset, quod reciprocè fieri mutua deberet obligatione, tandem conclusæ sunt quoque reversales & devotionales, cum addictione & renuntiatione aliquot jurium sub dato, *Anno Christi* 1333, *die Lunæ post eum dominicum diem, quo canitur, Reminiscere*, & transmissæ sunt eæ commissariis Papalibus atque Archiepiscopo. unde octava demum ex eo tempore septimana homagii dies indictus est. cuius formalia ita concepta fuerunt, ut attestatio publica commissariorum, authoritate Apostolica (uti verba sonant) deputatorum, (qui fuerunt, Conradus Dei gratia Præsuppositus Monasterii Sanctæ Mariæ virginis Magdeburgensis, ordinis præmonstratensis, & frater Iordanus, Lector Erfortensis, Ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini,) apertè loquitur: Nos Senatores populusque veteris civitatis Magdeburgensis, iuramus ad fidelitatem & affectionem gratam nostro Domino Archiepiscopo, qui præsens heic adest, præstandam, veluti de iure nobis competit; ita nos Deus iuvet,

vet, & sancti eius. Et hoc ipsum, viceversa idem Dominus (ut verba se habent) eisdem civibus favorabiliter repromisit. In cuius rei testimonium sigilla eorum præsentibus (ita formalia verba id exprimunt) sunt appensa. Acta sunt hæc anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo tertio, Sabbatho ante Dominicam Iubilate. Casus iste propterea maximè notabilis est, quod adeo ingenti civitatem Magdeburgensem calamitate affecerit, ut etiam inde tota Reipubl. forma ipsi immutata sit, & illi, qui antea plenam possidebant libertatem, aliquo modo homagii iam dicti specimine formam quandam maioris constrictionis subire coacti sint, præsertim quum simul aliquibus iuribus privilegiatis resignassent.

Integram vero summariè hanc historiam huc referre volui, ut inde pateat, quam crassissimè heic cōpilatorem illum historiæ Saxonicæ, quam Ioannes Pomarius cum suis additionibus antehac edidit, *pag*. 358, & ipsum Pomarium in glossis suis bis, *pag*. 373, aberrasse. Etenim compilator ponit, quod anno 1309 nulla adhuc Magdeburgensibus cum Archiepisco Burchardo Scrapeloviensi fuerit dis-

cordia; quum tamen in 37 articulis tum fervidissima controverteretur lis; nec unquam ex eo tempore, quo mutuum suum à debitore repetere viderentur, cum ipso concorditer vixerint; sed quoties fœdere aut transactione quid componeretur, statim fides fracta ab eo fuerit. Sic etiam ipse Pomarius errat admodum, quando Papæ Johanni XXII, quem tamen contra veritatem historicam Iohannem XXIII facit condonationem homicidii illius, & absolutionem à banno sive excommunicatione, atque id maximè propter interpositionem Cæsaris Ludovici ascribit: quum tamen non tantum ille extremus semper hostis fuerit illius Imperatoris beneficentissimi; sed etiam ante quinque annos ex throno suo papali deturbatus fuerit. E contra laudem istius Imperatoris, quod Imperatoriam maiestatem tam fortiter defenderit, valde commendant hi versus, in curia VVormatiensi expressi & notati:

Astra Deo nil maius habent, nil Cæsare terra:
Sic Cæsar terras, ut Deus astra, regit.

Similiter Pomarius, errat, ex Papæ iussu 36 senatores anno 1330 è civitate

tate fuisse eiectos, quum tamen ex nova Reipubl. transformatione illius anni potius constet, quod motus civium & seditio eos, quos ob internecionem Burchardi suspectos habuerint, eiecerit, & illi, re penitus transacta ac consopita, tum tandem restituti patriæ fuerint. Tum quoq; transactio atque condonatio non anno 1330, sed anno 1333, plenè peracta fuit. Cuius rei historia integra facilè ex infra adiectis documentis, quæ in manu civium & exterorum sunt plurium, plenioris fidei caussa cognosci poterit. Quod autem ad caussæ & quæstionis supra positæ? decisionem attinet, & ea ita complanata fuit, ut non tantum civitas tota in integrum sit restituta, & omnimodè à banno absoluta; sed etiam tantam simul & Imperatoris cassationem & Papæ gratiam obtinuerit, ut, si quis propter homicidium hoc civitatem aut eius incolas ullo aliquo infami aut iniurioso titulo afficere studeret, aut illis calumniandi caussæ crimen inde obiiceret, ille in certam millenarum marcarum mulctam pro exhibita iniuria incidisset. quod privilegii loco civitati illi concessum est, ne quis temerè probra

exre

ex re transacta in cives congereret.

Ex hac historia facilè constat, quantum fidei mereantur alii scriptores, qui vel affectibus suis indulgent nimium vel ea describunt quæ ex aliis æquè incertis præsumptionibus aut indiciis superiorum seculorum mutuantur, atque sine ullo archivorum respectu deducunt. Ita fit, ut nunquam veritas suum proprium & genuinum inveniat locum; sed obteguntur sæpius talia, quæ maximum pretium fuisset ab omnibus boni publici causa cognosci. Huiusmodi quidem sibimetipsi invidum sæculum hucusque coluimus in quo stulti sæpius ea in præiudicium sui supprimũt, quę iuribus ipsis non rarò maxima incommoda creant, & iudicium diversum pariunt. Partim ex invidia, partim ex ignorantia, vidi peccare quam plurimos; etiam ipsos Rerumpubl. præsides & præfectos, qui minus intelligunt arcanorum naturam. Vnde pro arcanis habentur vulgariter, quæ minimè debebant occultari; & è contra publicantur talia, quæ rectius supprimerentur. Quę ergo ad fundationẽ status alicuius faciunt, minime gentium silentio sunt involvenda; sed omnibus & singulis

singulis meritò nota esse debent. Optimè propterea fecit compilator iuris Saxonici, qui ius VVeichbildicum & feudale, seu statuta Saxonum, conscripsit, quod statim in frontispicio privilegium eorum ponit, quod Otto Magnus, Imperator longè gloriosissimus, ad petitionem omnium provincialium, civitati Magdeburgensi, tanquam Metropoli totius nationis illius, sub anno Christi 939, 17 Iunii (ubi sphalma subrepsit amanuensis incuria, ut *Neuntzig* pro *dreyzig* sit positum) quo tempore simul Magdeburgum Edithæ coniugi suæ in dotem ille dederat, munificentissimè concessit. Quo sanè non leviter retunduntur civitatis eius osores, qui illi populo statum servum ex eo, quod clam subductum noscunt ex archivis eorum fundationis originale, (uti actio illa, quam Magdeburgici ante annos aliquot in camera imperiali contra gloriatores suos instituerunt, id ad exhibendum testatur) affingere non verentur. Præter quod tamen eosdem Magdeburgenses Ottonis secundi quoque privilegium sartos tectos conservat, si quid ex origine sua merito discutiendum veniat. Specimen quoque & exemplar

plar illius privilegii edidit Goldast. *in collect. constit. Imperial. fol.* 215. ubi tamē culpa amanuensium in an. æræ Christianæ aberratum est, quod facilè ex annis regiminis suppletur, quum Imp. ille anno Christi 937, electus sit parentis loco.

Optimè sanè de veritate historica meriti sunt insignes illi viri Dn. Frideric. Hortlederus, & Melchior Goldastus quorum alter superioris seculi historiam ex Archivis Vinariensibus quam proximè ad veritatem rerum accedentem; alter satis alto labore superiorum seculorum acta & costitutiones imperatorum, variasque disputationes, cum primis bono publico inservientes conquisivit.

Vtinam hoc quoque olim intellexissent illi, qui thesauro Germaniæ litteratæ optimo (bibliothecam insignem illam Heydelbergensem dico) præfuerunt, & saltem à septem seculis usque ad præterlapsi tempora historias & politica negotia continuassent, haberet iam tota Germania, quo gratias talibus compilatoribus agere posset. Quid enim præstitit Ian. Gruterus? Quid prosunt vocabulorum inanium torsiones & collectiones

nes vanæ? Ad quàm exiguum emolumentum tales vacui phrasiologi tam laboriosam & nimis disiectam conficiunt crisin? Satis docti possent esse Scholasticales vel potius Grammatici tales, etiamsi tot phrasium barbaricarum & obsoletarum congerie carerent, modo rei verum & genuinum depromerent nomen. Res potius pro futilitate verborum exprimere debüissent.

Quid enim prodest thesaurus avaris abditus terris, si usu careat suo? Ideo longe potiores meretur Gratias Hippolitus à Collibus, nec minores Marquardus Freherus, quod ex bibliotheca tali nonnullas intentionis politicæ reliquias disseminarint. Pudeat meritò eos, quotquot optatam illam in rebus gestis, variis modis ab auctoribus descriptis, utiliter lucubrandi occasionem tàm turpiter neglexerunt. Vana fuit opinio doctrinæ vanæ, quæ probrum merito parit omnibus, qui Reipubl. litterrariæ melius inserviendi facultatem aliud agentes perdiderunt, dum non luci donarunt publicæ ea, quæ multas tenebras illustrare & disiicere potuissent. Quorsum enim talis superstitiosa temporis iactura in studiis,

quæ

quæ phrasibus potius, quam rebus ipsis impenditur, & præsertim fabulosorum scriptorum interpretationibus & argutiis? Sed transeat hæc labes seculi; propter quam Deus ipsi Germaniæ quoque vanam suam gloriam non immeritò evertit. Nobis nunc ad confirmationem & illustrationem historicæ veritatis ex ipsis actis producendæ, quæ sunt in manibus plurium, progrediendum est; ut purgatio Magdeburgensium eo rectius inde elucescat, nec tot variis ulterius prægraventur Magdeburgenses ignorantium præiudiciis, simulque errores illi in Chronico Saxon. Pomarii rectius detergi possint.

Documentum mutui, quod sub aditu Archiepiscopatus Magdeburg. Burchardus Scrapeloviensis Comes à civitate accepit, ad conficiendum iter Romanum, ita se habet.

NOs Burchardus, Dei gratia sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ electus, Bernhardus Præpositus, Godfridus Decanus, totumque eiusdem Ecclesiæ Capitulum, universis præsens scriptum visuris, & audituris. Salutem

Salutem in omnium Salvatore. Recognoscimus, & tenore præsentium lucidè protestamur, quod honesti Viri, dilecti nostri, Consules & Burgenses de Magdeburgo, pro honore nostræ Ecclesiæ & nostro favore speciali, nobis ducentas marcas Stendaliensis argenti, in Subsidium itineris nostri versus curiam Romanam, quo in præsenti pro obtinenda confirmatione ituri sumus, accommodaverunt & mutuo præstiterunt. Pro hac siquidem pecunia de consensu & voluntate totius nostri Capituli, officium nostrum, quod in vulgari *Bern ammecht* dicitur, eisdem Consulibus & Burgensibus obligamus; tali nempe modo & conditione, quod si ipsis pro narrata summa ducentarum marcarum, ante festum pentecostes, quod erit à dicto festo proximo ad annum continuè subsequens, per nos vel per nostram Ecclesiam non solveretur, quod tunc dictum officium ipsorum Burgensium & civitatis esse debet proprium, cum omni fructu, proprietate perpetuo possidendum. Veruntamen si huiusmodi summa pecuniæ ante memoratum terminum, per nos, vel per nostram Ecclesiam, si nos nutu Dei mori contingat, quod absit,

fuerit exſoluta, ex tunc ipſum officium ad nos, & ad noſtram eccleſiam liberè revertetur. Sciendum etiam, quod ipſi Conſules & Burgenſes infra tempus obligationis omnes fructus dicti officii, pro reſtauratione damni, in uſus ſuos recipient, & convertent. In huius igitur obligationis & facti teſtimonium evidens, hanc litteram noſtro noſtrique Capituli ſigillis firmiter communivimus. Datum & actum anno Domini milleſimo ducenteſimo nonageſimo ſexto, ſecunda Dominica, Quadrageſimæ, qua cantatur *Reminiſcere*.

Sequuntur documenta aliquot reliqua, ex quibus probantur gravamina, quibus contra omnem æquitatem civitatem Magdeburgenſem ſupprimere, & privilegijs ſuis exuere conatus erat ille interfectus in curia Archiep. Burchardus.

PRimum eſt Ottonis Magni, in quo cives Magdeburgenſes, tanquam incolæ principalis Imperatoris, Germanici ſedis, præcunctis aliis civitatibus Germaniæ privilegio immunitatis & vectigalis in commerciis donantur,

nantur. quod apud alias civitates haud ita invenitur. Ad hoc autem primi Archiepiscopi Adelberti, quem alii Albertum dicunt, intercessione fuerant usi, qui paulo ante est introductus. *Vid. Seth. Calv. in Chronol. ad annum Christi 972. Unde iterum error Chronici Saxon. Pomarij patet.*

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto divina favente Clementia Imperator Augustus. Noverit omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam futurorum industria, qualiter ob interventum Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopi Adalberti, & ob cæterorum nostrorum fidelium instinctum, Mercatoribus in Magdeburgensi civitate habitantibus, tam ipsis quam posteris suis, tale ius concedimus, quale noster pius genitor suis temporibus concessit habere. Id scilicet, quod ubique in nostro non tantum regno, nec non mundo in Christianis, sed etiam Barbaricis regionibus, tam eundi quam redeundi licentia sit, sine ullius molestia, & ne ab aliquo cogantur vectigalia persolvere urbibus aliis, pontibus, aquis, viis & inviis, nostra regali authoritate penitus interdici-

mus: His locis exceptis, Moguntia, Colonia, Tiela, Bardovico. Et, nec plura vel maiora exigantur vectigalia quam more illorum sit persolutum. Et, ut ne aliquis nostræ invidiæ causæ pontes destruere aut aliquod impedimentum in viis facere velit; hoc banno nostro sibi à nobis vetitum sciat. Sed insuper ne alicui irritum hoc videatur, aut hoc, quod superius interdictum est, dissolvere præsumat; eum, quicunque huius audaciæ existit, decernimus Cameræ nostræ talenta decem auri persolvere, omni dubietate postposita. Et ut hoc nostræ authoritatis præceptum firmum & stabile permaneat, hanc chartam conscribi, annulique nostri impressione Signare iussimus; quam & manu propria subtus firmavimus.

Signum Domini Ottonis Magni & Invictissimi, Imperatoris Augusti.

Folcmarus Cancellarius, ad vicem Villigisi Archicapellani recognovit; anno Domini incarnati DCCCCLXXII; *Indictione tertia; anno vero Regni Domini Ottonis* XXXV; *Imperij autem* VIII.

Ita

Ita modeſtus fuit hic Imperator Otto Magnus, ut per 26 annos & circiter nudo titulo Regis, propter varias & multiformes difficultates, quæ ipſi in regno à variis hoſtibus & Pontificibus crearentur, contentus fuerit; donec tandem plenè Papam Iohannem XXII & ſecũda vice deturbaſſet, ſuumque electum Leonem VIII, quietè reſtituiſſet. Poſtea vero ſibi titulum Imperatoris adſcripſit; Quod in poſita ſubſcriptione notandum venit. *Vid. Alſted. in Chronol. pag.* 184.

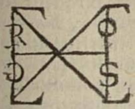
Privilegium à Cunrado II, *Imperatore Magdeburgenſibus conceſſum.*

IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis Chuonradus, divina favente clementia Rex. Noverit omnium fidelium noſtrorum, tam præſentium quam futurorum, induſtria, qualiter ob interventum Magdeburgenſis Eccleſiæ Epiſcopi Hunfridi, & ob cæterorum noſtrorum fidelium inſtinctum, mercatoribus Magdeburgenſ. civitat. inhabitantibus, tam ipſis quam poſteris ſuis, tale ius conceſſimus, quale noſtri anteceſſores ſuis temporibus conceſſerunt habere. Id ſci-

Id ſcilicet, quod ubique in noſtro regno, non ſolummodo in Chriſtianis, ſed etiam Barbaricis regionibus, tam eundi quā redeundi licentia ſit, ſine ullius moleſtia. Et, ne ab aliquo cogantur vectigalia perſolvere urbibus, pontibus, aquis, viis, & inviis; noſtra regali authoritate penitus interdicimus: his locis exceptis, Moguntia, Colonia, Bardovico. Et, nec plura vel maiora exigātur vectigalia quam moris illorum eſſet perſolvere. Et, ut ne aliquis noſtræ invidiæ cauſa pontes deſtruere aut aliquod impedimētum in viis facere velit, hoc banno noſtro ſibi à nobis vetitum ſciat. Sed inſuper, ne alicui irritum hoc videatur, aut hoc, quod ſuperius interdictum eſt, diſſolvere præſumat; eum, quicunque huius audaciæ exiſtet, decernimus Cameræ noſtræ decem talenta auri peſolvere, omni dubietate poſtpoſita. Et, ut hoc noſtræ authoritatis preceptum firmum & ſtabile permaneat, hanc chartam conſcribi, annulique noſtri impreſſione ſignari iuſſimus, quam manu propria ſubtus firmavimus.

Signum

Signum Domini Chuonradi,

Regis invictissimi.

Odalricus Cancellarius, vice Aribonis Archicancellarij recognovi, data 2 Non. Feb., indictione VII, *anno Dominicæ incarnationis* 1024; *anno autem Domini Chuonradi Secundi regni primo.*

Actum Magdeburg.

Wilbrandus ex liberali donatione dedit & concessit Magdeburgensibus duo iugera pro amplificanda civitate.

WIlbrandus, Dei gratia sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, omnibus præsentes literas inspecturis, æternam salutem, & veram in Domino charitatem. Iustum est, & à rationis semita non recedit & aptè bono Domino gloriosè ascribitur, & decenter, quando superioris authoritas propriæ liberalitatis magnifi-

gnificentia devotis ac familiaribus condeſcendit, ibi maximè, ubi modus gratiæ ſic impenſæ iiſdem reſpectibus & paribus modis, his quibus confertur, utilis efficitur & honeſtus, & nihilominus cum laudis præconio & honoris ad commodum & gloriam revertitur conferentis. Hinc eſt quod nos paterno affectu veraciter intuentes puram fidem ac devotionem non fictam dilectorum noſtrorum Burgenſium in Magdeburgk; conſiderantes etiam, quod eiuſdem civitatis munitio nobis & Eccleſiæ evidentiſſimè ſit expediens & honeſta: in omnibus quidem eorum petitionibus decentibus & honeſtis, in eis digniſſimè, quæ ſicut ad *ipſorum* proficuum, ſic ad noſtrum proveniunt etiam incrementum *piè* ac hilariter eiſdem cenſuimus annuendum. Ea propter inſtantibus dictorum fidelium noſtrorum ſupplicationibus inclinati, concedimus atque damus eiſdem duo jugera muro civitatis adiacentia, omni eo integritatis iure, quo ipſa nos ipſi poſſedimus, uſque modo, & totum id, quod iuris habemus in illis, transferimus ad eosdem: ita tamen, ut ipſi ad erectionem murorum civitatis ex fundo

fundo illo lapides eruant, & domum nostram ad utilitatem honestam redigant & communem. Volentes igitur, ut hæc nostra donatio, ipsis futuris temporibus rata maneat ac inconcussa: Ipsam præsenti pagina inscribi iussimus, & ad robur evidentius veritatis, sigilli nostri munimine roborari. Huius rei testes sunt Ludolphus Cantor, Theodoricus de Drubin, Theodoricus de Parchen, Godfridus de VVeddingen, Bertramus Brandan, & VVernerus frater eius; Bruno filius Ottonis, VVernerus de Schartaw; Gerardus de Gloune, & alii quam plures. Actum anno gratiæ millesimo ducentesimo tricesimo sexto, decimo calendas aprilis; indictione nona pontificatus nostri anno primo.

Literæ Domini VVilbrandi Archiepiscopi Magdeburgensis confirmationis privilegiorum.

WIlbrandus, Dei gratia Sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, dilectis suis, universitati Burgensium in Magdeburgk, gratiam suam & omne bonum. Vt libertatis

 nostræ

noſtra beneficia, quibus vos & nunc & frequenter intendimus honorare, vos ad ferventius ſerviendum nobis & Eccleſiæ noſtræ in præſenti provocent, ac nihilominus obligent in futurum; Iura conſuetudinis, libertates, quibus ad hæc uſque tempora vos & veſtri progenitores uſi fuiſtis, quibus etiam ipſa civitas incrementum noſcitur habuiſſe, ac in futurum creditur habitura, præſenti ſcripto perpetuo jure confirmamus. Nulli ergo hominum huic noſtræ confirmationi liceat auſu temerario contraire. Si quis hoc attentare præſumpſerit, indignationem DEI ac noſtram ſe noverit incurſurum. Datum, anno gratiæ milleſimo ducenteſimo quadrageſimo primo, decima die menſis Ianuarii; pontificatus noſtri anno ſexto.

Precariarum impoſitionum remiſſio extra civitatem, quæ ex agricultura ſolvebantur.

NOs Ericus Dei gratia Sanctę Magdeburgenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, publicè recognoſcimus per præſentes, quod propter favorem ſpecialem, nobis ab honorabilibus viris,

ris, Alberto Præposito, Bernhardo Decano, totoque nostræ Ecclesiæ Capitulo, nec non à dilectis nostris Burgensibus de Magdeburgk, exhibitum & ostensum, in eo videlicet, quod ad præsens, necessitate nostra requirente, nos circa bona sua petitionem facere benevolè permiserunt, ipsis: placitavimus in hunc modum: Quod de cætero bona ipsorum petere non debeamus, nec nostros advocatos seu nuncios in bona eorum mittere, ad extorquendam petitionem aliquam ab eisdem. Si vero terræ necessitas legitima requireret, vel guerra ingrueret manifesta, ita ut subsidium ab ipsis requirere cogeremur; tunc eorundem honorabilium virorum Canonicorum ac Burgensium consilio benevolo ac concessu mediante, talem statuimus petitionem, quæ terræ videatur tolerabilis: ad quam benevolentiam & voluntatem suam dirigent & convertent. Ad hoc igitur observandam nos præsentibus obligamus literis nostris, sigillo firmiter communitis. Datum & actum Magdeburgk. anno millesimo ducentesimo nonagesimo secundo; XVI Kalendas Februarii. &c.

Littera

Litteræ resignationis Alberti Ducis Saxoniæ Burggravionatus & Banni in Magdeburgk.

NOs Albertus, Dei gratia Saxoniæ, Angariæ, VVestphaliæque Dux, & Comes de Brena, recognoscimus tenore præsentium, publicè protestãtes, quod dignitatem seu Burggravionatum, & Bannum eiusdem Burggravionatus, intra muros Magdeburgenses, & in novo foro, cum omnibus pertinentiis eorundem, quos tenuimus à venerabili Domino nostro Erico, sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopo, ac ipsum de Burggravionatu & Banno, prædictis warandamus, & præsentibus veram warandiam præstamus, pro nobis ac pro omnibus nunc vivis existẽtibus, & futuris: præsentibus Decano de VVelpia, Ottone Bretzna Canonico Magdeburgensi; Nobilibus viris Friderico de Dorstat, Alberto de Barby, Richardo Dapifero de Alschleve, Hidecone de Nigri &c. Fridelino de Dahmis, Ottone de Kothene, Tilone Marchalko, Iohanne de Bardeleve, Tilemanno Rabilli, VVernero & Con-

Conrado de Sprone, Georgio de Hitzacker; militibus, Iohanne de Hoensteyn, Betemanno Ditto Konningk, Lentzemanno Boneke, VValthero Schlanstede, Burgensibus Magdeburgensibus, ac aliis fide dignis. Ne autem super hoc cuiquam in posterum dubium oriatur, præsens scriptum, inde confectum, sigillo nostro duximus roborandum. Actum & datum in campo, iuxta claustrum Plotzke, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimoquarto, pridie Kalendas Iulii.

[Hunc Burggravionatum civitas Magdeburgensis ab Elect. Alberto Sax. iure emptionis, pro precio 900 marcarum sibi acquirendo comparavit; licet Ernest. Brotuff 9000 flor. inchron. Mersburg posuerit; quod alibi ipso probatur contractu.]

Literæ defensionis Domini Ludovici Quinti, Imperatoris circa cives Magdeburgenses.

LVdovicus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, prudentibus viris Consulibus & universitati civium Magdeburgensium, fidelibus suis

suis dilectis. gratiam suam & omne bonum. Fidei vestræ puritas & devotionis constantia indefessa Serenitatem regiam induxerunt, quod universos vos & singulos, atque civitatem vestram, intuitione nostra perpetua recepimus & recipimus in præsidium & solamen: sic, quod contra quoslibet offensores vestros illicitos vos tenemur, & debemus ad iustitiam defensare. Ad hæc, Illustrem Ludovicum primogenitum nostrum, Marchionem Brandeburgensem, universis vobis ac singulis tali liga committimus & coadunamus; sic, quod vos ad iustitiam contra invasores vestros quoslibet, quoad vixerit, suo fideli iuvamine pro suarum posse virium adiuvabit. Et id nomine suo, quisquis procurator eius in Marchia constitutus fuerit, faciet & fideliter prosequetur. Vos vero vice pari nedum nobis; sed & filio nostro, Marchioni Brandenburgensi, adstringimus, ut declarant litteræ nostræ desuper nobis datæ. In cuius rei testimonium præsentes vobis dedimus, maiestatis nostrique sigilli munimine roboratas. Datū apud Arensteden, nonas Augusti, anni Domini MCCCXXIII; regni vero nostri anno nono.

Littera

Litteræ confirmatoriæ Ludovici Quinti Imperatoris, super privilegiis Magdeburgensium.

LVdovicus, Dei gratia Romanorum Rex, semper Augustus, universis sacri Romani Imperii fidelibus, præsentes litteras inspecturis, gratiam suam & omne bonum. Accedentes serenitatis nostræ præsentiam prudentes viri cives Magdeburgenses, fideles nostri dilecti, nobis humiliter supplicarunt, ut universa privilegia, iura, gratias, libertates, & immunitates, à divis Imperatoribus, seu Romanorum regibus, prædecessoribus, viris illustribus, ipsis indulta seu concessa & Statuta, per ipsos cives in profectum civitatis promulgata, approbare, innovare, & confirmare, ex benignitate regia dignaremur. Nos vero, considerantes, Regiam decere Maiestatem, devotorũ suorum iustis desideriis favorabiliter inclinari, ut, qui prompti fuerint, in obsequiis retineantur: expensis beneficiis, promptiores, ex innata nobis clementia omnia privilegia iura, gratias, libertates ac immunitates, ipsis à divis Imperatoribus; ac Romanorum regibus, prædecessoribus

cessoribus nostris illustribus, ritè & rationabiliter indulta seu concessa, adhæc bona & honesta statuta in profectum ciuitatis per ipsos ed ta, approbamus, innovamus, & authoritate regia confirmamus. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc approbationis, innovationis, seu confirmationis paginam infringere, aut ei in aliquo ausu temerario contraire: Quod qui facere præsumpserint, indignationem regiam se nover nt incursuros. In cuius rei testimonium præsentes ipsis dedimus litteras, Maiestatis nostræ sigilli munimine roboratas. Datum in Arensteden, anno Domini 1323, in die beati P., regni vero nostri anno nono.

Absolutoriæ eventuales à banno litteræ Ottonis, XXXI Archiepiscopi Magdeburgensis, ex familia Landgraviorum Hassiæ oriundi, & à Papa Iohanne XXII, ipso Avinione Galliæ degente, tunc temporis contra HenricumComitem Stolbergensem electi.

NOs Otto Dei gratia, & sedis Romanę electus Archiepiscopus sanctæ Ecclesiæ Magdeburgensis, præsentibus

sentibus hisce litteris, coram omnibus, qui eas visuri sunt, apertè confitemur & testamur, quod nos, propter singularem affectionis favorem & amicitiam, quam nos deprehendimus pridem & adhuc invenimus in nostris fidelibus & dilectis, scabinis, senatoribus, tribuum magistris, & civibus communibus civitatis Magdeburgensis, non debemus culpare, aut insimulare, velut nec id nostri caussa alicui concedemus, qui aut iuxta ius Canonicum aut mundanum illos nostros cives Magdeburgenses incuset, præsertim & singulariter propter factum, quod in civitate ea Magdeburgensi perpetratum est, in custodia & morte venerabilis Domini præcessoris nostri, ob fortuitam sublationem Archiepiscopi Burchardi Magdeburgensis, cui Deus propitius sit. Inde renunciamus omni iuris conventioni, quæ nobis in hoc contra illos conpeteret; & plane ab ea culpa eos absolvimus. Præterea debemus & volumus nos nostram & nostrorum omnium facultatem, etiam amicorum auxilium & consilium in hoc conferre, cum assidua diligentia, absque omni variis argutiis & effugiis, tam scribendo, quam

precando, tum tabellariorum missionem per proprios nostros sumptus mittendo in aulam Romanam, ut propter supradictum factum à sancto nostro patre Papa in gratiam recipiantur, & penitus reconcilientur. Tum quoque debemus nos illis relinquere iura sua, privilegia, & consuetudines, quas ex antiquo more possident & obtinent in hunc usque diem; Et debemus illis servare stipulationes, & litteras obligationesve, quas à præcessoribus nostris & à capitulo nostro Magdeburgensi habent. Debemus quoque eos defendere & tueri, & auxilio omni illis succurrere, contra principes, contra Dominos, & contra quosvis violatores, pro iure eorum; ubicunque hoc necessitas requirat; velut Dominus suos dilectos viros, & suos devotos defendere, & iis opem præstare tenetur, iuxta iuris vigorem. In huius rei manifestum & apertum testimonium, & eorum omnium quæ supra scripta sunt, illis has præsentes litteras dedimus, atque appenso nostro sigillo corroboravimus, & sigillari curavimus. Actum Magdeburgi, anno post nativitatem Domini millesimo trecentesimo & vigesimoseptimo, die

die Sancti Ægidii divi Abbatis.

[Quomodo vero Archiepiscopi Burchardi illius attentata, contra civitatis privilegia & Imperatoris regalia, quæ eundem in civitatis huius jure concernunt, suscepta, ipse Imperator Ludovicus Quintus vindicarit, & acriter taxarit, defunctum Archiepisc. depopulatorem, & nomine Archiepiscopi indignum vocando; id alibi Ludovici litteris demonstratur & docetur; ubi plenius de cassatione banni talis agitur. Interim *Actus homagialis*, qui primus fuit, quum antehac præcedentibus triginta Archiepiscopis nullatenus obligata fuerit civitas, *sic se habet, ut ex sequenti apparet documento.*

Nos Conradus, Dei gratia Præsuppositus monasterii sanctæ Mariæ Virginis Magdeburgensis, ordinis Præmonstratensis, & frater Iordanus, Lector Erfurdensis, ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini, Commissarii ad infra scripta authoritate Apostolica deputati, recognoscimus, & præsentibus protestamur, honorum viros Consules, & communitatem civitatis Magdeburgensis, venerabili Patri ac Domino, Domino Ottoni, sanctæ Magdeburgensis

Ecclesiæ Archiepiscopo, iuramentum fidelitatis & homagii in nostra præsentia præstitisse, iuxta mandatum Apostolicum, in hunc modum: Quod congregati parochiani singuli, per singulas eiusdem civitatis parochias, Domino Archiepiscopo prædicto præsentialiter constituto, interrogati à nobis, si vellent litteras & mandata Apostolica observare, sub his verbis vulgaribus: *Syth ihr herkomen, ihr Herrn von dem Rahte, und di gemeyne der alten Stadt Magdeburg, daß ihr halten wollet des Pawstes briefe, und sein gebobt?* (id est: *Num huc venistis, vos domini ex Senatu, & vos cives veteris civitatis Magdeburgensis, quod velitis servare Papæ litteras & præcepta?*) & respondentes, quasi unius vocis clamore, Quod sic: iussu nostro elevantes singuli manus suas, fecerunt iuramentum verbis vulgaribus, sub forma consensu partium concepta, & utrumlibet voluntariè accepta; quæ dignoscitur esse talis: *VVy Rahtmanne und vvy gemeyne lüthe, alle der alten Stadt zue Magdeburgk, schvveren unserm Hern Ertzbucofen Otten, de hier gegenvvertig ist, truvve und holt tho vvesende, als vvy van rechte sullen; dat uns Gott helpe und seine Heiligen.*
(id

(id eſt: *Nos Senatores populusque veteris civitatis Magdeburgenſis, iuramus ad fidelitatem & affectionem gratam noſtro Domino Archiepiſcopo, qui præſenter heic adeſt, præſtandam, veluti iuris eſt & nobis competit: prout nos Deus iuvet & ſancti eius.*) Et hoc idem vice verſa idem Dominus eisdem civibus favorabiliter repromiſit. In cuius rei teſtimonium ſigilla noſtra præſentibus ſunt appenſa. *Acta ſunt hæc anno Domini milleſimo trecenteſimo tricesimotertio, Sabbatho ante Dominicam Iubilate.*

Notabilis certè iſte eſt actus, quamvis non verbis ſplendidis & pompoſis ſit deſcriptus: tamen, qui perſonas, qui res, & verba tractatus rectè, iuxta vigorem & pondera examinare voluerit, multa inde colligere & diſpicere poterit. Nam in ſingulis circumſtantiis ea latent, quæ ſingulari quidem indigerent explicatione; ſed noſtrarum partium jam non eſt, quælibet ad acumen revocare judicii. Res ita demum transacta quidem fuit, verùm cotidie novis diſputationibus & difficultatibus inde exortis anſam præbuit, ut pactum hoc homagiale pactorum quàm plurimorum poſtea genitrix & mater extiterit; velut id

quoque anno 1613, die 27 Novembris, Syndicus Magdeburg. Thomas Francius coram Electoris Brandeburgici & Principum Anhaldinorum Legatis, quos tum utraque pars controvertens tanquam arbitros ad componendum novam homagii discordiam advocarant, in Monasterio Bergensi prope Magdeburgum sito, ingenuè confessus est; ubi post longam huius litis deductionem usus est his verbis: Quod confiterentur, in primis tres fuisse Archiepiscopos, qui civitati Magdeburgensi ingens damnum quoad jura regalia & temporalia creârint; Burchardum, Guntherũ, & Ernestum: Et hos quidem usque adeo nimia dominandi cupiditate urbem supprimere laborasse, ut etiam per Pontificis Romani bannum & excommunicationem in non exiguam præcipitarint calamitatem: unde civitas coacta fuerit tria hæc summa in se recipere onera; nimirum, ut Reversales mutuæ exhiberentur, juramentum emendæ præstaretur, & pacta accumularentur: quum tamen antea civitas planè liberrima fuerit. Credere se tamen, affirmavit ibidem, quod Pontifex nullus Imperatoris concessa privilegia & regalia infrin-

gere

gere possit; quum præiudicium ipsi Imperatori & eius Maiestaticis iuribus id importaret, taliaque pacta & reversales vi & metu extortæ nullum per naturam rei sortiri possent verum & solidum effectum. Verum quum in hac decisione illius Syndici terminetur quæstio superius allata, etiam in ea nunc acquiescendum nobis erit; interea perrecturus ad reliqua, quæ in dissolutione fœderum sunt cognoscenda.

NOTA.

Quum ab amico hæc sequentia Diplomata, superioribus adhærentia, mitterentur eo ipso tempore dum imprimebatur libellus iste, æquum fuit, ut petitioni amici non tantum satisfieret; sed etiam historicæ continuationi hæc necessaria illustratio subnecteretur.

Diploma privilegiorum ab Imper. Ottone IV. anno 1208 Magdeburgensibus concessorum.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto quartus divina

 favente

faventè clementia Romanorum Rex & semper Augustus. Iustum & honestum est, ut benè meriti suorum meritorum digna beneficiorum præmia congruo ordine consequantur. Vnde est, quod nos attendentes præclara devotionis obsequia, quæ dilectus Princeps noster Albertus, Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, ab exordio nostræ promotionis ferventer nobis exhibuit, & Domino concedente, in posterum nobis est exhibiturus, non immeritò ad omnia ea exequenda, pari animi nostri movemur intentione, quæ vel honorem personæ suæ respiciunt, vel ad commodum, vel utilitatem Ecclesiæ principalis & demum suffraganearum Ecclesiarum suarum conducunt. Cum igitur ex antiqua & antiquata consuetudine, omnium Episcoporum decedentium, qui de jurisdictione sunt Imperii, in quibuscunque reditibus, fisco cedere debeant Imperiali, ob synceram dilectionem memorati Archiepiscopi, eiusque personæ reverentiam, successoribus, dummodo à præsenti toga carnis ipso exeunte, & omnium suffraganeorum successoribus, in perpetuum concedimus, ut omnes proventus

Episco-

Episcopales, qui, defunctis Episcopis, Imperio cedere consueverunt, deinceps ad usus ipsorum colligantur, & collecta reserventur, statuentes, ut si decedentes Episcopi aliquibus debitis fuerint innodati, ea exinde persolvantur. Per hoc tamen speciale gratiæ nostræ donum, Magdeburgensem Ecclesiam, omnesque eius suffraganeas Ecclesias, cum omnibus eorum familiis, occasione memorati Archiepiscopi, volentes esse specialius honoratas.

Porrò cum Romani Imperatores nostri, in omnibus civitatibus & oppidis Ecclesiarum Imperii, durantibus curiis Imperialibus in illis, accipere consueverunt theloneum & monetam, & in suos usus convertere. Nos propter synceram dilectionem, quam ad memoratum gerimus Archiepiscopum, eandem consuetudinem, eiusque debitum prorsus abolere decrevimus, & tam Magdeburgensi civitati, quam universis oppidis ad ipsam Ecclesiam pertinentibus, illius onus obsequii liberaliter in perpetuum relaxamus.

[*Heic notandum, ait Dauth., Magdeburgum fuisse civitatem Imperialem immediatam, &, ad intercessionem Ar-*

chiepiscopi, vacatione ac immunitate ab oneribus realibus Imperio debitis ab Ottone Imperatore donatam. Sub nomine autem oppidorū intelliguntur Hala Saxon. Burgum. &c. quæ veteri verbo suburbicaria dicta, Metropolim respicientia in Iuris ac Iustitiæ impertitione. &c.]

In terris quoque, ubi ex antiquo Magdeburgensis numismatis, percussio currere consueverant, statuimus nec theloneum, nec Monetam, aut per nos, aut unquam per alium, nisi de voluntate & consensu ipsius Archiepiscopi, vel successorum suorum ponendam. Cæterùm ut tam memoratus Episcopus, quam familiæ suæ dilectæ nobis universitas, plenitudinem gratiæ nostræ operum recognoscat, nos neque per nos, neque per homines nostros, faciemus, vel fieri mandabimus, in civitate Magdeburgensi, vel in oppidis, vel in aliquibus bonis Archiepiscopi Ecclesiæ, aliquam exactionem: nec sumemus hospitium, quæ vulgariter *herbergerie* nuncupatur, contra voluntatem Archiepiscopi, vel alicuius sui successoris, per hanc etiam specialem gratiam nostram, Ecclesiam Magdeburgensem volentes esse specialiter honoratam. Vt autem hoc nostræ liberalitatis donum

num ſæpe fatæ Magdeburgenſi Eccleſiæ & ſuffraganeis eius omni ævo tutum & inconvulſum permaneat, præſentem exinde paginam conſcribi iuſſimus, & Maieſtatis noſtræ ſigillo communiri: ſtatuentes & Edicto Regio firmiter præcipientes, ut nullæ de cætero perſonæ altæ vel humili eccleſiaſticæ ſive ſeculari, hanc noſtræ Donationis divalem paginam licitum ſit infringere, vel aliquo ei temeritatis auſu obviare. Quod ſi quis facere præſumpſerit, in vindictam transgreſſionis auri puriſſimi libras centum componat, quarum medietas Cameræ noſtræ, reliquum paſſis iniuriam perſolvatur. (Heic iterum Dauth. notat, inquiens: Ergo læſæ civitati, non autem Archiepiſcopo ſolvendum manet.) Huius rei teſtes ſunt: Hartbertus Hildesheimenſis Epiſcopus. Tidericus Mersburgenſis Epiſcopus. Henricus Palatinus Comes Rheni. Bernhardus Dux Saxoniæ. Hermannus Lantgravius Thuringiæ. Tidericus Marchio Miſnenſis. Conradus Marchio de Landsperg. Albertus Marchio Brandeburgenſis. Comes Fridericus de Brena. Geverhardus Burggravius Magdeburgenſis. Comes Adolphus de Scouwenburg.

Comes

Comes Burchardus de Mansfelt. Comes Algerus de Hohinsteyn. Albertus & Gevehardus fratres de Arnsteyn. Cono de Müntzenborgh. Basilius de Osterode. Gunzillinus Dapifer. Tidericus Rabil, & alii quam plures.

Signum Dom. Regis

Ottonis Quarti Roman. Invictissimi.

Ego Conradus Spirensis Episcopus, Regalis aulæ Cancellarius, vice Dni. Sifridi Moguntinensis Archiepiscopi, totius Germaniæ Archicancellarii, recognovi. Acta hæc sunt anno Dominicæ Incarnationis M.C.VIII. Indict. XII. regnante Domino Ottone IIII. Romanorum Rege glorioso, anno Regni eius duodecimo. Datum apud Braunswig, per manus Wolteri Regalis aulæ Protonotarij, XIII Kalend. Iun.

Diploma

Diploma aliud de an. 1216.

FRIDERICI II. IMPERATORIS.

IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Rex & ſemper Auguſtus, & Rex Siciliæ. Illud privilegium, quód Rex regum & Dominus Dominantium in memoriam Eccleſiaſticæ libertati precioſiſſimo ſanguine ſuo ſcripſit; ita Regio decet cuſtodire favore, ut nunquam in eo quicquam appareat, quod illius gratiæ videatur obtenebrare decorem, quæ à tanto procedit Auctore. Vt ergo poſt terreni regni faſtigia ſecurius expectare poſſimus ab ipſo æternæ felicitatis coronam, cum noſtræ devotionis miniſterio permanſerit in ſuæ integritatis gloria Sponſa Chriſti, grata ſui ſtatus debet à nobis percipere potius incrementa, quam ipſius quaſi ſub quadam ſpecie ſervitutis pro poſſe ſinamus indumenta diſcerpi. Ideoque veterem illam conſuetudinem deteſtantes, quam anteceſſores noſtri Romanorum Imperatores & Reges in Cathedrales exercuerunt Eccleſias & Abbatias, quæ manu regia perri-

porriguntur, quod videlicet decedētibus Episcopis & Prælatis earum, non tantum reliquias rerum mobilium earundem consueverunt occupare, & convertere in usus proprios occupatas, quam etiam reditus & proventus per totius anni circulum ita prorsus auferre, ut non solvi possint debita decedentis, nec succedenti prælato necessaria ministrari. Eidem consuetudini sive iuri, vel quocunque vocabulo exprimatur, renunciamus penitus, ob reverentiam Crucifixi, cuius in nostro corpore laudamus Insignia, illud iisdem Ecclesiis perpetuo jure donantes, & auctoritate Regia statuentes, ut Ecclesiarum omnium libertate integra semper in omnibus permanente, res & reditus huiusmodi in solvenda debita decedentium Prælatorum, & in alios Ecclesiarum usus vertantur. Obsecramus igitur easdem Ecclesias, & in virtute Altissimi contestamur, quatenus ob hanc munificentiæ nostræ gratiam apud Altissimum supplicare dignentur in posterum piis orationibus, & post terminum vitæ nostræ, diva in perpetuæ commendationis memoria retinere. Cum autem Magdeburgensis Ecclesia, quæ nonnullas pro exaltatione

nostra

nostra passa est sollicitudines & labores, in subscriptis articulis, à quibusdam antecessoribus nostris in privilegio meruit honorari, nos præfatæ libertatis ipsius nolentes restringere terminos, sed potius ampliare, ad preces dilecti principis nostri eiusdem Ecclesiæ Archiepiscopi Adelberti, qui principalis & præcipuus nostræ sublimationis auctor extitit & promotor, eadem auctoritate statuimus innovantes, ut cum in civitate Magdeburgensis Ecclesiæ, vel oppidis pertinentibus ad eandem, à nobis vel successoribus nostris, curias Regales celebrari contigerit universis, quæ in aliis civitatibus atque locis in moneta, theloneis, & cæteris utilitatibus quibuscunque, Imperiali jure provenerint ab eisdem, in præfati Archiepiscopi & successorum eius bonis & fructibus libera semper existant prædictæ Ecclesiæ profutura. (4.) In omnes etiam homines civitatis oppidorum, seu villarum ipsius, Regales tallīæ petitiones, aut exactiones nulla unquam occasione, præter Archiepiscopi & successorum eius exerceant assensum: nec quisquã præter ipsum Archiepiscopum & dictos successores eius, aliquid iuris habeant

habeat in eosdem. (*b.*) Et ubicunque percussio Magdeburgensis numismatis hactenus currere consuevit, nullus unquam præsumat cudere de novo monetam, sed præfati cursus numismatis largè per prædictos terminos in suo robore perseveret. Adhæc eidem Ecclesiæ nostra liberalitate donamus, ut si alicubi in bonis eius in quavis specie contigerit reperiri metallum, in usus ipsius Ecclesię perpetuo deputetur, adiicientes ut quælibet iura, quæ sæpe dictæ Ecclesiæ à nostris antecessoribus sunt concessa, libera ipsis semper maneant & quieta. Vt autem hæc omnia, sicut à bonæ voluntatis nostræ liberalitate procedunt, perpetuis temporibus maneant inconvulsa, præsens inde privilegium conscribi præcepimus, nostræ imaginis impressione muniri statuentes, ut quisquis contra hæc præsumpserit aliquid attentare, centum libras auri pro pœna componat, quarum medietas fisco cedat, & pars altera illis, quibus iniuria fuit irrogata. (*c.*) Testes huius rei sunt: Otto Frisingensis Episcopus. Otto Herbipolensis Episcopus. Sifridus Augustensis Episcopus. Siboto Havelbergensis Episcopus. Engelhardus Colo-

Colonienſis Electus. Vlricus Patavienſis Electus. Henricus Abbas Hersfeldenſis. Cono Abbas Eleracenſis. Hermannus Fuldenſis Electus. Ludovicus Comes Palatinus Rheni & Dux Bavariæ. Leopoldus Dux Auſtriæ. Otto Dux Meraniæ. Hermannus Marchio de Baden. Fridericus frater eius. Anshelmus Marſchalcus, Wernerus Dapifer, Walterus Pincerna, Regales aulæ. Et alii quam plures.

Et ego Conradus Metenſis Epiſcopus, Imperialis aulæ Cancellarius, vice Domini Sifridi Moguntinenſis Archiepiſcopi, totius Germaniæ Archicancellarii, recognovi. Acta ſunt hæc anno incarnationis Dominicæ M.CC.XVI. Induct. IIII. Regnante Domino FRIDERICO Secundo Romanorum Rege glorioſiſſimo & Rege Siciliæ. Datum Herbipolis per manum Bertoldi Regalis Aulæ Protonotarii, V. Idus Maii, anno Regni Domini Regis quarto.

(a.) *Ad diploma hoc Imp. D. Dauthius ſen. olim hæc notavit, rem ita explicando; dum iura civitatis defendit: ad litt. a. Eadem iura Epiſcopi Argentinenſis, Spirenſis, VVormatienſis, &c. in*

suis civitatibus Cathedralibus impetraverunt, non imminuto earundem civitatum libertatis statu, nec dominio civitatum in ipsos Episcopos translato, utcunque ipsi hoc semper prætenderint. Imò nec fieri potuit in præiudicium earum, quum prius audiri debuissent; velut etiam hodiè iste stilus in aula Imperatoris observatur, ut quoties extensio privilegiorum petitur, id fiat cum consensu interessentium, quibus copiæ petitionum mittuntur, ut ratione interesse audiantur prius; aliàs per se nullum est &c. Tum pacta stricti iuris non ad alios extendi possunt, quum sit res inter alios acta.

(b.) *Ergo, ait Dauthius, civitas Magdeburg. olim immediatè Imperio contribuebat, à quo onere immunitatem impetravit, intercedente Archiepiscopo, ut nec Imperio, nec Archiepiscopo contribuere teneatur, nisi ultro velit. Nam talliæ petitiones (bede) & exactiones imperio debitè hic remittuntur ipsimet civitati, nec Archiepiscopo donantur, cui ius in cives tribuitur honorarium, non proprietarium aut dominicum: hoc est, ut Imperator civitatem Magdeburgum, Hallam, &c. collectare pro arbitrio non posit per Duces, Comites, Advocatos suos; sed per solum Archiepiscopum. Quod privilegiis aliarum civitatum*

Episcopa-

Episcopalium, quæ haud dubiè Imperiales sunt, in promptu est demonstrare. Collecta enim non Archiepiscopo, sed Imperio solvitur & præstatur, vel Archiepiscopo ut Imperatoris Commissario, ceu per tale privilegium nil magis, quam Commissionis perpetuitas acquiritur, ut iura Imperatori maneant integra in civitates suas. An alia sit hodie rerum & Imperij facies?

(c.) *Pœna civitati læsæ solvenda, non Archiepiscopo. Unde constat, hoc privilegium commodo civitatis Magdeburgensis fuisse concessum & quidem ad preces & interventionem Archiepiscopi. Tanta fuit olim concordia rerum. &c. Hactenus Dauthus.*

Sequitur nunc Civitatis Magdeburg. absolutio à banno propter occisum Archiep. Buchardum, Imperatoris LUDOVICI BAVARI, *velut supra decisionis caussa in quæstione illa mentio eius est facta; cuius interpretatio ita se habet.*

NOs Ludovicus Dei gratia Imperator Romanus, semper Augustus, annunciamus reverendis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & reli-

quis Ecclesiæ Prælatis & præfectis cuiuscunque dignitatis & ordinis sint, velut etiam generosis Principibus, Ducibus, Comitibus præfectis, civitatibus, oppidis & communitatibus, etiam omnibus personis spiritualibus & mundanis, nostris & Romani Imperii subditis, nostram gratiam & omne bonum. Dignitas & celsitudo sacri Romani Imperii, quæ originem ex fonte pietatis suam trahit, meritò erga omnes & singulos Imperii subditos & fideles, peculiarem benignitatem & clementem voluntatem gerit, ut quisque in suo statu & gradu, & præsertim illi, qui innocentiæ & obedientiæ se dedunt, rectè defendatur & conservetur. Quãdo itaque putamus, quod aliquot cives & incolæ in Magdeburgo, nostri & sacri Imperii Romani fideles amici, dum illi gravia admodum & importabilia onera, quæ ipsis Episcopus eorum, modo nomine eo sit dignus, cùm tamen non tanquam noster & Imperii fidelis, sed multò magis minus alius, quàm violator & spoliator sit vocandus, ex malitia imposuit, perferre non potuerunt: sed propter ipsius multiplices, iniustas, & violentas actiones tandem commoti fuerint,

tint, ut eò tenderent, quomodo ex concepto zelo erga iustitiam illum ex mundo & è vita tollerent, & divinum illud dictum, quod malefactor non sit in vita tolerandus, ante oculos observarent. Vnde quoque factum est, quod dicti cives contra voluntatem, ex ipsius Burchardi fraudulentis & pessimis impositionibus convicti & coacti sint illum è medio tollere, & ad meritum supplicium tot delictorum pertrahere. Nos autem post multas & varias deliberationes huius caussæ & eventus eius tandem hoc comperti sumus, quod Magdeburgenses & quisque inter eos ob prænominatum factum pro innocenti & impunibili sit habendus.

Quapropter nostra voluntas & sententia est, quod omne illud, quodcunque dicti cives, aut quisquam ex illis cõtra nominatum Burchardum, ex necessitatis & juris iussu, suscepit & perpetravit, ipsis & eorum hæredibus ac posteris in pœnam nullam, sed potius pro beneficio communi, sit imputandum: Veluti etiam nos propter sufficientem cognitionem & constantẽ scientiam huius caussæ ex plenitudine potestatis Cæsareæ illos Magdurgenses ab omni & singulo,

quodcunque in toties dictum Burchardum, & omnes ac singulos eius consortii, verbis aut factis perpetrarunt, his nostris apertis litteris, tanquam sententia judicialiter prolata manifestè & coram singulis absolvimus & liberos pronunciamus.

Statuimus & figimus legem his in perpetuum, quod nemo in posterum ad ullam accusationem aut actionem huius caussæ gratia coram ullo Iudice Ecclesiastico aut seculari contra Magdeburgenses vel eorum hæredes & posteros admitti debeat; Veluti quoque illi propterea neque in aut extra judicium vel criminaliter aut civiliter; neque modò, neque in futurum unquam conveniri, traduci, aut denunciari & culpari poterunt aut debent.

Atque si etiam ob prædictum illorum susceptum & perpetratum facti à quopiam quid inceptum aut intentatum esset, illud omne hoc nostro edicto annullamus & penitus cassamus, atque Magdeburgenses & omnes eorum posteros, in omnibus, quæcunque hoc facto perpetrarunt, innoxios pronunciamus. Atque si propterea à quoquam ex honoris ordine, officio ac statu lapsum commisisse

ii & horum privatione digni esse censeri possent, contra hanc opinionem omninò eos restituimus & reponimus undequaque in integrum sufficientissimè. Mandamus inde, sancimus & sententionando pronunciamus, quod, si quispiam per se aut per aliam quendam, sit quicunque velit, huic nostræ Cæsareæ Absolutioni, liberationi aut Restitutioni, per quamcunque viam aut modum id fieri poterit, opposuerit aut contradixerit, quod ille & illi omnes cunctis privilegiis honoribus & dignitatibus planè exuti, & ad nullas honestas & iustas negotiationes ac cōmunitates, aut singularia officia nequaquam idonei esse & censeri debeant. Eodem modo neque ullum scriptum ius tam Canonicum, quàm civile huic nostro Edicto in contrarium opponi, aut ulla interpretatione id adversum in modum intelligi, multo minus L. Cornel. de Sicariis allegari vel introduci debet. Delinquens autem & transgressor harum nostrarum legum mille libras auri puri (id est 72000 aureos) dimidiam partem nostrę Imperiali Camerae, dimidiam alteram illis, quibus iniuria illata est, absque remissione

ne persolvet. In huius rei fidem & testimonium talia in publicas litteras referri, & easdem nostro sigillo Cæsareo muniri curavimus. Datum à nativitate Christi Salvatoris nostri 1329. Regnorum nostrorum 15. & Imperii Cæsarei secundo anno.

CAP. XXII.

De reliquis fœderum dissolutionibus.

DE fœderum violatione varia dictum est hactenus; Restat nunc, ut pauca subnectamus in fine huius disquisitionis de mutatione fœderum, expiratione temporis, & defectu contributionis; qui sunt legitimi modi aut corrigiendi aut dissolvendi fœdera. Cavendum omninò est, ne temerè secessionem ab invicem faciant, qui fœdere legitimo coniuncti vivunt. Nam, qui sic facile resiliunt à pactis conventis, aut se frustrà dissipari patiuntur, dubitari amplius non debet, quin paulatim omnes cladem aliquam sint accepturi. *Cominæ. lib. 2 de reb. gest. Lud. 11 Reg. Gall. fol.* 360. Velut etiam omnium maxima ingruit iis calamitas, si is potentior aut

aut superior sit & auctoritate & potentia, qui incumbat sociis. Quare si controversiæ vel contentiones inter fœderatos incidunt, inter sese ordinent, qui discordiam examinent & componant; *ut supra posita monita docent.* Quod si vero usus rerum, aut novæ quædam temporis & negociorum circumstantię, aliquid moneant corrigendum; omnes prius unanimiter in hoc consentiant, aut non aliàs facilè aliquid mutent. Etenim inconstantiam quandam & mutabilitatem animorum hæc res arguit, quæ minus decet viros cordatos & integritati deditos. Sed interdum necessitas quædam intervenit, quæ depauperatis legem impossibilitatis imponit. Sic enim deficiente pecunia dissolvitur inculpabiliter confœderatio, quum dolus absit. Quamprimum enim collatio annua vel menstrua in corroborando thesauro confœderatorum cessat, (*dass die kasse nicht kan erklecklich gesterket vverden,*) cessat etiam fœdus, vel minuitur, & in nihilum tandem redigitur. Velut etiam lucri inæqualitas fœderum sanctionem reddit difficiliorem, unde eorundem facilè impeditur continuatio. Quomodo vero

id fiat, discatur ex *Renat. de Lusinga, lib. 3 de in c. rem. conservat. & occas. Imperior. c. 7, & seqq.* Sed omnium rectissime & justissimè fit dissolusio, si tempus præscriptum elapsum sit, & finem exordii claudat. Etenim præfixum & præstitutum tempus legem eam fini imponit, ex qua primitus determinationem accepit. Quod si igitur ad metam eam perventum sit sine difficultate; liberum erit consultare, num quid sit protogandum, vel minus. Alias verissimum est, quod in eos, qui per rationem iustam â fœdere compacto discedunt, nihil temerè statuendum sit. *arg. l. 14, 15, & 16. ff. pro soc.* Videat igitur quisque, ut fœderi eam tesseram amicitiæ reponat, quæ nihil discordiæ aut offensi animi ostendat, licet res ipsa expirarit; ne illud accidat, quod vulgus iactare solet, Adamantem in eas malleo redigi minutias, quæ omnem oculorum aciem excedant.

Iehova faxit, ut fides sit ubique in amore constans, ne mortalitas hæc temerè per sui iacturam dissolvatur, & in æternas tenebras se præcipitet. Amor Christi sit verus nostri amor; sic neque ab invicem, nec ab ipso sepa-

separabimur Christo. Gratia Spiritus, in potenti pietatis veræ amore, nos perducat per & cum Christo ad Iehovam Patrem.
Amen.

EPILOGVS

EPILOGVS,

Seu

ANNEXVM,

Necessariæ informationi inserviens.

HActenus in genere ea explicata sunt, quæ fundamenta huius intentionis propositæ accurato lectori satis declarare possint, si ex fœdere Hanseatico perplexa cuipiam fortè quæstio obiiciatur, ceu esse memini, qui talia parum propitiis oculis pellustrent. Verum si rem optimam penitius introspicere & secum exactius examinare discant; facilè ab affectuum suorum importunitate, quæ nunquam commodum admittit hominis corrupti judicium, se liberare quis poterit. Fœderis Hanseatici nobilis societas & communio talium rerum publicarum, quæ per tot membra in uno corpore repræsentantur, suis certè fundamentis non immeritò innititur; atque quam lau-

dabi-

dabilis sit eius consolidatio in tot partibus, id duratio satis detegit. An non enim admiratione perdignum sit, quod ultra quatuor secula ex tam variis concussionibus ita emerserit, ut adhuc in suo se Respublicæ omnes laborent integrè conservare vigore? Actum hucusque est de societate, de libertate, servitute, de Privilegiis; (quorum auxilio servitus sat inimicè libertati superinducta paululum rursus discutitur;) de vera forma Reipublicæ, de discrimine aliarum; de locis, quibus contineantur, de fœderibus, & eorum complementis atque perfectione. Nam talia omniaritè constare debẽt, si quis per veram corporis naturam imbueri velit atque dignoscier; præsertim quum in opinionibus quam plurimis ipsi sæpissimè se heic confundant, ita ut ab erroribus plerumque difficulter revocentur; id quod toties in præcedentibus monitis fuit inculcatum. An non inde corruptum progeneretur apud mortales iudiciũ? Imo fit, ut res optimæ tali censura in pessimũ haut rarò abripiantur aut præcipitentur Arbitrium. Quapropter, quum constet modo quod societas sit, & quid sit, ac quibus modis liberè conso-

ſociari, ac quo iuris medio, & uti confluere in fœdus iuſtum ac legitimum poſſit: iam quoque annectendum foret, à quibus, & cui rei induci debeat, præſertim quum ampliſſima commerciis materia ſe nobis heic exerat: Verum, quum temporis ratio & fœderis Hanſeatici delineatio ipſa nunc exigat hoc, ut ea, quæ generaliter hucuſque introducta ſunt, ad ſpecificam determinationis applicationem retrahantur; precium erit, ut maturitati & ſcopo huic nihil amplius obiiciatur moræ. Sic ipſæ perſonæ & ipſius materiæ ſedes omnis luculentius explicabuntur. Enim fœdus illud inclutum Hanſæ, nullam materiam ſubiecti fundamẽtalem agnoſcit, quam commercium, & eius liberum in naturali quovis & gentium iure uſum. Quid potentius, quid efficacius, quid iuſtius convenientiuſque tam nobili intentioni poteſt exprimi? Res per ſe digniſſima eſt, quæ nunc in Scenam ulteriorem prodibit. Nec ſanè ſimplici tractatione uniformiter aut paucis id explicari poterit. Commercium n. res talis eſt, quę ex pluribus, & quidẽ ſatis intricatis conſtat membris aut partibus. Si neſcis, cõcurrunt heic in

hoc

hoc mercimonii amplissimo foro, *Cõmercium, mercatura status mercatorum, personæ, qui mercaturam exercere queant emporium, ius stapulæ, vectigal, maris usus, navigatio, & exportandi licentia, & contractus mercatorum varij &c.*

Sed nec minus eorũ opposita, ut sunt Monopolia, nimium lucrum, & usuræ fallimenta, cambium inæquale & inhonestum studium proprii commodi, quod pessimè, quum nullum sit unquam absque Idololatria horrenda, omnes omnium hominum actiones & negotia perdit & disrũpit, velut & dolus, suppositiones corruptiones materiarum, atque similia eiusmodi sunt examinanda. De his omnibus, quum pauci sint, qui tam summe necessariam, cunctisque mortalibus cotidiè usitatissimam materiam plenè pertractarint, nunc quidem esset aliquid pro veriori & attentiori rei intellectu dicendum; sed quum res in nimis longum spatiosumq; heic se diffundat campum, & non pauca in ipsa historia atque constitutione fœderis Hanseatici annotanda sint; vela heic nobis contrahenda video. Proinde paucula quędam infirmationis & notationis loco ex Iohan. Nideri tractatu *de*

con-

contract. mercat. cap. 5. *&* 4. de origine omnium tranflationum in rebus temporalibus, & fpeciebus contractuũ, quando fint iufti aut iniufti, & nonnulla ex Benvenuto Stracha, de ipfis Mercatoribus concififsimè fubnectemus, quum maximè ita ad rem faciant, ut facilè inde reliqua diiudicari queant. Vltimo nunc igitur (inquit Niderus *d. l.*) videndum eft breviter unde originaliter proveniat quod rerum dominia funt diftincta, ficquod hoc dicatur meum & illud tuum, quia illud eft fundamentum omnis iniuftitiæ in contractando rem alienam, & poft omnis iniuftitiæ reddendo eam. De quo fecundum Thomam *prima* 2. *q.* 64, *artic.* 5. & in folutione tertii argumenti. Et fecundum Scotum, uti fuprà.

Prima conclufio eft à lege naturæ vel divina, non funt rerum dominia pro ftatu innocentiæ diftincta: imo omnia erant tunc communia. Patet per *Auguftinum fuper Iohannem cap.* 2. de quo iure defendis villas Ecclefiæ: divino an humano? divinum ius in divinis fcripturis habemus, humanum autem in legibus regum? Vnde quilibet pofsidet nonne huma-

humana voluntate? Nam iure diuino, Domini est terra & plenitudo eius. Iure humano dicitur, hæc domus mea, hæc villa mea est, hic seruus meus. Tolle iura Imperatorum quis audet dicere, hæc villa mea est? Ideo dicit 8. *cap.* 1. *iure naturæ* 12. *q.* ita dilectissimus. Ratio patet etiam ad hoc duplex: quia usus rerum secundum rectam rationem ita debet competere hominibus, sicut congruit ad pacificam conuersationem, & necessariam sustentationē. Pro autē statu innocentiæ communis usus sine distinctione dominiorum: quia nullus tunc occupasset, quod fuisset tunc alteri necessarium, nec oporteret illud per violentiam ab ipso extorqueri: sed quilibet hoc quando occurrisset necessarium, occupasset ad usum: sic etiam magis fuisset sufficientia ad sustentationem, quam si præcluderetur alicui usus alicuius per appropriationem illius factam alteri.

Secunda Conclusio. Istud præceptum legis naturæ in habendo omnia communia reuocatum est post lapsum rationabiliter propter eadem duo.

Primo, quia communitas omnium

rerum esset contra pacificam conversationem, cum malus & cupidus occuparet. Esset etiam contra necessariam sustentationem: quia fortiores bellatores privaret alios necessariis. Vnde secundo ut politi Politia Aristotelis, quę prętatam conclusionem tenet, rationabilior esset politia Socratis, qui Primam tenuit conclusionem:

Tertia conclusio. Revocato illo præcepto legis naturæ de habendo omnia communia : & per consequens concessa licentia appropriandi & distinguendi communia, non fiebat actualis distinctio per legem naturæ, nec per divinam. Non per divinam, ut patuit per authoritatem Augustini, supra. Nec per legem naturæ, quia non apparet quid determinet ad opposita: ipsa autem humana industria determinavit non omnia esse communia. Ergo aliqua lege positiva fiebat prima distinctio dominiorrũ. Vt igitur illa distinctio sit iusta, oportet quoque lex positiva talis sit iusta.

Quarta conclusio. Lex positiva iusta requirit in legislatore prudentiam & authoritatem. Prudentiam, ut secundum rectam rationem practicã dictet

dictet, quid sit statuendum pro communitate. Authoritatem, quia lex dicitur à ligando: non autem quæcunq; prudentis sententia ligat communitatem nec aliquem, si nulli præsideat: quomodo autem prudentia poterit haberi ad excogitandum leges iustas, satis patet. Quomodo autem autoritas iusta, quæ, cum hoc requiritur, ad legem iustam sequitur. Quinta conclusio. Quod principatus est duplex vel authoritas: scilicet paterna & politica. Politica est duplex. In una persona, scilicet vel in communitate. Prima scilicet paterna, iusta est, scilicet ex lege naturæ, qua omnes filii tenentur obedire parentibus: nec ista per legem aliquam positivam, Mosaicam vel Evangelicam revocata est, sed magis confirmatur. Illa etiam authoritas politica, quæ est super extraneos, sivè illa resideat in una persona sive in communitate, potest esse justa & communi consensu & Electione ipsius communitatis. Et prima authoritas respicit consensum naturalem, quanquam non cohabitantes civiliter. Secunda respicit cohabitantes, qualitercunque nulla consanguinitate vel propinquitate sibi adiūctos:

utpote si ad civitatem aliquam ædificandam vel inhabitandam concurrant aliqui extranei, videntes se non benè posse regi sine aliqua authoritate, poterunt concorditer consentire, vel ut uni personæ, vel communitati committere istam authoritatem. Et uni vel pro se & tota posteritate eius. Et ista authoritas politica utraque iusta est: quia iustè potest aliquis se submittere personę vel communitati in his, quę non sunt contra legem divinam: In quibus melius potest dirigi per illum, cui submittitur, quam per seipsum. Ergo habemus completè quo modo poterit concedi lex positiva iusta, quia ab habente prudentiam, vel in se vel in consiliariis suis, & cum habente authoritatem iustam aliquo dictorum modorum in ista conclusione.

Sexta conclusio sequitur ex his, quod prima distinctio dominiorum poterat esse iusta à lege positiva iusta, sive lata à patre, sive Principe iustè principante, sive communitate iustè regentè. Et isto modo probabile est factum fuisse. Nam vel Noë post diluvium distinxit filiis suis terras; quas singuli occuparent pro se & filiis suis & posteris, & ipsi de communi

muni concordia inter se diviserunt, sicut legitur de Abraham & Loth. Abraham dedit ElectionemLoth, quam partem mallet eligere & ipse reliquã vellet accipere. Vel lex aliqua promulgata est à patre, vel ab aliquo electo ab eis in Principem, vel à communitate cui ipsamet communitas commisit istam authoritatem. Hæc, inquam lex erat, quod res tunc non occupata esset primo occupantis: & tunc dispersserunt se super faciem terræ. Et tunc unus occupavit primo unam plagam terræ & alius aliam.

Ad intelligendum autem quomodo per distinctionem rerum & divisionem translatio rerum possit fieri in alium hominem, vel communitatem aliam.

Notandum, quod translatio rerum potest fieri vel quantum ad dominium alterius: vel quantum ad usum sive ius utendi manente tamen dominio apud eundem. Et iustitia vel iniustitia in translatione usus, deformes habet regulas iustæ translationis dominii. Hæc ergo translatio dominii. potest fieri vel authoritate publica, sive Principis vel legis authoritate privata ipsius dominii immedia-

mediatè possidentis. Prima conclusio fit de prima translatione. Translatio dominii authoritate legis iustæ est iusta. Probatur, quia si lex iusta potuit iustè determinare prima dominia; & non minor est authoritas legis vel Principis, quod habeo hoc pro eodem post diminutionem dominiorum, quam ante: igitur post eandem causam, & eundem finem potuit iustè transferre dominium, postquam fuerat alicui appropriatum. Et hoc dico quod præscriptio in immobilibus, & usu capio in mobilibus est iusta translatio, ut patet *extra de præscript. C. vigilanti in glo. super illud aliena.*

De secunda vero translatione scilicet, quæ fit authoritate privata ipsius dominii immediatè possidentis &c. idem auctor hæc habet *cap.* 4. *d. tract. n.* 1. Notandum quod in translatione rei temporalis, quæ per privatam personam fieri potest, sunt quinque modi, in quibus transfertur dominium rei, videlicet donatio merè libera, permutatio, emptio, venditio, mutuatio activa, id est, mutuo datio seu pecuniæ concessio Istis quinque correspondent quinq; aliæ translationes seu differentiæ.

Nam

Nam donationi correſpondet uſus liberalis accommodatio: permutationi reſpondet permutata vel mutuata accommodatio. Emptioni conductio, venditioni locatio. Mutui dationi, mutui acceptio. Mutuationi tamen activæ non correſpõdet aliquid propriè in tranſlatione uſus rei. Inprimis quinque tranſlationibus transfertur dominium. In correſpondentibus verò mediis videlicet in mutuata accommodatione, conductione & in locatione non transfertur dominium, ſed uſus vel ius utendi, retento dominio: fit etiam aliquando tranſlatio rei unius in alterum authoritate non privatæ perſonæ, ſed legis, Principis, vel communitatis authoritate, ut in præſcriptione & uſucapione. In donatione eſt actus merè liberalis. In aliis verò ſecundum quod liberalis. Actus merè liberalis eſt quando transferens non expectat aliquam redditionem debito iuſtitię. Actus ſecundum quid liberalis eſt, quando pro eo quod transfertur, exſpectat aliud ſibi reddi. Ad hoc igitur ut omnia præmiſſa iuſtè fiant. De donatione, ut ſit iuſta, exigitur, ut ſit liberalis tranſlatio ex parte donantis, & voluntas reci-

piendi ex parte illius cui donatur; & libertas ex parte amborum, huius donãdi, & illius recipiendi: & quod nulla lege superiore prohibeatur iste vel ille, nec per actum alterius, à quo dependeant in ista translatione. Propter defectum primi non potest quis dare pecuniam fratri minori, quia ille non vult esse dominus. Propter defectum secundi, non potest monachus sine licentia Abbatis, nec filius familias sine voluntate Parentis, nec etiam Clericus in aliquo casu sine voluntate, vel saltem contra voluntatem Papæ. Vsus liberalis accommodatio, quæ correspondet donationi, habet similes leges ut sit iusta, quia requirit in accommodante liberam voluntatem, & in recipiente quod velit recipere rem accommodatam ad usum, & quod non sit voluntas aliqua legis vel Principis obsistens illi accommodationi. Permutatio est contractus in qua dominia rerum transferuntur, ut rei utilis pro re utili immediate, sicut vini pro blado & huiusmodi. Et dicitur rerum permutatio, ut do, ut des. Talis ut sit iusta, exigit primo ut transferens sit dominus rei, & ut assint omnia quæ dicta sunt in iusta donatio-

ne

ne præter primum videlicet liberalem tranſlationem. Nam in permutatione, emptione & venditione ac in eis correſpondentibus non eſt merè liberalis tranſlatio ceu gratuita. Sed ibi transferens expectat aliquid æquivalens ei, quod transfertur: propter quod ibi propriè eſt contractus, quia ibi ſimul trahuntur voluntates partium. Trahitur enim iſte ad tranſferendum in illum à commodo, quod expectat ab illo, expectat tranſferendum in ſe. Secundò exigit in permutatione ut dominus rei ſine fraude ſervet æqualitatem valoris in commutatis, ſecundum rectam rationem. Dicitur autem ſine fraude, ad excludendum fraudem in ſubſtantia, quantitate, qualitate. &c. De quibus habes ſupra materia prima. F.g. dicit, ſervet æqualitatem valoris in commutatis ſecundum rectam rationem attendentem, ſcilicet naturam rei non ſimpliciter, quia ſic melior ſeu nobilior eſt mus quam panis. Sed ſi attendatur natura rei in comparatione ad uſum humanum, propter quem fit iſta commutatio. Iſta autem æqualitas non conſiſtit in indiviſibili, ſcilicet eſt ibi (dicit Soc.) in iuſtitia commutativa medium &

magna latitudo, & ad quantum se extendat, ex tribus innotescit. Quandoque ex lege positiva, quandoque ex consuetudine, quandoque autem relinquitur ipsis commutantibus, ut pensata mutua necessitate reputent sibi hinc indè æquivalens dare & accipere. Durum est enim, contractus esse inter homines, in quibus contrahentes non intendant aliquid de illa indivisibili iustitia remittere sibi aliquid mutuò, ut pro tanto omnem contractum concomitetur aliqua donatio. Et si iste modus commutantium est quasi fundatus super illud legis naturæ: Quod tibi vis fieri, facias aliis. Satis probabile est, quod quando sunt mutuo contenti, mutuò volunt sibi remittere, si deficiunt ab illa iustitia requisita. Venditio & Emptio ut sint iustæ, similia exiguntur. Ibi enim transfertur dominium rei utilis pro numismate, vel è converso. Quia enim difficile erat res usuales immediatè commutare. Ideo inventum est medium, per quod talis commutatio faciliter fit, quod vocatur numisma. Et dicitur commutatio numismatis pro re utili emptio, conversè verò venditio. Ad tales igitur ut sint justæ, exiguntur simi-

lia,

lia, ſicut in permutatione dictum eſt: quia oportet ibi conſiderare numiſma ex una parte, ſicut hic rem permutatam. Addo quod in his utriſque contractibus licet mutantem, ut vendentem penſare damnum ſuum, non autem commodum ipſius ementis, ſive cum quo permutat: hoc dico in carius vendendo vel permutando, & intelligo ſic: ſi quis multum indigens re ſua per magnam inſtantiam alterius inducatur ad vendendum, vel etiam permutandum pro re alia, cum poſſit ſe præſervare indemnem. Et ex iſta venditione vel permutatione multum damnificatur, ſi poteſt carius vendere, quâm ſi alias ſine tali damnificatione venderet vel permutaret. Sed ſi emens magnum commodum conſequetur ex re vendita vel permutata, non poteſt carius vendi vel permutari: quia maius commodum conſequitur. Nam propter maius commodum eius, qui conſequitur, nec res mea eſt in ſe pretioſior nec mihi melior, & ideo non debet mihi maius pretium apportare, ſecus quando damnificor: quia tunc mihi eſt pretioſior, licet non in ſe. Mutuata accommodatio, conductio & locatio, in quibus dominum non trans-

transfertur. Sed usus vel ius utendi: quia correspondent permutationi, emptioni & venditioni: ideo cum eis conveniunt, ut dictum est. Similiter quantum ad conditiones jam positas servanda est iustitia, considerando ubi usum sicut ubi dominium. De mutui datione, ibi ad iustè contrahendum mutuam oportet servare æqualitatem simpliciter in numero & pondere, exceptis quibusdam. Excipiuntur enim ista mutatione duo casus in genere. Quandoque enim licet accipere ultra capitale ex pacto, quandoque ex non pacto. Primum tripliciter, scilicet vel ratione pœnæ conventionalis vel ratione interesse. Et quandoque utrumque scilicet capitale & illud superfluum ponitur sub incerto, ut declaratum est supra. Ex non pacto etiam aliquando licet, ut quando pecunia locaretur alicui ad ostentandum vel ad cœnandum, vel ad ostendendum. Talem enim usum habet pecunia ex propria natura & tunc iterum de usu eius ultra sortem recipi potest: quia tunc non esset mutatio:, sed locatio vel conductio.

Hæ regulæ dictæ sunt de iusto & iniusto in venditione vel communi-

catione quacunque pro nunc vel futuro, & hoc loquendo de communicatione œconomica, quæ est quando commutans intendit recipere rem pro qua commutat, non ut mercetur ea sed ut ea utatur. Ideo sequitur de commutatione negotiativa, ibi commutans intendit mercari de re quam acquirit. Emit enim non ut utatur, sed ut vendat, & hoc carius: & hæc negotiativa vocatur pecuniaria vel lucrativa. De hac ultra regulas prædictas adduntur duo. Primum, quod talis commutatio sit utilis Reipublicæ. Secundum, quod talis iuxta diligentiam suam & prudentiam & pericula accipiat in commutatione pretium correspondens, ut habes declaratum *sup. materia* 2. §. 8. Quæ autem sit iniusta occupatio rei alienæ, patet in translationibus dominii vel usus rerum, sivè sit permutatio, emptio, venditio, donatio &c. Patet faciliter ex præcedentibus, cum rectum sit judex sui obliqui. In donatione non est iustitia, si donans non merè liberaliter donat, vel si contra voluntatem alicuius à quo dependet in donando donat, sicut patet in illo casu, extra de censibus, exigit, quod scilicet visitantes à visi-

tatis

tatis nulla recipiant munuſculæ: & ſi reciperent tenentur ad duplum reſtituere, vel non ſolvantur à maledictione, quam ipſo facto incurrunt, ut dicitur, *lib. 6.* Non autem merè liberaliter donat, vel ſi deceptus vel quaſi neceſſitate tractus donet: quia ignorãtia & aliqualis coactio excludunt ſimpliciter voluntarium, ex ſecundo, & heic & ex hoc ſequitur quod deceptus de eo, cui donat, quantum ad illam rationem propter quã donat, non ſimpliciter donat, & ideo ſi alicui tanquam propinquo donet, qui eſt propinquus, non ſimpliciter donat egeno. Conſimiliter ſi alicui tanquam egeno qui non eſt egenus. Et ideo videant trufatores quandoque divites exiſtentes, qui tamen tanquam egentes recipiunt eleemoſinas illas, ne iniuſti omnia recicipiant: quia non eſt ibi in dante voluntarium propter conditionis ignorantiam, quam reſpicit in dando. Conſimiliter ſi attractus, ut in uſuris donandis non eſt merè donatio liberalis. Conſimiliter dicendum eſt de accommodatione, licet ibi non ſit æqualis defectus propter æquale vitium: quia tranſlatio uſus ad tempus non requirit tantã liberalitatẽ quam tranſla-

translatio dominii. De commutatione rerum dico quod est iniustitia eisdem causis, scilicet deceptione & involuntario & prohibitione superioris, cui commutans subest in commutando & ex hoc potest dici iniusta commutatio, quę fit in ludo alearum & huiusmodi. *Iuxta illud ff. de aleatoribus l. ult. & extr. de vit. & hon. cler.* iuxta illud officia in glossa. tamen ista lex non ligat illos, qui vivendo politicè subsunt legi Imperiali, quia forte nullibi sunt hodie: quia ibi præcipuè illa lex consuevit habere locum, ubi municipalia præiudicant imperialibus, ut patet in Italia. In emptione & venditione iniustitiæ tactæ sunt prius tangendo de iniustitia in eis. Ex hoc iuxta de locatione & conductione ibidem patet. De mutui datione & solutione est iustitia præcipua usura cuius vituperatio habetur *in novo Testamento, Luc.* 16. Mutuum date, nihil inde sperantes. *In veteri Testamento Ezech.* 24. Ad usuram non accommodabitis, & per Ecclesiam prohibitio, *extra de usu super cod.* Præter dictas iniustitias partiales in istis contractibus, vel quibuscunque commutationibus est una iniustitia generalis, quando

do aliquis usurpat rem alienam domino simpliciter invito, & hoc tam domino proximo quam domino remoto, scilicet legislatore, qui non vult: imò prohibet rem illam occupari invito domino, nisi in casibus præscriptionis & usucapionis. In istis autem non est translatio dominii, utpotè in furto & rapina: & huiusmodi est, licet sit violenta occupatio rei, cui est dominium. Et ista iniustitia est manifestior quacunque alia, ubi propter solam conditionem defectuosam est iniustitia commutatione, vel translatione. &c. De his & similibus plenius quidem posset nunc agi; sed aliis meritò reservantur locis, ut supra dictum est: nec iam tempus est, ut omnia retegantur, quũ multa hic se proderent mercatorum arcana, quibus alias mundum mirè flagellare & suis bonis exuere solent.

Vt tamen quisque sui officii in hoc & conscientiæ Christianæ memor esse possit rectius, ex Bonvi. Stracchæ *tract. de mercat. part. 2.* paucula hæc subiicere par est, quum certè notatu sint longè dignissima, quæ de statu mercatorum apud eum ita leguntur: In Insula Rhodo antiquitus mercatorum usus fuit, & ab eadem insula

insula hodie navalium commerciorum leges dictæ sunt *c. Rhodiæ 2 dist.* quam insulam claram fuisse, nemo est, qui nesciat, unde Horat: opinor, Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mytilenem. Et sapientes viros, & quidem primarios mercaturam olim fecisse, legimus. Refert enim Plutarchus in vita Solonis eundem Solonem adhuc admodum juvenem ad mercaturā se contulisse, ut profusior, & sumptuosior, & mollior esset in victu, utque libentius ac licentius, in suis poëmatis de voluptatibus loqueretur, quàm philosophum deceret, & mercatoriæ vitæ rationem accepisse dicitur, & eodem loco scripsit in verba infra scripta.

Mercatura autem ad barbarorum necessitudines, regumque amicitias comparandas plurimum valere putabatur, ex eadem quoque homines multarum & maximarum rerum usum, experientiamque percipere, & quibus nonnullos conditores maximarum urbium exstitisse, ut Massalius primus, qui à Celtis iuxta Eridanum observatur, Thaletem quoque & Mathematicum Hippocratem, exercuisse mercaturam ferunt: Platoni etiam olei in Egypto deportatio-

nem peregrinationis viaticum suppetiisse. Hæc ille. *Bald. etiam noster in Consil.* 348. factæ fuerit *num.*4. *vol.*1. Mercatorum & campsorum massam summum bonum esse, inquit, & gentium elementum, licet tempestate nostra atrocia admittant. Idē etiam *Bald. in c. cum caussam de test.* esse clamans ait: O quo vadit anima mercatoris? quem refert Ioan. *Cor. Miscel. iuris lib.* 3. *c.* 24. *n.* 9. *& in tit. de ser. offi. sum. num.* 16. qua Baldi sententia motus, & egomet mecum cogitans animam, & corpori, & cunctis rebus præponendam l. *Sancius*, *C. de hæres. eccl. c. sedulo* 38. *dist. accurs. in l.* 1 *ff. de pact. in Spec. de in integ. rest. vers.* sed quid de mercatore. Et statum mercatorum in magno discrimine salutis æternæ versari. Difficile enim est inter ementis vendentisque commercium non intervenire peccatum. *C. qualitas de pœn. distinct.* 2. *gloss. in summa* 14. *quæst.* 3. *Psal. inquit Psal.* 70. Quoniā non cognovi negotiationes, introibo in potentias domini. *c. consequens & c. quoniam* 88. *dist.* volui, mercatores admonuisse, ut saluti eorum consulant. Et in quibus casibus mercatura licitè contrahatur, Diligenter perquirant. De quo nonnihil in

prima

prima parte scripsimus.

Noverint & illud vulgare, mercatores in emendis, vendendisque mercimoniis naturaliter concessum esse, quod pluris sit, minoris emere, quod minoris sit, pluris vendere, & licere contrahentibus se circumvenire. *l. in caussam § idem Pompon. ff. de min. l. item si pretio §. fin. ff. loc.* Idque iure etiam Pontificio intra dimidiam concedi. *c. cum dilect. c penu. extera de empt. & vend.* id intelligendum esse in deceptione reipsa. Secus vero si hoc ipso, ut venderet, circumscriptus quis esset, & ut nostri dicunt: si dolus contractui caussam daret, vel ex proposito interveniret, ut eleganter notavit. *Abb. in c. in civitate de usur. n. 6. post Ioan. Cal. in c. naviganti eo. ti. & sensit Bar. in d. §. idem Pomponius.* Licet enim quæstus caussa mercatura exerceatur, & naturalis sit deceptio, non tamen dolo malo plures res vendendæ sunt. Deceptio enim ad pretium, non ad animi fallaciam referenda est. Confugiant ergo mercatores, qui religionem colunt, ad loca, quæ nos aliquando citavimus, legantque Salyc. qui bellicissime articulum disseruit. *in authen. ad hæc C. de usu q. 21. n. 17.* Scribit enim inter

 alia

alia se putare religionem non lædi ab eo, qui scientem valorem rei, pluris vendiderit, si tamen is necessitate ductus non emerit, *quod & Mol. notavit in c. 1. de empt. & vendit.* contra vero secus. Et certè inhonestum est, & bono viro decipere non congruit. *ut notavit Accurs. in l. semper. in contractibus. ff. de regulis iuris. quem improbat Bald. in authen. ad hæc. in penult. est. de usurp. & in c. quanto*, de jure, ex quo sumsit cautelam Ioan. de Ana, *in c. in civitate colu. 8. de usu.* quam tamen improbat Decius, *in citata arg. semp. in contractibus, & latius in pe. n. 7. & seq. C. de pac.* & ad relatam regulam addes *Ludo. Goz. in cons. 14. num 14.*

Illud etiam, quod ad rem valde pertinet, prætereundum non est, mercatores quædam, si dixerint in vendendis mercibus, præstare eos non debere, sed ea, quæ ad nudam laudem mercium pertinent. Nam, *ut Vlpianus ait, referendo Pedium, in l. secundum. ff. de adit. edict.*) Multum interest commendandarum mercium, quid dixerint, an vero præstaturos se promiserint. *Et vide elegantem textum in l. quod venditor ff. de do. ma. Et quæ scripsit And. Tir in com. de utra ret. pag.* 771.

771.n.49. Plane commendatio mercium sit cum aliquo temperamento; Non enim mendacio utantur, sed honesta commendatione. Tollendum enim est, (*ut ait Cic.off.lib.3.*) in rebus contrahendis omne mendacium.

Idque maxime Christianum decet, quoniam mendacium sine peccato, esse non potest. *c.super. eod. de usur.c. beatus* 22. *q.* 2.*c. primum ea can. & q.* ubi divus Augu.in hæc verba, Quisquis autem esse aliquod genus mendacii, quod peccatum non sit, putaverit, decipiet semetipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitretur aliorum. *c.mihi autem,&c. omme ea. cau. & q.* 88. *distin. c.quoniam omni cognovi.* Verum licet una cum Salye, *in d.aut ad hec*, exclamare: O magnam notam temporum nostrûm! & quis est hodie mercator, qui in vendēdis mercibus non dicat mendacia? & plerumque ut ementes alliciat, etiam deieret? Forsan (inquit Saly.) hodie nullus, sed antiquitus horum peculiare vitium fuisse Satyricus ostendit, dum ait:

--- Cum plenius æquo
Laudat venales, qui vult extrudere merces.

Et alius poëta cecinit:

 Per-

Periurata suo postponit numina lucro
Mercator, Stygiis non nisi dignus aquis.

Caveant igitur mercatores à mendaciis. Inquit enim *text. inc. quid est aliud* 88. *dist.* Negotiatores, qui per immoderatum pecuniæ ambitum polluunt merces suas, plus periuriis onerando, quam pretiis: tales eiecit dominus de templo. Vnde Bertiand. dicere consueverat, mercatoris domum & veritatis, & æquitatis plenam esse oportere; *ut patet & consilio* 253, *vol.* 2, *col fi. non potest.* Accedat & illud, in pluribus patris articulis statutum esse, mendacem mendacii pœnas luere. quorum aliquos attingemus, cùm de decoctoribus disputabimus.

Sane & illud in ore omni populo est, nil esse, quod lumine clariore in mercatore præfulgeat, quam recta fides, & observantia. Et licet gravissimum sit, fidem fallere. *l.* 1. *ff. de const. pacu.* Cum nil tam congruum sit fidei humanæ, quàm ea, quæ placuerunt, servari *l.* 1. *ff. de pactis.* & copiose scribunt recentiores Bononienses *in sing.* 198. grave. Multo tamen gravius id esse in mercatore, propter bonam fidem, quæ

quæ inter eos servanda est, nemo est, qui nesciat. Inquit enim. *Bal. in C. si pro debblitate de off. de leg.* bonam fidem in his valdè requiri, qui plurimum negotiantur, & bene censuisse scribit *Ias. in l. iurisgentium. §. sed cum nullanu 11. ff. de pac. & his ad . es glo. in là procuratore. C.* Namquè inquit, nil melius bona fide. & notandum *Bald. ait* pro bonis mercatoribus, & contra falsos mercatores, qui arripiunt fugam cum pecuniis alienis: & vide. *Nic Boc. deci.* 25. & antequam veniam. Quæ igitur placuerunt, servent mercatores, & à cavillationibus sint alieni, neve Thraces imitentur, in pactis cum hostibus aliquot dierum induciis, nihilo secius noctu populabantur agros hostium. Et cum quererentur adversarii, tanquam inducias illi violassent. Responderunt, nihil præter pacta fecisse. Dies autem pepigisse, noctu tantum incursas se dixerunt. Vnde vetus illud Adagium, Thracium Commentum, diversas eas, qui pacta eludũt callido commento. Hęc enim pactio induciarum per aliquot dies, & ad noctes proculdubio referebatur, de quo meminit. *Cicero off. lib.* 1. *And. tiraq. in colle utroque ret. §.* 1.

gl.11.nu.9.pag.262. & scribit *Bertr. Consil.* 298. *Volu.* 2. *nu.* 8. Dedecori magno tribuendum mercatori, qui pactionem servare recusat: cui addes. *Angel. Consil.* 77. super primo puncto. *colu.* 1. Plane callidum mercatorem laudamus, & qui sine dolo malo per dissimulationem deserviat, & sua, vel aliena tueatur, ut inquit *iurisc. ën l.1.in §.dolum.ff. de dolo. Ubi fleccef.* in verbo deserviunt: finge, inquit. in mercatoribus, qui mercium dominium in alium transferunt, ne depredentur. *in qua gl. sententia vide Aug. ibidem* & quæ latè *Nicol. Boer. scripsit decis.* 300 *nu.* 4. Finge aliud exemplum. *in l.* 2. *C. de commer. & mer.* aurum subtili ingenio barbaris auferre: ubi *Accur. ait* hunc bonum esse dolum. Experientem etiam maluerim mercatorem: Plurimum enim in marcatura valet experientia. Unde plerunque vidi mercatores valdè superlucratos esse, qui aliorum prius institores fuerunt. Ex alienis enim negotiis (ut Comicus ait) sibi exemplum sumpsêre: contra vero novitios quosdam, qui cum se mercaturæ vix dederunt, in mercimoniis se implicãtes, rem suam malè gessisse. Placet etiam mercatorem

rem literarum non ignarum, & qui sua prudentia instructus sit. Nam (ut comicus ait) dii immortales, homo homini quid præstat, stulto intelligens quid interest! & profectò imperitos mercatores multis captionibus suppositos, multorumque insidiis expositos, experientia videmus. Non enim laudo, non, inquam, ô mercatores, vos imperitos laudo, in quibus finxit exemplum *Bar. in Auth. sed novo iure. C. si cer. per. & Saly. itidem.* Quomodo enim, illam æquitatis formulam custodietis? de qua in ultima parte disseremus. Ait enim idem comicus, homini imperito nihil quicquam iniustius, qui nihil nisi quod ipse facit, rectum esse judicat.

Socinus etiam noster, mercatores Florentinos pecunias & merces dormire, ait, non sinere, *in cons. 87. col. penult. volũ.* 1. In pręsenti consultatione. Scribit etiã, diligentes esse, & mercatorem nostrum huiusmodi esse desideramus, & fidelem, diligentem amamus. *§. fin. instit. de suspectitur.*

In summa mercatores probè se agant, circa omne officium suum, & temperent ab his, quę sunt prohibita, ut eleganter *iurisc. ait in l. 1, in §. præ-*

 terea.

tereà. *ff. de offic. præfect. urb.* & actus sui rationem diligenter conficiant. *l. argentari uſ. in princ. ff. de eodem* & calamo non parcant. Omnium enim habere memoriam, mortalitatis non eſt, ſed divinitatis potius. *§. omnium in l. 2. C. de ult. iure Enucl.* Infirmitas enim memoriæ (quæ labilis eſt) damnum plerunque mercatoribus ſolet afferre. Servent igitur quæ de rationibus ſtatim dicemus.

Quæritur, an mercatores ſint urbibus utiles & neceſſarii? Nec puto deeſſe, qui negarent. Ipſi enim alieni regni (quod non convenit) ſcrutantur arcana, ac detegunt, mercatores. *C. de com. & mer. unde* legimus Carthaginenſes diſtincta diverſoria mercatoribus ſtatuiſſe, nec ea illis cum civibus communia eſſe voluerunt. Cæterum mercatoribus in forum via patebit. Ad navalia autem & ſecretiora urbis loca ne aſpectus quidem concedebatur. Et græci interea urbes minimè recipiebant. Sed, quo cives à ſuſpicione periculorum eſſent alieni, à pomariis non longè forum vœnalium ſtatuebant: legimuſque, varias gentes mercatores ad ſe accedere prohibuiſſe, quod mores depravarent. Ab ipſis enim monopolia le-

gibus

gibus prohibita. *ut C. mono. l. uni.* ab ipsis plerunque usuras utraque pagina detestatas: ab ipsis nova questus causa commenta, quibus locorum cives pecuniis & facultatibus exinaniunt; ab ipsis denique (ut experientia docet,) diversa incommoda atque mala proficiscuntur: & hac sententia lege ipsa probari videbatur. Innuit enim imperator. *in nobiliores. C. de commer. & merc.* in illis verbis perniciosum urbibus mercimonium. Contra autem urbibus necessarios & utiles esse videbantur, idque probari ex his, quæ scripsit *Bart. in l. ambitiosa mom. 23, ff. decre. ab or. fa.* Item ex his, quæ notavit *Accurs. in l. uni. C. de mund. in verb locorum.* dum ait: habet magnum cõmodum, eò, quod propter forum terra eorum impinguatur. Et cum mercatores necessaria ad victum quotidianum transferant, atque asportari curent, remuneranda eorum pericula; quin etiam Cohortanda præmiis merito placuit, ut qui muneribus publicis cum periculo & labore fungerentur, à domesticis vexationibus & sumptibus liberarentur, ut inquit *iurisconsc. in l. semper in §. negatiatores. ff. de iu. iure imma.* ex qua Iurisconsulti authori-

tate

tate hæc ſententia ſatis probari videbatur. Et populum Romanum id ſenſiſſe, locus Ciceronis indicat *in oratione pro lege Manilia*, Ait enim, populum Romanum ſæpe mercatoribus ac naviculatoribus iniurioſius tractatis bella geſſiſſe. Rurſus nulla regio, non provincia, nedum civitas ſibi ſola ad omnia ſufficit; ſed altera alterius ope & auxilio indiget. Hæc enim frugibus, illa auro & argento, cæteriſque metallis aliiſque rebus abundat, contra alia prædictis, vel horum aliquibus vacat, idque belliſſimè poëta innuit *Georg. lib. 6.*

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi,
Aut Calybes nudi ferrum, viroſaque Pontus;
Caſtorea, Eliadum palmas Epiros equarum.

Vnde & Plinius victus cauſa mercaturam inventam dictitabat, & ſummæ prudentiæ atque authoritatis apud Græcos *Plato in dialogo 2. qui inſcribitur de Rep.* vel de iuſto, inquit; conſtituere civitatem in eo loco, in quo devectionibus non indigeat, fermè impoſſibile eſt. Et certè mercatoribus nos indigere probat. Item expedit Reip, ſubditos habere locupletes,

pletes. §. *fi. inst. de his qui sunt sui vel ali & in auth. sine quoquo suffr. §. cogitatio.* & mercatores quæstus causa laborent, & omnis eorum vita est ad quæstum. Legimus etiam ambiguis iura mercatoribus in ipsis mercimoniis seu mercatura favere, ut sensit. *Alex. in consil.* 130. *in fin. vol.* 7. Nec desunt iuris interpretes qui in hac sententia fuerint. Nam Albericus *in rub. C. de com. & merc.* urbibus necessarios & utiles mercatores esse, putavit: *citat. l.* 3. *ff. de mund.* Quæ tamen lex in casu suo locum habet, videlicet, vel in trironibus vel in officialibus, publicè ad id speciatim destinatis: ut *Accur. in gloss. fin. eius l.* scripsit *Bal. in l. Macedoniani in fin. C. ad mac.* inquit mercatores esse, publicè est utile. Prætereo multa & quidem consultè ac de industria, quæ hinc inde disci possunt. Verum brevi quid ipse sententiam, habeto, in hac quæstione (ut nostri loquuntur) brocardicari posse pro & contrà; brocardica vocantes, quæ rectius perplexa dici possunt: & his addes, quæ *Corn. Ag. scripsit in lib. quem de incer & vanit. scientiarum inscripsit rub. de mercatore, C.* 72. *& seqq.* ubi omnia, huc facientia, enucleatissimè & commodissimè

dissimè explicata habentur, quem æquus lector ipse tibi consulat.

Subnectit Stracha etiam hanc quæstionem. An mercatores inter honoratas personas habendi sint, & mercatura sit sordida, nec ne? Respondetur ad primam quæstionis partem: Si manifestæ prædæ avidissima vorago apud eos latet, ut notat *d. c. Agrip.*, certè non immerito dubium hoc succurrit. Nec adeo pridem fuit quidam inter mercatores præcipuos non ultimus, qui, quum aulico cuidam arcana lucrorum astuta aliquo modo explicaret, ipse decisionem talem edebat, asseverando eam de se & suis similibus, dicens: Quod si, mi Domine, centum videas inter se cògregatos mercatores; profectò vix unus est in toto numero, qui non nequam designet, ita nonaginta novem certus pro fraudulentis &c. possis habere. Fortè is ex suo ingenio iudicabat cæteros, quod etiam protenus in negotio aliquo demonstrabat. Verum, si virtus quem nobilitat, parest, ut tales rerum indagatores quoq; facto fidem exprimant, ut honestatis & pietatis veri sectatores dici queant. Altera pars quæstionis alibi explicatur. Vide Straccham: nec

litem

litem hanc facio meam. Iehova faciat potius ut saltem quilibet eorum hoc peragat fideliter, quod Christus adeo Sanctè cuivis inculcat: Quod tibi vis fieri, alteri quoque præstes: & sic minus peccabis.

FINIS.

INDEX CAPITVM.

Partis Secundæ.

Tractatus generalis, de Rebuspublicis Hanseaticis.

CAPVT PRIMVM.

CAP.

CAP. V.

CAP. VI.

CAP. VII.

CAP. VIII.

CAP. IX.

CAP. X.

CAP. XI.

CAP. XII.

CAP. XIII.

CAP. XIV.

CAP. XV.

CAP XVI.

CAP. XVII.

CAP. XVIII.

CAP. XIX.

CAP. XX.

CAP. XXI.

Capitis huius conspectus.

Littera

CAP. XXII.

FINIS.